MENÂKIB-I İBRÂHİM-İ GÜLŞENÎ

MUHYÎ-İ GÜLŞENÎ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 32

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi : 1

Kitabın Adı : MENÂKIB-I İBRÂHİM-İ GÜLŞENÎ

Müellifi : Muhyî-i Gülşenî (ö. 1604)

Özgün Dili : Osmanlıca

İnceleme - Metin : Prof. Dr. Mustafa Koç
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Eyyüp Tanrıverdi
Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Arşiv Kayıt : Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi No. 979

Kapak Görseli : Süleymaniye Yazma Eserler Ktp., Hakkı Tarık Us, No. 13400

Kitap Tasarım : AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti.
Çatalçeşme Sk. No. 15/1, 34110 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0212 513 39 90 / info@asbook.org

Baskı : Bilnet Matbaacılık / Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Dudullu OSB 1. Cadde No. 16 Ümraniye / İstanbul
Tel: 444 44 03 www.bilnet.net.tr / Sertifika No. 15690

Baskı Yeri ve Yılı : İstanbul 2014

Baskı Miktarı : 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library of Congress A CIP Catalog Record

Muhyî-i Gülşenî
Menâkıb-ı İbrâhim-i Gülşenî
1. Tarih 2. Tasavvuf 3. Menâkıb 4. Muhyî-i Gülşenî 5. İbrâhim Gülşenî
6. Gülşenîlik 7. Mustafa Koç
ISBN: 978-975-17-3719-9

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*'na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

MENÂKIB-I İBRÂHİM-İ GÜLŞENÎ

(İNCELEME - METİN)

MUHYÎ-İ GÜLŞENÎ
(ö. 1604)

Yayına Hazırlayanlar
Mustafa Koç
Eyyüp Tanrıverdi

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gök kubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslam ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kahire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
T. C.
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4

ÖNSÖZ 9

GİRİŞ 13

MENÂKIB-I İBRÂHÎM-İ GÜLŞENÎ 31

METİN 32

SÂʿÎ

Tâlibi Mahall-i Maksûda Hidâyet ve Râgıbı Makâm-ı Mahmûda Delâlet Beyânındadur 33

EVVELKİ TAKALLÜB

Ehl-i ʿIşk u Şevkün Mahdûmı Hazret-i Mevlânâ Hüdâvendigâr Celâlüddîn-i Rûmî kaddesallâhu sırrahu ve hassale lenâ birrehu ve ğayrehu, Gülşenî nevverallâhu merkadehunun Gelmesine İşâretleri 37

İKİNCİ TAKALLÜB

Baʿzı Âbâ vü Ecdâdınun Ahvâli Tibyânındadur 43

ÜÇİNCİ TAKALLÜB

Kendinün Sığar-ı Sinninde Olan Umûr ve ʿAcem'de Sultân Hasan ve Kâzî Hasan ve Sultân Yaʿkûb ve Kâzî ʿÎsâ ve Sâyir Selâtin ve Meşâyıh u ʿUlemâ ile Zuhûr İʿlânındadur 49

DÖRDİNCİ TAKALLÜB

Dede ʿÖmer-i Rûşenî Hazretlerine İttisâlı ve Şarkda Vâkiʿ Olan Baʿzı Ahvâli ʿİrfânındadur 69

BEŞİNCİ TAKALLÜB

Baʿde Rûşenî, Gülşenî'nin Seccâde-i Kutbiyyetde İstiklâli ve Tâlibleri Matlûblarına Îsâli Erkânındadur 163

ALTINCI TAKALLÜB

ᶜAcemden ᶜAraba İrtihâli ve Tarikât Muktezâsınca Geçen Âhvâli Devrânındadur 223

YEDİNCİ TAKALLÜB

Mısr'da Olan ᶜUmûrı ve Şark u Ğarbda Zuhûru İtyânındadur 265

SEKİZİNCİ TAKALLÜB

Rûm'da Vâkiᶜ Olan Âsârı ve Sultân Süleymân Merhûm ile ve Meşâyıh u ᶜUlemâ-yı Rûm ile Geçen Ahbârı Îkânındadur 329

TOKIZINCI TAKALLÜB

Yine Mısr'a Gelüb Tasarruf-ı Cümle-i ʿÂlem ve İzhâr-ı İsm-i Aᶜzâm İtdüği Burhânındadur 355

ONINCI TAKALLÜB

İntikâlinden Sonra Zuhûr İden Envârı ve ᶜAyân Olan Âsârı Beyânındadur 371

SİLÂH-DÂR

Baᶜzı Selâtîn-i Cihân ve Havâkîn-i Devrân Seyrânındadur 383

KAYNAKÇA 397

DİZİN 403

ÖNSÖZ

Akkoyunlu, Memlûklu ve Osmanlı dönemlerinde meydana getirdiği tesirlerle mühim bir sufî, daha hayattayken menakıplarıyla etrafında aziz mertebesine yükselmiş ve cemiyet hayatında cezrî değişiklikler meydana getirmiş kuvvetli bir şahsiyettir İbrahim-i Gülşenî. 16. yy. kaynakları, onun kendilerini zahirî kayıtlardan azade gören kimi halifelerinin yol açtığı aksülamelleri, Maktul İbrahim Paşa'yla mücadelesini, Kanunî'nin kendisine intisabını ve daha bir yığın hususiyetini anlatır. Ömer-i Ruşenî'nin, halifeleriyle İran'dan Kuzey Afrika'ya, Kırım'dan Balkanlara yayılan Halvetîlik, menşeini Oğuz Ata'ya dayandıran Gülşenî'nin tecrübesi ve devraldığı zengin mistik mirasıyla gelişme kaydetti. Akkoyunlu Devleti'nin doğu ve batı sufîliği için elverişli kültür coğrafyasında Halvetîlik içinden çıkan bu kol, esas teşkilâtlanmasını Mısır'da gerçekleştirdi. Kurucu şeyh İbrahim-i Gülşenî'den sonra Gülşenî adını alan bu Halvetî damar, bugüne kadar devam etti.

Neşrini hazırladığımız Muhyî-i Gülşenî'nin elinden çıkma *Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî*, 16. yy'da Gülşenîliğin kuruluş ve gelişme sürecini genişce ele alan yegâne eserdir. Kapalı kalan birçok bilgiyi ilk elden veren bu yapıt, kaleme alındığı yüzyılın Osmanlı tekke, medrese ve devlet yapısı hakkında değerli bilgiler içermekle kalmaz, Akkoyunlu ve Memlûklu dönemi için de mühim bir kaynak olma özelliği taşır. Eserde İbrahim-i Gülşenî'nin biyografisine paralel Akkoyunlu ve Memlûklu döneminin anlatıldığı parçalara ilâve olarak "Silâhdâr" başlıklı müstakil bir bölümde Karakoyunlu ve Akkoyunlu hükümdarlarına dair özet bilgi verilir. Bütün bunların yanında eserin müellifi Muhyî'nin gözünden devrin siyasî ve sûfî hayatı diğer hiçbir menakıbda olmadığı kadar teferruatlı anlatılır.

Muhyî'nin 10 bölüme ayrılan eserinde 1. Mevlana'nın *Mesnevî*'de İbrahim-i Gülşenî'nin gelişini müjdelemesi 2. İbrahim-i Gülşenî'nin soyu 3. İbrahim-i Gülşenî'nin çocukluğu, Akkoyunlular döneminde

aldığı vazifeler ve burada gösterdiği harikulâdelikler 4. İbrahim-i Gülşenî'nin Ömer-i Rûşenî'ye intisabı 5. İbrahim-i Gülşenî'nin Ömer-i Rûşenî'den boşalan posta oturması 6. İbrahim-i Gülşenî'nin İran'dan Mısır'a göç edişi 7. İbrahim-i Gülşenî'nin Mısır dönemi 8. İbrahim-i Gülşenî'nin İstanbul'a gelişi 9. İbrahim-i Gülşenî'nin Mısır'a dönüşü 10. İbrahim-i Gülşenî'nin ölümü ve ölümünün ardından meydana gelen kerametleri işlenir.

Menakıbın müellif nüshası Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Ktp. No. 979'da kayıtlıdır. Bu nüshanın zahriyesinde Fuat Köprülü'nün "Bu kitap, müellifi Şeyh Muhyî-i Gülşenî'nin kendi hattıyladır. Telif ve teclid olunduktan sonra birkaç sene ilaveler yazmıştır ve tashihat icra etmiştir" kaydı da bulunur. Son varakları koptuğu için ketebe kaydı bulunmayan yazmanın müellif nüshası olduğu hükmünü Köprülü'nün hangi gerekçeye dayanarak verdiğini tahmin edebiliriz: *Reşehât Tercümesi*. Kendi kütüphanesinde yer alan ve ketebe kaydı bulunan bu yazma da Muhyî-i Gülşenî'nin elinden çıkmıştır. Bu iki eser arasındaki hat, notlama usulü aynı tertiptir. Yazmanın 1a yüzü kopmuş, başka bir el tarafından orijinal yazma dışında bir nüshadan istinsah edilmiştir.

Daha önce Tahsin Yazıcı menakıbın Arap harflerle tenkitli metnini gerçekleştirmişti. Müellif nüshasına erişememiş, muhtasar bir nüsha olan Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No. 1342 (S) üzerinden metni hazırlarken, tespit ettiği Millet Ktp. Ali Emiri, No. 1045'da kayıtlı ikinci fakat tam nüshada (A) karar kılmış, ana metni A üzerinden bitirecekken güya Diyarbakır'da bulunan müellif nüshasından istinsah edilmiş Millet Ktp. Şeriye, No. 1046 (B)yı nüsha farkı olarak çalışmasına ilave etmiştir. Yazıcı, müellif hattından (?) istinsah edilmiş bir nüshayı ele geçiren Cavit Baysun'dan ısrarlarına rağmen olumlu cevap alamadığını ve vefatından sonra Baysun'un Yapı Kredi'ye intikal eden yazmaları arasında da böyle bir nüshaya rastlamadığını söyler. Yazıcı, bu üç nüshadan ortak bir metin ortaya koyar ve farklılıkları dipnotlarda gösterir.

Son yıllarında yanında bulunduğum merhum Tahsin Yazıcı, bu çalışmasının Lâtin harflere aktarılmasını istiyor, bu yolda girişimde bulunacağını söylüyordu. Sağlığı bu teşebbüse engel olan Yazıcı, o sırada varlığını müjdelediğim Muhyî-i Gülşenî'nin müellif nüshası *Reşehât Tercümesi ile Menâkıb-ı İbrâhîm-i Gülşenî*'sini hazırlamamı teklif etti. Muhyî'nin *Bâleybelen*'i ile meşgul olduğum için bu çalışmaları ertelemiştim. Yıllar sonra Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'in tensibi ve Çeviri ve Yayım Daire Başkanı Yard. Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı'nın teşviki ile kıymetli dostum Eyyüp Tanrıverdi ile beraber bu eserleri hazırlamaya muvaffak olduk. Sayın Muhittin Macit'in fevkalade gayretine müteşekkiriz. Yayım safhasında gösterdikleri çabalar için uzman Erhan Yıldız ve aziz dostumuz Ensar Karagöz'e içten teşekkür ederiz.

Çalışmamızı merhum Prof. Dr. Tahsin Yazıcı'ya ithaf ediyor, kendisine Allah'tan rahmet ve mağfiret diliyoruz.

Mustafa Koç

GİRİŞ

Menâkıb'a Göre İbrahim-i Gülşenî'nin Biyografisi

Soyu ve Çocukluğu

Umumiyetle siyadetleriyle müftehir diğer şeyhlerin aksine, soyunu Oğuz Han'a dayandıran İbrahim-i Gülşenî, Oğuznamelerin hatıralarını muhafaza etmiş olan Akkoyunlular devrinin dünyasında 1423'te Diyarbakır'da doğdu. Babası fıkıh, kelâm ve mantık sahasında eserlerin müellifi Mevlana Şeyh Muhammed-i Âmidî'dir. Annesi Antep ulemasından Müderris Şerefüddîn'in kızı Hediyyetullâh Hanım'dır. İbrahim-i Gülşenî'nin amcası ise iki yüzden ziyade müride malik sufiyyeden Seydî Alî Efendi'dir. İbrahim bu ilmî ve sûfî muhitte yetişir, Türkçe yazılmış kitaplardan dinî ilimleri tahsil eder. Menakıb çocukluk devresinde ondan zuhur eden müstesna hâllere yer verir.

Uzun Hasan Dönemi ve İbrahim-i Gülşenî

Siyasî kargaşaya yol açabilecek girişimlerde bulunan kardeşleri Cihangir ve Üveys'i etkisiz hâle getirdikten sonra, ezelî rakibi Karakoyunlu devletini ortadan kaldırmış (873/1467), arkasından Ebu Said'i mağlup ederek doğu sınırının güvenliğini temin etmiş (1469) ve nihayet Kafkaslarda yürüttüğü seferlerden sonuç alarak Gürcüleri haraca bağlamış olan Uzun Hasan'ın uzun sürecek saltanatının görkemli yıllarında İbrahim-i Gülşenî'nin hayatının ikinci devresi başlar.

Kaynaklar, İbrahim'in Tebriz'e geliş tarihini açıkça söylemez. Ancak yukarıda belirttiğimiz siyasî vaziyet arasında İbrahim-i Gülşenî'nin Akkoyunlu sarayında aldığı resmî görevlerden en erken tarihlisi, Yadigâr Muhammed'i öldürterek Herat'ı işgal eden Hüseyin Baykara'yı teftiş görevidir (1470). Böyle bir diplomatik görevi yerine getirmesi gereken kişinin gerek saraya güven telkin etmek için duyacağı zaman, gerekse saray hizmetinde kullanılacak kişinin yaşça erişmesi gereken kıdem göz

önünde bulundurulursa, onun bu tarihten çok önce Tebriz'e geldiğini kabul etmek gerekir.

İbrahim'in Semerkant, Buhara ve Horasan ulemasından öğrenim görmek için Diyarbakır'dan çıktığı yolculukta bir durak olarak tasarladığı Tebriz, Kadı Hasan'ın temin ettiği imkânlarla İbrahim için uzun süre kalacağı ve asıl inkişafını yaşayacağı yere dönüşür. Bu yeni başkentin sarayında dinî ve sufî toplantılar tertip eden Uzun Hasan, şeyhlere gelir bağlar, onları her türlü vergiden muaf tutar, yarı resmî yetkilerle donatır. İlmiye zümresine intisapla başlayan, siyasî vazifelerle bürokraside bulunan ve nihayet sufîlikte karar kılan İbrahim, bu şahsî yolculuğunda ihtiyaç duyacağı bütün bilgi ve tecrübe mirasını işte bu şehirde temin eder.

Ancak Akkoyunluların başkenti Tebriz'de öğrenimi için kendisine her türlü yardım vaad edilen İbrahim, tahsil için herhangi bir teşebbüste bulunmaz. Öyle anlaşılıyor ki Kübrevî ve Nakşibendî sufîliğinin kaynağı olan Maveraünnehir'e tasarlanan seyahat, dervişane bir niyetten ibaretti.

İbrahim'in Tebrize gelişinde temas kurduğu ilk kişi Uzun Hasan'ın kazaskeri olan Kadı Hasan ile münasebetleri menakıbın ilk bölümünde önemli yer tutar. Aralarında baba-oğul bağı gelişen bu iki şahsın ilişkisi Hasan'ın İbrahim'e tam bir teslimiyetiyle, Yakub'un saltanatının ilk yıllarına kadar devam eder. İbrahim'in, Kadı Hasan'ın mülâzımlarına ait işlerin görülmesine yardımcılıkla başlayan görevinin sorumluluk alanı, bir süre sonra Kadı Hasan'ın vekâletini de içine alarak genişler. Artık kazaskerliğin bütün işlerini yürütmeye, Kadı Hasan'ın verdiği mührü bağımsız olarak kullanmaya başlar. Gösterdiği muvaffakiyet ve kerametlerinden etkilenen Uzun Hasan, onu tarhanlığa yükseltir.

İbrahim-i Gülşenî, bu siyasi gelişmeler arasında Uzun Hasan'ın işlerini yürütmesi konusunda geniş yetkiler verdiği Kadı Hasan'ın yanında, hükümet kararlarını yazma görevini (tevkiî) yürütmeye başlar. Menakıb, kısa sürede Uzun Hasan üzerinde müspet tesir temin eden İbrahim'in halkla devlet arasında yaptığı aracılıkları ve adaletin yeri-

ne getirilmesinde gösterdiği hassasiyetleri gösteren bir yığın anekdota da yerverir. Bu menkıbelerde kendisine teklif edilen rüşvet karşısında sert duruşu, Akkoyunlu kadılarının haksız kararlarının önüne geçişi, Uzun Hasan önünde kendini küçük düşürmeye çalışanlar karşısında başarısı ve elçi olarak gönderildiği yerlerde gösterdiği ustalık notlanır. İbrahim'in elçilikleri, nasihatçılığı, müfettişliği hep bir manevi aydınlatmayla sonuçlanır; aleyhinde bulunanlar Tanrı'nın tutan eli, yürüyen ayağı, gören gözü, konuşan dili mevkiine yükselen İbrahim'in kimya tesirli nazarının, kuvvetli hitap kabiliyetinin etkisiyle başarısız olurlar.

Akkoyunlu devrinin iki kuvvetli kadısı Kadı Hasan ve bilhassa halefi Kadı Yakub ile İbrahim-i Gülşenî'nin eser boyunca müspet ilişkileri işlenir. Neredeyse bütün siyasî, hukukî ve içtimaî hayat İbrahim-i Gülşenî'nin etrafında dönmektedir.

Fars eyaletinin valiliğini yürüten ve eyaletin başkenti Şiraz'da ikamet eden şehzade Halil'den halkın duyduğu rahatsızlık üzerine oğlunun uyarılmasını isteyen Uzun Hasan, bu iş için İbrahim'i görevlendirir. Akkoyunlu devletini tevarüs edecek olan Halil'e babasının ikazını bildirmek, doğuracağı olumsuz neticeler itibarıyla mesuliyetli bir vazifedir. Annesi Selçuk Hatun vasıtasıyla bu gelişmeden haberdar edilen Halil, Şiraz'a gelen İbrahim'in ağır ikazlarına muhatap olur.

Sarayda güven temin eden İbrahim, sık sık muhatap olduğu bu diplomatik görevlendirmeler yanında, bu görevler için gittiği yerlerde ilim meclislerine devam etmekten geri kalmaz. Hüseyin Baykara ve Molla Câmî ile kurulan temas, siyasî hadiseler arasında geçen ömrünün bu ilk döneminde gerçekleşir. Uzun Hasan'ın desteğiyle Horasan (Herat) hâkimi olan Yadigâr Muhammed (Şahruh'un küçük torunu), siyâsi rakibi Hüseyin Baykara'nın taraftarlarının tertip ettiği bir baskınla yakalanarak öldürülür. (Ağustos 1470). Herat'ı ele geçiren Baykara, Kum'da kendisine karşı asker toplayan Uzun Hasan'dan affını diler ve Herat'ta hutbeyi Uzun Hasan adına okutturacağını vaat eder. İbrahim, Uzun Hasan tarafından bu hususu teftiş için görevlendirilir. Bu vazifeyle geldiği Herat'ta Molla Câmî ile görüşür.

Muhyî, dikkat çekici bir husus olarak Molla Câmî'nin derviş kıyafetine bürünerek İbrahim'i ziyarete geldiğini kaydeder. Bu mühim Nakşî sufîsi ile Gülşenî arasında Herat'ta kurulan bu ilişki birkaç yıl sonra daha da gelişir. Mollâ Câmî hacca giderken uğradığı Bağdat'ta, *Silsiletü'z-Zeheb* adlı eserinde Kadı Adud'dan naklettiği "Ekser-i halk kendi mevhum ve muhayyellerine ibâdet eder" sözü etrafında anlattığı hikâyenin konteksinden koparılması, çıkarma ve ilâveler yapılması ile aleyhine kışkırtılan Bağdat Şiilerinin ayaklanmasıyla karşılaşır. Bu sırada Uzun Hasan tarafından yeğeni Bağdat valisi Maksud'u uyarmak için görevlendirilen İbrahim-i Gülşenî, bu amaçla geldiği Bağdat'ta yeniden Mollâ Câmî ile görüşür ve bu sıkıntılı zamanda ona arka çıkar. Dört ay süreyle Bağdat'ta kalan Câmî, bu nazik dönemde İbrahim-i Gülşenî ve Bağdat kazaskeri İsa'nın yardımlarını görür. Câmî hac dönüşü Tebriz'de Uzun Hasan'ın maiyetinden kazaskeri Kadı Hasan ve İbrahim-i Gülşenî tarafından karşılanır (17 Ekim 1473). Burada kaldığı 10 gün Uzun Hasan'ın sarayında konuk olan Camî, ardından Herat'a döner. Şarkın entelektüel din birikimini bünyesinde toplayan ve edebî eserlerinde vahdet-i vücudu aşkla ustaca yoğuran Câmî'nin, İbrahim-i Gülşenî üzerinde şahsî münasebetler dışında, eserleriyle bir tesir meydana getirmiş olmaması düşünülemez.

Menakıb'ın takip ettiği kronolojide, Uzun Hasan-Fatih mücadelesi ve mücadelede İbrahim-i Gülşenî'nin vaziyeti atlanır.

Uzun Hasan, kardeşi Üveys'in (ö. 1475) Ömer Ruşenî'ye (ö. 892/1487) intisabı ve Ruşenîlik elbisesi giymesi üzerine merak ettiği şeyhi Karabağ'dan Tebriz'e davet için tarhanı Gülşenî'yi görevlendirir. İbrahim-i Gülşenî ile Ömer-i Ruşenî arasındaki bu ilk temas, intisapla sona erer. Ruşenî, kışı Karabağ'da geçirdikten sonra Tebriz'e gelir. Ömer-i Ruşenî ile mülakatın ardından Tebriz'e dönen İbrahim-i Gülşenî'de olağanüstü değişiklikler meydana gelir: zikrin hararetiyle günde bir koyun yemek, günlerce süren açlık, uykusuz geçen gecelerde bozulmayan abdest, kışı çok soğuk geçen Tebriz'de her gün bir çeşmeden alınan gusül... Artık riyazetle kemikleri sayılacak, sinirleri ve damarları

ortaya çıkacak derecede zayıflayan İbrahim-i Gülşenî'de manevî keşifler ve ilahî tasarruflar başlar. Bu tasarruflar Uzun Hasan'ın İbrahim-i Gülşenî'ye karşı tazimi artırmasına ve halkın kendisine aşırı alaka uyandırmasına neden olur. Gülşenî ilgiyi savuşturmak için melâmî tavırlara bürünür: yalnız başına mezarlarda dolaşma, harabelerde gizlenme...

Vaadi üzere Tebriz'e gelen Rûşeni, Uzun Hasan'ın tertip ettiği bir mecliste etrafında hayranlık uyandıran cerbezeli sözlerinin tesiriyle padişahı kendisine bağlar. Kısa bir süre sonra, devamlı kalmak için geldiği Tebriz'de sarayda tertip edilen haftalık toplantıların müdavimi olan Ruşenî, Uzun Hasan'ın eşi Selçuk Hatun'un kendisi için yaptırdığı tekkeye yerleşir. İbrahim, vefatına kadar Akkoyunlu hükümdarlarının ilgi gösterdiği bu şeyhin, kalabalık halife kadrosuna sonradan dâhil olmasına karşın, gözdesi oldu. Menakıbın sayfaları arasında derviş (İbrahim-i Gülşenî) ve şeyh (Ömer-i Rûşenî) arasında cereyan eden temas ve âdâba dair bir yığın anekdot, tarihî vakalar arasında bilhassa okuyucuya seyr-i sülûk erkânını talim eder mahiyettedir.

İbrahim-i Gülşenî'nin ilk gençlik yıllarından itibaren görev aldığı Akkoyunlu sarayında Uzun Hasan'ın himaye ettiği ilim ve sanat erbabıyla kurduğu ilişkiler göze çarpar. Bu muhitte müslüman şarkın yetiştirdiği en büyük ahlâkçılardan Celâleddin-i Devvânî (ö. 908/1502) her taraftan kendisinden öğrenim görmek için gelenlerle etrafında kalabalık bir muhit teşkil etmiş, Uzun Hasan'ın oğlu Yakub döneminde de Fars eyaletinin kadılkuzatlığını üstlenmişti. Devvânî Şiraz'a gelen İbrahim'le yakından ilgilenir. İbn Arabî'nin düşünce sistemini benimsemiş olan Devvânî ile İbrahim'in kolayca anlaşacağı tabiidir. Muhyî, menakıbda bu ilişkiyi "Mevlânâ Celâleddîn-i Devvânî, şeyh hazretleri Şîrâz'dan gidinceye kadar sohbetlerini terk etmemiş, aralarında acayip latifeler geçmiştir" dedikten sonra bu hususu tevsik eden nakillere yer verir.

Akkoyunlu'yu besleyen ilmî muhitte İbrahim'in Seyyid Mîr Sadreddîn, Mevlânâ Muhammed-i Şârih, Mevlânâ Alî Şefîkî, Seyyid Murtazâ-yı Şerîfî, Emîr Fahreddîn-i Haydar, Mevlânâ Şemseddîn Behrâm-ı Bahhâs ve Mevlânâ Şeyh Hüsâmeddîn-i Nûr-bahşî ile görüştüğünü bi-

liyoruz, ancak Menakıb bu isimlerle İbrahim'in ilişkisinin detayına yer vermez.

Sultan Halil Dönemi ve İbrahim Gülşeni

Ancak İbrahim-i Gülşenî için, himayesini gördüğü Uzun Hasan'ın, ardından da Kadı Hasan'ın ölümü ve daha önce Uzun Hasan'ın emriyle kendisini uyardığı Halil'in (ö. 1478) saltanatı kaygı verici bir dönem başlatır. İbrahim'in, resmî bir görevle Halil'i şehzadeliği sırasında Şiraz'da ikazı her ne kadar menakıbda Halil'in İbrahim'in manevi gücü karşısında ağlayarak elinde tevbe ettiği kaydıyla kine dönüşmemiş gibi anlatılırsa da, babasının ölümüyle Akkoyunlu tahtına çıkan Halil için eski husumet devam etmektedir. 6,5 ay süren Sultan Halil'in saltanatı, kardeşi Yakub'un elinde, menakıba göreyse Sultan Halil'in İbrahim aleyhinde bulunduğu için son bulur (1478).

Sultan Yakub Dönemi ve İbrahim-i Gülşenî

Kardeşi Maksud'u öldürterek saltanatına başlayan Halil, etrafında güvensizlik ve huzursuzluk yaratınca, bu fırsattan istifade eden kardeşi Yakub'la (ö. 1490) giriştiği savaşta ölür. Babası Uzun Hasan'dan sonra Akkoyunlu hanedanının en uzun saltanatını süren Yakub dönemi, İbrahim-i Gülşenî için verimli geçer. Babasının siyasetini takip eden Yakub ve Kadı Hasan'ın ölümüyle yerine geçen ve Yakub'un hocası olan Kadı Mesihüddin İsa Savecî, İbrahim için kuvetli bir hamidir.

Yakub, tahta geçer geçmez, kardeşler arasında taht mücadelesinin yol açacağı kargaşadan yararlanmak isteyeceğini düşündüğü Fatih'in saldırmasından korkar. Bu hususta istiharesini istediği İbrahim-i Gülşenî'den güven telkin eden sözler duyan ve ardından Fatih'in ani ölümünü haber alan Yakub, Halvetiliğe karşı yakınlığını Ömer-i Rûşenî'ye Cihanşah Hankah'ını tahsis ederek ve İbrahim'i yanından ayırmayarak gösterir, daha 15 yaşında tahta oturan Yakub, ölümüne kadar Halvetiliğin iki piri Ömer-i Ruşenî ve İbrahim-i Gülşenî'yi koruyacaktır. Yakub, babası

Uzun Hasan döneminde güçlenen ve kendi hükümetinde ivmesini artıran bu iki sünnî sufînin mutlak etkisi altında uzun saltanatını sürdürür.

Çektiği ağır riyazetler, izhar ettiği kerametler ile halk arasında şöhreti artan İbrahim, bu ilgiden sıkılarak eski melâmi tavırlarına bürünür. Aşırı alakayı savuşturmak için gizlenmeye ya da elinde şarap şişesi olduğu hâlde sarhoşça çarşı pazarda gezinmeye başlar. Tebrizliler, başına kuzu postu sarınmış, derbeder, kendinden geçmiş, Tanrı'yla hemhâl olmuş, artık başka bir şey görmeyen İbrahim'i daha çok harabelerde, ıssız yerlerde ağlarken; kendisine beylerin, ahalinin yemesi için bıraktığı yiyecekleri yanında toplanmış hayvanlara verirken görürler.

İsa'ya karşı tertiplerde onun yanında yer alan, Yakub'un hocası ve kazaskeri olmasında dahli bulunan İbrahim, kendisine ve Ömer-i Ruşenî'ye tam bir bağlılık gösteren İsa'nın en mühim destekçisi olur. Yakub döneminin üç güç odağından birini temsil eden İsa (diğerleri Sufî Halil ve Süleyman) ile İbrahim-i Gülşenî arasındaki sıcak ilişki, bir süre sonra İsa'nın Halvetiliğe intisabıyla kökleşir. Artık Yakub'la İsa sık sık İbrahim'in sohbetlerine iştirak etmektedir. Menakıbda, Memlûklerin Akkoyunlu'ya karşı bir akının (1482) bertaraf edilmesinde İbrahim'in manevî katkısına, İsa'nın intisabından sonra yaşadığı hâllere bu vesileyle temas edilir. Kuvvetli bir şair olan Kadı İsa'yı İbrahim-i Gülşenî devlet işlerinden alıkoyacak derecede şiire düşkünlüğünden dolayı uyarmak zorunda kalır.

Ömer-i Ruşenî'nin Türkmenler arasında faaliyet gösteren halifelerinin özelikle Karabağ taraflarında İbni Arabî'nin eserlerini okumaları-okutmaları ve düşüncelerini savunmaları medreseli bir grubun reaksiyonuna yol açar. "Fusûsîler" diye itham edilen ve tekfir edilen Ömer-i Ruşenî ve halifelerine önlerinde *Fusûs* yazmaları yakılarak gözdağı verilir. Muhyî bu olayların Rûşenî'ye halkın artan ilgisine duyulan kıskançlıktan kaynaklandığını not eder. Akideleri nedeniyle soruşturulmak üzere Karabağ'dan Tebriz'e getirilen Ruşenî, burada İbrahim ve Kadı İsa'nın araya girmesiyle bu sıkıntılı durumdan kurtulur. Artık Ömer-i Ruşenî, Yakub'un kendisine tahsis ettiği Cihânşâh Hankahı'nda devletin ko-

ruması altında etkinliğini sürdürmeye başlar. Sık sık bir araya gelen Ruşenî ve halifesi İbrahim'in müdahalesi cesaret isteyen haksızlıklara karşı koyuşları, kendilerine iltica edenleri himayeleri, zalimleri hidayete erdirmeleri ile şöhret dairelerini genişletirler.

Sultan Halil'in ölümünden sonra eşinin Kadı Hasan'ın kardeşi Hüseyin Çelebi'nin evlenmesiyle başlayan hadiseler zincirinde Hüseyin Çelebi'nin Halvetiliğe intisabı, kadıların devlette hallolunacak işlerde İbrahim'i vasıta etmeleri, Âmid Beyliğine Emir İlyas'ın yerine Şah Velî Bey'in atanmasına Veziriazam Süleyman Bey'in iltimasına rağmen İbrahim'in karşı koyuşu, Süleyman Bey'in İbrahim'in velayetine ikrarı, Sufî Şeyh Ali Can'ın Gülşeniliğe intisabı, sufî ve ilim erbabına tahsis edilen gelirlerin ellerinden alınılmasının önüne geçilmesi, Ahıska Kalesi'nin fethinde himmeti, idareden rahatsız olduğu için göç eden ahalinin geri dönmesi için devlet erkânının gelirlerinin bir kısmından vazgeçmelerini sağlaması, Çakerli Ömer Bey'in Yakub'a suikast teşebbüsünü boşa çıkarması, kabir ahvaline muttali oluşu, önüne konanların helal-haram kaynaklı olup olmadığını bilişi, Kadı İsa ile Sufî Halil'in arasını buluşu gibi devrin bir yığın siyasî, içtimaî ve dinî vaziyeti içinde mühim ve etkin bir sima olarak İbrahim'in müdahaleleri, keşifleri, kerametleri görülür. Bu sırada yer yer aşk ile kendinden geçen Gülşenî, sıkı riyazet altında *Ma'nevî* adlı Farsça eserini yazmaktadır.

Yakub devri din adamlarıyla İbrahim-i Gülşenî'nin ilişkileri de Menakıb'da etraflıca anlatılır. Özellikle Yakub'un tertip ettiği bir mecliste, Şeyhülislâm Emir Abdülvehhab'la aralarında geçen münakaşa dikkat çekicidir. Yakub üzerinde uyandırdığı nüfuzla devlet işlerinde dine aykırı gördüğü her hususta müdahil olan İbrahim-i Gülşenî'ye bir süre sonra Kâşân hakimliğini teklif eder. Teklif reddedilmiştir.

Menakıb'ın bu sayfalarında Rûşenî'nin Tebriz devresi geniş yer bulur. Bilhassa Ömer-i Rûşenî'nin hilafette İbrahim-i Gülşenî'yi vurguladığı anekdotlarla Gülşenî'nin posta oturması dönemi işlenir. Diğer halifelerin itirazları ve kıskançlık kahriyyeleri arasında İbrahim'e karşı ana muhalefet Şiraz darugası Kara Sufî Halil'den gelir. Şeyh Cüneyd'in

(ö. 1460) oğlu Haydar'ın başarısızlıkla sonuçlanan isyan hareketi ve birtakım hadiseler zinciri Sultan Yakub döneminin nihayetine, karmaşa dolu bir devrenin geleceğine işaret eder. Bu işaretleri etrafına, yakın dostlarına ifade eden İbrahim-i Gülşenî bu devrede hamisi Yakub'u (ö. 1490) kaybeder.

Karmaşa Dönemi

Akkoyunlu tahtına, Yakub'un henüz dokuz yaşındaki genç oğlu Baysungur (ö. 1492) Mesih'i bertaraf ederek geçer. Baysungur'un lalası Sufî Halil Bey'in Yakub'un maiyetinde yer almış olanlara karşı sert tavrından İbrahim-i Gülşenî'nin dostları da nasiplerini aldı. Tedhiş hareketleri arasında Kadı İsa şehit edildi, (1491) Yakub'a yakın olanların evleri işaretlendi. Artık İbrahim'in Akkoyunlu coğrafyasını terk etmesi için bir yığın olumsuzluk ardısıra gelmektedir. Gülşenî'nin İbn Arabî'ye itikadının sorgulandığı, oğlu Ahmed'in öldürtülmek istendiği ve Kadı İsa'dan sonra onun yerine geçen Molla Cân'ın teşvikiyle hapse atıldığı zamanlar... Muhyî, Uzun Hasan'ın oğlu Sultan Halil'le Sungur'un emin adamı Kara Halil'i nefrette aynîleştirir. Her ikisinin iktidarları ancak altı buçuk ay sürer. Molla Can, Gülşenî'ye aleyhtar olmanın cezasını daha sonra ateşte kızgın hale gelmiş kerpetenlerle vücudundan etleri koparıla koparıla öldürülerek bulur. Bu aralıkta İbrahim-i Gülşenî'nin hacc yolculuğu gerçekleşir.

Baysungur Mirza'nın kısa saltanatından sonra sırası Rüstem b. Maksud'un (1492-1497) ve Elvend b. Yusuf'un (1497-1504) iktidarları arasında İbrahim-i Gülşenî ile devlet ricali arasında geçen bir yığın vakanın son mertebesi Kızılbaş meselesinin zuhurudur. Rüyasında Şirvan tarafından ateşten bulutlar Tebriz'i istila etmiş, bütün Horasan'a yayılmıştır. Zulmün işaretlerini hisseden Gülşenî için göç düşüncesi giderek belirginleşir. Menakıbın bu bölümünde Kızılbaş istilasının belirmesiyle boşalan Tebriz'de olup bitenler canlı bir şekilde tasvir edilir.

Diyarbakır'a Yolculuk

Bir yığın badire dolu seyahatin ardından Diyarbakır'a gelinir. Menkıbe bu bölümlerde Kızılbaş'ın ısrarla İbrahim-i Gülşenî'yi takip edişini, şeyhi ele geçirmek için bitip tükenmek bilmeyen teşebbüslerini işler. Diyarbakır hükümdarı Sultan Kasım'ın (Kasım b. Cihangir) şeyhe inkıyadı, tek çocuklu Kasım'ın onu da kaybetmesinin ardından Gülşenî'nin onu tesellileri, sultanın maiyetinin iğvalarıyla şeyh aleyhinde onun Sultan Elvend taraftarı olduğu yolunda vuku bulan taarruzlar ve nihayet Kasım'ın şeyhten Mardin'de yaptırdığı tekkeye postnişinliği için yaptığı ısrarlar karşısında huzursuz olan Gülşenî, o sırada Sultan Elvend'in amcası Kasım'dan toprak talebi ile gerilen ortamda Elvend'i Kasım üzerine saldırmaya teşvik eder. Neticede ordusu mağlup olan ve kendisi Mardin kalesine sığınan Kasım'a Sultan Elvend'in ısrarıyla elçi olarak giden Gülşenî şehrin ve saltanatın teslimini temin ederek Diyarbakır ve havalisinin büsbütün Elvend'in eline geçmesini sağlar. Ancak canına kefil olduğu Kasım'ın Elvend tarafından öldürülmesiyle muğber olur, yine de Uzun Hasan, Yakub ve takipçileri döneminde olduğu gibi Elvend'in iktidarı devresinde de adaletle muamele hususunda Gülşenî birçok faaliyet içinde yer alacaktır.

Elvend'in ölümüyle boşalan iktidara İbrahim-i Gülşenî'nin Elvend'in divan beyi Emîr Bey'i geçirme teşebbüsleri, Dulkadirli yanında bulunan Zeynel (b. Ahmed b. Uğurlu Mehmed)in gelişi ve diğer vakalar içinde Kızılbaş tehlikesi Diyarbakır hududunda siyasî belirsizlikler arasında huzurlu bir melce arayan Gülşenî'yi Maraş ve ardından Kudüs üzerinden Mısır'a göçe mecbur eder.

Mısır: Memlûklu'dan Osmanlı'ya

İbrahim-i Gülşenî'den önce, Memlûklu Devleti Hükümdarı Kayıtbay'ın hizmetindeyken dervişlik sevdasına düşüp İran coğrafyasında Ömer-i Rûşenî'ye intisap ederek hilafet alan Şeyh Muhammed Timur-

taş ve Şeyh Şahin, Ruşenîliğin Mısır'da ilk mümessilleri olarak faaliyet gösterirler. Arkalarında kuvvetli bir takipçi çıkaramayan bu iki şeyhten ilkinin hakkında elimize geçmeyen bir menakıbname olduğunu biliyoruz. Pirdaşı Şahin'le Mısır'a dönerken yanlarında Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın mutemet kadrosundan Kadı Hasan'ın kardeşi Hüseyin Çelebi de vardır. Timurtaş, Hüseyin Çelebi'nin vefatından sonra mezarı üzerine yapılan türbede ikamet eder. Kansu Gavrî'nin de iltifat ettiği bu şeyh de aynı yerde medfundur. 16. yy'ın ikinci yarısında bu sufî ailenin otuz kadar mensubu vardır. Timurtaş'ın bıraktığı hurma bahçelerine 101 yaşına gelmiş olan kızı Sittî Zeyneb'in arzusuyla Muhyî-i Gülşenî nezaret eder. Şeyh Şahin ise Ömer ibn Fârız'ın mezarı yakınlarında yerleşerek orada tekkesini inşa eder. Cuma günleri Mısır halkının ziyaret ettiği bu Halvetî şeyhi Hicrî 960'ta vefat eder.

İbrahim-i Gülşenî ilk olarak Kahire yakınlarında Birketü'l-Hacc denilen mevzide Kubbetü'l-Mustafâ'da konaklar. Burada Memlûk sultanı Sultan Kansu Gûrî ile temas kurulur. Sultanın arzusu ile Kahire'ye intikal ederek Müeyyediye Camii hücrelerine yerleşir. Artık Gülşenî'nin günleri zühdle ve Bâb Züveyl'de masum yere ölüm cezası verilenlere şefaatle geçmektedir. Zaman zaman Kansu'nun meclislerinde bulunan İbrahim-i Gülşenî, yaklaşmakta olan Osmanlı istilası karşısında tedirgin olan Kansu'ya fitneyi uyandırmaması hususunda telkinlerde bulunur. Çaldıran seferi öncesi Şam'a giden Kansu'nun Gülşenî'den dua niyazı, Gülşenî'nin gönülsüzlüğü menkıbenin bu sayfalarında etraflıca anlatılır. Mercidabık öncesi Kansu'nun vaziyeti, ardından savaş sırasında olup bitenler menakıbta hadiselerin içinde yer alanlardan nakledilir. Kansu'nun vefatıyla Kahire'de hükümeti zabteden Tumanbay'ın Sultan Selîm'e mağlup oluşu ile Gülşenî'nin Osmanlı dönemi hayatı başlar.

Menakıb, Gülşenî'nin etrafında Osmanlı devlet ricali, ordu mensupları ve diğer zümrelerden kalabalık bir muhib kitlesinin teşekkül ettiğini kaydeder. Bu kısımda Akkoyunlu döneminden müridi İdrîs-i Bitlisî'nin Selim maiyetinde geldiği Mısır'da İbrahim-i Gülşenî'ye yeniden inabeti, Gülşenî'nin halifeleri ve onların hâlleri, Mısır sûfîleriyle

teması, varlığından huzursuz olan şehrin eski sakinleriyle mücadelesi, vahdet-i vücûd aleyhtarlarıyla muarazası, Mısır beylerbeyleriyle ilişkileri, Anadolu'da bilhassa Edirne ve İstanbul'da tekke dairesini genişletme hamlelerinin anlatıldığı sayfalar arasında bilhassa Mısır'da velveleli günleri başlatan Hain Ahmed Paşa'nın istiklal mücadelesi karşısındaki şeyhin sert duruşu Gülşenî'nin oğlu Ahmed-i Hayâlî ve diğer halifeler Aşık Musa, Hasan-ı Zarîfî, Uryân Mehmed Dede gibi zevattan aktarılır.

Kanunî'nin Hain Ahmed Paşa'nın öldürülmesiyle bir miktar sükûnet bulan Mısır'da büsbütün asayişi temin etmesi için gönderdiği Osmanlı'nın ikinci nüfuzlu şahsiyeti İbrahim Paşa'yla hazret arasında daha ilk günlerde başlayan güvensizlik İbrahim Paşa'nın katline değin sürer. Menakıbta gururdan gözleri kör olmuş şeklinde tavsif edilen bu yeni beylerbeyi, Kemalpaşazade'nin Gülşenî'yle dost olması yolundaki telkinlerinin aksine hareket edecek, şeyhin Çoban Mustafa Paşa'ya gösterdiği muhabbet ve hürmetin kendisinden sakınılmasını hazmedemeyecektir. Aleyhinde teftişte bulundurduğu Gülşenî'nin oğlu Ahmed-i Hayâlî'nin Memlûklu hanedanına mensup hanımının Sultan Tumanbay'ın dul eşi olduğunu öğrenmesiyle paşanın husumeti şiddetlenir. Bir taraftan Çerkes bakiyelerinin Gülşenî'ye itimadını ve ona ordu mensuplarının itikadını gören paşa, umduğu hürmeti bulamayışının kahrı içinde döndüğü İstanbul'da Kanunî'ye Mısır gailesinin İbrahim-i Gülşenî bertaraf edilmedikçe giderilemeyeceği yolunda töhmetler serd eder.

Sarayın emriyle vaziyeti tahkik ettirilmek için yaşı bir hayli ilerlemiş ve gözleri âmâ pir-i fani Gülşenî'nin İstanbul'a deniz yolundan bir yığın vaka ile sevki yeni bir süreci başlatır.

İstanbul

Menakıb İstanbul'da Çıkrıkçılar'da Eski İbrahim Paşa Camii yakınına yerleşen ve bu camide vaazlar veren Gülşenî'ye ilmiye ve sufiyeden kalabalık zümrelerin gelip gittiğini, bu kuvvetli şahsiyetin, tesiriyle Dersaadet'te büyük heyecan uyandırdığını anlatır.

Gelenler arasında Şeyhülislâm Kemalpaşazade (ö. 1534), daha sonra şeyhülislâm olacak olan Muhyiddîn-i Fenârî (ö. 1548), Vezir Ayas Paşa (ö. 1539) gibi kudretli isimler de vardır. Tahkikatin merkezinde Gülşenî'in *Ma'nevî* adlı sufiyane manzum eseri ve bu eserdeki vahdetçi görüşler yer alır. Uzun zaman sonra Kanunî Eyüp'te gördüğü şeyhi görüşmek için saraya davet eder. Halifelerin zikir cünbüşü içinde tezkereye aldıkları yüz dört yaşındaki Gülşenî'yi saraya sevki menakıbın tatlı sahnelerindendir. Kanunî ile Gülşenî'nin sıcak geçen görüşmesi ve ayrıntılar menakıbta Veziriazam Rüstem Paşa'dan nakledilir. İbrahim Paşa'nın Osmanlı tarihinde azametinin feci akıbete müncer olması bütünüyle Gülşenî'yi karşısına almasına tahmil edilir. Artık vaazlarını Ayasofya'da veren Gülşenî'nin şöhreti İstanbul'u kâmilen ihata eder. Menakıb bu sayfalarda birçok ünlü ismin şahit olduğu Gülşenî kerametlerini ilk elden nakleder.

Kahire'ye Dönüş ve Vefat

Kahire'ye dönüşün ardından Müeyyediye Camii'nin karşısında Gülşenî Hankahı'nın inşası gerçekleşir. Bugün meydanda türbenin yükseldiği ve etrafı kargir derviş hücrelerinin çevrelediği dergâh yapısı Müeyyediye Camii istikametine bakan giriş kapısının bulunduğu kısım iki katlıdır. Tahtanî denilen alt kısımda bulunan hücreler tekkeye gelir için kiraya verilen dükkânlardan oluşur. Bu yapının inşasında hariçten herhangi bir nakdî yardım kabul etmeyen İbrahim-i Gülşenî bütün masrafını seccadesinin altına gayb elinin koyduğu akçelerle karşılar.

940 Ramazanında (1534) Mısır büyük bir taun salgınıyla sarsıldı. Büyük bir zayiata yol açan hastalığın defi için yapılan bütün dualar neticesiz kalınca İbrahim-i Gülşenî Ramazan bayramından sonraki sekizinci gün kendisinden bu afetin bertarafını isteyen ileri gelenlere ayağa kalkıp "Benim ruhum cümlenize feda ve ıvaz olsun" deyip fatiha okur. Kalabalık dağıldıktan sonra gece sabaha kadar hatim indirirler. Sabah dua ve evradı müteakip dervişlere nasihatlarda bulunur ve sema eder.

Öğle namazının edasının ardından kıbleye yönelerek sakin bir hâlde oturur. Oruçlu olduğu hâlde akşam namazında imama uyar. İkinci rekâtta kıyama güç yetiremez, otururak namazını ikmal eder. Namazdan sonra ağlayarak" Ey nefis, niçin itaat etmezsin, ey beden niçin ayağa kalkmazsın? Bu gece mezarda ne cevap veririm?" der, sürekli kelime-i şehadete meşgul olur. Sonra Allah Allah ve bir kere hafifçe hû diyerek ruhlarını teslim eder (9 Şevval 940 - 23 Nisan 1534).

Gülşenî'nin vefatından sonra vuku bulan harikuladeliklerin aktarıldığı son bölümde, şeyhin vefatının teessürüyle bazı dervişlerin hazretin vefatına inanmak istemedikleri, şeyhin halvete girdiğini, artık halvetten çıkması gerektiği yolunda ısrarlı istekleri, şeyh öldü, defnettik sözlerine aldırış etmeden mezar odasına girmeye çalıştıkları menakıbta yer alır.

İbrahim-i Gülşenî'nin vefatından yedi gün sonra posta oturan şeyhin oğlu Ahmed-i Hayâlî ile tarikat yeni bir döneme girer.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Sesliler :			
ـَ	a, e	ى ـَ , اَ ـ , آ	ā
ـِ	i	ى ـِ	ī
ـُ	u	و ـُ	ū
Sessizler :			
ء	ʾ	ض	ḍ
ب	b	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ة	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ġ
ج	c	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v
س	s	ه	h
ش	ṣ	ى	y
ص	ṣ		

METİN

MENĀKIB-I İBRĀHĪM-İ GÜLŞENĪ

[1b] Ḥamd ol Allāh taʿālā’yā ki ḥabībinüñ nūrını cümle mevcūdātdan muḳaddem manẓūr itdi ve ol nūrdan her şeyʾe reşş idüp cümlesin ʿayn-ı nūr itdi. Ve ṣalāt u selām ol hādī-i sübül ve muḳtedā-yı rüsül ve raḥmet-i küll-i eşyā Ḥażret-i Muḥammed-i Muṣṭafā-i bā-ṣafā ṣallallāhu taʿālā ʿaleyhi ve selleme ve şerrefe ve kerremehuya ola ki evlād u aṣḥāb-ı nücūm-miṣāline iḳtidā idenleri Rabb-i Ṣabūr maġfūr itdi ve ümmet-i vasaṭ-ı merḥūmesi ol nūruñ rūşeni ile cennet gülşenini maʿmūr itdi.

Ammā baʿdü maʿrūż-ı faḳīr-i Ḳadīr Dervīş Muḥyī-i ḥaḳīr[1] budur ki ṣāḥib-i ekmelü’l-feżāʾil ve mālik-i ecmelü’l-ḫaṣāʾil, maẓhar-ı maʿānī-i sebʿu’l-meṣānī ve mevcūd-ı fānī Ḥażret-i Dede Rūşenī nevverallāhu merḳadehu’s-seniyyinüñ menāḳıbını taḥrīr ve mūṣılu’l-ḳavāfil ve maḳbūlü’l-ḳabāʾil, maẓhar-ı ḥaḳāyıḳ-ı *Maʿnevī* Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ekremehullāhu’l-Ġanī’nüñ ʿavāḳıbını taḳrīr ve Ḫalvetiyye’den sāyir meşāyıḫ-ı ʿiẓām ve pīrān-ı kirāmuñ aḥvālini silsile-i Nūriyye’de beyān ve ṭarīḳ-ı Naḳş-bendiyye’de olan mürşidān ve ʿulemā-yı mürebbīyānuñ aʿmālini *Silsile-i Ẕeheb*’de ʿayān itmegi çün pīr-i āgāh ve mürşid-i rāh-ı ilāh Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Gülşenī-i evvāh bu ḫāk-i dergāh ve ʿabd-i bī-iştibāha fermān itdi, pes muḳaddemā vażʿ itdükleri menāḳıb tertībi üzere [2a] taḥrīr oldı. Ve baʿżı ṣiḳātdan ẓuhūr bulan menḳūlāt ve vāḳıʿātdan ṣudūra gelen maʿḳūlāt daḫı tasṭīr buldı

Ve bu taṣnīf-i müşāhidīn evvelinde beyān ve teʾlīf-i mücāhidīn dībācesinde ʿayān olmışdı ki ṣufūf-ı erbāb-ı mücāhede ve ṣunūf-ı aṣḥāb-ı müşāhedenüñ ʿaskeri ʿarż u tektīb olduḳda muḳaddime ve cenāḥ-ı yemīnden ṣoñra ḳalb-i leşkeri böyle tertīb ola:

---

1 Yazmanın kopmuş olan 1b’si başka bir kaleme aittir. Müstensih, istinsah tarihinde vefat etmiş olan Muhyī isminin zikredildiği bu cümleye “rahmetullāhi taʿālā aleyhi” duasını ilave ederken cümleyi “maʿrūz-ı fakīr Dervīş Muhyī rahmetullāhi taʿālā ʿaleyhi hakīr budur” şekline sokmuştur. 1b’nin imlasında Ali Emiri Şeriye 1045’i esas aldık.

"Ḳalb-i Kitāb-ı Aṣḥāb-ı Ṭarāyıḳ" ki tārīḫ ü nāmdur (977), "Sulṭān-ı Mükāşifīn-i Mücāhedāt ve Burhān-ı Müşāhidīn-i Āyāt-ı Beyyinātı Beyānındadur" ki tārīḫi "Aḥvāl-i Gülşenī ṭayyeballāhu'l-Ḥamīdü'l-ᶜAliyyü maḥallehu's-seniyy" (977)dir. Ve bu ḳalbüñ inḳılābı bir sāᶜī ve on taḳallüb ve bir silāḥ-dār ve bir rikāb-dār üzere nümāyān oldı.

Sāᶜī, ṭālibi maḥall-i maḳṣūda hidāyet ve rāġıbı maḳām-ı maḥmūda delālet beyānındadur.

Evvelki taḳallüb, ehl-i ᶜışḳuñ maḫdūmı Ḥażret-i Mevlānā Ḫudāvendigār Celālüddīn Muḥammed er-Rūmī ḳaddesallāhu sırrahu ve ḥaṣṣale lenā birrehu ve ġayrehu, Gülşenī nevverallāhu merḳadehu's-seniyyenüñ gelmesine işāretleri iḥsānındadur.

İkinci taḳallüb, baᶜżı ābā vü ecdādınuñ aḥvāli tibyānındadur.

Üçinci taḳallüb, kendünüñ şıġar-ı sinninde olan umūr ve ᶜAcem'de Sulṭān Ḥasan ve Ḳāżī Ḥasan ve sāyir selāṭīn ü meşāyıḫ u ᶜulemā ile olan ẓuhūr iᶜlānındadur.

Dördinci taḳallüb, Dede ᶜÖmer-i Rūşenī rażıyallāhu ᶜanhu ḥażretlerine ittiṣāli ve şarḳda vāḳiᶜ olan baᶜżı şeref-i aḥvāli ᶜirfānındadur.

Beşinci taḳallüb, baᶜd-i Rūşenī, Gülşenī'nüñ seccāde-i ḳuṭbiyyetde istiḳlāli ve ṭālibleri maḳṣūdına īṣāli erkānındadur.

Altıncı taḳallüb, ᶜAcem'den ᶜArab'a irtiḥāli ve ṭarīḳde ṭarīḳat muḳteżāsınca geçen aḥvāli devrānındadur. [2b]

Yedinci taḳallüb, Mışr'da olan umūrı ve şarḳ u ġarbda ẓuhūrı ityānındadur.

Sekizinci taḳallüb, Rūm'da vāḳiᶜ olan āṣārı ve Sulṭān Süleymān merḥūmla ve meşāyıḫ u ᶜulemā-yı Rūm'la geçen aḫbārı īḳānındadur

Ṭoḳuzıncı taḳallüb, yine Mışr'a gelüp taṣarruf-ı cümle-i ᶜālem ve iẓhār-ı ism-i aᶜẓam itdügi burhānındadur.

Onıncı taḳallüb, intiḳālinden ṣoñra ẓuhūr iden envārı ve ᶜayān olan āṣārı pāyānındadur.

Silāḥ-dār, baᶜżı selāṭīn-i cihān ve ḫavāḳīn-i devrān seyrānındadur.

Rikāb-dār, baᶜżı şāhān-ı ᶜAcem ü Rūm'uñ baᶜżı menāḳıbları ve istiᶜdādlarınca merātibleri erkānındadur.

SĀʿĪ

Ṭālibi Maḥall-i Maḳṣūda Hidāyet ve Rāġıbı Maḳām-ı Maḥmūda Delālet Beyānındadur

Ey ṭālib-i rāh-ı Ḥaḳ ve ey rāġıb-ı nūr-ı muṭlaḳ, āgāh ol ki ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ﴾[2] emriyle meʾmūr olup ﴿أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾[3] iṭāʿatiyle ẓuhūr bulup bir mürşid-i kāmil-i mükemmil aramaḳ lāzım ve mürebbī-i fāżıl bulmaḳ mühimmdir.

Meşnevī:

Pīr-rā bigzīn ki bī-pīr ān sefer
Hest bes pur-āfet u ḫavf u ḫaṭar[4]

Ān rehī ki bārhā tu reftei
Bī-ḳulaġuz ender ān āşuftei[5]

Pes rehī-rā ki nedīdestī tu hīç
Hīn merev tenhā zi-rehber ser mepīç[6]

Mihr-i pākān der-miyān-ı cān nişān
Dil medih illā be-mihr-i dil-ḫoşān[7]

Rev bicū yār-ı Ḫudāyī-rā tu zūd
Çun çunān kerdī Ḫudā yār-i tu būd[8]

---

2 "Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz". Nur, 24/31.

3 "Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de." Nisā, 4/59.

4 Piri seç, çünkü bu yol pirsiz, kılavuzsuz korkuyla, afetle, tehlikeyle doldur. *Mesnevī*, 1: 2942.

5 Defalarca gittiğin o yolda bile kılavuzsuz perişan olursun. *Mesnevī*, 1: 2943.

6 Öyleyse hiç görmediğin bir yolu sakın yalnız yürüme, yol göstericiden baş çevirme. *Mesnevī*, 1: 2944.

7 Temiz kişilerin sevgisini ta canının içine koy. Hoş gönüllülerden başkasının sevgisine gönül verme. *Mesnevī*, 1: 724.

8 Git, tez elden ilāhī bir dost ara. Böyle yaparsan Allah sana dost olur. *Mesnevī*, 2: 23.

Ger tu seng-i saḫra vu mermer şevī
Çūn be-ṣāḥib-dil resī gevher şevī[9]

Ḳıṭʿa li-kātibihi: Daʿvet-i dārü's-selām eyler Ḫudā
Ger selāmet isteriseñ gel beri

Başuñı pā eyleyüp ʿazm-i reh it
Gezme beyhūde bu yolda serserī [3a]

Yār bul yāre erenlerden ola
Kim ricālü'l-ġaybdur bu yol eri

Bāġ-ı ḫulde ʿazm iden rūşen-dile
Rūşenī vü Gülşenī'dür enveri

Neşr: Pes sālik-i tābiʿ ve hābiṭ-i ṭāliʿ ve ṭāyir-i rāciʿe gerekdür ki imām-ı zamānına ʿārif ve imāmında vāḳıf ola, tā ʿālim-billāh ve ʿārif-i āgāh ola ki "مَنْ طَلَبَ شَيْئًا وَجَدَّ وَجَدَ"[10] ve "مَنْ قَرَعَ الْبَابَ وَلَجَّ وَلَجَ"[11].

Meşnevī: Der-ṭaleb zen dāyimā tu her du dest
Ki ṭaleb der-rāh nīgū rehberest[12]

Leng u lūk u ḫufte-şekl u bī-edeb
Sūy-i ū mīġīj u ū-rā mīṭaleb[13]

Neşr: Ammā tetebbuʿ ile bir mürşid-i kāmil-i mükemmil bulmasa ve tekmīl ile kāmil olmasa ve ol cehāletde ʿömri nihāyet bulsa ve maḥrūmīnden olsa, ḥaḳīḳat-i müşāhededen dūr ḳalur ve ʿilm ü ʿirfāndan mehcūr

---

9 Kaya ve mermer taşı bile olsan, bir gönül sahibine ulaşınca cevher olursun. *Mesnevī*, 1: 723.

10 "Kim bir şey talep eder ve onun için çabalarsa onu elde eder." Özdeyiştir, bkz. *Mecāni'l-Edeb*, 1/26.

11 "Kim kapıyı çalar ve diretirse içeri girer." Özdeyiştir, bkz. *Zehru'l-Ekem fi'l-Emsāli ve'l-Hikem*, 1/29.

12 İki elinle birden aramaya çabala. Çünkü arayış, yolda iyi bir kılavuzdur. *Mesnevī*, 3: 979.

13 Ağır aksak, sürünerek ve gizlice de olsa ona doğru sürün ve onu ara. *Mesnevī*, 3: 980.

مِيتَةً جَاهِلِيَّةً"[14] Ammā ol ki maẓhar-ı mürşidān-ı āgāh ve manẓar-ı evliyāullāh ola, ḳıyāmetde ḫıdmet itdügi mürşidi ile nebīsinüñ ᶜalemi taḥtına daᶜvet olına ve Ḥaḳ taᶜālā daᶜvet itdüklerinde bulına, ke-mā ḳālallāhu taᶜālā: [15]﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ﴾ Ve böyle dinilmesün ki mürşid ḳanda bulınur ve ṭaleb nice olur.

Mışrāᶜ: "Cihān pur Şems-i Tebrīzest merdī gū çu Mevlānā"[16]

Dīger: "Dil-berān ber-ᶜāşiḳān ez-ᶜāşiḳān ᶜāşiḳ-terend"[17]

Neşr: Merḥūm Gülşenī'ye bir ṭālib-i maġrūr bu maṭlaᶜı oḳur:

Ḥāfıẓ: Ānān ki ḫāk-rā be-naẓar kīmiyā kunend
Āyā buved ki kūşe-i çeşmī be-mā kunend[18]

Neşr: Cevābında şeyḫ buyurur ki.

Naẓm: Ḫāk şev ḫāk tā birūyed gul
Ki be-cuz ḫāk nīst mazhar-ı gul[19]

Neşr: Pes hemān istiᶜdād-ı ṭaleb ṭalebine gitmek gerek ve maṭlūb ḥuṣūline saᶜy itmek gerek. Her kim istiᶜdād ḥāṣıl ḳıla, fi'l-ḥāl mürşide vāṣıl ola ki bāb-ı Ḥaḳ hemīşe [3b] meftūḥ u güşādedür ve pīrler, ṭālibler irşādına āmādedür ki anlar irşādla meᵓmūrdur ve ṭālibi istiᶜdādınca maṭlabına īṣālde mecbūrdur, nitekim Gülşenī revveḥallāhu rūḥahu's-seniyye maḳām-ı ḳuṭbiyyetde ḳarārına ve maḥall-i irşādda maᶜānī-i esmā vü ṣıfātı iẓhārına bu maḳūle eşᶜārla īşᶜār itmişdür.

---

14 "Kim zamanının imamını bilmeden ölürse cahiliye ölümü üzere ölmüş olur." *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 6/2398; *Mevsūᶜatu'l-Elbānī fi'l-ᶜAkīde*, 8/326; *Minhācu's-Sunneti'n-Nebeviyye*, 1/110.

15 "Bütün insanları kendi önderleriyle birlikte çağırdığımız günü hatırla". İsrā, 17/71.

16 "Cihan Şems-i Tebrīzī dolu. Sen Mevlāna gibi bir adam söyle!

17 Sevgililer, āşıklara āşıklardan daha āşıklardır. (Mevlana, *Dīvān*)

18 Nazarlarıyla toprağı altın hāline getirenler, acaba bir göz ucuyla bize de bakmazlar mı ki? (Hafız, *Dīvān*)

19 Toprak ol toprak ki gül bitsin senden; topraktan başka güle mazhar nesne yoktur. (Mevlana, *Dīvān*.)

Naẓm: Girüp meydān-ı ʿışḳ içre başın ṭop eyleyen gelsün
Ayaḫ yirine başını o meydāna ḳoyan gelsün

Dirile ölmeyen geymez kefen faḳruñ libāsını
Kefen yirine ol ṭoñı ölüp diri geyen gelsün

Olalı mübtelā ʿışḳa ṣalā direm felāḫ içün
Belā vü miḥnete andañ göñül virüp döyen gelsün

Seçenler zehr ü tiryāḳı bilemez leẕẕetin ʿışḳuñ
Bu yolda nūş iden nīşi acı ṭatlu yiyen gelsün

Sevād-ı aʿẓam içinde ṣalādur cumʿa-i ʿışḳa
Ḳıyāmet ḳāmetinden çün imām oldum uyan gelsün

Güneşden fāş idüp ʿışḳı diyende ḳālile ḥālin
İşidüp ṣūret-i ḳālden revān maʿnā duyan gelsün

Cihānı terk iden geyür başına Gülşenī tācın
O tācı Gülşenī kimi bu terkile geyen gelsün

Neṯr: Bu yolda saʿy-ı sāʿī raʿy-ı rāʿīye dāʿīdür.

EVVELKİ TAḲALLÜB

Ehl-i ᶜIşḳ u Şevḳüñ Maḫdūmı Ḥażret-i Mevlānā Ḫudāvendigār Celālüddīn-i Rūmī ḳaddesallāhu sırrahu ve ḥaṣṣale lenā birrehu ve ġayrehu, Gülşenī nevverallāhu merḳadehunuñ Gelmesine İşāretleri İḥsānındadur

İmām-ı senī Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ᶜaleyhi raḥmetullāhi'l-Ġanī, ᶜālem-i şübūtdan vücūda gelmezden üç yüz yıl evvel kāşif-i esrār-ı ᶜulūm Mevlānā-yı Rūm efāżanallāhu min berekātihi ve aᶜāde ᶜaleynā min küşūfātihi buyurmışdur.

(Naẓm): Dīdem ruḫ-i ḫūb-i Gülşenī-rā
Ān çeşm-i çerāġ-i Rūşenī-rā[20]

Ān ḳible-i secde-gāh-i cān-rā
Ān ᶜişret u cāy-i īminī-rā[21]

Dil guft ki cān [4a] sipārem āncā
Bigẕārem hestī vu menī-rā[22]

Cān hem be-semāᶜ ender āmed
Āġāz nihād kef-zenī-rā[23]

ᶜAkl āmed u guft men çi gūyem
Īn baḫt u saᶜādet-i senī-rā[24]

Īn būy-i gulī ki gerd çun serv
Her puşt-i du-tāy-i munḥanī-rā[25]

---

20 Gülşenī'nin güzel yüzünü ve o Rūşenī'nin gözünün nurunu gördüm.
21 Ve canın secde ettiği o kıbleyi, o emin yeri, o safayı gördüm.
22 Gönül, oraya canımı teslim edeyim ve varlığımdan, benliğimden geçeyim dedi.
23 Can semaa geldi, ellerini çırpmaya başladı.
24 Akıl geldi, bu ulu baht ve yüce saadet karşısında artık ben ne diyeyim dedi.
25 Bu öyle bir gül kokusudur ki iki büklüm olmuş her sırtı serviye döndürür.

Der-ʿişḳ bedel şeved heme çīz
Türkī sāzend Ermenī-rā[26]

Ey cān tu be-cān-i cān resīdī
Vey ten biguẕāştī tenī-rā[27]

Yāḳūt zekāt-i dost-i mā-rāst
Dervīş ḫored zer-i ġanī-rā[28]

Ān Meryem-i derd-mend yābed
Tāze ruṭab-i ter u cenī-rā[29]

Tā dīde-i ġayr ber-neyefted
Me-nmāy be-ḫalḳ muḥsenī-rā[30]

Z-īmān egeret murād emnest
Der-ʿuzlet cūy īminī-rā[31]

ʿUzlet-geh-i çīst ḫāne-i dil
Der-dil ḫū gīr sākinī-rā[32]

Der-ḫāne-i dil hemī resāned
Ān sāġar-i bāḳī-i henī-rā[33]

Ḫāmuş kun u fenn-i ḫāmuşī gīr
Bigzār tu lāf-i pur-fenī-rā[34]

Zīrā ki dilest cāy-i īmān
Der-dil mī-dār muʾmenī-rā[35]

---

26 Aşkta her şey değişir, Ermeni'yi Türk yaparlar.
27 Ey can, sen canın canına eriştin; ey ten, sen ten olmaktan geçtin.
28 Dostumuzun zekātı bize yakuttur; fakir olan, zenginin altınını yer.
29 Taze yaş hurmayı o dertli Meryem bulur.
30 Yaptığın yardımı halka gösterme de kimsenin gözü düşmesin.
31 İmandan muradın emniyetse, onu uzlette ara.
32 Kimin gönlü uzlethanedir? Sen gönül hanesinde oturmayı huy edin.
33 O hazmı hoş beka şarabını hep gönül hanesinde eriştirirler.
34 Sus, susmayı hüner edin, hüner dolu sözlerden vazgeç.
35 İnancı gönlünde tut, zira gönül onun hanesidir; Karşılaştırma için bkz. *Dīvān-ı Kebīr*, 5, s. 269.

Neşr: Bu ġazel Rūşenī ṭulūʿına delīl-i vāżıḥ ve Gülşenī ẓuhūrına burhān-ı sāniḥdür ve Gülşenī merḥūm ʿışḳa maẓhar olduġına işāretdür ve Ḫayālī Efendi dile manẓar olduġına beşāretdür ki pīr-i aʿẓamuñ ekşer-i ebyātı ʿışḳı beyān ider ve pīr-i ʿaẓīm her ġazelinde elbette göñül aḥvālin ʿayān ider, tetebbuʿ olına.

Ekşer pīr-i aʿẓam *Meşnevī* ile irşād itmegin Ḫażret-i Mevlānā *Meşnevī*'sinde bir niçe yirde işāret itmişdür.

Meşnevī: Pīş-keş mīāremet ey maʿnevī
Ḳism-i sādis der-temām-i Meşnevī[36]

Furcei kun der-cezīre-i Meşnevī
Ger şudī ʿatşān-i baḥr-i maʿnevī[37]

Furce kun çendān ki ender her nefes
Meşnevī-rā maʿnevī bīnī vu bes[38]

Neşr: Ve mirʾāt-ı [4b] *Meşnevī*'de rūy-ı Rūşenī bu vechile nümāyāndur.

Naẓm: Āyine āverdemet ey Rūşenī
Çun bibīnī rūy-i ḫod yādem kunī[39]

Ey dil ü ey dīde vü ey Rūşenī
Bil ḥaḳīḳatle severem ben seni

Neşr: Ve böyle daḫı bir terkībde tertīb itmişdür.

Naẓm: Mesʾele mīpursimet ey Rūşenī der-rūşenī
Tā çi efsūn mīdemī ġam-rā çu şādī mīkunī[40]

---

36 Ey manevī, *Mesnevī*'yi tamamlamak üzere altıncı bölümü sana armağan olarak sunuyorum. *Mesnevī*, 6: 3.

37 Manevī denize susadıysan, *Mesnevī* adasında bir ark açıver. *Mesnevī*, 6: 67.

38 Her solukta *Mesnevī*'yi sadece manevī olarak görebileceğin bir ark aç. *Mesnevī*, 6: 68.

39 Ey Ruşenī, sana bir ayna getirmeyi layık gördüm, çünkü sen gönül ışığısın. *Mesnevī*, 1: 3196.

40 Ey Rūşenī sana açıkça bir mesele sorayım; ne efsun edersin de gamı sevince çevirirsin?

Neṣr: Ve yine bir terkībde īmā ile buyurur.

Naẓm: Ey bulbul ez-gulşen bigū zān serv u zān sūsen bigū
Zān şāḫ-i ābisten bigū pinhān megū rūşen bigū[41]

Neṣr: Ve Sulṭān Veled raẓıyallāhu ᶜanhu *Meṣnevī*'sinde niçe yirde işāret ider. Cümleden.

Naẓm: Şunᶜ-i āsār-i velī şud Maᶜnevī
Hemçu taḳrīr-i rumūz-ı Meṣnevī

Her kesī der-ḳāl-i ḫāleş key resed
Zān ki bīrūnest ez-rūḫ u cesed

Pāk-i cān mībāyed u bārīk-bīn
Tā kuned ū fehm-i īn sirr-i metīn[42]

Neṣr: Bu maḳūle beyyināt aṣl-ı āyātla manṣūṣ ve enbiyāya maḫṣūṣdur. Ve işāretle inşā, sünnet-i evliyā ve ᶜibārātla īmā ṭarīḳat-ı aṣfiyādur: Ḳālallāhu taᶜālā: ﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾[43] Bu faḳīre lāyıḥ olan vāżıḥ beyān budur ki Ḥażret-i Resūl'i ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem żamīr ile edā ve taḳdīm ile īmā aña işāret ü inbādur ki ᶜālem-i ᶜamādan aᶜyān-ı ṣābitede cümleden evvel rū-nümā olduġını icrādur ki ism-i şerīfini taṣrīḥ itmeyüp żamīri tercīḥ, maḳām-ı iżmārda cümleden muḳaddem olduġını teşrīḥdür ki ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾[44] de evvel mücīb olan [5a] ol ḥabībdür. Bu maᶜnāda taᶜẓīm muḳarrerdür ve sibāḳ u siyāḳ-ı āyet bunuñ üzere muḥarrerdür. Ḳāżī ve

41 Ey bülbül, bize gülşenden haber ver, o serviden ve susam çiçeğinden bahset; o meyveye gebe daldan söz et ama gizli ve örtülü değil, açıkça (rūşen)söyle.

42 Mesnevi'deki remizlerin acığa cıkmasıyla birlikte Ma'nevi, o velinin eserlerinden biri oldu. Ruh ve beden kaydından beri olan kimse icinde bulunduğu hali nasıl soze doksun? Bu metin sırrı anlamak icin temiz bir gonul ve ince bir goruş gerekir.

43 "Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nuh'tan, İbrahim, Mūsā ve Meryem oğlu İsa'dan da. Evet biz onlardan sapasağlam bir söz almıştık." Ahzāb, 33/7.

44 "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" A'rāf, 7/172.

müfessirūnuñ ol ʿālemi ferāmūş idüp taʿẓīme taḫṣīṣ itdükleri, żamīrlerinde evvel mevʿūddan bu ʿālemi telḫīṣ itdüklerindendür.

Maʿlūm ola ki Nūḥ'dan ʿahd almaḳ İbrāhīm gelmesine beşāretdür ve andan Mūsā'ya ve andan ʿĪsā'ya işāretdür, ṣalavātullāhi ʿaleyhim ecmaʿīn. Vāv bilā-tertīb, cemʿ içün olmaḳ āḫır ol ḥażretden kināyetdür ki "اَلنِّهَايَةُ هُوَ الرُّجُوعُ إِلَى الْبِدَايَةِ" dür.[45] Ḫuṣūṣā Allāh taʿālā buyurur: ﴿وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ﴾[46] Ve Ḥażret-i Resūl ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem niçelerüñ ne ṭarīḳ ile gelmesine niçe ṭarīḳ ile taṣrīḥ itmişdür, nitekim Veys-i Ḳaranī ḥaḳḳında ḳāle'n-nebiyyu ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem: "إِنِّي لأَجِدُ نَفَسَ الرَّحْمٰنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ"[47] Ve Mehdī ve sāyir aḥbāba ol ḳadar işārāt-ı ʿaliyye ve ʿibārāt-ı celiyye vāriddür ki ʿadd olmaz: Minhā mā ḳāle'n-nebiyyu ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem: "اَلْمَهْدِيُّ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ يُصْلِحُهُ اللهُ تَعَالَى فِي لَيْلَةٍ"[48] Ve Bāyezīd-i Bisṭāmī ḳuddise sırruhu, Şeyḫ Ebü'l-Ḥasan-ı Ḥarraḳānī raẓıyallāhu ʿanhuñ gelmesine yüz elli yıldan evvel işāret itmişdür.

Bu maḳūle işārāt çoḳ ve beşārāta nihāyet yoḳdur. Eger böyle ḥālāt tecellī itmese ve ḳalb-i müştāḳīne tesellī virmese, bāl-i pür-melāl perīşān-ḥāl olup iştiġāl-i ibtiḥāle kelāl gelürdi.

---

45 Son, başa dönüştür.

46 "Ve benden sonra gelecek, Ahmed adında bir peygamberi müjdeleyici" Saf, 61/6.

47 "Ben Rahmān'ın nefesini Yemen tarafından duyuyorum." *Şerhu's-Sunne*, 14/202; *Musnedu Ahmed*, 16/576; el-*Muʿcemu'l-Evsat*, 5/57; son ikisinde ..." وأجد نفس ربكم من قبل اليمن" şeklinde.

48 "Mehdī bizden yani ehl-i beyttendir, Allah onu bir gecede hazırlar." *Musnedu Ahmed*, 2/74; *Sunenu İbn Māce*, 2/1367; Musnedu'l-Bezzār, 2/243; *Musannefu İbn Ebī Şeybe*, 7/513; *Hilyetu'l-Evliyā*, 3/177.

İKİNCİ TAḲALLÜB

Baʿżı Ābā vü Ecdādınuñ Aḥvāli Tibyānındadur

[5b] Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenīʾnüñ neseb-i ẓāhirīsi Oġuz Ataʾya irişür bu vechile ki ẕikr olur: Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ibn Mevlānā eş-Şeyḫ Muḥammed bin Mevlānā Ḥācī İbrāhīm ibn eş-Şeyḫ Şihābüddīn ibn Ayṭoġmış bin Günṭoġmış bin Ḳuṭluṭoġmış bin Oġuz, raḥimehumullāh. Yedi ataya degin Oġuz neslinden olduġına kitāblarında işāret itmişdür ve Oġuz, vāżıʿ-ı lisān-ı Türkīdür; ammā pederi merḥūm Mevlānā Şeyḫ Muḥammed-i Āmidīʾnüñ fıḳh u kelām u manṭıḳda müʾellefātı maʿrūf olup kendi āmir ü nāhī olmaḳda seyf-i ḳaṭıʿlıġla mevṣūf idi.

Ḥikāyet: Sulṭān Ḥamza ibn Emīr Ḳara Yülük ʿOṯmān ki Diyārbekrʾe babasından ṣoñra pādişāh olmışdur, fāsıḳ olmaġın şehr ḳāżīsi Ḳara Ḳāżī ẓulmden ḥaẕer idüp sulṭān ġāyib iken Sulṭān Ḥamzaʾnuñ birāderi ʿAlī Begʾe teslīm itmek içün şehrüñ ḳapuların baġlayup ʿāṣī olmışlar. Sulṭān Ḥamza istimāʿ itdükde gelüp şehri muḥāṣara itmiş. Çün şehrüñ ekṯer ḳavmi kāfirler imiş, bir gice raḫne idüp Sulṭān Ḥamzaʾyı idḫāl itmişler. Ol daḫı birāderi ʿAlī Begʾe taʿarruż itmemiş ki ʿAlī Beg, Ḳāżīʾye dimiş imiş ki "Ben birāderüm ile sizüñ içün düşmen düşmen. Şehri siz żabṭ idüñ." Pes Ḳāżīʾyi tevābiʿiyle berāber helāk idüp istīṣāl itmiş, hemān merḥūm Gülşenīʾnüñ ceddi Ḥācī İbrāhīm ile anasınuñ atası Ḥācī Şerefüddīn ḫalāṣ olmışlar ki Ḥācī Şerefüddīn, Ḳāżīʾyi [6a] menʿ ider imiş ki "İmāma ʿişyān ve sulṭāna ṭuġyān cāyiz degildür, fāsıḳ daḫı olursa. Ṣoñra ḳatlüñ cāyiz olur ve Ḥaḳʾdan belā gelür. Ferāġat evlā ve sükūt aḫrādur" didügini Sulṭān Ḥamza istimāʿ itmiş imiş. Pes riʿāyetle ikrām itmiş, ammā kāfirler bu müsāʿadeyi itmegin sulṭān şehr-i Āmidʾi anlara teslīm itmiş. Anlar daḫı ol furṣatda bir iki ʿālī kilīsālar yaparlar ve hemīşe anda butlarına ṭaparlar. Her zamān küllī māl ü ḫarāc ḫarc itmegin niçe müddet maʿmūr ḳılup rāh-ı rāstdan şaparlar, tā şol zamān-ı ʿadālete degin ki ḳāmiʿ-i āṯār-ı küffār ve ḳāliʿ-i bünyān-ı eşrār Sulṭān Selīm Ḫān ibn Sulṭān Bāyezīd Ġāzī el-ʿOṯmānī ol diyārı alup

Diyārbekr eyāletini Meḥmed Paşa'ya virür. Ol daḫı ol kāfirlere iltifāt itmeyüp māllarına ṭamaᶜ ḳılmayup raġmen ᶜalā ünūfi'l-küffār ol kilīsāyı bir ᶜālī cāmiᶜ eylemişdür: ﴿ذَلِكَ هُدَى اللهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾[46]

Naḳl olur ki çün Sulṭān Ḥamza, kāfirleri müsülmānlar üzerine musallaṭ itmiş. Şöyle olmışlar ki başmaḳlarını mülevveş idüp mescid-i cāmiᶜden geçerler imiş ve mühmelāt sürüp istihzā ile müsülmānlara namāzda iken gülişürler imiş. Menḳūldür ki Gülşenī merḥūmuñ pederi Mevlānā Şeyḫ Muḥammed cāmiᶜde namāzda iken bir kāfir secde-gāhını mülevveş itmiş. Ġayret-i dīn-i metīn ve maḥabbet-i Resūl-i Emīn ġalebe idüp ﴿إِنْ تَنْصُرُوا اللهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾[47] muḳteżāsınca kāfirleri döge döge [6b] mescidden çıḳarmış. Kāfirler seg-vār uluyuraḳ evlerine ġulüvv iderler ve Sulṭān Ḥamza'ya şikāyete giderler. Sulṭān, Mevlānā Muḥammed'e ādem irsāl idüp daᶜvet ḳılur. Varan kimesne ṭalebde şiddet ḳılur. Mollā Muḥammed cevāb virür ki "Ben bu fiᶜli şerᶜile ḳıldum ve ṣavāb bildüm. Eger senden ve ġayrıdan daḫı şādır olsa menᶜ ḳılmaḳ muḥaḳḳaḳdur ki nehy-i münker ṣıfat-ı ehl-i Ḥaḳ'dur. Çün ki siz de emr-i Ḥaḳḳ'a rıżā ve şerᶜ-i şerīfi icrā niyyeti vardur, niçün müsülmānlar ile müsāyenet idüp āyet-i kerīmeye muḫālefet idersiz ki Allāh taᶜālā buyurur: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ﴾[48] Bu eṣnāda Sulṭān Ḥamza'nuñ ḫatunı, şeyḫüñ dedesi Ḥācī İbrāhīm'üñ mürīdi olmaġın sulṭāna dir ki "Şeyḫüñ nehyi şerᶜiledür." Pes Mevlānā'ya bir ḫilᶜat ile ādem gönderüp ᶜöẕr iderler ve nidā iderler ki "Min baᶜd kāfirler mescide girmeyeler!": ﴿ذَلِكَ هُدَى اللهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾;[50] ﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾[49] ; ﴿وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾[51]

---

46 "İşte bu Allah'ın hidayetidir ki, kullarından dilediğini buna iletip yöneltir". En'ām, 88/6.

47 "Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır." Muhammed, 47/7.

48 "Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz." Mümtehine, 60/1.

49 "Mü'minleri müjdele." Bakara, 2/223.

50 "İşte bu, Allah'ın hidayetidir ki, kullarından dilediğini buna iletip yöneltir." En'ām, 88/6.

51 "Allah, büyük lutuf sahibidir." Bakara, 2/105.

Ve Gülşenī merḥūmuñ vālidesinüñ nāmı Hediyyetullāh'dur ki babası Şerefüddīn'e vāḳıᶜasında dirler ki "Sańa bir ḳız hediyye virildi." Ol sebebden nāmını Hediyyetullāh ḳor. Dāyim ṣāyime ve ᶜibādetde ḳāyime imiş; dünyā ziynetinden berī olup on ikiden yuḳarı ᶜadedi bilmez imiş. Fi'l-vāḳiᶜ nihāyet-i aᶜdād on ikidür ki kerrātla ṣayılmışdur.

Ḥikāyet: Bu faḳīr, Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'nüñ ki iki kerīmesin aldum, ikisine daḫı on beşden ziyāde ᶜaded ögredemedüm. Ve altun ve inci ve cevāhire [7a] meyl idüp bir nesne teklīf itmediler; maᶜa-hāẕā pederlerinden ve birāderlerinden niçe kerre niçe biñ altun ḳaldı, razıyallāhu ᶜanhumā.

Naḳl olınur ki merḥūm Gülşenī henüz tekellüm itmez iken iki yaşından evvel vāḳiᶜ olan ḫalḳın kelimātını bi-elfāẕihi ve bi-maḥallihi ṣoñra naḳl itmiş, ḥattā iki kimesne mā-beyninde olan kelāmı ki ġayrınuñ ıṭṭılāᶜı olmamış, beyān eylemiş." Ve kāne yesmeᶜu's-suᵓāle bi-uẕuni'l-kemāli ve yetekellemu bi-lisāni'l-ḥāli ḳable'l-maḳāli ve fi'l-mehdi ṣabiyyen."[52]

Şeyḫ iki yaşında iken atası intiḳāl itmiş, ᶜammusı Seydī ᶜAlī elinde yetim ḳalmış. Ol daḫı terbiyetine ebūsı gibi ṭālib olup sünnet üzere beslemiş. Dedesinden ve atasından mübālaġa kitāblar mīrāṯ degmiş. ᶜAmmusı, kitābları istiᶜāreye virüp żāyiᶜ itmegin, beş yaşında iken atası ve dedesi maḳberelerine varup der-āġūş idüp tażarruᶜla aġlarmış ve dir imiş ki "Siz Ḥaḳḳ'a ḳarībsiz. Ḥaḳ taᶜālādan bańa ᶜilm-i ledün isteñüz, tā ki kitāba muḥtāc olmayam ve illā yanuñuza daᶜvet eyleñ, tā dünyā bilmekden ḫalāṣ olam." İşidenler taᶜaccüb iderler imiş.

Naḳl olur ki şeyḫ ᶜammusından dört yaşında hemān ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾[53]a ᶜurūc itmiş, baᶜdehu ᶜilm-i ledünden cümle ᶜulūm keşf olmış. Ḳāle'n-nebiyyu ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem: "مَا اتَّخَذَ اللهُ وَلِيًّا جَاهِلاً وَلَوِ اتَّخَذَهُ

52 Henüz beşikte çocukken kemal kulağıyla suali işitir, söylenmeden önce, hal diliyle sözü söylerdi.

53 "Burçlarla dolu göğe andolsun." Burūc, 85/1.

﴿آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾[55] Ve ḳālallāhu taʿālā: "لَعَلَّمَهُ"[54]

Menḳūldür ki şeyḫüñ ceddi Mevlānā Ḥācī İbrāhīm yüz on yaşına degin dersini fevt itmemiş ve fetvāsını kesmemiş. Bilād-ı ʿAcem'den ve Rūm'dan istiftāya gelürler imiş. *Ferāyiz*'i şerḥ itmişdür ve maʿḳūlātda niçe kütüb ü resāyili vardur. Fıḳhda [7b] mesāyil-i müşkile ḥallinde *Fekku'l-Muġlaḳ* nām bir kitāb-ı bā-aḥkām-ı nīk-encām itmişdür. Ve terbiye-i mürīdīn içün cüdā ḫalvet-ḫāneler idüp niçe yüz kimesnenüñ ẓāhir ü bāṭın meʾūnetin çeküp taşavvufda daḫı niçe teʾlīfātı vardur. Şeyḫ İbrāhīm-i Āmidī diyü ẕikr olur. Aña maḥabbeten şeyḫüñ nāmını pederi İbrāhīm ḳomışdur.

Menḳūldür ki intiḳāl idecek zamānda ḫalḳla ḥelālleşüp ḥelāline ḥaḳḳın virüp şuyını kendi ışıdup kefenini diküp ḥücresine girüp yunup kefenine bürinüp intiḳāl itmiş, raḥmetullāhi ʿaleyhi. Fiʿl ü ḳavli dāyimā sünnet üzere olmışdur.

Menḳūldür ki çün Mekke-i mükerreme ve mevżiʿ-i muʿaẓẓamaya pā-bürehne varmış, mīḳātdan Beyt-i şerīf'e varınca on biñ rekʿat namāz ḳılmış. Bir yıl mücāvir olmış. Ekşeriyyā Beyt-i şerīf'de olurmış. Ḳaṭʿā oturmaḳ vāḳiʿ olmamış, meger teşehhüdde. Çün Medīne-i münevvere ve Ravża-ı muṭahharaya müteveccih olmış, altı ay mā-beyninde niçe biñ biñ kerre namāz ḳılmış, ḫattā Ḥaremeyn-i şerīfeyn-i muḥteremeyn-i naẓīfeyne varup gelenler, yolda anuñ teveccühini görüp piyāde olup taʿẓīm iderler imiş; ḳaṭʿā mültefit olmazmış.

Menḳūldür ki Ḥasan Pādişāh'uñ ʿammusı meẕkūr olan Sulṭān Ḥamza, ibrām u ilḫāḥ ile Ḳara Āmid ḳażāsını virmiş. Bir iki gün ḥükm-i şerʿ itmiş. Bir gün bir kimesne rüşvet teklīf itmiş; "ʿazeltu nefsī"[56] diyüp ferāġat itmiş. Sulṭān Ḥamza her ne ḳadar iḳdām u ibrām idüp "Senüñ

---

54 "Allah cahil bir veli edinmez, edinirse onu eğitir." *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerhu Miškāti'l-Mesābīḥ*, 1/296; *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/212 no:2185; *el-Luʾluʾu'l-Marsūʿ*, 1/156.

55 "Ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik." Kehf,18/65. Yazmada "وَآتَيْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا" şeklinde.

56 "Kendimi azlettim" İslam hukukunda bir terim.

üzerüne farżdur ki ṣadāḳat u ʿilmde münferidsin!" diyü ilḥāḥ u terġīb itmiş; ḳabūl itmemiş ki "Ḳażā farż-ı kifāyedür. Bu ḳadar ḳażā bize kifāyet ider" diyü cevāb virmiş. Ḳażā ile bāʿiṣ-i teklīf-i rüşvet olan şākirdi Ḳara Mollā imiş. Āḫır ḫarvār [8a] bir ḫarvār-ı zer virüp ḳāżī olmış ki icmāl-i aḥvāli geçdi.

Naẓm: Be-rişvet ḫarī dād ve ḳāżī şud āḫir
Eġer ḫar nemī būd ḳāżī nemī şud[57]

Maʿlūm ola ki Gülşenī ḥażretlerinüñ vālidesinüñ atasına ki Mevlānā Şerefüddīn dirler imiş, Mevlānā ʿAynī evlādından, ʿAyntāb'da müderris imiş. Ol eṭrāfda anuñ fetvāsı ile ʿamel iderler imiş. Bir gice ġāyet ṣovuḳ olmış, kimse gelmemiş ve kendi daḫı ṣovuḳdan çıḳup aramamış. Çün ḫʷāba varmış, dimişler ki "Sen istirāḥatle ṣebʿān u reyyān câme-ḫʷābda uyursın, maḥallüñde bir insān ceyʿān u ʿaṭşān u berdān bī-ḫʷāb olmaḳ lāyıḳ mıdur?" Pes ḳalḳup nıṣfu'l-leylde maḥallesini gezer, kimesne bulmaz. Evine geldükde görür, bir kimesne eşigi altında ditreyüp yatur. Taʿẓīmle içerü getürür, yimek yidürür, şerbet içürür, yatacaḳ yir taʿyīn idüp esbāb virür; ṣabāḥ namāzına ābdest içün aña daḫı ibrīḳ getürür. Ol ṣaḫṣ dir ki "Bize farż degildür." Mevlānā dir ki "Pes teyemmüm eyle." Ol dir ki "Bize ol daḫı farż degildür." Mevlānā dir ki "Pes size ne farżdur?" Ol ṣaḫṣ dir ki "Evvelā telḳīn-i şehādet farżdur." Mevlāna bilür ki kāfir imiş. Telḳīn-i şehādeteyn ider, henüz vaḳtde vüsʿat olmagın ġusl idüp ṣabāḥı bile ḳılur.

Menḳūldür ki intiḳāl itdükde, tābūtını naḳl itdükde kimesnenüñ eli yitişmemiş havāda gitmegin, cümle ḫalḳ görüp ḫayrete varmış. Mezārı anda müteberrekdür.

Naḳl olur ki merḥūm Gülşenī'nüñ ḳuddise sırruhu, ʿammusı olan Seydī ʿAlī'nüñ iki yüzden ziyāde yalñuz yanında mürīdleri varımış ki Aṣḥāb-ı Ṣuffe gibi geçinürler imiş. Ḥudūd-ı [8b] şerʿi riʿāyetde ve terk-i

57 Bir eşeği rüşvet olarak verdi ve nihayet kadı oldu; eğer eşek olmasaydı kadı da olmayacaktı.

dünyā idüp ᶜuzlet ü ḫalvetde ve biri birine lillāh maḥabbet ü meveddetde ve ṣavm u ṣalāt u riyāżetde olup biñ dāneli bir tesbīḥi varmış, ṣabāḥa degin iḥyā iderler imiş envāᶜ-ı tehlīl ile.

ÜÇİNCİ TAḲALLÜB

Kendinüñ Ṣıġar-ı Sinninde Olan Umūr ve ʿAcem'de Sulṭān Ḥasan ve Ḳāżī Ḥasan ve Sulṭān Yaʿḳūb ve Ḳāżī ʿĪsā ve Sāyir Selāṭīn ve Meşāyıḫ u ʿUlemā ile Ẓuhūr İʿlānındadur

Ol sulṭān-ı pīrān ve burhān-ı ḫabīrān, ol cüvānken pīr-vār ve pīr iken cüvān-girdār, maẓhar-ı füyūżāt-ı Ġanī Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehu's-seniyye, yedi yaşından on yaşına varınca leyālī-i müteberrekenüñ ṣabāḥa degin iḥyāsını terk itmemiş ve ol bābda daḫı ṭarīḳ-i lehv ü laʿibe gitmemiş. Ol eclden ʿammusı olan Şeyḫ ʿAlī ile her ne meclisde cemʿ olsa, şeyḫden ziyāde Gülşenī'ye ḥürmet ü riʿāyet ḳılurlar imiş ve ceddinüñ sırrını anda bilürler imiş. ʿAmmusı daḫı bī-ḥased küllī iʿtibār ider imiş ve evveli kendi terbiyesi ile olmaġın iftiḫār ider imiş. Ve ol diyāruñ götüri ḫalḳı Gülşenī'nüñ ḳavl ü fiʿl ü ḥālini fāl ṭutup andan maḳṣūd u merāmlarına intiḳāl iderler imiş. Ẓāhiren murādların beyān itdüklerinden māʿadā maḳṣūdların żamīrlerinde gizleyüp münāların iḫfā ile şeyḫe teveccüh ḳılurlar imiş; her ne iderse murādların andan bulurlar imiş.

Naḳl olur ki Gülşenī sekiz yaşında iken Ḥācī ʿAlī nām bir hem-sāyesi seferde dört yıl eglenmiş. Nice olduġın kimse bilmez imiş. Üç ḫatunı ve evlād u ensābı mużṭarib-ḥāl olmışlar. Cümleden Baḫtlu nām bir ḫatunı, Gülşenī'ye gelüp tefe"ül recā idüp ḳarşusında [9a] durur. Şeyḫ ol sinde, ol ḥīnde keşf idüp dir ki "Sen baḫtlusın. Eger bańa bir ʿanberīne virür isen, ʿan-ḳarīb maḳṣūda vāṣıl olursın ve gelecegi vaḳti sańa müjde ideyim" diyicek, Baḫtlu "N'ola!" dir. Şeyḫ dir ki "On ikinci gün gelür, var muntaẓır ol ve ʿanberīneyi ḥāżır ḳıl." Fi'l-vāḳiʿ on ikinci gün gelür. Anlar şenlige meşġūl olur. Şeyḫ ṣaġīrü's-sinn olmaġın varup ol maḥalde ʿanberīnesin isteyüp ġavġā ider. Ḥācī ʿAlī, aḥvāli ṣorar. Şeyḫüñ ḫaber virdüġin dirler. Ḥācī ʿAlī dir ki "Ol fāl olan gün bańa şeyḫ bir ḳaç oġlancuḳlarla Burusa'dan beri görindi, ḥattā Şeyḫ-zāde İbrāhīm Çelebi bunda oġlancuḳlar ile n'eyler diyü ḳalḳup aradum, bulmadum." Pes

şeyḫe ᶜanberīneyi taᶜẓīm ile teslīm iderler. Bir ḳaç gün benüm fālım ᶜanberīnesidür diyü gezdürür. Ṣoñra varur, ṣāḥibesi olan Baḫtlu Ḫatun'a virür. Ḳabūl itmemek ister. Gülşenī raḥmetullāhi ᶜaleyhi dir ki "Eger ḳabūl itmez iseñ erüñ ġāyib olur." Ḫavf idüp alurlar.

Ḥikāyet: Rūmili'nde Budun feṯḥ olup baᶜdehu İstuni, Belġrad ve Esterġon alınıcaḳ bu faḳīrüñ birāderini Sulṭān Süleymān merḥūm anda cümle ḳılāᶜ üzere kātib ḳomış idi. Ve beş yıl ġāyib olmış idi. Gāhī mektūb ve baᶜżı esīrler ve esbāb gönderür idi, ammā gelmesi ḫaberi Edirne'de yoġıdı. Vālideye ve faḳīre ḫayli iştiyāḳ müstevlī olmış idi. Vālide merḥūme, faḳīre eyitdi: "Varsañ Ḳıncı Dede'ye bir duᶜā itdürseñ, belki anuñ duᶜāsı berekātında [9b] gelmesi ḫaberine vāṣıl olavuz ki bańa eyle görindi" dimegin vālide emrine iṭāᶜatı vācib bilüp Dede ḫażretlerine vardum. ᶜĀdeti üzere Eski Cāmiᶜ'de ḳıbleye müteveccih buldum. Ardında oturdum ki çün ḳalḳa, duᶜā isteyem. Beni görmemiş iken nāmumla çaġırdı. Ben daḫı ilerü vardum, daḫı ᶜarż-ı ḥācet itmedin eyitdi: "Üç günden ṣoñra birāderüñ gelür. Var vālideńe muştıla!" diyüp yine teveccühe teveccüh itdi. Faḳīr edeble ḳalḳup varup vālideme muştıladum. Merḥūme vālidem üç kerre elḥamdülillāh didi ve eyitdi ki "Ben daḫı eyle gördüm. Müştāḳlaruñ vāḳıᶜası yalan olmaz. Elbette tedārük görüñ!" diyü merḥūme iḳdām itdi. Taᶜaccüb idüp mümkin ü münāsib olanı gördük. Fi'l-vāḳiᶜ üç günden ṣoñra merḥūm birāderüm geldi. Faḳīr, birādere Dede ḫażretlerinüñ müjdesin didüm. Birāder eyitdi: "Eger biz Filibe'den çıḳduġumuz gün Dede ḫażretleri bize yitişmese helāk olmış idük." Faḳīr nice oldı diyü ṣordum. Eyitdi: "Dimege meᵓmūr degilem." Pes ilā yevminā hāẕā bilmem nice olmışdur. Mışr'da daḫı niçe kerre ṣordum, eyle cevāb virdi. Āḫır suᵓālümden bī-ḫużūrlıḳ şūretin gösterdi. Çün meᵓyūs oldum. Bir gün şākirdi olan Seyfī Çelebi'yi ki ol zamān Mışr'da muḳāṭaᶜacı itmiş idi ki ṣoñra Şām'da ve Rūm'da defterdār olmışdur, ańa ḥikāyet ṭarīḳı ile Ḳıncı Dede'yi medḥ idüp menāḳıbın [10a] beyān iderken didi ki "Rūm'da Dede'nüñ bir muᶜteḳidi Filibe'den Edirne'ye ᶜazm iderdi, ṭāyifesinden cüdā düşer. Yedi kimesne yolın bağlayup dal yaraḳ olup ġāfil iken üzerine yürürler. Ne ḳarāra ve ne firāra mecāl

olup ḫāṭırına Ḳıncı Dede gelür, "Meded eyle Dede ḥażretleri!" diyü çaġrur, hemān siyāh şemlesi ile ḥāżır olup bir siyāh at üzere ḳılıç çeküp üçini ikişer pāre ider. Dördi bu ḥāli görüp ḳılıçların yire bıraġup "Amān şeyḫ efendi!" diyüp atlarından inerler. Şeyḫ anlara tevbe virür, ammā ol üç kāfirler imiş, hemān müsülmānlara ᶜadāvet içün ḳaṭᶜ-ı ṭarīḳ iderler imiş. Ol ḫalāṣ itdügi muḥibbine dir ki "Ben ölmeyince bu sırrı kimseye fāş itme ki ḫalḳ müzāḥama idüp baña ḳayd virürler." Vāḳıᶜā Şeyḫ Dede ḥażretleri raḥmetullāhi ᶜaleyhi intiḳāl itmeyince ol muᶜteḳid mürīd-i ḫāliş kimseye dimedi. Ol eṣnāda birāder gülerek faḳīre naẓar itdi. Pes recā itdügüm ḥikāyet sābıḳan maᶜlūm oldı. Ḳıncı Dede'nüñ menāḳıbı çoḳdur, beyān olur inşāallāh.

Rücūᶜ be-Uṣūl ez-Fürūᶜ-ı Menḳūl: Çün Gülşenī raḥmetullāhi ᶜaleyhi, dört yaşında ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾[61]a çıḳar, yevm-i mevᶜūd gibi şāhid ü meşhūdı müşāhede ider; esmā-yı sebᶜayı birer birer seyyār olup burūc-ı iṣnā ᶜaşer seyrine gider. Yaᶜnī çün ki kendi eyle ḫatm-i Ḳurᵓān-ı ᶜaẓīm idüp Türkī kitāblardan tefsīr ü ḥadīṣ leẕẕetin alur. [10b]

Umūr-ı ᶜāmmeye riyāżiyyātda ilāhiyyātüñ teᵓṣīrini ve ᶜaḳliyyāt ile naḳliyyātüñ taḳrīrini mufaṣṣalen bilmek içün ol baḥr-i ᶜulūm-ı rabbānī bī-iḫtiyār Māverāünnehr'e ᶜazm ider. Çün iki gün gider, ᶜammusı vāḳıf olur. Bir ḳaç ḫalīfesini bir miḳdār nesne ile irsāl ider, evvelā ola ki dönderesiz diyü sipāriş ider. Çün ki Gülşenī'ye bir ṣaḥrāda yitişürler, ıraḳdan görürler ki bir ata binmiş, bir niçe kimseler ile gider. Yaḳın varınca ol kimesneleri göremezler ve şeyḫi daḫı görürler ki piyāde ẕikr idüp tenhā gider. Çün selām virüp ᶜammusı peyāmını irgürürler ve dönmesini recā iderler, Gülşenī raḥimehullāh dir ki "Ṭaleb-i ᶜilmden ve ṭarīḳ-i Ḥaḳ'dan rücūᶜ cāyiz midür ki baña bu teklīfi idersiz?" Ḫalīfeler dir ki "Bu maḳūle uzaḳ sefere tenhā piyāde gitmek tāze kimesneye ᶜusretdür." Gülşenī dir ki "Benüm refīḳum Allāh taᶜālādur ve baᶜżı refīḳlerümi görseñüz daḫı ḫayāl añlarsız. Ve benüm dünyā merkūbumdur āḫıret ᶜazmi-

61 "Burçlarla dolu göğe andolsun." Burūc, 85/1.

ne ki [59]"نِعْمَ مَطِيَّةُ الْمَرْءِ الدُّنْيَا فَارْكَبُوهَا بَلاَغًا إِلَى الْآخِرَةِ" Dirler ki "Libās ve azıḳ ve ḫarçlıḳ lāzımdur." Cevāb virür ki "Benüm libāsum ve zād u zevādum taḳvādur ve kefīlüm ve vekīlüm Allāh taʿālādur." Çün ḫulefā ʿāciz ḳalup şermende olurlar, ʿammusı Şeyḫ Seyyid ʿAlī irsāl itdügi esbāb ve ḫarçlıġı ʿarż iderler. Gülşenī bir niçe zamān ḳahḳaha ile güler ve anlara dir ki "Bu ḳadar āşār gördüñüz, Ḥaḳ tebāreke ve taʿālānuñ ḳudretine inanmadunız mı?" Baʿdehu ʿammusına bu āyeti yazup selāmıla irsāl ider: Ḳālallāhu [11a] taʿālā: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَي اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾[60] Ol niyyet-i ḫayrdan rücūʿ itmeyüp ve irsāl olandan bir nesne ḳabūl ḳılmayup müteveccih olur. Çün Tebrīz'e irişür, Uzun Sulṭān Ḥasan'uñ ḳāżī-ʿaskeri ve cümletü'l-mülki olan Mevlānā Ḥasan ile mülāḳāt ider. Ẕāt-ı şeyḫde küllī istiʿdād müşāhede idüp oġul idinür ve dir ki "Eger maḳṣūdüñ ʿilm ü ʿirfān ise benüm cemīʿ-i mülāzımlarum senüñ taḫt-ı emrüñde olsunlar. Her ne ʿilm ki istersin, ehliyle mübāḥaşe vü taḥṣīl eyle. Semerḳand ve Buḫārā ve Ḫorāsān ʿulemāsı ḥāliyā bizüm sulṭānumuza tābiʿdür. Gitmek bāṭıldur ki taḥṣīl ḥāṣıldur" diyicek ʿazīmeti fesḫ idüp Ḳāżī-ʿasker Mevlānā Ḥasan'uñ ḫıdmetinde olan mülāzımlaruñ cümle mühimmātını görmekle dünyā cihetinden daḫı küllī meblaġ taḥṣīl ider. ʿAmmusına beş yüz altun gönderüp dir ki ﴿وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَحْتَسِبُ﴾[61] mālundandur, ḳabūl idesiz.

Çün Ḳāżī Ḥasan, şeyḫüñ ṣadāḳat u ʿiffet ü ʿadāletini maʿlūm ider, kendi ekşeriyyā Ḥasan Pādişāh'la olmaġın cemīʿ-i mülāzımlar ve ḫükūmet umūrını şeyḫe tefvīż idüp mühri teslīm ḳılup tevḳīʿı yazmaḳ emr ider. Şeyḫ daḫı ol ḫıdmetde müdāvim olur. Meger bir ḳażiyye-i ʿuẓmā vāḳiʿ olsa anı serīr-i saʿādete arż ider. Umūr-ı şerʿde cereyān ü istiḳāmeti olup bir nesneye ṭamaʿı olmayup ve armaġan ḳabūl ḳılmayup aṣlā rüşvet ve berṭīle meyl itdürememişler. Ḥaḳḳı ḳoyup bātıla meyl itmeyem diyü her ḫükmde taḥarrī idüp ḥaḳdan ḥaẕer üzere [11b] imiş.

---

59 "Kişinin biniti olarak dünya ne güzeldir, ahirete ulaşmak üzere ona binin."

60 "Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar. Onu beklemediği yerden rızıklandırır. Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter." Talāk, 65/2-3.

61 "Onu beklemediği yerden rızıklandırır." Talāk, 65/3.

Ḥikāyet: Bir gice bir kimesne maṣlaḥat içün vāfir māl getürür ki şeyḫ ḳabūl ide. Şeyḫ bī-ḥużūr olup "Al māluñı!" diyüp ibrām ider. Ol kimesne mālı ḳoyup gider. İrtesi cümle aʿyān içinde şeyḫ dir ki "Bu gice bańa bir kimesne berṭīl getürdi. Eger bu gice gelüp emānetini almazsa, anı rüsvāy iderem ve ol murādı olan maṣlaḥata mānic oluram, ammā eger gelüp alursa, çün ki ol emre lāyıḳdur, ḥuṣūline saʿy iderem, virmek ḥaḳdur." Pes artuḳ hīç kimesne cürʾet idüp ḫıyānete sevḳ idemezler imiş. İrtesi ol beg, gelüp mālın almış. Ḥaḳ anuñ olmaġın şeyḫ saʿyler idüp murādın ḥāṣıl itmiş.

Ḥikāyet: Ḳāżī ʿAlī nām bir ehl-i Ḥaḳ bir cemʿiyyet-i kübrāda ki ümerā vü ʿulemā ḥāżır iken şeyḫe eyitmiş ki "Yā Mevlānā İbrāhīm, sen bir ehl-i Ḥaḳ mollāsın, lāyıḳ mıdur ki Tebrīz kâzîsi Ḳāżī Şerefüddīn, Ḥasan Pādişāh dīvānından dün bir ẓulm nişānın çıḳarmışdur ki Frenk daḫı rāżī degildür?" Şeyḫ, Ḳāżī Şerefüddīn'e eyitmiş: "Bu söz ḥaḳ mıdur yoḫsa ġaraždan mıdur? Ol nişānı getür, görelim." Ḳāżī nişānı getürüp şeyḫe teslīm ider. Şeyḫ cümle aʿyān içinde oḳuyup suʾāl eyler ki "Bu maḳūle ẓulme Sulṭān Ḥasan rāżī mıdur?" Cümle aʿyān ḥattā Cihānşāh'uñ defterdārı ḥāżır imiş, nişāna vü ḥükme naẓar idüp dir ki "Sulṭān Ḥasan ʿādildür, bu maḳūle ḥükme rāżī degildür." Bu maḳūleler vüzerā ve ehl-i ġaraż olanların reʾyiyle çıḳmışdur; āh ü vāh şimdiki zamān gibi. Hele bārī ricāl reʾyi ile olsa! Kimi vālide kimi anuñ gibi nāḳışāt ḥükmi ile olur. Pes şeyḫ [12a] "sulṭānuñ ismi bu maḳūle ẓulm-nāmede olmaḳ münāsib degildür" diyü sulṭānuñ nişānını ḳaṭʿ idüp öpüp başına şoḳar ve eydür ki "Lāyıḳ degildür ki bu pādişāh-ı ʿādilüñ rūzgār içinde nāmı ẓulmile tārīḫ ola ki[65] "مَنْ سَنَّ سُنَّةً سَيِّئَةً عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ" Pes Ḳāżī Şerefüddīn ol yırtılan varaḳı alup meclisden şenāʿatle çaġırı çaġırı çıḳup ḳara palās geyüp boynına kemükler aşmış ki ol diyāruñ şekvācılarınuñ ʿādeti eyle imiş, Sulṭān Ḥasan'uñ dīvānına varup feryād

65 "Kim kötü bir gelenek koyarsa o geleneğin ve kıyamet gününe kadar ona tabi olanların günahı ona." *Sahîhu Muslim*, 2/704; *Sunenu İbn Mâce*, 1/74; *Sunenu'n-Nesâʾī*, 5/75; *Musnedu Ahmed*, 31/495, 510, 536, 542; *Şuʿabu'l-İmân*, 5/26; *Şerhu's-Sunne*, 5/443.

idüp başına ṭopraḳ ṣaçmış ve dimiş ki “Bu şehrde pādişāh iki midür ki sulṭānuñ nişānını yırtıp bir kimesne yabana atdı?” Sulṭān seyre gitmek içün ata biner iken ferāġat idüp emr eylemiş ki Ḳāẓī Şerefüddīn’üñ şikāyet itdügi kimesneyi getüreler. Ḳapucı başı İsḥāḳ Aġa elli yaṣavul ile varup meclisde şeyḫ ḳanġışıdur diyü ṣorduḳda şeyḫi gösterürler imiş. Ol dir imiş ki “Bize Mevlānā İbrāhīm’i gösterün, bu tāze yigidi biz n’iderüz? diyicek şeyḫ fehm itmiş ki cehele mevlānā ve şeyḫ hemān ṣaḳallu ola; şeyḫ ise henüz on beş yaşında imiş. Pes şeyḫ eyitmiş: “Ol şeyḫ ü mevlānā diyü istedügüñüz benem!” diyüp tevekkül-i tāmmıla ḳalḳup dīvāna varmış. Cümle ümerā ḥāżır olmışlar. Dīvān begi Ulu Emīr Beg şeyḫe istihzā ile eyitmiş: “Gel pādişāhum, otur ki görelim ne kişisin!” Şeyḫ dimiş ki “Pādişāh Allāh taᶜālādur ve ḫalīfesi ḥālā Sulṭān Ḥasan’dur ve ben Allāh taᶜālānuñ bir ṣādıḳu’l-ḳavl ḳulıyam.” Emīr Beg eyitmiş: “Pes niçün sulṭānuñ nişānını yırtduñ, bī-edeblik [12b] idüp ḫavf itmedün?” Şeyḫ bī-pervā dimiş: “Benüm Ḥaḳ’dan ġayrıdan ḫavfüm yoḳdur ve ben ulü’l-emrüñ nişānını yırtmadum, belki bir ẓulm ḥükminüñ üzerine yazmışlar, anı ayırdum. Sulṭānuñ ismi budur!” diyü başından çıḳarup öpüp dīvān begine verdi ve didi ki “Ḫalḳ Cihānşāh ẓulminden ᶜaczde iken duᶜā iderdük ki refᶜ ola, çün Sulṭān Ḥasan geldi.” Ḫalḳ āsūde olduġını medḥ iderken, Ḳāżī ᶜAlī ḳalḳup cümle begler arasında Ḳāżī Şerefüddīn’üñ ḥīle ile alduġı ẓulm-nāmeyi didi. Çün ḥükmi ve Şerefüddīn’i getürdüp cümle ḥużżār ẓulm idügin bilüp “Ḳaṭᶜ münāsibdür, pādişāh-ı ᶜādilüñ nāmı bu ẓulm ḥükminde münāsib degildür” dimegin, “Ḳaṭᶜ itdüm ki mażmūn-ı ḥükm budur ki gücin ẓaleme Timur zamānından beri reᶜāyādan küllī māl alı gelmişler iken Sulṭān Ḥasan geldükde ḥāllerin ᶜarż idicek, ḫarāc-ı arāżīden ġayrı ẓulmleri menᶜ itmegin cümle ᶜālem duᶜālar iderler idi. Şimdi bu ḥükm oldur ki hem mā-teḳaddemde olan miḳdārı alalar ve hem iki daḫı ziyāde alalar. Pes bī-iḫtiyār bu ẓulmi defᶜ içün itdüm. Sulṭāna ᶜarż idüñ, emri ne ise muṭīᶜam” diyicek, İsḥāḳ Aġa’ya “Var, pādişāha işitdügüñ vech üzere ᶜarż eyle” diyü içerü gönderürler. Çün ki İsḥāḳ Aġa, Ḥasan Pādişāh’a mā-vaḳaᶜayı ᶜarż ider, Sulṭān emr ider ki ol nişānı yazanuñ barmaḳların keseler ve min baᶜd

pādişāhuñ pervānesi, yaʿnī mührli teẕkiresi varmayınca vezīrler emriyle emr yazılmaya. Ve şeyḫüñ ehl-i Ḥaḳ olup bī-ḫavf-ı ġayr ḥaḳḳı [13a] icrā itdügi sulṭānuñ maʿlūmı olıcaḳ fāḫır ḫilʿat getürüp şeyḫe geydürüp tarḫan eylemiş; yaʿnī her ne ki eyleye, kimesne māniʿ olmaya. Ḳālallāhu taʿālā: ﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾[66] Ve ḳālallāhu taʿālā: ﴿إِنْ تَنْصُرُوا اللهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾[67] Ve ḳāle ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem: "اَلْحَقُّ يَعْلُو وَلاَ يُعْلَى"[68]

Ḥikāyet: Bir ḳış içinde Sulṭān Ḥasan, Şīrāz'dan Ḳūm'a gelmiş. Sebebi bu ki Yādigār Muḥammed'i Ḫorāsān'a beglerbegi göndermiş. Sulṭān Ḥüseyn Bayḳara bī-ḳarār olup bir gicede çölden Hirī'ye gelüp Bāġ-ı Zāġān'da ki tārīḫi "Ġavġā-yı Bāġ-ı Zāġān"dur, başını kesmiş. Sulṭān Ḥasan, Ḳūm yaḳın olmaġın Ḳūm'a gelmiş ki Ḥüseyn Bayḳara'nuñ tedārükin göre ki Yādigār Muḥammed'e ḳoşulan otuz biñ boydaḳ ʿaskeri, Meşhed-i Ḫorāsān'a ḳarīb Esterābād'da müheyyā itmişler ki Sulṭān Ḥasan ne emr iderse anuñla ʿamel ideler yā Ḥüseyn Bayḳara üzere çapalar yā rücūʿ ideler. Bu eṣnāda Ḥüseyn Bayḳara, Sulṭān Ḥasan'uñ Ḳūm'a geldügin istimāʿ idicek bilür ki muḳāvemet idemez. Sulṭān Ebū Saʿīd Ebu'l-Ḫayr neslinden bir ulı şeyḫ varımış ki Şeyḫ ʿAbdullāh-ı Ḫorāsānī dirler imiş, Ḥüseyn Bayḳara ṣulḥ içün bir ʿöẕr-nāme yazup şeyḫle Sulṭān Ḥasan'a irsāl ider ve bir muʿteber ādemisini elçi idüp Şeyḫ ʿAbdullāh ile bile gönderür. Çün Ḳūm'a gelür Şeyḫ ʿAbdullāh, Ḳāżī Ḥasan'uñ evine nüzūl eylerler ki andan ġayrı kimesne ṣulḥe cürʾet idemez imiş.

Pes Şeyḫ ʿAbdullāh, Ḥüseyn Bayḳara'nuñ mektūbı ile elçisini ḳāżī-ʿaskere bulışdurup ṣulḥ recāsın ider ki [13b] Ḥüseyn Bayḳara mektūbında böyle recā itmiş ki "Yādigār Muḥammed'üñ reʿāyāya ẓulmi olup şikāyet-nāmeler göndermegin bir işdür oldı, ammā çün ki

---

66 "İşte bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir." Hadīd, 21/57.

67 "Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır." Muhammed, 47/7.

68 "Hak üstün gelir, hakka üstünlük sağlanamaz." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 1/144 no: 362.

Sulṭān Ḥasan ḥażretleri Ḫorāsān'ı bir begine virse gerek, pes ol begi ben olayım, ḫuṭbe Sulṭān Ḥasan nāmına olsun; her ne ki emr ide, muṭīᶜ olayım; dostına dost, düşmenine düşmen olayım." Ve hem elçiye bir temessük virmiş ki her kim bu maṣlaḥatı bitüre, yedi biñ eşrefī vire. Çün ki Ḳāżī Ḥasan mektūbı ve temessüki Sulṭān Ḥasan'a ᶜarż ider. Çün sulṭān, Ḳāżī Ḥasan'a muḫālefet itmez imiş, ḳabūl idüp ṣulḥe rıżā virmiş. Şeyḫ ᶜAbdullāh görür ki Ḳāżī Ḥasan'uñ iᶜtimādı cümle Şeyḫ İbrāhīm ḥażretlerinedür ki mührini ve tevḳīᶜini ve ḥüḳūmetini aña teslīm idüp anuñ meşveretinsiz bir iş işlenmez, Ḳāżī Ḥasan'dan recā ider ki oġluñ Şeyḫ İbrāhīm'i benümle bile gönder ki ṣulḥ anuñ reᵓyi ile ola. Ḳāżī Ḥasan daḫı Sulṭān Ḥasan'la meşveret ider. Padişāh buyurur ki "Elçilere ẓāhir nişānın virelim, ammā çeri göçmesi nişānın oġluña virelim ki tā şehr-i Hirī'de ḫuṭbeyi benüm nāmuma oḳuduḳların işitmeyince ḥükmi virmeye ki benüm daḫı iᶜtimādum añadur ki ben añı ṣınayup tarḫan itmişemdür." Pes çün Ḥüseyn Bayḳara'ya varmışlar. Küllī riᶜāyetlerden ṣoñra Hirī'nüñ cāmiᶜlerinde ḫuṭbeyi Sulṭān Ḥasan nāmına oḳurlar. Şeyḫ İbrāhīm daḫı ol ḥükmi Ḥüseyn Bayḳara'ya teslīm ider. Çün ḥükmi çeriye gönderürler, çeri daḫı emr mūcibince Ḫorāsān'dan ᶜIrāḳ'a ᶜazīmet idüp giderler.

Ol seferde şeyḫ ḥażretlerine Mollā Cāmī ḥażretleri dervīş [14a] ṣūretinde gelüp niçe gün muṣāḥabetler olur. Bu āşinālıḳdur ki ṣoñra Baġdādīler, Mevlānā Cāmī ḥacca gider iken hücūm itdükde, şeyḫ ol eṣnāda Baġdād'a varur, Mevlānā Cāmī'ye riᶜāyet idüp Baġdādīlere iḫānete bāᶜiṣ olur. Bu kitābda *Zencīr-i Ẕeheb* (977)de ki Silsile-i Naḳşbendiyye'dür, Mevlānā Cāmī menāḳıbında mufaṣṣalen gelür.

Çün ki Ḥażret-i Şeyḫ İbrāhīm, Hirī'den Tebrīz yaylağına gelüp orduya ḳonmış. Meger şeyḫ Ḫorāsān'a gitdükde Ḳāżī Ḥasan mühri bir muṣāḥibine virmiş. Ol kimesne şeyḫüñ mürebbālarını ᶜazl idüp kendi ādemlerin naṣb itmiş. Şeyḫüñ ādemleri şikāyet itmiş. İçinden birisi eyitmiş ki "Senüñ ḳāẓī yanında riᶜāyetüñ ḳalmadı ve sözüñ geçmez oldı!" Pes şeyḫ ġażaba gelüp eyitmiş ki "Ben ol kimesneyi ᶜazl itdüm." Çün tetebbuᶜ olınur, ol kimesne mükessaḥ olmış bulınur. Ve şeyḫ dir

ki "Benüm ḥürmetüm niçe idügin bilmek isterseñ, var Ḳāżī Ḥasan'uñ kendi oturduġı çadırı bańa iste, ḥattā benüm maḳāmumı yanında maʿlūm idesin." Ol kimesne tereddüd ider. Şeyḫ ġażaba gelüp eyitmiş: "Yā var iste, yā oḳumı ṭoldurmışam, şöyle ururam ki öte yanuñdan geçer!" Şeyḫüñ bu ḥiddetle kelāmını Ḳāżī Ḥasan yaḳın olmaġın istimāʿ itdükde, eyitmiş ki "Şeyḫüñ ne didi ise, ḳabūl eyledüm. Ḫaymeyi alı gidün, tek ḫāṭırı bī-ḥużūr olmasun ki ben anuñ ḫaṭırınuñ teşevvüşinden ḳorḳaram."

Ḥikāyet: Bir gün Ḳāżī Ḥasan'uñ üç ḫatunı varmış, şeyḫden ḳāżīya şikāyet iderler [14b] ki "Bizi senden artuḳ żabṭ idüp sen bir nesne virseñ ol münāsib görmeyince virmez. Ġayretüñ yoḳ mıdur?" dirler. Ḳāżī dir ki "Benüm daḫı gāhī ḥükūmetümi redd idüp nişānumı pāreler" diyicek yine ḳāżī didügine peşīmān olup "Benden üçer ṭalāḳ boş oluñ, eger ben ölmedin şāyiʿ idersenüz ki bizüm bereketümüz şeyḫüñ bizümle olduġıdur!" Vāḳıʿā tā Ḳāżī Ḥasan ölmeyince bu aḥvāli kimesneye keşf itmemişlerdür. Bī-ġaraż olmaġın ḳāżīnuñ nökerlerin kendi yanında żabṭ idüp döger imiş; ḳāżī nesne dimez imiş. Suʾāl itmişler, dimiş ki "Her işi ḫaḳḳıla ider, ben ḫaḳḳa ḳarşu ḳoyamazam."

Ḥikāyet: Sulṭān Ḥasan'uñ oġlı Zeynel Ḫān, Ḫorāsān serḥaddi olan Simnān'a ḥākim iken ẓulminden raʿiyyet ṭaġılup şikāyete gelmişler. Simnān'ı Sulṭān Ḥasan, Şāh Ḥakīm'e virüp "أَرْسِلْ حَكِيمًا وَلَا تُوصِيهِ"[66] diyüp bī-tedārük göndermiş. Zeynel Ḫān, Simnān'a ḳarīb geldügin işidicek Şāh Ḥakīm'e ḫaber göndermiş: "Simnān'a gelmesün, yoḫsa başın keserem!" Pes Şāh Ḥakīm ḫavf idüp dönüp Kūh-i Tebrīz'e gelmiş. Cümle ümerā vü aʿyān, Ḳāżī Ḥasan'uñ evünde Ḥakīm'e tesellī içün cemʿ olmışlar ve ḫayretde ḳalmışlar ki eger sulṭāna ʿarż iderler ise oġlına ve kendülere ġażab iḫtimāli var; eger ʿarż itmezlerse ihmālden kendülere żarar muḥaḳḳaḳdur. Pes bu eṣnāda Sulṭānu'l-evliyā Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī içerü girür ve aḥvāli ṣorup bilür. "Fe-bī-yanṭıḳ" dilinden birine

66 "Bir bilge gönder, tavsiyede bulunma." *el-ʿIḳdu'l-Ferīd*, 1/41; *Cemheretu'l-Emsāl*, 1/98; *Mecmaʿu'l-Emsāl*, 1/303.

ḫiṭāb idüp dir ki "Yā fülān, sańa Şīrāz'ı virdüm." Birine daḫı dir ki "Yā fülān, sańa Işfahān'ı virdüm." Ve birine daḫı dir ki "Sańa Yezd'i virdüm." Cümle [15a] begler biri birine baḳışup ġamz ü lemz ü hemz ile gülişüp "Pādişāhdan sizüñ iḫsānuñuz ziyāde!" diyü baʿżılar istihzā iderler. Ol virdüm didügi kimesnelerüñ baʿżısı "biz ḳabūl itdük" dirler. Fi'l-vāḳiʿ az müddetde her biri ol manşıba mālik olur, ammā Ḳāżī Ḥasan, şeyḫüñ bu ceẕbe ile bu maḳūle kelimātına bāʿiş nedür diyü şeyḫden suʾāl ider ki şeyḫ bī-vech kelimāt itmeyüp her sözi ḥikmet-āmīz olurdı. Pes [67]"كَلِّمُوا النَّاسَ عَلَي قَدْرِ عُقُولِهِمْ" muḳteżasınca şeyḫ böyle beyān eyler ki "Benüm iʿṭām ile sulṭānuñ virmesinüñ ne farḳı vardur ki ikisi daḫı nüfūz itmeye. Belki benüm taʿyīn itdügüm baʿde-müddetin ẓuhūr ider inşāʾallāh; pādişāhuñ virdügi daḫı ẓuhūr ider be-şarṭ-ı ān ki ḥükminde ṣābit ola." Pes bu meclisi Ḳāżī Ḥasan, Sulṭān Ḥasan'a bir meclis-i ḫaṣda beyān ider. Sulṭān dir ki "Ben anı anuñıçun tarḫan itdüm ki her fiʿl ü ḳavli maḳbūl ola." Pes diḳḳatli bir ḥükm yazup oġlı Zeynel Ḫān'a irsāl ider ki "Simnān'ı Şāh Ḥakīm'e teslīm eyle ve illā başuñ aluram." Ol daḫı ḥükme iṭāʿat idüp Simnān'ı teslīm itmiş. Baʿdehu kimse ḥükmine muḫālefet itmemiş.

Naḳl olur ki Sulṭān Ḥasan, Tebrīz'de üçinci ḳışlaḳda oġlı Sulṭān Ḫalīl'e vilāyet-i Fars'ı virüp Şīrāz taḫtında iken vilāyet ehli, ẓulminden dergāha şikāyete gelmişler. Sulṭān Ḥasan ġāyet bī-ḥużūr olup ṣāḥib-i vilāyet-i kübrā ve maẓhar-ı ʿināyet-i Mevlā, kendüden fānī Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ḳaddesellāhu sırrahu's-seniyye ḥażretlerini Ḳāżī Ḥasan [15b] ile ṭaleb ider ve dir ki "Oġlum Sulṭān Ḫalīl ẓālim olmış. İsterem ki Mevlānā İbrāhīm Tarḫan, irsāl idecegüm ḥükmi ʿale'l-ʿacele alı gidüp diyecegüm sözleri varup ḫalḳ içinde bī-ḫavf söyleye." Ḳāżī-ʿasker, şeyḫe baḳar. Şeyḫ "Emr, uli'l-emrüñdür!" dir.

Pes bir ḥükm yazılup şeyḫe virürler. Pādişāh baʿżı nesne sipāriş idüp "ʿAle'l-ʿacele varup gelesiz!" diyü irsāl itdükde, şeyḫ hemān ol meclis-

67 "İnsanlarla akıllarının erdiği şekilde konuşun." *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 5/2156.

den ḳalḳup revān olur. Meger Sulṭān Ḫalīl'üñ vālidesi, muḳaddemā bu iḫtimāli virüp oġlına ḫaber irsāl itmiş imiş ve Sulṭān Ḫalīl yolda ādem ḳomış ki geleni ṭoġrı kendüye getüreler. Çün Şeyḫ Şīrāz'a ḳarīb varur, yolda ḳonulan begler şeyḫi alup ṭoġrı Sulṭān Ḫalīl'e getürürler. Sulṭān taᶜẓīm ü tekrīm idüp begler içinde ṣorar ki "Tebrīz'den ḳaç gündür çıḳalı?" Şeyḫ dir ki "On yedi gündür." Sulṭān Ḫalīl gülüp "Bāḳī meṣāliḥ daḫı buna göre ṣaḥīḥdür"dir. Pes şeyḫ dir ki "Ben ᶜömrümde kiẕb söylemedüm ve kiẕb ideni daḫı sevmezem, ammā "himmetu'r-ricāl taḳlaᶜu'l-cibāl" belki 'taḳṭaᶜu'l-cibāl.' Biz bir anda gelsek daḫı baᶜīd degildür. İşte sizüñ gibilere şāhid!" diyüp yazılan ḥükmi dīvān beginüñ eline virür. Çün tārīḫini oḳurlar, ḫacil olurlar. Ve Sulṭān Ḫalīl dir ki "Böyle ḳışda ki şular ve yollar ṭoñmış ola, bir ayda daḫı gelmek müşkildür. Bu kerāmet ü velāyetdür!" diyüp sākit olur. Ve şeyḫ dir ki "Çün ki velāyet ü taṣarrufa iḳrār itdüñ, babaña ṣaḳın ᶜāḳ olma, yoḫsa seni bu gice boġaram, meger tevbe idesin!" dir ve bunı [16a] daḫı dir ki "Babañ bunı didi ki tüf ola ol ẓalimüñ ṣūretine ki reᶜāyāyı şikāyet itdüre!" Sulṭān Ḫalīl ol gice niyyet ider ki yarın şeyḫ ḥażretlerini helāk ide. Çün ḫᵛāba varur, şeyḫ vāḳıᶜasında gelüp boġazın ṣıḳup dir ki "Bre ẓālim, reᶜāyāya itdügüñ ẓulm yitmez, Allāh taᶜālānuñ ḫāliṣ ṭoġrı ḳullarına ḳaṣd idersin?" Pes Sulṭān Ḫalīl, ölüm ṭabaḳasına varur, bī-iḫtiyār barmaḳların ḳaldurup tevbeler ider. Çün bīdār olur, tefekkürde oturup ḥayretde ḳalur. Meger ol nıṣfu'l-leylde şeyḫ ḥażretleri, ḳonduġı ev ṣāḥibini ki Sulṭān Ḫalīl'üñ ḳāżī-ᶜaskeri Mevlā ᶜAlāyī'dür, ḳaldurup Sulṭān Ḫalīl'üñ sarāyına gelür. İçerü iḳdāmla girüp āvāz ider ki "Tevbe itdüñ mi yoḫsa beni öldürür misin? Gel beri!" diyü iḳdām ider. Sulṭān aġlayuraḳ çıḳup şeyḫden istiᶜfā idüp istiġfār ider ve duᶜālar ṭaleb ḳılur, min baᶜd ẓulm itmez.

Naḳl olur çün şeyḫ ḥażretleri Fāris seferinden Tebrīz'e gelür, görür ki Ḳāżī Ḥasan'uñ mülāzımları elemdedür ki ḳāżī-ᶜaskerin biri daḫı ki Ḳāżī ᶜAlī imiş, her ḳāżīden yüzer biñ aḳçe cerīme alur imiş. Ḳāżī Ḥasan daḫı ol üslūb üzere cerīmeye taᶜaddī itmek niyyetinde idügin mülāzımlar beyān iderler. Şeyḫ ḥażretleri geldükde ṣabāḥ imiş, Ḳāżī Ḥasan'a girüp "Sen ġāfil yatursın, dünyāñ ve āḫiretüñi ḫarāb itmişsin!" diyicek,

ḳāżī-ᶜasker beliñleyüp "Ne ḥāldür?" diyicek, şeyḫ ḥażretleri: "Ben ġāyib olmaġın bu maḳūle rüşvet neden ẓuhūr itdi? Maẓlūmlaruñ [16b] bed-duᶜāsından ḫavf itmez misin ki Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: اِتَّقُوا دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهَا أَحَدُّ مِنَ السَّيْفِ الْقَاطِعِ[68]" "diyicek mühr ile tevḳīᶜi yine şeyḫ ḥażretlerine virdi: "Elbette kerem eyleyüp yine sen ḳabūl eyleyüp çıḳ anlara tesellī vir" diyü iḳdām idicek, ḥuḳūḳ riᶜāyet idüp çıḳup mülāzımlara istiᶜdādlarınca manṣıbların taᶜyīn idüp her birini bir vilāyete irsāl ider. Sulṭān Ḥasan, şeyḫüñ gelüp bu ifsādı ıṣlāḥ itdügin istimāᶜ idicek ḫilᶜat ile baᶜżı iḥsān irsāl ider. Şeyḫ ḫilᶜatı ḳabūl ider, gelen mālı fuḳarāya taḳsīm ider ki pādişāhdan defᶜ-i belā içün duᶜā ideler.

Naḳl olur ki ol gice sulṭān bir vāḳıᶜa görür ki üstine bir siyāh belā musallaṭ olur. Şeyḫ fuḳarāsıyla gelür, her birinüñ elinde birer altun ḳılıç ol siyāh ḥavāleyi urup pāre pāre iderler. İrtesi şeyḫi daᶜvet idüp taᶜẓīm ider. Şeyḫ ḥażretleri dir ki "Bu taṣarruf yine sizüñdür ki "اَلصَّدَقَةُ تَرُدُّ الْبَلاءَ وَتَزِيدُ فِي الْعُمُرِ"[69] Çün ki sulṭān vāḳıᶜasıñ dimedin şeyḫ taᶜbīr itdügini bilicek iᶜtiḳādını şeyḫe ziyāde ider, baᶜdehu hīç sözinden çıḳmaz.

Naḳldür ki şeyḫüñ ᶜacāyibinden biri bu ki bir gün uyḫusından bīdār olup dir ki "Bańa bir nesne nīş urmaḳ ḳaṣdın eyledi, tetebbuᶜ idüñ" diyicek görürler ki bir ᶜaḳreb, şeyḫ üzerine ḥavāle olup gelmekde. Yine Gülşenī ḥażretleri urup helāk ider.

Naḳl olur ki Sulṭān Ḥasan'uñ Şemsüddīn nām vezīri sulṭān bu ẓulmi ilḳā ider ki ḳāżī-ᶜaskerler güzāf ile ᶜulemā [17a] vü sādāt u meşāyiḫ u fuḳarā vü ḳużāta berātlar virmişlerdür ki baᶜżı iḳṭāᶜ vü ḫayrāta taṣarruf ideler. Pes tekrār aḥkām gönderilsün, müstaḥaḳlar mıdur yoḫsa degiller midür gelüp tekrār berātların tecdīd ideler ki hem niçe ġayr-ı

---

68 "Mazlumun duasından korkun, çünkü mazlumun duası keskin kılıçtan daha keskindir." *Sahīhu'l-Buhārī*, 2/128; 3/129, 4/71; *Sahīhu Muslim*, 1/50; İbn Māce, 1/568; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 2/104, genellikle إتق دعوة المظلوم فإنه ليس بينها وبين الله حجاب şeklinde ve bazı lafız farklılıklarıyla.

69 "Sadaka belayı savuşturur, ömrü de arttırır." *ᶜUmdetu'l-Kārī*, 23/154; 11/181; 22/92; *Feyzu'l-Kadīr*; 4/237. Bazı farklılıklarla.

müstaḥaḳdan niçe rızḳa ḥāṣıl olur, hem küllī suyurġal resmi ḥāṣıl olur. Pes bu minvāl üzere ḥükmler yazılup ṣadr-ı aʿẓam, Ḳāżī Ḥasan'a geldükde ḫayli perīşān olup Gülşenī ḥażretine ʿaczile bu ḥāli beyān idicek, şeyḫ dimiş "Ḥükmleri nişān itme, yarın Sulṭān Ḥasan'a ʿarż eyle ki selāṭīn-i sābıḳa kendülerden evvel pādişāhlaruñ inʿām u iḥsān u ḫayrātların icrā idüp āṣārların iḥyā itmegin ḫayr duʿālar ḥāṣıl ideleridi. Siz kendüñüz itdügüñüz ḫayrātı ibṭāl itmek istersiz, eyi ʿalāmet degildür." Pes ḥükmleri nişānlamayup irtesi bu taḳrīr üzere sulṭāna ʿarż itdükde, ḳabūl idüp şeyḫüñ bī-ġaraż tedbīri oldugın maʿlūm idüp iḥsānlar ider. Gülşenī ḥażretleri aḥsen-i vech üzere vüzerā ẓulminden ʿulemā vü sāyiri ḫalāṣ idicek bu āyeti oḳur: ﴿أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[70] ; ﴿وَاللهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ﴾[71] Bu ḥikāyeti her gāh ki beyān itseler, dirler imiş ki "Bī-ġarażuñ sözi müʾeṣṣir olur. Cehd idüñ ki her ḫuṣūṣda bī-ġaraż olasız."

Ḥikāyet: [17b] Bu ḥikāyete münāsib faḳīr Edirne'de sene ṭoḳuz yüz altmış üçde ki gāyet ḳış ve ṭoñ olmaġın ve un ve azıḳ gelmemegin niçeler cūʿdan helāk oldı. Sulṭān Süleymān merḥūm sarāy ehline gücle cirāyelerin tedārük itdi. Bu faḳīr ile ḳırḳ miḳdārı dervīşān vardı. Çün ḳırḳlar gibi ekşeriyyā ḳanāʿat üzere olmaġın ḳırḳlanup cüzʾī nesne ile iktifā iderdük, ḥattā birāderden ve baʿżı aḥbābdan nüẕūr geldi, kifāyetden ziyādedür diyü ḳabūl olınmadı. Ol erbaʿīnde erbaʿīne vāṣıl olan ḫaḳāyıḳ ol riyāżat sebebi ile kimseye bir erbaʿīnde vāṣıl olmamışdur. Ol eṣnāda bu faḳīr vāsıṭası ile bir niçe kimesne müsülmān olmışdı. Cümleden Saʿdullāh-ı Ḳudsī ki ʿulūm-ı ġarībe bilürdi, Şām'da vālidesi mevcūde olmaġın Şām'da yeñiçeri olmaḳ içün berāt recāsına Büyük ʿAlī Paşa'ya bir dervīş ile mektūb gönderdüm. Çün ki ol zamānda Rüstem Paşa vezīr-i aʿẓam ve ʿAlī Paşa vezīr-i ṣānī idi. "Dīvānda berātın yazdurayım, şol şarṭıla ki Şeyḫ Muḥyī bu gün bize gele ki müştāḳuz" dimiş. Pes fāyide-i

---

70 "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücādele et." Nahl, 16/125.

71 "Allah ise gerçeği söyler söyler ve doğru yola iletir." Ahzāb, 33/4.

müsülmānān içün ʿAlī Paşa'ya vardum. Ketḫudāsı Ferruḫ Ketḫudā ve ḳapucı başısı ʿOṯmān Aġa ki maḥbūb u maḳbūli idi, yolda rāst geldüm. Eyitdiler: "Size gider idük şefāʿat ṭalebine ki paşa bize ġażab itdi." Ve sebebini söylemek istediler. Eyitdüm: "Ḥācet degil ki inşāʾallāh şefāʿat [18a] maḳbūledür." Pes çün içerü girdüm. Vāfir luṭflar itdükden ṣoñra buyurdılar ki "Yeñiçeri Saʿdullāh ḳanı?" İşaret itdüm, varup elin öpdi. Aḥvālin ṣordı. Çün feṣāḥat ü belāġat ile cevāb virdi, paşa "Niçün şeyḫi terk idüp Şām'ı iḫtiyār itdün?" didi. Evvel taʿaccüb idüp sükūt itdi ki faḳīr yeñiçerilik recā itdügümden ġāfil idi. Faḳīr cevāb virüp "Anda vālidesi vardur, anuñıçun faḳīr anda göndermek isterem" didüm. Paşa eyitdi: "Babayı bulan vālideyi neyler?" Faḳīr eyitdüm: "Bāyezīd-i Bisṭāmī raḥmetullāhi ʿaleyhi, yüz on iki şeyḫe vāṣıl olmış. Āḫır İmām Caʿfer rażıyallāhu ʿanhu buyurur ki "Var vālideñe ḫıdmet eyle ki vālideñe ḫıdmet ile maḳṣūda vāṣıl olursın." Fi'l-vāḳiʿ eyledür ki faḳīr, Eyyūb'da sizüñ hem-sāyeñüz olan Baba Ḥaydar ḫıdmetinde olmaḳ istedükde bu cevābı virmişdür ve hem eyle olmışdur. Pes bizüm murādumuz daḫı anuñ duʿāsıdur ki ol daḫı sābıḳan Şeyḫ Ebū Medyen-i Maġribī elinde müsülmān olmışdur." Baʿdehu Ferrūḫ Ketḫudā ile ʿOṯmān Aġa'dan şikāyet itdi ki "Bu maḳūle ḳışda bize ẓaḫīre tedārük itmemişler. Ḥuṣūṣā bu ḳadar mandıralarumuz ve voyvodalıḳlarumuz varken şimdi ḥalḳuñ minneti yükin çekerüz." Faḳīr eyitdüm: "Sizüñ ḫıdmetinüz vizāretdür. Vizāret, yük çekmekdür. Siz iki kimesnenüñ yükin çeküp ṣuçın ʿafv itmezsiz, irte bir gün vezīr-i aʿẓam olduḳda cümle ʿālemüñ yükini nice çekersiz?" diyüp Ferrūḫ Ketḫudā'yı ve ʿOṯmān Aġa'yı çaġırup elin öpdürdüm. Paşa eyitdi: "Ḳāżī-ʿaskerler ve ġayrılar dilek itdi, ḳabūl itmedüm, ammā siz aḥsen-i [18b] vechile ilzām itdüñüz" dimegin faḳīr bu āyeti oḳudum: ﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[72] Paşa daḫı bu geçen āyeti oḳudı ki ﴿أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ﴾ الآية[73] Faḳīr, merḥūm Gülşenī ile Sulṭān Ḥasan ve Ḳāżī Ḥasan'uñ geçen mācerāsını beyān idüp ol āyeti oḳuduġın didüm.

---

72 "Kötülüğü en güzel olan şeyle uzaklaştır." Mü'minūn, 23/96.

73 "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna ... çağır" Nahl, 16/125.

Ol dem ʿAlī Paşa bu ḥikāyeti eyledi ki Mıṣr paşası iken vāḳıʿada gördüm ki merḥūm Şeh-zāde Sulṭān Muṣṭafā aḳlar geymiş, babası Sulṭān Süleymān'ı ziyārete gelmiş. Bir ḳaç ḫatunlar ile bir şaḫṣ, pādişāha elleriyle işāret itmişler ki oğlını ḳatl ide. Pādişāh daḫı elümden ne gelür, itsünler diyü boynını burup işāret itdi. Çün ḳatl itdiler, bir pīr gelüp şeh-zādenüñ eline yapışup ḳaldurup alı gitdi ve bāna didi ki 'Ġam çekme! Āḫır sen bunuñ ḫaşmı yirine ḥākim olursın, sefer yaraġın gör.' Varup elin öpdüm ve didüm: 'Siz kimsiz ki sizüñ söylemeñüz ile ḳalbümden ḫavf ve ruʿb? gitdi.' Eyitdi: 'Yarın sāña oğlum gelüp benüm pīrehenüm getürür. Sen daḫı fuḳarāya riʿāyet idüp anuñ murādın bitürüp bāḳīsine vaʿde eyle ve keşf-i sırr itme!' didi. Pes çün bīdār oldum, henüz yüregüm uyurdı. Muntaẓır oldum, ʿacabā ne maḳūle şeyḫ gele? Gördüm Şeyḫ Aḥmed bin Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī fuḳarā ile geldiler, ḥattā siz bile idünüz. Ve Şeyḫ Aḥmed, babasınuñ gömlegin getürüp taʿẓīm ile virdi. Ben daḫı yüzüme gözüme sürdüm, şeyḫüñ murādı ne ise virdüm. Baʿżı murādı bāb-ı sulṭāna müteʿalliḳ idi, murāduñuz üzere ʿarżlar yazılsun didüm. Şeyḫ didi ki 'İnşāʾallāh ʿan-ḳarīb sizüñ elüñüzden anda [19a] olacaḳdur' diyüp şühedā rūḥı içün ve maḳṣūd ḥuṣūli içün ve sefer mübārekligi içün Fātiḥa oḳuyup ḳalḳup gitdi. Vāḳıʿayı ʿarża nuṭḳum ṭutıldı hem keşf itme dinilmegin söylemedüm. Şimdi sizi görmegin ḫāṭıra geldi, şeyḫüñ bu velāyeti ketmde ḳalmasun diyü keşf itdüm." Raḥmetullāhi ʿaleyhi ki fuḳarāsınuñ çoḳ ḫıdmetin itmişdür, ḫuṣūṣā faḳīre müteʿalliḳ umūrı bī-ḥadd olmışdur.

Naḳldür ki merḥūm Gülşenī ḳuddise sırruhu, Mıṣr'da baʿżı mecālisinde beyān eylemiş şol maḥalde ki baʿżı ʿulemā ve ġayruhum taṣaddur taṣavvurında ve istikbār u istikṣār iftikārında olup [74]"أَنَا خَيْرٌ مِنْهُمْ" ḥāline mübtelā olurlar. Buña münāsib bu ḥikāyeti ʿayān eylemiş ki çün sulṭān, şeyḫi tarḫan eylemiş ki her ḳalem-revi olan vilāyetde her ne eylerse kimse māniʿ olmaya. Bir seferinde ki Şīrāz'a varur, ḳāżī ʿAlā'da ḳonar. Meger irtesi ʿīd imiş. Ḳāżī eydür: "Yarın ʿulemā size ve bize gelüp cemʿ

74 "Ben onlardan daha iyiyim." Sād 38/76'ya telmih.

olurlar, ammā her biri tefevvuḳ fikrinde olmaġın ᶜacabā nice otururlar?" diyü şeyḫe ᶜarż ider. Şeyḫ buyurur ki "On yirde ṣadr döşesünler ve ben senüñle eşikde iki cānibde oturalım ki her biri anlaruñ ṣadr olmış olur." Fi'l-vāḳiᶜ eyle iderler. İrte cümle ᶜulemā gelüp oturduḳda her biri kendüyi ṣadrda görür ve ḥaẓlar iderler, ammā ᶜacāyib baḫṣ olur. Merḥūm Şeyḫ Aḥmed Efendi, pederi Gülşenī ḥażretlerinden rivāyet iderdi ki ol meclisde Mevlānā Celāl-i Devvānī ve Seyyid Mīr Ṣadreddīn ve Mevlānā Muḥammed-i Şāriḥ ve Mevlānā ᶜAlī-i Şīfegī ve Seyyid Murtażā-yı Şerīfī ve Emīr Faḫrüddīn-i Ḥaydar [19b] ve Mevlānā Şemsüddīn Behrām-ı Baḥḥāṣ ve Mevlānā Şeyḫ Ḥüsāmüddīn-i Nūrbaḫşī ve bunlar emṣāli Seyyid Şerīf şākirdlerinden daḫı niçe niçe ᶜulemā cemᶜ olup her biri bir yirde ﴿كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ﴾[75] muḳteżāsınca ṣadr maḳāmında oturduḳdan ṣoñra evvelā Seyyid Murtażā beyān ider ki "ᶜAcebdür ki burhānuñ tāᶜrīfi budur ki muḳaddimāt-ı yaḳīniyyeden müʾellef ḳıyās ola, intāc-ı yaḳīn içün evvelki yaḳīnden maḳṣūd ḥāṣıl olmaz mı ki yaḳīn-i āḫer netīce ola?" Mevlānā, şeyḫe naẓar ider ki cevāb sizüñdür. Şeyḫ buyurur ki "Manṭıḳ sizüñdür, bizüm nuṭḳumuz āḫerdür. Lākin maᶜlūmuñuzdur ki manṭıḳuñ netīcesi kelāmdur. Pes ᶜilme'l-yaḳīn bilmek gerek ve ᶜayne'l-yaḳīni görmek gerek, tā ḥaḳḳa'l-yaḳīn nümāyān ola ve bu yaḳīniyyāt ḥāṣıl olduḳdan ṣoñra mevt-i iḫtiyārī ile ﴿حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ﴾[76] maᶜnāsını fehm eyler" diyüp şeyḫ ḥażretleri ol ḳadar yaḳīne müteᶜalliḳ taḥḳīḳāt ider ki yaḳın olur ki cümle ᶜulemā bī-hūş olalar.

Pes cümleden Mevlānā Celālüddīn-i Devvānī, şeyḫ ḥażretleri Şīrāz'dan gidince ṣoḥbetlerin terk itmemiş, ᶜacāyib leṭāyif geçmişdür. Cümleden biri bu ki:

Naḳldür: Mevlānā Celālüddīn-i Devvānī bir gün ᶜādetince şeyḫi ziyārete gelür. Şīrāz'da şeyḫe bir niçe biñ filori taḳdime vü nüẕūr gelmiş iken cümlesini fuḳarāya beẕl ider imiş. Ol zamān ki Mevlānā Celāl, şeyḫüñ ḫıdmetine gelür, şeyḫ ḫıdmet-kāra işāret ider ki bir ṭaᶜām tedā-

75 "Her grup kendinde bulunan ile sevinmektedir." Mü'minūn, 23/53.

76 "Sana ölüm gelinceye kadar." Hicr, 15/99.

rükin göre. Ḫādim işāret ider ki "Nesne ḳalmadı, ne ile alalım?" Şeyḫ dir ki "İstiḳraż eyle." Ḫıdmet-kār dir ki "Kimden alalım, müsāfirüz, kim virür? Ekābirden ḫod [20a] recā itmezsiz!" Pes şeyḫe bir feraḥ gelüp ayaġ üzere ḳalḳup bir ḳaç kerre geşt idüp devr ider. Mevlānā Celāl daḫı muvāfaḳat idüp ayaġ üzere ḳalḳar. Çün şeyḫe sükūn gelüp oturur, mevlānā feraḥ u semāʿuñ sebebini ṣorar. Gülşenī ḥażretleri buyurur ki "Elḥamdülillāh evimüz ṣaḥābe evlerine dönmiş" diyüp ḥikāyeti beyān ider. Mevlānā dir ki "Benüm idrārumdan bu gün yigirmi filorisi sizüñdür. Luṭf idüp ḳabūl eyleñ" dir. Şeyḫ: "Allāh taʿālā ḳabūl eyleye ve: ﴿مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا﴾[77] mefhūmınca görelim ṭāliʿüñüzi diyü muṣāḥabete meşġūl olurlar. Nāgāh Sulṭān Ḫalīl'den bir ādem gelüp şeyḫe iki yüz filori nezr getürür. Şeyḫ ḳabūl idüp Fātiḥa oḳuduḳdan ṣoñra Mevlānā Celālüddīn'e dir ki "Bu sizüñ ḥaḳḳuñuzdur naṣṣıla, elbette ḳabūl eyleñ!" diyüp mevlānāya virür. Bunun emṣāli Şīrāz'da şeyḫüñ niçe velāyetin daḫı merḥūm efendi naḳl itmişdür.

Ḥikāyet: Bu hikāyeti taḳrīr itdükleri gün zāviyede dervīşāna bir para lāzım geldi. Faḳīre mürācaʿat itdiler, yoġıdı. Cümle ḥücrelerde olanlardan istiḳrāż içün dervīş gönderüp ṭaleb itdüm, bulınmadı. Yüz elliden ziyāde dervīş vardı. Ekşerinüñ ḥücresinüñ miftāḥı ve kilīdi yoġıdı, meger baʿżı kitābı olanlaruñ ve Dīvāne Derzī'nüñ ki efendinüñ baʿżı esbābı olmaġın miftāḥı vardı. Ṣoñra ol daḫı kendi esbābuñı, gözedemezdi diyüp açıḳ ḳor idi, kimse taʿaddī itmezdi. Faḳīr ḥücreme bardaḳ getürmeyüp varup saḳā-ḫānede içüp [20b] anda ḳordum; metāʿdan bir nesnemüz yoġıdı. Ol maḥalde Maḥalle ḳāżīsi Cemālī-zāde Meḥmed Efendi türbeyi ziyārete geldi. Faḳīr türbe-dār idüm. Yigirmi filori efendiye taʿyīn idüp ve fuḳarāya bir ol ḳadar virdi, faḳīre daḫı ḫayli virdi. Ben şevḳumdan ve şükrümden ki faḳīr afḳar-ı fuḳarā olmış idüm, her ne ki virdi anı daḫı fuḳarāya virdüm ve birisinden bir ʿOṯmānī istiḳrāż idüp efendiye gitmiş idüm. Çün efendinüñ ḫıdmetine vardum, ol zamān Şeyḫ Gülşenī ḳuddise sırruhunuñ merḥūm Monlā Celāl ile olan ḥikā-

77 Kim bir iyilik yaparsa, ona on katı vardır." En'ām, 6/160.

yesini beyān eyledi. Faḳīr, Cemālī-zāde'nüñ neẕrini virüp eyitdüm ki "Elḥamdülillāh bizüm cümle ḥücrelerümüz ṣaḥābe ḫāneleri olmışdur!" diyüp bir pāre bir para ve ʿOṣmānī ḫuṣūṣında olan fuḳarā aḥvālini ḥikāyet itdüm. Buyurdılar ki "Ḳıyāmetde meşāyiḫ livā-yı ḥamde fuḳarāsıyla kimi ʿibādetleri ile kimi riyāżetiyle kimi ḫıdmetiyle kimi ḳırāʾatle kimi esmāyıla müteveccih olduḳlarında, bizüm fuḳarāmuzuñ bir nesneleri yoḳdur ki anuñla taḳarrüb ḥāṣıl ola, meger yoḳlıḳ ve fenā-yı fenā ki yine finā-yı fenāda münderic ola ki ol ādem ü nīstī ile ol maẓhar-ı vücūd-ı aʿẓam ve muẓhir-i cūd-ı ekreme rū-sūde olalar" didi ve ḥayretde ḳaldı. Şöyle müşāhede itdüm ki ḥażret ḥāżır oldı.

Naḳldür ki merḥūm Gülşenī, merḥūm Rūşenī ile mülāḳāt olmadın ceẕbe irişüp otaġından çıḳup ḳımāş u emtiʿa ve māl ü menāl ü ḫayl ve mevāşī vü ḥavāşī ve naḳd ü ḫayme ve her ne varsa ki bir niçe biñ filori olur imiş, cümlesini [21a] fuḳarā vü ġayrıya yaġmā diyüp fidā ider. Çün cümlesini tālān ider, baʿżılar cünūna ḥaml idüp ziyārete varurlar. Şeyḫ ḥażretleri, ḳable'l-kelām bu āyeti oḳur: Ḳālallāhu taʿālā: ﴿أَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾[78] Suʾāl itmek isterler. Şeyḫ "Kelāmullāh, kelām-ı tāmdur!" diyü cevāb virür.

Ḥikāyet: Bunuñ gibidür ki efendi merḥūm Gülşenī zamānında Ḫond ki selāṭīn neslinden olup Sulṭān Ṭumanbay ḫatunı idi, çün baʿde Devlet-i Çerākise nikāḥ idüp efendi almışdı ki ḳāyim-maḳāmı merḥūm Şeyḫ ʿAlī andandur. Bir gün ol eṣnāda Merḥūm Ḫayālī Efendi'ye ceẕbe ḥāṣıl olur. Merḥūm Gülşenī'nüñ ḥāżır olan fuḳarāsından yüzden ziyāde dervīşi alup saʿādet-ḫānelerine alı gider. Ve ḫatunı Sulṭān Ḫond'a dir ki "Esbābuñı sen cüdā eyle ki benüm kendi esbābumla maşlaḥatum vardur. Ḫatun cüdālıḳ iḫtimālin virüp dir ki "Günāhum nedür edā eyle,

78 "Dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün. Sonra da çer çöp olur. Ahirette ise (dünyadaki amele göre ya) çetin bir azap...vardır." Hadīd, 57/20.

andañ esbābuñı cüdā eyle." Efendi dir ki "Ol senüñ taṣavvur itdügüñ maʿnā degildür. Hele sen cümle esbābuñı cüdā eyle!" Pes ol daḫı cüdā ider. Efendi, dervīşlere "Bu esbāb sizüñdür, yaġmā idün!" diyü işāret ider. Kimi altun kimi ḳımāş kimi tuḥaf alup yaġmā iderler. ʿĀşıḳ Ḫalīfe ile İskender Ḫalīfe bu faḳīre ḥikāyet itdiler ki on biñ filorilikden ziyāde idi ve bizüm daḫı ferāġ u fenāmuz ve terkümüz zamānı olmaġın bir kūşede oturup [21b] seyr iderdük. Merḥūm Aḥmed Efendi gelüp "Siz daḫı ḥişşedār oluñ" didi. Biz eyitdük: "Eger bizüm daḫı olsa bile yaġmāya virürdük. Bizüm ḥişşemüz sizsiz" diyü cevāb virdük.

Ol eṣnāda dervīşlerden üç mecẓūb, bir Hindī büyük mertebān getürüp giderler idi ki içinde mürebbā-yı Hindī vardı. Biz eyitdük "Behey dīvāneler, varup ḳımāş yā zī-ḳıymet-esbāb alsañuz niçe bunuñ gibi gelürdi!" Mecẓūbāne baḳup eyitdiler: "Dīvāne sizsiz ki ḳımāş ḳaçan ṣatılur ve bahāsına mürebbā ḳaçana degin alınur? Dīvāne, naḳdi nesneye degişendür." Sulṭān Ḫond bilmedi ki efendi, emvālini cümle dervīşlere fidā ider, dir ki "Bu esbābuñ içinde baʿżı nesne vardı ki bize lāzım idi, bārī anları biz ala idük olmaz mı idi?" Efendi merḥūm dir ki "İʿtirāżı ḳo, yoḫsa şimdi senüñ esbābuñı gösterürem, anı daḫı yaġmā iderler!" Ḫond dir ki "Ol daḫı senüñdür. Nice bilürseñ eyle eyle." Ammā efendi ḥāl-i derūna vāḳıf olmaġın tevaḳḳuf ider. Bu faḳīre merḥūm buyurur idi ki "Tā ol terki itmedüm, maḳṣūda vāṣıl olmadum. Baʿiṣ-i ittiṣāl ol terk ü infiṣāl olmışdur ki inḳiṭāʿ-ı ẓāhir ü bāṭın olmışdı."

Ḥikāyet: Nitekim Şeyḫ ʿAṭṭār ḳuddise sırruhu, Nīşābūr'da reʾīs-i ḥukemā ve şeyḫü'l-İslām olup cümle ʿulemā vü meşāyıḫ u eṭıbbānuñ merciʿün ileyhisi iken yine küllī riyāżet çeküp ʿibādetde şeb ü rūz ḳāyim imiş, lākin maḳṣūdı olan keşf ü kerāmet olmaz imiş. Ḫuṣūṣā Şeyḫ Mecdüddīn-i Baġdādī ve sāyir meşāyıḫ-ı ʿizām ile ṣoḥbet itmiş iken ḳaṭʿā ḥicābı refʿ olmamış. Meger bir gün bir faḳīr gelüp bir nesne ister. Şeyḫ "Allāh vire!" diyüp cevāb virür. Dervīş dir ki "Ey şeyḫ, sen bu taʿalluḳlar ile nice olursın [22a] ki dükkānlaruñda ve evüñde olan nesnelerüñ seni bend eyleyüp bende eylemişdür!" Şeyḫ dir ki "Ben daḫı senüñ gibi oluram." Dervīş dir ki "İmdi ben nice oluram gör!" diyüp aġaç çanaġını

başı altına ḳoyup bir kerre yā hū diyüp cān virür, raḥmetullāhi ʿaleyhi. Pes şeyḫe tamām ṣafā ḥāṣıl olup üç dükkānı ve üç evi var imiş, cümleden geçüp "ʿAṭṭār yaġmā, māl-ı ʿAṭṭār yaġmā!" diyüp Ferīduddīn-i ʿAṭṭār ol zamān ferīd olup ferd-i ḥaḳīḳīye vāṣıl olur. Bu terkile murāda vuṣlatını *Cevher-i Ẕāt*'da beyān itmişdür, tetebbuʿ olına ki yigirmi üç biñ beytdür. Cümle tefrīd ü tevḥīde işāretdür.

DÖRDİNCİ TAḲALLÜB

Dede ᶜÖmer-i Rūşenī Ḥażretlerine İttiṣālı ve Şarḳda Vāḳiᶜ Olan Baᶜżı Aḥvāli ᶜİrfānındadur

Bāᶜiṣ-i İntiṣār-ı Envār-ı Rūşenī ve Sebeb-i İntiṣār-ı Envārı Gülşenī: Meger Sulṭān Ḥasan'uñ bir ṭālib-i Ḥaḳ birāderi varmış ki hemīşe ehl-i Ḥaḳ'la yārmış, dāyimā ehlullāh ile enīs ü celīs, nāmı Üveys imiş. Sulṭān añа Ḳarabāġ eṭrāfında bir ülke virmiş imiş. Ol daḫı Dede ḥażretlerine bulışup inābet idüp ḫalvetine girmiş imiş. Çün Tebrīz'e birāderi Sulṭān Ḥasan'ı görmege gelür; sulṭān, başında Dede ḥażretlerinüñ tācın görür, şorar ki "Bu kimüñ kisvetidür?" Üveys daḫı Dede'nüñ evṣāf-ı ḥamīdesinden bir miḳdārın ẕikr ider. Sulṭān görmekden evvel Üveysvār ḳulaḳdan ᶜāşıḳ olur. Ḳāżī Ḥasan müşāveresi ile armaġanlar virüp mektūb ile daᶜvet içün Şeyḫ İbrāhīm'i irsāl iderler ki meşāyıḫ ḥürmet ü ādābını ol bilür. [22b]

Pes çün ki Dede ḥażretlerinüñ meclisine irişüp ḫāk-i pāyına rūymāl olur, bī-iḫtiyār bir ḥālet ḥāṣıl ḳılur ki kendüyi maḥv idüp hemān şeyḫüñ maḥabbetini işbāt ider. Pes defᶜ-i ẓulmet idüp nūr-ı ḥaḳīḳīye vāṣıl olur ki [79]﴿أَفَمَنْ شَرَحَ اللهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ﴾ maᶜnāsın ḥāṣıl ḳılur ve fürūġ-ı mihr-i Rūşenī'den arż-ı vücūdı müsteżī olup ﴿وَأَشْرَقَتِ ٱلْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا﴾[80] żiyāsı cümle vücūdı arżına şāmil olur ve kendüyi nīst maẓharı ve mürebbīsini hest muẓhiri (evvelki maẓhar meftūḥ ve ṣānī maẓmūmdur ki evvele ṣānī żamm olmaġla evvele fetḥ ḥāṣıl olmışdur)[81] bilüp [82]مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ ᶜirfānında kāmil olur. Çün Aydın ilinüñ şāhınuñ güneşinden Aydın māhınuñ dergāhına rū-sūde olur, kendüyi

---

79 "Allah'ın, göğsünü İslām'a açtığı böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse (kalbi imana kapalı kimse gibi midir?)." Zümer, 39/22.

80 "Yeryüzü, Rabbinin nuruyla aydınlanır." Zümer, 39/69.

81 Parantez cümlesi yazma derkenar notudur.

82 "Kendini bilen, rabbini bilir." *Keşfu'l-Hafā*, 2/262, no: 2532. İbn Teymiyye mevzu olduğunu, en-Nevevī de sabit olmadığını söylemiş.

rübūde bulur, bī-iḫtiyār tevbe ḳılur ve anı saʿādet-i dünyā vü āḫiret bilür ve ḫalvet ü ẕikr ü riyāżete meşġūl olur, az zamānda baʿżı maḳṣūdını maḥṣūl ḳılur. Çün sulṭān ile ḥuḳūḳını ve irsāl itdügi maṣlaḥatı fikr eyler, Dede ḥażretlerine aḥvāli ẕikr eyler. Dede buyurur ki "اَلأُمُورُ مَرْهُونَةٌ بِأَوْقَاتِهَا وَالظُّهُورُ مَقْرُونَةٌ بِمِيقَاتِهَا"[83] Şimdi ḳışdur, fuḳarāya sefer müşkildür ki ḳar ve yaġmur ve şovuḳ ḥāyildür. [84]"اَلْعُذْرُ عِنْدَ كِرَامِ النَّاسِ مَقْبُولٌ وَالْبَاقِي عِنْدَ التَّلاَقِي" diyüp cevāb virdi. Şeyḫ çün Dede ḥażretlerinden bu kelāmı işitdi, tebliġ-i risālet içün sulṭāna dönüp gitdi. Çün Dede ḥażretlerinden şeyḫ telḳīn-i ẕikr aldı, pes her ān meşġūl idi ki maḥabbetullāhda mecbūl idi. Çün Tebrīz'e irdi, Ḳāżī Ḥasan'la Sulṭān Ḥasan'a girdi, Dede ḥażretlerinüñ ḫaberin virdi. Sulṭān ʿöẕri ḳabūl eyler, ammā şeyḫ [23a] kendüyi terk idüp Dede'ye münceẕib olduġı sulṭānı melūl eyler.

Naḳl olınur ki ol eşnāda ḥarāret-i ẕikrden şeyḫ günde bir ḳoyun yir imiş, ḥattā bir kerre tamām bişmege ṣabr idemeyüp bir ḳoyun kebābın yiyüp yine ṭaʿām istemiş. Bu ḳadar ekl ile niçe günler geçüp teḳāżā itmez imiş ve uyımayup ābdesti şınmaz imiş. Çün bu nār-ı ḥarāreti işāret ü beşāret-i mürşidle inārete tebdīl itmiş, az zamānda taḳlīl ü riyāżet ile on günde bir kerre yimegi taḥṣīl itmiş, kelām-ı dünyā kelāmın söylemeyüp maʿnā-yı kelām-ı nefsīyi tekmīl itmiş. Ol eşnāda Tebrīz'e ḳışın ġāyet ṭoñ olmış, ḫalḳ ḥareketden ḳalmış. Şeyḫ her zamān bir çeşmeden ġusl idüp teheccüd ve ṣabāḥ namāzın ḳılurmış. Analığı bir ḫatun varmış, bir niçe kerre tecribe itmiş ki on yedi gün yimek yimemiş, ġāyet żaʿīf olmış, şöyle ki kemükleri şayılup siñirleri ve ṭamarları nümāyān olmış, ammā şol mertebe küşūfāt u taṣarrufāt el virmiş ki her kim muḳābil olsa, aḥvālini bi't-tafṣīl beyān idüp gāh kimine luṭfıla naṣīḥat ve kimine ḳahrıla şiddet idermiş.

Naḳl olur ki bir kerre Sulṭān Ḥasan'uñ iki muḳarreb ādemīsi gelür. Birine taʿẓīm idüp dir ki "Sen bu gice niyyet itdügüñ ḫayr maḳbūldür, ammā köyden gelecek māluñdan vir ve ol kimesne ṣaḥīḥ ḥācīdur, yine

83 "Her şey kendi vaktine rehindir. Muvakkat şeyler kendi zamanına ilişiktir."
84 "Saygın insanlar özrü kabul ederler, gerisi kıyamet gününe kalır."

senüñ içün inşāallāh ḥacc ider, ammā kāmil virmek gereksün." Ve ol birisine ki pādişāhuñ ġāyet maḳbūli imiş, eydür ki "Niçün ṣabāḥ ġusl idüp tevbe vü istiġfār itmedüñ? Var bunda oturma, tīz ġusl eyle gel, tevbe eylegil." [23b] Meger ikisinüñ daḫı aḥvāli ol imiş ki ẕikr itmiş ki birisi bir kimesneye ḥacc aḳçesi virmek niyyet itmiş ki kendi pādişāh cānibinden maḥṣūr imiş; ammā ḥācī olmış mıdur diyü tereddüd ider imiş ve hem şübheli aḳçesi var imiş, anı virmek niyyet itmiş; köyden zerʿinden ḥelāl mālı geldükde anı yirine ḳoya ve hem ol niyyet itdüginden ṣoñra eksik virmek niyyet itmiş imiş. Pes varup Sulṭān Ḥasan'a aḥvāli tafṣīl idicek, ġāyet ḥaẕẕ idüp Ḳāżī Ḥasan'ı çaġırdup "Var bizüm Tarḫan Şeyḫ İbrāhīm'e selām eyle, bizi duʿādan ferāmūş itmesün" diyüp vāfir māl virmiş. Ḳāżī-ʿasker daḫı şeyḫe selāmı diyüp mālı ʿarż itdükde ḳalḳup ḳaçmış. Ḳāżī-ʿasker taʿaccüb idüp her çend öñin almış, ṭurmamış. Āḫır şeyḫ eyitmiş: "İster misiz ki cümlenüzüñ ḥālini beyān ideyim. Pes var evüñe, ʿacele eyle, tīz yitiş, kitāblaruñ gör!" diyüp gitmiş. Çün ḳāżī-ʿasker evine gelüp kitāb-ḫānesine girür, görür manḳaldan āteş ṣıçramış, bir ḳaç kitābını yaḳmış. Eger yitişüp açmasa cümle kitāblar ve esbāblar yanar imiş. Pes iʿtiḳādı şeyḫe daḫı ziyāde olmış, ammā ol bir kimesne varup emr-i şeyḫle ġusl idüp gelüp tevbe itmiş. Şeyḫüñ bu maḳūle keşfleri şayiʿ olup ḫalḳ küllī iḳbāl itmegin ḳaçup mecnūn-vār ekṣeriyyā tenhā meḳābir ü ḫarābātda pinhān olurmış, nitekim buyurur.

Naẓm: İncitmeyesin ḫalḳı illerden ırāġ ol kim
Ey Gülşenī çün saña dīvānelik el virdi

Naḳldür ki Dede ḥażretleri daḫı vaʿdesi muḳteżāsınca [24a] Tebrīz'e gelür. Sulṭān Ḥasan bir cumʿa gicesi daʿvet ider. Çün ki ʿulemā vü meşāyıḫ gelüp cemʿ olurlar; Sulṭān Ḥasan, Dede'ye ḫiṭāb idüp dir ki "Bu oturanları bilür misiz?" Dede dimiş: "ʿUlemā vü meşāyıḫ degil midür?" Sulṭān dimiş ki "Bunlar şol rüşveti ḥelāl gibi yiyüp müsülmānlaruñ ḥaḳlarını bāṭıl ḥükm idenlerdür ve medreseleri ḫarāb idüp evḳāfın ṣatup mülk idenlerdür. İmdi ben bunlaruñ bir niçesin öldürürem!" di-

yicek, Dede ḥażretleri buyurur ki "Luṭf idüp böyle buyurmañ ki ᶜulemā vereşe-i enbiyādur, dinüñ direkleridür." Baᶜdehu bu ḥikāyeti beyān ider ki "Bişr-i Ḥāfī meşāyiḫ-ı kibārdandur, ḥattā İmām Aḥmed-i Ḥanbel rażıyallāhu ᶜanhu kendüye taᶜẓīm ü ḫıdmet ider imiş. Tevbe vü tevfīḳına bāᶜiş bu olmış ki bir gün yolda bismillāhirraḥmanirraḥīm yazılmış bir kāġıd bulur, hemān bir dirhemi varmış, anuñla buḫūr alup buḫūrlayup bir münāsib pāk yirde defn itmek ister, bulamaz. Hātif dimiş ki "Gönlüñden pāk ve arı yir olmaz, anda şaḳla." Pes çeyneyüp yutmış ve muttaşıl esmāullāha meşġūl olmış.

Meşāyiḫ-i mükāşifīnden biri vāḳıᶜasında Ḥażret-i Server'i şallallāhu ᶜaleyhi ve sellem görür. Buyurur ki "Var Bişr'e beşāret vir ki Allāh taᶜālā buyurur ki Bişr benüm ismüme taᶜẓīm itdi, ben daḫı anı ḫalḳ içinde muᶜaẓẓam ideyim ve benüm ismümi mübaḫḫar itdi, ben daḫı anı mübaḫḫar ideyim ve dünyā vü āḫiretde ṭayyib ü ṭāhir ideyim." Pes ol şeyḫ bīdār olup varup Bişr'e ḫāne-i ḫammār'da beşāret [24b] virür. Bişr tevbe ider. Çün ki ol zamān bürehne-pā bulınur, ᶜömrinde yalın ayaḳ gezerdi, anuñıçun Ḥāfī dinilmişdür. Allāh taᶜālā ol zamānuñ ḳuṭblıġın aña tefvīż idüp cümle meşāyiḫ teslīm iderler imiş." Pes Dede ḥażretleri bu ḥikāyeti naḳl itdükden şoñra Sulṭān Ḥasan'a dimiş ki "Bu ᶜulemānuñ daḫı ḳalblerinde Ḥaḳ taᶜālānuñ kelāmı ve esmāsı ve ᶜilmi vardur. Pes anlaruñ revāyiḫ-i ṭayyibesini istişmām idüp cennet ḳoḫularına vāṣıl oluñ ki peyġamber buyurur: "إِنِّي لأَجِدُ نَفَسَ الرَّحْمٰنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ"[85] İmdi ol Veysī-maḳāmlaruñ yümn-i saᶜādetlerine ḳarīn olup enfās-ı ṭayyibelerinden nefesüñüzi muṭayyeb eyleñ ki Raḥmān-ı Raḥīm size raḥm eyleye, nitekim Resūlullāh şallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: "مَنْ أَكْرَمَ عَالِمًا فَقَدْ أَكْرَمَنِي وَمَنْ أَكْرَمَنِي فَقَدْ أَكْرَمَ اللهَ وَمَنْ أَكْرَمَ اللهَ دَخَلَ الْجَنَّةَ"[86] ᶜUlemānuñ taᶜẓīmi

85 "Ben Rahmān'ın nefesini Yemen tarafından duyuyorum." *Şerḥu's-Sunne*, 14/202; *Musnedu Aḥmed*, 16/576; el-Muᶜcemu'l-Evsat, 5/57; son ikisinde "... وأجد نفس ربكم من قبل اليمن" şeklinde.

86 "Kim bir ālime saygı gösterirse bana saygı göstermiş olur. Bana saygı gösteren de Allah'a saygı göstermiş olur. Allah'a saygı gösteren ise cennete girer." *Mufīdu'l-ᶜUlūm ve Mubīdu'l-Humūm*, 1/330.

emrinde āyāt-ı ilāhī çoḳ ve eḥādīşe nihāyet yoḳdur. Pes anlara taᶜẓīm farż-ı ᶜayn ve tekrīm farż u deyndür. Eger bunlara ihānet ḳaṣd itseñ, ḥadīş-i meẕkūruñ żıddı ḥāṣıl olur ve ᶜadem-i riᶜāyetüñ aḫbārı eṭrāf-ı ᶜāleme vāṣıl olur; bāᶜiş-i bed-duᶜā olup nıḳmet nāzil olur. Belki her kim bunları ẕemm idüp laḥmlerin ākil olur, ẓıll-i zāʾil gibi ᶜan-ḳarīb āfil olur, nitekim Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur "لُحُومُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ فَمَنْ شَمَّهَا مَرِضَ وَمَنْ أَكَلَهَا مَاتَ"[87] Çün sulṭān, bu taḳrīri Dede ḥażretlerinden istimāᶜ ider, sükūt ider: meclis müteferrıḳ olur.

Yine bir cumᶜa gicesi ᶜādet [25a] üzere ᶜulemā vü meşāyıḫ cemᶜ olur, sulṭān dir ki "Bu gice ḳāl u ḳīl eylemeñ ki ben bu ᶜazīzi daᶜvet itdüm ki ᶜayne'l-yaḳīnden bī-şekk müşāhede itdügini ᶜilme'l-yaḳīn ṣūretinde beyān eyleye ki ḥaḳḳe'l-yaḳīn istidlāl ile ᶜayān ola." Çün Dede ḥażretleri "fe-bī-yanṭıḳ"dan vekīl ve ﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلاَّ وَحْيٌ يُوحَى﴾[88] olup ilhām-ı ilāhī ile ḥaḳīḳat-i ḫılḳāt-ı Ādem'den maḳṣūd ne idügin beyān idüp "خَلَقْتُ الْعَالَمَ لأَجْلِكُمْ وَخَلَقْتُكُمْ لأَجْلِي"[89] ve "لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ ٱلْأَفْلَاكَ"[90] ve "كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِأُعْرَفَ"[91] maᶜnāsını iᶜlān idüp, çün ki ᶜirfān ādeme maḫṣūṣdur, pes ādemüñ fażīletin ve enbiyā vü evliyānuñ Ḥaḳ taᶜālāya taḳarrübin ᶜayān eyledi. Sulṭān dimiş ki "Yā ﴿أُولٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ﴾[92] ḥaḳḳında ne dirsin?" Hemān bī-taḳrīb ᶜulemā ṣūretinde olanlardan birisi: "Dede sözi cümle küfrdür!" diyü nizāᶜ ider. ᶜUlemā iki fırḳa olup biri birinüñ sözlerin istimāᶜ itmeyüp ceng iderler. Sulṭān ḥayrān u deng olur. Meger Cihānşāh Pādişāh'uñ Ferhād nām bir büyük begi şeyḫüñ yanında oturur imiş, şarāb içmegin

87 "Alimlerin etleri zehirlidir, koklayan hasta olur, yiyen ölür." *eş-Şakāʾiku'n-Nuᶜmāniyye*, 1/39; krş. *Muᶜcemu'l-Menāhi'l-Lafziyye*, 1/640.

88 "O, nefis arzusu ile konuşmaz. (Size okuduğu) Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir." Necm, 53/3-4.

89 "Alemi sizin için yarattım, sizi de kendim için yarattım."

90 "Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/192no:2123.

91 "Gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bilinmek için yaratıkları yarattım." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/156 no:2016; *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Mişkāti'l-Mesābīḥ*, 1/154.

92 "İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar." A'raf, 179/7.

aġzı ḳoḳar imiş, Dede'ye dimiş ki "Sen nice şeyḫsin ki küfr söylersin?" Dede dimiş ki "Sen ol dilküye benzersin ki arslan şikārın yir iken ol şikenbede olan mühmelātın yir imiş. Arslan 'Niçün etinden yimezsin?' diyicek, dilkü eyitmiş: "Şimdi bahārdur, ḫāṣṣa otlardadur, [25b] etlerde degildür. Sen bilmezsin, ben ḥikmet ehliyem, anuñıçun bunı yirem.' diyicek arslan ḳaḳıyup 'Boḳ yidügüñ yitmez, ḥikmetden daḫı dem ursursın!' diyü bir tabanca urup dilküyi helāk itmiş. İmdi sen daḫı cumᶜa gicesi şarāb içdügüñ yitmez, küfr dirsin. Saña daḫı şīrāne tabanca gerek!" diyü eliyle işāret ider. Ol begüñ yüzi gözi egilüp ḳalḳup gider. Dede ḥażretlerine ḫāl ġalebe ider, āvāzını bülend idüp bī-iḫtiyār baᶜżı ḥaḳāyıḳ-ı laṭīfe ve deḳāyıḳ-ı şerīfe iẓhār eyler ki ᶜulemā inṣāf ve ᶜaczlerine iᶜtirāf iderler ve ol ṣāḥib-i ḳalbe ilḳā-yı semᶜ ile baḫr-i fażl-ı zatından iġtirāf iderler. Sulṭān münceẕib olup mecẕūb-vār bī iḫtiyār iᶜtiẕār ider, lākin gelmekde intiẓār virdügini şeyḫden istifsār ider. Dede daḫı dervīşler bürehne olup ḳış māniᶜ olduġın beyān eyler ve pādişāhlara iᶜtimād olmaduġın ᶜayān eyler ve bu āyeti oḳur: ﴿أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوٰى أَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ﴾[93] Sulṭān ġāyet utanup Dede ḥażretlerine inābet idüp dünyevī küllī riᶜāyet ü iclāl idüp maḳāmına irsāl itdi: ﴿ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ ذُوالْفَضْلِ الْعَظِيمِ﴾[94]

Naḳl olınur ki Dede ḥażretleri evvel defᶜa ki Tebrīz'e gelmiş, on beş günden evvelden Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī, Ḳāżī Ḥasan'a varup eyitmiş ki "Ben Dede'ye istiḳbāle giderem. Bir iki aşçı ile bir miḳdār ẕaḫīre [26a] ve bir miḳdār ḳoyun gitsün ki ben her gün eḳalli bir ḳoyun yimege muᶜtādem." Pes Sulṭān Ḥasan'a ᶜarż olup şeyḫ ile yetmiş ḳoyın ve aña göre yaġ ve bal ve pirinç bir niçe ḫıdmet-kār ile hem-rāh iderler. Şeyḫ her gün ḫāṣṣaten bir buçuḳ ḳoyun ve aña göre kerestī (كرستي) yiyüp üç günde dört ḳırba şu içer imiş. Ne yirde defᶜ itdügin kimesne görmemiş. Çün Dede'ye mülāḳī olup rāciᶜan piyāde olup öñine düşmiş, gelince bir

93 "Size herhangi bir peygamber, hoşunuza gitmeyen bir şey getirdikçe, kibirlenip (onların) bir kısmını yalanlayıp bir kısmını da öldürmediniz mi?" Bakara, 2/87.

94 "İşte bu Allah'ın lütfudur, Onu dilediğine verir. Allah, büyük lütuf sahibidir." Hadīd, 21/57.

kelime söylememiş Ḳurʾān-ı ʿaẓīmden ġayrı ve bir loḳma yimek yimemiş; sāyir süvārlardan ve ġayrıdan ẓāhir ü bāṭın ḳuvvetlü gelmiş. Şöyle meşhūr olmış ki her kimesne murādın andan ister olmış. Meṣelā kimine var saña filān manṣıb oldı yā var sen filān kelimeye meşġūl ol dise, elbette ol kimesne dünyevī vü uḫrevī murādına irer imiş, ḥattā baʿżı kimesneye, var filān güne degin ʿibādet ve ṭāʿata meşġūl ol dise, ol kimesne ol günlerde intiḳāl ider imiş.

Eger suʾāl olursa ki vaḳt-i mevt muġayyebāt-ı ḫamsedendür, Allāh taʿālādan ġayrı kimeṣne bilmez, cevāb oldur ki eger Allāh taʿālā bir kimesneye bildürse, cāyizdür ki yine bilen oldur. Egerçi izhār-ı kerāmet ḥayż-ı ricāldür, ammā kerāmetsiz recül ḥayżsız ḫatun gibidür ki andan netīce ḥāṣıl olmaz.

Naḳl olur ki Şeyḫ İbrāhīm bir gün Ḳāżī Ḥasan'a varur, buyurur ki "Var sulṭāna ḫaber vir, āḫiret tedārükin görsün. Faḳīr erbaʿīne meşġūl oluram" dimiş. Ḳāżī [26b] Ḥasan luṭfıla sulṭāna ʿarż itmiş ki "Tañrı abdālı erbaʿīne girmek niyyet itmiş, siz daḫı ʿibādete meşġūl oluñ, didi. "Ġarażını kendi bilür" diyicek, sulṭān tefekküre varup andan ṣoñra ḳırḳ ikinci gün intiḳāl ider, raḥimehullāh. On bir yıl pādişāh olmışdur. Büyük oġlı Sulṭān Ḫalīl, pādişāh olur ve Ḳāżī Ḥasan daḫı intiḳāl ider, raḥmetullāhi ʿaleyh.

Naḳl olur ki çün Şeyḫ İbrāhīm ile Sulṭān Ḫalīl'üñ sābıḳan Şīrāz'da baʿżı umūrı vāḳiʿ olmaġın nādānlıġından şeyḫe sū-i iʿtiḳād üzere olup żarar ḳaṣd ider imiş. Pes şeyḫ bir gün Ḳāżī ʿĪsā ki muḳarreblerinden imiş, cemʿ olduḳda buyurur ki "Yā Mevlānā! Bu gice Sulṭān Ḫalīl, faḳīre ḥavāle olmaḳ ister. Faḳīr berḳ-miṣāl çalup helāk itmişem." Pes Ḳāżī ʿĪsā, şeyḫüñ celāl ile tekellüminden ruʿb ḥāṣıl idüp baʿżı kimesnelere keşf ider. Ol eṣnāda Sulṭān Ḫalīl daḫı ḳatlile intiḳāl ider, raḥimehullāh. Altı buçuḳ ay pādişāh olmışdur. Yirine Sulṭān Ḥasan'uñ küçük oġlı Sulṭān Yaʿḳūb pādişāh olur.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaʿḳūb çün Şeyḫ İbrāhīm'e ġāyetle muʿteḳid imiş, Ḳāżī Ḥasan ve Ḳāżī ʿĪsā vāsıṭası ile şeyḫden recā itmiş ki "Rūm pādişāhı Sulṭān Meḥmed, eger babam Sulṭān Ḥasan'uñ intiḳāl idüp oġulları biri birini ḳatl itdügin istimāʿ iderse gelüp memleketümüz alur. Pes şeyḫ bi-

züm için istiḫāre eylesün" dimegin Ḳāżī Ḥasan muttaṣıl ibrām ider imiş, ammā şeyḫ Sulṭān Meḥmed'üñ ᶜadl ü inṣāfın ve ᶜulemāya riᶜāyetin bilüp ḫayr duᶜā ile yād idermiş. Meger bir gice baᶜde't-teheccüd ṣūret-i ilhāmda bu nümāyān [27a] olur ki Sulṭān Meḥmed, ᶜAcem diyārı niyyetinde iken ecel yitişüp intiḳāl ider. Pes ṣabāḥ Ḳāżī ᶜĪsā'ya şeyḫ ḫaber gönderür ki "Sulṭān Meḥmed Ġāzī yaᶜlemullāh Allāh taᶜālā raḥmetine gitdi, oġlı Sulṭān Bāyezīd ḫūnkār oldı. Şimdi anlar kendi ᶜālemlerine meşġūldür" diyicek Ḳāżī ᶜĪsā, Sulṭān Yaᶜḳūb'a şeyḫüñ vāḳıᶜasını beyān eyler. Sulṭān, şeyḫe muᶜteḳid olmaġın ḫabere muntaẓır olmışdı. Çün Erzincān ve eṭrāf beglerinden Sulṭān Meḥmed'üñ ᶜasker ile gelmesi ḫaberin muḥaḳḳaḳ virmişler; Sulṭān Yaᶜḳūb, Ḳāżī ᶜĪsā'ya dimiş ki "Ne ᶜaceb, Tañrı abdālı gördügi vāḳıᶜa ẓuhūr bulmadı!" Pes Ḳāżī ᶜĪsā şeyḫe ẕikr itdükde, şeyḫ başın ḫırḳasına çeküp iki derece ġāyib olmış, başın ḳaldurup eyitmiş: ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾[95] Ol ḥalde Erzincān cānibinden yine ḫaber gelmiş ki Sulṭān Meḥmed, Üsküdar'ı geçüp ᶜAcem'e ᶜazm itmiş iken āḫiret seferin iḫtiyār idüp dünyā seferinden ferāġat itmiş. Pes Yaᶜḳūb muḳābele içün Merend yaylaġına gitmiş iken Tebrīz'e rücūᶜ idüp ᶜadl ü inṣāfa meşġūl olur ve şeyḫüñ dāyimā naṣāyıḥıyla mütenaṣṣıḥ olur.

Naḳl olur ki Sulṭān Ḥasan intiḳāl itdügi vaḳt, şeyḫ ceẕbede imiş, ḫarābelerde tenhā ġāyib gezer imiş. Çün Tebrīz'e gelür, ḫalḳ ardına düşerler. Rāst sulṭān sarāyına gelür. Meger yirinde Sulṭān Ḫalīl'üñ ḫāli ve vezīri Muḥammed Beg oturur imiş. Varup yaḳasından yapışup dir ki "Ḳanı bu evüñ bir uzun boylu ṣāḥibi vardı, ḳanda gitdi? Yā sen niçün sefer yaraġın itmezsin?" Begler menᶜ itmek istemişler, Muḥammed Beg anları [27b] menᶜ idüp aġlayup şeyḫden duᶜā temennā itmiş. Şeyḫ begi ṣalı virüp bu āyeti oḳumış ﴿قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾[96] Ve şeyḫ ṭaşra gitdükde

95 "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." Bakara, 2/156.

96 "Sizin kendisinden kaçıp durduğunuz ölüm var ya, o mutlaka size ulaşacaktır. Sonra gaybı da, görünen ālemi de bilen Allah'a döndürüleceksiniz de, O size yapmakta olduklarınızı haber verecektir." Cum'a, 62/8.

Muḥammed Beg'e maḥabbet-i ilāhī ġālib olup vizāretden ferāġat idüp āḫır-ı ʿömrine degin ʿibādete meşġūl olmış ve hemīşe şeyḫe bulışup istimdād ider imiş.

Naḳl olur ki şeyḫ riyāżāt-ı şāḳḳaya meşġūl iken taṣarrufāt-ı kevniyye ʿarż olup ḳudret ismine maẓhar olup her neye teveccüh itse olur imiş. Pes şeyḫ fitne olmaḳdan ḥaẕer idüp rū-pūş olmaḳ içün muḫālif ṣūretinde nümāyān olur imiş. Gāh kendi ḳaṣd ile gizlenür imiş gāh bī-taʿammül Ḥaḳ taʿālā ʿināyetiyle ḥıfẓ olurmış. Meşelā bir kerre bir şarāb şīşesini eline alup mestāne-şekl çārsūda baʿżı kimesnelere doḳınmış. Baʿżılar şeyḫüñ ḥālin bilüp taʿẓīmle yolından ṣavılur imiş; baʿżı nādānlar taʿaddī ile tekellümler iderler imiş.

Bu faḳīr bu maḥalli yazduġum günler Ḥicāzī Sükkerī-zāde bir ṣuraḥī ṭolu ḳaṭr-ı nebāt getürdi, öñümde ṣandūḳ üzere ḳodı. Bir elma vardı, faḳīr daḫı üzerine ḳodum. Bu günlerde faḳīre gelen eger müftīlerdür eger sāyir meşāyıḫdur eger ümerādur suʾāl itmeyüp taʿaccüb ve şübhe iderek gitdiler. Ḥanbelī müftīsi Şeyḫ Abdurraḥmān-ı Buhlūtī, yanında Ḫālidī ʿOṣmān Beg'e "Nedür bu?" diyü suʾāl itdi, ṣıdk içün "ḳaṭrdür" didüm. Şeyḫ Abdurraḥmān-ı Buhlūtī: "Mevżiʿ-i töhmetde vuḳūf [28a] cāyiz degildür!" didükde, ḫayli mübāḥaṣe geçdi. Āḫır "Sizüñ ḫāṭırıñuz içün ḳaṭrdür didüm, yoḫsa ḳaṭresi ḥarām olandur" didüm, zīrā aṣlı hediyye, mübtāʿ degil idi, belki bir ḫuṣūṣ içün rüşvet idi. Murādum maṣlaḥatın idüp ḥaḳḳını daḫı virüp ṣoñra istiʿmāl itmek idi. Bir dostumuz anda ḥāżır idi; hemīşe irādet daʿvāsını idüp niçe tecribelerden ḳāl olmışam diyü ḥikāyāt basṭ ider idi, ol maḥalde istiġfār iderek başın ṣalaraḳ ḳalḳup gitdi. Ṣoñra inkāra düşüp bizi ḳayddan ḫalāṣ idüp kendi ḳayda düşdi. Bu maḳūle umūr ḳayd-ı nāsdan ḳaçmaḳ içündür ve şeyḫliḳden firārdur.

Naḳl olur ki şeyḫ bir erbaʿīninde cemīʿ-i ʿālemüñ tesbīḥini istimāʿ idüp maʿārif ü ḥaḳāyıḳ ṣūret baġlayup ḥūr u ġılmān ve ḫūb avāzlı maḥbūblar ʿarż olur, aṣlā iltifāt itmez. Pes cümlesi geldükleri ʿāleme rücūʿ iderler.

Ḥikāyet: Bu faḳīr, Mıṣr'a gelmedin Edirne'de Şeyḫ Maḥmūd-ı Ḥalvetī ḥalvetine girüp maḳām-ı nühümde Fettāḥ-ı ḥaḳīḳī keşfi ile cümle eşyānuñ tesbīḥini gūş idüp ġaybet-i ḥaḳīḳīde cām-ı cihān-nümādan mest olup iḥāṭa-i ḳalbī ile mā-sivā refᶜ olduḳda bu müstezādı dimişdüm.

Naẓm: Tesbīḥini eşyānuñ idüp cān ḳulaġı gūş
ᶜIşḳ itdi ḫurūş
Cām-ı feleki ᶜışḳla çün itdüm o dem nūş
Ḳıldı götüri cūş
Çün ḳapladı dünyāyı göñül vüsᶜat-ı Ḥaḳ'la
Yā Rab anı şaḳla
Añduḳda anı oldı hemān ġayrı ferāmūş
İtdi dili bī-hūş [28b]

Neṯr: Pes Mıṣr'a gelükde, merḥūm Gülşenī'nüñ geçen keşfini merḥūm efendiden istimāᶜ itdükde, mesṭūr olan müstezādı ḥikāyet ile ḫıdmetlerine ᶜarż itdükde buyurdılar: "Vāhid (2)-i eḥad (3) ki Fettāḥ vāḥid-i eḥad (32) da cemīᶜ-i ḥurūfı nümāyān eyleye ve Ṣamed (137) żamīme olıcaḳ esmā-yı ḥüsnā lafẓatullāh (66)da maᶜlūmuñ ola" diyü duᶜā itdiler. Çün merātib-i esmāda yedi senede teraḳḳī, beşinde tenezzül ne vechile olduġı maᶜlūm olmaġın mütesellī olmışdum, ammā buyurduḳları elfāẓda nevᶜan baᶜżı ḥisāb iḥtimālin virmegin ḫāṭıra tereddüd ḫalecān iderdi, tā bu maḥalli kitābet maḥalline ki çün vāḥidi, eḥadla ḥisāb itdüm, otuz iki oldu ki ḥurūf-ı cāmiᶜa, otuz ikidür. Çün bu iki ism, Ṣamed ismiyle maḥsūb ola, yüz altmış altı olur ki altmış altı lafẓatullāhdur ve yüz esmā-yı ḥüsnādur.

Naḳl olur ki Gülşenī merḥūm ekṣeriyyā gāh beyābānda ser-gerdān ve gāh ḫarābelerde bī-sāmān gezer imiş. Bir kerre tenhā bir ṣaḥrāda cümle ᶜālem fevt olup Ḥaḳ'dan ġayrı bir şey görmeyüp nālān u giryān iken bir şaḫṣ nümāyān olur. Ol zamān baᶜżı maḳāṣıdını daḫı ḥāṣıl ḳılur ve esmā gencine vāṣıl olur ve kenz-i maḫfīnüñ ṭılsımını açar ve cevāhir ü zevāhir-i ḥurūfla ḥaḳāyıḳ dürlerin ᶜāleme ṣaçar, ol maḥalde Mevlānā'nuñ bu ebyātını oḳur.

Naẓm: Resīdem ber-beyābānī ki ʿişḳ ez-vey bedīd āmed
Biyāyed pākī-i muṭlaḳ der-ū her ki pelīd āmed
Hezārān ḳufl u her ḳuflī çu arż u āsmān bāşed
Du se ḥarfī çu dendāne ber-ān cumle kelīd āmed[97]

Gāhī baʿżı [29a] bendeleri efendilerden ve ümerā vü fuḳarādan şeyḫe baʿżı eṭʿime alı gidüp mehābetinden söyleşmeyüp ḳoyup giderler imiş. Cānverler, yanında cemʿ olurlar imiş; her birine münāsibince taḳsīm ider imiş, gāh ḥayretinden muḳayyed olmaz imiş. Ḥayvānāt bī-edebāne cürʾet itmezler imiş.

Ḥikāyet: Evāyilde ʿUryān Meḥmed Dede ki Gülşenī manẓūrıdur, faḳīre gelüp celāl ile "Ḳalḳ gidelim!" diyüp ḳaldurup ʿazm-i Ḳarāfe itdük. Cebel-i Muḳaṭṭam'a çıḳup şaḥrāya vü beriyyeye müteveccih oldı. Ḳuşlıḳlıḳ yol gitdük. Faḳīri bir tepe üstünde otur diyü işāret itdi. Çıḳup oturdum. Bir sāʿat miḳdārı ġāyib oldı. Baʿdehu bir āḫer ṭarafdan geldi; yanınca ʿacāyib ġarāyib cānverler ve deveḳuşları vardı. Çün faḳīri gördiler, durdılar. Meḥmed Dede ʿaṣāsıyla işāret itdi, cümle ṭağıldılar. Faḳīri işāret ile ṭaleb itdi ve gitdi. Ardına düşdüm. Evvel ġāyet ḫavf geldi, ṣoñra bir ʿaceb üns geldi ki insānla ve sāyir eşyāyla muʿāmele ḥāṣıl oldı. Bir miḳdār gitdük. Bir birkecik kenārına geldi. İki ādem otururlardı. Çün selām virüp işāret ü icāzet ile biz daḫı oturduḳ. Edeble naẓar itdüm: Biri Şeyḫ ʿAbdülvehhāb-ı Şaʿrāvī idi, ammā libāsını taġyīr itmiş idi, biri Ḥicāzīlerden idi, ammā aña taʿẓīmi ziyāde iderler idi. Ol ḳadar maʿārif söylediler ki ʿaḳl u rūḥ mütelāşī oldı. Ḥicāzī bir kitāb çıḳarup Şeyḫ ʿAbdülvehhāb-ı Şaʿrāvī'ye virdi ve ḳalḳup Ḥicāz ṭarafına gitdi, ṭarfetü'l-ʿaynde ġāyib [29b] oldı. Şeyḫ Şaʿrāvī ol birkeden ābdest aldı. Biz daḫı alduḳ. İmāmet itdi, öyle namāzını ḳılduḳ. Vuḫūş ve ṭuyūr gelüp ṣu içerlerdi, ḳaçarlardı. Şaʿrāvī daḫı gitdi. Meḥmed Dede ile tenhā ḳalduḳ. Baʿżı nā-merbūṭ kelimāta başladı. Āḫır elindeki nobuṭı ḳaldurup

97 Aşkın ortaya çıktığı bir sahraya ulaştım, kirlere bulaşan herkes orada mutlak paklığa ulaşır. Her biri yerle gök gibi olan binlerce kilit varsa iki üç söz o kilitlerin cümlesine anahtar oldu.

başuma urmaḳ diledi. Faḳīr başumdan şemlemi bıraġup teslīm itdüm. Nobuṭı ḳodı, bir büyük bıçaḳ çıḳardı, ḫiddetle baʿżı kelimāt idüp ṣoñra didi: "Sen degil misin ki esrār-ı meşāyıḫı iẓhār idersin! Seni ḳatl itmek vācibdür" diyü üzerüme geldi. Muḫālefet itmedüm. Bıçaġı boġazuma ṭayadı ve çekdi. Şöyle müşāhede itdüm ki boġazlandum ve ḳanlar şāh ṭamarumdan aḳdı ve cānum çıḳup öldüm ve bī-ḫod oldum. Çün yine kendüme geldüm, Meḥmed Dede gitmiş; tenhā ol birke kenārında cānverler ile ḳalmışam. Kimi benden ḳaçdı kimi üstüme hücūm itdi. Iraḳdan bir şebaḥ gördüm, ādem ṣanup yaḳın vardum. Meger bir siyāh ṭaş imiş. Daḫı ileri gitdüm. Ṣahrā ve bādiyeye düşdüm, yolum yitürdüm. Ḫavf-ı mevt ṭārī oldı. Didüm ki evvel öldün, ḫavf itmedüñ, şimdi niçün ḫavf idersin. Pes bir ādem gördüm gelür, yaḳın vardum. Gördüm efendi merḥūmuñ bāġ-bānı Dervīş Bāyezīd-i Bostānī'dür. Selām virdüm ve eyitdüm: "Bu arada n'eylersin?" Eyitdi: "Efendi sañа gönderdi ve bu maḥalli didi. Tiz dön gidelim!" diyüp öñüme düşdi. Bir anda Mıṣr'a irişdük. Çün efendi merḥūmuñ ḫıdmetine bāġçede irişdük, ikindi olmamış idi. Şeyḫ Muḥammed-i Bekrī ile Şeyḫ [30a] ʿAbdülvehhāb-ı Şaʿrāvī ve mezbūr ʿUryān Meḥmed Dede anda idiler. Efendi buyurdı ki "Sen şehr ādemisin, sañа ṣaḥrā münāsib degildür." Pes dervīşāndan istifsār itdüm ki "Şeyḫ ʿAbdülvehhāb ve Meḥmed Dede ne vaḳt geldiler?" Eyitdiler: "Ṣabāḥ işrāḳ namāzını şeyḫle ḳıldılar." Pes beni ḥayret alup tefekküre vardum. Çıplaḳ Meḥmed Dede yanuma gelüp eyitdi: "Eger şöyle ki bu cümleden biri ṣıḥḥatde iken bu sırrı fāş idesin, ṭarīḳatdan maḥrūm olasın!" Pes cümlesi sene elfden (1000 / 1591-92) muḳaddem intiḳāl itdiler. Şimdi sene ṣemān baʿde'l-elfüñ cumāẓe'l-ūlāsınuñ yigirmi ikisidür (1008/ 10 Aralık 1599).

Naḳl olınur ki bir gice Gülşenī vāḳıʿasında görür ki bir deryā ortasında bir beyt-i maʿmūr ʿimāret eyler. Ḥażret-i Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem şeyḫe işāret ider ki bu ṭaşı şöyle ḳo ve bu ṭaşı böyle ḳo. Pes şeyḫ daḫı Ḥażret-i İsmāʿīl ʿaleyhiṣṣelām, Ḥażret-i İbrāhīm'e ʿaleyhiṣṣalātu ve's-selām iṭāʿat itdügi gibi ol ṭaşları yirlü yirinde ḳoyup bir maʿbed yapar. Çün bīdār olur, bir mükāşif taʿbīr ider ki bir ziyāret-gāh

yapasın ki sākinleri ʿilm ü ʿirfān deryāsına müstaġraḳ olalar. Merḥūm Gülşenī tā zāviyeyi binā idüp erbāb-ı ʿirfāna maḥal olduġın müşāhede idince taʿbīrinüñ ẓuhūrına muntaẓır imiş.

Laṭīfe-i Vāḳıʿa: ʿAbdülbāsıṭ nām bir dervīşi ḫalvetde murāḳabede iken feryād ider. Dervīşler ve şeyḫ mütenebbih olurlar. Şeyḫ daʿvet idüp dir ki "Ne maḳūle büyük ḥādiṣeye rāst geldüñ ki böyle feryād eyledüñ?" ʿAbdülbāsıṭ [30b] dir ki "Çün ki maʿlūmuñuzdur, taʿbīre ne iḥtiyācdur!" Şeyḫ gülerek buyurur ki "Tamām taṣrīḥan dimeyince taʿbīr olmaz." Pes dervīş, bī-hicāb dir ki "Sizüñ rücūliyyet āletüñüz mināreden büyük olup benüm mā-baʿdüme ṣülüṣi miḳdārını idḫāl idüp beni āsmāne ḳaldurmış. Gitdükçe uzanup cevv-i semāya çıḳmaġın ḫavfumdan bī-ihtiyār feryād itdüm ki siz vāḳıf olduñuz." Pes şeyḫ buyurur ki "Eger taḥammül ideydüñ, seni fevḳa'l-ʿulyāya iltürdi ki ricālüñ rücūliyyeti ṣūretidür. Çün ki ṣülüṣi ḥāṣıl olmış, on iki ḳırāṭ yigirmidür ki nıṣfıdur ve on ikinüñ ṣülüṣi dörtdür. Ḥaḳ oldı ki ḫilāfet virile, ammā ẕikre meşġūl ol ki nihāyet bulasın." Maʿlūm ola ki bu maḳūleler gerçi ẓāhire muḫālifdür, ammā ʿilm-i teʾvīlde maʿmūl ü muvāfıḳdur.

Naḳl olur ki evāyilde Gülşenī raḥimehullāhu şol mertebe müstaġraḳ-ı ʿışḳ-ı ilāhī olurmış ki yolda gezerken bī-hūş-miṣāl, ḫalḳ mest ṣanurlar imiş, ḥattā bir kerre bir nādān eyitmiş: "Çaḳ böyle bengī olmaḳ münāsib midür?" Pes şeyḫ bu ʿāleme gelüp ol ṣaḫṣa celāl ile baḳmış, ol kimesne bī-hūş olup yıḳılmış. Şeyḫ yine cemāl yüzinden varup başın oġup ḳaldurmış. Ol kimesne artuḳ dünyā maṣlaḥatına ḳarışmamış.

Bāʿiṣ-i İltiḳā Maʿa'l-Ḳāżī ʿĪsā: Sābıḳan Sulṭān Ḥasan, oġlı Sulṭān Yaʿḳūb'a ḫᵛāce ve mürebbī bulmaḳ içün Ḳāżī Ḥasan'a emr itmiş idi. Cümle fużalā ṭālib olmışlar. Āḫır şeyḫ ḥażretleri Ḳāżī ʿĪsā'nuñ kemāl-i ʿilm ü ʿirfānuña vāḳıf [31a] olmaġın Ḳāżī Ḥasan'a dimiş ki "Ḳāżī ʿĪsā cümleden evlādur, sulṭān anı tevcīh itsün" dimegin Sulṭān Ḥasan, şeyḫüñ medḥi ile Ḳāżī ʿĪsā'yı Sulṭān Yaʿḳūb'a ḫᵛāce eylemiş imiş. Meger Tebrīz ḳāżīsı Şāh Murtażā'nuñ ḳayını Mevlānā ʿAbdurraḥmān ḫᵛāce olmaḳ recāsına Sulṭān Ḥasan tevābiʿine çoḳ māl ḫarc itmiş. Ḳāżī ʿĪsā ḫᵛāce olıcaḳ bī-edebāne çoḳ teşnīʿ itmişler. Mütekellim olup küstāḫāne

bī-edeblik eyleyenler bir yirde müctemiᶜ iken mā-beynlerinde ol gün nizāᶜ ile muḳātele olmaġıla müteferrıḳ olmışlar. Ḳāżī ᶜAbdurraḥmān'uñ gözi çıḳup firār ider. Ḥalḳ işitdükde şeyḫüñ ḳuvvetine cümlesi inṣāf iderler.

Naḳl olur ki çün şeyḫ[üñ] Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ Sulṭān Yaᶜḳūb'a ḫᵛāce olmasında olan umūrı ḳāżīya ẓāhir oldı, Ḳāżī ᶜĪsā cān u dil ile bende oldı. Şeyḫ dünyevī bir nesne ḳabūl itmemegin Ḳāżī ᶜĪsā şermende olup ḫıdmet itmege muntaẓır idi, ḥattā Sulṭān Ḥasan intiḳāl idüp Sulṭān Yaᶜḳūb pādişāh olup Ḳāżī ᶜĪsā hem ḫᵛāce hem ḳāżī-ᶜasker oldı. Ol eṣnāda bir sebeb ile Sulṭān Yaᶜḳūb ordusına şikest irdi. Sulṭān ve ḳāżī-ᶜasker ṭaġa ᶜazīmet itmişler idi. Nāgāh şeyḫe bu ilhām olur ki sulṭān, ordusına ire ve anlaruñ aḥvālin göre ve anlara ḳuvvet-i ḳalb irgüre. Çün orduda Ḳāżī ᶜĪsā ḫaymesine nāzil olur, ḳulları varup ṭaġda Ḳāżī ᶜĪsā'ya şeyḫüñ geldügin muştılayup ḫaber virürler. Ḳāżī bī-ḫavf [31b] orduya ve şeyḫe ḫıdmet idüp dir ki "Bize iki ḥayāt virdüñüz. Bir ḥayāt-ı ẓāhirī ki aᶜdādan ḫalāṣdur; bir ḥayāt-ı bāṭın ki ḫaymemüze tenezzüldür."

Ol eṣnāda Sulṭān Yaᶜḳūb daḫı işidüp otaġına bī-hirās gelüp ḳāżīyı daᶜvet ider. Ḳāżī sulṭāna gitdükde Terākime ᶜulemāsından otuz ḳırḳ nefer mevālī, şeyḫe gelüp ḫayr maḳdem diyüp ᶜarż-ı aḥvāl itmişler ki "Biz Fārsī bilmezüz ve ṣadr olan Ḳāżī ᶜĪsā Türkī bilmez. Bizüm aḥvālümüze ve merātibimüze muṭṭaliᶜ olmamaġın ṣabāḥ Vezīr-i aᶜẓam Süleymān Beg'e varduḳ. Ḥālümüzi ᶜarż itdükde vaᶜde itdi ki ikindi dīvānında Sulṭān Yaᶜḳūb'a biz şikāyet itdükde Ḳāżī ᶜĪsā'yı ᶜazl itdürüp Ḳāżī ᶜAlī'ye ādem göndermiş, getürüp ḳāżī-ᶜasker ide. Ve ᶜulemā şeyḫe dimişler ki "Çün ki siz teşrīf itdüñüz, bizüm aḥvālümüz siz görüñ ki cümleden tevḳīᶜlerimüz içün Ḳāżī ᶜĪsā bir kātib ḳodı ki her birimüzüñ tevḳīᶜi içün merātibine göre niçe biñ dirhem alur" diyicek şeyḫ ᶜulemāya dimiş ki "Siz duᶜāya meşġūl oluñ, ben ol kātibi ᶜazl itdüm, ammā eger Ḳāżī ᶜĪsā ᶜazl olursa, sulṭānuñ ḫᵛācesidür, yine ḳāżī-ᶜasker olursa cāyizdür ki size intiḳām ḳaṣd idüp żarar ide. Pes murāduñuz olanı naṣīḥat ideyim, siz daḫı ol daḫı āsūde olasız." Çün ḳāżī, sulṭāndan gelür, şeyḫ evvelā taḫvīf idüp ᶜaṣr dīvānında vezīr ᶜulemā ile ittifāḳ idüp ᶜazl olacaġın beyān ider.

Ḳāżī ʿĪsā dir ki "Mādām ki siz bundasız, bize ʿazl yoḳdur. Pes emrüñüz nedür buyurın, aña göre [32a] ʿamel ideyim." Şeyḫ buyurur ki "Mührile tevḳīʿüñ bańa vir ve kātibi ʿazl idüp bir Ṭürkī bilür ādemi kātib eyle" diyicek mührile tevḳīʿi öpüp şeyḫ ḥażretleri öñinde ḳor. Şeyḫ ʿulemāyı getürüp dir ki "Berātlaruñuz ben bu şarṭıla mühr ve tevḳīʿ iderem ki bir sāʿat tevaḳḳuf itmeyüp yirlü yirüñüze gidesiz ve altı aydan şoñra yine dīvāndan murāduñuzı ḥāṣıl idüp bir ḥabbeñüz gitmeye ve ol Türkī bilmeyen ʿAcemi ʿazl idüp bir Türkī bileni vażʿ itdük ki aḥvālüñüz bilüp nesne ṭamaʿ itmeyüp ḳāżīya ʿarż ide."

Pes cümle ʿulemā tesellī bulup ol anda ordudan çıḳup gitdiler. Vezīr ikindi zamānında ʿulemāyı şikāyet içün tetebbuʿ itdürür. Çün şeyḫ ıṣlāḥ idüp mollālar gitdügin bilür, şeyḫi sulṭāna ẕemm eylemek ister. Bī-iḫtiyār medḥ idüp sulṭāna dir ki "Şeyḫ İbrāhīm gelmegin ʿaskerümüze raḥmet geldi ki ʿulemā şākiren ẕākiren bi'l-ḫayr maḳāmlarına gitdiler." Çün Ḳāżī ʿAlī geldi ki ḳāżī-ʿasker ola, Vezīr Süleymān Beg'e bulışur. Vezīr ʿöẕr ider ki "Ḳaçan Ḳāżī Īsā'yı ʿazl içün sulṭāna ʿarż itmek istedüm, Şeyḫ İbrāhīm havāda mütemeṣṣil olup barmaġıyla işāret itdi ki eger muḫālif ʿarż iderseñ, seni iki biçerem. Pes ḳalbüme ḫavf gelüp medḥile ʿarż itdüm."

Naḳl olur ki Ḳāżī ʿĪsā, şeyḫden defāʿatıla taṣarrufāt müşāhede idüp ṣalāt u ṣalāḥa meşġūl iken iki bed-meẕheb ʿIrāḳī ve Ḳāsım nām mülḥidler ḳāżīya mülāḳī olup şol mertebe iżlāl [32b] iderler ki ṣalātda tekāsül ve ṣalāḥda teġāfül eyleyüp her gāh şeyḫe ol mülḥidleri medḥ ider. Şeyḫ anlaruñ ḥālin keşfile bilüp ﴿أُدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[98] āyeti ile ʿāmil olup aḥsen-i vechile defʿ-i meclis idüp ṣabr idermiş, ammā teveccühden ḫālī olmamaġın bir gice vāḳıʿasında ḳāżīya celāl ile baḳup ol iki mülḥidi bir birine urup helāk ider. Ḳāżī bīdār olur. Ḫaber gelür ki ʿIrākī ile Ḳāsım evlerinde maḳtūl bulınup ḳulları ḳaçup gitmiş. Her çend ki tetebbuʿ iderler, bulınmaz ve

98 "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücādele et." Nahl, 16/125.

nice ḳatl olındılar bilinmez ve maʿlūm olmaz. Ḳāżī ʿĪsā ḫavf idüp şeyḫe inābet ider, min baʿd ferāyiż ve sünneti terk itmeyüp teheccüd ü ṣalāḥa meşġūl olup şeyḫüñ mecālisine müdāvemet ider, tā şol mertebe ki pederi ve aḳribāsı ḥased iderler, muttaṣıl şeyḫi ẕemm iderler, teʾsīr itmez, ḥattā dirler ki "Ḳāżī Ḥasan'uñ oġlı şimdi şeyḫüñ yanındadur, murādı ṣadāreti senden añа alı virmekdür" diyicek Ḳāżī Īsā dir ki "Şeyḫ ḥażretlerine salṭanat virseler almaz, ḳanda ḳaldı ki ṣadārete benden almaḳ içün şenīʿ ola! Şübheñiz varsa tecribe eyleñ." Pes tecribe içün Ḳāżī Ḥasan tevābiʿinden bir münāfıḳı şeyḫe irsāl idüp dir ki ḫalḳ, Ḳāżī ʿĪsā'dan müteneffirdür. Siz cümleden aʿlem ü elyaḳsız; cümle ümerā vü ʿulemā sizi isterler" diyicek şeyḫ [99]"لَيْسَ لَكُمْ عَلَيْنَا سُلْطَانٌ" diyüp ol şeyṭān-ṣıfata dimiş ki "Seni gönderen münāfıḳlara var, di ki 'Salṭanat degil, cümle mā-sivāyı Ḥaḳ'dan [33a] ġayrı virseler, inşāʾallāh iltifāt itmezem. Ẓann-ı fāsidden ferāġat idüp ıṣlāḥ-ı nefse saʿy eylesünler ki āḫiretde fāyide ol ider. Eger benüm Ḳāżī Īsā ile muṣāḥabetümi suʾāl iderler ise, münāsebet-ı ḳadīme ve müẓāharet-i şerīʿat-ı müstaḳīme içündür. Ol daḫı üzerüme farż olmamaġın terki evlādur" diyü bir niçe kerre ḳāżī daʿvet itdükde varmayup geldükde bulışmamaġın Ḳāżī ʿĪsā ol ṭāyifeyi redd idüp getürmez oldı, ḥattā şeyḫe varup tevbe idüp ʿöẕrler dileyüp tażarruʿ vü niyāz iderler ki Ḳāżī ʿĪsā ile muṣalāḥa ola. Pes çün ki ḳāżī bir defʿa daḫı gelür, tekrār āşinālıḳ tarḥın bıraġur. Ḳāżīya şeyḫ dir ki "Benüm garażum, ḫalḳ senüñle ṣafā-yı derūnla dost olmaḳdur, ḥattā ol eclden niçeler ki senden şikāyet iderler, ben daḫı muvāfaḳat idüp ẕemm itmişemdür ki anlar hem-reng añlayup sırlaruñ iẓhār itdiler. Çün sebebin bildüm, bir ḥikmetle ḫāṭırlarından saña incinmegi iḫrāc idüp şimdi muḥibb-i ḫāliş olmışlar" dir, bir niçesin ʿadd ider ʿilletlerin ve defʿ-i ʿadāvetlerin beyān itdi.

Ḥikāyet: Bu faḳīri merḥūm efendi Rūm'da fuḳarā ile ḳoyup Mışr'a gitdi. Faḳīr daḫı (mışrāʿ) "Ḳara ḳāżī Ḳara nāyib ḳara etmek ḳara mūm"

99 "Sizin bizim üzerimizde hiçbir hakimiyetiniz yoktur." Hicr 15/42, Nahl 16/99, İsra, 17/65'e telmih.

yılında Edirne'de iken bir ḥammāmda Ḥasan Efendi nām bir ḳāżī ile muṣāḥabetde faḳīri bilmedi, ammā Mıṣr'a varduġum maʿlūm itdi. Münāsebetle [33b] şeyḫ ẕikr oldı. İnkār vādīsinden baʿżı kiẕb ẕikr itdi ki benüm ol didükleri efsāne, kiẕb idügi maʿlūmum idi, ammā tecāhül idüp faḳīr muvāfaḳat itdüm. Maġrūr olup ol ḳadar ġayr-ı vāḳiʿ naḳller itdi ki naḳli bile cāyiz degildür. Faḳīri ġāyet münkirlerden ẓann itdi. Ṭaşra çıḳduḳda meger faḳīrüñ esbābı yanında şoyınmış imiş. Çün ʿāzimāne kisvetüme bir naẓar şalar, merḥūmuñ bendelerinden idügüm bilür. Dervīşlerden suʾāl ider. Faḳīrin nāmın işidicek tīz geyinmege meşġūl olur. Faḳīr daḫı ḥammāmdan çıḳup taʿẓīmler itdüm, hem ḥammāmcıya lāzım ḫıdmeti dervīşler edā itdiler. İrtesi İstanbul'a sefer itdük. Üç aydan şoñra meẕkūr Ḥasan Efendi faḳīre geldi, tevbe ḳıldı ve didügi ekāẕībi yalan idügin iḳrār idüp Mıṣr'a bizümle bile gidüp efendiye iʿtiẕār idüp tevbeyi tecdīd itmek istedi. Faḳīr vekālet sebebi ile anlar ʿafv itdiler. "Siz müsülmānlar ḫıdmetine meşġūl oluñ" didüm. Baʿdehu meẕkūr Ḳāżī Ḥasan her yirde ki ḳāżī olmış, aḥsen-i vechile, ḥüsn-i sīretle sülūk itmiş ve ḥaḳḳ-ı kitābetden ġayrı nesne almaḳ vāḳiʿ olmamış. Pes [100]﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ emrine tābiʿ olmaḳ gerek.

Naḳl olur ki Ḳāżī ʿĪsā, şeyḫden cüdā olsa bī-rūh olmaġın niçe kerre ādem irsāl idüp şeyḫ gelmeyicek kendi varur imiş. Şeyḫ dir imiş: "Ben bunda degilem, Dede ḥażretleri yanındayam. Eger beni ḥaḳīḳatümle isterseñ anda gel" diyüp Dede ḫıdmetine gider imiş. Bi'l-āḫere bir gün ḳāżī, Dede ḥażretlerine [34a] varur, görür ki cümle murāḳıb olup oturmışlar, ol daḫı başın aşaġa idüp oturur. Ḫāṭırına bu gelür ki Dede, şeyḫüñ eline yapışup kendüye teslīm itse. Pes Dede, ayaġ üzere ḳalḳup şeyḫüñ eline yapışup ḳāżīnüñ eline teslīm ider ve şeyḫe dir ki "Ḳāżīyı sańa teslīm itdüm." ve ḳāżīya dir ki "Senüñ ḫāṭıruñ bańa ḳayd virdi idi" diyicek ḳāżī, iʿtiḳād-ı tāmmıla Dede'nüñ elin öpüp duʿā diler.

Ol eṣnāda Sulṭān Yaʿḳūb yaylaġa müteveccih olur; şeyḫ Dede'yi anda getüre diyü sipāriş ider, ammā Dede'yi Berdaʿ'da olan fuḳarāsı daʿvete

100 "Kötülüğü en güzel olan şeyle uzaklaştır." Mü'minūn, 23/96.

teveccüh itmegin anda gider. Ammā şeyḫe ışmarlar ki "Ḳāżī ʿĪsā'nuñ ṭarīḳa girmesine teveccüh eyle ki pādişāhuñ ve tevābiʿinüñ ışlāḥına bāʿiṣdür" dimegin şeyḫ emrine iṭāʿat idüp Ḳāżī Īsā'yı ol Faḫrüddīn-i mülḥidüñ ve Ḳāsım didükleri bed-meẕhebüñ iżlālinden ḫalāṣa saʿy itdi. Ve anlar helāk olduġı sābıḳan beyān oldı. Ammā Sulṭān Yaʿḳūb'uñ ekşer ehl-i hevā olan ümerāsı anlaruñ iġvāları ile fısḳda müşterek olmışlar. Şeyḫ muttaṣıl anlara Ḳurʾān ve ḥadīṯe ve ehl-i sünnet ve cemāʿate ittibāʿ eyleyüp zuḫruf olan ḳavle uymañ diyüp menʿ iderdi. Nefslerine güç gelüp sulṭāna şeyḫi ẕemm iderlerdi. Āḫır Sulṭān Yaʿḳūb dimiş ki "Tañrı abdālı ehl-i ḥaḳdur, añа ittibāʿ eyleñ; ol mülḥidlerüñ efʿāl ü aḳvālini redd idüñ!" diyü emr ider. Ḳāżī ʿĪsā ḫod müstaʿidd-i feyż olmaġın behāne isterdi, hemān şeb ü rūz şeyḫle muʿāşeret [34b] idüp gündüzler ṣāyim olup giceler namāzda ḳāyim olur, şöyle ki ḳāżīlıḳ ḫıdmeti ekşeriyyā görilmez olup āḫır şeyḫe tevābiʿ ü aḳribāsı tażarruʿ iderler ki ḳāżīya ḳażā ḫıdmetin eyleye diyü emr ide. Pes şeyḫ ḳāżīya dir ki "Ḳāżīlıḳ bir ʿibādetdür, ḫuṣūṣā Peyġamber ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً"[101] Pes ḳāżī, şeyḫüñ emriyle yine ʿavdet idüp aḳribā vü tevābiʿini terbiyete meşġūl olur.

Ḥikāyet: Bu faḳīr sene sittin ve tisʿa-miʾede (960 / 1552-53) Mışr'da nāyib idüm. Çün Şeyḫ Aḥmed ibn İbrāhīm-i Gülşenī'ye beyʿat itdüm, ḳażādan ferāġat idüp maḥkemeye varmadum. Üstādum olan Mışr ḳāżīsı merhūm Bāḳī Efendi, şeyḫ ḥażretlerinüñ bāġına geldiler. Şeyḫ ḥażretlerine dimişler ki "Muḥyī benüm oġlumdur, sizüñ ḳuluñuz oldı. Pes sizden recā iderüm ki maḥkemeyi terk itmesün. Varsun ki bizüm sizüñle irtibāṭ-ı ẓāhirīmüzdür; maʿnevīyi ḫod siz bilürsiz." Pes şeyḫ "İrtesi maḥkemeye var!" diyü emr itdi. Faḳīr eyitdüm "Çün ki dervīşlik devletine vāṣıl oldum, ġayr umūr ḫıdmetinden ʿafv eyleñ." Şeyḫ ḥażretlerinüñ her ḳaçan ġażabları olsa bī-iḫtiyār şarḳī edālar iderler idi, buyurdılar ki "Pes sen gelmişseñ, dervīş ve muṭīʿ olasañ yā ḫod-rāy olasañ!

---

101 "Bir saat adalet, yetmiş yıl ibadetten iyidir." *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Miškātil-Mesābīḥ*, 4/1534; *Nasbu'r-Rāye*, 4/67.

Vargilen ve emri ṭutgilen!" Faḳīrde bir ᶜaceb ḫavf peydā oldı, bī-iḫtiyār "Emr sulṭānumuñ!" didüm. Buyurdılar ki "Emr Allāh'uñdur!" Fi'l-ḥāl ḫande idüp buyurdılar ki "Bir maẓlūmı eger ẕimmī olursa daḫı, bir ẓālimüñ elinden eger faḳīh de olursa, ḫalāṣ itseñ ikisinüñ [35a] daḫı iḫlāṣına bāᶜiṣ olursun. Pes emrleriyle çün ol gün maḥkemeye vardum. Bir naṣrānī gelüp eyitdi ki "Benüm ġaybetümden bir ᶜArab nāyibi bańa benzer bir naṣrānī üzere biñ filori ḳarż yazdurmış ve benüm adumı ve babam ve dedem adını ve maḥalle ve evṣāfumı yazdurmış; baᶜde-zamān benden daᶜvā idüp biñ altunı ala. Ḫuṣūṣā ol naṣrānīnüñ ismi ve resmi bańa muġāyirdür." Pes ādem gönderüp hem faḳīhi ve hem ol naṣrānīyi getürdüp luṭfıla bī-ṭamaᶜāne teftīş idicek cümle iḳrār itdiler. Pes ḳāżīya tevbe virüp anlaruñ bir ḥabbesin almamaġın evvelki naṣrānī, müsülmān oldı; ṣānī daḫı anı görüp müsülmān oldı. Bu cümle şeyḫüñ velāyetidür ki iṭāᶜat etmek iẓhār itdi.

Naḳl olur ki Ḳāżī ᶜĪsā andan ṣoñra ṣalāḥıla ᶜālemi ıṣlāḥ üzere oldı, ammā şeyḫe bir mertebe maḥabbet itmiş ki bir ān cüdā olımaz imiş. Yā şeyḫi iḳdāmla evine getürür imiş yā şeyḫüñ kendi ḫıdmetine varur imiş. Niçe kerre yayan yalın ayaḳ nıṣfu'l-leylde varur imiş. Şeyḫüñ ḫuddāmı dirler imiş ki "Bir ᶜazīzi evinde evlādı vü fuḳarāsı ile ḫużūrda ḳomaz mısın?" Pes baᶜżısını māl u ḳımāş ile mütesellī ider imiş tā bir ān şeyḫle ṣoḥbet eyleye ve şeyḫi iḳdām idüp bile alı gider imiş. Ve bi'l-cümle ekābir-i ᶜAcem ve sulṭān u fuḳarā şeyḫe maḥabbet idüp ᶜulemā daḫı ḫıdmet ider oldılar.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaᶜḳūb bir gün ḳāżīya dir ki "Varup şeyḫüñ olduġı yirde muṣāḥabet idelim." Meger ḳāżīya, şeyḫ sābıḳan dimiş ki "Nāgāh sulṭān bunda gelmek isteye, menᶜ eyle [35b] ki beni ḳayda uġradur ki ḫalḳ murādları içün mürācaᶜate başlarlar, ḫattā şöhret āfeti lāzım gelür ki dervīşlik ile taᶜalluḳ-ı nās bir yire cemᶜ olmaz." Pes ḳāżī, Sulṭān Yaᶜḳūb'a bu aḥvāli ᶜarż idicek sulṭān dir ki "Hele biz varalım, ziyāret ṣevābın bulalım." Çün binüp şeyḫüñ ḫānesine ḳarīb olurlar, şeyḫ kendüye geleceklerin bilüp ḳapusını muḥkem ḳapadır. Sulṭānuñ muṣāḥibleri iḳdām iderler, açmaz. Ol nizaᶜda sulṭān irişür, aḥvāle vāḳıf

olup ḳāżīya dir ki "Söz senüñ imiş. İmdi ḳayd virmeyüp gidelim" diyüp bāġ-ı şimāle ᶜazm iderler. Bunı tedbīr iderler ki ḳāżī ḳarāyibinden ve sulṭān muḳarreblerinden Şeyḫ Necm'i, Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ḥażretlerine bir teẕkire ile irsāl iderler. Mażmūnı bu ki "Elḥamdülillāh bizüm ḳalem-revümüzde bir sizüñ gibi ehl-i ḥaḳ ve taḳyīd-i ġarażdan muṭlaḳ ola, lāzımdur ki biz daḫı anuñ umūrında taḳṣīr ḳılmayavuz. İmdi ḫıdmetüñüze baᶜżı nesne niṣār oldı, luṭf idüp elbette ḳabūl idesiz ki hemān bizüm ġarażumuz ḳabūlüñüz ve ḫayr duᶜādur" dimiş ve irsāl itdügi nüẕūr bunlardur ki ẕikr olur: Yüz on iki tümen māl, bir ḳaṭar deve ve bir tavla at, tamām raḫtı ve yaraġıyla ve anlara münāsib otaḳ ve lāyıḳ olan memālik, ḫadem ü ḥaşem ü esbāb ki ḥażret-i şeyḫe dervāyist ola. Çün şeyḫ ol pervāneyi oḳumış, dimiş: "Bu virecegüñüz eşyā ki beytü'l-māldandur, anı bir kimesneye virüñ ki cihāda gide, yoḫsa bize ḥarāmdur. Siz itdügüñüz isrāfa bizi daḫı şerīk itmek dilersiz, hemān nice getürdüñüz ise yine ol ẓalemeye alı git!" diyüp ḳabūl itmemiş.

Naḳl olur ki Dede [36a] ḥażretlerine irişdükde evāyil-i sülūkinde dülbend ü tācı terk idüp başına bir ḳuzı postını tāc idinmiş. Ḳāżī ᶜĪsā kendi aḳribāsından ḥicāb ider imiş ki şeyḫi böyle geze. Her ne ḳadar dülbend virmiş, şeyḫ paralayup fuḳarā ve erāmil-i żaᶜīfelere virür imiş. Āḫır Dede ḥażretlerine ḳāżī tażarruᶜ itmiş ki şeyḫ dülbend şarına. Pes Dede bir gün başından tācını çıḳarup şeyḫe geydürmiş; şeyḫüñ postdan tācını kendi geymiş ve şeyḫe dimiş ki "Göre, senüñ tācuñ geyen ne şekle girür! Pes lāyıḳ mıdur sańa mensūb olanlar ḥicāb çeküp elem-zede olalar? Pes aḥbābı incitmek cāyiz degildür" dimegin baᶜdehu şeyḫ tā tāc tebdīli işāret olmayınca Dede'nüñ tācını başından çıḳarmamış, meger żarūretde.

Müşādefe: ᶜAceb ḥikāyetdür ki bu maḥalli yazar iken Dervīş Aḥmed Çelebi ki sābıḳan Mışr'da rūz-nāmeci iken dervīş olmış idi. Bir ḥālet gelüp cümle esbābını tālān idüp başına bir miḳdār ᶜaselī şaçaḳlar şarup gezer diyü istimāᶜ itmiş idim. Nāgāh ḥikāyet-i sābıḳı sene ṣemānin ve elfde (1008 / 1599-1600) yazar iken geldi, hemān ᶜale'l-fevr müsveddeyi eline virdüm. Çün oḳudı, taᶜaccüb idüp "Ḳırḳ gün bańa bu yiter!" diyüp bilmem ḥāli nice olacaḳdur. Soñra ḥacca vālidesi ile bile vardı

ve Ḳuds'e vardı. Gelüp ḫilāfet alup İstanbul'a gitdi. Şimdi sene ᶜaşr baᶜde'l-elf (1010 /1601-02) āḫırında Ṭopḫāne'de bir mescidde tekye peydā idüp küllī cemᶜiyet üzeredürler. Baᶜdehu şimdi sene işney ᶜaşere baᶜde'l-elfde (1012 / 1603-04) ġāyet sükūn üzere yine Mışr'a gelmişdür, ḫāliyā ḫānḳāhda.

Naḳl olur ki Sulṭān Ḥasan'uñ sābıḳan Sulṭān Ḳayıtbay'uñ devīdār-ı kebīri Yeşbek ile Bire ḳalᶜasında [36b] muḥārebesi olmaġın, Sulṭān Yaᶜḳūb'dan memleketi almaḳ āsāndur diyü daᶜvā ile ve ᶜasker-i enbūhla Sulṭān Yaᶜḳūb'uñ üzerine Diyārbekr'e ᶜazm itdügi Sulṭān Yaᶜḳūb'a maᶜlūm olıcaḳ ḫayli müşevveş olup Ḳāżī ᶜĪsā'ya dir ki "Tañrı abdālına tażarruᶜ eyle ki duᶜā vü teveccüh ile bu hücūmı bizüm üzerümüzden Ḥaḳ taᶜālā refᶜ eyleye ki muḳāvemetleri müşkildür." Pes Ḳāżī ᶜĪsā niçe kerre şeyḫden duᶜā ve teveccüh recā ider, şeyḫ ḳāᶜidesi üzere dir ki "ᶜAbdüñ taṣarrufı olmaz, meger seyyidi iẕn vire. [102]"اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ" Hemān ḳāżī, eṣ-ṣabrdan fereci muḳarrer bilüp Sulṭān Yaᶜḳūb'a ṣabrıla beşāret ḫaberin virür. Bir gice şeyḫ ġaybden vāḳıᶜa-ı vāḳıᶜı ᶜāleminde baṣar-ı baṣīret ile müşāhede ider ki Sulṭān Yaᶜḳūb muḳābele irsāl itdügi ᶜasker ki serdārları Süleymān Beg ve Ṣūfī Ḫalīl imiş, Diyārbekr ᶜaskeri ve begleri bile iken şeyḫ ke-ennehu bunlar cānibinden ṭalīᶜa ve çarḫacı olmış, buyurur ki "Bī-iḫtiyār mecbūr-ṣıfat irādetullāh ile ol serdār ki Sulṭān Ḳayıtbay cānibinden gelmiş imiş, üzerine yüridüm. Hīç bir kimse ᶜaskerinden menᶜ idemeyüp ḳalb-i ᶜaskere girüp ol ḳudret oḳı ile serdāruñ ḳalbini urup ol oḳ helāk ider ki anlar bādī olmışlardur." ᶜĀlem-i ġaybetden şehādete nüzūl ider, pes vāḳıᶜasın Ḳāżī ᶜĪsā'ya taḳrīr ider. Ol daḫı Sulṭān Yaᶜḳūb'a ᶜarż itdükde, feraḥ-nāk olup şeyḫe varmaḳ diledi. Ḳāżī rāżī olmadı ki "Şeyḫ bī-ḥużūr olur" didi. Çün yigirmi gün geçdi, Tebrīz'e ᶜadūnuñ başın [37a] getürdiler ve didiler ki "Çün cenge girdik, bir kimesne bizden mübāriz oldı, ḫaşm ᶜaskerine girdi, tā ḳalb-i ᶜaskere irdi. Ol eṣnāda ᶜasker-i ḫaşm perīşān olup şındı. Başlarınuñ başın bulup getürdük." Baᶜdehu Sulṭān Yaᶜḳūb hīç şeyḫe muḫālefet itmedi.

---

102 "Sabır kurtuluşun anahtarıdır." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/23no:1590.

Naḳl olur ki bir ḳışlaḳda şeyḫ ehli ve tevābiᶜiyle meger sulṭān ḳonacaḳ yirde ḳonmış. Eşik aġası "Niçün bunda ḳonduñ?" dimegin dönüp Tebrīz'e ᶜaẕīmet ider. Sulṭān vāḳıf olup Velī nām aġasına ġażab idüp dir ki "Ol aṣl velīyi rāżī idüp getür, yoḫsa seni helāk iderem!" dir. Ḳāżī ᶜĪsā daḫı bile ılġayup şeyḫi yitişürler. Döndürmek içün tażarruᶜ vü niyāz iderler. Şeyḫ dir ki "Şol şarṭıla dönerem ki baᶜde'l-yevm benüm tarḫanlıḳ ḥükmümi eyle bize siz ki her ḳanda gidem ve ne yirde ḳonam ve ne işleyem ve her kime emr bi'l-maᶜrūf ve nehy ᶜani'l-münker eyleyem, kimesne māniᶜ olmaya." Pes sulṭāna ᶜarż iderler. Mollā İdrīs'e emr ider ki şeyḫ didügi minvāl üzere bir ḥükm yaza ve daḫı ziyāde bu ki eger sulṭānuñ sarāyında ḳona ve tevābiᶜ ve vüzerā vü ḳużāta ḥükm ide, kimesne māniᶜ olmaya." Ḳāżī ᶜĪsā recā ider ki ḫattā Ḳāżī ᶜĪsā'ya daḫı diyü yazalar. Şeyḫe gelicek Ḳāżī ᶜĪsā'ya dir ki "İfrād bi'ẕ-ẕikrden murāduñ riyādur." Ḳāżī dir ki "Fi'l-vāḳiᶜ sizüñ menzil ü maḥfilüñüz ḫāṣıl-ı dildür. Ümīddür ki bī-ḥāyil-i āb u gil ol maḥfile māyil olasız." Pes bu ḳāfiyelerde bu ġazeli diyüp şeyḫe irsāl eyler.

Naẓm:

Ger ber-āyed zi-leb-i laᶜl-i tu kām-i dil-i mā
Īn ḳadar bes buved ez-her du cihān [37b] ḫāṣil-i mā[103]

Menzil-i mā çu ser-i kūy-i tu ey serv-i sehīst
Bāg-i firdevs bured reşk zi-ser-i menzil-i mā[104]

Tā nesūzed dil-i mā şemᶜ-ṣıfat rişte-i cān
Ez-ruḫ-i ḫᵛīş ber-efrūz şebī maḥfil-i mā[105]

Ber ser-i rāh-i tu ey serv eger ḫāk şevem
Hem-çunān lāle-i mihret bidemed ez-gil-i mā[106]

---

103 Eğer senin lal renkli dudaklarından gönlümüzün muradı sadır olsa, bize iki cihan kazancı olarak bu yeter.

104 Bizim konağımız senin mahallen civarı olduğundan beridir Firdevs bahçeleri bizim meskenimizi kıskanmaktadır.

105 Gönlümüz can ipliğini mum gibi yakmasın diye, bu gece meclisimizi sen yanağınla aydınlat.

106 Ey servi, senin yolun üzerine toprak olursak, muhabbetinin lalesi toprağımızdan yeşerir.

Āb ez-dīde-i gam-dīde revān sāḫteīm
Tā meger serv-kad-i yār şeved māyil-i mā[107]

ᶜĪsā ān lahza be-mā ruḫ binumāyed cānān
Ki nebāşed be-cihān perde-i cān ḥāyil-i mā[108]

Neşr: Çün berāt-ı mesṭūr ile bu ġazel şeyḫe vāṣıl olur ki kemāl-i inbisāṭ ḥāṣıl olur. Mecẓūbāne, zamān u mekāna sāyilāne bu ġazeli revāne ider.

Ġazel: Ben bu ile gelmedin ḳanda idi ṭuraġum
ᶜAyn-ı ᶜademden vücūd bulañadur şoraġum

ᶜİlme göre ᶜaynuñın ᶜayna göre ġaynuñın
Nūn ü ḳalem bir iken neydi ḳaradan aġum

Genc-i ḫafī maᶜrifet-i muṭlaḳ iken bī-cihet
Ḳaydıla diñ menḳabet bendile nedür baġum

Yoġıken işbu mekān varmıdı diñüz zamān
Olup añа tevᵓemān devrile şolum şaġum

Rūşenīden zerᶜüñüñ ḥāṣılını biçmege
Ay başına Gülşenī görsediyor oraġum

Naḳl olur ki Mevlānā İdrīs ki sulṭān'uñ muvaḳḳıᶜı idi, Rūm'a Sulṭān Selīm'e gelüp oġlı Defterdār Ebü'l-Fażl'dur; vezīri Şeyḫ Necmeddīn Mesᶜūd ile ki Sulṭān Ḥasan'uñ yegenidür, Ḳāżī ᶜĪsā'ya varurlar. Şeyḫüñ ġazeli ol eşnāda gelmiş. Çün tefekkür iderler, çoḳ maᶜnāya şāmil bulurlar. Mollā İdrīs bu ġazeli Fārsī şerḥ itmegi şarṭ ider. Fi'l-vāḳiᶜ kendi ḫaṭṭı ile faḳīr Mıṣr'a gelmezden evvel Edirne'de sene erbaᶜ ve ḫamsīn ve tisᶜi-miᵓede (954 / 1547-48) müṭālaᶜa itdüm. ᶜAceb [38a] ḥaḳāyıḳ derc itmiş idi. Baᶜdehu Ḳāżī ᶜĪsā ile Şeyḫ Necmeddīn Mesᶜūd ve Mollā İdrīs ile şeyḫe ᶜaẓīmet iderler, her biri ᶜāḳıbet-i ḥālini istifsār idüp duᶜā

107 Servi boylu yarimizin gönlü bize meyl etsin diye gam çeken gözden çokça yaş akıttık.

108 İsa, sevgili bize yanağını gösterir ki can perdesi bu dünyada bize mani olmasın.

dilerler. Şeyḫ her birinde niçe zamān murāḳabe idüp evvelā Ḳāżī ʿĪsā'ya dir ki "Yaʿlemullāh sizüñ bu maḳṭaʿuñuz ḳaṭʿa delālet-i ḳaṭʿīdür ki dimişsiz.

Naẓm: Der-rāh-i ʿişḳ ʿĪsī-i miskīn şehīd şud
Allāh şāhidü ve kefallāhu şāhidā[109]

Neṯr: Şühedā maḳāmına müteʿalliḳ çoḳ taḥḳīḳāt ider. Ve Necmeddīn Mesʿūd'a dir ki "Sizüñ daḫı maḳṭaʿuñuz aḥbābdan inḳıṭāʿla intiḳāle dālldür ki dimişsiz.

Naẓm: Nesīm-i ṣubḥ-i viṣāl-i tu key demed k'āḫır
Çu şeyḫ bā-dil-i pur-sūz der-hevā-yı tu mīrem[110]

Neṯr: Ve Mollā İdrīs'e dir ki "Sizüñle cāmiʿ-i Mıṣr-ı cāmiʿde söyleşevüz." Fi'l-vāḳiʿ çün irtiḥāl-i serā-perde-i Sulṭān Yaʿḳūb be-civār-ı Ḥażret-i ʿAllāmu'l-ġuyūb ve ẓuhūr-ı ṭūfān-ı fitne vü āşūb ʿarṣa-i memālik-i şimāl ve cenūbda telāṭum ḳıldı, evvelā Ḳāżī ʿĪsā şeref-i şehādete vāṣıl olup ḥayāt-ı ebedī ḥāṣıl ḳıldı, baʿdehu Şeyḫ Necmeddīn, kisvet-i mefāḫır ve libās-ı maʿālī vü meʾāṯirin keşākeş-i nevāyib-i zamān dest-i mālik-i ācāl ile pāymāl itdi ki Ḳızılbaş elinde giriftār olup istīṣāl itdi. Ammā Mollā İdrīs, Mıṣr'a Sulṭān Selīm Ḫān-ı ʿOṯmānī ile geldükde Ḥażret-i Gülşenī ile cemʿ olup niçe ḥikāyesi vardur, cümleden biri:

Naḳl olur ki Mevlānā İdrīs, Mıṣr'da Ḳāżī ʿĪsā'nuñ ve Şeyḫ Necmeddīn Mesʿūd'uñ ġazellerin cemʿ idüp iki dīvān tertīb idüp bir aʿlā dībāce taḥrīr ḳılup şeyḫ Gülşenī ḥażretlerine getürür. [38b] Gülşenī ḳuddise sırruhu görmeden evvel mollāya dir ki "Siz ehl-i ḥaḳ olduġuñuzuñ ḥaḳīḳati ẓāhir olmaḳ içün aḥbāb-ı ḳadīmüñ āṯārını iḥyā eyleseñüz ki eger Kāżī ʿĪsā ve eger Şeyḫ Necm'üñ baʿżı menāḳıb ve dīvānlarını cemʿ itseñüz bizüm ḫāṭırumuz ḫoş olurdı" diyicek Mevlānā İdrīs ikisinüñ daḫı menāḳıbın beyān idüp cemʿ ḳılduġı dīvānlarını Gülşenī'ye ʿarż

109 "Miskin İsa, aşk yolunda şehit oldu. Allah buna şahittir ve şahit olarak Allah yeter."

110 Visalin sabahının yeli her estiğinde şeyh gibi yanık gönülle sana arzudan ölürüm.

ider. Pīr daḫı alup duᶜā ider. Ol dīvānlar bi-ᶜaynihi faḳīre vāṣıl oldı. Bu maḥalli yazar iken oġlum Ḥasan ᶜAlī recā itmegin aña virdüm. Ol kitābda Mollā İdrīs-i Bidlīsī ki Defterdār Ebu'l-Faẕl Efendi'nüñ pederidür, Sulṭān Yaᶜḳūb, Ḳāżī ᶜĪsā ve Necmeddīn ḥaḳḳında ve Ḥażret-i Gülşenī naᶜtında buyurur ki.

Naẓm: Zān du kes yāft mulk-i Yaᶜḳūbī
Naẓm u zībī be-ġāyet-i ḫūbī[111]

Kar-i dīn burde ān yekī be-felek
Kevkeb-i mulk-rā fürūġ īn yekī[112]

Ṣadr-i āfāḳ Ḥażret-i ᶜĪsā
Necm-i mesᶜūd Müşterī-āsā

Ān yekī muḳtedā-yi şāh be-ᶜilm
Vīn yekī ġam-gusār-i ḫalḳ be-ḥilm[113]

ᶜĪsāeş dāde şerᶜ-rā iḥyā
Mulk ez-necm pur zi-nūr u żiyā[114]

Būd rūḥī be-cism-i dīn-i ᶜĪsī
Rūşen ez-necm ᶜālem-i ḳudsī[115]

Geşte ān yek be-rāh-i dūst şehīd
Baᶜd-i şeh īn yekī be-sīne keşīd[116]

Ān yekī yāft menzil-i şuhedā
Geşt ġārib yekī çu-necm-i hudā[117]

---

111 Şu iki kişi Yakub'un mülkünde gayet güzel süslü bir makam buldu.
112 Birisi dini feleklere kadar yüceltti, diğeri mülk yıldızının aydınlığı oldu.
113 Biri ilmiyle şahın muktedası, diğeri hilmiyle halkın dert ortağı.
114 İsa şeriatı ihya etti, Necm ise memleketi nur ile doldurdu.
115 İsa dininin cismiyle var olan bir ruhtu, kudsī ālem Necm ile aydınlık.
116 Birisi dostun yolunda şehid oldu, diğeri şahtan sonra çok geçmeden öldü.
117 Biri şüheda menziline erişti, diğeri bir yıldız gibi battı.

Dehr-i bed-ᶜahd u çarḫ-i kec-reftār
Kerd cānem zi-hicreşān efgār[121]

Der-firāḳ-i çunān şeh-vār-i kān
Zindegī geşt pīş-i men tāvān[122]

Sāz-i mulḥaḳ be-ālem-i taḳdīs
Ẕikr-i ān zumre der-duᶜā-yi İdrīs[123]

Şāh Yaᶜḳūb der-behişt-i berīn
Yāft ber-taḫt-i maġfiret temkīn[124]

Rūḥ-i ān [39a] her rukn-i saltanateş
Ḥaḳ resāned be- ẓill-i maġfireteş[125]

Bād maḥfūẓ rūḥeşān be-liḳā
Mā tecellā ḥabību men ᶜaşiḳā[126]

Bād pur-nūr turbet-i her dū
Mā beda'n-necmu li'l verā fehedū[127]-

Şukr-i īn dem murebbī-i fużalā
Dād yādem zi-meclis-i ānhā[128]

Kīst ān murşid-i tarīḳ-i ḳadīm
Pīr-i āfāḳ Şeyḫ İbrāhīm[129]

---

121 Sözünde durmayan zaman ve eğri davranışlı felek onlardan ayrılıkla canımı yaraladı.
122 Böyle bir sultanın firakıyla yaşamak bana bir cezaya döndü.
123 O, takdis ālemine ilhak etmiş bir saz; o topluluğun zikri daim İdris'in duasındadır.
124 Şah Yakub cennet katında mağfiret tahtında temkin buldu.
125 Onun ruhunu Hak taala saltanatın her rüknünde mağfiretinin gölgesine ulaştırsın.
126 İki sevgilinin ruhları görüşmeye kadar mahfuz kalsın,
127 Her ikisinin toprağı nurla dolsun,
128 Şu ana şükür ki fazilet ehlinin mürebbisi onların meclisinde öğretti.
129 Kadim yolun mürşidi olan kimse kimdir? Ufuklar piri olan Şeyh İbrahim.

Gulşenī ān ki bāġ-i miṣr-i cihān
Şud zi-enfās-i vey çu-bāġ-i cinān[127]

Ān zamān būd ṣāḥib-i irşād
Şāh Yaʿḳūb behr-i vey munḳād[128]

Būd ʿİsī vu Necm der-ḫidmet
Dāşt ū bā-Hudā-yi ḫod ulfet[129]

Īn dem ehl-i miṣr zi-inşādeş
Yāft ʿOṯmāniyān-veş irşādeş[130]

Meclis-i ū hemişe cān-baḫşed
Dem-i ū her nefes revān-baḫşed[131]

Feyż-i fażleş hemīşe cārī bād
Revḥ-i rūḥ-i revāneş sārī bād[132]

Būd İdrīs bende-i īşān
Yā rab ū-rā be fażl-i ḫīş resān[133]

Naḳl-i Ṣaḥīḥ-i Ḫoş-Edā Ez-Kelām-ı Mesīḥ-i Cān-Fezā Be-Ḳalb-i Fesīḥ-i Evliyā: Çün Sulṭān Yaʿḳūb, Gülşenī'ye iʿtiḳād ile ḥürmet ve Ḳāżī ʿĪsā inḳıyād ile ḫıdmet ve Şeyḫ Necm ictihād ile maḥabbet ve Mollā İdrīs-i Bidlīsī istimdād ile midḥat iderdi. Cümleden Ḳāżī ʿĪsā ḫalvetde şeyḫe tażarruʿ vü niyāz ider ki "Ne ṭarīḳ ile bu yola girilür ve müʾmin olana bu rāhuñ ḫavfından ne burhān ile ḥükm-i emān virilür? Pes şeyḫ buyurmış: "Taḳvā ve tecrīddür. İġtinā ve tefrīd eyle ki nāmuñ çün ki ʿĪsāʿdur, pes cümleden sańa tecrīd evlādur, yoḫsa bu ḳadar bār-ı

127 Gülşenī o kimsedir ki Mısır ülkesinin bahçeleri onun nefesiyle cennet bahçesine dönüştü.
128 İrşat sahibi olduğu o zaman Şah Yakub ona tabi oldu.
129 İsa ve Necm onun hizmetinde idiler, o ise rabbiyle ülfet kurmuştu.
130 Bu sırada Mısır halkı şiirlerinden Osmanlılar gibi irşad oldular.
131 Onun meclisi her zaman can bahşeder, nefesi her nefse ruh bahşeder.
132 Faziletinin feyzi her zaman cari olsun, ruhunun esintisi her yere sirayet etsin.
133 İdris onların kulu idi, ya rab onu kendi fazlına eriştir.

girānla bu yola ᶜazīmet muḥāldür ve böyle żaᶜīf [39b] ve bī-mecāl-i bārgīr ile menzile varmaḳ ne mecāldür! Zāduñ ziyāde az ve azuñ cümleden mümtāz; büyük ḫaṭāñ, maḥbūb idündügüñ nā-pāyidār yārdur. [134]"حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ" Nedāmetüñ luᶜb ve lehv olanile iftiḫārdur: [135]﴿أَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ﴾ ᶜĪsā Peyġambere ᶜaleyḥiṣṣelām bir igne ḫicāb olmışdur." Pes şeyḫ terki terk itmek, terk-i evlādur dimegin ḳāżī, ᶜĪsā Peygamber ᶜaleyḥiṣṣelām terk itdügine berk yapışup cemīᶜ mā-melekini ṣalı virüp otlaḳların ve mevāşīsin çayıra ṣalup emvāl ve esbābını müsebbibü'l-esbāb içün tālān eyleyüp bir sāde derim evini münaḳḳaş ḳālī ve ḫayme ve otaġa tebdīl idüp şöhret esbābı āfetinden ḫalāṣ olmış. Şeyḫ dimiş ki "Üçinci gün baᶜde'ẕ-ẕuhr saña aḳribā ve tevābiᶜüñ sulṭān-ı ẓāhir cānibinden musallaṭ olsalar gerek. [136]"لَيْسَ لَكُمْ عَلَيْنَا سُلْطَانٌ" diyüp cevāb viresin ki Ḥaḳ taᶜālā buyurur: ﴿فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلاَّ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى﴾[137]

Pes ḳāżīnuñ aḳribāsı ve tevābiᶜī Sulṭān Yaᶜḳūb'a varup "Ḳāżī dīvāne oldı, cemīᶜ mā-melekini yaġmā itdi. Eger sizden bir tedārük olmaz ise kendüye żarar iḥtimāli vardur!" diyicek Sulṭān Yaᶜḳūb meẕkūr babası yegeni Necm'i cümle ḳāżīlarıyla Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ aḳribāsına [40a] ḳoşup irsāl itdi ki vāḳıᶜ-ı ḥāli bilüp gelüp ᶜarż ideler. Çün şeyḫ buyurduġı vaḳtde cümlesi ḳāżīya varurlar, derim evinde namāz ḳılur bulurlar. Ḫayli sākit olup tevaḳḳuf iderler. Ḳāżīnuñ ol zamān ḫāṭırına gelür ki şeyḫ bu gün

---

134 "Dünya sevgisi bütün hataların başıdır." *Tefsīrur'-Rāzī*, 12/414; *el-Lubāb fī ᶜUlūmi'l-Kitāb*, 7/479; *Tefsīru'n-Neysābūrī*,3/4; *ed-Durru'l-Mensūr*, 8/488; *Hilyetu'l-Evliyā*, 6/388; *Feyzu'l-Kadīr*, 3/368; *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Mişkāti'l-Mesābīḥ*, 8/3263; *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 1/397no:1099.

135 "Dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir." Hadīd, 57/20.

136 "Sizin bizim üzerimizde hiçbir hakimiyetiniz yoktur." Hicr 15/42, Nahl 16/99, İsra, 17/65'e telmih.

137 "Öyle ise bizim zikrimizden (Kur'an'dan) yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselerden yüz çevir. İşte onların ilimden ulaşabildikleri nokta! Şüphesiz senin Rabbin, yolundan sapanı daha iyi bilir. O, hidayete ereni de daha iyi bilir." Necm, 53/29-30.

öyleden şoñra gelürler diyü işāret itmiş idi, ʿacabā ne māniʿ oldı diyü ḫıdmet-kār ṭaleb ider ki istiḫbār içün irsāl ide. Şeyḫ Necm ve sāyir ḳużāt ki kendü perverdeleri idi, babası ve ḳardaşları ile dāḫil olurlar. Meger ol eşnāda Ḳāżī ʿĪsā bu āyetüñ tilāvetine yitişmiş ki ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ﴾[138] Çün ki babası ile birāderleri ve sāyir ṣāḥibleri āvāz ile bu āyeti oḳuduġını istimāʿ iderler, taʿaccüb iderler. Şeyḫ Necm dir ki "Taʿalluḳātı terk itmekle iki günde böyle keşfe mālik oldı. Ḳāżīya naṣīḥat, sūʾ-i edebdür!" diyüp ziyāret ṭarīḳi ile oturur. Ḳāżī "Bizüm rıżāmuz Şeyḫ İbrāhīm elindedür. Varuñ suʾāli añа eyleñ ve sulṭāna cevābı andan aluñ, ammā cümlemüz cehd idelim ki anlardan olmayavuz ki Allāh taʿālā anlaruñ ḥaḳḳında buyurur: ﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾[139] Ḳāżīnuñ babasına ve aḳribāsına bir ḥālet müstevlī olur ki şeyḫe inkārları zāyil olup maḥabbet ḥāṣıl olur. Ol eşnāda şeyḫ bu ġazeli bir dervīş ile irsāl ider.

Naẓm:

Belā-yi ʿişḳ-rā [40b] ʿāşiḳ be-ser bāyed ḫarīd ez-cān
Çu ser-bāzān-i ʿişḳ ez vey şudend ez-serverī-ḫāhān[140]

Be-derd u renc u mihnethā şuden çun mubtelā v'āngeh
Belā-yi ʿişḳ-rā ber ser-keşīden derd-i bī-dermān[141]

Der-īn rāh-i belā yek reh fenā ez ʿişḳ mībāyed
Ki ū huccet buved ḳat'ī beḳā-yi ʿişḳ-rā burhān[142]

Be-hasret ey piser ʿumrī keşīdem intizārī tā
Çun cān bīnem revān āyī be-ḫalvet-ḫāneem mihmān[143]

---

138 "Kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağı gün, işte o gün onlardan herkesin kendini meşgul edecek bir işi vardır." Abese, 80/34-37.

139 "Onlar dünya hayatının ancak dış yönünü bilirler, Ahiret konusunda ise tamamen gaflettedirler." Rum, 30/7.

140 Aşk bağlıları ondan efendilik istedikleri zaman āşık aşk belasını canıyla baştan satın almalıdır.

141 Dert, acı ve mihnetlere mübtela olduğunda işte o zaman aşk belasını başa çekmek dermansız dertlilerin dermanıdır.

142 Bu bela yolunda aşkta fena olmalı ve aşkın bekası için kesin delil olmalıdır.

143 Ey oğul bir ömür çilehaneme revan olup gelmeni beklemek ve hasret ile geçti.

Çi bāşed ey şeh-i ḫūbān bigūyī Gulşenī-rā hem
Ber-i ʿīd-i cemāl-i men bişev hem bende hem ḳurbān[144]

Neṯr: Cümlesi şeyḫe varup ḫıdmetler idüp tevbe iderler. Şeyḫ ḥażretleri, Ḳāżī ʿĪsā'ya dir ki "Çün senüñ tefrīd ile tecrīdüñ kemāl buldı, pes şimdiden şoñra dünyā ve mā-fīhā size żarar itmez ve maḥabbeti göñlüñe girmez ki Ḥaḳ taʿālā evi olup ġayrı putları şikest itmişsindür. Ḳālallāhu taʿālā:[145] ﴿قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ﴾ ve bu ḥadīṯüñ feḥvāsı ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: "خَلَقْتُ الْعَالَمَ لأَجْلِي" ve buyurur [147] "نِعْمَ مَالٌ صَالِحٌ لِرَجُلٍ صَالِحٍ"[146] ve buyurur: [148] "نِعْمَ مَطِيَّةُ الْمَرْءِ الدُّنْيَا فَارْكَبُوهَا بَلاَغًا إِلَى الْآخِرَةِ" ve bu maʿnāya münāsib niçe āyāt ve eḥādīṯ ile dünyā ehl-i āḫirete żarar itmeyüp ki "عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً"[149] dir. Var fuḳarā maṣlaḥatını ʿadlile gör" diyü emr itdi ve çadırlarını ve esbābını yaġmā itdükde baʿżısın şeyḫüñ ādemleri żabṭ idüp baʿżısın şeyḫ ṣatun almışdı. Cümlesin bilā-muḳābil yine Ḳāżī ʿĪsā'ya virdiler. [41a] Ve didi ki "Bu gün idecegüñ ʿadālet içün inşāʾallāhu taʿālā sańa derece-i şühedāyı naṣīb ide ve yedi cennet ehli sańa ġıbṭa ideler ki yedi nefsi iḥyā idesin." Vāḳıʿā şehīd oldı.

Naẓm: Çīst dunyā ez-Ḫudā ġāfil buden
Nī ḳimāş u aṭlas u ferzend u zen[150]

Neṯr: Çün ki Ḳāżī ʿĪsā, şeyḫüñ emriyle yine ḳāżī-ʿaskerlik ḫıdmetine nüzūl idüp ʿālem-i tefrīd ve salṭanatdan ferāġat itdi, ol gün Bayındır

144 Ey güzeller sultanı, cemalimin bayramına gelip hem köle hem de kurban olursan ne olacağını Gülşeni'ye de söyle.

145 "De ki: "Allah'ın, kulları için yarattığı zīneti ve temiz rızkı kim haram kılmış?" A'rāf, 7/32.

146 "Alemi sizin için yarattım, sizi de kendim için yarattım."

147 "Hayırlı mal hayırlı bir kişi için ne güzeldir." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/387; نعم المال الصالح للرجل الصالح şeklinde.

148 "Kişinin biniti olarak dünya ne güzeldir, ahirete ulaşmak üzere ona binin."

149 "Bir saat adalet, yetmiş yıl ibadetten iyidir." *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 4/1534; *Nasbu'r-Rāye*, 4/67.

150 Dünya nedir? Allah'tan gafil olmak. Kumaş, para, oğul, kadın değildir. *Mesnevī*, 1: 984.

beglerinden İyās Beg nām bir şedīd beg yedi ḳulını sulṭāna ʿarż idüp ḳatl itmege alı giderler, şarāb içüp biri biriyle ġavġā itdükleri içün. Ḳāżī ʿĪsā rāst gelür, günāhların ṣorar. Meger İyās Beg bile imiş ki ġāyet ḥiddet ve ġażabından öldürdüklerin görmek istermiş. Ḳāżīya cevāb virür ki "Bu vācibü'l-ḳatller ḳullarumdur. Hem şarāb içdiler hem ġavġā itdiler. Sulṭāna ʿarż itdüm, siyāsetlerin bańa tefvīż itdi. Ben ḳatl itmege alı giderem ki küştenīlerdür." Ḳāżī suʾāl ider ki "Hīç kimesneyi ḳatl itdiler mi, yā mecrūḥ ḳıldılar mı?" İyās Beg cevāb virir ki "Ḫayr, ammā bāzār içinden biri birine yumruḳlar urup benüm ʿırżuma żarar itdiler." Ḳāżīʿasker dir ki "Bunlara taʿzīrden ġayrı nesne lāzım gelmez" diyüp birer birer ellerin çözdürüp taʿzīr ider. İyās Beg ḳāżīya muḫālefet idemez. Ḳāżī, beg rāżī olıcaḳ ḳadar mālından bu yedi kimesnenüñ bahāsını virür. Her çend İyās Beg almazlanur, ammā ḳāżī, sulṭān başına and virür. Çün ḳabūl idüp bunlar ḳāżīnuñ memlūkı olurlar. Ḳāżī atından inmedin [41b] cümlesini āzād ider. Bunlar bu saʿādete irdüklerinüñ sebebini suʾāl iderler. Ḳāżī tevābiʿinden birisi dir ki "Bu cümleye ḳāżīnuñ şeyḫi olan Şeyḫ İbrāhīm işāreti ve himmeti ve terbiyesi sebeb olmışdur ki bu gün yedi ḫayr itseñ gerek diyü işāret itmişdür." Cümlesi ḳāżīnuñ elin öpüp kāġıdların alup varup şeyḫe inābet iderler ve dervīş olurlar. Ol zamānda sebʿa ve yediler diyü yād olınurlar imiş.

Naḳl olur ki bir gün şeyḫüñ meclisinde sulṭānuñ baʿżı muḳarrebīni ve ümerāsı dirler ki "Gerçi ḳāżī size dervīş oldı, ammā ʿörf ve ʿucbdan geçmedi." Şeyḫ "Yarın maʿlūm olur" dimiş. Meger sulṭān irtesi Ḳāżī ʿĪsā ile Şeyḫ Necmʾi şeyḫi daʿvete gönderüp geldükde, ḳāżī, şeyḫüñ rikābına yapışur. Şeyḫ ḳomaz. Ḳāżī dir ki "Bu benüm faḫrüm olacaḳdur." Çün sulṭānla cemʿ olup niçe naṣīḥatden ṣoñra sulṭāndan çıḳarlar. Ḳāżī ile Cihānşāh Meydānıʾna geldükde, şeyḫ ḫalḳı görür ki her biri bī-ḳaydāne meydāna girüp hengāme hengāme revāne olup gezerler. Anlaruñ ḥāline reşk idüp ḳāżīya muḳayyed olur. Ḳāżī daḫı atından inip bile gezer. Çün nökerleri bile imiş, şeyḫ dir ki "Yine bize ḳayd virdüñ. Var kendi ʿālemüñe git" dir. Ḳāżī nökerlerin daḫı redd idüp şeyḫ ḳanda gider ise bile gider. Meger ol suʾāl idenler ırāḳdan seyr iderler imiş. Pes

kendüler ol maḳāmı iḫtiyār idemedüklerine muᶜterif olup gelüp şeyḫüñ ayaġına düşüp iᶜtiẕārlar iderler, Ammā yine şübheden ḫālī olmamaġın baᶜẕısı ıraḳdan tecessüs iderler. Şeyḫ ve [42a] ḳāżī bir kīpācı dükkānına gelürler. Şeyḫ ḳāżī-ᶜaskere dir ki "Bundan bir çanaḳ kīpā alup getür götür, gidelim." Ḳāżī dir ki "Yanumda fuḳarā niyyetine getürdügüm aḳçeden ġayrı yoḳdur." Şeyḫ dir ki "Biz daḫı fuḳarādañuz, bizüm ḫaḳḳumuzdur." Pes ḳāżī bī-tevaḳḳuf çanaġı şikenbe ile pür idüp şeyḫüñ yanınca uzun çārşūdan çıḳınca götürür. Kenārdan ol ṭanz ile iᶜtirāż iden begler görüp itdüklerine tekrār peşīmān olurlar. Çün çārsūdan çıḳarlar, bir kör dilenci görürler. Şeyḫ dir ki "Bu kīpāyı bu faḳīre vir ki bunun ḫaḳḳıdur." Dervīş emr-i şeyḫle ańa virür. Ol maḥalde ḳāżīya dir ki "Şimdi irādetüñ tamām oldı, ḫilāfete lāyıḳ olduñ." Baᶜdehu ḳāżī her zamān dir imiş ki "Eger saᶜādet-ḫānesine varınca ol kāseyi dürüst götürsem ve ᶜırż-ı nā-dürüsti başdan pamāl itsem, ṭās-ı çarḫı çarḫa ḳoyup kāse-bāz-vār taṣarruf iderdüm."

Naḳl olur ki çün Dede ḫażretlerinüñ ḫulefāsı Ḳarabāġ Terākimesine irşād içün münteşir olurlar. Ḫalḳ maḥabbetle ẕikr ü fikre meşġūl olup anlara mürācaᶜat itmegin ol diyāruñ ṭālib-i ᶜilmleri baᶜẕısı ḥased idüp bunlar "Fuṣūṣīlerdür" diyü tekfīr iderler, ḥattā cemᶜ olup Dede ḫażretlerine varup nā-şāyeste kelimāt idüp bir ḳaç *Fuṣūṣ* alup yaḳarlar. Dede ḫażretleri dimiş ki "Ben Şeyḫ Muḥyiddīn ḫażretlerinüñ vekīli degilem. İçinde bu ḳadar Ḳurᵓān-ı ᶜaẓīm var, ḫarḳ ḫaṭādur!" diyicek cümlesi üşüp Dede ḫażretlerini teftīş içün Tebrīz'e getürürler. Ḳāżī ᶜĪsā'ya varup ḫayli bī-edeblikler eylerler. Çün Şeyḫ İbrāhīm ḫaber-dār olur bī-iḫtiyār atılup [42b] ḳāżīya varur. Görür ki bir niçe yüz ṣuḫte-i nā-puḫte cemᶜ olmış. Ḥāllerin ṣorar. Çün beyān iderler, şeyḫ dir ki "Ne ᶜaceb her ḳaçan bir żarūretüñüz olsa bańa gelüp bitürürdüm. Şimdi bu ne küstāḫlıḳdur ki ḳurbān ve zekāt ve ṣadaḳa içün ḥased idersiz. Varuñ yirlü yirünüze gidüñ. Fuḳarā dünyā ṭālibi degillerdür. Müsāmaḥa itsünler her kişi naṣībin alur" diyü defᶜ-i meclis ider. Çün şeyḫ Ḳāżī ᶜĪsā ile bulışur, bu tedbīri iderler ki Sulṭān Yaᶜḳūb'ı varup Dede ḫażretlerine alı giderler ki "el-ḳādimu yuzār"[151]dır. Dede ḫaż-

151 "Yoldan gelen ziyaret edilir."

retleri ḳādim olmaġın sulṭān varup ziyāret idüp duʿāsın alur. Ḳāżī ʿĪsā ʿulemāyı daʿvet idüp "Şeyḫ İbrāhīm sizüñ cümle murāduñuz ider" diyüp Dede ḥażretlerini żiyāfete daʿvet ider. Cümle ʿulemā Şeyḫ İbrāhīm'e ve Ḳāżī ʿĪsā'ya muḫālefet itmeyüp Dede ḥażretlerinüñ elin öpüp duʿā alurlar ve istiġfār iderler. Mevlānā ʿAbdulġanī ve Mevlānā İşmūyil, Dede ḥażretlerinüñ ḫıdmetinde yedi gün ḫalvet idüp çoḳ fevāyid taḥṣīl iderler.

Ḥikāyet: *Fuṣūṣ* sebebi ile bu faḳīr çoḳ riyāżet-i iḫtiyārī ve riyāżet-i iżṭırārīden bī-ḥadd fevāyid ḥāṣıl itmegin baʿżısını beyān itmek lāzım oldı. Cümleden Edirne'de ḫaṭībler ile geçen aḳvālüm ve Çivi-zāde-i Kebīr ile olan aḥvālüm ve ḥāliyā sene ṣemānin baʿde'l-elf recebinde (1008 / Ocak-Şubat 1600) taḥḳīḳāta mecālüm ve muṭlaḳā bī-ḳaydāne ẓāhirden bāṭına ve bāṭından ẓāhire intiḳālüm cümle *Fuṣūṣ*'dan olan ḥāl-i bālümdür.

Naḳl olur ki Şīrāz beglerbegisi Ṣūfī Ḫalīl, Şīrāz'dan oġlı Şeyḫ ʿAlī Beg ile geldükde, vāfir [43a] pīşkeş getürüp Ḳāżī ʿĪsā ādemīsi ile şeyḫe hediyye içün alı giderler. Her ne ḳadar ki iḳdām iderler, ḳabūl itmeyüp āhiri veḫāmetdür diyü redd ider. Vāḳıʿā ṣoñra baʿżı ḥāl vāḳiʿ olur ki alanlar peşīmān olurlar.

Naẓm (Gülşenī):

Yüzüñ ṣuyını ṣatup alma bahāsına pul
Degmez yüzüñ ṣuyına maḫlūḳ olan ʿaṭāsı

Minnet yükin götürme k'ol kāhise olur kūh
Kemter olur eşikden ol bār mübtelāsı

Gün gibi bāb-ı ḫalḳa yüzüñ süriyü düşme
Ḥaḳ ḳapusın dilerseñ terk eyle bāb-ı nāsı

Ey dil ḳanāʿatıla olġıl ġanī ve bil kim
Yegdür faḳīre naḫdan eskice būriyāsı

Neṯr: Naḳl olur ki ḳaçan Dede ḥażretlerine *Fuṣūṣ*'la Ḳarabāġ mütfī-i mācinleri töhmet idüp SulṭānYaʿḳūb ḥużūrında cemʿ olup ikfār itmişler. Dede cümle iʿtirāżların defʿden ṣoñra bu temṯīli getürmiş ki Rūm'dan

mevālī-yi ʿiẓāmdan Fenārī-zādelerden biri ḥacc niyyetine Mıṣr'a gelür, her baḥṣde ʿulemā-yı Mıṣr'a ġalebe ider. Āḫır ʿulemā ġaraẓlarından sulṭān-ı Mıṣr'a ʿarż iderler ki "Bu şaḫṣuñ babası *Fuṣūṣ* şerḥ idüp Şeyḫ Muḥyiddīn'e muʿteḳiddür. Cümle müftīlerümüz bu şaḫṣuñ ḳatline fetvā virdiler; ḳatl olmaḳ gerekdür!" dimegin sulṭān, Fenārī-zāde'den cevāb istemiş. Mollā dimiş ki "Suʾāl hemān bańa degildür, aṣl size ve aṣluñuza suʾāldür ki benüm ceddüm aʿlem-i ʿulemā-yı dīn-i İslām idi, ammā sulṭān kendi ābāsına cümleden aʿlemdür." Pes sulṭān [43b] munṣıf olmaġın Fenārī-zādeye ḫilʿatler virüp cümle mühimmātını görüp ḥacca irsāl itmiş. Dede ḥażretleri buyurmışlar ki "ʿUlemā-yı Mıṣr Şeyḫ-i Ekber'e, zamānında münkir idi, ʿaceb idi ki dört meẕhebüñ müftīleri yine *Fuṣūṣ* ve ġayruhā dersine ḥāżır olurlar idi. Her biri merātibince iʿtirāżlar idüp Şeyḫ-i Ekber'den cevābın alurlar idi." Pes Sulṭān Yaʿḳūb, Dede ḥażretlerini ḫilʿat ve iḥsānla Cihānşāh Ḫānḳāhı'nı virüp muttaṣıl ḫıdmetin eksik itmezdi.

Beyān-ı Baʿż-ı Seyrān-ı Şeyḫ-i Ekber Ḳaddesellāhu Sırrahu'l-Enver

Naẓm: Şeyḫ-i Ekber nāmı çün oldı ʿayān
Lāzım oldı baʿżı aḥvālin beyān

Niçesin taḥrīr ḳıldı ehl-i rāz
Cümleden bu ḳul buldı imtiyāz

Naḳl olur ki Mıṣr'da Şeyḫülislām İbn ʿAbdusselām'uñ bir ṣūfī-meşreb Şeyḫ Sirācüddīn nām maḳbūl şākirdi şeyḫülislāmdan recā ider ki āʿlem-i ʿulemā-yı zamān ve ḳuṭb-ı devrān kim idügin beyān ide. Şeyḫülislām eydür ki "Ṭāḳat getüremezsin ve bu emāneti götüremezsin." Ol mürīd-i ṣādıḳ ve şākird-i muvāfıḳ niçe zamān mülāzemet ve ṣadāḳat ile ḫıdmet ider. Āḫır şeyḫülislām dir ki "Öyle zamānında Cāmiʿu'l-Ezher ṣaḥnında ḥāżır ol ki namāza gelür." Pes ol vaḳt şeyḫülislāmla maḥall-i iftāda oturur iken nāgāh Şeyḫ-i Ekber ḳapudan ẓāhir olur. Şeyḫülislām dir ki "Ol aʿlem-i ʿulemā-yı ʿālem olan bu fācirdür ve ol ḳuṭb-ı devrān olan

bu kāfirdür!" Çün Şeyḫ-i Ekber müftīyi görür, yüzin āḫer ṭarafa döndürür. Şeyḫülislām [44a] şaşar ve ḳalem elinden düşer. Şākirdi tevfīḳ-i kelāmeyn içün ḥayretde ḳalur. Bir yıla degin ṣabr ḳılur. Bir gün Şeyḫ-i Ekber'üñ meclisine varur. Meger *Fuṣūṣ*'da Faṣṣ-ı Süleymān'da "فَكُلُّ جُزْءٍ مِنَ الْعَالَمِ مَجْمُوعُ الْعَالَمِ"[152] didügi maḥalli şerḥ ider imiş. Şeyḫ-i Ekber, Şeyḫ Sirāc'a bir naẓar ider. Sirāc kendüyi cüzʾ-i lā yetecezzeʾ bulur. Şeyḫ-i Ekber vaḥdet-i vücūda müteʿalliḳ ol ḳadar kelimāt ider ki yazılsa on ṭoḳuz kitāb olur. Baʿdehu bir naẓar daḫı ider, Sirāc kendüyi cümle-i ʿālem bulur ki Şeyḫ-i Ekber buyurupdur.

(Naẓm): Kullu şeyʾin fīhi maʿnā kulli şeyʾ
Fe-tefaṭṭan vaṣrifiʾẕ-ẕihne ilā

Keṣretin lā tetenāhī ʿadeden
Ḳad ṭavathā vahdetuʾl-vāḥidi ṭayy[153]

Zi-dil yek ḳaṭre-rā ger ber-şikāfī
Birūn āyed ez-ū ṣad baḥr-i ṣāfī[154]

Neṣr: Ḥattā Şeyḫ Sirāc dir imiş: "Cemīʿ-i efrād-ı ʿālemi seyr itdüm." Çün baʿdeʾl-meclis Şeyḫ-i Ekber, Şeyḫ Sirāc'a buyurur ki "Ol müftī-i mācine söyle ki esrār-ı ilāhīyi fāş itmesün, kendi ḫıdmetinde olsun."

Ḥikāyet: Bu faḳīre Mıṣr'da Cāmiʿ-i Müʾeyyediyye'de dervīşler şevḳle semāʿ iderlerdi, semāʿ ve raḳṣ ve ḥareket sūʾ-i edebdür diyü ḫāṭıra oldı. Ol maḥalde merḥūm efendiye baḳdum. Bir luṭf naẓarın itdi, yedi güne degin bī-ḫod idüm. Egerçi ḫalḳla ẓāhiren muʿāmele ider idüm, ammā gāh gāh şöyle şevḳ ġalebe iderdi ki eger ṣoḥbet eger keṣret eger çārsū bī-iḫtiyār semāʿ iderdüm, ḥattā yine bir gün kendüler temkīn zamānı geldi diyü naẓar itmegin teskīn geldi. Elḥamdülillāhiʾl-Vehhāb ḳırḳ beş

152 "Alemden her cüz, alemin bütünüdür."

153 "Her şeyde her şeyin manası var, bunu kavra ve zihni yönlendir. Sayı olarak son bulmayan bir çokluğa Onu da Bir'in birliği öylece içine almıştır." Yazmada "lā yetenāhī ʿadeden" şeklinde.

154 Bir damlanın yarsan kalbini, içinden temiz yüz deniz dışarı çıkar. Şebüsterī, *Gülşen-i Rāz*.

yıldur, şimdi elli yıldur ol naẓar zāyil olmaz ki el-Vehhāb ismi ḳırḳ beşdür ve el-Vāḥid ellidür. [44b] Her kim mā-sivā görmeye, Ḫudā'yı görür, kendüsin yitirür ve işin bitirür.

Naḳl olur ki Ḳāżī Ḥasan birāderi Ḥüseyn Çelebi ki Dede ḥażretleri ḫulefāsındandur, menāḳıbı gelür ki Mışr'da medfūndur, meger Sulṭān Yaʿḳūb'uñ birāderi Sulṭān Ḫalīl öldükden şoñra ḫatunını nikāḥ itmiş. Gelüp Gülşenī evinde olmış ve recā itmiş ki bāġçesinde bir ḫayme ḳura ve dimiş ki "Şimdi bir ʿıyālüm var, anda gelüp cemʿ oluram." Gülşenī ḥicāb idüp kimdür diyü şormamış. Baʿżı kimesneler Sulṭān Yaʿḳūb'uñ vālidesi Begüm Ḫatun'a ġamze iderler ki "Oġluñ Sulṭān Ḫalīl'üñ ḫatunı olan Ḫānī Ḫatun'ı, Ḥüseyn Çelebi nikāḥ itmişdür." Pes Begüm Ḫatun ġayret idüp Sulṭān Yaʿḳūb'ı ve Sulṭān Ḫalīl oġullarını ve ḳardaşı Mesīḥ Beg'i ve Yūsuf Beg'i ve Mīrzā ʿAlī'yi daʿvet idüp "Bre ġayretsizler! Bu ne işdür ki bir raʿiyyet benüm gelinümi evlene! Varuñ, elbette ikisini daḫı öldürüñ!" diyü iḳdām ider. Pes ol gice öldürmegi muḳarrer iderler. Meger meẕkūr Ḫānī Ḫatun'uñ lālāsı vāḳıf olup gelüp Ḫānī Ḫatun'a ḫaber virür. Ḥüseyn Çelebi giryān ve nālān gelüp Gülşenī'ye aḥvāli ʿarż ider. Şeyḫ dir ki "Niçün emr-i nikāḥı gizli itdüñ? Yoḫsa mutʿa idenler meẕhebine mi gitdün?" Ḥüseyn Çelebi çoḳ tażarruʿ ve zārī ider, ḫattā ḫatunı aġlayup şeyḫe dir ki "Size iʿtimād idüp gelmiş idük. Sizüñ ḫod bu tafṣīlden ḫaberüñüz yoġımış. Pes ikimüzi daḫı bu gice ḳatl iderler!" diyicek, şeyḫ dir ki "Ḳorḳmañ, Ḥaḳ taʿālā muʿīnüñüzdür." Āḫır Gülşenī, Ḳāżī ʿĪsā'ya gider ve dir ki "Bu maḳūle umūr pūşīde [45a] olmaḳ münāsib degil idi. Çün bu şeklile āşikārā oldı, iḫfāsı evlādur. Bunlaruñ ḳatli rüsvāylıḳdur ki böyle ḫatunı kendüñüze nisbet idesiz ki Āmid vilāyetine varup gelmiş ola. Ve hem pādişāhlara küfv ʿulemā ve şeyḫlerdür. Sulṭān Ḥasan ḳızın Şeyḫ Ḥaydar'a virdi ve Sulṭān Cihānşāh, Niʿmetullāh-ı ṣānī'ye virdi. Pes evlāsı şehrden gitsünler dimekdür ki söz keleci başıla. Sulṭāna böyle ʿarż eyle. Buraya muḫālefet itmesün" diyicek Ḳāżī ʿĪsā varup ʿarż itdükde Tañrı abdālınuñ sözi ḥaḳdur diyü vālidesini ve aḳribāsını ḳatlden menʿ idüp emr ider ki yigirmi nefer çavuş ile Tebrīz'den Ḥüseyn Çelebi ile ḫatunını Van'a aparalar ve anuñ

vālīsi, Ḥasankeyf begine teslīm ide. Ol daḫı ol urfāneyi Urfa'ya yitişdire ve anuñ begi Bire ḳalʿasına alı gidüp Fırāt şuyından geçirüp döneler.

Gülşenī ḥażretleri, Ḥüseyn Çelebi'yi bu vechile sürdüklerin istimāʿ idicek bī-ḥużūr olup Ḳāżī ʿĪsā'ya ḫaber gönderür ki "Bir kimesne bir meşrūʿ iş itmegile ḫāṭırlarına ḫoş gelmemegin böyle taḥḳīr ile şehrden süreler, eger ẓāhiren bir ehl-i ḥaḳdan bir nā-meşrūʿ ẓann itseler nice iderlerdi ola? Ben ḫod ādem gönderdüm, kendi rıżāsı ile gitsün didüm idi. Pes sizüñ maḥabbetinize iʿtimād yoġımış" diyicek, ḳāżī daḫı Sulṭān Yaʿḳūb'a böyle ʿarż idicek sulṭān iʿtiẓār idüp dir ki "Benüm aḳribāmuñ Ḥüseyn Çelebi'nüñ ḳatline küllī saʿyleri olmaġın ḫavf itdüm ki żarar [45b] ideler, anuñıçun ādem ḳoşdum." diyü cevāb virür. Ḳāżī gelüp şeyḫe iʿtiẓārını beyān ider. Ammā Ḥüseyn Çelebi, Ḥaleb'e irişdükde Ḫānum Ḫatun'uñ oġlının ḫᵛācesi Mollā Muḥyiddīn nām kimesne, Ḥüseyn Çelebi'yi melikü'l-ümerāya daʿvet idüp "Bu Ḫānum Ḫatun benüm nikāḥlı ḫatunumdur, sen nice taʿaddī itdüñ!" diyü daʿvā ider. Ḫānum, melikü'l-ümerāya bir tesbīḥ inci virür ki dört biñ filori degermiş ve hem Mollā Muḥyiddīn'e daḫı küllī māl virüp bu şermendelik ile Ḳuds'e giderler. Ḫānum Ḫatun, Ḳuds'e intiḳāl itdükde intiḳāl ider. Ḥüseyn Çelebi, Āmid'e ʿavdet ider. Ḫānum Ḫatun'uñ ḫazīnedārı Feraḥşād'ı nikāḥ ile alur. Sulṭān Yaʿḳūb vālidesi Begüm'e yine dirler ki "Oġluñ Sulṭān Ḫalīl'üñ mālını Ḫānum almış idi, şimdi Ḥüseyn Çelebi'ye ḳalup kimse duymasun diyü ḫazīnedārı Feraḥşād'ı nikāḥ itmişdür." Pes Begüm Ḫatun istimāʿ idicek feraḥla şād olur, ḥükm yazdurur ki Feraḥşād'ı getüreler yā Ḥüseyn Çelebi'yi bile getüreler. Şeyḫüñ bu ḫuṣūṣa ḫaberi yoġımış ve ol eṣnāda Ḥüseyn Çelebi'nüñ ḳardaşı Ḳāżī Ḥasan'uñ oġulları Yaʿḳūb ve Muḥammed, Sulṭān Yaʿḳūb ve şeyḫe şikāyete gelmişler imiş ki Ḥüseyn Çelebi bizüm babamuzuñ mālını yiyüp telef itmişdür. Ḥāliyā Ḫānum Ḫatun'dan küllī māl ḳaldı. Bizüm ḥaḳḳumuzı alı virmek içün bu vilāyete getürmek gerekdür" dirler imiş. Şeyḫ muttaṣıl tesellī virüp teʾḫīr itdürür imiş. Nāgāh şeyḫ bir gice bī-iḫtiyār [46a] şehrden ṭaşra gider, Ḥüseyn Çelebi'nüñ iki mürīdi şeyḫe gelmişler imiş, rāst gelür. Şeyḫ ẓann itmiş ki ḳardaş oġullarını tesellīye

gelmişlerdür. Suʾāl idicek dimişler ki "Biz iḫtiyārımuz ile gelmedük. Ḥüseyn Çelebi'ye ḥükm geldi ki ḫatunını alup gele yā göndere. Pes kendi gelmeyüp bizüm ile ḫatunını irsāl itdi. Henüz Tebrīz'den ṭaşra bir köydedür. Size tefvīż itmişdür, bir çāre eylen ki Ḫānum Ḫatun'uñ ḫazīnedārı olmaġın Sulṭān Ḫalīl mālı içün işkence olınmaḳ iḥtimāli vardur" diyicek şeyḫ dir ki "Hemān dönüp şehre girmedin ve kimse sizi görmedin varup Feraḥşād'ı alup yine ol ġayretsiz Ḥüseyn Çelebi'ye alı gidüñ ki bunda sulṭāna ben tesellī vireyim. Kişi ḫatunını yanından niye ayırdur?" Ṣūfī ʿAbdulbāsıṭ ve Muṣṭafā dönüp Feraḥşād'ı dün nışfında alup Āmid'e alı giderler.

Bir iki aydan ṣoñra Sulṭān Yaʿḳūb, Dede ḫażretleri Tebrīz'e ḳışlamaġa gelüp tamām şeyḫle ṣafāda iken meger Begüm Ḫatun tekrār ḥükmle ādemler gönderüp Ḥüseyn Çelebi'yi Feraḥşād'la getürmişler. Varup Dede ḫażretlerinüñ evine ḳonar ve aḥvālini beyān ider. Dede ḫażretleri ġāyetle perīşān olur. Meger Gülşenī ol gün Ḳāżī ʿĪsā ile imiş. Yolda gelür iken Dede'ye muḳābil gelür. Dede ḫażretleri buyurur ki "Sen seyrdesin, biz elem çekerüz! Bir müfsid, ṭarīḳ-i Ḫalvetīy'i fesāda virdi. Bizüm ʿindellāh cevābumuz ne olacaḳdur?" Şeyḫ dir ki "Ol müfsid kimdür?" diyicek Dede ḫażretleri dir ki "Ol Ḥüseyn Çelebi didükleri nā-dervīşdür ki kendi ʿalāyıḳ-ı mühmelesi olan ḫalāyıḳ ile gelüp bizüm eve düşmişdür ve bize belā irişmişdür. [46b] Saña intiẓār çekerdüm ki bir ʿilāc idesin ki ben şermden ḫalāṣ olup Ḳarabāġ'a külfetüm alup gidem." Şeyḫ dimiş ki "Benüm sulṭānum, hīç teng-dil olmañ. Eger saʿādet-ḫānede olduġı elem ü tenglik virür ise bende-ḫāneye gönderüñ gelsünler, hem ʿilācın daḫı ideyim, hemān sulṭānumuñ himmeti gerekdür" diyicek Dede ḫażretleri ḫoş-ḥāl olup el ḳaldurup şeyḫe duʿālar ider. Şeyḫ dir ki "Benüm sulṭānum, sen anları benüm evüme gönder. Ben dönüp ḳāżīya varup ʿilāc ideyim" diyüp dönüp gider. Çün ḳāżīya gelüp aḥvāli söyleşür iken Begüm Ḫatun ṭarafından imāmı Mollā Maḥmūd gelüp ḫatundan selām getürüp dir ki "Begüm Ḫatun buyurdı ki oġlı Sulṭān Ḫalīl'üñ mālını alan Ḥüseyn Çelebi'yi Ḫānum Ḫatun'uñ ḫazīnedārı Feraḥşād'la getürtdüm. Eger oġlumuñ mālını virürlerlerse ḫoş ve illā

Feraḥşād'a işkence virürem. İḳrār idicek Ḥüseyn Çelebi'nüñ kiżbi ẓāhir olur. Hem mālı cebr ile aluram hem kiżbi içün teşhīr iderem tā ki ġayrılar ʿibret alalar." Şeyḫ cevāb virür ki bu maḳūle nā-meşrūʿ sözı Sulṭān Yaʿḳūb müteʿallaḳātından kimesne işitmesün ki eṭrāfuñ pādişāhları duyarsa sulṭāna ẓulmile iʿtiḳād idüp niçe umūr-ı nā-müvecceh netīce virür ki şikence olınca olmayan nesne iḳrār olsa şerʿde maḳbūl degildür. Anlar benüm evümde ḳonuḳdur. Daʿvācıñuz benem. Her ne ki şerʿıla ṣābit ola, benden aluñ" diyicek Mollā Maḥmūd ḳāżī-ʿaskere dir ki "Siz ne cevāb buyurursız? Ḳāżī ʿĪsā dir "Ḥaḳ oldur ki şeyḫden istimāʿ itdüñ. Var Begüm'e böyle cevāb vir!" [47a] diyicek Mollā Maḥmūd, Begüm Ḫatun'a cevābı alı gider. Begüm dir ki "Çün ki benüm şeyḫüñ ḳonuġı olmışlar, anlara benüm ḥükmüm ḳalmaz, ammā sāyir vereşe içün ḳāżīdan bir nāyib alup varuñ şeyḫüñ evinde daʿvā idüñ. Eger bir nesne iḳrār iderse alup vereşeye virüñ. Eger itmez ise and virüñ ki biz daḫı vereşe cānibinden suʾālden ḫalāṣ olavuz." İrtesi Mevlānā Maḥmūd bir ḳāżī ile teftīş iderler. Baʿżı esbābı iḳrār idüp virür. Baʿżısını inkār itmegin Ḥüseyn Çelebi'ye and virürler. Dede ḥażretlerinüñ ve şeyḫüñ ḫāṭırı içün nesne dimeyüp giderler.

Naḳl olur ki bir gün Ḥüseyn Çelebi'ye şeyḫ ḳāżī ile tenhā bunı suʾāl iderler ki "Begüm Ḫatun'dan ve Sulṭān Yaʿḳūb'dan ḳorḳmayup bu nikāḥı ʿacabā kime itdürdüñüz ola?" Ḥüseyn Çelebi dir ki "Naṣreddīn Ḫᵛāce ḥikāyetidür ki meger vehmden ölmiş, bir ṣaḥrāda yatmış. Kimse gelüp ḳaldurmamış. Āḫır acıġur, varur ḫatunına kendi ḳanda ve ne yirde olduġın ve öldügin beyān ider. Ḫatunı ehl-i maḥalleye "Ḫᵛāce öldi, gelin varalım getürelim" dir. Ḫalḳ dir ki "Kim geldi, ḫaber getürdi?" diyicek ḫatunı dir ki "Ġarīb ḫᵛācenüñ kimisi var? Öz kendi öldi ve kendi geldi, ḫaber virdi, yine gitdi! Pes bizüm gibi faḳīrlerüñ kimisi ola?" diyicek şeyḫ ve ḳāżī sākit olup dururken nāgāh Begüm Ḫatun'uñ vekīli Ḥācī Ḫalīl gelür. Bu üçi bir yirde görüp ḥayretle oturur. Ḳāżī "Niye geldüñ?" diyü ṣorar. Şeyḫe baḳup sükūt ider. Ḥüseyn Çelebi ḳalḳup gider. Ḳāżī "Murāduñ söyle!" diyü ibrām ider. Ḥācī Ḫalīl dir ki "Şeyḫ işidecek söz degildür" dir. Ḳāżī-ʿasker dir ki [47b] "Şeyḫ işitmeyecek

kelāmı ben daḫı işitmem." Şeyḫ dir ki "Ol dimez ise ben diyem ki siz ve ġayrı ḳaçan benüm nā-meşrūᶜ işe mübāşeretüm görmişdüñüz. Benüm nikāḥ emrinde ne daḫlüm vardur, ḫuṣūṣā şimdi size daḫı maᶜlūm oldı ki ben vāḳıf degilem." Ḥācī Ḫalīl ḳalḳup şeyḫüñ elin öper ve Ḳāżī ᶜĪsā'ya dir ki "Beni Begüm Ḫatun çaġırup ḫufyeten perde ardından şimdi didi ki var ḳāżī-ᶜaskere ḫufyeten ṣor ki bu nikāḥı itmege kim cürᵓet itdi ki benüm ẓannum şeyḫüm Mevlānā İbrāhīm ḳıymışdur. Pes şeyḫ keşf itdi" diyicek ḳāżī-ᶜasker dir ki "Bundan evvel şeyḫ şimdi Ḥüseyn Çelebi'ye suᵓāl eyledi" diyü ḥikāyeti bi't-tafṣīl beyān ider. Ve şeyḫ dir ki "Bu maḳūle suᵓāl ve ol maḳūle gezende ḫatunı kendülere nisbet itmek añlamazam. Bu senüñ tesvīlātuñ ancaḳ!" dimegin Ḥācī Ḫalīl şermende olur. Şeyḫ, Ḥüseyn Çelebi'yi anlaruñ dilinden bu vechile ḫalāṣ ider.

Naḳl olur ki Gülşenī, Dede ḥażretleri ile cemᶜ olduḳda hīç āḫer kimesne ḫalvetlerine dāḫil olmazdı, hemān namāza çıḳup yine ḫalvete girüp murāḳabe ve muṣāḥabet iderler imiş. Bir gün Ḳāżī ᶜĪsā ketḫudāsını gönderüp şeyḫi ṭaleb ider ki "Bir mühimm maṣlaḥatum vardur, luṭf idüp elbette gelmek gerek" diyü Dede ḥażretleri yanında ibrām ider. Şeyḫ dir ki "Özüm ġāyibdür, ḳāżī kimi ister?" Ketḫudā, Dede ḥażretlerine tażarruᶜ ider ki göndere. Dede, şeyḫe dir ki "Var ol kişiyi letden ḫalāṣ eyle." Şeyḫ bilür ki ḥikmet var. Çün ki ḳāżī-ᶜaskere varur, ᶜale'l-ġafle içerü girür. Görür ki nāyibi Şerefüddīn'i dögeyor. Fi'l-ḥāl menᶜ ider ve dir ki [48a] "Kaẓm-ı ġayẓ ecrini niçün fevt idüp ġażabla ālūde olursız? Vācibu'r-riᶜāye raᶜiyyeti riᶜāyetle rāᶜī olmaḳ gerek ve büyükler küçüklerüñ zellātını müsāmaḥa itmek gerek, ḫuṣūṣā kendüye tābiᶜ ola." Meger ḳāżī, baᶜżı ṭaᶜām itmiş. Şeyḫ dir ki "Dede ḥażretlerinüñ ṭaᶜām-ı maᶜnevīsinden bizi maḥrūm itdüñ, ṭaᶜām-ı ẓāhir sizüñ olsun!" diyüp gitmek ister. Ḳāżī, Dede'ye bile gitmek içün at egerledür. Çün ḳapuya gelürler, görürler ki Sulṭān Yaᶜḳūb'uñ vezīrleri Ḳāżī Īsā'yı ziyārete gelmişler. Pes ḳāżī, şeyḫe iᶜtiẕār idüp içerü döner.

Şeyḫ, Vezīr-i aᶜẓam Şāh Maḥmūd Cān'a dir ki "Ben Ḳāżī Şerefüddīn'i ḫalāṣ itdüm, ammā siz benüm vekāletüm ile yine yirini recā idüp muḳarrer itdürüñ. Gerçi Şerefüddīn iḥsānı bilmez, ammā bize ve size

münāsib olanı yirine getürüñ." Ol eşnāda Şerefüddīn ṭaşra çıḳar, vezīrlere ḥikāyet ve şikāyeti şöyle ider ki "Ben gice ve gündüz ḳāżīnuñ mühimmātını görüp belā çekerem, yine bańa cefā ve ᶜaẕāb ider ve Şeyḫ İbrāhīm geldükde tā ḳapuya varur ve yirini ańa virür ve ne ḫıdmet buyursa murādınca görür" diyüp ḥasedinden aġlar ve ol efᶜī aġılar döker. Vüzerā taᶜaccüb iderler ki şeyḫ anuñıçun ḫayr vaṣiyyet ider, ol bī-ḥayālıḳ idüp şerr söyler; şeyḫ ḥāżır iken böyle edā ider. Cümle şeyḫe baḳup cevāba muntaẓır olurlar. Şeyḫ evvelā vüzerāya dir ki "Size sipāriş itdügüm ḫuṣūṣı elbette itdürmek gereksiz." Dönüp Şerefüddīn'e dir ki "Dünyā ve dünyā ᶜiẕẕetin isteyen her zamān ẕelīl olur. Duᶜā idelim ki size Ḥaḳ taᶜālā dünyā vü āḫiret ᶜiẕẕetin [48b] vire" diyüp Fātiḥa oḳurlar. Dönüp Şerefüddīn'e tebessüm ile baḳar. Şerefüddīn bī-iḫtiyār olup şeyḫüñ atı ayaġına düşer. Şeyḫ atdan inüp başını ḳaldurur. Cümle vüzerā atlarından inüp şeyḫüñ elin öperler. Şeyḫ, Dede ḥażretlerine gider, görür ki tenhāda şeyḫe muntaẓır olup müteveccih oturır, hemān ki şeyḫi görür dir ki "Şerefüddīn'e ol tenezzül ile şeref-i dīnde teraḳḳī ḥāṣıl oldı" dir. Vāḳıᶜā Şerefüddīn ol müddetden şoñra zamānesinüñ aᶜdeli ve ervaᶜı ve aḳnaᶜı oldı.

Naḳl olur ki Ḳarabāġ'da ve eṭrāfında Pīrī Keṭḫudā nām bir ẓālim peydā olur. Cümle meşāyıḫ ve ᶜulemānuñ idrārātına taṣarruf idüp ḳarż diyü niçelerüñ mālın alup virmez imiş. Cümle ehl-i memleket, Dede ḥażretlerini bile ḳaldurup Tebrīz'e gelüp on dört kerre teftīş iderler. Kimse anuñ ḫavfından şikāyet ve şehādete varamazlar. Ḳāżī ᶜĪsā dir ki Dede ḥażretlerinden şermende olduḳ ki bu pīr-i nā-bāliġuñ üzerine bir nesne ṣābit olmadı. Şeyḫ dir ki "İnşāᵓallāh ve ﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[155] muḳteżāsınca ben cümlesini aḥsen-i vechile irżā iderem." İrtesi Pīrī Keṭḫudā'yı cümle ᶜulemā ve ṣuleḥā ve ümerā mā-beyninde medḥ idüp ᶜadāletle duᶜā ider. Keṭḫudā'nuñ baᶜżı kimesneleri ki şeyḫe mülāzemet iderler imiş, keṭḫudāya ḫaber virürler. Bī-iḫtiyār şeyḫe gelür. Şeyḫ vāfir taᶜẓīm ider ve dir ki "Sizüñ gibi vecīh ādemlerüñ hemīşe meşāyıḫ

155 "Kötülüğü en güzel olan şeyle uzaklaştır." Mü'minūn, 23/96.

ve ʿulemāya riʿāyet ve iʿtiḳād idüp iḥsān ve inʿām itmek şānlarından olmaġın ekşer-i nās sizden rāżī olup duʿālar iderler" diyüp żiyāfet ider. Çün ḳalḳup gider; şeyḫ, Dede ḥażretlerine [49a] varup ʿarż ider ki "Ehl-i ḥuḳūḳ varup ḥaḳların isteyeler ki ʿilācın ben itmişem" dir. Çün ehl-i ḥuḳūḳ varup Pīrī Ketḫudā'dan ḥaḳların isterler, tereddüd itmek ister. Anlar dirler ki "Varup şeyḫe ḫāllerümüz ʿarż idelim." Görür ki rüsvāy olur, ḥaḳların virür. Şeyḫ, Ḳāżī ʿĪsā'ya dir ki "Sizden Pīrī Ketḫudā'ya bir ḫilʿat istesem gerekdür, irsāl idesiz." Pes Ketḫudā'yı şeyḫ daʿvet idüp vāfir şükrān ʿarż ider, dir ki "Elḥamdülillāh iʿtiḳādumuz ẓuhūr buldı. Ümīd oldur, Ḳarabāġ'a varduḳda meşāyıḫ ve ʿulemādan duʿālar istimdād idüp müstefīd-i ṭarīḳat olasız" diyüp bir naẓar-ı ḫāṣṣla nigāh eyler. Bī-iḫtiyār bu daḫı şeyḫüñ pāyına düşer, inābet ider. Şeyḫ dir ki "Mādām ki Dede ḥażretlerine rücūʿ idüp ḫāṭırın ṭayyib itmeyesin, sañа feyż olmaz." Pes Dede ḥażretlerine alı gidüp inābet itdürür. Şoñra Ḳāżī ʿĪsā'dan bir ḫilʿat getürdüp yine tevḳīʿ yazdurdup maʿa-ziyāde Ḳarabāġ'a varup ʿadl ü inṣāfla sülūk idüp meşāyıḫ ve ʿulemāya ḫıdmet üzere ḳāyim oldı. Dede ḥażretleri ḫoş-ḥāl olup şeyḫe bī-ḥadd duʿā idüp Ḳarabāġ'a ʿaẓīmet itdi. Meẕkūr Pīrī Ketḫudā her dem Dede ḥażretleri ḫıdmetinde olmaġın pīr olup pīrlige yitişdi.

Naḳl olur ki Ḳāżī ʿĪsā baʿżı ẓurefā ile şiʿr ve muʿammāya meşġūl olup meṣāliḥ-i nāsda ihmālini şeyḫ istimāʿ ider. Bir varaḳa yazar ki "Niçün ﴿وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَ﴾[156]den olup [49b] ﴿إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا﴾[157] ile müsteṯnā olmazsın?" Daḫı bunun emṯāli teşnīʿler ile gönderür. Varaḳa ḳāżīnuñ elinde iken Dede ḥażretleri ḳāżīya varur. Ḳāżī dir ki "Sizüñ mürīdüñüz bizüm şeyḫümüz ve begümüz görüñ nice teşnīʿle varaḳa irsāl itdi!" diyüp mektūbı Dede'ye virür. Dede gördükde "Cāyiz ki ġayrılar anuñ aġzından yazup ḫaṭṭını benzetmişler ola. Şeyḫi çaġıralım, şoralım" diyüp Ḫalīfe Muḥyiddīn'i irsāl ider. Şeyḫ emre iṭāʿat idüp ʿale'l-ʿacele gelür. Dede ḥażretleri "Bu varaḳa senüñ ḫaṭṭuñ mıdur?" didükde, "Belī be-

156 "Şairlere ise haddi aşan azgınlar uyarlar." Şuarā, 224/26.
157 "Ancak inananlar başka". Şuarā, 26/227.

nüm ḫaṭṭumdur, daḫı aġreb yazsam gerek idi. Sizüñ elüñüze gire diyü ḫavfumdan icmāl itdüm" diyicek Dede saʿādet-ḫānesine gider. Şeyḫ ḳāżīya dir ki "Ben sańa yazduġum, müsülmānlaruñ maṣlaḥatında ihmāl itdügüñ içün idi ki ol sańa fāyidedür, ammā siz fāyideden ziyānı farḳ itmeyüp bizi pīrimüze ḳovlarsız. Ol bizüm ve sizüñ aḥvālüñüz bilmez mi?" Ḳāżī dir ki "Dede ḥażretlerine ʿöẕr içün bir hediyye irsāl vācib oldı. Himmet ile her ne ki ṭāliʿinde gele, anuñdur" didügi ḥīnde, Şīrāz ṭarafından bir ṣandūḳ tuḥaf ve tefārīḳ gelür. Cümlesini açmayıp Dede ḥażretlerinüñdür diyü şeyḫe teslīm ider. Şeyḫ, Dede'ye alı gider ve ʿöẕr idüp dir ki "Ben ḳāżīya hemīşe bu maḳūle naṣāyıḥı itmesem, meṣāliḥ-i müslimīn muʿaṭṭal olurdı" diyicek, Dede ḥażretleri, şeyḫe duʿā idüp bu āyeti oḳur ki [158]﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾

Naḳl olur ki Sulṭān [50a] Yaʿḳūb meclisinde şeyḫülislām müftī-i enām Emīr ʿAbdülvehhāb ile şeyḫ cemʿ olur. Eṯnā-yı ṣoḥbetde, şeyḫ ḥażretleri [159]﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾ bābında ḥaḳāyıḳ beyān ider iken meger müftī tevābiʿinden Yezd ḳāżīsı kendi murādı içün müftī ile bile gelmiş imiş. Mā-beyn-i kelāmda dimiş ki "Bu gice *Buḫārī* ve *Muslim*'de bir ḥadīṯ gördüm, pādişāhuma muştılıḳ için geldüm ki bir kimse lā ilāhe illallāh dise cennete dāḫil olur ki Peyġamber ʿaleyhi's-selām buyurmışdur: [160]"مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا الله دَخَلَ الْجَنَّةَ" Pādişāh, müftīye baḳmış. Müftī daḫı dimiş ki "Belī bir kerre lā ilāhe illallāh diyen cennetlikdür." Şeyḫ dimiş ki ḥadīṯde olan menʿ muṭlaḳ degildür, īmān ve ḫulūṣla muḳayyeddür. Eger muṭlaḳ olsa kāfirler daḫı dāḫil olmaḳ lāzım gelür ki Allāh taʿālā buyurur ﴿وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

158 "Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men edersiniz." Āl-i İmrān, 3/110.

159 Öyle ise yalnız beni anın ki, ben de sizi anayım." Bakara, 2/152.

160 "Kim lā ilāhe illallāh derse cennete girer." *Sunenu't-Tirmizī*, 4/320; *Musnedu Ahmed*, 12/271; *Sahīhu İbn Huzeyme*, 3/304; *Sahīhu İbn Hibbān*, 1/363; Şerhu'n-Nevevī ʿalā-Muslim, 2/41, 2/71; *Fethu'l-Bārī*, 11/267; *ʿUmdetu'l-Kārī*, 8/2, 23/265.

﴿لَيَقُولُنَّ اللهُ﴾[161] Ammā ol ki Allāh taʿālā buyurur: ﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾[162] Yā-yı mütekellim ne idügin bilen anlar, yoḫsa her lisānla ẕākir olan ehl-i ḳalb ü sırr olmaz. Pes anlar ki hevāların ilāh ittiḫāẕ itmişlerdür, anlar hevāların ẕākirlerdür" diyicek, sulṭān dimiş ki "Vāḳıʿā her yaramazlığı işleyüp Allāh taʿālā kerīmdür, bir kerre lā ilāhe illallāh dimekle cennete dāḫil oluram diyüp muṣırr-ı günāh olan emn üzere olmaḳ lāzım gelür." Şeyḫ sulṭāna tebessüm iderek dir ki "Şeyḫülislāmuñ murādı yine ḫulūṣ üzere diyendür dimekdür" diyüp ışlāḥ-ı ḳaṣd ider. Yezd ḳāżīsı, şeyḫe baḳup iʿtirāżla dir ki ﴿فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا﴾[163] Şeyḫ ḥażretleri buyurur ki "Tebessüm āḫer, żıḥk [50b] āḫerdür ve żıḥk ve feraḥ ehli āḫerdür, ve bükā ve zühd ehli āḫerdür. Merātib ṣāḥibi ebu'l-vaḳt olan ṣāḥib-i maḳām bilür" didükde, sulṭāna bir feraḥ ve żıḥḳ peydā olur ki kendüyi yeñemeyüp bī-iḫtiyār ḳahḳaha ile bir sāʿat miḳdārı güler. Cümle ḫalḳ taʿaccübe ḳalurlar. Şeyḫüñ bu taṣarrufından müftī olan Şeyḫülislām Emīr ʿAbdülvehhāb münfaʿil olup şermende ḳalur. Şeyḫ ḥażretleri iʿtiẕār idüp ġāyibāne duʿānuñ teʾşīri ziyādedür diyü ḳalḳup gider. Müftī daḫı ḫāyretde ḳalur.

Āḫır ol Yezd ḳāżīsınuñ murādını ʿarż idüp recā ider. Sulṭān Yaʿḳūb eydür ki "Yarın ḳāżī-ʿaskerden ḫaberin alasız" diyicek müftī daḫı gider. Sulṭān, Ḳāżī ʿĪsāʾya dir ki "Ḳaçan şeyḫ feraḥ ve żıḥḳ ehli āḫerdür didi, bañа bir sürūr-ı ḳalb ḥāṣıl oldu ki aṣlā dünyā sürūrlarına benzemez idi. Anuñıçun bī-iḫtiyār ḳahḳaha ile güldüm. El-ān ḳalbümde ol feraḥ mevcūddur. Ammā şeyḫe Yezd ḳāżīsı ḳarşu söyledügi içün nişānını virme, meger varup şeyḫi mütesellī eyleyüp andan varaḳa getüre." Çün ḳāżī-yi Yezd'e bu cevāb ḳāżī-ʿaskerden vāṣıl olur, şeyḫe mülāzemet ider. Şol mertebe şeyḫüñ ceẕbesi teʾşīr eder ki şeyḫ ḥażretleri, sulṭāna varaḳa yazup ḳāżīyı iltimās idüp nişānuñ çıḳardup ḳāżīya virür.

---

161 "Andolsun, eğer onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı hizmetinize kim verdi? diye soracak olsan, mutlaka, "Allah" diyeceklerdir." Ankebut, 29/61.

162 Öyle ise yalnız beni anın ki, ben de sizi anayım." Bakara, 2/152.

163 "Az gülsünler, çok ağlasınlar!" Tevbe, 9/82.

Ḳāżī şeyḫüñ ḫıdmetin ḳażā üzere tercīḥ idüp bir niçe müddet gitmez. Āḫır şeyḫ icāzet-nāme yazup "Var ehlüñe, ʿıyālüñe git!" diyü emr ider ve bu ḥadīṯ-i ḳudsīnüñ maʿnāsını tefhīm ider ki ḳālallāhu taʿālā: "إِذَا ذَكَرَنِي عَبْدِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَإِذَا ذَكَرَنِي فِي مَلإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلإٍ خَيْرٍ مِنْهُ"[164] [51a] Ve bu ġazeli diyüp añа virür.

Naẓm:

İsteyüp yā Rabbī bir dil bulmazam lāyıḳ saña
Ẕikr idüp aduñ diyende olmaya anda hevā

Ṭayyib ü ṭāhir hevesden arı dilden isterem
Şavḳıla ẕikrüñ diyeler işidem yā Rabbenā

İşidürem ḫalḳ içündür Ḫālıḳ'a ẕikri n'idem
Ekşerī ḫalḳı cihānuñ fikr idüp dilde riyā

Depredüp dilüñ hevādan añma ṣūfī Ḫālıḳ'ı
Ṣallayup bādıla başuñ ḳarġu kimi her yaña

Kes dilüñ ḳurbaġa kimi ḳālile ẕikr itmedin
Dönüben māhīye itgil ṣamṭıla Ḥaḳḳ'a nidā

Tevbe ḳıl ḳālile ẕikri itmedin ḥāl ehli ol
İsteriseñ ide sensiz ẕikrini senden Ḫudā

ʿAcz olur dilinde ẕikri maʿrifetden kāmilüñ
Derk añа dir ḥayret issi ekmel-i ehli'n-nühā

Lā ve illādan geçüben di hüviyyet ẕikrini
Tā bilesin nedür andan ʿacz-i lā uḫṣā ṣenā

Lī-maʿallāh ẕikri nedür ṣorana direm bunı
İrişüp meẕkūre olmaḳ fikr ü ẕikrinden cüdā

164 "Kulum kendi yanında beni andığında ben de onu kendi yanımda anarım. Beni bir topluluk içinde andığında ben de onu daha hayırlı bir topluluk içinde anarım." *Sahîhu'l-Buhârî*, 9/121; *Sahîhu Muslim*, 4/2061; *Sunenu İbn Mâce*, 2/1255; *Sunenu't-Tirmizî*, 5/473, yaklaşık şekillerde.

Rūşenīden özge n'itsün Gülşenī ẕikrin diñüz
Derd ü kerdi odur anuñ ibtidā ve intihā

Naḳl olınur ki Ḥüseyn Çelebi'ye Dede ḥażretleri ḫilāfet virüp Ḳara Āmid'e irsāl itdükde, Āmid Begi Emīr İlyās mürīd olmış. Ol eṣnāda Sulṭān Yaʿḳūb, Āmid'i Şāh Velī Beg'e virmiş. Çün ki Emīr İlyās'dan reʿāyā rāżī imiş, ḫalḳ ittifāḳıyla Ḥüseyn Çelebi bir ʿarża-dāşt yazup bir ḫalīfesi ile ve Āmid'üñ bir ketḫudāsı ile şeyḫe ve dīvāna göndermişler ki "Şāh Velī Beg, rāfiżī bir ẓālimdür, bu diyār üzere musallaṭ itmek lāyıḳ degildür yine [51b] Emīr İlyās'ı muḳarrer eyleñ ki ḫalḳ andan rāżīdur." Çün ʿarż, Ḥüseyn Çelebi ḫalīfesi ile şeyḫe gelür. ʿArżı şeyḫ Ḳāżī ʿĪsā'ya virür ve eydür ki "Ḥüseyn Çelebi bizüm hem-ṭarīḳımuzdur. Anuñ ʿarżı şıdḳıla olmaġın sulṭāna söyleñ ki yine İlyās Beg'i muḳarrer itsün. Fi'l-vāḳiʿ Şāh Velī Beg hem rāfiżī hem ẓālimdür." Pes Ḳāżī ʿĪsā bu minvāl üzere ʿarż idicek Sulṭān Yaʿḳūb yine İlyās Beg'i Āmid'de begligi üzere muḳarrer idüp berāt virür. Velī Beg istimāʿ idicek mürebbīsi olan vezīr-i aʿẓam Süleymān Beg'e varup dir ki "Çün ki sözüñ geçmezdi, beni niye maġrūr itdüñ!" Meger bir ṭavīle bedevī at ve baʿżı tuḫaf virmiş imiş, ol ḫarāretle vezīrüñ aḫūrına girüp atlarını kendi eliyle çözüp nökerlerine virüp gitmiş. Süleymān Beg daḫı ġayretlenüp dīvānda Ḳāżī Īsā'yla ḫayli mā-cerāsı geçmiş. Ḳāżī-ʿasker dimiş ki "Aṣl bu tedbīri Tañrı abdālı itdi." Pes Süleymān Beg dimiş ki "Çün ki vezīr-i aʿẓamuñ ḥürmeti, ḫuṣūṣā umūr-ı dünyāda ʿiẕẕeti bir mollā ḳadar degildür, ferāġat evlādur!" diyüp dīvāndan ḳalḳup gider. On iki gün dīvān anuñ ḫāṭırı içün baṭṭāl olur, zīrā Süleymān, Yaʿḳūb'uñ hem lālāsı hem ḳayın atası imiş. Begler ve sāyir aʿyān araya girüp barışdurmışlar. Fitne defʿi içün ḳāżī-ʿasker, vezīri daʿvet itmiş. Ṣoḥbetde iken Ḳāżī Fütūḥ nām bir mollā, şeyḫe bir ṭālib-i ʿilm, tāze yigitçik getürür ve eydür ki "Bu cüvān hem ḳābil hem emīñdür, size ḳul olmaġa geldi, ḳabūl eyleñ. Gerçi ṣūfileriñüz ve dervīşleriñüz vardur, ammā bu size ḫāṣṣa ḫıdmet-kār [52a] olur." Şeyḫ dir ki benüm iki ḫāṣṣa ḫıdmet-kārum var, anları ṭoyuramazam, bu zāyid ḳalur" dir. Ḳāżī Fütūḥ ṣorar ki "Ol iki ḫıdmet-kār kimlerdür?" Şeyḫ dir ki

"Biri Sulṭān Yaʿḳūb ve biri Ḳāżī ʿĪsā." Meger şeyḫüñ otaġı ḳāżī-ʿaskerüñ otaġına ḳarīb imiş. Ḳāżī ʿĪsā ile Vezīr Süleymān Beg bu kelāmı dinlerler imiş. Vezīr ḳāżīya dir ki "Tañrı abdālını daʿvet eyleñ görelim ne dir?" Ḳāżī dir ki "Benüm sözümle gelmez, siz daʿvet eyleñ." Vezīr, ʿammusını gönderür. Meger ḳāżī ile vezīrüñ mā-beyninde bir yüksek yiri ṣadr itmişler ki vezīr anda otura; iḫtiyār itmemiş imiş. Vezīr eger şeyḫ gelüp bī-teklīf ve tekellüf ol maḥalde oturur ise velāyetine iḳrār iderem diyü vezīr niyyet itmiş. Şeyḫ gelüp selām virüp ol yirde oturmış. Vezīr ittifāḳī düşdi diyü yine ḳalbine şekk düşer ve ḳāżī ḳalbine nevʿā taġayyür gelür. Şeyḫ ṭarafeynine baḳup bu āyeti oḳur: Ḳālallāhu taʿālā: قال ﴿يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَي الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِين وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لايَعْلَمُونَ﴾[165] Ḳāżī şermden ser-fürū ider. Vezīr ṣorar ki "Āyetüñ maʿnāsı nedür?" Ḳāżī eydür ki "Ḳalbümüze gelen nifāḳı yüzümüze urup fikr-i bāṭıldan rücūʿ idüp ʿizzet, aṣl fuḳarānuñ olduġın bilüñ dimek ister." Pes şeyḫe ceẕbe gelüp ol ḳadar ḥaḳāyıḳ beyān ider ki ḥużżār eger vezīr eger ḳāżī-ʿasker eger müftī eger sāyir ʿulemā ve fuḳarā giryān ve nālān olup ḫayli kimesne inābet ider. Vezīr iʿtiẕār idüp dir ki [52b] "Sizüñ emrüñüz ḥaḳdan olmaġın muḫālefeti żalāldur." Pes min baʿd bed-meẕheblere muʿāvenet itmeyüp hemīşe ehl-i ḥaḳḳa riʿāyet idüp ʿadālet ile ṣalāḥa meşġūl olup şeyḫüñ ḫıdmetin ve ṣoḥbetin terk itmedi.

Naḳl olur ki bu geçen eṣnāda Ḳazvīn ḳāżīsı Mollā Şerīf Ḥüseyn, şeyḫi ziyārete gelmiş. Çün şeyḫ ceẕbe ile yūf yūf ġazellerin diyüp kātibi Muṣliḥuddīn Ḫalīfe yazar imiş. Ḳāżī edeble sākit oturup müteveccih imiş. Meger Berdaʿ'dan Şeyḫ ʿAlī Cān nām bir seccāde-nişīn ki ekṣeriyyā kelāmı teʾvīl idermiş, vāfir mürīdleri ile gelür; şeyḫ ceẕbede olmaġın añа iltifāt itmez. Seccāde-nişīn mürīdlerinden ve ḫalḳdan utanup bī-ḥużūr olur. Şeyḫ bu beyti dir ki kātib yaza.

---

165 "Onlar, "Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır" diyorlardı. Hâlbuki asıl üstünlük, ancak Allah'ın Peygamberinin ve mü'minlerindir. Fakat münafıklar (bunu) bilmezler." Münâfikun, 63/8.

Naẓm: Ey şude żāll u mużil reh-zen-i erbāb-i gil
Gūş kun ez-ehl-i dil lāf-i tu-rā yūf yūf[166]

Neṯr: Seccāde-nişīn kendüye iʿtirāż añlayup evżaʿ-ı ġarībe ile güler, çün ki ekṯeriyyā teʾvīl idermiş. Şeyḫ daḫı aña münāsib āvāz-ı bülend ile ḫiṭāb idüp eydür ki "Eger evüñde on dört yaşında ḳızuñ varsa ve emred oġluñ varsa getür ki toḫm ḥāṣıl olsun! Daḫı var şaçuña şaḳaluña nūre ur, emred ol daḫı gel!" diyicek seccāde-nişīn dervīşlerinden ḥicāb itmiş ki kimi ʿaṣāsını kimi seccādesini götürmegin müteʾellim olmışlar, hemān ʿaṣāyı götürmek istemişler. Şeyḫ ḥażretleri seccāde-nişīnüñ şikeste ve bī-ḫod ve nāçīz olduġın görür ve teslīm ile cehl-i baṣīṭ maḳāmına irdügin müşāhede ḳılur, pes ʿālem-i ʿilm-i ledün taʿlīm idüp [53a] eydür ki "Ḳız, nefsüñüñ ṣūretidür ve oġlan rūḥdur. Ḳaçan bunlar feyżden istifādeye istiʿdād ḥāṣıl ḳılup iki on dördi nihāyet-i ṭulūʿıdur. Çün şems-i ḥaḳīḳatden nūr alalar, ol zamān gel dimek idi. Çün fehm itmedüñ, şeyḫlıḳ ḥicābı ve zühd-i ẓāhir māniʿ oldı. Pes daḫı rūşen miṣāl getürdüm ki şaḳal sıḳletinden ḫalāṣ ol didüm, yaʿnī ḫayālāt-ı fāsideyi terk eyle ve cürd ü mürd olup ehl-i cennet ol dimekdür" diyicek ol seccāde-nişīn Şeyḫ ʿAlī Cān çün şeyḫ ḥażretlerine naẓar ider, bī-iḫtiyār ceẓbe ḥāṣıl olur. Çün ʿālem-i ʿaḳla nüzūl ider, şeyḫ ḥażretlerine inābet idüp niçe zamān telḳīn-i esmādan taḥṣīl-i reh-i müsemmā ider. Şeyḫ icāzet yazup Berdaʿ'a gider.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaʿḳūb'a vezīrleri ʿarż iderler ki "Timur Ḫān zamānından beri olan suyurġalāt şimdi ziyāde olmaġın ḫazīne-i ʿāmireye ziyāde ziyān virmişdür; ibṭāl olınmaḳ gerek" dimegin sulṭān daḫı ibṭāline nişānlar emr ider. Ḳāżī çün ki ʿulemā vü meşāyıḫ ve müteḳāʿidīn içün taʿyīn olan suyurġalāta yaʿnī ʿulūfe ve iḳṭāʿ ve idrārāta şeyḫle sebeb olmış idi, ol maḥalde cevāb virmeyüp dīvān bozulur ve emrler yazulur. Ol eṯnāda şeyḫe, ḫalvetinde bir ḥālet ḥāṣıl olur ki Ḳāżī Īsā'yı bir ḳarañulıḳda bulur, çeküp bir ḳırañа alı gider ve anda meşāyıḫ ve

166 Toprak (dünya) ehlinin yolunu kesen, sapmış ve halkı saptırmış olan, gönül ehlinden sözüne yufları dinle.

ʿulemāya niʿmet çeker. Pes şeyḫ bī-iḫtiyār ḳalḳup ḳāżīya gelür ve vāḳıʿayı diyi virür. Ḳāżī daḫı aḥvāli beyān ider ve ġamını söyler. Şeyḫ dir ki "Bu sehldür. [53b] Sulṭān Ḥasan zamānında daḫı böyle vāḳiʿ oldı, yine evliyā himmeti ile defʿ olur" diyüp Sulṭān Yaʿḳūb'a bir ʿarża-dāşt yazar ki mażmūnı budur ki "Selāṭīn-i sābıḳa itdügi ḫayrāt şimdiye degin cārī ola. Sulṭāna ʿiẕẕet bu mıdur ki kendi zamānında itdügi ḫayrlar baṭṭāl ola. Belki niçe sādāt ve meşāyıḫ ve żuʿafā ve ʿulemā ḥāliyā iḥsān ümīdine gelmişlerdür; anlaruñ daḫı murādların virmek gerekdür" diyü mektūbı bir dervīşe virür, "Biʾz-zāt pādişāh eline teslīm eyle!" diyü emr ḳılur. Çün sulṭān mażmūnına vāḳıf olur, "Ol yazılan aḥkām nişānların ibṭāl itsünler!" diyü emr ider ve buyurur ki "Yarın dīvānda Tañrı abdālı gelüp otursun, emr yarın anuñ olsun; cümle vüzerā ve ümerā ve defterdārlar emrine muṭīʿ olsun!" diyü Ḳāżī ʿĪsāʾya emr ider.

Pes cümleye tenbīh olur. Şeyḫ ḫaberdār olıcaḳ cümle suyurġal ṭāliblerine ḫaber ider. İrtesi şeyḫle bile dīvāna gelürler. Cümle vüzerā ve gayrlar ḳarşu çıḳup taʿẓīm ile dīvānda ḥükm yirinde oturur. Ol gün aḫşama degin ʿadlile ol ḳadar ḥükm ider ki ġayrılar yetmiş yılda ḥükm idemezler. Ve yetmiş iki berāt yazılup ʿulemā ve sādāt ve fuḳarāya ki niçe müddet faḳrıla mülāzemet idüp ʿāciz olmışlar imiş, bir ḫabbelerin aldurmayup pādişāhdan ḫāllerince yol ḫarçlıġın alı virüp vilāyetlerine gönderür. Meşāyıḫa bu vechile iʿtimād ve ḥürmet Sulṭān Yaʿḳūb'dan sünnet ḳalur ve ol veẓāyif şāḥiblerinüñ ekşeri şeyḫe inābet idüp kimi vaẓīfelerin terk idüp şeyḫüñ ḫıdmetinde ḳalur, ḫattā merḥūm [54a] efendi Şeyḫ Aḥmed ibn Gülşenī dir idi ki benüm ḫᵛācem Muṣliḥuddīn-i Şīrāzī ol cemāʿatden idi.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaʿḳūb Aḫışḳa ḳalʿasın muḥāṣara itmiş, alamamış. Ḳış irişmiş, ġāyet ʿāciz olmışlar; dönüp gitmek daḫı bī-ġayretlikdür diyü ḫayretde imiş. Meger şeyḫi bile alı gitmiş imiş. Ḳāżī ʿĪsāʾya dimiş ki "Şeyḫden duʿā iltimās eyle, ola ki ḳalʿa fetḥ ola." Şeyḫe didükde, dimiş ki "Dede ḫażretlerinüñ rıżāsına mevḳūfdur. Ḫumsdan bir nesne taʿyīn eyleñ, bu cumʿa fetḥ olur." Pes sulṭān taʿyīn itdükden ṣoñra şeyḫle ḳalʿaya yürürler, alımazlar. Şeyḫ şermende olup bir kūşeye varup murāḳıb

olur. Sulṭān iᶜtiḳādla eydür ki "Ṣabr idüñ, feṯḥ bizümdür." Meger kefere ḥişār eṭrāfına çam aġaçlarını metres itmişler imiş, nāgāh ol aġaçlara ot düşürürler. Ol aradan kāfirler iç ḳalᶜaya girürler. Aña daḫı ot düşer. Ḫuṣūṣā ġāyet yüce imiş, pes Allāh taᶜālānuñ ᶜināyeti ve Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellemüñ muᶜcizātı ve şeyḫüñ ve evliyānuñ himmeti ile āsān vech üzere kimesne telef olmadın ol ḳalᶜa feṯḥ olur.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaᶜḳūb'uñ vüzerā vü aᶜvānı ẓulmile reᶜāyāya ziyāde ḫarāc yükledüp iḥdāṯāt itmegin ekṯeri ġayrı pādişāhlar vilāyetine firār idüp gitdükçe memleket ḫarāba müteveccih olmış, biñ yıldan ṣoñra ᶜOṯmānīler memleketi gibi. Şeyḫ, Ḳāżī ᶜĪsā'ya dir ki "Elimüzle bu ẓulmi defᶜ idemez isek, dilümüz ile defᶜ mümkindür" diyüp ḳaldurup Sulṭān Yaᶜḳūb'a varurlar. Baᶜde'l-muṣāḥabe şeyḫ feṯḥ-i kelām idüp dir ki "Memleketüñ reᶜāyāsı [54b] āḫer iḳlīme gitdüginden ve bu diyār ḫarāba yüz ṭutduġından sulṭān ḫaber-dār mıdur, yoḫsa ġafil midür?" Sulṭān dir ki "Maᶜlūmumdur, ammā tedbīr nedür, nice idelim?" Şeyḫ dir ki "Āsāndur, sulṭān bir yıl yā iki yıl kendü ᶜāyidesinüñ ṣülüṣinden ferāġat idüp vüzerā ve sāyirler daḫı emr eyle, ferāġat itsünler. Reᶜāyā cemᶜ olurlar, belki ᶜadālet istimāᶜ idicek ġayrı vilāyet ḫalḳı bile gelüp maᶜmūr olur." Sulṭān ḳabūl idüp kendi ᶜāyidesinüñ ṣülüṣünden ferāġat idüp sāyir vüzerā ve ġayrı erbābuñ daḫı reᶜāyādan ṣülüṣini refᶜ ider. Ġayrı kişvere gidenler cümle gelürler ve niçe ġayrılar daḫı cemᶜ olurlar. Üç yılda şöyle maᶜmūr olur ki eski virdükleri ḫarācdan bir ol ḳadar daḫı ziyāde virürler. Sulṭān Yaᶜḳūb eydür ki "Şeyḫ bizüm diyārumızuñ bereketidür. Ḥaḳ taᶜālā anı bizüm ḳalem-revimüzden çıḳarmaya." Şeyḫe bu kelāmı Ḳāżī ᶜĪsā yitişdirdükde, şeyḫ dir ki "Belī, mādām ki anuñ ḥükmi cārīdür, ammā "اَلْفِرَارُ مِمَّا لَا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ"[167]dir. Ḳāżī ᶜĪsā ḫayrete varur. Āḫır dir ki "Bu kelāmuñuz neye işāretdür?" Şeyḫ dir ki "Senüñ şehādetle beşāret ve benüm firārumdan ᶜibāretdür." Ḳāżī ḫavf idüp sükūt ider.

---

167 "Güç yetirilemeyenden kaçmak peygamlerlerin sünnetlerindendir." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/99no: 1823; *el-Luᵓluᵓu'l-Marsūᶜ*, 1/129; *Reyḥānetu'l-Elibbāᵓ*, 1/265; *el-Eşbāh ve'n-Nezāᵓir*, 1/334.

Fi'l-vāḳiʿ Ḳızılbaş ḫurūcunda ḳāżī şehīd olur ve şeyḫ Mıṣr'a gelür.

Naḳl olur ki şeyḫ Terākime mevālīsinüñ iltimāsları ile Sulṭān Yaʿḳūb'dan recā itmiş ki raʿiyyetlik ḫarācın ʿilmleri şerefine üzerlerinden refʿ ola. Bir iki yıl merfūʿ olmış, ṣoñra Hindūşe nām bir ʿāmil-i māl mīrīye żarardur diyü ʿarż ider. Sulṭān alınsun diyü emr ider. ʿUlemā istimāʿ idüp gelüp şeyḫe taẓallüm iderler [55a] ki "Senüñ ḫayruñı mennāʿ-ı ḫayr, [168]﴿مُعْتَدٍ أَثِيمٍ﴾ olanlar menʿ itmek isterler" diyicek şeyḫ bī-iḫtiyār olup dīvāna varup vüzerā ve Ḳāżī ʿĪsā'ya ḫiṭāb idüp eydür ki "Bu Hindūşe'ye eger ʿAzrāyil bir mollā şeklinde gelürse, sende māl vardur diyü ḥālet-i nezʿde nizāʿ itmek muḳarrerdür. İmdi sulṭāna ʿarż eyleñ, ʿulemānuñ bed-duʿāsın almasun, yoḫsa kendüye degil aḫere daḫı żararı tecāvüz ider." Çün ʿarż iderler, Hindūşe'yi menʿ idüp ʿulemānuñ berātların muḳarrer ider ve Hindūşe'nüñ iltizāmından bir miḳdār aşaġa varurla, ammā Hindūşe taʿaddīsini terk itmez. Āḫır ḫasta olur, maraż-ı mevtinde mollālar ile ceng ider şeklinde intiḳāl ider. Ḳāżī ʿĪsā, şeyḫe dir ki "Buyurduġuñuz oldı." Şeyḫ eydür ki "Belī, ʿulemā hem cān virürler hem cān alurlar. Pes cān virüp cān alup ʿilmullāh ile ʿālim olup ʿālim-billāh olmaḳ gerek."

Naḳl olur ki Sulṭān Yaʿḳūb'ı ḳayın atası Şirvān Şāh daʿvet idüp şeyḫle bile geşt idüp yine Tebrīz'e rücūʿ itdükde, Çakerli ʿÖmer Beg'üñ ülkesi Muġān ilinde imiş; deñiz kenārında olmaġın meger baḥrde olan ördek ve ḳazı ve sāyir ḳuşları gice ile bir gemiye āteş yaḳup bir gemi ile daḫı ıraḳdan çeng ve çeġāne ile ürküdüp āteşi ḳaranlıḳdan çıḳıcaḳ pencere mülāḥaẓa idüp gemiye düşüp ṣayd iderler imiş. Pes ʿÖmer Beg'üñ ġarāżı bu imiş ki sulṭān gice ile gemide iken ġarḳ ide ve başın alup Bayındır Beg'e alı gide ki muʿāhede ḳılmışlar imiş ve sulṭān, Ḳızıl Ṭaġ'a [55b] geliceklerin bilmişler imiş (mışrāʿ): "Bilürsin dost olmaz eski düşmen"

Neşr: Çün sulṭān, Muġān şaḥrāsına nüzūl ider, ʿÖmer Beg, sulṭānuñ ḫalvetine duḫūl ider ve şikār-ı ṭuyūrı beyān ider ve ḫayli maḥabbet ʿayān ider. Sulṭān ve vüzerā daḫı varmaġı cezm iderler. Bir ḳaç gün oturaḳ ḳı-

168 "Saldırgan, günaha dadanmış", Kalem, 68/12.

lup bezm iderler. ᶜÖmer Beg, Ḳāżī ᶜĪsā'ya bile gitmege daᶜvet ider. Ḳāżī eydür ki "Benüm rıżām begümüñ elündedür" diyü şeyḫe naẓar ider. ᶜÖmer Beg, şeyḫe tażarruᶜ ider ki bile gide ve eydür ki şeyḫ ḥażretlerine bir bedevī at raḫtıyla ve beş yüz ḳoyun ve bir ḳul ve baᶜżı ḫıdmet-kār daḫı vāṣıl olur. "Ḳāżīnuñ ḫod ḫıdmeti başḳadur. Kerem eyleyüp bizüm dūdmānumuzı müşerref eyleñ" diyü şeyḫe iḳdām ider. Şeyḫ murāḳabeye varur ve başın ḳaldurup ḳahḳaha ile güler ve dir ki "Allāh bañа buyurur: ﴿وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَي التَّهْلُكَةِ﴾[169] Ben varmaḳ degil, ḳāżī ve sulṭān bile varmaḳ cāyiz degildür" diyüp yine murāḳabesine rücūᶜ ider. Ḳāżī, ᶜÖmer Beg'e dir ki "İşte cevābuñı alduñ! Bizden anda varur kimesne yoḳdur ki şeyḫüñ emrine mutīᶜüz." Pes ᶜÖmer Beg, hemān sulṭānı alı gitmek tedārükinde olur. Ol eṣnāda sulṭān, şeyḫe ve ḳāżīya ḫaber gönderür ki "Şu maḳūle şikār seyri varmış, bile gidelim." Ḳāżī, şeyḫe dir ki "Cevābuñuz nedür?" Şeyḫ dir ki "Ḥaḳ taᶜālā nehy idüp buyurmışdur ki ﴿وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَي التَّهْلُكَةِ﴾[170] Ve bizüm şikār olmaḳ murādumuz degildür. Siz daḫı ḫaẓer eyleñ!" diyicek ḳāżī, sulṭāna ḫaber gönderür ki "Tañrı abdālı böyle didi, bāḳī siz bilürsiz" diyicek pes sulṭān gitmekden ferāġat idüp [56a] Tebrīz'e ᶜazm ider, zīrā şeyḫüñ kelāmını niçe kerre tecribe itmegin ḥikmete muntaẓır olur. Tebrīz'de ṭāᶜūn var diyü istimāᶜ ider. Ṭaşrasında ḥıyāvānda kendünüñ Firdevs nām bāġında ḳonar ve ḳāżī ve şeyḫ, vezīrüñ bāġında ḳonarlar.

Yatsu namāzın ḳılar iken bāġ içine bir himyān ile mektūblar atarlar. Çün ḳāżī getürüp oḳur, müteġayyir olur. Meger Bayındır Ḫān'uñ ilçisi ᶜAtāullāh ᶜasker-i sulṭāna tefriḳa ve fitne virmek içün kāġıdlar yazmış, anlar imiş. Mektūbların kimse görmedin ṣabāḥ ḳaçup gitmiş. Bayındır Ḫān sābıḳu'z-ẕikr ᶜÖmer Beg'le ᶜasker çeküp gelmek üzeredür diyü cāsūs gelmegin Sulṭān Yaᶜḳūb mużṭaribu'l-ḥāl olur ki ᶜaskeri ḳışlamaḳ içün ṭaġılmış imiş. Ṣūfī Ḫalīl, Naḫcıvān'da bu hücūmu istimāᶜ idicek ılġarıla gelüp sulṭānı hemān ḳaldurup ᶜĀdilbaycān cānibinden ᶜIrāḳ'a gider ve şeyḫe iḳdām idüp bile alı gider.

---

169 "Kendi kendinizi tehlikeye atmayın." Bakara, 2/195.
170 "Kendi kendinizi tehlikeye atmayın." Bakara, 2/195.

Sulṭānuñ müneccimleri ki her biri sulṭāndan yüz biñ ḳaraca aḳçe ᶜulūfe yirler imiş, şeyḫe dimişler ki "Hele biz żarūret ile giderüz, siz niye iḫtiyār itdüñüz ki sulṭānuñ inhizāmı muḳarrerdür ki biz nücūmda tecribe ve seyr ile maᶜlūm itdük." Şeyḫ dimiş ki "Uṣṭurlāb-ı ilāhīde böyle müşāhede olur ki Bayındır maḳtūl olup sulṭān manṣūr ve muẓaffer gele ki [171]"كُلُّ مُنَجِّمٍ كَذَّابٌ" ḥadīşi ṣıḥḥat bula." Anlar yine iᶜtiḳādları üzere baᶜżı kelimāt idicek, şeyḫ dimiş ki "Eger sözüñüz yalan olursa ᶜulūfenizi ḳaṭᶜ itdüreyim mi?" Müneccimler tażarruᶜ idüp dimişler ki "Meded! Kimseye bunı söyleme [56b] ve öyle eyleme!" diyicek şeyḫ dimiş ki "Eger sizüñ ᶜamelüñüz ḳaṭᶜī olsa, şimdi tereddüd ve şübhe ṭarīḳ olmazdı." Şeyḫle müneccimlerüñ bu kelāmını ḳāżī istimāᶜ ider imiş. Çün şeyḫ ṭoġrı ḫaberin virdügin işitmiş, bile gitmekde tereddüdi var iken ḳuvvet-i ḳalbile ᶜaẓīmet itmiş. Şeyḫe dimişler ki "Sulṭānuñ ᶜaskerin tahmīn eyle." Çün Ḳazvīn serḥaddine varmışlar, nihāyet biñ miḳdārı ᶜasker ancaḳ varmış. Şeyḫ dimiş ki "Allāh taᶜālā buyurupdur: ﴿كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللهِ وَاللهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾[172] Çün ᶜIrāḳ serḥaddinde bir vīrān kārbān-sarāya ḳonmaḳ isterler, cāsūs gelür ki "Bayındır-ı bāġī-i ṭāġī gice ᶜaskerinden beş biñ münteḫab erile sulṭānı şebī-ḫūn itmek içün ġāyib olmış. Bu gice ġafil yatmañ!" dimegin ṣabāḥa degin süvāre ṭururlar.

İrtesi yine ᶜaẓīmet iderler. Öyle namāzını ḳılup ᶜasker bī-ḫᵛābdur, bir miḳdār istirāḥat itsünler diyü sulṭān ḳonmaḳ tedārükin ider. Şeyḫ dir ki "Dün iki ḳonaḳ baᶜīd idüñüz, ṣabāḥa degin uyumaduñuz. Şimdi bir ḳuşlıḳlıḳ yol ḳarīb olduñuz. Eger bī-ḫod yatarsañuz, eṭrāfuñuzdan yüz kişi gelse feryād itse cümle biri biriñüzi ḳırarsız. Elbette göçüñ gidelim. Furṣat bizümdür" dimegin şeyḫüñ reᵓyine ve emrine tābiᶜ olup bir fersaḫ gidicek ādemle ḫaber gelür ki düşmen ṣaf düzüp yaşalın baġlamadadur dimegin ulaġuñ söziyle hemān şeyḫ eydür ki "Furṣat bizümdür yürimek gerek diyüp kendi ᶜazm ider ve bunı oḳur: ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ

171 "Her müneccim yalancıdır."

172 "Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir." Bakara, 2/249.

﴿إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾[173] Sulṭān Yaʿḳūb'a ḳuvvet-i ḳalb ḥāṣıl olup şeyḫüñ [57a] ardınca düşmen üzerine yürür. Şeyḫ naẓar ider ʿaskeri sābıḳan biñ biñ ancaḳ vardur dinilen ādemler ile on biñden ziyāde görünür ve düşmen ʿaskeri çoḳ iken biñ ancaḳ görinür. Ve Bayındır ʿaskerinden Ḳūm vālīsi Manṣūr Beg yüz döndürüp velī-niʿmeti Sulṭān Yaʿḳūb ṭarafına yardıma geldügi gibi, Bayındır'uñ ʿaskeri sınup ḳaçmaġa yüz ṭutarlar. Bayındırīleri bayırlara yandurup çayır çayır ḳaçırurlar ve ol bāġī-i ṭāġī hemān otaġı terk idüp ṭaġdan ṭaġa Ḫorāsān'a gider. Ṣūfī Ḫalīl ardınca az kimesne ile ḳova gider. Sulṭān dir ki "Ṣūfi ile ādem azdur, Bayındır ile çoḳdur, meded varsun" dir. Şeyḫ istimāʿ idüp dir ki "Ricālü'l-ġayb, Ṣūfī iledür. Yarın ikindi zamānında size başdan tesellī ḫaberi gelür." Sulṭān: "Tañrı abdālınuñ sözine muḫālefet eylemeñ, kimse gitmesün" dir. İrtesi ikindi ezānı virilür iken Ṣūfī Ḫalīl ṭarafından Bayındır'uñ başın getürürler ﴿فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾[174]

Naḳl olur ki şeyḫe suʾāl iderler ki "Ḥaḳ taʿālā iḥsānıyla keşf-i ḳubūra mālik olduḳdan ṣoñra meyyitüñ ʿaẕāb ve naʿīmi bilinür mi ve añа müsāʿade itmek olur mı?" Şeyḫ buyurur ki "Belī olur ki sābıḳan meşāyıḫdan biri bir mezāra uġrar, ṣāḥibini ʿaẕābda müşāhede ider. Çün dönüp girü uġrar, görür ki ʿaẕāb refʿ olmış. Bāʿiṣi ne ola diyü müteveccih olur. Ṣoñra maʿlūmı olur ki bir küçük oġlı varmış, oḳumaġa virmişler. [57b] Meger bismillāhirraḥmānirraḥīm dimiş, ol isimlerüñ şerefine ʿaẕābı refʿ olmış." Buña beñzer Ḳāżī ʿĪsā'nuñ ḫᵛācesi Mevlānā Faḫrüddīn intiḳāl itdükde ḳāżī, şeyḫe tażarruʿ ider ki mevlānānuñ aḥvāline müteveccih ola ki perīşān-ḥāl iken göçmiş Ḳāsımī-meşreb olmaġın. Meger şeyḫüñ Mevlānā Yūsuf adlu bir mükāşif dervīşi varmış, anuñla Faḫrüddīn'üñ ḳabri üzerine varurlar, ġāyet ʿaẕābda bulurlar. Gelüp şeyḫ, ḳāżīya dir ki "Anuñ ʿaẕābı refʿ olmaz, illā sizüñ anuñıçun ḫayrata teveccü-

---

173 "De ki "Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkūmdur." İsrā, 17/81.

174 "Böylece zulmeden o toplumun kökü kesildi. Hamd, ālemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." En'ām, 6/45.

hüñüz ve edʿiyeñüz ile ki siz anuñ ḳulısız[175] "مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَيَّرَنِي عَبْدًا" mūcibince." Pes ḳāżī, ḫʷācesi içün kendi bir ḫatm oḳur ve şeyḫüñ reʾyi ile baʿżı erāmil ve eytāma ṣadaḳa itdürür. Ol gice ḳāżī vāḳıʿasında görür ki Faḫrüddīn'e zebānīler ʿaẕāb itmek isterler, bir nūr anı iḥāṭa idüp baʿżı eytām ve erāmil zebānīleri çeküp alı giderler. İrtesi şeyḫe taʿbīr itdürmek ister. Şeyḫ taḳrīrinden muḳaddem dir ki "Senüñ anuñıçun ḳırāʾat-ı Ḳurʾān'uñ nūr olup anı ẓulmetden ḳurtardı ki Ḳurʾān-ı ʿaẕīm nurdur, ﴿وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ﴾[176] muḳteżāsınca ḫalāṣ oldı. Ve iḥsān itdügüñ kimesneler aʿvān-ı cefāyı defʿ itdüler, bu gice ʿaẕābı refʿ oldı." Ḳāżī ṣoñra vāḳıʿasını taḳrīr idüp şeyḫüñ keşfine inṣāf ider. Pes kişinüñ taʿlīm ve taʿallüm ve ḫayratda olan ṣaʿyi ﴿وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلاَّ مَا سَعَى﴾[177] muḳteżāsınca ve her kimse kendi fiʿline mübtelādur ki ﴿كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ﴾[178] muḳteżāsınca netīcesi kesb [58a] dünyāda ve āḫiretde ẓāhiredür.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaʿḳūb'uñ ḳızı Şāh Aġa bir miḳdār ḫelvā ile baʿżı nüẕūr göndermiş. Şeyḫ ḳabūl itmeyüp "Bu ḫelvā degil belki ṣuḥtdur!" dimiş. Şāh Aġa bī-ḫużūr olup ādem göndermiş ki "Benüm ḫelāl rızḳımdandur." Şeyḫ dimiş ki "Ben rāyiḥasından ve aṣlından bildüm ki cehennem ṭaʿāmıdur, ammā kendi öñince tetebbuʿ itsün ki ḫarāmdandur." Çün aslı ḫarām idügi Şāh Aġa'ya ẓāhir olur, şeyḫe vāfir ʿöẕrler ider ve iʿtiḳād-ı tāmmıla şeyḫden tevbe ider.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaʿḳūb ile şeyḫ ve ḳāżī ṣoḥbet ider iken sulṭān, ḳāżīya dir ki "Vüzerā senden bī-ḫużūrlardur. Cümlesini ʿazl müşkildür ki memleket anlaruñ reʾyi ile ḳāyimdür" diyüp sükūt ider ki şeyḫ ḫażretleri buyurur: "Mülk şerʿile ve ʿadlile ḳāyimdür; Allāh taʿālā ʿadlüñüz ziyāde ide. Duʿā ġāyibāne müʾeşşirdür" diyüp ḳalḳup gider. Ḳāżī da bile çıḳar gider, ammā ḫayret ve ġamdan bilmez ki nice ider, şeyḫden

---

175 "Kim bana bir harf öğretirse beni köle etmiş olur." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/316 no:2543; *Tefsīru'n-Neysābūrī*, 3/361; *Muʿcemu'l-Menāhi'l-Lafziyye*, 1/514 benzer şekillerde.

176 "Ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya." A'rāf, 7/157.

177 "İnsan için ancak çalıştığı vardır." Necm, 53/39.

178 "Herkes kazandığına karşılık bir rehindir." Müddessir, 74/38.

meded ile naṣīḥat ister. Şeyḫ dir ki bu meclise ġayr vāḳıf olmadı. Evliyā himmeti ile daḫı ﴿أُدْعُ إِلَي سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾[179] āyeti muḳteżāsınca inşāᵓallāh bu ġam daḫı defᶜ olur." Ḳāẓīnuñ ḫazīnedārına emr itdi, bir iki ḳımāşı getürüp bir ādemisi ile alup Ṣūfī Ḫalīl ki cümle ümerā ve vüzerādan eşedd idi ve anuñ Caᶜfer nām bir vekīli ve muṣāḥibi var idi ki şeyḫ niçe meṣāliḥini bitürmiş idi, çaġırup ol ḳımāşları Caᶜfer [58b] Beg'e virdi ve eyitdi: "Ḳāżī ile beglerüñ nizāᶜı memlekete küllī żarardur, pes biz ve siz ṣulḥe saᶜy idelim." Caᶜfer Beg eyitdi: "Siz Ḫalīl Beg'e müteveccih olup bir miḳdār aḥvāli beyān eyleñ. Ben daḫı varayım, inşāᵓallāh ḫayrlar ẓuhūr ide." Pes şeyḫ Ṣūfī'ye vardı. Ṣūfī Ḫalīl ḳapuya ḳarşu gelüp taᶜẓīm ile ṣadra geçürüp ḳarşusına oturup baᶜde ᶜarżı'l-maḥabbe "Ḫayr maḳdem! Bu bende-nüvāzlıġa bāᶜiş nedür?" diyü suᵓāl itdi. Şeyḫ eyitdi "İḫtilāf-ı ārādan iḫtilāl-i memleket lāzım gelür. İmdi sizüñle Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ nizāᶜı ve nezᶜi memleket ḫalḳına fezaᶜ virür. Elbette ṣulḥla maḥabbetüñüz isterem ki sizüñ ve anlaruñ tevābiᶜi āsūde olup şerᶜ-i şerīf ḳuvvet bula, ḫuṣūṣā ismüñüz müteşerriᶜ ve ṣūfī diyü meşhūrdur" diyüp teveccüh idicek, Emīr Ḫalīl bī-iḫtiyār olup dir ki "Gerçi vüzerā ile ittifāḳ idüp Ḳāżī ᶜĪsā'yı refᶜ itmek muḳarrer idi, ammā sizüñ emriñüze muḫālefet żarardur. Pes ikindi namāzında Baba Ferec ziyāretinde cemᶜ oluñ. Görelim ne ḥikmet ẓuhūr ider!" didi.

Çün ᶜaṣr zamānında Baba Ferec'de ḳāżī ile Ṣūfī Ḫalīl cemᶜ olup muṣafāha idüp namāz ḳılup otururlar. Nāgāh Ṣūfī Ḫalīl'üñ yegeni Ḫūy ḥākimi Ḥācī ᶜAbdullāh nām bir ṣāliḥ kimesne imiş ve hem Dede ḥażretlerine inābet itmiş imiş, içerü girür. Evvel şeyḫüñ elin öpüp ṣoñra ḳarībi olan Ṣūfī Ḫalīl Beg ile ve Ḳāżī ᶜĪsā ile muṣafāha idüp oturmış ve eyitmiş ki "Elḥamdülillāh ki bu ictimāᶜ ve maḥabbeti gördüm ki Ḫūy'da vāḳıᶜada görmiş [59a] idüm ki bir ḳaç arslan Ḳāżī ᶜĪsā ḥażret-

179 "(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O doğru yolda olanları da en iyi bilendir." Nahl, 16/125.

lerini pārelemek isterler. Şeyḫ gelüp eñ büyügini yapışup arḳasın ṣıġar. Ol daḫı rām olup niyāz ider. Getürüp ḳāżī yanında otur diyü işāret ider, hemān ol arslan silkinüp Emīr Ḫalīl olur, bāḳī arslanlar daḫı tażarruᶜ vü niyāz idüp yaturlar. Çün vāḳıᶜayı Dede Rūşenī ḥażretlerine ẕikr itdüm ve ezberden 'Dervīş İbrāhīm'e yaᶜnī Gülşenī'ye ve Emīr Ṣūfī'ye ve Ḳāżī ᶜĪsā'ya selām eyle, ittifāḳ-ı ḫayrdan rücūᶜ itmesünler ve sāyir vüzerāya ve ümerāya daḫı naṣīḥat itsünler' diyüp beni ᶜacele ile gönderdi. Bāḳīsin siz bilürsiz" diyüp sākit olur. Cümlesi biri birine baḳışup ḥayrete vardılar. Şeyḫ duᶜā idüp müteferriḳ oldılar. Çün sāyir vüzerā bu ictimāᶜ ve ḥikāyeti istimāᶜ itdiler, cümlesi ḳāżī ve şeyḫi ziyāfetler idüp evvelki ittifāḳlarından rücūᶜ iderler.

Ḥikāyet: Bu faḳīr sene ḫams ve şemānīn ve tisᶜi-miʾede Rūm'da idüm. Meḥmed Paşa ile Defterdār Veys Efendi'nüñ ki ṣoñra Mıṣr'a paşa olup anda intiḳāl itdi, ᶜaẓīm vaḥşetleri oldı ki biri birini ḳatl itmek cāyiz oldı diyü kāġıd emīni faḳīrüñ hemşīre-zādesi Maḥmūd ḫaber virdi ki "Yarın dīvānda ᶜaẓīm fetret vardur." Pes faḳīr süvār olmaḳ diledüm, Maḥmūd Efendi eyitdi ki "Luṭf idüp anlaruñ birisine bu gün varmañ ki her biri ᶜadūsı ḳapusında ādem ḳomışdur, gelenleri göreler." Faḳīr eyitdüm: "Ol ᶜadūlarına göredür, ammā muḥibbleri ṣulḥ içündür" diyüp evvel Meḥmed Paşa'ya varup eyitdüm: "Siz vezīrsiz ki yük götürmek şānuñuzdandur. Eger ġayrılaruñ yükini siz çekmez iseñüz kim çeker? ᶜAfv ve ṣulḥ leẕẕetinden maḥrūm olmañ, ḫuṣūṣā ᶜöẕr ideler." Eyitdi ki "ᶜÖẕr muḥāldür!" Eyitdüm: "Ol benüm ẕimmetüme!" diyüp vedāᶜ itdüm. Pes Veys Efendi'ye vardum ve eyitdüm: "Niçün fitne ve fesāda bāᶜiṣ olmaḳ istersiz, ḫuṣūṣā rūzgār-dīde ve kār-āzmūde olasız?" Fi'l-ḥāl müteġayyir olup vechinde ġażāb nümāyān oldı ve eyitdi: "Neden dirsiz?" Eyitdüm: "İşitdüm ki sūḳa kelāmı ve erāzil muḥāveresi gibi Vezīr-i aᶜẓam Meḥmed Paşa ḥażretleri ile yarın dīvānda mücādele etmek dilermişsiz ki düşmenlerüñüz gülüp dostlaruñuz ġam-nāk olalar." "Yā neylemek gerek?" diyüp ᶜacze düşdükde, eyitdüm: "Ḳabūl itmek şarṭı ile ᶜilācını diyeyim" didi ki "Ḳabūlümdür." Eyitdüm ki "Temcīdde evine

var. Defterdār geldi diyicek kendüye küllī ḫavf ṭārī olur ki eṣvābumı yazmaġa mı geldi ola diyü ṭaşra çıḳar. Baᶜde'ṣ-selām ve baᶜżi'l-kelām yüzine baḳmayup muṣāfaḥa ile di ki 'Ey ṣāḥib-i saᶜādet, bizüm nizāᶜumuzdan dostlara elem ü ġam, düşmenlere ṣafā vü ᶜālem ḥāṣıl olduġından māᶜadā biz daḫı aḫlāḳ-ı ẕemīmeye mübtelā olup şeb ü rūz kīn ü kibr ü buġż u ᶜadāvet ile olıcaḳ meṣāliḥ-i müslimīn żāyiᶜ olup āḫiretde mesʾūl oluruz. Pes eṣ-ṣulḥu ḫayrün!' diyüp Fātiḥa oḳuyup ḳalḳup selāmla; gör ki dīvānda āṣārı nice ẓuhūr ider." Eyitdi: "Varmaḳ ve bunları tenezzül olmaġın söylemek nefsüme güçdür." Eyitdüm: "Rūḥuñuza āsāndur hem vaᶜdemüz ḳabūlüñüz idi" diyicek ḳabūl itdi. Vāḳıᶜā varmış. İrtesi dīvānda ḫalḳ cenglerine muntaẓır iken vezīr-i aᶜẓam, defterdāra bir mertebe taᶜẓīm ider ki sāyir vüzerā ve ġayrılar taᶜaccüb iderler; ḥattā ekṣer-i meṣāliḥde efendi ḥażretleri siz görüñ diyü muḳayyed olur. Tamām ṣulḥ ve ṣalāḥ üzere oldılar. Bu faḳīre daḫı ṣavābları ḥāṣıl oldı, ḥattā hemşīre-zādem ḥikāyet ider ki "Ol gün ṭarafeynde olanlaruñ ekṣeri ḫançer ve varsaḳ ile gelmişler idi. Baᶜde'd-dīvān biri birini żiyāfete meşġūl oldılar." Pes [180]﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ ᶜĀrif oldur ki nefsi şeyṭānını müsülmān idüp rūḥına tābiᶜ ḳıla ki ḳarşulığından ḫalāṣ olup maḳām-ı Ḥakīm'e maẓhar ola.

Ḥikāyet: Yine ol senede Sulṭān Murād ḫᵛācesi Saᶜdī Efendi ile Şemsī Paşa'nuñ daḫı mā-beyni Şeyṭān oġlı içün nizāᶜ olmışdı. Beşikṭaş'da ḫᵛāceye vardum. Ḥayli şikāyet itdi. Ben eyitdüm: "Şimdi ben Şemsī Paşa'ya varup ṣulḥ iderüm, ammā siz ḳalbüñüzi müteveccih ḳıluñ" diyüp Şemsī Paşa'ya varup andan daḫı ᶜinādı defᶜ itdüm, ammā tenāfüs ḳomaz, hele "Mā-lā yudreku kulluhu lā yutreku kulluhu"[181]ya saᶜy vācibdür, ammā cibillī münkir olanı meşāyıḫa iḳrāra getürmek mümkin olmadı; manẓūr-ı ehlullāh olmayup muntaẓırīnden olup ḳaldılar, anlar daḫı maẓhardur.

---

180 "(Kötülüğü) En güzel bir şekilde sav, bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse anki sıcak bir dost oluvermiştir." Fussilet, 41/34.

181 Tamamı idrak edilmeyenin tamamı terk edilmez.

Naḳl olur ki Ḳāżī Īśā'yıla tenhā muṣāḥabetde iken Sulṭān Yaʿḳūb'uñ maḳbūl şāʿiri ki Mollā Şehīdī'dür, ḳāżīya bir aʿlā ḳaṣīde diyüp ʿarż itmiş. Ḳāżī bir at, yigirmi biñ aḳçe ve bir ḫilʿat virmiş. Otuz gün miḳdārı geçdükde yine bir ḳaṣīde daḫı getürüp "Bu andan aʿlā olmışdur, bunuñ cāyizesi daḫı ziyāde olmaḳ gerekdür" dir. Ḳāżī ġāyet bī-ḥużūr olup Mollā Şehīdī'yi bir maşlaḥata gönderür. Şoñra şeyḫ dir ki "Şu ḳallāş ve müsrifi gördüñ mi bir ayda bu ḳadar virdügümi żāyiʿ idüp gelmiş, yine benden nesne ṭamaʿ eyler." Şeyḫ ḥażretleri ḳāżīya dir ki [59b] ben seni ṣāḥib-i himmet bilürdüm, sen ḫod erzel-i nās imişsin. Bańa ṭalāḳ lāzım gelsün eger min baʿd senden bir nesne ḳabūl idersem!" Ḳāżī ʿĪsā ġāyet perīşān olup dir ki "Bańa bī-himmet ve erzel diyüp size neẕrile ḫıdmetümüzi redd içün şarṭ idüp almayasız, ḫuṣūṣā bizüm cümle mālumuzı sizüñ himmetiñüz ile oldı bilüp size niṣār itmege bahāne araruz. Böyle şarṭ itmek lāyıḳ mıdur?" diyende, şeyḫ eydür ki "Bī-himmet olduġuñ oldur ki ger Şehīdī günde bir ḳaṣīde getürse cāyizesini ziyāde idüp virmek gerekdi, ḫuṣūṣā böyle aʿlā ḳaṣīdeler ola ve sen ehl-i ṭabʿ ve şāʿir olasın, şuʿarā cāyizesi miḳdārını bilmeyesin ve virdügüñ unıtmayasın, belki her günini ḥisāb idesin. Pes min baʿd senden nesne ḳabūl itmek āḫırı ʿayn-ı ṭamaʿdur ve ben bu şarṭ itmekde bī-iḫtiyār idüm, nitekim yine senüñ ebyātuñda vāḳiʿ olmışdur.

(Naẓm): Ger ez-cunūn zi-tu dil ber-kenem mekun ʿaybem
Ki bī-vefāyī-i ʿāşik be-ihtiyār be-dest[182]

Neşr: Pes Ḳāżī ʿĪsā eydür: "Bu beytinden şoñra olan ʿayba daḫı iltifāt buyura idiñüz, bu ḳadar teşnīʿ-āmīz itmez idüñ" diyüp bu beyti oḳur.

Naẓm: Be-rūy-i men çi bedīhā-yi men şumār kunī
Mekun şumār u bigzār k'īn şumār be-dest

182 Cünun ile kalbimi senden koparırsam beni ayıplama ki aşığın vefasızlığı iradesiyle olursa kötüdür.

Gunāh-i tust ki dil beste der-ū ʿĪsī
Mahabbetī ki zi-yek sūst ustuvār bed-est[183]

Neṯr: Çün Ḳāżī ʿĪsā, şeref-i şehādetile zinde-i cāvīd oldı ki Allāh taʿālā buyurur: ﴿وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾[184] [60a] Defter-i māṣārīf u inʿāmātını tetebbuʿ iderler, şeyḫüñ nāmına bir ḥabbe bulımazlar. Taʿaccüb iderler ki şeyḫüñ māṣārīfi cümle ḳāżīnuñ ẓann iderler imiş. Ol ḫod ḫazīne-i ġaybdan ḫarc ider imiş, ḥattā zāviye-i şerīfeyi Mıṣr'da binā idüp niçe yüz fuḳarāya infāḳ ḳılduḳda cümle ʿālem taʿaccübde olmışlardur. Ve fuḳarāsı daḫı ol kimyā-yı ḳanāʿata ve ḳanāʿat-ı kimyāya māliklerdür. Elḥamdülillāhi ʿalā naʿmā'ihi. Ve gāhī ṣūret-i faḳrda eyle nümāyān olurlar ki dünyālıḳ bir nesnelere olmaz, nitekim sābıḳan kendülere Mollā Celāl-i Devvānī ile Şīrāz'da vāḳiʿ olan ḥikāyesi gibi. Tebrīz'de yine Mevlānā Şeyḫ Ḥüsāmüddīn-i Nūrbaḫşī ve ġayruhumā geldükde bir nesneleri bulınmayup istiḳrāż daḫı mümkin olmamış ki maṭlūb olan eşḫās dimişler ki "Şeyḫ sulṭānuñ ve vüzerānuñ ve Ḳāżī Ḥasan'uñ merciʿün ileyhisidür; memleketüñ mālı aña gelür. Bizden ḳarż istemek istihzā gibidür!" diyü virmemişler. Şeyḫe bu nāçīzlikden ṣafā gelüp semāʿ ider. Ol eṣnāda sulṭāndan ve ḳāżīdan vāfir nesne gelür, aṣlā ḳabūl itmez. İbrām iderler, eydür ki "Anuñ şükrānesi ki evimüz ṣaḥābe evine dönmiş. Ḳabūl ider isem ol bereket gider." Ammā ol günler ol ḳadar maṣrūf ider ki cümlesi taʿaccüb iderler.

Bu bendenüñ ḫıdmet-kārı Ferīdūn Çavuş, Mıṣr'da Ġarbiyye kāşifi olup her gün sipāha ve ġayre bir küllī simāṭ çekdüginden māʿadā eşḫāṣuñ evlerine envāʿ-ı ṭaʿāmdan yüz ṭabla gönderüp her gün hemān ekl ü ʿalīḳa iki yüz elli filori maṣrūfı vardur. Aṣlā bu faḳīr dirhem yaġ ve bir ḳadeh birinc ve bi'l-cümle bir nesne ḳabūlüm olmamışdur, ḫuṣūṣā sene selāse ʿaşere baʿde'l-elfde (1013 / 1604-05) faḳīr, İmām Şāfiʿī'de

183 Yüzüme karşı kötülüklerimi niçin sayıyorsun, sayma, bırak zira saymak kötüdür. İsa sana gönül bağladıysa senin günahındır. Tek taraflı muhabbet sağlam değildir.

184 "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölerler sanma. Bilakis onlar diridirler. Rableri katında rızıklanmaktadırlar." Āl-i İmrān, 3/169.

ᶜuzlet üzere iken o ḫarcı her gün lāzım gelüp birinci ve ġayrıyı her gün bāzārdan aluruz. Elliden ziyāde nefsüñ ḫarcı üzerümüze vācibdür ﴿وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَحْتَسِبُ﴾[185] Bu cümle ile yine kāşif-i meẕkūr temennā-yı duᶜādan māᶜadā ẓāhiren umūr-ı dünyāda müsāᶜade recā ider. Ḥikāyet iderler ki bī-nihāye ġallesinden māᶜadā bir niçe biñ ürzi, birinci ḥāṣıl olmış. Pes bu faḳīr ki geçinmesine cümle ᶜālem ḥased iderler, ḫuṣūṣā şimdi.

Ḥikāyet: Maᶜlūm ola ki evāyilde şol mertebe nefret-i dünyā bu faḳīre müstevlī oldı ki merḥūm efendiye bile ḳalbümden iᶜtirāż gelür idi ki bu ḳadar cāriye ve evlād ve ensāb ne ḳayddur! Ḥattā bir gün Mıṣr paşası Duḳakīn-zāde Meḥmed Paşa ki Ḳāżī-ᶜasker ᶜOṯmān Efendi'nüñ babasıdur, sene sittīn ve tisᶜi-miᵓede (960 / 1552-53) Ṭuraḳ [60b] Çelebi ki evvel anuñ ḫıdmetinde idi ki ṣoñra Sulṭān Selīm'üñ muṣāḥibi ve defterdārı olmışdur, bu faḳīre paşa ḥażretleri zāviyeye bir ṣurre içinde bir miḳdār altun ve bir ṣūf ve iki dülbend göndermiş. Ṭuraḳ Çelebi ᶜādetümüz üzere muṣāḥabetden ṣoñra ḫıdmet-kārına işāret idüp anları öñüme ḳodı ve eyitdi ki "Paşa ḥażretleri size maḥabbeten bunları irsāl itdi ki duᶜādan ferāmūş itmeyesiz." Faḳīre taġayyür-i ḥāl ḥāṣıl olup eyitdüm: "Benüm zāviyede sāyir dervīşlerden ġayrı bir raġīfüm ziyādedür ki ḫilāfet etmegidür, ben anı yimeyüp ṣadaḳa iderem. Çün ki ben ṣāḥib-i ṣadaḳayam, ṣadaḳaya neden muḥtāc olurum?" Ṭuraḳ Efendi ḳabūl idüñ diyü iḳdām itdi. Āḫır didim ki "Fātiḥa ve duᶜā ṣāḥibi beyne'l-ḳaşreyndedür, yaᶜnī şeyḫ efendidür, anlara alı gidüñ ki anlar baḥrdür; bu maḳūle ālūdelük ile bulanmazlar." Yine ibrām itdi ki "Anlaruñ ḥişṣesi virilmişdür, bu sizüñ ḥişṣeñüzdür, ḳabūl eyleñ." Gördüm ki iḳdām ider, ḥücreyi terk idüp ḳalḳdum ki ṭaşra gidem. Etegüme yapışup eyitdi ki "N'ola murāduñuz üzere şeyḫe īṣāl idelim" diyüp dāmānumı ṣalı virmedi. Faḳīr eyitdüm ki "Dāmenümi ṣalı vir, yoḫsa ḳıyāmet güni dāmenüñe yapışurum." Gülerek eyitdi ki "Anda daḫı biz sizüñ dāmenüñüze yapışuruz." Pes oturup eyitdüm: "Luṭf idüp bu müzaḫrafātı götürüñ." Ṭaş-

185 "Onu beklemediği yerden rızıklandırır." Talāk, 65/3.

radan Dervīş Şühūdī'yi çaġırup esbābı ve ṣurreyi virüp efendi merḥūma irsāl oldı ve dinildi ki efendi ḥażretlerinden ne ṣādır olursa gelüp ḫaber vire. Teslīm itdükde [61a] buyurmışlardur ki "Bu esbāb bir şaḫṣuñdur ki [186]"اَلْعَبْدُ وَمَا يَمْلِكُهُ كَانَ لِمَوْلاَهُ" mūcibince bizümdür ve deryādan feyż olan nehrden her ne ki reşş ü reşḥ olur cümle baḥrdandur, pes baḥra rücūʿı evlādur."

Ve aʿceb-i ʿacāyib budur ki bu gün ki bu kitābuñ bu maḥallini taḥrīr iderdüm ki sene ṣemān baʿde'l-elfüñ recebinüñ on sekizidür (1008 / 3 Şubat 1600), elḥamdülillāh elliden ziyāde evlād ve ensāb ve memālīk ve ġayruhum mevcūd iken ḫubze-pāre ṭaleb itdiler, yoġıdı. Ḫidmetkārlardan ṭaleb olındı, "Nemüz varsa naḳdden size virdük" didiler. Tevābiʿümüz olup evümüzde olan çavuşlardan ki Ḥüseyn Vāʿiẓ Çavuş ve Dervīş Ḳāsım Çavuş ve ferīd-i cihān Ferīdūn Çavuş ve Meḥmed Çavuş ibn Ḥüseyn-i Vāʿiẓ ve evlādumuz olan Seydī Meḥmed ve Seydī Muṣṭafā ve Seydī Aḥmed ve Seydī Ḥasan ʿAlī'den ṭaleb olındı. Cümle derūn u bīrūnda on pāre bulındı. Şol ḳadar ṣafā geldi ki bu pīrlikde az ḳaldı ki semāʿ idem. Ve ekşerine suʾāl itdüm ki "Size ḫarclıġuñuz olmamaḳ ile elem ve ġam gelmez mi?" Cevāb virdiler ki kefilümüz Rezzāḳ olıcaḳ niye ġam çekerüz!" Küçük oġlum ki Ḥasan ʿAlī'dür, on beş yaşında olup *Metn-i Telḫīṣ* ile *Küçük Ḥāşiye* oḳur ve Şeyḫ-i Ekber raẓıyallāhu ʿanhu kelāmın istimāʿ ider, bu faḳīrüñ *Nefḥatu'l-Esḥār*'ından ezberinde olmaġın bu ebyātı oḳudı.

Naẓm:
Bende-zāde ki odur ḫāliṣ ḳul
Fuḳarā vü ʿulemā ʿabdidür ol

Gülşenī-zāde Muḥammed nāmı
Umaram ḫayr ola encāmı

Çün ki benden oḳudı oldı o ḳul
Şeyḫ-zādemdür efendümdür ol

186 "Kul sahip olduklarıyla efendisinindir." *Tefsīru'n-Neysābūrī*, 2/124; *Feyzu'l-Kadīr*, 10/476; *Bedāʾiʿu'l-Fevāʾid*, 1/78, yakın lafızlarla.

Oldı oġlumken o ḳulum seyyidüm [61b]
Līk yoḳdur birisiyle ḳaydum

Bir niçe tecribeden ṣoñra āgāh
Kīmiyāyı dimege ḳıldum rāh

Bir seferde didüm ey nūr-ı fuʾād
Ḫarclıḳ nāḳıṣ u aḫrāc ziyād

Ṣanᶜatıla ḳılalım maṣrūfı
Añladı ṣanᶜatıla maᶜrūfı

Didi kim ḫᵛān-ı ṣabāḥ oldı tamām
Pişeyor şām içün envāʾ-ı ṭaᶜām

Yarına oldı kefilüñ Rezzāḳ
Ey peder pes niçün olalım ᶜāḳ

Rızḳumuz virmezise ger Rezzāḳ
Kimdürür kim ola anı ḫallaḳ

Dir idüm ögredem añа ṣanᶜat
Geçdi sanᶜat bañа ol pür-ḥīlet

Her kim eylerse ḳanāᶜat pīşe
Kīmiyāyı ḳıla mı endīşe

Kīmiyāger ola ger ḫırṣ ehli
Yüz ḳarası añа besdür cehli

Ey piser çün ki sen alduñ taᶜlīm
Eyle ḳardaşlaruña hem tefhīm

Muṣṭafā Aḥmed ü Feṭḥi vü Ḥasan
Gülşenī bāġı ola tā Rūşen

Naḳl olur ki şeyḫe şol ḳadar ḥayret müstevlī olurmış ki niçe gün kimseyi bilmez imiş, ḥattā merḥūm efendi ḥikāyet ider ki "Mışr'da henüz Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'da iken ḳırḳ gün aşlā birimüzi bilmezdi ve şalāt fevt itmezdi ve *Maᶜnevī*'yi taḥrīr iderdi. Ḳaṭᶜā yimek yimedi ve şu içmedi.

İttifāḳ yanında şu içdüm, elin uzatdı; çün ki şundum elin çeküp almadı ve içmedi. Vāfir ṭutdum, ola ki ala didüm. Ne aldı ve ne redd itdi, yine ʿālem-i ḥayrete gitdi. Gāh olurdı ki *Maʿnevī*'yi yazmaġa meşġūl olurdı, bir günde biñ iki yüz beyt diyüp yazardı. Sābıḳan Sīmī nām şāʿir içün dimişlerdür (mışrāʿ): "Sīmī du hezār beyt guft ve binuvişt".

Neşr: Pes Gülşenī ḥażretlerinüñ iki yüz beyt sehldür. Sābıḳā bundan aġrebi beyān olmışdur ki beş kātib didügi muḫtelifetü'l-evzān ebyātı yazmaġa yitişmemişdür.

Naḳl olur ki ol zamāndaki mecnūn-sıfat bī-ḫod olup kendi kendüye münācāt ve ebyāt ve ḥaḳāyıḳ [62a] söyler imiş, ḫuṣūṣā evāyilde baʿżılar ezberlerler imiş. Gāhī mebhūt ve bī-ḫod olup *Meşnevī*'nün bu ebyātına maẓhar olurmı.

Naẓm: Bes ʿaceb der-ḫᵛāb rūşen mīşeved
Dil derūn-i ḫᵛāb revzen şeved[187]

Ḫufte-i bīdār bāyed pīş-i mā
Tā be-bīdārī bebīned ḫᵛābhā[188]

Ān ki bīdārest bīned ḫᵛāb-i ḫoş
ʿĀrifest ū ḫāk-i ū der-dīde keş[189]

Duşmen-i īn ḫᵛāb-i ḫoş şud fikr-i ḫalk
Tā ne bestet fikretet bestest ḫalk[190]

Ḥayretī bāyed ki rūyed fikr-rā
Ḫorde ḥayret fikr-rā vu zikr-rā[191]

187 Uykudayken birçok ilginç şey ortaya çokar. Uykudayken gönül pencereye dönüşür. *Mesnevī*, 2: 2223.

188 Uyanıkken düşler görecek uyanık uyurlar olmalı bizim yanımızda. *Mesnevī*, 3: 1114.

189 Uyanıkken güzel düşler gören ariftir. Onun toprağını sürme diye gözüne sür. *Mesnevī*, 2: 2224

190 İnsanın düşüncesi bu güzel uykunun düşmanıdır. İnsanın düşüncesi uyumadıkça manevī boğazı kapalıdır. *Mesnevī*, 3: 1115.

191 Düşünceyi bitirecek bir hayret gerek. Hayret, fikri de yiyip yok eder zikri de. *Mesnevī*, 3: 1116.

Gülşenī: Bilmezem uyur uyanıḫ olduġum ḥayret budur
Vireli ʿışḳıla göñlüm fikriñüñ sevdāsına

Kim bilür göñlüm ḫayālin fikrüñ ilen ey perī
Kim ne vechile düşeyim ẕikrüñüñ sevdāsına

Naḳl olur ki gāhī öz özine cān göziyle naẓar idüp tābiş-i şems-i ḥaḳīḳatden nūr iḥāṭa idüp sūziş-i nār-ı maḥabbetden nāle vü feryād idüp bī-ḫord u ḫᵛāb gezmiş. "Ḫalḳ kime ʿāşıḳsun?" diyü şorarlar imiş, bu ebyātı oḳuyup cevāb virür imiş.

Naẓm: Yā ṣaġīre'ṣ-sinni yā raṭba'l-beden
Yā ḳarībe'l-ʿahdi min şurbi'l-leben

Rūḥuhu rūḥī ve rūḥī rūḥuhu
Men reʾā rūḥayni ḥallā fi'l-beden

Ṣaḥḥa ʿinde'n-nāsi ennī ʿāşiḳun
Ġayre en lem yaʿrifū ʿişḳī li-men

İḳṭaʿū vaslī ve in şiʾtum şilū
Kulle şeyʾin minkumu ʿindi ḥasen[195]

Neşr: Gāhī bir mıṣrāʿ ile cevāb virür imiş

Mıṣrāʿ: "ʿĀşiḳam ammā nedānem ber-kiyem"[196]

Neşr: Ve gāhī Mollā-yı Rūm'uñ bu rubāʿīsini oḳuyup feryād idermiş.

Naẓm: Ṣad merḥale zān sūy-i ḫired ḫāhem şud
Fāriġ zi-vucūd-i nīk u bed ḫāhem şud

---

195 Ey yaşı küçük, bedeni taze, süt içme vakti yakın olan! Onun canı benim canım, benim canım onun canı. İki canın bir bedende zuhurunu kim görmüş? İnsanlara göre ben aşığım, ama kime āşık olduğumu bilmezler. İster alakanızı kesin ister sürdürün, sizden vaki olan her şeye bana göre güzeldir.

196 Aşığım, ama kim olduğunu bilmiyorum.

Ez bes-i ḫūbī ki der-pes-i perde menem
Ey bī-ḫaberān ᶜāşiḳ-i [62b] ḫod ḫāhem şud[194]

Neşr: Bu maᶜnāda şeyḫüñ çoḳ maḳālātı vardur.

Gülşenī: Me-rā dīvāne zān sāzed ḫayāl-i ān perī-peyker
Ki ḫod-ber-ḫod şevem ᶜāşiḳ çu sevdāyī ez-ān dil-ber[195]

Naḳl olur ki Mışr'da bir meclisinde bī-iḫtiyār olup Mevlānā'nuñ bu beytine müteᶜalliḳ taḥḳīḳāt ider iken dimiş ki beyt budur.

Naẓm: Ey birāder bī-nihāyet dergehīst
Der-her ān çi mīresī billāh māīst[196]

Neşr: Sālike lāzımdur ki ḥacb-ı ẓulmāniye aşlā iltifāt itmedüginden māᶜadā ḥacb-ı nūrānīyi daḫı refᶜ eyleye ki nūrānīden çıḳmaḳ müşkildür.

Bāyezīd ᶜaleyhi'r-raḥmetu'l-Mecīd dir imiş ki "Eger şu üzere yüriseñ ḫas u ḫāşāk daḫı yürür; eger havāda uçsañ, siñek daḫı uçar; eger ṭayy-ı zamān ve mekān dirseñ yel ve berḳ daḫı ider, ammā kemāl Ḥaḳḳ'a ḳul olmaḳdur." Lākin bu güzer-gāhlara uġrayup geçmek mürşid olmaġa bāᶜişdür ki ġayrı sālik ol varṭaya düşse ḫalāṣ eyleye, nitekim Dede ḥażretleri buyurur.:

Naẓm: Ṭınma gözet baḳma çerer puşma hīç
Rind-i cihān ol yüri ṭoḳınma giç

Diger: Her demde yüz gözile biñ kez yüzini görseñ
Var yine görmek iste zinhār olma ḳānīᶜ

Yāᶜnī yüz ismde biñ ismi müşāhede itsen ki nihāyet-i aᶜdāddur.

---

194 Akıldan yüz merhale uzaklaşmak, iyi ve kötüyü vücuttan kurtarmak istiyorum. Ey habersizler, perdemin arkasında o kadar güzellik var ki kendime āşık olasım gelir.

195 O peri yüzlünün hayali bizleri o sebepten divane etmiştir ki kendi kendimize aşık olalım

196 Ey birader, o sonsuz bir dergahtır, onda her neye vasıl olursan billahi bizizdir o.

Neşr: Bu taḥḳīḳāt mā-beyninde şeyḫ ḥażretleri, Duʿācı Dede'ye naẓar idüp dir ki "Murād Ṭaġı'nuñ ḥikāyetini sen bilürsin. Eger ol ḥāle muḳayyed olsam, ol maḳāmda ḳalmaḳ lāzım gelürdi." Dönüp Ẓarīfī Ḥasan Efendi'ye eyitmiş: "Eger sen daḫı maḳām-ı insilāḫda ḳalayduñ maḥṣūr olurduñ." Çün ki ikisine bu ḫiṭābı idüp Gülşenī ḥażretleri ġayrı taḥḳīḳa meşġūl olur. Baʿde'l-meclis aṣḥāb ṣorarlar, Ẓarīfī Efendi ve Duʿācı Dede ol [63a] iki ḥikāyeyi basṭ iderler. İkisini daḫı faḳīr hem Duʿācı Dede'de ve hem Ẓarīfī Ḥasan Efendi'den istimāʿ itdüm.

Ammā Duʿācı Dede bir pīr idi ki yüzden ziyāde yaşamış idi, Dede Rūşenī ḥażretlerine inābet idüp ḫıdmet itmiş idi, ammā Rūşenī saġ iken anuñ itmāmını Gülşenī'ye ḥavāle itmegin pīr ile Mışr'a gelmiş idi. Pīr zamānında ve merḥūm Şeyḫ Aḥmed zamanında gāhī türbe-i müşerrefe ḳapusında ayaġ üzere ḳalḳup mufaṣṣal duʿā iderdi. Şeyḫler ḥużūrında cümlesi āmīn diyüp tażarruʿ vü niyāzı ziyāde iderler idi, ḥattā bir gün duʿā ider iken selef-i ṣāliḥini ẕikr idüp bī-ḫod-ṣıfat şevḳle yād itmegin efendi merḥūma ve dervīşlere ceẕbe ḥāṣıl olup bī-iḫtiyār semāʿa ḳalḳıldı, ṣabāḥdan beyne'ṣ-ṣalāt geçince semāʿ oldı. Ekşer-i fuḳarā semāʿdan çıḳmaḳ vāḳiʿ olmadı ve merḥūm efendi ekşerini ol vaḳtüñ ayaġ üzere durdılar. Cümleden Duʿācı Dede semāʿdan çıḳmadı. Āḫır-ı ʿömrine degin zāviyede oldı.

Faḳīr türbe-dār iken gāhī miftāḥı alup ṣabāḥa degin içerüde ayaġ üzere ṭurur idi. Bu ḫıdmeti faḳīr anlardan taʿallüm itdüm. Ḳaṭʿā dünyāya müteʿalliḳ kelimāt itmezdi, hemān bir gün faḳīre bir sebīke altun pāresi virdi ve eyitdi: "Bunı bir müsülmāna beyʿ eyle ve kefen ve penbe al ve baḳiyyesini benüm meyyitüme ḫıdmet iden dervīşlere vir ve baḳiyyesini ṭaʿām pişir, dervīşler yisünler. [63b] ve baḳiyyesinden on iki filorilik para boz, beşini ṭaşrada baʿżı fuḳarāya bildügüñ gibi vir ve yedisini kendüñe istedügüñ nesneye ḫarc eyle ve benden olduġını bir yıla degin kimseye söyleme." Çün sebīkeyi ḳırḳ altuna ṣatdum, alan bir şeyḫ idi, ḥaḳḳını virüp alduḳda ol ḥīnde ġāyib oldı. Taʿaccüb itdük. Çün vaṣiyyeti üzere esbāb-ı meyyiti alduḳ, zāviyeye alı gitmege ḥicāb itdüm, bir yirde emānet ḳodum; kimse bilmezdi. Çün tekye ḳapusına geldüm, efendiyi ṣanṭçılar

çārsūsından gelür gördüm. Tevaḳḳuf itdüm. Gelüp selām virdükde, buyurdılar ki "Duᶜācı Dede bize duᶜā itmiş, duᶜālar size" dimiş. Çün ḥücresine varduḳ, muntaẓır ve muḥtāżır gördük. Efendi merḥūm ile selāmdan ṣoñra bir miḳdār sükūt üzere ṭurdılar. Ṣoñra barmaġın ḳaldurup şehādeteyn getürdi ve intiḳāl itdi, raḥmetullāhi ᶜaleyhi raḥmeten vāsiᶜaten. Ammā ol ḥikāyet ki Dede zamānında Gülşenī'den naḳl itdi, budur:

Ḥikāyet: Gülşenī merḥūm Tebrīz'de iken ḥālete müstaġraḳ olup kendüyi Murād Ṭaġı'nuñ eteginde bulur ki yılda bir kerre ziyāret-gāh-ı ḫāṣṣ u ᶜāmm imiş. Anda Dede Rūşenī'nüñ üç ḫalīfesine rāst gelür ki biri Fetḥullāh Ḫalīfe ve biri Ḳoçī Ḫalīfe ve biri Seḫī Ḫalīfe'dür. Bunlar cümle Gülşenī ile hem-rāh olurlar. Seḫī Ḫalīfe riyāżetden żaᶜīf olmaġın ṭaġa çıḳamaz, şeyḫ götürüp ṭaġa çıḳarur. Bunlar duᶜālar iderler ve ziyāret ḳılurlar. Çün eṭrāfdan [64a] neẕr ve ṭaᶜām getürmek muᶜtād imiş, bir kimesne meẕkūr olan ḫulefā öñine bir büyük tās ᶜasel ve vāfir nān getürüp yimege meşġūl olduḳda şeyḫi daḫı çaġırmışlar. Şeyḫ yimekde ᶜöẕr itmiş. Ṣāyim ola diyü ṭınmamışlar. Şeyḫ eteginden ḳar üzerine darı ṣaçarmış ki ḳuşçaġuzlar yisünler dir imiş. Eteginde nesne görinmez iken iki kīle miḳdārı ṣaçmış. Ḫulefā taᶜaccüb iderler imiş. Çün kendüye ḥāl ġalebe itmiş, bir kerre bülend āvāzla hū dimiş. Pes kendüye gelmiş, görmiş ki Tebrīz'de yirinden ırılmamış.

Meger Dede ḥażretlerinüñ sābıḳu'ẕ-ẕikr Ḫalīfe Ḥüseyn Çelebi, Gülşenī ile ṣoḥbete gelmiş imiş; ol daḫı murāḳıb oturur imiş. Çün Gülşenī feryād itmiş, ol daḫı mütenebbih olmış ve şeyḫden aḥvāli ṣorarmış. Gülşenī taḳrīr olan aḥvāli dimiş. Tārīḫ maᶜlūm olmaġın tevaḳḳuf itmişler. Tā dört aydan ṣoñra Dede ḥażretleri ḳışlamaġa Tebrīz'e gelmiş, şeyḫüñ evinde ḳonmış. Çün ki şeyḫ her ṭāyife ile hem-reng şeklinde imiş, Dede ḥażretleri "Ṣarı Ṣaltuḳ" diyü ḫiṭāb ider imiş, nitekim sulṭānlar ve ümerā ve ḳużāt "Tañrı abdālı" dirler imiş. Pes bir gün Ḥüseyn Çelebi, meẕkūr olan ḫulefāya Dede ḥażretleri ḥużūrında ṣormış ki "Murād Ṭaġı'na fülān zamānda varduñuz mı ve sizüñle Ṣarı Ṣaltuḳ hem-rāh olup Seḫī Ḫalīfe'yi ṭaġa çıḳardı mı?" diyicek dimişler ki "Bizümle bir meczūb-şekl

yüzi niḳābla kimesne hem-rāh oldı ve Seḫī Ḫalīfe'yi elma gibi [64b] götürüp ṭaġa çıḳardı. Biz bal yidik, anı daḫı daʿvet itdük. Yimedi ve eteginde nesne yoġıken iki keyl miḳdārı darıyı ḳar üzere ṣaçdı ve didi ki ḳuşçuġazlar yisünler. Baʿdehu hū diyüp ġāyib oldı, ammā Ṣaltuḳ degil idi, yaʿnī [197]﴿وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ﴾ Çün gitdi, ʿacāyib elvānlı ḳuşlar gelüp fi'l-ḥāl yiyüp ʿacāyib mevzūn ṣadālar idüp uçup gitdiler ki bülbüller daḫı ol ṣadāyı idemezler." Ol maḥalde şeyḫ ḥāżır degil imiş. Dede ḥażretleri buyurmışlar: "Buña maḳām-ı insilāḫ dirler. Ehl-i nesḫ ve fesḫ ve resḫ bu aradan ġalata düşmişlerdür."

Ammā ol ḥikāyet ki Ẓarīfī Efendi'ye vāḳiʿ olmış, kendüden ve pīrüñ sārbānı ʿAlī Dede'den istimāʿ itdüm, oldur ki Ḥasan Efendi İstanbul'da faḳīre buyurdılar ki "Müftī Ḫᵛāce Çelebi müftī olduḳda mübārek-bāda vardum. Meger Sulṭān Meḥmed imāmı Ayġır İmām anda imiş. Ebussuʿūd Efendi beni gördükde buyurdılar ki "İşte imām efendi, bu fetvānuñ müftīsi geldi, [198]"لَيْسَ الْخَبَرُ كَالْمُعَايَنَةِ" Biz bildügümüz bunlar görürler. Ol ḥāli bunlardan suʾāl eyle" didükde, imām didi ki "Baʿżı meşāyıḫ bir ḳaç yirde nümāyān olur dirler, cāyiz midür?" Lāyiḥī Efendi ki vezīr-i aʿẓam ḫᵛācesi ve şeyḫi olmışdur, ol zamān Ẓarīfī Efendi'nüñ mürīdi ve seccādecisi idi, anda ḥāżır imiş, ol daḫı Ẓarīfī Efendi taḳrīrinden māʿadā naḳl eyledi ki ol ḥālde Ẓarīfī [65a] Efendi'ye bir ḥāl ḥāṣıl oldı ki Ebussuʿūd Müftī Ḫᵛāce Çelebi Efendi ṣāḥibu't-tefsīr, bir ṭıfl-ı ebced-ḫᵛān gibi oldı ve Ayġır İmām bir māde gurbeye döndi.

Ẓarīfī Efendi ol maḥalde bu ḥikāyeti böyle basṭ itdi ki "Mışr'da Şeyḫ İbrāhīm'üñ ḫıdmetinde kemāl-i fenā üzere idüm. Namāz-ı ʿaṣrda şeyḫe muntaẓır olduḳ, ammā saʿādet-ḫānesinden inmeyüp anda olan dervīşānla cemāʿat olup ḳıldılar. Çün ki Müʾeyyediyye Cāmiʿi'nüñ

---

197 "Fakat onlara öyle gibi gösterildi." Nisā, 4/157.

198 "Haber, görmek gibi değildir" *Musnedu Ahmed*, 3/341; *Musnedu'l-Bezzār*, 11/272; *Sahīhu İbn Hibbān*; 14/96; *el-Mustedrek ʿale's-Sahīhayn*, 2/351; *ʿUmdetu'l-Kārī*, 15/266; *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 2/415; *Feyzu'l-Kadīr*; 5/357.

müʾezzini ḳāmet itti, cemāᶜate ḳalḳmaġa ḫimmet itdüm, ḥarekete ḳādir olmadum. Pes yā Allāh diyüp şıçradum. Gördüm ki benüm gibi bir şaḫṣ yirümde murāḳıb ḳaldı. Varup namāzı ḳıldum. Selām virdükde, dönüp baḳdum yine ol şaḫṣ ol maḥalde murāḳıb oturur idi. Pes bī-iḫtiyār bunı iḳtiżā itdüm ki şanṭçılar çārşūsından Būlāḳ'a vardum. Andan Şubre ḳaṣabasına, andan Fuvve'ye müteveccih oldum. Yolda ᶜĀşıḳ Ḫalīfe'ye rāst geldüm. "Ne ᶜaceb ki şeyḫden cüdā olduñuz? Ḳanġı gün çıḳduñuz?" didi. Selām virüp geçdüm. Çün Reşīd'e ḳarīb vardum, şeyḫüñ sārbānı ᶜAlī Dede develer ile gelürdi, beni görüp inüp muṣāfaha itdi ve "Şeyḫüñ ḥāli nedür ve dervīşler nicedür, ḳaç gündür Mıṣr'dan çıḳalı?" diyüp suʾāl itdi. Ben eyitdüm: "Cümlesi ḫoşdur!" Selāmlayup cüdā oldum. Çün Reşīd muḳābilesine vardum, ᶜālem-i ᶜaḳla nüzūl itdüm. Pīrüñ şoḥbeti ḫāṭıruma geldi, dönüp Mıṣr'a geldüm. Henüz ikindi ile aḫşam mā-beyni olmamış idi ki Mıṣr'da Müʾeyyediyye Cāmiᶜi'ne geldüm, hemān ol benüm ṣūretüm olan şaḫṣ yanına geldüm. [65b] Gördüm henüz murāḳıb olup oturur. Bī-iḫtiyār yā hū diyüp yapışdum. Yirinden şıçradı. Çün naẓar itdüm, kendümden ġayrı kimesne görmedüm. ᶜAceb şübheye düşdüm, zāhid idüm ki neᶜūzu billāh, pes defᶜ-i şübhe içün ḥammāma varup ġusl itdüm. Tekrār ikindi namāzını ḳıldum. Ḳable'l-maġrib Gülşenī ḥażretleri gelüp cāmiᶜde ẕikre ḥāżır olmaḳ ᶜādetleri idi. Çün olduḳları ṭabaḳadan aşaġa indiler, taᶜẓīmle selāma ḳalḳdum. İltifāt ile müteveccih oldılar. Yanlarına vardum. Buyurdılar ki "Ḥasan Ḫalīfe mübārek olsun. İşte bu beden-i miṯāl-i müktesebī ile ḫıdmetde olan sālikīn Allāh taᶜālānuñ emriyle ḫıdmet iderler." Faḳīr tażarruᶜ vü niyāz itdüm, "Benüm ḫıdmetden murādum bu degildür. Beni böyle taḳayyüdden ḫalāṣ eyleñ" diyüp ayaḳlarına düşdüm. Fātiḥa oḳuyup maḥall-i ẕikre revāne oldılar. İki günden şoñra ᶜĀşıḳ Ḫalīfe geldi; üç günden şoñra Sārbān ᶜAlī Dede geldi. Her biri üç günlik yolda baña baᶜde'l-ᶜaṣr bulışduġın ḫaber virdi. Aṣlā şübhe ve şekküm ḳalmadı ki ṭayy-ı mekān u zamān ve beden-i miṯāl-i müktesebī ile niçe ṣūretde nümāyān olup seyrān cāyizdür."

Pes Şeyḫülislām Müftī-i enām Ḫᵛāce Çelebi ḥażretleri buyurdılar ki "Ṣaḥīḥdür. Bizüm daḫı iᶜtiḳādumuz budur ki Āṣaf bin Berḫıyā, Belḳīs'uñ ᶜarşını göz yumınca Ḥażret-i Süleymān'a getürdi hem merḥūm pederüm daḫı bu maḳūle ḥālāt göstermişdi." Ve müftī, Ḥasan Ḫalīfe'ye suᵓāl itdi ki "Dünyāda aᶜceb-i ᶜacāyibden ne gördüñ beyān eyle!" diyüp ibrām itdi. Ḥasan Efendi: "Üç nesne gördüm. İkisini diyeyim, birini teklīf [66a] buyurmañ!" didi. Müftī Efendi: "Hele ol ikiyi buyuruñ" didi. Ḥasan Efendi ikisini taḳrīr itdi. Faḳīr, Lāyiḥī Efendi'den cümlesin işitdüm. Ol iki muṭavveldür, ammā ᶜacāyibdendür; *Meşāhidü'l-Vücūd*'da beyān itmişümdür, tetebbuᶜ olına. Çün kim üçincisinüñ taḳrīrinde tevaḳḳuf itdi, Müftī Efendi ḫayli iḳdām itdi. Āḫır Ḥasan Efendi eyitdi: "Sehl-i mümteniᶜdür ve ferd-i cāmiᶜdür ve ṣūret-i ẓulmetde lāmiᶜdür ve vāḳiᶜ-i rāfiᶜdür. Yaᶜnī Mıṣr'da Müᵓeyyediyye Cāmiᶜi'nde minberüñ ṣaġ cānibinde seccāde-nişīn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nām bir ᶜAcem pīrin gördüm; andan aᶜceb dünyā vü āḫiret ehlinde bir nesne görmedüm" diyü sākit oldı. Müftī Efendi vāfir tenezzül idüp ve maḥabbet gösterüp üç kerre "Ẓarīfsin Ḥasan Efendi!" didi. Bu cümle Lāyiḥī Efendi'nüñ naḳli ve taḳrīridür ve kendi *Meşnevī* şerḥinde icmāl ile dimişdür, ammā Mıṣr'da Sārbān ᶜAlī Dede, faḳīre ḥikāyet-i insilāḫı bi-ᶜaynihi rāst gelüp üç günlik yolı bir sāᶜatde alup yine rücūᶜ itdügin beyān itdi.

Ammā ᶜĀṣıḳ Efendi, Edirne'de sene sebᶜ ve ḫamsīn ve tisᶜi-miᵓede (957 / 1550-51) faḳīr yanında çün ki İstanbul'da Muḥyiddīn-i Ḳaramanī vāḳıᶜasında Ḥasan Efendi'den baᶜżı nesne naḳl oldı, ᶜĀṣıḳ Efendi bī-ḥużūrlıḳ şeklin gösterdi. Ḥuẓẓār inkār eyleyüp ḳadh itmek istediler. ᶜĀṣıḳ Efendi buyurdılar ki "Ehl-i taṣarrufdur ve ehl-i keşfdür ve ebu'l-vaḳtdür. Anuñ itdügi ḥikmet içündür, ḫattā cümleden Mıṣr'da merḥūm zamānında ṭayy-ı zamān u mekān itdügüne ben şāhidem" diyüp ḥikāyet-i meẕkūre ile baᶜżı taṣarrufātın [66b] daḫı beyān itdi.

Ve'l-ḥāṣıl eger sālik ve hābiṭ olan iḫvān gördüklerin beyān ve ẕevḳ itdüklerin ᶜayān idüp zamān ve mekān ṭayy ḳılup ve ḳulūb-ı mürdeyi ḥayy ḳılduḳların iẓhār ve ẓāhir ü bāṭında evvel ü āḫır ẓuhūr ideni āşikār

iderler ise, İmām ʿAlī kerremellāhu vechehu buyurduġı gibi "لَقُطِعَ هَذَا الْبُلْعُومُ وَلَرَجَمْتُمُونِي"[199] olur. Ve'lnaḫtim bi'l-ḫayr."[200]

Naḳl olur ki An çayı kenārında Sulṭān Yaʿḳūb'la Ḳāżī ʿĪsā ḳonup ṣoḥbet iderken şeyḫi görürler ki bir yüksek ṭaş üzerine çıḳup bī-ḳaydāne oturır. Sulṭān, ḳāżīya dir ki "Şeyḫi daʿvet itseñ, ṣoḥbetinden müstefīd olsaḳ olmaz mı?" Ḳāżī dir ki "Şimdi ol özge ʿālemdedür, gelmek muḥāldür." Sulṭān dir ki "Eger gelürse ne virürsin?" dir. "Dil-ḫāhuñuz, yaʿnī göñlüñüz istedügi her ne ise sizüñdür!" Sulṭān dimiş ki "Eger gelürse sañā Şaʿşaʿ'dan gelen atı aluram ve gelmez ise ben sañā biñ filori vireyim." Meger ol atı istermiş, ḳāżī virmez imiş. Öceşdükden ṣoñra, şeyḫi bilmez bir ġalīẓ yaṣavul gönderürler. Çün şeyḫe gelür, "Gel seni sulṭān ister" dir. Şeyḫ eydür: "Benden ġayrı sulṭān mı vardur! Yüri git, yoḫsa bir ṭaşla başuñı biñ pāre iderem!" Ol kimse eydür: "Dīvāne misin? Sulṭān işidür, ṣoñra senüñ ḥaḳḳuñdan gelür." Şeyḫ eydür: "Sulṭān Ḥaḳ'dur, hemīşe semīʿdür. Var ol seni gönderen ʿāciz-i faḳīre di ki biñ altuñı hemān virsün, varmazam." Çün yaṣavul gelüp biñ altunı hemān virsün, varmazam didügin söyler. Sulṭān, şeyḫüñ keşfine inṣāf idüp ḳāżīya biñ altunı teslīm [67a] ider ve dir ki "Eger şeyḫ ḳabūl iderse añā daḫı biñ altun virile." Ḳāżī ʿĪsā ḫande idüp dir ki "Şeyḫ ḳabūl itse ben cümle mā-meleküm virürdüm ki "اَلْعَبْدُ وَمَا يَمْلِكُهُ كَانَ لِمَوْلاَهُ"[201] İrtesi ḳāżī, şeyḫle mülāḳī olduḳda meger henüz ceẕbede imiş, ḳāżī yaḳın varmaḳ ister. Şeyḫ elindeki ʿaṣāyı ḳaldurup üzerine yürür, dir ki "Bre bī-edeb, fe-bī yantıḳdan eger ehl-i ḥaḳdan bir söz ṣādır olsa añā ḫande mi idersin! Pes sen maẕhar-ı keşf olamazsın!" diyü ḳovar. Ḳāżī niçe gün ʿöẕrler ider, ḥattā şeyḫ ḫoş-ḥāl olduḳda ḳāżī-ʿasker bu ġazeli şeyḫe irsāl ider.

---

199 "Bu boğaz kesilirdi ve beni kesinlikle taşlardınız." *Sahīhu'l-Buhārī*, 1/35; *Fethu'l-Bārī*, 1/216; Umdetu'l-kārī, 2/43; *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 1/335.

200 "Güzel bir şekilde son verelim."

201 "Kul sahip olduklarıyla efendisinindir." *Tefsīru'n-Neysābūrī*, 2/124; Fethu'l-kadīr, 10/476; *Bedāʾiʿu'l-Fevāʾid*, 1/78, yakın lafızlarla.

Naẓm: Menem esīr-i ġam-i ʿişḳ u mübtelā-yi firāḳ
Kebāb geşte dil u cān zi-sūzhā-yı firāḳ[202]

Ne maḥremī ki bedū dem zenem zi-ġussa-i ʿişḳ
Ne hem-demī ki bigūyem zi-derdhā-yi firāḳ[203]

Binā-yi ṣabr u şekībem zi-bīḫ kened āhir
Ki kende bād be-seng-i fenā binā-yı firāḳ[204]

Halāṣīm nebuved hergiz ez-ġameş gūyī
Ki āferīd me-rā İzid ez-berāy-i firāḳ

Zi-dīde ḫūn biguşā ʿĪsiyā ki muṭrib-i ṭabʿ
Zened be-meclis-i cān dembedem nevā-yı firāḳ[205]

Neşr: Çün şeyḫe inbisāṭı zamānında bu ġazel vāṣıl oldı, kendi ḥālini beyān ve kendüyi unudup ve unutduġın daḫı unutmaḳda bu Türkī ġazeli diyüp ḳāżīya irsāl itdi.

Naẓm: Dembedem dīvāne göñlüm eyleyüp sevdā-yı ʿışḳ
Ṭaġa dīvāne gibi düşdüm olup şeydā-yı ʿışḳ

Fāriġ oldı ḫayr ü şerden ʿışḳa ṭapşuran özin
Ne bilür dīvānedür ol rind-i bī-pervā-yı ʿışḳ

Düşeli sevdā-yı ʿışḳa duymaz oldum ḥālümi
Bilme özüñ ey göñül kim olasın dānā-yı ʿışḳ [67b]

Ṣaluban nāmūs u ʿārı olmayan bed-nāma baḳ
ʿĀr u ġayretden olandur reşkilen rüsvā-yı ʿışḳ

202 Aşk gamına esir ve ayrılığa müptela olan benim; firak ateşlerinden bağır kebap oldu!
203 Ne bir mahremim var ki ona aşk derdinden dem vurayım ve ne de bir dostum var ki ona ayrılık acısını anlatayım!
204 Sabır binam kökünden yıkıldı; artık hicran binası fena taşıyla yıkılsın!
205 Ey İsa, gözden akıt kanı ki tabiat çalgıcısı can meclisinde sürekli ayrılık nağmesi çalar.

Derd-i bī-dermān imiş derdine dermān ᶜāşıḳın
Pes devāsın andan iste mübtelā-yı dā-yı ᶜışḳ

Furṣatuñ fevt itme ey dil elde iken iḫtiyār
Dime kim ṭañla bu gündür istegüñ ferdā-yı ᶜışḳ

Ayılan güneşden aydın dir gören ᶜışḳuñ yüzün
Gün kimi rūşen göz açup gören dir sīmā-yı ᶜışḳ

Göz yumup iki cihāndan birligile geçe gör
Tā olasın Gülşenī-sān ey göñül bennā-yı ᶜışḳ

Naḳl olur ki Ḳāżī ᶜĪsā, Sulṭān Yāᶜḳūb'uñ umūr-ı muᶜaẓẓama ve muṣāḥabetine meşġūl olmağın ḳāżī-ᶜaskerligi büyük ḳardaşı Şeyḫ ᶜAlī'ye tefvīż eylemiş imiş. Ḳāżī ᶜĪsā şeyḫle ṣoḥbet ider iken gelse ḳarşu varup taᶜẓīm ider imiş. Şeyḫ ḳalḳmayup iltifāt itmez imiş ve selāmın almaz imiş. Ḳāżī ᶜĪsā şeyḫe dimiş ki "Bir müsülmānuñ niçün selāmını almazsın?" Şeyḫ dir imiş ki "Ḳanı müsülmān ki اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ"[206] Bu senüñ birāderüñ nā-ḥaḳ yire müsülmānları döger ve nā-ḥaḳ ḥükm ider!" Ḳāżī ᶜĪsā laṭīfe ḳaṣd idüp dimiş ki "Ḫavf itmez misin ki küfrüñe ḥükm ide?" Şeyḫ: "Ḥākim olan müsülmān gerek" dimiş.

İttifāḳ ol zamānda meger şeyḫ dīvān yolında durup maẓlūmları ẓālimler elinden ḳurtarmaḳ ᶜādeti imiş. Nāgāh görür ki bir şerīfi muḥaṣṣıllar aparup şehrden iḫrāc içün çekerler. Çün şeyḫ ḥażretlerini görür, dād dād diyü feryād ider. Şeyḫ: "Dāduñ kimdendür?" dir. Eydür ki "Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ ḳardaşı Ḳāżī ᶜAlī'den ki Şeyḫ Ebū İsḥāḳ-ı Ḳulsufī ḫāṭırı [68a] içün beni şehrden ḥaḳāret ile süreyor. Şeyḫ tetebbuᶜ ider, şühūd-ı ᶜudūl ẓulm olduğın şehādet iderler. Şeyḫ şerīfi muḥaṣṣıllaruñ elinden alup ḳāżī-ᶜaskere varur, eydür ki "Niçe bir ẓulm idersin, inṣāf olmadı mı?" Meger Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ yanına sulṭānuñ vüzerāsı Şāh Maḥmūd Cān

206 "Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden güven duyduğu olduğu kişidir." *Sahīhu'l-Buhārī*, 1/11; 8/102; *Sahīhu Muslim*, 1/65; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 3/4; *Sunenu't-Tirmizī*, 4/313; *Sunenu'n-Nesāʾī*, 8/105; *Musnedu Ahmed*, 11/66; *Fethu'l-Bārī*, 10/446; *Feyzu'l-Kadīr*, 5/52, *Keşfu'l-Muşkil Min Ahādīsi's-Sahīhayn*, 3/77.

ile Emīr Zekeriyyā gelmişler imiş. Şeyḫ̇e dimiş ki "Benüm ẓulmüm nedür?" Şeyḫ̇ dimiş ki "Ḳardaşuñı ḫalḳa musallaṭ eylemek kendüñ ẓulm itmek degil midür?" Ḳāżī dir ki "Benüm ḳardaşum bir kimseden bir gül ḳoḳımaz; ẓulm ḫod rüşvete müteᶜallikdür. Benüm ḳardaşum Şureyḫ-i zamānedür. İşidenler gerçek ẓulm itdi şanurlar" diyicek, şeyḫ̇ dir ki "اَلْحَقُّ يَعْلُو وَلاَ يُعْلَى"[207] Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem ḫażretlerine emr olduġı, ḳāyim-i maḳāmları daḫı meᵓmūrdur, gerek siz ḳabūl idüñ gerek itmeñ! Ke-mā ḳālallāhu taᶜālā:﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا﴾[208] Gerçi "اَلنُّصْحُ بَيْنَ الْمَلإِ تَقْرِيعٌ"[209] mūcibince ve ﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾[210] emrine tābiᶜ olmaḳ gerek, lākin başuñuza ḳaḳup şermende olmayınca sizüñ gibiler rücūᶜ itmez. Senüñ ḳardaşuñ diyen mürāyīye ḳaçan Sulṭān Yaᶜḳūb'uñ vālidesi tevābiᶜī gelse ayaġa ḳalḳup ḳarşu varur ve aḥyānen aᶜlem-i ᶜulemā Mevlānā Celālüddīn-i Devvānī meclise gelse iltifāt itmeyüp ihānet ider, ḫuṣūṣā Peyġamber ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur "مَنْ أَهَانَ عَالِمًا فَقَدْ أَهَانَنِي وَمَنْ أَهَانَنِي فَقَدْ أَهَانَ اللهَ وَمَنْ أَهَانَ اللهَ دَخَلَ النَّارَ"[211] duḫūl-i nār vesāyit sebebiyle [68b] olıcaḳ iḫānet ve iᶜānet berāberdür. Ol mürāyī, Ḳāżī Şureyḫ'e nice nisbet olur ki İmām ᶜAlī kerremellahu vechehu ṭarafından ḳāżī iken İmām ᶜAlī ile bir ᶜāmmī mā-beyninde daᶜvā olup Ḳāżī Şureyḫ'e gelürler. İkisini berāber durġurup ḥükm ider. Baᶜde'l-ḥükm ḳalḳup imāma taᶜẓīm ider ve eydür ki "Baᶜde hāẕā ḥükm sizüñdür" ve kendi yirine oturdur. Ḫuṣūṣā İmām ᶜAlī ḥaḳḳında Ḫażret-i Server ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurdı

---

207 "Hak üstün gelir, hakka üstünlük sağlanamaz." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 1/144no:362.

208 "De ki: "Hak, Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkār etsin". Biz zalimlere öyle bir ateş hazırladık ki" Kehf, 18/29.

209 "Topluluk içinde nasihat etmek, azarlamak demektir." *Tefsīru'n-Neysābūrī*, 2/439; *Hāşiyetu'ş-Şihāb ᶜalā Tefsīri'l-Beyzāvī*, 7/382.

210 "Kötülüğü en güzel olan şeyle uzaklaştır." Mü'minūn, 23/96.

211 "Kim bir ālime saygısızlık yaparsa bana saygısızlık yapmış olur. Bana saygısızlık yapan ise Allah'a saygısızlık yapmış olur. Allah'a saygısızlık yapan da ateşe girer." *Mufīdu'l-ᶜUlūm ve Mubīdu'l-Humūm*, 1/330.

[212]"أَقْضَاكُمْ عَلِيٌّ" Bir kimesne ki aña ḳāżī ola, aña bir ẓālimi teşbīh lāyıḳ mıdur?" Ḳāżī ʿĪsā cevāb bulmayup dir ki "Sen şeyḫlıġı yaḫşı bilürsin; ḳāżīlıġı anlar bilür ve hem ḥükm-i ḳāżīyı istīnāf itmek olmaz." Şeyḫ dir ki "Mütedeyyin ḳāżīnuñ ḥükmi istīnāf olmaz, ammā senüñ ḳardaşunuñ ekşer ḥükmi ġarażdan türemegin ibṭāli vācibdür. Ve ben şerīʿatı ḥaḳḳa'l-yaḳīnden ʿayne'l-yaḳīn nice ẓuhūr itdi görüp ʿilme'l-yaḳīn ile bilmişem. Siz ḳāl u kīlden ẓannıla şekkdesiz. Ben saña ḥaḳḳıla ḥükm it diyü emr iderem. Eger itmezseñ gözüñi çıḳaruram!" diyü bir barmaġını uzadur ve meclisden ḳalḳup gider ve ḫıdmet-kārlarına emr ider ki ḫaymelerini anlaruñ yanından ḳaldura. Vüzerā ḳāżīnuñ infiʿālını görüp anlar daḫı gider. Ḳāżī ḫaymeden çıḳmaġa ḳaṣd ider, ayaġı ṭınāba ilişür; düşer, bir gözüne zaḫm irür, çıḳa yazar, ammā eṭrāfı ṣoyılup mecrūḥ olur. Gözin baġlayup şeyḫe āvāz itmiş: "Gözümi çıḳarduñ, ḳanda gidersin! Ẓālim ben miyem, yoḫsa sen misin?" diyü şeyḫüñ ardınca [69a] segirdürmiş ve dimiş ki "Min baʿd emrüñe muṭīʿam, her ne ki buyurursın anı iderem." Şeyḫüñ ġażabı sākin olup ḳāżīnuñ gözini baġlu görür, laṭīfe ṣanur. Çün ḳāżī açar, şeyḫ gözinüñ zaḫmını görür, gitmegi terk ider şol şarṭıla ki ol şerīfi ẓaleme elinden ḫalāṣ idüp Ḳāżī ʿAlī min baʿd kimse dilegi ile kimseye ẓulm itmeye. Fi'l-vāḳiʿ eyle olur.

Naḳl olur ki şeyḫüñ çārṭāḳı muḳābilesinde bir büyük aġaç varmış, şeyḫüñ medd-i naẓarına māniʿ olurmış. Bir gün oturanlara dir ki "Bu aġaç bizüm seyrümüze māniʿdür. Ne ola idi ki bunı ḥākim bu maḥalden ḳaldura idi." Ol eşnāda şeyḫ aşaġı ābdeste iner. Çün yine yuḳarı çıḳar, baḳar görür ki aġacı kesmişler, götirüp alı gitmişler. Ḥāżırlar daḫı taʿaccüb iderler. Çün ṣorarlar, meger Sulṭān Yaʿḳūb'uñ yeni ʿimāretine lāzım gelüp almışlar. Şeyḫüñ ḫātırına gelür ki "Elḥamdülillāh ḫātır-ı raḥmānīnüñ teʾşīri oldı."

Ol eşnāda Dede ḥażretleri Tebrīz'e gelür, şeyḫüñ köşkine çıḳar. Güneşüñ teʾşīrin görüp dir ki "Bunda bir ḳaç sögüt getürüp diksünler ki

---

212 "İçinizdeki en yetenekli hüküm verici Ali'dir." *Fethu'l-Bārī*, 10/590; *Şerhu Sahīhi'l-Buhārī*, 10/244; *Feyzu'l-Kadīr*, 1/219; *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 1/183, no: 489.

gölgesi fāyidedür" diyüp dervīşlere emr ider. Fi'l-ḥāl getürüp dikerler ve şeyḫe dir ki "Dervīş maḥcūb oturup aḥvāl-i keşfi keşf itmemek gerek." Pes şeyḫ bilür ki Dede ḥażretleri ḫāṭırasını keşf idüp murādı terbiyedür. Dede'nüñ elin öpüp ayaġ üzere ṭurur. Dede buyurur ki "Üç gün ṣabr eyle, keşf mekşūf [69b] olur" diyüp Fātiḥa oḳurlar. Üç günden ṣoñra Dede ḥażretleri, şeyḫi çaġırdur. Geldükde eydür ki "Vaᶜdemüz tamām oldı, elbette keşf-i niḳāb ve refᶜ-i ḥicāb ẓuhūrı vācibdür. Her çend biz perde idelim disek, güneşe perde olmaz."

Pes şeyḫ görür ki Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ ve Şeyḫ Necm'üñ ādemleri ellerinde bir mektūb var Dede ḥażretlerine. Pes Dede mektūbı şeyḫe virüñ diyü işāret ider. Anlar tereddüd idüp "Mektūb sizedür, siz oḳuñ" diyü Dede'ye virürler. Dede ḥażretleri alup şeyḫe virüp oḳu diyü emr ider. Çün oḳur, mażmūn-ı mektūb bu ki Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ dilinden ki "Şeyḫüñ dikdügi sögüt ṣu yolında olmaġın Şeyḫ Necm'üñ bāġına ṣu gelmege māniᶜ olmışdur, ḫuṣūṣā cümlenüñ seyrān-gāhıdur, ammā Tañrı abdālına teklīfe ḥicāb iderüz ve ḫavf iderüz ki celāli ġālib olmaġın ḫāṭırı müteġayyir olmaġıla żarar çekevüz." Çün şeyḫ oḳur, Dede ḥażretlerine baḳup dir ki "Sizüñ rıżā-yı şerīfüñüz nicedür?" Dede ḥażretleri buyururlar ki "Benüm rıżām senüñ rıżāñdur. Pes sen daḫı Allāh taᶜālā rıżāsı içün olsun anlaruñ ḫāṭırı içün ol ḥicābı refᶜ eyle." Fi'l-ḥāl bāġ-bānlara emr idüp ol bī-ber olup bār-ı girān olan sögüt aġaçlarını ḳalᶜ iderler. Baᶜdehu bī-ḥicāb Dede ile muṣāḥabete meşġūl olurlar.

Ṣāḥib-i menāḳıb naḳl ider ki Mıṣr'da şeyḫ buyurdı "Ehl-i maḥşer cümle cehennemden ṣırāṭ üzere geçerler ki [213]﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا﴾ buyurılmışdur, ammā müᵓminlerüñ cehennemi ﴿نَارُ اللهِ الْمُوقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ﴾[214] olacaḳdur ki sūziş-i [70a] ᶜışḳ, nāḳış u ḳalbi ehl-i ḳalb ve kāmil-ᶜayār eyler ve nār-ı firāḳ ve ḥarāret-i iştiyāḳ-ı uşşaḳ bi'l-āḫere maẓhar-ı dīdār eyler" didügi maḥalde bu ḥikāyeti beyān eyledi ki Tebrīz'de Sulṭān Yaᶜḳūb meclisinde cenneti vaṣf idüp didüm ki "Allāh taᶜālā müᵓ-

213 "(Ey insanlar!) Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur." Meryem, 19/71.
214 "O, Allah'ın yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir." Hümeze, 104/5-9.

minlere göz ve sāyir ḫavāss ve nefs ve rūḥ ḥaẕẕ idecek her ne varsa virüp dört ırmaġdan içüp bī-ḥadd ḥūrī ve ġılmān ḳoçup niçe köşk iᶜṭā olur" diyicek sulṭān ferḥān olup "Pes ḫużūr ile diñlenürüz" dirimiş. Şeyḫ eyitmiş: "Nice āsūde olursız, hele nārullāhi'l-mūḳadeye dāḫil olmaġı iltimās eyleñ ki anda size yir vireler ki cehennem insān yiridür, ḥayvān dāḫil olmaz ki ol daḫı cennet gibi bāḳīdür. Siz hemān cehennem-i ᶜavāmmda çalu çırpı olmaḳ içün laᶜib ve lehv ve lehbe meşġūlsiz enᶜām gibi, belki enᶜāmdan aẓall şummun bukmun olup bī-ᶜaḳlāne ġaflete saᶜy idersiz bu āyetler muḳteżāsınca" dir. "Nitekim Allāh taᶜālā buyurur: ﴿إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ﴾[215] Ve ḳālallāhu taᶜālā: ﴿أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلاَّ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾[216] ﴿أُولٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ﴾[217] Ve ḳālallāhu taᶜālā: [218] ﴿وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ Ḳasvet-i ḳalbüñüzden sizi seng-i ṣammāyıla berāber itdi" diyicek sulṭān dir ki "Yā nice sülūk itmek gerek ki bu ḳasvetden ḫalāṣ olavuz?" Şeyḫ dir ki "Mā-sivallāhdan tevbe, bārī mā nehallāh'dan rücūᶜ idüp ḳalbüñüzi nār-ı maḥabbetullāh ile ḳāl eyleñ, tā ki [219] ﴿نَارُ اللهِ الْمُوقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ﴾ den ehl-i ḳalb ile cennet-ı rūḥa dāḫil olasız; giderek ᶜadlile maḳām-ı şühedāya ᶜurūc idesiz." Sulṭān bī-iḫtiyār tevbe [70b] idüp baᶜdehu ᶜadl ü inṣāfa saᶜy idüp şühedā maḳāmın bulur.

Naḳl olur ki Sulṭān Yaᶜḳūb, Ṣūfī Ḫalīl'i Şīrāz emāretinden ᶜazl itdükde Tebrīz'e gelüp dīvān begligine ṭālib olur. Ḳāżī ᶜĪsā, sulṭāndan dilek idüp ḫilᶜat geydürmek içün şeyḫ ḥażretleri bile olmaḳ müteyemmendür, bile olmaḳ gerek diyü şeyḫe ibrām ider. Şeyḫ dir ki "Ben anı vāḳıᶜada gördüm. Bir faḳīri bir ṭablaḳī çubuġı ile urdı. Anuñ bed-duᶜāsı Ṣūfī Ḫalīl'i manṣıbda ḳomaz; sümege minnet itmiş olursın." Ḳāżī: "Benüm

---

215 "Şüphesiz, yeryüzünde yürüyen canlıların Allah katında en kötüsü, akıllarını kullanmayan (gerçeği görmeyen) sağırlar ve dilsizlerdir." Enfāl, 22/8.

216 "Yoksa sen onların çoğunun (söz) dinleyeceklerini yahut akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, belki yolca onlardan daha da şaşkındırlar." Furkan, 25/44.

217 "İşte bunlar gafillerin ta kendileridir." A'rāf, 179/7.

218 "Yakıtı insanlarla taşlar olan." Bakara, 2/24.

219 "O, Allah'ın yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir." Hümeze, 104/5-9.

ḫāṭırum içün hele bile gidelim" diyü ibrām ider. Ol eṣnāda Ḫalīl Beg gelür, ol daḫı şeyḫe niyāz ider, bile ḳaldurur. Şeyḫ dir ki "Be-şarṭ-ı añ ki elüñ ve dilüñ ṣaḳlayasın!" Yolda gider iken fuḳarā, ḳāżīdan ᶜādetlerince nesne recāsına ḳarīb varurlar. Ṣūfī Ḫalīl'e ḫoş gelmez. Elinde bir ılġın çubuġı varmış; bir dervīşi bir kez urup söger. Ol dervīş āh diyüp bir cānibe gider. Şeyḫ vāḳıf olup tetebbuᶜ ider; aṣlā bulınmaz. Ḳāżī ᶜĪsā vāḳıᶜanuñ vuḳūᶜına taᶜaccüb ider. Ḫalīl Beg'e dir ki "Bu senüñ maṣlaḥatuñ igen pāyidār olmayacaġına şeyḫ işāret itmiş idi. Gel terk eyle" dir. Ḫalīl Beg dir ki "Çün sulṭāna ḳarīb geldük, hele ḫilᶜat geyeyim. Görelim ṣoñı nice olur." Pes maᶜzūl olan Süleymān Beg ibn Bīcān ki sulṭānuñ ḳayın atası imiş, ṭalaḳa yemīn itmiş ki eger Ḫalīl Beg dīvān begliginde ḳalursa artuḳ sulṭānla cemᶜ olmaya. Pes on iki gün dīvān olmamış. Çün ki sulṭānuñ aḳribāsından imiş, yine dīvān begi itmiş. Şeyḫüñ vāḳıᶜa ve kelāmı rāst olmaġın Ḳāżī ᶜĪsā ve Ṣūfī Ḫalīl şeyḫe iᶜtiżārlar itmişler. [71a]

Naḳl olur ki Sulṭān Ḥasan, Cihānşāh'ı başduḳda Aḳḳoyunlu begleri ve ketḫudāları, belki baᶜżı sipāhīler, şikest olan ᶜaskerüñ kimi ḳızın kimi ᶜıyālin şerᶜī nikāḥla almışlar. Ṣoñra Sulṭān Yaᶜḳūb devrinde Tebrīz'den Yuḥān yurdına ḳonduḳda, çün ki ol zamānda ekṣer-i ehli dīvān Ḳaraḳoyunlı olmış idi. Sābıḳan Cihānşāh'uñ ᶜammusı ḳızını Aḳḳoyunlu Selīm Ketḫudā almaġın, ayırmaḳ içün ġulüv iderler. Aḳḳoyunlu daḫı hücūm iderler. Sulṭāna ol ḫatun daḫı şikāyet itmegin, sulṭān daḫı ayırmaġa ẓāhib olur. Ṭāᵓifeteyn ise muḳāteleyi muḳarrer iderler.

Eşik aġası Velī Aġa, Ḳāżī ᶜĪsā'ya gelüp iki ṭāyife ḳıtāl ideceklerin beyān ider ve eydür ki "Eger bunı ıṣlāḥ itmeseñüz mülkümüz ḫarāb olur." Ḳāżī dir ki "Şeyḫden ġayrı kimesne ıṣlāḥ itmez, varup añа tażarruᶜ eyleñ." Ol eṣnāda şeyḫ ḥażretleri gelür. Velī Aġa niyāz idüp dir ki "Eger bu aḥvāli ıṣlāḥ iderseñüz, evvelā benden neẕir altı bedevī at ve sāyir beglerden her birinden daḫı ziyāde tuhaf gelsün." Şeyḫ dir ki "Altı at degil, yedi iḳlīmüñ mālı içün bir iş işlemezem ki rüşvetdür, ammā ġarażsız Allāh içün defᶜ ve ḳaṭᶜ-ı fitne içün murād idüp sulṭāna bir mektūb yazayım, siz īṣāl eyleñ" diyicek ḳāżī ve Velī Aġa dirler ki "Biz ḳādir degilüz ki sulṭānuñ ġāyetle ġażabı ve bi-ḥużūrlığı vardur." Şeyḫ dir ki "Ṣavābda

bańa şerīk lāzım degildür, yarın göresiz" diyüp irtesi Sulṭān Yaᶜḳūb'a bir mektūb gönderdi ki icmālen ṣūreti budur:

"Sen ki Ḥasan oġlı Yaᶜḳūb'sın. Bil ki pādişāhlar şerᶜ-i şerīfüñ ḫādimidür. Şerᶜa muḫālefet yümn degildür. [71b] Eger dünyā vü āḫiret saᶜādetin isterseñ, şerᶜ-i şerīfe iṭāᶜat eyleyüp ol ḫatunı zevcine teslīm eyle ve nāḳışātu'l-ᶜaḳl tedbīrine uyma ki Peyġamber ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: [220]"شَاوِرُوهُنَّ خَالِفُوهُنَّ" ki ol ḫatun ki sańa māmādur; bilmeyüp senüñ mülküñ elüñden çıḳarup seni vebāle ḳoymaḳ ister. Eger anlaruñ tedbīri ile ᶜamel iderseñ, senüñ mülküñden çıḳmaḳ ve gitmek lāzımdur."

Çün ki Sulṭān Yaᶜḳūb mektūbı görür, "Tańrı abdālınuñ emri ancaḳ, oḳuñ, iṭāᶜat olunsun!" dir. Kātib-i dīvān Mevlānā İdrīs ichārla oḳur. Sulṭāna ḫayli şermendelik gelüp fi'l-ḥāl Devlet Māmā'ya ādem irsāl ider ki ol ḫatunı zevci ile şerᶜi-şerīfe göndere ve min baᶜd umūr-ı memlekete müteᶜalliḳ bir nesneye ḳarışmaya ve dir ki eger ḳarışur iseñ, senüñ başuña Tańrı'nuñ belāsını getürürem ki Tańrı abdālı eyle ḥükm itmişdür. Pes cümle aᶜyān sulṭānuñ bu inṣāfına inṣāf ideler ve baᶜdehu cümlesi ṭarīḳ-i ᶜadālete giderler.

Ḥikāyet: Zamānumuzda olan āṣār-ı eşrāṭ-ı sāᶜat gibi ki bir ᶜavret, bir yahūdī ᶜacūzesi saḫḫāre ki Kirā diyü taᶜẓīm ü tekrīm idüp niçe ehl-i ᶜilm ve ḳāżī nāmına kefere-i fecere, cehennem-ḫānesine varup murād-ı dünyā içün niçe kerre bulışup derdmend Vāᶜiẓ İştibli Emīr Efendi bu maḳūle ᶜulemāyı maᶜzūl-i ebed itmek gerek didükde aẓlem-i ḥükkām olan vācibu'l-izāle bir melᶜūne yahūdiyye şikāyet itmegin bīçāre vāᶜiẓi bir gice bir ḳaç zebānīler gönderüp evinde giceligi ile alup İstanbul'dan Selānik'e alı gitdiler. Āḫır vaᶜẓ ü naṣīḥatın diñleyen müsülmānlar kimi taẓarruᶜ vü niyāz idüp kimi hücūm itmegin gücle [72a] yine Ḳosṭanṭiniyye'ye getürdiler. Ḥāliyā ol melᶜūne ile metbūᶜı olan metbuᶜ-ı nār memleket-i ᶜOṣmānīye ḥükm ider. Cümle vüzerā ve ḥükkām, şerrinden

220 "Kadınlarla istişare edin, görüşlerine muhalefet edin." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/4no:1529.

ḳorḳup iṭāᶜat iderler. Ḥāliyā küffāruñ ġalebesine bāᶜiṣ oldur. Mıṣr'da olan baᶜżı ḥükkām ḫod tābiᶜ-i tābiᶜdür. Bir iki kerre ḥaḳḳ-ı naṣīḥat içün kendüye vardum. Ṣūretā ḳabūl gösterdi. Ben gitdügüm sāᶜat ﴿وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ﴾[221] muḳteżāsınca menᶜ itdügüm ẓulmden māᶜadā niçe ẓulm daḫı iḥdāṣ itdi.

Naḳl olur ki şeyḫ emr bi'l-maᶜrūf ve nehy ᶜani'l-münkerde bir ṭabaḳada imiş ki meger bir ehl-i ᶜilm arż-ı meyteyi iḥyā idüp niçe zamān taṣarruf itmiş iken çün Berdaᶜ'da Dede ḥażretlerine anda olan arġı tevābiᶜiyle sulṭān ṭarafından temlīk iderler. Ol ᶜālim Tebrīz'e gelüp ḥālini şeyḫe bildürür. Şeyḫ dir ki "Ṣabr eyle bir ḳaç zamān ki Dede ḥażretleri ol muḥaṣṣıllar ile Tebrīz'e gelür. Ol Tebrīz'e geldükde, ḥaḳ kimüñ ise vāṣıl olur, zīrā Dede ḥażretleri kimesnenüñ ḥaḳḳına ṭamaᶜ itmez." Çün bir iki aydan ṣoñra Dede ḥażretleri ve tevābiᶜi Tebrīz'e gelürler, ol ᶜālim, şeyḫe gelür. Şeyḫ ol muḥaṣṣılları ādem gönderüp getürür, "Bu faḳīr ehl-i ilmüñ iḥyā itdügi yiri niçün alduñuz?" diyü suᵓāl ider. Anlar dir ki "Ol arġı ve tevābiᶜini sulṭān, Dede ḥażretlerine temlīk itdi. Ol mezraᶜ anda dāḫil olmaġın taṣarruf itdük." Ol ᶜālim dir ki "Bir ölmiş yir idi, Dede'ye ol yirler virilmezden [72b] evvel ben iḥyā itdüm, benümdür" dir ve elinde olan temessükleri göstericek şeyḫ muḥaṣṣıllara dir ki "Bu ehl-i ᶜilmüñ mezraᶜını kendüye teslīm eyleñ ve şimdiye degin taᶜaddī ile ne alduñuz ise teslīm eyleñ, Dede ḥażretlerini vebāle ḳoymañ!" diyü ibrām idüp ḥükm ider.

Muhaṣṣal-ı kelām, muḥaṣṣıllar Dede ḥażretine varup dirler ki "Sen mürīd ve muḥibb didügüñ bir münkir düşmen imiş ki sen 'Benüm Ṣarı Ṣaltuġum, Cüneyd ve Bāyezīd mürebbāsı maḳāmındadur' diyü vaṣf idersin, ol ḫod fuḳarā erzāḳına māniᶜ bir ṣāḥib-i ġarażmış!" diyü ᶜacāyib söylerler. Dede ḥażreti tafsīl-i ḥāli yine anlardan bilüp fi'l-ḥāl ḳalḳup şeyḫüñ evine gelür. Anlaruñ müvācehesinde şeyḫe dir ki "Allāh taᶜālā senden rāżī olsun nice ki ben senden rāżīyam ve ᶜāḳıbetüñ ḫayr olsın nice ki benüm ᶜāḳıbetüm ḫayr olmaġa saᶜy itdüñ ve Ḥaḳ sańa ᶜaṭā icrā

221 "Fakat şeytanlarıyla yalnız kaldıkları zaman." Bakara, 2/14.

eyleye, nitekim bu ḫuṣūṣda ḥaḳ icrā eyledüñ ve beni ḥarām yimekden ḫalāṣ itdüñ. Rāh-ı Ḥaḳ'da benüm ḫāṣṣ oġlum sensin. Her ne ḳadar ben bu ḥarīṣ cāhillere tenbīh iderdüm ki ṣaḳınuñ ġayruñ ḥaḳḳını bizüm mālumuza ḳarışdırmañ, zīrā ḳalbüme şübhe gelürdi. Anlar tenzīh-i nefs içün riyā ile ḥāşā ki biz de ṭamaᶜ ola dirlerdi. Ol faḳīrüñ rezaḳası ḫod şerᶜ-i şerīf muḳteżāsınca kendünüñdür ki Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: [222]"مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ" Pes anlara her zamān tenbīhüm fāyide itmedi. Elḥamdülillāh şimdi sevgilü oġlumdan iẓhār-ı ḥaḳ ẓuhūr itdi" diyüp ol ehl-i ᶜilmüñ rezaḳasını kendüye ṭapşurdılar ve ol ḳadar müddetde alınan mālı, şeyḫ benüm fuḳarāya neẕrüm olsun diyüp kendi mālından [73a] ol ehl-i ᶜilme teslīm itdi. Dede ḥażretleri baᶜdehu şeyḫe benüm ehl-i ḥaḳ Ṣarı Ṣaltuġum diyü ḫiṭāb iderdi.

Ḥikāyet: Bu maḥalle geldükde sene şemān baᶜde'l-elf şevvālinüñ on beşinde (1008 / 29 Nisan 1600) Rūm'dan Mıṣr'a ḫaber geldi ki meẕkūre melᶜūne Kirā didükleri yahūdiyyeyi müsülmānlar cemᶜ olup pāre pāre eylemişler. Tafṣīli budur ki müsülmānlardan sipāhīler cemᶜ olup Müftī Ṣunᶜullāh Efendi'ye varup melᶜūnenüñ müsülmānlara istīlāsını ve manāṣıb umūrında olan ḥükūmetini ve niçe müsülmānlaruñ telefine bāᶜiṣ olduġını beyān idüp ḳatline fetvā isterler. Müftī ehl-i ḥaḳ kimesne olmaġın tevaḳḳuf itmez, lākin, "Varuñ Ḫalīl Paşa vāsıṭası ile Sulṭān Meḥmed'e ᶜarż-ı ḥāl idüñ. Ola ki anlaruñ daḫı reʾyleri muvāfıḳ-ı şerᶜ ola" diyicek, varup pādişāha ᶜarż idicek ḳatline emr ider. Çün ki vālidelerine bāᶜiṣ-i rüşvet idi, sulṭāndan tażarruᶜ ve zārī ile ᶜafv recā ider. Pādişāh: "Çün ki bāᶜiṣ-i iḫtilāl-i memālik ü memālīk imiş, ḳatli evlādur; eger seni daḫı isteseler virürdüm!" diyicek meʾyūs olur.

Melᶜūne, Ḳaġıdhāne cānibine bir peremede gizlenüp ḳaçup gider iken bulup getürüp vezīrüñ ḳapusı öñinde ḳatl idüp pāre pāre ideler, "laᶜnetullāhi ᶜaleyhā ve ᶜalā men yuᶜāvinuhā".[223] Bir elini kesüp baᶜżı

---

222 "Kim ölü bir araziyi diriltirse o onundur." *Sahīhu'l-Buhārī*, 3/106; *Musnedu Ahmed*, 8/23; *Sunenu'd-Dārimī*, 3/1700; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 3/178. Yazmada "من أحيا أرضا ميتا فله" şeklinde. Kaynaklarda hadisin değişik rivayetleri mevcuttur.

223 Allah'ın laneti onun ve ona yardım edenlerin üzerine olsun.

ṣāḥib-i manṣıb-ı ʿālī olanuñ getürüp ḳapusına aṣa ḳorlar ve dirler ki "Öpe geldügüñ eldür; ḳurudup hemīşe ziyāret eyle!"

Melʿūnenüñ ol ḳadar mālı çıḳar ki niçe yıl ʿasker-i İslām'a sefer içün her ay üç yüz biñ filori [73b] virseler yine ziyāde ḳalur. Baʿżı ẓāhir olan budur ki ẕikr olur: Evvelā zümürrüd aḳsāmından baʿżı şāh-dāneler çıḳmış ki kimsede ve ḫazīne-i pādişāhda yoġımış, cümlesini dört yüz biñ filori taḫmīn itmişler. Ve lüʾlüʾleri biʿaynihi keẕālik ve sāyir cevāhiri keẕālik. muḥaṣṣal yalñuz ḳıymetī ṭaşlar on beş kerre yüz biñ filori taḫmīn olur ve ol ḳadar naḳd filorisi çıḳar ilā yevminā hāẕā ki āḫır-ı ḳāʿde-i sene ṣemāndür (1008 / 12 Haziran 1600), yüz on kerre yüz biñden ziyāde oldı, muttaṣıl bulınmaḳdadur. Emlāk ve aḳmişe ve emtiʿasınuñ nihāyeti yoḳdur. Bu maḳūle ḫabīṣeyi māl-ı ḫabīṣi ile ẕikr sāyir ḫabīṣeye ve ḫabīṣlere ʿibret içündür, Allāh taʿālā inṣāf vire.

Naḳl olur ki şeyḫ Tebrīz'de irşād meclisinde ḫalḳa naṣīḥat ider iken bir kimesne gelüp eyitmiş ki "Senüñ yegenüñ baña ḳāżīlar müẕāhereti ile ẓulm idüp yüz elli altunum aldı." Pes şeyḫ vaʿẓ ve irşāddan ferāġat idüp tetebbuʿ ider. Fi'l-vāḳiʿ ḥaḳ ol kimesnenüñ idügi ẓāhir olıcaḳ ḥükm iden Şemsüddīn nām ḳāżīyı getürür, "Niçün nā-ḥaḳ ḥükm itdüñ?" diyü suʾāl ider. Ḳāżī dir ki "Sizüñ yegenüñüz olmaġın ḥaḳ anuñ ẓann idüp riʿāyeten ḥükm idüm." Şeyḫ dimiş ki "Sen nā-ḥaḳ ḥükm itdügüñ içün saña teşhīr lāzımdur. Elbette olmaḳ gerek!" dimegin Ḳāżī Şemsüddīn "tubtu ve racaʿtu"[224] diyüp şeyḫüñ ayaġına düşer. Bile gelen ḳāżīlar şefāʿat iderler gücile ḫalāṣ iderler. Şeyḫ yegeni alduġı meblaġı aldurup ṣāḥibine redd ider. Şeyḫe vālidesiyle hemşīresi gelüp dirler ki "Ecnebīlere müsāʿade idersin, bize meded itmezsin!" Şeyḫ [74a] vālidesine dir ki "Eger senüñ ile daḫı bir ehl-i ḥaḳḳın nizāʿı olup ḥaḳ anuñ olsa, ben ḥaḳdan ʿudūl itmeyüp ol ehl-i ḥaḳḳa ḥaḳḳını ḥükm iderem."

Naḳl olur ki Şeyḫ ḥażretleri, Dede ḥażretlerinden naḳl iderler imiş ki Seyyid Yaḥyā ḥażretleri ʿarabası ile Bākū'den Şirvān'a gider iken bir ulaḳ ʿaraba atını almaḳ dilermiş. Her ne ḳadar fuḳarā dilek iderler imiş, ḳa-

224 "Tövbe ettim ve döndüm."

būl itmez imiş, zīrā eger virilse ᶜaṭaşdan ol yolda niçe kimesneler helāk olmaḳ muḳarrer imiş. Dervīşlerüñ lābe ve tażarruᶜına iltifāt itmeyüp atları ᶜarabadan çözmek istemiş. Dervīşlerden Baba Ḳuṭb'a, Seyyid ḥażretleri "Sen daḫı ne ṭursın?" dimiş. Seyyid'üñ murādı ışlāḥ ḳıl dimek iken Baba Ḳuṭb ᶜarabanın bir aġacını çeküp urup ulaġı atdan düşürüp köteklemege başladı. Her ne ḳadar Seyyid ḥażretleri ferāġat eyle dir, Baba işitmez imiş, ammā ulaḳ bu cürᵓeti göricek reᵓīsüñüz kimdür diyü bir dervīşden şorar. Ol daḫı Seyyid ḥażretlerini vaṣf idüp beyān ider. Meger işitmiş imiş, Seyyid ḥażretlerinüñ ayaġına düşüp istiġfār ve tevbe ider. Seyyid ḥażretleri duᶜā ider. Ulaḳ yolına gider, ammā Seyyid ḥażretleri Ḳuṭb'a ᶜitāb ider ki "Otuz yıldur ḫıdmet idüp dervīşlik idersin, ammā bir ḳıluñ müsülmān olmamış!" Şoñra her kimseden bir muḫālif vāḳiᶜ olsa, Baba Ḳuṭb ḥikāyetini getürür imiş, gāh kināye ve gāhī taṣrīḥile beyān ider imiş. [225]"اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ يَدِهِ وَلِسَانِهِ" Dede ḥażretleri daḫı her kişiden ki bir bī-edeblik ṣādır olsa Ḳutb'uñ ḥikāyetin beyān ider imiş ve Gülşenī ḥażretleri keẕālik.

Ḥikāyet: Buña münāsib [74b] merḥūm şeyḫle Rūm'a ᶜazm itdügümüzde Ḳaṭiyye'ye ḳonduḳ. Ḫazīne-i Mışr'ı Duḳakīn-zāde Meḥmed Paşa, Defterdār Bāyezīd Beg'le göndermiş idi, bizümle hem-rāh idi. Çün ki Bāyezīd Beg, Gülşenī ḥażretlerine irādet getürüp Ḫāyin Aḥmed Paşa fetretinde pīrüñ emrine tābiᶜ olup çoḳ taṣarrufāt müşāhede itmişdi, ḳāfilenüñ ḳonup göçmesini efendi ḥażretlerine tefvīż itmişdi. Pes efendi ricāle derhāl raḥīl emr idüp taḫt-ı revānların ve sāyir meḥāffelerin yükledüp taḫt-ı revānla revān olmaḳ ṣadedinde iken bir süvāre gelüp şiddetle taḫt-ı revānı yeden Dervīş Vücūdī'yi debbūs ile urup şeyḫe niçe nā-şāyeste kelimāt itdi. Faḳīre anuñ Dervīş Vücūdī'ye şiddetinden nevᶜā ḥiddet gelüp eyitdüm: "Niçün böyle bī-edebāne kelimāt ve efᶜāl

225 "Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden güven duyduğu olduğu kişidir." *Sahīhu'l-Buhārī*, 1/11; 8/102; *Sahīhu Muslim*, 1/65; *Sunenu Ebī Dāvūd,* 3/4; *Sunenu't-Tirmizī*, 4/313; *Sunenu'n-Nesāᵓī*, 8/105; *Musnedu Ahmed*, 11/66; *Fethu'l-Bārī*, 10/446; *Feyzu'l-Kadīr*, 5/52, *Keşfu'l-Muşkil Min Ahādīsi's-Sahīhayn*, 3/77.

idersin? Allāh taʿālādan ḳorḳmaz mısın ki bir belāya giriftār olasın?" Faḳīrden bu ḳadar kelimāt olduḳda efendi ḥażretlerinüñ dervīşlerinden Mışr sipāhīlerinden ve müteferriḳalarından Ẕākir Aḥmed Çelebi ve Bevvāb-ı Ḥażret-i [Gülşenī] Rıżvān Çelebi ve sāyirleri o şaḫṣa ol ḳadar şiddet itdiler ki faḳīr menʿine himmet itdüm, müyesser olmadı, ḥattā mā-beynlerine ḥāyil oldum. Şeyḫ ḥażretleri taḫt-ı revāndan ṭaşra çıḳup ʿışāyı ḳılalım diyü ṣalāta meşġūl oldı. Çün evrād tamām oldı, buyurdılar ki "Bizüm Ẕākir Aḥmed Çelebi ḳuṭb kendidür ve Rıżvān Çelebi baba olmışdur." Pes bunlar bu sözden ferḥān oldılar, ammā efendi ḥażretlerinüñ murādı Baba Ḳuṭb ḥikāyesi idi. Faḳīr daḫı bādī olduġuma ġāyet nedāmet geldi, ammā faḳīr ḫayr niyyet itmegin çün taḫt-ı revāna binmeyüp esbe süvār oldılar.

Faḳīr ʿādetümce ardlarınca giderdüm, ḥattā atum atlarına öñür olmış idi, iltifāt buyurdılar. Yanaşduḳda buyurdılar ki "Dervīş olan bed-duʿāya ḳarīb kelimātdan ḥaẕer itmek gerek [75a] ki ġayre küllī teʾşīr itse, kendünüñ daḫı eṭrāfına teʾşīr ider. Vāḳıʿā çün ol mānīʿ-i rükūb olan rākib varup defterdāra ḫaber virmege gitdi. ʿAcele ile at ḳoşmaġın bir çuḳura düşüp helāk oldı. Bāyezīd Beg aḥvāli istimāʿ idüp ʿacele ile efendi ḥażretlerine iʿtiẕāra geldi ki ol kimesneyi ben irsāl itmedüm didiler. Çün gice ile olup vāfir ḫalḳla segirderek geldiler, faḳīrüñ atı ürküp faḳīr atdan düşüp ḳolum yirinden çıḳdı. Efendi ḥażretleri ʿafvla luṭf ü iḥsān idüp kendi mübārek eliyle rabṭ itdi, hemān ol irtibāṭla ḳolumuñ vecaʿı gidüp istiḳāmet buldı ve irtibāṭ-ı evvel ol irtibāṭla yektā oldı.

Naḳl olur ki Dede ḥażretleri Tebrīz'e gelüp bir ḳışlaḳda aḥbāb dervīşlere neẕr içün vāfir ḳımāşlar ve esbāb virmişler. Çün yaylaḳ içün Berdaʿ'a rücūʿ itmişler, Erġana gedüginde bācdārlar: "Bu esbāb bāzirgān metaʿıdur; bāc virüñ!" didükde, her çend ki dervīşler tażarruʿ vü niyāz itmişler; ḳabūl itmemegin Mollā Fetḥullāh yumruġın dügüp boġazı ṭamarların gerüp dimiş: "Şimdi sizi Ḳāżī ʿĪsā'ya varup Mollā İbrāhīm vāsıṭası ile zencīre geçürüp envāʿ-ı ʿaẕāb itdürürem" diyicek Dede ḥażretleri vāḳıf olup Fetḥullāh'a dimiş ki: "Ben seni müsülmān olduñ ẓann iderdüm, senüñ bir ḳıluñ ḫod müsülmān olmamış." Bācdārlar,

Dede ḥażretlerinüñ tevābiᶜi olduġın bilicek ayaġına düşerler. Ol taᶜaddī iden bācdār ḫavf u ḫaşyetden bī-ḫod olup düşer. Öldi ṣanurlar; nefes virmez. Fi'l-vāḳiᶜ ḥareketden ḳalur. Dede ḥażretlerine [75b] beyān iderler. Dede gelüp başını dizine alup edᶜiye oḳuyup ḳulaġına bir nesne dir gibi egilür. Fi'l-ḥāl aḳsırup elḥamdülillāh diyüp ḳalḳar, oturur. Ol ḥīnde Dede ḥażretlerine inābet ider, min baᶜd ḫıdmetinden cüdā olmaz; tā ḫilāfet virüp Erġana'da irşād içün irsāl ider.

Ammā Mollā Fetḥullāh'a muttaṣıl celāl ile naẓar idüp ḫulefā ve sāyirler dilek itdükçe bu rubāᶜīyi oḳur imiş.

Rubāᶜī: Ey dil tū demī muṭīᶜ-i subḥān neşudī
Ve zi-fiᶜl-i bed-i ḫᵛīş peşīmān neşudī

Ṣūfī vu faḳīh u muftī vu dānişmend
Īn cümle ṣudī velī musulmān neşudī[226]

Neşr: Ve bu beyti daḫı oḳurmış:

Hemān ṣır ṣır ḳabaḳ ṣır ṣır ḳabaḳdur
Dögerseñ yarasa ḳırlanġuç olmaz

Neşr: Çün ḳışlamaġa Dede ḥażretleri dervīşleri ile yine Tebrīz'e gelürler, Mollā Fetḥullāh, Şeyḫ İbrāhīm ḥażretlerine tażarruᶜ ve ilḥāḥ eyler ki Dede ḥażretlerinden recā eyleye ki günāhını ᶜafv ide. Şeyḫ çāresiz olup dilek itmegi ḳabūl itmiş. Bir gün ḥammāmda Dede ḥażretleri şeyḫe dimiş ki "Gel benüm çignümi oġ." Şeyḫ daḫı ḳalḳup oġmış. Dede ḥażretleri buyurmışlar ki "Sen oġmaḳ bilmezsin ancaḳ ben seni oġayım" diyüp ḳalḳup şeyḫi oġmış. Şeyḫ dimiş ki "Benüm sulṭānum, tā ṭabanum altını bile!" diyü tażarruᶜ itmiş ki Ebū Ṭālib'i Peyġamber ḫażretleri ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem yuyup ṭabanını yumamaġın nār andan teᵓşīr itse gerek, ebeveynüñ imānına vāḳıf olmayanlardan diyü baᶜżılar naḳl itmişlerdür. Dede ḥażretleri buyurmışlar ki "Sen benüm sevgülü ᶜazīz

226 Ey gönül, bir dem Hakk'a muti olmaz ve kendi kötü fiilinden pişmanlık duymazsan, sufī, fakih, müftü ve danişment olabilirsin, ama Müslüman olamazsın! (Mevlana, *Dīvān*)

oğlumsın, dile benden ne dilerseñ maḳbūlumdur, hemān Fetḥullāh'ı dileme!" dimiş. Şeyḫ ḥamd idüp dimiş: "Elḥamdülillāh dilememişem ki benüm dilegüm ol idi ki eger dilesem cevābum sükūt olurdı" diyicek Dede ḥażretleri [76a] tebessüm itmiş. Şeyḫ rıżā añlayup Dede'nüñ mübārek ayaḳların öpmiş, ammā Fātiḥa oḳumamışlar.

Naḳl olur ki şeyḫ hemīşe Dede'nüñ ġażabından geçen ḥikāyetler mūcibince ḫavf iderdi. Bir gün Tebrīz'de Dede ḥażretleri şeyḫe ġażabla gelüp dimiş: "Ben senüñ içün bunda gelürem; sen benüm aḥvālüme muṭṭaliᶜ olmazsın!" diyicek şeyḫ bir mertebe ḫavf ider ki Dede'nüñ ayaġına düşüp dir ki "Senüñ emrüñden ġayrıya irādetüm varsa ḳażaullāha rıżā virmiş olmayam." Dede ḥażretleri buyurur ki "Ben senden rāżīyam, ammā şimdi bir ser-ḫoş rāfiżī ḳapumda gelüp ḳusdı ve Ḥażret-i ᶜÖmer'e nā-şāyeste kelimāt itdi." Pes şeyḫ, Dede ḥażretleri ile varup görürler ki bir siyāh-ṣūret kendüden bi-ḫaber yatur. Şeyḫ dimiş ki "Bu bir bī-ḫaber ser-ḫoşdur, ḥaḳḳı bāṭıldan nice farḳ ider? Bunuñ küfrine iᶜtibār yoḳdur." Dede ḥażretleri şeyḫe ᶜitāb ider ki "Ben bu iti sen ḳapumdan süresin dir idüm, sen bana naṣīḥat idersin!" diyüp evine girmeyüp çille-ḫānesine gitmiş. Şeyḫ ḫavfa düşmiş ki ᶜacabā Dede ḥażretleri anuñ ḥaḳḳında ne diye. Dervīşlere Dede dir imiş ki "Bu rāfiżī benüm adumı ᶜÖmer bilüp bana ve evüme girene çıḳana söger, bunı defᶜ itmek gerek!" diyicek, dervīşlerüñ her biri ellerine aġaçlar alup ol ser-ḫoşa yürimişler. Dede ḥażretleri daḫı ziyāde bī-ḥużūr olup dervīşlere dimiş ki "Siz daḫı Mollā Fetḥullāh gibi mi olduñuz? Ben evvel ḥarāretümde Şeyḫ İbrāhīm'e ᶜacāyib söyledüm, bir ḳılı ḳımıldamadı ve ṣabr ile maᶜḳūl cevāb virdi, ḫuşūṣā ol ser-ḫoşı degil belki küllī kimesneleri menᶜ ve żarba mālikdür, siz hemān ādem ḳatline mi gidersiz? Dervīşlik bu mıdur? Sizüñ nefsüñüzde ḫabāᵓiş olmasa ālet-i [76b] ḥarb sizde neyler!" diyüp ekşerin redd itmegin şeyḫ kemīnden çıḳup Dede ḥażretlerinüñ ayaġına düşüp ṣūfīleri dilek eyleyicek, Dede ḥażretleri ḳabūl itmişler. Lākin şeyḫe dimişler ki "Ol rāfiżī ser-ḫoş-vār eşikden gider ki Ḥażret-i ᶜÖmer'e bizüm vāsıṭamuz ile çoḳ zebān-dırāzlıḳ itdi." Şeyḫ dimiş ki "Benüm sulṭānıma, Ḥazret-i ᶜÖmer'e ulaşanuñ ᶜāḳıbeti ḫayr olmaz!"

Şeyḫ baʿżı ḫademesine dimiş ki "Varuñ dört kişi anı götürüñ, bir mezbeleye bıraġuñ ki aʿvānı olan kilāb ʿavān-ı dūzaḫa alı gideler." Çün ḫıdmet-kārlar ol necisi ḳaldurmaġa varurlar ölmiş bulurlar. Ḳaldırup bir mezbeleye bıraġurlar. Gelüp şeyḫe ve Dede ḫażretlerine ḫaber virürler. Dede ḫażretleri, şeyḫe ġażabla naẓar ider. Şeyḫ eydür ki "Sulṭānıma maʿlūmdur ki bu ḳadar ḳulūba elem virdüginden māʿadā, ġayret-i ʿÖmerī'dendür" diyüp Dede ḫażretlerinüñ ayaġına düşer. Dede ḫażretleri buyururlar ki.

Meşnevī: Ber-ser-i aġyār çun şemşīr bāş
Hīn mekun rūbāh-bāzī şīr bāş[227]

Neşr: Ve buyurdılar ki "Dervīşüñ ġayreti ġayretullāhdandur." Ve bu ḥadīş-i şerīfi oḳurlar: "إِنَّ سَعْدًا لَغَيُورٌ وَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللهُ أَغْيَرُ مِنِّي وَمِنْ غَيْرَتِهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مِنْهَا مَا ظَهَرَ وَمَا بَطَنَ"[228]

Naḳl olur ki tecrīd ile tefrīd ve ḳanāʿatde buyurmışlardur ki "Ṭālib-i ḥaḳḳa eger cümle ʿālemi ʿarż itseler iltifāt itmez. İbrāhīm meşreb-i ḥissinüñ yıldızına ve ʿaḳlınuñ ayına ve rūḥınuñ güneşine aldanmaz: ﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا﴾[229] diyüp teveccühini ʿarş-ı berīne eyleyüp [77a] [230]﴿مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى﴾ ṣāḥibine maẓhar olur" didükden ṣoñra bu ḥikāyeti beyān eyledi ki Sulṭān Yaʿḳūb Kāşān ülkesini ḳardaşı Yūsuf Ḫān'a virmiş iken anı āḫer yire ḳaldurup vezīri Ḫᵛācegī'yi şeyḫe irsāl itmiş ki şeyḫ Kāşān'a varup ḥākim ola. Şeyḫ vāfir ḫandeden ṣoñra Ḫᵛācegī'ye dimiş ki "Hele kendi salṭanatını virsün, ḳabūlüm olur mı? Bizüm intisābumuz ol ḳavme olur ki cümleden biri İmām ʿAlī

---

227 Başkalarının başında kılıç gibi ol. Tilkilik etme, aslan ol. *Mesnevī*, 2: 124.

228 "Saʿd kıskançtır, ben ondan daha kıskancım, Allah ise benden daha çok kıskançtır, kıskançlığından dolayı açık ve gizli kötülükleri yasaklamıştır." Cümledeki birinci منها ifadesi fazlalıktır. *Mustaḥrecu Ebī ʿAvāne*, 3/214; *el-Muʿcemu'l-Evsat*, 3/160; *Mekārimu'l-Aḫlāk li'l-Ḥarāʾitī*, 1/177; *ed-Durru'l-Mensūr*, 6/139; *Mecmaʿu'z-Zevāʾid*, 4/328, "...ومن غيرته" kısmı yok.

229 "Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm." En'ām, 6/79.

230 "Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı." Necm, 53/17.

kerremellahu vechehuyadur ki imāmetinde ḳardaşı ʿAḳīl'e beytü'l-mālden bir direm taʿyīn itmiş idi. Külfesi çoġalmaġın bir niçe gün riyāżetle nıṣf-ı dirhem ile geçinüp nıṣfını cemʿ idüp İmām ʿAlī'yi evine daʿvet idüp anuñla żiyāfet ider. İmām ṣorar ki "Bu ṭaʿām nedendür?" ʿAḳīl dir ki "Külfem çoḳ olup vaẓīfem az olduġın size ʿarż idüp bir miḳdār vaẓīfemi ziyāde itmegi recā idem diyü riyāżet ve ḳıllet ve cūʿı bir niçe gün iḫtiyār idüp her gün nıṣf-ı dirhemi cemʿ idüp bu żiyāfeti itdüm" diyicek, İmām ʿAlī buyurur ki "Çün ki sen nıṣf-ı vaẓīfeñle geçinmege mālik imişsin, pes nıṣf-ı dirhem sańa yiter" diyü nıṣfını beytü'l-mālden ḳaṭʿ ider.

Bu ḥikāyeti şeyḫ Ḫᵛācegī'ye diyüp eydür ki "Bi-ġayrı ḥisābdan rızḳlanan [231]﴿وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ den müsterzāḳ olan, ḳavm-i Ḳūm u Kāşān'ı neyler!" diyü cevāb virür ve bunı dir ki "Var Sulṭān Yaʿḳūb'a digil ki üç güne deginki sen kendüñ içün bişürtdügüñ ṭaʿāmı yimege mālik olmayacaḳsın; āḫer yirden naṣīb olıcaḳdur." Fi'l-vāḳiʿ eyle olur ki sefer [77b] lāzım gelür. Her gün otaġında bişen ṭaʿāmdan nesne naṣīb olmayup āḫer yirden geleni yimek lāzım gelür. Üç günden ṣoñra şeyḫüñ kelāmı ḫāṭırına gelüp bāʿiṣ-i izdiyād-ı irādet olur.

Şeyḫ bu ḥikāyeti Mıṣr'da beyān eyleyicek Mollā İdrīs-i Bitlisī ki Defterdār Ebu'l-Fażl'uñ babasıdur, Sulṭān Selīm ile Mıṣr'da idi, meger Sulṭān Yaʿḳūb'uñ ol zamānda nişāncısı olmaġın bu ḥikāyeti mufaṣṣalan bilür imiş. Şehādet idüp tafṣīli ile diyüp ol ḥalleri añup girye itmiş. *Dīvān-ı Ḥāfıẓ*'a naẓīre diyüp ḫamse ṣāḥibi olan Mevlānā Çākerī ḥāżır imiş, eyitmiş ki "Sizüñ taḳrīrüñüz ile bizüm iʿtimād ve iʿtiḳādumuz ziyāde oldı." *Şutur-Ḫucre vü Ḫār* ve *Baḥr-i Ṭavīl* ṣāḥibi Mevlānā Beyānī dimiş ki "Şeyḫe iʿtiḳādı ġayr şehādetiyle mi idersin?" Çākerī dimiş ki "Görmedügüm bir nesneye şāhidsiz iʿtimād lāzım degildür." Mevlānā Emīr Beyānī ḥiddete gelüp "Gözüñ patlasın!" dimiş. Ol gün bir gözine aḳ düşüp kör olur. Mevlānā Beyānī bu ḳıṭʿayı söyler.

231 "Onu beklemediği yerden rızıklandırır." Talāk, 65/3.

Naẓm: Çāker-i çeşm-i Çākerīyem men
Ki çu dur der-sadef nihān dāred
Guftemeş ez-çi rū hemī pūşī
Guft çeşm-i bedem ziyān dāred[232]

Neṯr: Merḥūm Mevlānā Beyānī ile Edirne'de sene işneyn ve sittīn ve tisᶜi-miᵓede (962 / 1554-55) cemᶜ olup altı ay bir yirde olduḳ. Bu dāᶜī ile olan fuḳarāya ṣalāt ve evrādda naḳīb idi. Ḥāfıẓ'uñ üç yüz miḳdārı ġazelini taḫmīs itdi.[233] *Ḳaṣīde-i Bürde*'ye ġāyet ḫūb mufaṣṣal ᶜArabī şerḥ dimişdür, bī-nuḳṭa vü raḳṭā Fārsī ḳaṣīdeleri vardur; ẕikr olan meclisi mufaṣṣalan beyān eyledi. [78a] Ammā kendi Çākerī'ye gözün patlasın didigünü ketm idüp bir faḳīr didi diyü naḳl itdi. Ṣoñra faḳīr, İskender Ḫalīfe'den Mışr'da işitdüm ki Mevlānā Beyānī didi didi.

Naḳl olur ki Tebrīz'de Sulṭān Yaᶜḳūb, Dede ḥażretleri fuḳarāsı içün mescid ve zāviye ve ḥucurāt yapmış. Henüz yapu esbābı içinden çıḳmadan Dede ḥażretleri şeyḫe dimiş: "Bu esbāb ve aḫşab çıḳmaġa ḫayli müddet gerek; fuḳarānuñ ictimāᶜı tefriḳa bulur." Şeyḫ dimiş ki "Siz bir avuç ṭopraġı ṭaşra atuñ, ben ṭaşı atayım, fi'l-ḥāl pāk olur." Fi'l-vāḳiᶜ eyle itdükde dervīşler ve şeyḫüñ ḫıdmet-kārları üç sāᶜatde pāk itmişler.

Naḳl olur ki yalñuz ṭopraġını bir ayda niçe yüz ırġad ṭaşımaġa ḳādir olmaz imiş. Sulṭān Yaᶜḳūb gelüp gördükde, Dede'nüñ ayaġına düşüp taᶜaccüble tażarruᶜlar ider. Dede ḥażretleri Fużayl bin ᶜIyāż'uñ ḥikāyetini didi:

Ḥikāyet: Fużayl bin ᶜIyāż ki kibār-ı meşāyıḫdandur, evvel ḳuṭṭāᶜ-ı ṭarīḳuñ reᵓīsi idi. Tevbe itdükde her ġarīmi ile ḥelālleşüp bir yahūdī ḳaldı. Eyitdi ki "Ben saña ḥelāl itmem, tā evüm öñinde olan mezbeleyi pāk itmeyince." Meger bir ṭaġ gibi idi ki niçe yüz ādem niçe yılda ancaḳ pāk idebilür idi. Fużayl ḥażretleri öyleye degin ṭaşıyup bī-ḫod düşüp yatdı. Yahūdī evinden çıḳduḳda gördi ki ol Keşīş Ṭaġı gibi ṭopraḳ gitmiş;

---

232 Sedefte inci gibi saklı Çākerī'nin gözünün bendesiyim. Ona neden yüzünü örtüyorsun dedim, dedi ki kem gözden ziyan erişir.

233 Beyānī, *Tahmīs-i Dīvān-ı Hāfız,* Kayseri Raşit Efendi Ktp. Raşit Efendi, 1278.

şeyḫ yatur, bir ejder başı üzere başını gölge itmiş. Çün şeyḫ bīdār olur, ol müstaʿidd-i İslām eydür ki "Ḳavlümüz yirine gelmiş. Gerçi benüm ḥaḳḳumdan ziyāde ücretli ḫıdmet oldı, [78b] lākin ben ʿahd itmişemdür ki alduġuñ miḳdārı mālı baña bi-ʿaynihi viresin. Pes evüm içinde bisāṭum altında ol miḳdār mālı ḳomışam. Saña nezr itdüm, var alup baña vir, tā andum yirine gelsün." Pes evine bile girüp ḳālīsini ḳaldurup altında ol miḳdār altun bulup aña virür, hemān bī-iḫtiyār aġlayup şeyḫüñ ayaġına düşer ve eydür: "Dīnüñ ḥaḳ dindür ve sen daḫı ehl-i ḥaḳsın ki ben dīnüñi ve seni tecribe içün bisāṭum altında ṭopraḳ ḳodum idi. Tevrāt'da Allāh taʿālā buyurur ki 'Her kim ki ṭopraġa altun iʿtiḳādı ile yapışsa ve ol ṭopraḳ altun olsa, ol kimesnenüñ dīni ḥaḳ dindür, aña girmek gerek.' Pes senüñ dīnüñ ḥaḳ dīndür" diyü müsülmān oldı ve dīni teraḳḳī itdi.

Sulṭān Yaʿḳūb'a Dede ḥażretleri dir ki "Siz ḫod müʾmin-i muvaḥḥid-i muʿteḳidsiz, pes sizüñ teraḳḳīnüz mücāhededen müşāhede olmaḳ gerek." Sulṭān ol gice baʿżı ḥālāt müşāhede itmegin irtesi Dede ḥażretlerine tecdīd-i inābet ider.

Naḳl olur ki Şeyḫ İbrāhīm ḥażretleri büyük oġlı Dervīş Meḥmed'e sipāriş ider ki ẓuhr vaḳtinde iki sīnī ḥelvā ile bir aʿlā seccāde getürüp Dede ḥażretlerinüñ ḫāḳ-i pāyı üzere döşeye. Dede ḥażretleri meclisde kelimāt ider iken buyurmış ki "Bu Tebrīz'de maḥabbet daʿvāsın ider çoḳ, ammā bir ṣādıḳ yoḳ ki gelüp tekyemüzi mübārek eyleye." Henüz sözini tamām itmeden şeyḫüñ oġlı Dervīş Meḥmed ḥelvā ve seccāde ile gelüp mübārek olsun diyü duʿā temennā ider. Ḥuẓẓār cümle taʿaccüb iderler. Dede ḥażretleri, [79a] baʿde'd-duʿā şeyḫe naẓar idüp buyurur ki "Sen bize bir aʿlā seccāde virdüñ, biz saña andan eyisini virelim ki merḥūm Seyyid Yaḥyā ḥażretlerinüñ seccādesini saña teslīm idelim" diyüp Seyyid ḥażretlerinüñ seccādesini getürdüp şeyḫe duʿā idüp teslīm ider. Ve buyurur ki min baʿd şeyḫüñ seccādesini sol cānibinde kendi yanında döşeyeler; eger sulṭān daḫı gelürse cüdā itmeyeler. Pes baʿżı fuḳarā ḥased idüp ol günde şeyḫüñ seccādesini sirḳat idüp ġayrı seccāde ḳorlar ki bilmeyüp anı ẓann ideler. Şeyḫ seccādeye naẓar itdükde dimiş

ki “Bize seccāde-nişīn maᶜnāsı gerek. Seccāde ṣūret ehlinüñdür.” İttifāḳ Dede ḥażretleri vāḳıf olur, buyurur ki “İbrāhīm seccāde senüñdür, gelecek hefte kendi mālına al.” Pes ol sārıḳ ol heftede intiḳāl ider. Şeyḫ mezāddan ṣatun alup Dede ḥażretlerine getürüp tekrār duᶜā alur, ammā yine baᶜżılar buġżların terk itmeyüp şeyḫüñ żararına teveccüh iderler. Dede ḥażretleri şeyḫe ḫiṭāb idüp eydür ki “Bir niçe sefīh bańa żarar ḳaṣd idüp meşġūl oldılar.” Şeyḫ dir ki “Sulṭānumuñ cümle bendeleri, muᶜteḳidleri mürīdleridür; küstāḫlıġa ḳanda cürᵓet iderler?” Dede ḥażretleri buyurur ki “Sańa ḳaṣd eylemek bańa degil mi? Bańa ḳaṣd Ḥaḳḳ’a degil mi?” diyüp bu beyti oḳur.

Meşnevī: Ey besā kes-rā ki ṣūret rāh zed
Ḳasd-i ṣūret kerd u ber-Allāh zed[234]

Neşr: Ve buyurur ki “Anlar żararı kendülere itdiler” ve bu āyeti ve beyti oḳur: ﴿وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللهُ وَاللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ﴾[235]

Meşnevī: Ey merī kerde piyāde bā-suvār
Ser neḫᵛāhī berd uknūn pāy-dār[236]

Neşr: Ve ḥāletlenüp bu āyeti ve bu beytleri oḳur: Ḳālallāhu taᶜālā: ﴿يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾[237] [79b].

Naẓm: Çerāġī-rā ki İzid ber-furūzed
Her ān ki puf kuned rīşeş bisūzed[238]

---

234 Suret tarafından yolu kesilen ve surete vurmaya yeltenip de Allah’a vuran o kadar çok insan var ki. *Mesnevī*, 2: 1174.

235 “Onlar tuzak kurdular. Allah da tuzak kurdu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.” Āl-i İmrān, 3/54.

236 Ey atlıyla mücadeleye giren yaya, bu işten başını kurtaramazsın, şimdi dur. *Mesnevī*, 1: 1615.

237 “Onlar ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hālbuki kāfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.” Saf, 61/8. Yazmada أن يطفؤوا ayrıca الكافرون yerine الفاسقون yazılmıştır.

238 Allah’ın tutuşturduğu çırayı söndürmek isteyen, kendi sakalını yakar.

Dīger: Rūşenī'nüñ göñli bir ḳindīldür rūşen-delīl
Püf dime yanar bürūtuñ ḥāżır-ı ḳındīl bāş

Neşr: İki günden şoñra bir gün ol şeyḫe müteveccih olan kimesneler bir çārdāḳda iken ol ḫāne yıḳılup ikisinüñ ayaġı ḳırılup biri mecrūḥ olur. Teẕkere ile varup şeyḫüñ ayaġına düşüp iʿtiẕār ile ʿafv ṭaleb idüp şeyḫden Dede ḥażretlerine şefāʿat isterler. Cümle dervīşler ile şeyḫ ḳalḳup Dede ḥażretlerine varurlar. Çün Dede ḥażretlerini murāḳıb görürler, anlar daḫı murāḳıb olup otırurlar. Dede başın ḳaldurup buyurur ki "Ey dervīşān, bu günden şoñra cümleñüz vāḳıʿaların Şeyḫ İbrāhīm'e ʿarż eylesün. Her kim ki anuñ mişkātından nūr iḳtibās ider, Rūşenī'yi bulur ve illā ẓulmetde ḳalur. Ḥāliyā ṭarīḳat muḳteżāsınca cümleñüzüñ umūrı añа tefvīż oldı. Tafṣīlini bir aydan şoñra maʿlūm idersiz" diyüp Fātiḥa oḳur ve ḫalvetine girür. Cümle ḳalḳup Şeyḫ İbrāhīm'üñ elip öperler. Şeyḫ ḥayretile evine gelür. Bir ḳaç günden şoñra Dede ḥażretleri şeyḫi ṭaleb ider. Şeyḫ, Dede ḥażretlerini muḥtāżır görür. Bir miḳdār kelimāt ve murāḳabe ve Yāsīn'den şoñra ḳulaġ ʿurup diñler. Āḫır nefesinde bu āyeti oḳur: [239]﴿أَلاَ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ ḳaddesellāhu taʿālā sırrahu'l-ḫafiyye ve raḥmetullāhi ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿaten.

Ḥikāyet: Bu dāʿī, merḥūm şeyḫüñ āḫır kelāmını böyle istimāʿ itdüm ki lā ilāhe illallāh Muḥammedun Resūlullāh Allāh Allāh [80a] Allāh hū hū hū diyüp bir miḳdār durdı. Şoñra yā Allāh diyüp yā'yı uzatdı, āḫır nefesi ol idi. Bu ʿacebdür ki "yā Allāh" ḥisābda yetmiş yedidür, kendi sinn-i şerīfleri yetmiş yedidür ve ṭoḳuz yüz başında ṭoġmışdur. Ṭoḳuz yüz yetmiş yedide intiḳāl itdi. Ve bu kitābda olan tevārīḫüñ ekşeri ṭoḳuz yüz yetmiş yededidür. Raḥmetullāhi ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿaten. Ammā evvelā hū'ları daḫı uzadup çekdi, şoñra "yā Allāh"dan artuḳ nefes virmedi: [240]﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾

239 "Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de." Yunūs, 10/62.

240 "Ve kurtuluşa erenler de işte onlardır." Bakara, 2/5.

Ḥikāyet olur ki Dede ḥażretleri intiḳālinden on beş gün evvel dervīşlere söz oḳuñ diyü emr itmiş. Cümlesine bir ᶜaceb ḥāl müstevlī olmış ki tekellüm bile idemezler, ḫuşūşā ẕākirleri ḥāżır imiş. Āḫır kendüler tebessüm idüp Yūnusʾuñ bu ġazelini oḳurlar.

Naẓm: Ol dürr-i yetīmem ki görmedi beni ᶜummān
Bir ḳaṭreyem illā ki ᶜummāna benem ᶜummān

Neṯr: Cümle dervīşleri muṣāfaḥa idüp vedāᶜ ider; baᶜdehu artuḳ ṣoḥbet itmez, ammā ḫıdmetinden Gülşenī ḥażretleri bir ān gitmez ve ġāyib olmayup muṣāḥabet idüp fevāyid kesb ider. Gülşenī ḥażretleri Dede ḥażretlerinüñ firāḳından bī-ḥadd ġazeliyyāt ve bī-ᶜadd ebyāt dimişdür Fārsī ve Türkī, tetebbuᶜ olına.

BEŞİNCİ TAḲALLÜB

Baᶜde Rūşenī, Gülşenī'nüñ Seccāde-i Ḳuṭbiyyetde İstiḳlāli ve Ṭālibleri Maṭlūblarına Īṣāli Erkānındadur

Çün ki merḥūm ve maġfūr Ḥażret-i Rūşenī raḥmetullāhi ᶜaleyhi minellāhi'l-Ġaniyyi intiḳāl itdi, Ḥażret-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehu's-seniyye emrine imtiṯāl itdi; baᶜde'l-ᶜazā irşād-ı ḫulefā vü dervīşāna iştiġāl itdi. Çün ki Sulṭān Yaᶜḳūb ve ᶜulemā ve ümerā ve ḫulefā ve fuḳarā istiḳbāl itdi, baᶜżı ḫulefā istiṯḳāl istiᶜmāl itdi. Allāh taᶜālā, anları [80b] iżmiḥlāl idüp istīṣāl itdi.

Menḳūldür ki Gülşenī merḥūm bir meclisde "Oġluñ ataya taṣarrufı olmayup eger ḳaṣd ide, kendüye rücūᶜ idüp helāk olur" didükde bu ḥikāyeti beyān eylemiş ki "Çün merḥūm Dede'nüñ işāretiyle maḳāmında irşāda başladum, baᶜżı ḫulefā ḥased idüp esmā-yı ḳahriyyeye meşġūl olmışlar. Bir gice vāḳıᶜada kendümi bir gümüş aḳ ve āyīne gibi bir dūr u dırāz ṣaḥrāda ᶜuryān gördüm, ammā bedenüm ḳamerden ziyāde aydınlıḳ virür idi. Gerçi aṣlā ẓāhir libāsı yoġıdı, ammā ke-ennehu libās-ı bāṭın ile pūşīde olup ḥaḳīḳatde [241]"وَلِبَاسُهُمُ التَّقْوَى" mūcibiyle nās gözinden mestūr idüm. Şol mertebe kendüm daḫı maḥfūẓ idüm ki ġayreti ġayriyyet ḳomamışdı. Ol ḥayretde yaturken hātifden āvāz geldi ki "Yirüñde ṯābit ol, sen benüm ḥıfẓımdasın." Ammā üç cānibinden ḫulefā hücūm iderler. Başı cānibinden kimi pūlād kimi aġaçdan oḳlar atarlar girü dönüp kendüleri urur. Ḳarşusından gelenler ḳılıçlar ve bıçaḳlar ile gelmişler. Ayaġı ṭarafından gelenler keẕālik. İçlerinden Manṣūr Ḫalīfe bile imiş, şeyḫi çalmaḳ ḳaṣd ider. Şeyḫüñ kendüden sol ayaġı uzanup Manṣūr'uñ budları arasına soḳılup havāya atar, başı ayaġı bir niçe kerre dönüp nābūd olur. Ġayrı ḫalīfeler daḫı ḫavf idüp ḳaçarlar, pes ḥıfẓullāh ile mestūr ḳılur. Bu āyetüñ muḳteżāsınca ḳālallāhu taᶜālā: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ

241 "Onların elbisesi takvadır." A'rāf 7/26'ya telmih.

[242]﴿لَحَافِظُونَ﴾ Ve ḳāle'n-Nebiyyu ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem: "مَنْ كَانَ لِلَّهِ كَانَ [243]"اللهُ لَهُ Pes ᶜale's-seḥer ᶜādet-i ḳadīmesi üzere [81a] Gülşenī ḥażretleri ḫulefā ve dervīşān ve sāyir muḥibbāna irşāda başlar. Eşnā-ı şoḥbette Ḳara Ṣūfī Ḫalīfe ki cümle münkirlerüñ reᵓīsi imiş, aña ḫiṭāb idüp bu ḥikāyeti dir ki "Firᶜavn bir ṣalḳım üzüm yir iken şeyṭān gelüp üfürmiş, incü olmış. Gidüp gelmiş, yüzine bir tabanca urup ġāyib olmış. Fi'l-ḥāl yine gelmiş üfürmiş, yine üzüm olmış. Eyitmiş ki 'Ol zamān ki üfürdüm, bir daḳīḳada maşrıḳa varup geldüm. Şoñra ki saña tenbīh içün tabanca urdum, çün bir dereceden eḳall ġāyib oldum, maġribe varup niçe umūr gördüm ve elüñde olan üzümi gāh incü gāh üzüm itdüm. Bu benüm ednā ḳudretüm iken yine ḳullıḳ daᶜvāsını itmege ḳudretüm yoḳdur. Sen bu yüzün ḳarası ile niçe Tañrılıḳ daᶜvāsını idersin?'

Pes Gülşenī Ḳara Ṣūfi'ye böyle ḫiṭāb ve ᶜitābdan şoñra ḫalīfelere eyitmiş: "Bāreḳallāh, ḳardaşlar merḥūm Dede ḥażretlerinüñ naṣīḥatı ᶜaceb yirine getürdüñüz ki her zamān buyurmaz mı idi ki ẓāhirde cellād olmaḳ yegdür ki bāṭında bir müᵓmin ḳardaşuñ helākine ḳaṣdla meşġūl olasız, ḫuṣūṣā Allāh taᶜālā buyurur: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾[244] Ve Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: [245]"اَلْآدَمِيُّ بُنْيَانُ الرَّبِّ لَعَنَ اللهُ مَنْ هَدَمَهُ" ḫuṣūṣā Allāh taᶜālānuñ ḫāṣṣ ḳullarına ḳaṣd iden ᶜumūmā helāk olmaḳ muḳarrerdür" diyü vāḳıᶜayı taḳrīr ider. [81b] Pes az müddetde ol ḳaṣd idenler cümle helāk olurlar : [246]﴿فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

Naḳl olur ki merḥūm Gülşenī ḥażretlerine Dede ḥażretleri dimiş ki "Çün Seyyid Yaḥyā ᶜaleyhi'r-raḥmetü ve'r-rıżvān minallāhi'r-Raḥī-

242 "Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz." Hicr, 9/15.

243 "Kim Allah için olursa Allah da onun için olur." *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Mişkāti'l-Mesābīḥ*, 3/980; *İrşādu's-Sārī*, 7/467.

244 "Kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedī kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, lānet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır." Nisā, 4/93.

245 "İnsan, Rabb'ın binasıdır, onu yıkana Allah lanet etsin."

246 "Böylece zulmeden o toplumun kökü kesildi. Hamd, ālemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." En'ām, 6/45.

mi'r-Raḥmān, bu ᶜālem-i fenādan ol ᶜālem-i beḳāya rıḥlet itdi, evlād-ı kirāmına ol mertebe riᶜāyet iderdüm ki hem seyyidümüz hem seyyid-zādemüz olmaġın rıżālarından ṭaşra olmazdum, ḥattā olduġum şehrde olsunlar, inābet itmek isteyen dervīşi evvelā anlara ḥavāle iderdüm."

Pes Gülşenī ḥażretleri buyurur ki "Bu taḳrīr bize taᶜlīm olmaġın çün ki Dede ḥażretleri intiḳāl itdi, meger vüzerā reᵓyi ile Dede'nüñ evlādına intiḳāl iden arḳları müfettiş gönderüp mużāf olan ziyādeyi ḳaldurup cefā itmişler. Yüz yetmiş biñ ḳaraca aḳçe olurmış. Muḥaṣṣıllar isteyüp Dede'nüñ muᶜtemedlerini ᶜaẕāb itmek üzere olmışlar." Pes Dede'nüñ evlādı Seyyid Aḥmed, Ḳaramanī Ḫalīfe'yi Şeyḫ Gülşenī'ye irsāl iderler ve aḥvāli yazarlar. Şeyḫ maᶜlūm itdügi sāᶜat ılġarla Tebrīz'den Ḳarabāġ'a varur ki sulṭān anda ḳışlamış. Ḳāżī ᶜĪsā'ya mülāḳī olduḳda hemān baᶜde's-selām dir ki.

Naẓm: Rūşenī'nüñ göñli bir ḳındīldür rūşen-delīl
Püf dime yanar bürūtuñ ḥāżır-ı ḳındīl bāş

Neşr: Ḳāżī ᶜĪsā taᶜaccüb idüp baᶜde't-taᶜẓīm dir ki "Bu ılġara bāᶜiş diyü bu beyti bī-taḳrīb [82a] oḳumaġa sebeb nedür?" diyü istifsār ider. Şeyḫ dir ki ḳāle'n-nebiyyu ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem: [247]"أَوْلاَدُنَا أَكْبَادُنَا" Pes merḥūm Dede Rūşenī ḥażretlerinüñ evlādına cefā, Rūşenī'nüñ göñline cefā degil midür? [248]﴿إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ﴾ den ḫavf itmez misiz ki vezīrleriñüz, Dede'nüñ vereṣesi üzerine muḥaṣṣıllar ḳoyup incidürler imiş" diyicek ḳāżī hemān ḳalḳup Sulṭān Yaᶜḳūb'a müteveccih olur. Masṭūr olan beyti şeyḫ ḥażretlerinüñ ḫaṭṭı ile alı gider. Meger sulṭān, şeyḫüñ ılġarla geldügin işitmiş, hemān ḳāżīyı gördügi gibi dir ki "Tañrı abdālı gelmiş. Bize ne ḫıdmet buyururlar?" diyicek ḳāżī, beyti sulṭāna virür ve aḥvāli beyān ider. Sulṭān ġāyetle vezīrlere bī-ḥużūr olup ᶜazl itmek istemiş. Ḳāżī ᶜĪsā dimiş ki "Eger ᶜazl iderseñüz şeyḫ bī-ḥużūr olur,

---

247 "Evlatlarımız ciğerlerimizdir." *Tefsīru'r-Rāzī*, 29/516; *Hāşiyetu'ş-Şihāb ᶜalā Tefsīri'l-Beyzāvī*, 7/435; *el-Lubāb fī ᶜUlūmi'l-Kitāb*, 19/7; *Keşfu'l-Hafā* (el-Kudsī), 1/262; *ed-Durru'l-Muhtār*, 4/136.

248 "Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok çetindir." Bürūc, 12/85.

hemān evlāduñ ḫāṭırını rıʿāyet” diyicek Sulṭān Yaʿḳūb iḥsānı ʿādeti üzere ḳımāşdan ve sāyir eşyādan ṭoḳuzar nesne virür ve bir muḳarreb begi ile ḥükm gönderür ki muḥaşşıllar şimdiye degin ne aldılar ise bī-ḳuṣūr Dedeʾnüñ vereşesine vireler ve min baʿd kimesne anlara ve anlaruñ rezaḳalarına ve kimesnesine daḫl ve taʿarruż itmeyüp suyurġallarına iżāfeleriyle kendüler taṣarruf eyleyeler. Ve niçe niçe luṭflar iżāfe itdi.

Ḥikāyet: Bu faḳīre merḥūm Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī bu tafṣīlī menāḳıbda olan vech üzere beyān itdükde işāretleri maʿlūm olmaġın evlād-ı kirām ve sādāt-ı [82b] ʿiẓāmumuz olan mādām ki seccāde-nişīn yā bir maṣlaḥata yaḳın oldılar, irādetlerinde dāmen der-miyān ve ḫıdmetlerinden pūyān oldum ve ol irādet ve ḫıdmetden murāda vāṣıl olup maḫdūmlıḳ ḥāṣıl ḳıldum ve cānda cānān buldum.

Ḥikāyet: Şeyḫ ʿAlī-i Ṣafvetī ibn Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehumuʾs-seniyye çün ki seccāde-nişīn-i ḳuṭb-ı zamān ve ḳāyim-maḳām-ı ġavṯ-ı devrān oldı, Çivi-zāde-i ṯānī Mıṣrʾa ḳāżī olıcaḳ baʿżı müfsidīn iġvāsıyla Şeyḫ ʿAlīʾnüñ elinde olan neẓāretleri ki vālidesinüñ ābā ve ecdādı olan selātīn-i Çerākiseʾden kendüye meşrūṭdur, ol neẓāretleri ġayre virmiş. Merḥūm Şeyḫ ʿAlī, bende-ḫāneyi müşerref itdiler, buyurdılar ki “Şerʿle ḥaḳḳumuz olan meşrūṭ neẓāretlerimüzi Çivi-zāde Efendi āḫere virmiş. Eger sükūt idersek mesʾūl olmaḳ var, bārī iʿlām idüp farżı edā idelim. Ḫuṣūṣā biz anlardan size ve bize ikişer Şām ḳımāşı recā iderdük ve ḥuccetlerimüzi yazdurup irsāl itmek ümīdinde idük, inşāʾallāhuʾl-ʿazīz yine murādumuz ḥāṣıldur. Pes varup meşrūṭ olduġın beyān eyleñ” diyü emr itmegin, ol gice hemşīreleri yanında bende-ḫāneden ḳalmalarını recā idüp icāzetleri ile ḳalḳup ḳāżīya gider iken yolda ḳāżīya rāst geldüm.

Meger ol gice Mūtāb-zāde Defterdār Aḥmed Paşaʾya gelürler imiş. “Uġurumuz ḫayrdur! İyi rāst geldüñ, dön [83a] gidelim” diyüp döndürdiler. Pes aḫşam muṣāḥabet ḥīninde Şeyḫ ʿAlīʾye müteʿalliḳ olan evḳāf-ı meşrūṭayı ẕikr itdüm. Çivi-zāde merḥūm didi ki “Şeyḫ ʿAlī kendüler żabṭ itmeyüp Kürd Ḳāsım nām ṭarīḳatçıları taṣarruf itmegin alup muʿtemed ādemlere virdüm ol şarṭla ki ʿulūfesin ve sāyir der-āmedin

şeyḫe vireler." Faḳīr eyitdüm: "Pes kendüleri nefs-i vaḳf mālından yimek lāzım gelür" didükde, fikre varup ṣoñra "Yā nice idelim?" didi. Faḳīr eyitdüm: "Ḥuccetlerin yazdurup irsāl eyleyüp iʿtiẕār eyleñ ve maḳṣūduñuzı beyān eyleñ ki ḫāṭırları ḫoş ola." Allāh taʿālā rāżī ola ki ol meclisde ḥuccetleri yazdurup imzalayup bir ʿöẕr-nāme ile iki Şām ḳımāşı irsāl eyledi.

Faḳīr eyitdüm: "Şeyḫ ʿAlī bu gice bende-ḫānededür, anda alı gitsünler" diyicek eyitdi: "Pes size daḫı Şām bergüzārı lāzımdur" diyüp iki ʿināyet ḳutnīsini daḫı ʿināyet eyleyüp bende-ḫāneye irsāl itdi. Şeyḫ ʿAlī'nüñ ikişer ḳımāş gönderüp ḥuccetleri irsāl ümīd iderük didügi ḫāṭıra gelüp tebessüm itdüm. Sebebini iḳdām idüp ḳāżī efendi suʾāl itdi. "Ferīdūn ḳuluñuzdan ṣoruñ" didüm. Çaġırdup suʾāl itdükde, Şeyḫ ʿAlī didügi tafṣīli beyān itdi. Çivi-zāde Efendi taʿaccüb idüp defterdāra ve ḥużżāra naẓar idüp yemīn itdi ki "Eger ben ve eger pederüm, meşāyıḫuñ bendeleriyüz, lākin taḳvā āḫer ve fetvā āḫerdür" didi.

Naḳl olur ki Şeyḫ Gülşenī, Mıṣr'da eṣnā-yı ṣoḥbetde *Fuṣūṣ*'ı medḥ ider iken naḳl iderler ki [83b] Dede ḫażretleri zamānında Ḳarabāġ mollāları Şeyḫ Muḥyiddīn-i ʿArabī'ye rażıyallāhu ʿanhu inkār idüp *Fuṣūṣ*'ını ḳanda buldılar ise alup yaḳmışlar ve Dede'ye hücūm eylemişler, nitekim ẕikr oldı. Çün merḥūm Dede ḫażretleri intiḳāl itdi, Şeyḫ ḫażretleri Sulṭān Yaʿḳūb ile Ḳarabāġ'da ḳışlar. Anda olan ʿulemā ve sāyir vilāyetden gelen fużalā ile ol ḳış ekṣer mübāḥaṣeye meşġūl olurlar. Ammā ḳaṣd ider ki *Fuṣūṣ*'uñ müşkil olan mesʾelelerinden eṣnā-yı mübāḥaṣede bir niçesi her meclisde ḥall ola ve Şeyḫ Muḥyiddīn'üñ kitāblarından niçesi taḳrīr ola. Bu maʿnāyı az kimesne fehm ider imiş. Niçe meclisden ṣoñra şeyḫ dimiş ki "Siz Şeyḫ-i Ekber'üñ *Fuṣūṣ*'ına inkār idüp oda yaḳarsız, ne delīl ile bunı irtikāb itdüñüz?" İçüñüzden dört mollā iḫtiyār eyleñ, bī-ġarażāne baḥṣ idelim. Ḥaḳ ḳanḳı cānibde ise ẓāhir ola" diyicek meger Sulṭān Yaʿḳūb'uñ ḳalem-revinde ne ḳadar ʿulemā varsa ol ḳış gelüp şeyḫle baḥṣ iderler imiş. Bir niçe gün ve niçe gice taḥḳīḳātdan ṣoñra iḳdām ider. Dört cānib ʿulemāsı dört ʿālimi iḫtiyār idüp şeyḫle *Fuṣūṣ* taḥḳīḳātına meşġūl olurlar. Çün her şübheli yiri açarlar, mülaḥaẓa

iderler ki Şeyḫ İbrāhīm ḥażretleri ile ol baḫş sābıḳan geçmiş, şeyḫ aña münaḳḳah cevāb virüp şerʿ-i şerīf ve fıḳh-ı münīf ile beyān eyleyüp tesellīlerin almışlar imiş. Pes cümle mülzem olıcaḳ götürisi şeyḫe teslīm idüp tesellīmi aldum diyüp inābet iderler. Baʿžısını ḫalvete ḳoyup ol ḳış ʿaẓīm mücāhedeler ve delim müşāhedeler [84a] olur.

Cümleden Mevlānā ʿAbdulġanī el-Muġānī niçe maʿanī ile *Ṭarduʾl-Luṣūṣ ʿAn Ḫuṣūṣiʾl-Fuṣūṣ* nām kitābını taḥrīr idüp şeyḫe baʿdeʾl-ḫalve ʿarż ider. Şeyḫ buyurur ki "Īnest bunyān-ı merṣūṣ."[249] Ve Mevlānā İşmūyil *Reddu'n-Nuṣūṣ ʿan Nuṣūsiʾl-Fuṣūṣ* nām kitābını şeyḫe ʿarż itdükde, "huveʾl-ḫulūṣ" diyüp cevāb virür. Çün eṭrāf-ı ʿāleme münteşir olurlar, cümle kimi şerḥ, kimi iḳrā, kimi ḳırāʾat iderler, nitekim Mollā Celāl-i Devvānī işāret itmişdür.

Naḳl olur ki şeyḫ buyurmış ki "Esfelüñ aʿlāya teʾşīr ḳaṣdı kendüye żarar ider, nitekim Tebrīz'de bir şeyḫ-zāde bir münkire żarar ḳaṣdına ism istedi, Ḫalvetī ṭarīḳında cāyiz degildür diyü cevāb virdüm. İbrām itdi, didüm ki "Zeynī ṭarīḳında vardur, lākin sen ehli degilsin. Ḳorḳaram żararı saña ʿavdet ide ki ﴿وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ﴾[250] dür. Ḥaḳ taʿālāya tefvīż-i emr itmek evlādur. Ġaraż içün bir müsülmāna żarar ḳaṣdı cāyiz degildür" diyicek, şeyḫ-zāde varup bir āḫer şeyḫden ism-i ḳahr alup ḫaşmı olan müsülmāna ḳaṣd ider. Ol eṣnāda süvāre gider iken bindügi esb iki ayaġ üzere ḳalḳup ardına düşüp şeyḫ-zāde eger altında ḳalur. Naʿşla evine getürürler. Ecel-i müsemmāsından baḳiyye ḳalmaġın kendüye geldükde Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehu's-seniyyeye istiġfārlar ile istiʿfā ḫaberin irsāl ider. Çün ṣıḥḥat bulur, Gülşenī elinde tevbe ḳılur; bī-iḫtiyār ḫaşmı olan kimesne kendüye rām olur.

Naḳl olur ki bir gün Gülşenī, Dede raḥimehullāh ile tenhā ṣoḥbet-i ḫāṣṣ [84b] ider iken Ḳāżī ʿĪsā, Dede ḥażretlerine ādem gönderüp recā ider ki "Şeyḫi bize gönderüñ ki şeyḫden ve anuñ vāsıṭası ile ḥażretüñüz-

249 Bu sağlam bir binadır.

250 "Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken siz onu seversiniz." Bakara, 2/216.

den müstefîd olavuz ki bizüm anlara her vechile taḳlīdümüz ve maḥabbetümüz vardur." Çün Gülşenī, ḳāżī ḫānesine ḳarīb olur, bir fūte ḳuşanur esbābını ġayrılara yaġmā idüp içerü girür, nitekim Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Gülşenī daḫı itmişdür. Aṣl bu sünnet Ebū Bekr rażıyallāhu ʿanhudan ḳalmışdur.

Meger Sulṭān Yaʿḳūb'uñ beglerbegisi Emīr Behrām ile ḳulı sulṭān ki her zamān ikisi daḫı şeyḫ ḥużūrında fenā ve terk daʿvāsın iderler imiş; ḳāżīnuñ żiyāfetine gelüp münbasiṭ otururlar imiş. Çün şeyḫi ʿuryān bir fūte ile görürler, taʿaccüble biri birine baḳarlar, hemz ü lemz ü ġamz iderler. Ve ḳāżī mütaḥayyir olur. Şeyḫ buyurur ki "Ey müddeʿīler ve muḳallid-i bī-taḳlīdler, daʿvā-yı bī-maʿnālaruñuz nice oldı? Eger ḥammāmda bir bürehne görseñüz yā bir ʿuryān dervīş müşāhede itseñüz, ḫande itmezsiz. Dünyā ḫod ḥammām gibidür ki kimi girür, kimi çıḳar, anlara gülmezsiz. Ol ādeme gülüñ ki ḫayyāṭ ve nessāc itdügi cübbe ve destārla ādem ola. Aṣl-ı ḫilḳat-ı ḫalḳa ḫande idersiz, iltizām-ı mā-lā yelzem idene iʿtibār idersiz, ḫuṣūṣā ol ḫilḳat-ı şerʿle mestūr ola ki tennūredür. Pes sizüñ sābıḳan beḳā ve fenā daʿvāsını itdügüñüz bāṭıl imiş!" diyicek ḳāżī ve begler iʿtirāf iderler, ammā tażarruʿ iderler ki baʿżı esbāb geye. Getürdükleri ḫılʿatları cümle ḫalḳa fidā idüp fe-bī yantıḳdan kelimāt eyleyüp anlara ceẕbe ḥavāle ider. Cümlesi bir maḳāma vāṣıl olur ki [251]"مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ"dür. Pes şeyḫe muvāfaḳat [85a] idüp cümlesi bī-ḫod-vār esbāb ve pūşişlerin yaġmā ḳıldılar. Bir zamān ḳıbleye müteveccih oturup ol ḳadar ṣafā-yı derūn ḥāṣıl iderler ki niyyet ḳılurlar ki artıḳ dünyā umūrına ḳarışmayalar. Şeyḫ dir ki "Bu ʿamellerüñüzde sünnet-i Ebī Bekr ile melāʾike ʿameli yirine geldi" diyicek Ḳāżī ʿĪsā ʿuryānu'r-reʾs ve'l-beden ol aḥvāli beyān itmesini recā ider.

---

251 "Hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin aklına gelmemiş olan...." *Sahīhu'l-Buhārī*, 4/118, 6/115, 9/144; *Sahīhu Muslim*, 4/2174; *Sunenu't-Tirmizī*, 5/199; *Sunenu İbn Māce*, 2/1447; *Musnedu Ahmed*, 13/489.

Ḥikāyet: Şeyḫ dir ki "Ḥażret-i Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ġuzāt-ı müslimīne ṣaḥābeden müsāʿade ṭaleb itdükde, Ḥażret-i ʿÖmer rażıyallāhu ʿanhu nıṣf-ı mālını fidā ider. Ḥażret-i Ebū Bekr gelmezden evvel Cebrāʾīl ʿaleyḥişşelām tennūre-pūş olup Ḥażret-i Server'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem gelür. Ḥażret ol şekl ile geldügini Cebrāʾīl ʿaleyḥişşelāma suʾāl eyler. Buyurur ki "Cemīʿ-i melāʾike ḥāliyā böyle tennūre-pūş olmışlardur, Ḥażret-i Ebū Bekr'e muvāfaḳat içün; ḫıdmet-i şerīfe geldükde maʿlūm olur" diyicek Ḥażret-i Resūl ʿaleyḥi'ṣ-ṣalātu ve's-selām aṣḥāba Cebrāʾīl ʿaleyḥişşelāmuñ kelāmın beyān itdi.

Ol eṣnāda gördiler ki Ḥażret-i Ebī Bekr rażıyallāhu ʿanhu geldi ve setr-i ʿavretden ġayrı nesnesi yoḳ; ol setr-i ʿavreti daḫı Ḥażret-i ʿĀyişe'den rażıyallāhu anhā istiʿāre itmiş idi. Ḥażret suʾāl itdükde didi ki "Cümle mālumı aṣḥāba dīn yolına fidā itdüm." Peyġamber ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem suʾāl itdi ki "Ehl ü ʿıyālüñe ne ḳoduñ?" Ebū Bekr rażıyallāhu ʿanhu buyurdı ki "Allāh taʿālānuñ maḥabbeti ile resūli maḥabbetini ḳodum." Bu maḥalde daḫı Resūl ʿaleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām [85b] Ebū Bekr'e rażıyallāhu ʿanhu [252]"أَصَبْتَ فَالْزَمْ" diyü buyurdı.

Gülşenī raḥimehullāh Ḳāżī ʿĪsā'ya didi ki "Sen daḫı işābet itdüñ, ammā bu ḥāle mülāzemet idemezsin" diyüp ḳalḳup gider. Ol cemāʿate bir ẕevḳ ḥāṣıl olur ki yedi güne degin mest gibi olurlar; meger tevābiʿi kendüleri geydürür imiş. Yine şeyḫ, Dede ḥażretlerinden istīẕān idüp her birinüñ ifāḳatına müteveccih olur, ṣoñra şeyḫden çoḳ çoḳ taẕarruʿ iderler ki ol ḥāle vāṣıl olalar. Şeyḫ buyurur ki "Ḥāl-i ẕevḳ āmedenīdür. Tecellīyāt-ı Ḥaḳḳ'a maẓhariyyet gerek. Saʿy eyleñ ki ḥālden maḳāma vāṣıl olasız ki Mevlānā rażıyallāhu ʿanhu buyurur.

Meṣnevī: Hest bisyār ehl-i ḥāl ez-ṣūfiyān
Nādirest ehl-i maḳām ender miyān[253]

---

252 "Doğru yaptın, ona bağlı kal." *Musnedu'l-Bezzār*, 13/333; *Bahru'l-Fevāʾid*, 1/101.

253 Sufilerin arasında hāl ehli çoktur, lākin aralarında makam ehli azdır. *Mesnevī*, 1: 1438.

Neşr: Bu faḳīr taʿaccüb iderüm ki tennūre sünneti Ḥażret-i Ebī Bekr'den raẓıyallāhu ʿanhu ḳalmış ola daḫı anı istiʿmāl iden ehl-i fenānuñ baʿżısı Ḥażret-i Ebī Bekr'üñ raẓıyallāhu ʿanhu Ḥażret-i Resūl'e ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem maḥabbet ve inḳıyādını bilmeyüp faẓīletine inkār iderler.

Naḳl olur ki şeyḫ ḥażretleri tenhā Ḳāżī ʿĪsā ile ḫalvetde iken baʿżı ümerā ve vüzerā gelmiş. Şeyḫ bir kūşeye varup oturmış. Her çend iḳdām itmişler, dāḫil olmamış. Ḫıdmetine varmışlar, ḳaçup bir kūşeye daḫı gitmiş. Bir miḳdār oturup gitmişler. Şeyḫ evüñ bir kūşesini ʿaṣā ile çizüp ḳāżīya dimiş ki "Eger benüm ile ṣoḥbet ister iseñ bu çizdügüm maḥalli bana temlīk eyle ve illā [254]﴿هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ﴾ Ḳāżī temlīk itdüm dimiş, ammā sebebini şormış. Şeyḫ dimiş ki [86a] "Bu benüm ḫayālden taʿmīr olmış evümdür. Her gāh ki bir nāşī ehl-i dünyā gele, bu ḫāne içine gürīzān oluram. Bu maʿnā ile ol ehālī-i ṣūretüñ ṣūretlerinden ḫalāṣ olup murġ-i dilümi inʿikās-ı esmā ve ṣıfat-ı ḫayāli dāmında dāne-çīn iderem." Nitekim şeh-bāz-ı Rūmī dimişdür.

Meşnevī: Ān ḫayālātī ki dām-i evliyāst
ʿAks-i meh-rūyān-i bustān-i Ḫudāst[255]

Neşr: Baʿdehu şeyḫ her ḳaçan ol ḫayālden ʿimāret itdügi ḫāneye dāḫil olsa, kimse yanına varmayup vaḥdetde murāḳıb olurmış ve her gāh ki ol ġaybet maḳāmından ḳalḳup ġāyib olsa, ol maḳāma dāḫil olan muʿteḳide niçe ḥālāt ḥāṣıl olurmış ve murādına ol ḫayāl-ḫānede vāṣıl olurmış ve ḫayālāt-ı fāsideden ḫalāṣ olup maḳām-ı ḫāṣṣu'l-ḫāṣṣı bulurmış.

Rivāyet: Merḥūm Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehuma's-seniyye, bu faḳīre merḥūme vālidesi Seyyide'den rivāyet ider ki dimiş: "Evāyil-i sülūkumda merḥūm vālidüñ, bir gün Dede ḥażretlerinden mecẕūbāne geldi. Çün mübārek gözlerine baḳdum, bī-iḫtiyār bir ḫālet-i ʿacībe ḥāṣıl olup feryād idüp bī-hūş ol-

254 "İşte bu birbirimizden ayrılmamız demektir." Kehf, 78/18.

255 Evliyaya tuzak olan hayaller, Huda bahçesindeki ay yüzlülerin aksidir. *Mesnevī*, 1: 73.

dum. Bir ḳaç sāᶜata degin mültefit olmamış. Ṣoñra gelüp bir naẓar daḫı itmiş, anuñla ifāḳat buldum. Her zamān tażarruᶜ iderdüm ki ol evvelki naẓarla bir iltifāt ideler." Buyururlardı ki "Ṣabr eyle, istiᶜdād gelsün, murāduñ ve benüm murādum ḥāṣıl olur. Çün sańa [86b] gebe oldum, yaᶜnī Şeyḫ Aḥmed'e, bir öyle namāzın ḳılup seccādede oturmışdum. Şeyḫ ḥażretleri gözlerin yummış, ṭaşradan bańa āvāz itdi. Ḫıdmetine vardum. Bańa baḳ didi. Çün naẓar itdüm, şeyḫ daḫı gözin açdı. Ol naẓardan bir ᶜaceb ḥālet ḥāṣıl oldı, evvelkiden ziyāde yine feryād idüp bu kerre bī-ḫod olup yıḳılmışam. Aḫşam ḳarīb olmış. Gülşenī ḥażretleri yine ḳūmī, ṣallī diyü āvāz itdi, bu ᶜāleme nüzūl itdüm, ammā bir ẕevḳe maẓhar idüm ki lisānla taḳrīr ve ḳalem ile taḥrīr olmaz, tā sen ṭoġınca ol ᶜālem benden zāyil olmadı" didi. Merḥūm Şeyḫ Aḥmed, faḳīre didi ki "Çün taḳrīr itdi, ol eṣnāda bańa bir ḥāl ḥāṣıl oldı. Yedi güne degin ᶜāḳıl-ı bī-hūş ve dānā-yı medhūş idüm. Gerçi ḥudūd-ı şerᶜi riᶜāyet iderdüm, ammā ḥāl-i derūn ġālib idi.

Ḫikāyet: Duᶜācı Dede bu faḳīre naḳl itdi ki "Tebrīz'de merḥūm Gülşenī, meclisinde bir ṣabāḥ buyurdılar ki 'Bu gice vāḳıᶜada gördüm ki Şeyḫ Ḥasan-ı Şirvānī benüm ile görüşür şeklinde olup żarar ḳaṣd itdi ki helāk ide. Ben daḫı çün ki bādī ol idi ve benüm ġarażum yoġıdı, ṣabr itdüm. Āḫır gördüm ki helākuma iḳdām ile ḳaṣd ider, senüñ gibi ehl-i ġarażuñ cezāsı budur diyü yire urdum; başı ḳopdı. Ḫaber virüñ, tevbe ḳılsun, tā tevfīḳe maẓhar ola.' Çün ki cümle Tebrīz ḫalḳı içinde buyurdı, baᶜżılar varup Şeyḫ Ḥasan'a ḫaber virdükde, 'Ḫayāl-ḫānede mi gördi?' [87a] diyü istihzā itmiş. Yedi günden ṣoñra intiḳāl itdi. Yine şeyḫ varup namāzın ḳıldı."

Naḳl olur ki bir meclisde buyurdılar ki "Dervīşlikde bir leẕẕet vardur ki eger cümle maḥbūbeler ile olan iltiẕāẕ ve sāyir müştehiyātda bulınan infāẕ cemᶜ olsa, ol leẕẕete berāber olmaz."

Menḳūldür ki bu beyāndan ṣoñra yigirmi dört gün mā-sivā ile muᶜāmele itmemiş, ne ekl ve ne şürb ve ne kelām ve ne libās, hemān ḥudūd-ı şerᶜ vācib olduġı ḳadar. Ve buyururlardı ki "Bir cāmiᶜ içinde imişim ki ortasında uzun bir ḳubbe vardı. Murabbaᶜ, bir kūşesinden şu aḳar ve bir

kūşesinden süd ve bir kūşesinden şarāb-ı ṭahūr ve bir kūşesinden ʿasel-i muṣaffā aḳar; ḫalḳ-ı ʿālem istiʿdādlarınca her biri gelüp içerler, ammā niçeler ʿaṭşān olup eṭrāf-ı baʿīde müteveccih olurlar. Pes ol ḳubbe üzere çıḳup rāh-ı Mekke'de olan nidālar gibi 'Yā ʿaṭşān, yā cīʿān!' diyü çaġırdum. Baʿīd olan ḫalḳ cemʿ oldı. ʿAṭşān ol çeşmelerden içdiler, ammā cīʿān olan cevāba muntaẓır oldılar. Nāgāh havādan baʿżı eşkāl ṭabaḳlar ile māyide getürdiler. Pes ol cīʿāna virdüm, ekşeri yidiler ve götürdiler ve baʿżılar hemān yimek ile ḳanāʿat itdiler. Meger ol ẕelle ḳalduranlaruñ ḫıdmet-kārları varmış, anları daḫı seyr itdiler."

Naḳl olur ki buyurdı: "Keşf-i ẓāhir ile maġrūr olmañ ki ḥayvānātda daḫı vardur. [87b] Meşelā at ve ḳatır ve sāyir ṣanculansa, meḳābirde devr itdürürler ki muʿaẕẕeb kimse varsa müşāhede idüp ḳaşanur, ol ṣancı defʿ olur. Bunlaruñ keşfi daḫı insāna keşf olmışdur." Ve buyurur idi ki "Sulṭān Yaʿḳūb'la yaylaḳ ve ḳışlaḳda devr ider idik. Çadırda āvāzla ẕevḳ ve şevḳle ṣoḥbet-i ẕikr ider iken vuhūş ve ṭuyūrdan ḫaymeye diñleyüp dāḫil olurlar idi. Eṭrāfumuzda ola ḫıyām ehline, kimse incitmesün diyü dervīşler tenbīh itmegin şeyḫüñ mürīdleridür diyü kimse ṭutmazdı."

Ḥikāyet: Mevlānā Cihādī ki Defterdār Maṭrāḳī Naṣūḥ Beg'üñ birāderidür, ḫānḳāhda hem-civārum idi, ḥücresi çārsūya muṭill idi. Vaẓīfesinüñ nıṣfını cānverāna ṣarf idüp rubʿını dervīşāna virür idi ve rubʿı ile dervīşāne geçinür idi. Ṭuyūr ile şol mertebe muʿāmele iderdi ki serçe ve ḳarġa ve çaylaḳdan vaḥşī yoġıken bunlar ve bunlaruñ emṣāli her gün penceresinden içerü girüp elinden vaẓīfe-ḫᵛārları idi. Bālīni seng ve bisteri bir seccāde miḳdārı ḥāṣır idi; nān ve zeyt ve ʿaselden ġayrı nesne alduġın kimse bilmezdi. Ṣoñra faḳīr dünyā ile ālūde olduḳda gāhī luṭf idüp teşrīf iderdi.

Bir bişmiş nesne yimesini recā ve tażarruʿ itdüm. Lākşe[256] diyü buyurmaġın ʿulūfemden bişürdürdüm. Üç ḳaşıḳdan ziyāde almazdı, gāhī anı daḫı yimedi. Gāhī ʿulūfemden iḥtiyācum olduġın [88a] keşfle bilüp bir sebīke virürdi. Küllī meblaġa beyʿ iderdüm, ammā emri üzere nıṣfını

256 Tutmaç yemeği.

fuḳarāya ṣarf iderdüm. Ber nevbet ṣülüṣini ṣarf itdüm. Ol gün tīz geldi, eyitdi: "Sende fuḳarānuñ nıṣf-ı ṣülüṣ ḥaḳḳı ḳalmış, tīz vir!" diyü ġażab itdi. Faḳīr anı başḳa baġlamışdum, öñinde ḳodum. Başḳa olduġın görüp gülüp ḳalḳup gitdi ve eyitdi "Ol meblaġı bile al gel." Çün Ḳūṣūn maḥkemesine varduḳ, bir medyūnı ḥabse alı giderler imiş, "Ol meblaġı buña vir" didi. Virdüm; meger deyni miḳdārı imiş. Yine dönüp bu bende ḫānesine geldük. Ḫayli luṭflar itdi. Āḫır-ı ʿömrinde ṣanʿatı taʿlīm murādı idi. Çün istegüm ġayr idi, naṣīb olanı aldum. Āḫırında Allāh Allāh diyü intiḳāl itdi. Raḥmetullāhi ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿaten.

Ḥikāyet: Efendi merḥūm buyurdı ki "Birāderüm vardı, elinde nūr gibi ẓaʿferānla Allāh ismi yazılmış idi. İntiḳāl itdükde Allāh didi ve nefesi munḳaṭıʿ oldı. Lālāsı ḳabre ḳoduḳda ṭaşra çıḳup bir gün bir gice bī-ḫod oldı. Ṣoñra beyān itdi ki 'Ḳabrde elümden bir sebz-pūş nūrānī pīr aldı, ol cemāl-i bā-kemāl beni medhūş itdi' didi."

Naḳl olur ki Gülşenī ḥażretleri meclisde buyurdılar: "Sālike olan istiʿdādını ve ḳudret ve ḳuvvetini yā kendi bilüp yā mürebbīsi reʾyi ile ʿamel idüp cūʿ ve şibaʿda ifrāṭ ve tefrīṭ itmemek gerek. [88b] Merḥūm Seyyid Yaḥyā ve Maġfūr Dede zamānında niçe dervīşler günde bir bādem ile geçinürler idi ve kimi bir ḳoyundan ziyāde yise şibaʿ ḥāṣıl olmazdı. Lākin birisi ḥālini iẓhār itmezdi, ifṣā iden maḳāmından dūr olurdı." Buyurdı ki bir gün Güre ṣuyı yanında ḳışlaḳda Ḳāżī ʿĪsā ve Sulṭān Yaʿḳūb'la fāriġu'l-bāl ṣoḥbet iderken bir şeyḫ gelüp eyitdi ki 'Yılda iki erbaʿīne girürem ki ḳırḳ günde ḳırḳ bādem ile ḳanāʿat iderem. Şimdi ḫalvetümüñ zamānıdur, biriñüz niyyetine girüp riyāżete meşġūl olayım' dir. Sulṭān ve ḳāżī, şeyḫe baḳup "Ne buyurursız?" didükde, şeyḫ dimiş ki "Ne ola idi bu ḥāli ẓikr itmeye idi, ammā on gün on bādemle ḫalvet itsün, gelsün; ben gördügi vāḳıʿayı kendüden evvel beyān ideyim, lākin kendi taʿbīr itsin, pes sülūkinde mutavassıṭ olur" diyicek mezbūr Şeyḫ Ḥācī Sinān ḫalvete girüp tamām on günden ṣoñra ol cemāʿat yine mücteminʿ iken çıḳa gelmiş, bir bed-ḫulḳ cānvere dönmiş. Şeyḫ ḳāżīya dimiş ki "Bu gice vāḳıʿasında Şeyḫ Sinān bir inek gördi ki iki buzaġı ṭoġurmışdı, ammā teʾvīlini ve vāḳıʿayı ṣoruñ" diyicek Ḳāżī ʿĪsā, Ḥācī Sinān'a

şorar ki "Bu gice vāḳıʿada ne gördüñ?" Ḥācī dir ki "Bir inek gördüm, iki buzaġısı vardı." Sulṭān Yaʿḳūb ve Ḳāżī ʿĪsā şorarlar ki "Niçe teʾvīl itdüñ?" Ḥācī Sinān dir ki "Dünyā bir saġmal inekdür; sizler buzaġısısız, andan müstefīdsiz. Çün ki niyyetüñüze ḫalvet itdüm, [89a] pes sizüñ ṣūretüñüzdür" diyicek sulṭān ve ḳāżī dirler: "Sen bizi ḥayvān iken insān itmek gerek idi. Biz Gülşenī himmeti ile insān olmış iken bizi ḥayvān idersin, ol daḫı gāv ola, ammā ol senüñ bāṭınuñ ṣūretidür" diyüp şeyḫ muḳaddemde vāḳıʿasını bildügini didiler.

Pes Şeyḫ ḥażretlerine rücūʿ idüp vāḳıʿanuñ teʾvīlin dilerler. Gülşenī didi: "Ḥācī Sinān, cūʿdan maḫmaṣa maḳāmına varup kendüñün köyde olan inegi südi taṣavvurıyla ḫāba varmaġın anları müşāhede itdi" diyicek Şeyḫ Sinān ol taṣavvurıyla yatup köyde olan ineklerin bilüp vāḳıʿa eyle vāḳiʿ olduġına Gülşenī'nüñ ıṭṭılāʿına muṭṭaliʿ olıcaḳ Şeyḫ Gülşenī ḥażretlerine inābet idüp maʿnāya irişüp daʿvādan ferāġat ider. Ṣoñra Ḳarabāġ'da ḳalan ḫulefāsından olmışdur. Bu taḳrīr merḥūm Ḳāżī ʿAbdurraḥmān'uñdur[257] ki şāriḥ-i *Hidāye* ve *Ḳudūrī*'dür.

Ḥikāyet: Bu faḳīri merḥūm efendi ceẕb-i küllī itmege bāʿiṣ yaḳaẓada vāḳiʿ olan aḥvālümi beyān itdüklerinden māʿadā, vāḳıʿada nümāyān olanı ʿayān iderler idi. Cümleden biri, rüʾyāda gördüm ki merḥūm Şeyḫ ʿAbdüllaṭīf-i Cāmī ābdest almış, namāza gider gibi müteveccih. Çün naẓar itdüm, Şeyḫ Aḥmed-i Ḥayālī ibn Gülşenī muḳābilinde muntaẓır ṭurur. Çün Şeyḫ ʿAbdüllaṭīf varup maḥabbetle muʿānaḳa itdi. Ẕevḳumdan yine vāḳıʿada bir miḳdār bī-hūş oldum. Çün yine vāḳıʿada kendüme geldüm; efendi [89b] tenhā ḳalmış, şeyḫ gitmiş. Efendi bana baḳup eyitdi: "Biri birden göresin. Merḥūm Şeyḫ ʿAbdüllaṭīf gitdi." Faḳīr ayaġına düşüp "Siz bāḳī oluñ" didüm ve bīdār oldum. Ṣabāḥ ḫıdmetlerine girdükde hemān baʿde's-selām buyurdılar ki.

Naẓm: Gör evvel ü āḫırı bāṭında ẓāhir
Gelen birdür giden birdür ḳalan hemān bir

257 Metinde Ahmed Hayālī'nin damadı Abdurrahīm şeklinde geçer.

Neşr: Tecellī-i vaḥdet bir mertebe beni maḥv itdi ki ne mertebe ne ben ne maḥv ḳaldı ve bir vücūda maẓhar itdi ki muṭlaḳ olup cümle ḳuyūddan muᶜarrā ḳıldı. Baᶜdehu buyurdılar ki "Merḥūm Şeyḫ ᶜAbdüllaṭīf el-Cāmī intiḳāl itdi añlaram." Faḳīr bi-ᶜaynihi vāḳıᶜada gördügüm gibi ayaḳlarına düşüp "Siz bāḳī oluñ" didüm. Buyurdılar: "Bu gice aḥbābı daᶜvet eylesünler, zāviyede mevlid olsun." Faḳīr mest-vār ḫānḳāha vardum, ol gice cemᶜiyyetde inābet itdüm.

Naḳl olur ki Gülşenī'den, vāḳıᶜasında Sulṭān Yaᶜḳūb'uñ vālidesi duᶜā ister oġlı ve ḳızı içün; ḳabūl itmez. Ve sulṭān vālidesi mütemeşşil olup ol daḫı ḳızı içün duᶜā ister. Aña daḫı cevāb virür. Pes bu vāḳıᶜayı Ḳāżī ᶜĪsā'ya şeyḫ taḳrīr ider. Fi'l-vāḳiᶜ ol maḥalde bir ġam ḫaberi gelür. Şeyḫden ol iki ḫatun fürādā duᶜā dilerler. Şeyḫ: "Gice vāḳıᶜada cevāb virdüm" diyü cevāb virür. Ḳāżī ᶜĪsā taᶜaccüb ider.

Rivāyetdür ki şeyḫ ile ḳāżī ol günde Sulṭāniyye'ye giderler imiş. Pādişāh cānibinden tīz yitişüñ diyü bir peyk, nāme getürür ki Şeyḫ Ḥaydar ḫurūc itdi dir. Bunlara ise yolda bir ejderhā ḳaṭᶜ-ı ṭarīḳ ider. Ḳāżī fāl ṭutar ki eger bir kimesneye āzār itmeden ḳatl olursa düşmen maḳhūrdur. Pes [90a] bī-taᶜb ḳatl iderler ve bir tapaġa uġrarlar. Kimse iḳdām idüp girmez, şeyḫ bismillāh diyü atın sürer. Ḳāżī anı daḫı fāl dutar. Şeyḫüñ çuḳası düşmiş iken havādan ḳapup öte cānibine geçüp yol ider ve fālüñüz ḫayrdur diyü bülend āvāzla ṣadā ider. Fi'l-vāḳiᶜ ẓafer anlaruñ olur ve ᶜālem niẓām bulur.

Rivāyetdür ki ol eşnāda Ḳazvīn'den ṭumṭurāḳ ile bir şeyḫ gelmiş ᶜAlā'uddevle Simnānī merḥūm ṭarīḳından. Böyle daᶜvā itmiş ki Şeyḫ Ḥaydar ᶜaskeri pādişāhuñ ᶜaskerine ġālib ola ki aña eyle keşf olmış ola. Ḳāżī ᶜĪsā'ya tereddüd gelüp Gülşenī'ye raḥmetullāhi ᶜaleyhi anuñ daᶜvāsını taḳrīr ider ve dir ki "ᶜAlā'uddevle silsilesinde bundan evlā şeyḫ yoḳdur. Bize tereddüd virdi. Siz ne buyursız ki bizüm iᶜtimādumuz ẓāhir ü bāṭın sizedür." Şeyḫ Gülşenī ḫażretleri ḫayli zamān murāḳıb olup ṣoñra ḳāżī ḫużūrında ol şeyḫle böyle muḳāvele iderler ki eger Şeyḫ Ḥaydar ġālib olursa Gülşenī, Ḫalvetī tācın artıḳ geymeye; eger Şeyḫ Ḥaydar maḳhūr olursa aṣl şeyḫüñ tācın başından ala ki artıḳ kimse böyle fitne

ve fesāda cürʾet itmeye. Nāgāh on günden ṣoñra Şirvān ṭarafından fetḥ ḫaberi ile Şeyḫ Ḥaydarʾuñ başı gelmiş. Çün ki ol şeyḫe bu bed-nāmlıḳ ḥāṣıl olmış, pādişāh ol şeyḫe ġażab itmek istemiş. Gülşenī ḥażretleri şefāᶜat idüp ḫalāṣ itmiş ve dünyā ḥuṭāmından her ne maḳṣūdı var ise ẓafer şükrānesi alı virmiş. Ol daḫı rızḳ ve ṭāmāt itmege tevbe ḳılup bir miḳdār ḫıdmetinde [90b] olup yine Ḳazvīnʾe gitmiş.

Naḳl olur ki Dede ḥażretlerine "Arżullāhi vāsiᶜatun"de[258] tecellī-i iḫtiṣāṣī-i ẕātī ki ḫāricüʾl-mirʾāt ola, "esraᶜ min lemaᶜiʾl-berḳ[259] üç defᶜa vāḳiᶜ olmış ki añа göre basīṭ mürekkebdür ve muṭlaḳ muḳayyeddür ve ġınā faḳrdur ve tevḥīd keşretdür ve ism ü resm ü vaṣf ṣıġmaz. Bir ṣoḥbetde ol tecellī-i berḳī-i ẕātī-i aḫaṣṣı ḫāricüʾl-mirʾāt olduġın remz ve īmā ile taᶜbīr ider iken dimiş ki "Bu bir ḥāletdür ki birden bire virilür, nitekim bu meclisde bir kimesneden ġayrı fehm itmez" dimiş. Çün Dede ḥażretleri intiḳāl ider, Gülşenī merḥūm ol tecellīde ekşeriyyā maḥv olur. Ammā Gülşenī ḥażretleri ol taḳrīr eṣnāsında Rūmʾdan Şeyḫ Muḥyiddīn-i Şāmī nām bir kimesne gelür, "Vāḳıᶜa ve vāḳıᶜāt ᶜilmi bañа virilmişdür" diyü daᶜvā ḳılur ve "Ḳırḳ şeyḫe ḳırḳ yıl ḫıdmet itdüm, her biri mürşid-i kāmil idi" diyü mübāhāt idüp kimseyi göze göstermez. Gülşenī ḥażretleri kendüye ol tecellī-i berḳī-i ẕātī ḫāricüʾl-mirʾāt olmasını añа beyān ider. Ol şeyḫ dir ki "Tecellī-i aḫaṣṣ mirʾātsız olmaḳ muḥāldür" diyü ᶜinād ider. Gülşenī raḥimehullāh dir ki "Ḳırḳ yıl ḳırḳ şeyḫe ḫıdmet itmekden bir ān bir mürşid-i kāmile teslīm olsañ, ol tecellīye vāṣıl olurduñ. ᶜĀlī-cenāblara ṭaş atma, eger atsañ daḫı anlardan luṭf mīvesi nüzūl ider" diyüp bu beyti oḳur.

Naẓm: Mā ṣāḫ-i bulendīm pur ez-mīve-i tevḥīd
Ger reh-guzerī seng zened mīve feşānīm[260]

Neşr: Ol ānda, anda añа bir ġaflet müstevlī olur ki ḫᵛāba varur ve ᶜālem-i miṯālde görür ki yirden göge Nemrūd gibi ṭaş atar. Pes rücūᶜ [91a]

258 Allahʾın arzı geniştir. Nisa, 3/97'den mülhem.
259 Şimşeğin çakmasından daha hızlı.
260 Biz tevhit meyvesi dolu ulu bir ağacız. Bir yoldan geçen taş atsa meyve saçarız.

idüp kendi üzerine düşer ve kendi şaşar. Gülşenī'nüñ miṣāli ol miṣālde mütemeṣṣil olmaġın ol ṭaşuñ defᶜini ilticā ider. Şeyḫ Gülşenī daḫı fe-bī yabṭış şāḥibine teveccüh eyleyüp ol ṭaş işāretle havāda muᶜallaḳ ḳalur. Şeyḫ-i mezbūr ẕevḳından muᶜallaḳlar ḳılur ve ṭaşuñ ᶜadem-i vuḳūᶜından ve kendüñüñ ᶜadem-i vuḳūfından ol vāḳıᶜada der ki "Ben bu taşuñ altında namāz ḳılurum." Çün bīdār olur, şafālar iẓhār ḳılur, ammā Gülşenī raḥimehullāh ḥāline vāḳıf olur ve bu ġazel ile taᶜbīrin kāşif olur.

Ġazel:

Ṭaşın atar ᶜārife taᶜnıla gözsiz faḳı
Bilmez aña ṭaş Nemrūd olur ol şaḳı

Her kim atar ṭaşını ehl-i ḥaḳḳa taᶜnla
Kāfir-i muṭlaḳ odur tanımadı çün ḥaḳḳı

Müʾminiseñ di bana ḳayd-ı maᶜiyyet nedür
Ḥaḳ didügüñ muḥsine olduġı dem müttaḳī

ᶜİlme göre cüzʾ ü kül çün ki hüvviyyetde bir
Ḫāṣṣıla ᶜāmmī diñüz ḳandan alur revnaḳı

Rūşenī'den sırrı fāş eyleme başdan şaḳın
Gülşenī kimi müdām ser-ḫoş iken din ḥaḳḳı

Neṯr: Pes ol taᶜbīr ol şeyḫüñ hidāyetine vāsıṭa oldı ve Gülşenī ile bāᶜiṯ-i rābıṭa oldı, nitekim Şeyḫ Zeynüddīn-i Ḫavvāfī, mürīdi Dervīş Aḥmed-i Semerḳandī'den suʾāl ider ki hīç ceẕbe-i celī bir yirde meẕkūr olmış mıdur ki biri biri ardınca mütevātiren gele ve munḳaṭıᶜ olmaya. Dervīş Aḥmed'e daḫı ḥayret müstevlī olur.

Bu kitābı itmāmdan ṣoñra bir gün Şeyḫ Ṣadreddīn-i Ḳonevī'nüñ *Nuṣūṣ*'unda bu tafṣīli gördüm ki buyurur: "إِنَّ التَّجَلِّيَاتِ الذَّاتِيَّةَ لَا تَكُونُ فِي مَظْهَرٍ وَلَا فِي مِرْآةٍ وَلَا بِحَسَبِ مَرْتَبَةٍ مَا"[261]

261 "Zātī tecelliler, bir görüntüde olmaz, bir aynada dahi olmaz ve herhangi bir mertebeye göre de değildir."

Menḳūldür ki ﴿وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾[262] āyet-i kerīmesin tefsīr iderken Mıṣr'da buyurmışlar ki "Tebrīz'de bir mertebe celāl müstevlī oldı [91b] ki eflākuñ şiddetle ḥarekātından az ḳalurdı ki kendümi mużmaḥill idem. ᶜĀḳıbet meger Sulṭān Yaᶜḳūb'uñ ᶜāḳıbeti imiş, raḥmetullāhi ᶜaleyhi."

Merḥūm Duᶜācı Dede naḳl ider idi ki Tebrīz'de şeyḫ ol eşnāda bir gice nıṣfu'l-leylde dervīşleri içerü daᶜvet itdi ve Emīr Çelebi yaᶜnī Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Gülşenī rażıyallāhu ᶜanhumānuñ ḫᵛācesi Muṣliḥuddīn Ḫalīfe'ye eyitdi: "Emīr Aḥmed senüñ muᶜallemüñ olmaġın ḳulumdur diseñ kiẕb olmaz, ammā ṣorana muḫālefet itme ki senüñ necātuñ ve anuñ ḫalāṣı andadur. Bu işārāt sefer-i firārda gelse gerek." Baᶜdehu cümlemüze ḫiṭāb idüp buyurdı ki: "اَلْفِرَارُ مِمَّا لَا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ"[263] Bu gice bir ᶜaceb vāḳıᶜa nümāyān oldı. Yaᶜlemullāh aña delālet ider ki devlet-i Yaᶜḳūbī tamām ola ve biz baᶜde envāᶜi'l-belā celāl ile celā-yı vaṭan idevüz." Pes yine içerü saᶜādet-ḫānesine girdi. Meger Ḳāżī ᶜĪsā daḫı bir ḳorḳınç vāḳıᶜa görmiş, çıḳa geldi. Şeyḫ yine çıḳup vāḳıᶜayı inḳirāż-ı devletle taᶜbīrden ṣoñra eyitdi: "Size lāzım şimdi terk-i dünyā vü manṣıbdur, ammā māniᶜ māniᶜdür. Elḥamdülillāh niçe yıllardur şerᶜ-i şerīfi icrā idüp ol ᶜibādet ile ᶜubūdiyyete vāṣıl olduñ ve sulṭānı ḫayra dāll olmaġıla çoḳ ḫayrāt ḥāṣıl ḳılduñ. Pes terk-i dünyā ve bir kūşede inzivā ile ifnā-yı mā-sivā eyle ki bu devletüñ nihāyeti ve bu ṣaṭvetüñ ġāyetidür" diyüp bir ġazel çıḳarup virdi ki bu iki beyt andandur.

Gülşenī: Derd-i bī-dermān imiş derdine dermān ᶜāṣıḳuñ [92a]
Pes devāsın andan ister mübtelā-yı dā-yı ᶜışḳ
Furṣatuñ fevt itme ey dil elde iken iḫtiyār
Dime ṭañla kim bu gündür istegüñ ferdā-yı ᶜışḳ

---

262 "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında rızıklanmaktadırlar." Āl-i İmrān, 3/169.

263 "Güç yetirilemeyenden kaçmak peygamlerlerin sünnetlerindendir." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/99no: 1823; *el-Luᶜluᶜu'l-Marsūᶜ*, 1/129; *Reyḥānetu'l-Elibbā'*, 1/265; *el-Eşbāh ve'n-Nezā'ir*, 1/334.

Neṣr: Pes ḳāżī, emr-i şeyḫe iṭāᶜat ve terk ü tecrīde niyyet ider, ammā Şeyḫ Necm'le müşāvere ve bu bābda muḥāvere idelim, ola ki ol daḫı bize muvāfaḳat ve bu ḫuṣūṣā muṭabaḳat ide dir. Şeyḫ dimiş ki "Şeyḫ Necm dünyā ṭālibidür ve manṣıb rāġıbıdur; bu reᵓye uymaz ve evḳātına güymez ve ol zīnet-i dünyā ṭalebinde bī-iḫtiyārdur; belki seni daḫı menᶜ itmek vardur, nitekim Allāh taᶜālā buyurur: ﴿زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاللهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ﴾[264] Çün ki Emīr Şeyḫ Necm, Ḳāżī ᶜĪsāᵓnuñ perverdesi olup pādişāhuñ muṣāḥibi ve vezīr-i aᶜẓamından eᶜazz ve ekrem imiş, ḳāżī daᶜvet idüp terk ve ᶜuzlet aḥvālini beyān eyleyüp ḳażādan ferāġını Ḳāżī ᶜĪsā ᶜayān eyler Şeyḫ Necm giryān olup dimiş ki "Ben sensiz cesed-i bī-rūḥum. Beni öldürüp ḳanda gidersin ki sulṭān ben gitmege rıżā virmez. Size ḫod muḥāldür ve ḥażret-i şeyḫden cüdālıġa ne mecāldür, ammā bu seferi idelim, şoñra Şeyḫ ḥażretlerinüñ emri ne ise ol ṭarīḳa gidelim." Gülşenī ḥażretleri ḳāżīya dimiş ki "Ben saña dimedüm mi böyle żaᶜīf reᵓyli yoldaşla müşāvere iderseñ daḫı muḫālefet eyle ki reᵓyi nefsden olmaġın[265] "شَاوِرُوهُنَّ خَالِفُوهُنَّ" de dāḫillerdür. [92b]

Meṣnevī: Ey musāfir bā-musāfir rāy zen
Zān ki pāyet leng dāred rāy-i zen[266]

Gülşenī: Geçdi ᶜömrüm yoldaşa güymek ile
Neyleyim kim yoldaşum gelmez bile

---

264 "Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insanlara süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır." Āl-i İmrān, 3/14.

265 "Kadınlarla istişare edin, görüşlerine muhalefet edin." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/4no:1529.

266 Yolcuya danış ey yolcu, kadına danışırsan yalpalarsın çünkü. *Mesnevī*, 4: 2209.

Ve bu āyeti oḳumış: ﴿وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَي شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ اَللهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾[267]

Şeyḫ Necm ġāyetle müteʾellim olup dimiş ki "Siz bizi māl ve manṣıbdan dūr düşürüp sulṭānuñ naẓarından mehcūr ḳılmaḳ dilersiz ve ḫalḳı başumuza üşürüp ʿālemde rüsvāy ve maḫhūr ḳılmaḳ istersiz!" Gülşenī ḥażretleri buyurur ki: [268]"اَلْحَقُّ مُرٌّ إِنَّ قَوْلِيَ الْحَقَّ مَا تَرَكَ بِي صَدِيقًا"

Meṣnevī: Tā be-dīvār-i belā nāyed seret
Ne şunūd pend-i dil ān gūş-i keret[269]

Ḫod bidānī çun ber-ārī ser zi-ḫᵛāb
Ḫatm şud vallāhu aʿlem bi'ṣ-ṣavāb[270]

Neṣr: Pes sizüñle vedāʿ lāzım geldi: ﴿فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ إِنَّ اللهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾[271] Ḳāżī ʿĪsā'ya dimiş ki "Ben ʿālem-i rüʾyāda gördügüm budur ki Sulṭān Yaʿḳūb, vālidesi ile bir ḳızmış ḥammāma girmişler ve bāña böyle ilhām oldı ki andan çıḳmazlar. Pes inḳirāż-ı devlete dālldür, tedārüküñüz görüñ" diyüp ḫalvetine girür. Ol gice Şeyḫ ḥażretleri Seḫend yaylaġından Tebrīz'e gidecegin ḳāżī bilüp şeyḫüñ ve kendünüñ atlarını āḫer āḫūra gönderür. Şeyḫ ḥażretleri tetebbuʿ idüp at bul-

---

267 "İman edenlerle karşılaştıkları zaman, "İnandık" derer. Fakat şeytanlarıyla (münafık dostlarıyla) yalnız kaldıkları zaman, "Şüphesiz biz sizinle beraberiz. Biz ancak onlarla alay ediyoruz" derler. Gerçekte Allah onlarla alay eder (alaylarından dolayı onları cezalandırır); azgınlıkları içinde bocalayıp dururlarken onlara mühlet verir. İşte onlar hidayete karşılık sapıklığı satın almış kimselerdir. Bu yüzden alışverişleri onlara kār getirmemiş ve (sonuçta) doğru yolu bulamamışlardır." Bakara, 16-14/2.

268 "Hak acıdır, hakkı söylemem yanımda dost bırakmadı."

269 Başını bela duvarına çarpmadıkça o sağır kulağı gönlün öğüdünü duymaz. *Mesnevī*, 5: 2063.

270 Uykudan başını kaldırdığında kendin anlarsın. Bitti, Allah doğrusunu daha iyi bilir. *Mesnevī*, 2: 1913

271 "Size söylediklerimi hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir." Mü'min, 40/44.

mayıcaḳ ḫayretde iken meger şeyḫüñ yegeni Tebrīz'e gitmege atın [93a] egerleyüp ṭurur imiş. Aḥvāle vāḳıf olıcaḳ şeyḫe atını çeki virmiş. Şeyḫ daḫı binüp Tebrīz'e gitmiş idi. Ḳāżī ʿĪsā şeyḫi yoḳladur, ġayib bulur. Gele diyü tevaḳḳuf ider, aṣlā ḫaber bilmez. Nāgāh Ḳarabāġ'a ʿale'l-ʿacele göçerler. Şeyḫ bile olmamaġın ḫayli elem çekerler. Şeyḫ Tebrīz'de olduġı ḫaberi vāṣıl olıcaḳ Tebrīz'üñ ekābirine mektūblar ve şeyḫ ḥażretlerine tażarruʿ-nāmeler irsāl iderler. Müfīd olmaz ve iltifāt itmez. Āḫır Sulṭān Yaʿḳūb, cümle ʿulemā ve ḥükkām, Tebrīz'e muḥkem ḥükmler irsāl ider ki varup şeyḫe ibrām u ilḥāḥ idüp diyeler ki "Daʿvete icābet vācibdür, ḫuṣūṣā ulü'l-emre ḫuṣūṣā ḫaste ola, ḫuṣūṣā āḫır-ı ʿömrinde tecdīd-i tevbe itmek isteye, ḫuṣūṣā daʿvet-i ḳāżī daḫı żamīme ola, ḫuṣūṣā sābıḳda bile olmaḳ muʿtād ola. Pes elbette iḳdām itsünler!" diyü niçe ḥükm gelmegin şeyḫe ibrām iderler. Şeyḫ dir ki "Biz anda varmaḳ muḳarrer, ammā muttaṣıl devletleri tedennīdedür" diyüp gönderdükleri ata binmek ḳaṣd itdükde rikābı ḳayışı yeñi iken ḳırılur. Şeyḫ eydür ki "ʿAlāmet-i ūlādur" ve yolda atı şancılanur ölür, "ʿalāmet-i ṣāniyedür" dir ve sulṭānuñ anası intiḳāl itdügi ḫaberi gelür, "ʿalāmet-i ṣālisedür" dir ve pādişāhuñ birāderi Yūsuf Beg intiḳāl ḫaberi gelür, "ʿalāmet-i rābiʿadur" dir ve sulṭānuñ ḫasteligi müştedd olduġı ḫaberi gelür, "bu ʿalāmet-i rediyye ʿalāmet-i ḫāmisedür" dir.

Şeyḫ orduya ḳarīb olıcaḳ Ḳāżī ʿĪsā, aʿyānla ḳarşu çıḳar, şeyḫle sulṭāna ʿıyādete varurlar. Sulṭān feraḥ-nāk olup nevʿ-i ṣıḥḥat ḥāṣıl [93b] olur, ammā şeyḫ ḥażretleri: "Āḫırete teveccühüñüz cümleden ehemmdür" diyüp duʿā idüp ḳalḳup gider ve yoldan taʿbumuz vardur diyü ʿöẕr ider. Ḳāżī ʿĪsā anda ḳalur. Sulṭān dir ki "Şeyḫden tecdīd-i tevbe itmek murādumdur, yine getür" diyü ḳāżīya emr ider. İrtesi şeyḫle varup ṣafāyı ḫāṭır ve teveccüh-i tāmmıla tevbe ider. Şeyḫ bu āyetüñ maʿānīsin taḥḳīḳ ider ki Allāh taʿālā buyurur: ﴿إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ﴾[272] Sulṭān vāfir giryeden ṣoñra kendi bu āyeti oḳur:

272 "Ancak tövbe edip de inanan ve salih amel işleyenler başka. Allah işte onların kötülüklerini iyiliklere çevirir." Furkan, 25/70.

﴿اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدٰينَا اللهُ﴾[273] Pes ol ṣadāḳatle on iki günden ṣoñra Sulṭān Yaʿḳūb, Allāh taʿālā raḥmetine gider. Āḫır-ı ʿömrinde bu beyti dimişdür ve şeyḫe virmişdür:

Sulṭān Yaʿḳūb: Ger māh bidāned ki zi-derd-i tū helākem
Ez-rūy-i felek çetr keşed ber-ser-i ḫākem[274]

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾[275] , "هُوَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ"[276] , ﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءَ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾[277]

FAṢL SULṬĀN YAʿḲŪB ʿADĀLETİ MUNḲARIŻ OLUP ṢŪFĪ ḪALĪL-İ MÜRĀYĪ ŞAḲĀVETİ ẒUHŪRI BEYĀNINDADUR

Gülşenī ʿaleyhi raḥmetullāhi'l-Ġaniyyi Mışr'da bu iki ḥadīṯi şerḥ itdükde ki Peyġamber ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: "اِتَّقِ شَرَّ مَنْ أَحْسَنْتَ إِلَيْهِ"[278] ve buyurur: "حَرَامٌ عَلَي النَّفْسِ الْخَبِيثَةِ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى تُسِيءَ إِلَي مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا"[279] Bu ḥikāyeti beyān itdi: Sulṭān Yaʿḳūb çün Ḳarabāġ'da intiḳāl itdi, Ṣūfī Ḫalīl ki Baysunḳur'uñ evvelī oġlınuñ [94a] lālāsı idi; şürb ü ẓulmile maʿrūf ve ḥased ü ḫod-pesendlik ile mevṣūf idi; ṭoġrı

---

273 "Hamd, bizi buna eriştiren Allah'a mahsustur. Eğer Allah'ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz hidayete ermiş olamazdık." A'râf, 7/43.

274 Eğer ay helākimin senin derdinden olduğunu bilse, felek yüzünden toprağımın üzerine örtüyü çeker.

275 "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." Bakara, 2/156.

276 "O, ölmeyen Diri'dir."

277 "De ki. "Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin, Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye gücü yetensin." Āl-i İmrān, 3/26.

278 "İyilik yaptığın kişinin kötülüğünden kork." *Mecmaʿu'l-Emsāl*, 1/145; *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī),, 1/52no:86; *el-Makāsidu'l-Hasene*, 1/121.

279 "Kötü kişinin kendisine iyilik yapana kötülük yapmadan dünyadan çıkması haram kılınmıştır." *el-Keşkūl,* 2/133; *Nazratu'l-İgrīz*, 1/69. Yazmada "إليه" şeklinde.

olanlara ᶜadū ve egriler ile hem-zānū idi. Sābıḳan Ḳāżī ᶜĪsā niçe niçe iḥsānlar idüp mā-beynlerinde ḫayra muᶜāhede var iken çün taṣarruf Ṣūfī Ḫalīl-i yūfī-i ẕelīle degdi, Mollā Cān nām bir müfsid-i bī-encāmı ḳāżī idüp nā-ḥaḳ yire Ḳāżī Īsā'yı şehīd itdi. Meẕkūr Mollā Cān-ı bī-rūḥ, şeyḫe ādemler gönderür ki Ḳāżī ᶜĪsā gitdi, şeyḫ gelsün bana müsāᶜid olsun. Ḳaṭᶜā rıżāsına muḫālefet itmeyem dimiş. Şol maḥalde gelürler ki şeyḫ ḥażretleri dervīşlerine ve baᶜżı aḥbābına bunı taḳrīr ider imiş ki Ḳāżī ᶜĪsā ehl-i ḥaḳ idi ve şehādete müstaḥaḳ idi ve şehādetine kendi şehādet itmişdür, nitekim sābıḳda beyān oldı ki dimişdür.

Naẓm: Der-rāh-i ᶜişḳ ᶜĪsi-i bī-dil şehīd şud
Allāhu şāhidu vu kefallāhu şāhidā[280]

Ve bu ḥikāyetleri beyān ider imiş ki çün Yaḥyā Peyġamberi ṣalavātullāhi ᶜaleyhi şehīd itdiler, ḳanı bıñar gibi niçe yıllar Ḳuds'de ḳaynadı, yā Buḫt-naṣr gelüp ḳatl-i ᶜāmm idüp anlaruñ ḳanı Ḥażret-i Yaḥyā'nuñ ḳanı üstüne dökülince. Ṣoñra ol ḳanlar dökülmegin teskīn buldı. Ve bu ḥikāyeti daḫı didi ki çün Şeyḫ Mecdüddīn-i Baġdādī'yi, Sulṭān Muḥammed-i Ḫᵛārezmşāhī şehīd itdi, Şeyḫ Necmeddīn-i Kübrā çün istimāᶜ ider, baᶜde't-teveccüh buyurur ki "Ḥaḳ taᶜālā, Sulṭān Muḥammed'üñ mülkini ġayre virmegi vaᶜde itdi." Çün Sulṭān Muḥammed işidür, pā-bürehne olup bir legen pür altunı başına [94b] ḳoyup şimşīr der-dehān ve kefen ber-gerden şeyḫüñ ḫıdmetine gelüp ḳapuda durup ᶜarż-ı niyāz eyler ki "Eger diyet ile olursa işte māl eger ḳışāṣ ile olursa işte şimşīr ve gerden!" diyü maḳām-ı ᶜaczde durur. Şeyḫ Necmeddīn buyurur ki ﴿كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾[281] Anuñ diyeti senüñ götüri mülküñ ve başuñ ve niçe biñ başlar ve biz daḫı ol ser-endāzlardan oluruz." Sulṭān Muḥammed meᵓyūs olup giryān ve nālān dönüp gider. Ve ᶜanḳarīb Cengiz Ḫān ᶜaskeri ḫurūc ider, Sulṭān Muḥammed'i ve tevābiᶜini ve şeyḫi tā Şām'a gelince ḫarāb ider.

---

280 Kalbini kaptırmış İsa, aşk yolunda şehit oldu. Allah buna şahit ve şahit olarak o yeter.

281 "İşte bu Kitap'ta (Levh-i Mahfūz'da) yazılmış bulunuyor." İsrā,58/17.

Çün Gülşenī nevverallāhu merḳadehu'ş-şeniyye bu ḥikāyetleri beyān ider ve buyurur ki "Ḳāżī ʿĪsā'nuñ diyeti Ṣūfī Ḫalīl ve aña ol ḳanda şerīk olanlar cümle ʿan-ḳarīb biri birini ḳırsalar gerekdür ve yirleri dār-ı cehennem olsa gerekdür, nitekim Allāh tebāreke ve taʿālā buyurur: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾[282] Mollā Cān'uñ ḳāṣıdları, mektūbını ve ḫaberini Gülşenī ḥażretlerine virüp cevāb isterler. Şeyḫ buyurur ki "Rivāyet olan ḥikāyetlerden hidāyet olmadı mı ki suʾāle cürʾet idersiz? Ammā benüm Ḳāżī ʿĪsā'ya maḥabbetüm ehl-i ḥaḳ olup ḥaḳḳa rücūʿı içün idi, yoḫsa nā-ḥaḳ yire bir ʿālim-i rabbānī öldürse anuñ olduġı memleketde olur mı idüm? Egerçi ben daḫı bir miḳdār taʿb çekerem, lākin henüz müddetüm vardur [95a] bi-iẕnillāh, varuñ cevāb virüñ ki muṭlaḳı muḳayyed ḳılmaġa saʿy itmesün. Elinden gelürse tevbe ḳılup kendi daḫı muṭlaḳ olsun" diyicek ḳāṣıdlar varup Mollā Cān-ı cānī-i ḫāyine ḫaber virürler. Hemān ḳāżī-yi ḫannās-ṣıfat vesvās içün bir niçe şeyṭān-ṣıfatı bile alup Ṣūfī-i yūfīye varur. Cümleden biri bir muḥtesib ki sābıḳan Sulṭān Yaʿḳūb aşmaġa emr ider, şeyḫ ʿacele ile varup ḫalāṣ ider ve niçe anuñ gibi şeyḫüñ keremini görmişler, cümle Ṣūfī Ḫalīl'e şehādet iderler ki "Şeyḫ baʿżı ʿadem-i iṭāʿat ve niçe muḫālif kelimāt ider. ʿUlemā anuñla baḥs itmek gerek ve anuñ ḥaḳḳından gelmek vācibdür" diyü müzaḫref çoḳ nā-şāyeste kelimāt idüp sulṭāna ʿadem-i iṭāʿatından şütūm-ı keşīre ile yādlar ider diyü sulṭānı iġżāb iderler.

Şöyle ki İbrāhīm'e ʿaleyḥişşelām āteş-i Nemrūd gibi ġażabı işti ʿāl idüp bir niçe zebānīye zebān-ı āteş-bāzīden, zebāne-i āteş-vārından böyle leheb ẓuhūr ider ki "Varuñ, Şeyḫ İbrāhīm'i bir muḥaşşıla virüñ ki ḳaçmayup ʿulemā ve ḳāżī ḥużūrında teftīş ola." Meger ol teslīm itdükleri muḥibb-i evliyā-yı emcād ve ḳābil-i feyż ü irşād imiş ki şeyḫ ḥāletlenüp müteveccih olduḳda bī-iḫtiyār ayaġa düşüp dest-i tevbe ider.

---

282 "Kim bir mü'mini kasten öldürürse, cezası, içinde ebedī kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır." Nisā, 4/93.

Şeyḫ naẓar idüp sergüzeştin sorar. Ol ḳapucı başı dir ki "Ben Burusa'dan Şeyḫ Mollā Ḥabīb'üñ mürīdiyem. Bī-iḫtiyār bāña sefer ārzūsı düşdi. Bu diyāra düşüp bu ẓālimüñ ḫıdmetine [95b] giriftār oldum. Ammā meger ḥażretüñüñ ḫalāṣ-ı ẓāhirine sebeb olmaḳ içün imiş ki bu ṣūfī-yi nā-ṣāfī Ḫalvetiyye ṭarīḳına münkir olduġın niçe kerre bildüm, ḥattā sizi şehīd idüp cümle ṭarīḳ-i Seyyid Yaḥyā'yı mużmaḥill itmek murādıdur. Pes bu gice ḥażretüñüzi Gürci'den bir ṭarīḳ ile Şirvān'a müteveccih ideyim ve ben gelüp gice nıṣfında ġāyib oldı; orduda gizlenmişdür diyü cevāb vireyim" diyüp tażarruᶜlar ve lābeler ider. Şeyḫ buyurmış ki "Rażītu bi ḳażāʾillāhi ve ḳaderihi"[283]: [284]﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى الله إِنَّ الله بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾

Ol mürīd-i ṣādıḳ bir muṣḥaf getürür, şeyḫe virür, dir ki "Bārī bu nemrūddan İbrāhīm-vār ḫalāṣ içün inᶜāma meşġūl olalım." Şeyḫ muṣḥaf getürmesini fāl dutup tefeʾül eyler. Evvel ṣaḥīfede bu āyet gelür: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾[285] ; وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ إِنَّ الله مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ﴾[286]

Pes ol ṣāfī-yi derūna dimiş ki "Ben ricālullāh içinde ᶜışḳ meydānında ḳaçanlardan degilem; ḫaşmum ḫuṣūṣā nefsünüñ maᶜmūli olanlar olalar. Zihī saᶜādet ki siyādet-i şehādet ifāde-i ziyādet-i ᶜibādet eyleye. Hīç revā mıdur ben ḫıyānet idüp firār idem ve seni daḫı ḫıyānet ve belāda ḳoyup gidem, belki dīn bābında ṣābitu'l-ḳadem ve rāh-ı şerīᶜatda İbrāhīm ibn Edhem gibi demādem muḳaddem olmaġıla anlardan olalım ki Ḥaḳ taᶜālā buyurur: ﴿فَأُولٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ الله عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيقًا﴾[287]

---

283 "Allah'ın kazasına ve kaderine razıyım."

284 "Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir." Mü'min, 40/44.

285 "Andolsun, onların söyledikleri şeylerden dolayı göğsünün daraldığını biliyoruz." Hicr, 15/97.

286 "Onlardan yana üzülme. Tuzak kurmalarından dolayı da sıkıntıya düşme. Şüphesiz Allah kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve iyilik yapanlarla beraberdir." Nahl, 16/127-128.

287 "İşte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehidlerle ve iyi kimselerle birliktedirler. Bunlar en güzel arkadaştır." Nisā, 69/4.

[96a] Ol muḥibb-i ṣādıḳa tamām tesellī gelür. İrtesi gice pādişāhı beklemek anuñ nevbeti imiş, anda gidüp şeyḫi beklemege tevābiʿinden bir kimse ḳor. Ol şaḫṣ, şeyḫi çıḳar ḳaçar iḥtimālin virüp mübārek ayaḳlarına buḳağı urur. Ol ḥīnde ol ẓālimüñ evine āteş düşüp cemīʿ-i mā-meleküñ yandı diyü ḫaber alur. Şeyḫe āteş-i ġażabı işticāl idüp dir ki "Benüm varum yanmaġa hep sen sebeb olduñ! Bilmem ne maḳūle kimesnesin!" diyü tevbīḫ ider. Şeyḫ tebessüm idüp eydür ki "Rāst söyledüñ ki beni bilmedüñ ve müsebbibü'l-esbāb senüñ ẓulmile cemʿ itdügüñ māl-ı ḫabīṯi benüm sebebüm ile iḥrāḳ itdi. Ġam çekme, Allāh taʿālā ḥelālden anuñ ʿıvażını virür" diyüp söyleşür iken ol ḳapucı başı gelür. Şeyḫüñ ayaġında buḳağı görür, ġāyet bī-ḥużūr olup ġażabla ol şaḫṣı urup helāk itmek ister ki "Niçün evliyāullāha böyle idersin? Evüñe āteş düşdügi tenbīh yitmez mi? Dünyāñ gitdi, dinüñi niçün żāyiʿ idersin?" Pes şeyḫ şefāʿat ider ki "Bilmeyüp beni ḳaçar iḥtimālini virüp eyledi; maʿẕūrdur" diyüp żarb ve ʿaẕābdan menʿ ider. Ol şaḫṣa şeyḫ bir naẓar itmegin bir ʿaceb ceẕbe ḥāṣıl olup şeyḫüñ elinde tevbe ider. Artıḳ ol maḳūle umūra dāḫil olmaz.

Çün ki ol eṭrāfda olan ʿulemā-yı kibār şeyḫe bu iḫānet ve ẓulm olduġın istimāʿ iderler, cümle cemʿ olup Ṣūfī Ḫalīl'e gelüp dirler ki "Bu sūḫte-i nā-puḫteler ki şeyḫle baḥṯ iderüz dirler, cümle bizüm şākirdlerümüzdür. Sābıḳan biz ve niçe füḥūl-i ʿulemā-yı kibār niçe meclisde de şeyḫle [96b] mübāḥaṯe itmek istedükde şeyḫ bizüm niçe müşkilümüzi ḥall idüp niçe niçe maʿārif ifāde idüp kendümizi deryā yanında ḳaṭre gibi müşāhede ider iken bu mübtedī sūḫteler, ḥażret-i şeyḫle nice baḥṯ iderler?" diyicek Ṣūfī ḫacil olup dimiş ki "Dīn bābında olan baḥṯe siz aʿlemsiz. Varuñ şeyḫe anları alı gidüp söyleşüñ" dimeġin ʿulemā ol mübtedīlere tevbīḫ ve teşnīʿ iderler. Her biri şermende ve peşīmān olup "Şeyḫden ʿöẕrümüz dileñ ki ʿafv eyleye" diyü tażarruʿlar iderler.

ʿUlemā cümle şeyḫüñ ziyāretine varup ol fużūl cāhillerüñ itdüklerini istiʿfā iderler ki tevbelerini ḳabūl eyleye. Şeyḫ ḥażretleri buyurur ki "Cümle ʿālimlerüñ belki cümle ʿālemlerüñ şübhesini refʿ içün Ṣūfī Ḫalīl'üñ yanında baḥṯ olsun, dīn bābında rüşd ġayydan mütebeyyin olup eger tefsīr, eger ḥadīṯ, eger kütüb-i meşāyiḫüñ *Fuṣūṣ* ve şaṭaḥātı

keşf olsun. Eger anlar fużūl olup küstāḫlıḳ itdükleri maᶜlūm olursa tevbe itdüklerinden ṣoñra anları ben Ṣūfī Ḫalīl'den dilek ideyim ki anlara ḳahr ve ġażab itmeye. Ammā cehāletleri muḥaḳḳaḳ olıcaḳ ᶜilm içün olan rezaḳalarını ve ᶜulūfelerini ve suyurġallarını virmeyeler ki ᶜulemāya meşrūṭdur." Pes ᶜulemā, şeyḫüñ bu ḳavlini istimāᶜ idüp çıḳup ol fużūlları çaġırup anlar istimāᶜ idicek neye uġraduḳların bilüp ḫāsir ve ḫāᵓib olup ᶜulemāya tażarruᶜ vü niyāz idüp "tubnā ve racaᶜnā"[288] diyüp rū-sūde şeyḫüñ ḥużūruna girüp cümlesi şeyḫe inābet iderler, baᶜżısı şeyḫüñ ḫıdmetinde ḳalur. Şeyḫ daḫı [97a] ẓalemeden ḫalāṣa ḫulūṣla iḫlāṣa meşġūl olur.

Naḳl olur ki çün Ḳarabāġ'da Sulṭān Yaᶜḳūb intiḳāl ider, şeyḫ anda olmaġın Tebrīz'de cümle sulṭāna mensūb olanlaruñ evlerin mühürlemişler. Şeyḫi daḫı ẓaleme muᶜāvinlerden ᶜadd idüp baᶜżı ᶜavān-ı müfsidüñ iġvāsıyla esbābını mühürlemişler. Ammā bir büyük pencere açuḳ ḳalmaġın andan maḳbūl olan esbābı gice ile şeyḫüñ ḫatunı bir āḫer yire naḳl iderler imiş. Bir pīre-zen anlara şeb-çerāġ gibi bir mūm dutup bile ḫıdmet ider imiş, anı şeyḫüñ hemşīresi ẓann iderler imiş. Āḫır olduḳda bir maḳberelik varmış, aña geldükde ol ḫatun ġāyibe olmış. Ol maḥalde şeyḫüñ ḳız ḳardaşı evden bir ḳaç cāriye ile gelür, bunları meḳābirde müteḥayyir bulur, aḥvāli ṣorar. Ol ḫatunuñ ġāyibe olduġın beyān iderler. Şeyḫüñ hemşīresi dir ki "Sābıḳan Zāhide nām bir ᶜābide ḫatun vardı, yedi kerre yayan ḥacc idüp Rābiᶜatu'l-ᶜAdeviyye gibi müteveriᶜ ehl-i ᶜilm idi, Rūşenī'ye ḫıdmet idüp şeyḫüñ muᶜteḳidlerinden idi. Çün intiḳāl itdi, şeyḫ namāzını ḳılup bu maḥalde defn itdi. Gāh gāh rūḥaniyyeti mütemeşşil olup ᶜacāyib ve ġarāyib iẓhār ider" ve dimiş ki "Mekke yolında bir deve anı depmegin bir miḳdār aḳṣardı; eger eyle ise oldur" dimiş. Fi'l-vāḳiᶜ aᶜrec şeklinde yürür imiş. Pes cümle taᶜaccüb itmişler. Şeyḫüñ hemşīresi dir ki "Biz aña Zāhide Ana dirüz, her ḳaçan bizden bir kimse görse yā evümüzden cümleye görinse, biri birimüze ḫayr geldi diyü beşāret iderüz. İnşāᵓallāh feraḥ ḳarībdür" dirler. Bu faḳī-

288 "Tövbe ettik ve döndük."

rüñ vālidesinüñ daḫı ismi Zāhide'dür. Her ḳaçan vāḳıʿada görsem, niçe ḫayruñ ẓuhūrına ʿalāmetdür, eger celālile görsem ʿadūya belā olur.

Şeyḫe Ḳarabāġ'a varup [97b] bu ḫaberi virürler. Dervīşler ile üç gün müteveccih olur. Şoñra buyururlar ki "Fi'l-vāḳiʿ feraḥ ḳarībdür ki Ṣūfī Ḫalīl'üñ daḫı devleti tamām oldı" ve bu ġazeli ṭahrīr ider.

Naẓm:

Ṭaş atma şaḳın ḳaṣd idüben dil şīşesine
Biñ şişe sına dilden eger bir şīşe sına

Mürted bilüñüz redd-i dili küfrile muṭlaḳ
Īmān yüzini görmeyiser ḳona cebīne

Dil redd iden īmānı ḳabūl itmeyiser Ḥaḳ
İslām'la girmez ölüben ol kişi sīne

Ṭaʿn içün atan oḫını dilden yaña bir kez
Biñ oḫ yiyiser cāna ḳażā biri yirine

Ḳılıç bileyen ehl-i dilüñ tökmege ḳanın
Ṣuṣar meger ol teşne-ciger baġrı ḳanına

Şayḳal uruban gerd-i dile Rūşenī'den pāk
Sil kim baḳasın gözgü gibi āyīnesine

Dil vaṣfını añup ne disün Gülşenī miskīn
Cānıñ virüp irişmedi çün dili ḳatına

Bu ġazelde dil ḫiṭābı Şeyḫ Aḥmed'edür ki maẓhar-ı ḳalbdür, nitekim Gülşenī maẓhar-ı ʿışḳdur, nitekim beyān oldı. Ol zamānda ol Ḫalīl-i ʿalīl-i ẕelīl, merḥūm Şeyḫ Aḥmed küçük iken bārī oġlını diyü ḳatline ḳaṣd itmiş.

Naḳl olur ki sābıḳan Sulṭān Ḥasan devrinde eṭrāf-ı memālikden ʿulemā-yı kibār Tebrīz'e gelüp taḫt-ı pādişāhīden olan füḥūl-i ʿulemā ile mübāḥaṣe itmek murād ider. Çün Ḳāżī Ḥasan yanında cemʿ olurlar, şeyḫ henüz tāze iken görür ki baḥṣleri ʿulūm-ı ẓāhireden ʿilm-i bāṭına teraḳḳī iderler ve Şeyḫ Muḥyiddīn-i ʿArabī ḥaḳḳında nā-şāyeste kelimāt iderler, belki laʿn ve ṭaʿnlardan ziyāde iderler. Çün murādları şeyḫe işit-

dürüp cefā itmek olur, şeyḫ dir ki "Şeyḫ-i Ekber'üñ taḥḳīḳātı fehmi müşkildür. Hele āyāt tefsīrinde baʿżı müşkilātüm vardur, anı beyān eyleñ, şoñra ʿilm-i bāṭına ve teʾvīle giresiz" dir. "Bir suʾālüm budur ki Allāh taʿālā buyurur: ﴿مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلٰثَةٍ إِلاَّ هُوَ رَابِعُهُمْ وَلاَ خَمْسَةٍ إِلاَّ هُوَ سَادِسُهُمْ وَلاَ أَدْنَى مِنْ ذٰلِكَ وَلاَ أَكْثَرَ إِلاَّ هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا﴾[289] [98a] āyetinde bilā-taḫṣīṣ ü taʿmīm ve [290]"وَلاَ أَرْبَعَةٍ إِلاَّ هُوَ خَامِسُهُمْ" buyurmamaḳ nedür? Ve bu taʿmīmden şoñra ﴿وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾[291] daḫı [292]﴿إِنَّ اللهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ daḫı [293]﴿أَلَا إِنَّ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ luṭf-ı maʿiyyetin bu ḳavme taḫṣīṣ buyurup daḫı [294]﴿أَلَا لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ ile ẓālimleri buʿd ve ṭarda nisbet idüp "سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي"[295] buyurup raḥmeten li'l-ʿālemīn irsāl itmiş iken iḫtilāf-ı āyātun sebebi nedür? Ve [296]﴿ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ﴾ diyenler kāfir olmaġa sebeb nedür?" diyü eyitdükde cümle ʿulemā lāl ve ebkem olup "Yine cevābını siz buyuruñ" diyüp şeyḫe cümlesi teslīm idüp inkārdan iḳrāra teraḳḳī iderler. Ve bu suʾālātüñ cevābı āḫer yirde taḥrīr oldı, ṭālib-i ṣādıḳ olan tetebbuʿ eyleye. Ve bunı daḫı suʾāl eyler ki "Allāh taʿālā buyurur ki ﴿وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللهَ فَأَنْسٰيهُمْ أَنْفُسَهُمْ﴾[297] Ne nisyāndur ki Ḳurʾān-ı ʿaẓīm'üñ bāṭın maʿnālarına nihāyet yoḳdur, nitekim Allāh taʿālā resūline buyurur: ﴿لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا﴾[298]

---

289 "Üç kişi gizlice konuşmaz ki, dördüncüleri O olmasın. Beş kişi gizlice konuşmaz ki altıncıları O olmasın. Bundan daha az, yahut daha çok da olsalar, nerede olurlarsa olsunlar, O mutlaka onlarla beraberdir." Mücādele, 7/58.

290 Dört kişi gizlice konuşmaz ki beşincileri O olmasın.

291 "Şüphesiz Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ile beraberdir." Nahl, 128/16.

292 "Allah mutlaka iyilik yapanlarla beraberdir." Ankebūt, 29/69.

293 "Çünkü Allah, sabredenlerle berāberdir." Enfāl, 46/8.

294 "Biliniz ki, Allah'ın lāneti zālimlerin üzerinedir." Hūd, 11/18.

295 "Merhametim öfkemi geride bırakmıştır." *Sahīhu'l-Buhārī*, 9/160; *Sahīhu Muslim*, 4/2108; *Musnedu Ahmed*, 12/247.

296 "Üçün üçüncüsü." Māide, 73/5.

297 "Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da kendilerine kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın." Haşr, 59/19.

298 "Rabbimin sözlerini yazmak için deniz mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave etsek (denizlere deniz katsak); Rabbimin sözleri tükenmeden önce denizler tükenirdi." Kehf, 18/109.

Pes şeyḫüñ ceẕbe ile ḥāletlenüp taḳrīr itdüginden cümlesi üẕn-i vāʿiye ile [299]﴿أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ maḳāmında müstemiʿ olmaġın şeyḫ daḫı [300]﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى﴾ maẕharından istimdād idüp ﴿آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ ṣāḥibinüñ ḳāyim-maḳāmı olup [301]"أَنْزِلَ الْقُرْآنُ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا﴾ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ كُلُّهَا كَافٍ شَافٍ"[302] diyüp yedi batna degin ol ḳadar ḥaḳāyıḳ beyān eyler ki cümle ʿulemā ve ḥużżār kimi giryān kimi ferḥān kimi ḥayrān [98b] olup ekşeri inābet iderler. Ol meclisde bedīhe bir mutavvel ḳaṣīde diyüp yazarlar. Bu iki beyt andandur.

Naẓm: Ey ġafletüñ meyinden ser-ḫoş olan ayılġıl
Bī-ḫod ṣıfat nedensin aḳluñ varsa bilgil
Ey Gülşenī ṭaluban baḫrına birr-i ʿilmüñ
Naḳşuñı Rūşenī'den ʿilmile eyle kāmil

Naḳl olur ki şeyḫi, Ḳāżī Mollā Cān-ı bī-rūḥ iġvāsıyla Ṣūfī Ḫalīl ḥabs itdükde ikinci gicede rüʾyā-yı mübeşşirede şeyḫ müşāhede ider ki Ṣūfī Ḫalīl-i yūfīnüñ müddet-i vekālet-i salṭanatı altı ay olup öldükde şeyḫe namāzın ḳılmaġı teklīf iderler. Şeyḫ dir ki "Buña ne niyyet ile namāz ḳılalım?" Ve cenāzesini Dede Rūşenī ḥażretlerinüñ merḳad-ı şerīfi yanında ḳomaḳ recā iderler. Gülşenī dir ki "Dede bu maḳūle münkiri yanına getürmez." Tevābiʿi ibrām iderler. Şeyḫ dir ki "Eger bańa iʿtimād itmez iseñüz, varuñ tecribe eyleñ." Pes cenāzesini ḳoymaḳ içün ravża-i Rūşenī'yi açmaḳ isterler, açılmaz; iḳdām iderler, ḳapu aġaç iken demür olur; terk iderler. Şeyḫ Gülşenī ol gice ḥabsde iken ṣabāḥ bu vāḳıʿayı dervīşlere mufaṣṣal taḳrīr ider ve hem Mollā Cān'uñ bī-cān olacaġın ve muḥtesibüñ belāya mürtekib olacaġın beyān ider. Tārīḫ ḳorlar. Fi'l-vāḳiʿ altı aydan ṣoñra taḳrīr olan vech üzere vāḳiʿ olur ki Ṣūfī Ḫalīl intiḳāl

---

299 "Yahut hazır bulunup kulak veren kimseler için". Kāf, 50/37.

300 "O, nefis arzusu ile konuşmaz." Necm, 53/3.

301 "Ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik." Kehf,18/65. Yazmada "وَآتَيْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا" şeklinde.

302 "Kurʾān yedi harf üzere indirilmiştir. Bunların hepsi kafidir, yeterlidir." *Musnedu Ahmed* ,14/120; *Sahīhu'l-Buhārī*, 6/184; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 2/75; *Sunenu't-Tirmizī*, 5/43; *Sunenu'n-Nesāʾī*, 2/153, bazı lafız farklılıklarıyla.

idüp ol ravżaya ḳoyamazlar. Ve Mollā Cān-ı bī-cān cānīye "Sen şarāba müşelleş-i şerʿī diyü istiḥlāl idüp ol Ṣūfī-yi yūfī ile bile içerdüñ" diyü ṣoñra sulṭān olan Süleymān Beg tekfīr idüp ḳızġun kerpedenler ile gövdesini pāre pāre ḳoparmışlar. Ve ol [99a] muḥtesibe bī-ḥisāb şikenceler idüp dirler imiş ki "Sen bize nā-ḥaḳ yire Ṣūfī Ḫalīl devrinde muḥtesiblik iderdüñ. Biz daḫı saña Süleymān Beg devrinde muḥtesiblik idelim" diyüp bī-ḥadd let urup yüzin yire sürmegin çehresi derisi yüzilmegin ol pīs-şekl-i pūzīne-ṣıfatı ayu gibi oynadırlar imiş. Anlar daḫı andan beter fāsıḳ olmaġın sākī itmişler, her ayaġı elinden alduḳlarında yüzine bir tabanca urup artıḳ elüñe ṭurre alup muḥtesiblik ider misin diyü yüzine tükürürler imiş. Süleymān Beg'üñ daḫı ẓulmi ve fısḳ u fesādı Ṣūfī Ḫalīl'den ziyāde olmaġın ehl-i Tebrīz izālesine duʿālar iderler imiş.

Ḥikāyet: Mışr'da sene tisʿ baʿde'l-elf (1009 / Şubat-Nisan 1601) şaʿbān ve ramażānında vāḳiʿ olan ḥāl andan ziyādedür. Paşası Vezīr Ḫıżır Paşa'nuñ ketḫudāsı, fısḳ u fücūrı ve sāyir umūr-ı şürūrı bir mertebeye iletdi, ḳatli lāzım geldi. ʿAcebden ʿaceb ki bu gün ramażānuñ yigirmisinde yevm-i eḥadde ḳatl oldu. Baʿżı ḥālāt ve sāfī iʿtiḳādını naḳl itmegin bu tārīḫ-i ʿaceb bedīhe vāḳiʿ oldı.

Tārīḫ: Ketḫudā maʿrekede ḳatl oldı
Çün ki hem-nām idi aña mirrīḫ
Didi hātif yimeñüz ġam k'oldı
Māte Behrāmu şehīden tārīḫ (1009)

Ammā ḳāżī olan ʿAbdülvehhāb'a göre Mollā Cān bir cān-ı ʿālemdür.

Naẓm: Şūm-rū būm-ṣıfat bed-kirdār
Merdek ü mürde-revān u murdār

ʿAḳreb ü efʿī vü ṣaʿleb-āsā
Mūẕī vü ḳātil ü ḥīlet-peymā

Çarḫ-ı ġaddar gibi ẓālimdür
Cühelā fennine hep ʿālimdür [99b]

Miṣl-i bühtāndur o dāyim fettān
Ḫastelik gibi girān-cān her ān

Seg-i derrende denī ḫūk-miṣāl
Hem çü iblīs şeh-i ehl-i żalāl

Dāyimā kārı belā-yı ʿulemā
Her zamān işi cefā-yı fużalā

Altıparmaḳ ki odur ṣāḥib-i ʿiẕẕ
Oldı pā-māl ü elinden ʿāciz

Bekrī-zāde ki odur şeyḫ-i cihān
Ḳıldı ol bekri cihānda taʿbān

Cehlden māniʿ olıcaḳ o ḫarı
Ḥüḳm-i bāṭılda daḫı oldı cerī

Ḥumḳı geldükde o kelb-i rencūr
Işırur kendüsini miṣl-i ʿaḳūr

Nā-mübārek ḳademi kim geldi
Mışr'a ol naḥs belālar ṣaldı

Şāfiʿī eylemedi hīç ḳabūl
Mālikī mālik ide Ḥaḳ çün ġūl

Olmadı çün ki şefāʿat mebrūr
Ḥaḳ ide anı şefāʿatden dūr

Ehl-i ḫayr olana virür çü ʿanā
Aẕlem-i ḫalḳdur o şerr ü belā

Çün hümā yirine ḳondı ol būm
Ḥāṣılı ḥāl-i ʿaceb ṭāliʿ-i şūm

Cümle maḳṣūd olupdur mefḳūd
Bāb-ı ḥācāt nite kim mesdūd

Ger beḳā üzere olursa bu belā
Kişver-i Mışr bulur cümle fenā

Bir belā daḫı bu kim Mışr ehli
Gördiler ḥumḳıla ol bu cehli

Didiler oldı bize hep lāzım
Rūm'da ḳalmadı çün kim ᶜālim

Bir iki sūḫte irsāl idelim
Farż-ı ᶜayn oldı bize yā gidelim

Umaram şeyḫüñ işārātı var
Bunı yazmadan ireᶜazl ü bevār

Bī-sebeb ḥumḳıla niçe pīri
Şetm ile dögdi idüp taḥḳīri

Meger oldı bu ḫabīṯ ehl-i cünūn
Ki oldı āṯārı anuñ cehl-i fünūn

Bu ḫabīṯ oldı bu veche deccāl
Ḳıldum evṣāfını Rūm'a irsāl

ᶜUlemāya ola bu maᶜnā farż
Pādişāha ḳılalar ḥālini ᶜarż

Muḥyiyā terk ḳıl ol bed-baḫtı
Sür yüri sūy-ı murāda raḫtı

Naḳl olur ki çün Süleymān Beg'üñ fısḳ [100a] u ẓulm ü ᶜudvānı izālesini cümle ehlullāh ve ᶜulemā ve berāya recā iderler, Rüstem Ḫān ki Maḳṣūd Beg oġlıdur ki Ṣūfī Ḫalīl perverdesi Mesīḥ Beg'ün ḳardaşıdur; küçük olmaġın Alanca ḳalᶜasında ḥabs itmişler imiş. Ḳırḳ Seydī ᶜAlī, Süleymān Beg ẓulmini defᶜ içün añа beyᶜat ider. Ve Sulṭān Ḥasan'dan ḳalan boy beglerinüñ ve ulus ketḫudālarınuñ Rüstem Ḫān'a beyᶜatın alur. Alanca ḳalᶜasında olancası cemᶜ olınca Süleymān Beg'üñ daruġa ve ẓalemesini ḳatl ve nehb idüp redd iderler. Reᶜāyā, şeyḫe şikāyete ge-

lürler, "Süleymān Beg'üñ ekşer çerisi yanumuzda olan ekinleri başup yidürdiler, hemān sizüñ ḳaldı. Yā ḫaber irsāl eyleñ yā duᶜā eyleñ, bu ẓālim defᶜ olsun!" Şeyḫ buyurur ki "Biz ᶜabdüz, bizüm rıżāmuz efendimüz rıżāsıdur ki ve [303]﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ إِنَّ اللهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ Daḫı bir miḳdār ẓulmleri iki güne degin ziyāde olmayınca devletleri noḳṣān bulmaz" dimegin iki günden şoñra ikindi iken şeyḫüñ ekinine henüz ibtidā itdüklerinde cāsūs mektūb getürür ki "Senüñ ḳaravuluñ ve eṭrāfında olan beglerüñ cümle Rüstem Ḫān'a tābiᶜ olup yanuñda olan begler daḫı seni dutup aña teslīm itseler gerek." Pes Süleymān Beg, başı yaraġın görüp esbābını ve çadırlarını ḳoyup ḳable'l-maġrib ḳaçmış ve Baysunḳur daḫı anı görüp Şirvān'a dedesi mülkine ḳaçmış. Sābıḳan Süleymān Beg, şeyḫe müteᶜalliḳ olan rezaḳaları alup ġayre virdükde şeyḫ fuḳarāya tesellī virüp dimiş imiş: "Ol sizüñ üç ay rızḳıñuz [100b] kesdi ise, ġam yimeñ ki anuñ daḫı üç aydan şoñra ömrinüñ rızḳı kesilecekdür." Pes tārīḫ ḳorlar, eyle vāḳiᶜ olur. Hem şeyḫüñ ekinün yidürmege başladuḳda ol muṣībet kendüye gelür.

Naḳl olur ki ᶜādet-i meşāyıḫ ve fuḳarā üzere şeyḫüñ dervīşleri işneyn ve ḫamīsi oruç dutup ve cumᶜa güni namāz ve ẕikrden şoñra ẕākir başı olan Dervīş ᶜAbdullāh'uñ evinde ṭaᶜāmlanup şeyḫüñ maᶜārif ve taḥḳīḳātın istimāᶜ iderler imiş. Ammā şeyṭān gibi baᶜżılar istirāḳ-ı semᶜ idüp şeyḫüñ kelāmını ḫilāfına teᵓvīl idüp istihzā ve inkār itdüklerin ᶜAbdullāh-ı Ẕākir bir niçe kerre şeyḫe ẕikr idüp şeyḫ cevāb virmemiş. Āḫır "Benüm tāḳatum ḳalmadı, bāña tesellī virün!" diyü ibrām itmegin şeyḫ buyurur ki "Çün evvel bāña iḳrār itmişdür ve [304]﴿إِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ ile anuñ evvelā murādı üzere olup inkārına ẓāhir muvāfaḳat idüp sebebi ne idügini maᶜlūm idüp aḥsen-i vech üzere defᶜe saᶜy eyle ve ḳavl-i leyyin ile söyleyüp eger beni anuñ ḫāṭırı içün ẕemm daḫı iderseñ maḳbūlümdür" diyicek emr-i şeyḫe iṭāᶜat ider.

---

303 "Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir." Mü'min, 40/44.

304 "Kötülüğü en güzel olan şeyle uzaklaştır." Mü'minūn, 23/96.

Bir cumᶜa meclisinden ṣoñra şeyḫüñ baᶜżı taḫḳīḳātına baᶜżı münkirīn iᶜtirāż iderler. ᶜAbdulllāh-ı Ẕākir baᶜżı maḥalle şāfī cevāb virüp baᶜżısına aḥsen-i vechile muvāfaḳat göstermegin baᶜżı münkirīn defᶜ-i inkār idüp iḳrāra gelmişler. Ol eṣnāda Berdaᶜ'dan Maḥmūd nām bir ḫalīfe gelmiş; ᶜAbdullāh'dan ol muvāfaḳat ile olan kelimāt-ı bī iᶜtiḳādı istimāᶜ idicek ḳalbine şeyḫe ṣūret-i inkār ṭulūᶜ ider. [101a] Çün ﴿فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ﴾[305] de dāḫil olur. Her gün Şeyḫ Maḥmūd, Ḥażret-i Gülşenī'nüñ ṣafā-yı derūnıla ḫıdmetinde ḳāyim iken yine muḳābil geldükde şeyḫ Ḫalīfe Maḥmūd'a dir ki "Vāḳıᶜada gördüm ki senüñle benüm mā-beynümde bir açuḳ pencere varmış, ḳapanmış; her çend açmaḳ istedüm, demür ḳapaḳlı olup muḥkem oldı, ḥattā zor itdüm, ḳolumı aġrıtdum. El-ān ᶜalāmetini ḥiss iderem" dir. Ḫalīfe Maḥmūd, ᶜAbdullāh'dan istimāᶜ itdügi nifāḳ-āmīz kelimātdan kendüye şübhe geldügin taḳrīr ider. Şeyḫ dir ki "ᶜAbdullāh-ı Ẕākir benüm emrümle anlara muvāfaḳat itmişdür ki niçesinüñ iḳrārına bāᶜiṣ olmışdur ki münkiri iḳrāra getürmege niçe ṣūret vardur. Sūre-i Yāsīn'de [306]﴿فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ﴾ maẓharı olup Ḥabīb-i Neccār geldükde muvāfaḳat ve luṭfıla daᶜvet idüp īmāna getürmişdür. Ammā sen niçe āṣār görmiş iken inkāra düşmek "ḥavr baᶜde'l-kevr"[307] marāżı ile nüks olduñ ki nekṣ-i ahd itdüñ. Pes senüñ ᶜilācuñ müşkildür" diyicek Şeyḫ Maḥmūd, ḥāline muᶜterif olup ᶜAbdullāh-ı Ẕākir'e şütūm-ı ġalīẓa idüp yaḳasın yırtup şeyḫüñ ayaġına düşüp tevbe ider. Şeyḫ ḳabūl itmez, "Var kendüñe bir āḫer mürşid gör!" diyüp redd ider.

Ḥikāyet: Mışr'da Şeyḫ Aḥmed bin Gülşenī ḥażretlerinüñ sene ḫams ve sittīn ve tisᶜi-mᵓiede (965 / 1557-58) meclislerinde baᶜżı Mevlevī yārān sebebi ile nāy ve def ve deblek getürdiler, çaldılar. Şeyḫ Aḥmed anuñla ceẕbelendi. Faḳīrüñ ḳalbine nevᶜā suᵓāl geldi, zīrā zāhid idüm ki neᶜūẕubillāh. Şeyḫ baᶜde'l-meclis merḥūm Gülşenī'nüñ Maḥmūd Ḫalīfe ile [101b] geçen mā-cerāsını taḳrīr itdiler, tā şol maḥalle ki redd idüp

---

305 "Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur." Fetih, 48/10.

306 "Biz de onlara üçüncü bir elçi ile destek vermiştik." Yāsīn, 36/14.

307 "Varlıktan sonra yokluk" hadis-i şerifte vaki bir ifadedir, ilgili hadis için bkz. *Musnedu Ahmed*, 34/376; *Sunenu'n-Nesāʾī*, 8/272; *Sunenu't-Tirmizī*, 5/497.

"Var, āḫer mürşid gör" diyü buyurdılar didi ve faḳīre celāl ile naẓar idüp buyurdılar ki "Bir zamān ola ki ḥalḳla muᶜāmele idesin, bu maḳūle meclis sańa bāᶜiş-i neşāṭ u teveccüh ola, hemān dū yek uṣūlini ferāmūş itme." Pes faḳīr reddden ġāyet ḫavf itdüm. Ammā çün ki ol ḫāṭıra-i bī-şebāt ḳalbümde müntaḳış olmamış idi, [308]"لَيُغَانُ عَلَي قَلْبِي" den daḫı ṭaşra idi, didüm "Yā benüm ᶜafvı çoḳ sulṭānum! Maḥmūd Ḫalīfe ol reddile ḳaldı mı yoḫsa küstāḫlıġın ᶜafv buyurdılar mı?" Buyurdılar ki "Buyurdılar, lākin erbaᶜīn çekdürdiler. Çün meẕkūr Maḥmūd Ḫalīfe erbaᶜīne girdi, ańa muvāfaḳat idüp cümle ḫulefā ve dervīşān erbaᶜīne girdiler. Āḫır erbaᶜīn Tebrīz'de idi. Tamām olduḳda niçe āṣār ẓuhūr itmegin şeyḫ Maḥmūd'a tekrār icāzet yazup cümle Berdaᶜ'da olan ḫulefāya ḫalīfetü'l-ḫulefā idüp irsāl itdi."

Pes faḳīr ġāyet ḫavf idüp ol gün erbaᶜīn icāzetin recā itdüm. İcāzet virüp baᶜżı telḳīn-i esmā buyurdılar ki meşhūr olan esmādan ġayrı idi. Mıṣr'da ol zamān ḥāżır olan ḫulefā ve dervīşān ki bile erbaᶜīne girdiler, ḥattā merḥūm Gülşenī ḫulefāsından İskender Ḫalīfe ve türbe-dārlıḳda şerīküm olan Seydī Beg, ḫalīfe ve ṭarīḳatçı ᶜAlī Çelebi. Ammā Şeyḫ Aḥmed'üñ ḫulefāsından Ḳara Āmidli[309] Ḥācī ᶜAlī Ḫalīfe oġlı Meḥmed Efendi ve Pīrī Ḫalīfe ve Edirneli Manṣūr Ḫalīfe ve'l-ḥāṣıl ol erbaᶜīnde erbaᶜīnden ziyāde eşrāf vardı. Çün [102a] cümle erbaᶜīnden çıḳmalu olduḳ, efendi merḥūm zāviyeye gelüp her birimüzi başḳa başḳa daᶜvet idüp sülūkumuza duᶜālar itdiler. Tafṣīli *Meşāhidü'l-Vücūd*'da mesṭūrdur, tetebbuᶜ ola.

Pes sālike münāsib oldur ki şeyḫine bir vechile iᶜtirāż ḳalbine bile gelmeye, nitekim Ḥüseyn-i Sādāt *Zādu'l-Musāfirīn*'inde getürür.

Naẓm: Merdī zi-mucerredān-i evtād
Nāgeh be-kebīreī der-uftād[310]

---

308 "Yüreğim geçer" *Sahīhu Muslim*, 4/2075; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 2/84; *Musnedu Ahmed*, 29/391; *Letāᵓifu'l-İşārāt*, 1/599; *Tefsīru'r-Rāzī*, 3/468; *Tefsīru'l-Beyzāvī*, 4/75; *el-Lubāb fī ᶜUlūmi'l-Kitāb*, 40529. إنه ليغان على قلبي şeklinde.

309 Metinde "Kara Hamīdli"

310 Tarikat ulularından birisi ansızın bir büyük günaha düştü.

Dānist murīd u ġam nemīḫord
Vez ḫidmet-i ḫīş kem nemīkerd[311]

Der ḥalḳa-i ʿilm u istiḳāmet
Mīgeşt ḥużūr-i ū ziyādet[312]

Ustād zi-ʿişḳ-i ū ʿaceb māND
Yek-rūz derūn-i ḫalveteş ḫānd[313]

Guft ey ḳademet verā-yi eflāk
Ez şāʾibe-i riyā dilet pāk[314]

Çun būd ḳażā ki kerdeem men
Ān tīr-i ḳażā ki ḫordeem men[315]

Dīdī be-ṣavāb u der-guẕeştī
V'ez-ḫaẓẓ-i irādetem negeştī[316]

Guft ey naẓaret kemāl-i dīnem
Ḫūrşīd tuyī vu men zemīnem[317]

Ber-gevher eger ġubār binşest
ʿAybī nebuved bahāş neşkest[318]

Der-ʿālem-i ḫīş kām-rānī
Uftāden u ḫāsten tu dānī[319]

Uftāde menem eger dehī dest
Bāşed ki bulend gerded īn pest[320]

---

311 Mürit bunu bildi, ancak tasaya düşmedi ve şeyhine hizmete devam ettiler.
312 İlim ve istikamet halkasında daha fazla bulunmaya başladı.
313 Şeyh onun aşkına şaşmış kaldı ve bir gün onu dairesine çağırdı.
314 Ey feleklere ayak basan ve riya şaibesinden gönlü pak olan kimse dedi.
315 Kaza ne ise onu yaptım, kaza oku ile yaralandım ben.
316 Doğru görüp geçtin gittin, ancak bana hizmetten de vazgeçmedin.
317 Dedi: Ey nazarı ile dinimi kemale erdiren, sen güneşsin ben yeryüzü.
318 İncinin üstü toprakla kaplansa da değerinden bir şey kaybetmez.
319 Kendi āleminde üstadsın, düşmek ve kalkmayı sen bilirsin.
320 Ben düşkünüm, eğer el uzatırsan bu alçak yücelere erişir.

Rūyī ki der-ū miṣāl-i hūbīst
Hāl-i siyeheş kemāl-i hūbīst[321]

Naḳl olur ki Tebrīz'de Muẓafferiyye Cāmiᶜi'nde Rüstem Ḫān devrinde Gülşenī ḥażretleri dervīşleri ile ẕikr ü semāᶜ ider iken baᶜżı kimseler vecd ü tevācüde inkār idüp "Eger bunlara bir cüzʾī elem gelse bu vecdi ve tevācüdi terk iderlerdi" diyü söyleşür iken fuḳarādan İskender nām bir dervīş bī-iḫtiyār iskender ḳılup yaᶜnī taḳla ḳılup ḳalḳup başı ile cāmiᶜüñ mermer dīvārına bir żarb ile eyle [102b] urur ki ol mermer pāre pāre olup dīvār zelzeleye gelür; aṣlā Dervīş İskender'üñ başına ẕerre ḳadar ne zaḫm ve ne verem gelür. Pes dönüp ol ẓāhire münkir olanlara dir ki "Fuḳarānuñ ẓāhir ü bāṭını maḥfūẓdur." Anlara inṣāf gelüp şeyḫe inābet iderler.

Ḥikāyet: İstanbul'da vāᶜiẓ merḥūm ᶜArab Efendi ki ġark olan ᶜArab-zāde Efendi'nüñ pederidür, Ayāṣūfīyye'de vaᶜẓ ider iken luṭf-ı ṭabᶜlarından meşāyıḫ-ı ᶜiẓāma ve evliyā-yı kirāma hemīşe inkār üzere olmaġın "ehl-i semāᶜuñ ṣafāsı küfrdür" diyü taḳrīr ider iken meger Dīvāne Şücāᶜ ki mecāẕīb-i meşāyıḫdandur, anda ḥāżır imiş, bi-iḫtiyār ḳalḳup semāᶜa meşġūl olur. Vāᶜiẓ efendi ḥażretleri, "ḳomañ bu kāfiri!" dir, meclisde diñleyen zühhād ve müteverriᶜ aṣḥab-ı tesbīḥe emr ider. Ḳırḳ elli kişi menᶜine ḳādir olmadılar, hemān şeyḫ ol saçlı mübārek başını açup vāᶜiẓ efendinüñ kürsīsini urup vāᶜiẓ efendi ḥażretlerini kürsīsi ve kitābları ile ḳaldurup semāᶜa meşġūl olur. Ekṣer-i ḥużżāra ḥayret gelüp ᶜacabā nefs-i emr ḳaldurdı mı diyüp gözin silüp yine baḳarlar. Ekṣer-i münkirīne inṣāf gelür, ammā vāᶜiẓ efendiye ḫavf gelür, lākin tevbe itmez gibi. Şeyḫ kürsīyi kerāmetlü vāᶜiẓ efendi ile getürüp cāmiᶜüñ ortasında ḳor. Vāᶜiẓ efendi kürsīden kitābları ile inüp kürsīyi on iki kişi gücle yirine alı giderler.

Semāᶜa ṭaraf-ı inkārda olan yārānuñ daḫı sözlerinüñ aslı vardur; vecd ve tevācüde inkār degildür, belki laᶜib u lehv ittiḫāẕ [103a] idenleredür, belki muḳallid olanlara bile degildür. Bu ḫuṣūṣ ictihāda göredür. Gülşenī ḳuddise sırruhu sābıḳuʾẕ-ẕikr Dervīş İskender'e inkār idenlere ve

321 Güzellikler misali olan yüzde siyah ben güzelliğin kemal noktasıdır.

iḳrāra gelenlere beyān ider ki "Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Cebel-i Ḥırā'da ḫalvet ider iken baʿżı ḥālāt müşāhede itmegin mübārek cesedlerin taġdan aşaġa bıraġup mübārek başlarına zaḫm geldi. Bu żaʿīf ümmet ṣabr itmese ne ḥarc olur.

Ḥikāyet: ʿĀṣıḳ Ḫalīfe, Edirne'den ḥacc içün ve ziyāret-i şeyḫ içün ve tecdīd-i maḥabbet içün Mıṣr'a gelmişdi. Efendi ile bir meclisde ġāyetile ceẕbeli semāʿ oldı. Ġāyetile yüksek çārṭāḳ idi. Aşaġısına atlamaḳ arṣa ʿurūc gibi mülāḥaẓa idüp Dervīş Meḥmed ibn ʿAcem Fetḥullāh bī-iḫtiyār kendüyi aşaġa atdı. Üç süñü boyından ziyāde idi; ḳatʿā bir ʿużvına żarar gelmeyüp ayaġ üzere düşüp tenhā bī-iḫtiyār semāʿa meşġūl olur. Naḳl iderdi ki "Çün kendümi atdum ʿilmüm yoġıdı, ke-ennehu bir niçe ḳuş beni ḳanadları üzere indürdiler; kendüme geldüm. Yire düşdükde mecbūr olup semāʿa meşġūl oldum, ṣoñra ki beni semāʿdan dutdılar. Çün ʿālem-i aḳla ʿışḳdan tenezzül itdüm, ol ervāḥı ḳāyim gördüm.

Naḳl olur ki [322]"مَنْ أَهَانَ وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ" ḥadīṯi muḳteżāsınca [323]"مَنْ أَهَانَ عَالِمًا فَقَدْ أَهَانَنِي وَمَنْ أَهَانَنِي فَقَدْ أَهَانَ اللهَ وَمَنْ أَهَانَ اللهَ دَخَلَ النَّارَ" muḳteżāsınca Tebrīz'de Rüstem Ḫān'un zamānında şeyḫüñ tā küçükden terbiyesi ile Yaʿḳūb Çelebi ibn Ḳāżī Ḥasan [103b] ḳāżī-ʿasker olmış ﴿كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى﴾[324] ḥükmince bir yüksek çārtāḳ yapup şeyḫüñ saʿādet-ḫānesine ḥavāle bir derīçe açar. Şeyḫ nāyibini çaġırdup tenbīh ider ki "Bu maḳūle nā-meşrūʿ işi ḥākim-i şerʿ olan eyleyicek ġayrılar daḫı ziyāde taʿaddī iderler" diyüp irsāl ider. Ḳāżī Yaʿḳūb, şeyḫüñ perverdesi iken pervāsı olmaz. Şeyḫ tekrār ḫaber gönderür ki "Azīz-i müntaḳımdan ḫavf eyle, bünyād-ı ẓulm senüñ dinüñ ḫānesini ḥarāb ider, her ne belā ki üzerüñe nāzil ola, kendi fiʿlüñden bil, bencileyin ʿācize nisbet itme. Bu günden ḳırḳ güne ḳarībde gözüñ penceresi köşküñ penceresi gibi

322 "Kim bir veliye saygısızlık yaparsa bana savaş ilan etmiş olur." *Sahīhu'l-Buhārī*; 8/105; *Sahīhu İbn Hibbān*, 2/58; من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب şeklinde; el-Beyhakī, *es-Sunenu'l-Kubrā*, 3/482; 10/370; من عادى لي وليا فقد بارزني بالحرب şeklinde.

323 "Kim bir ālime saygısızlık yaparsa bana saygısızlık yapmış olur. Bana saygısızlık yapan ise Allah'a saygısızlık yapmış olur. Allah'a saygısızlık yapan da ateşe girer." *Mufīdu'l-ʿUlūm ve Mubīdu'l-Humūm*, 1/330.

324 "Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder." Alak, 96/6-7.

yumılduḳda bilürsin. Erbaʿīn himmeti ile bu erbaʿīnde ḳırıḳlıḳ ḥālini ḳırḳarlar diyü bu beyti yazar.

Naẓm: Tā be-dīvār-i belā nāyed seret
Ne şunūd pend-i dil ān gūş-i keret[325]

Neṯr: Yine mütenebbih olmamaġın ḳırḳ güne ḳarībde.

Naẓm: Ḥaṣṣād-ı ecel ḥāṣıl-ı ʿömrin biçdi
Cellād-ı felek ḫūn-ı dilin ḳahrıla içdi
Yapdı gözinüñ penceresin bānī-i evvel
Dil ḫānesinüñ ḳıblesini ḳıldı muḥavvel

FAṢL MERḤŪM GÜLŞENĪ'NÜÑ ḲUDDİSE SIRRUHU ḤAC İDÜP GELMESİ BEYĀNINDADUR

Çün ʿālemde telāṭum-ı deryā-yı fiten ẓāhir ve terāküm-i biḫār-ı miḥen bāhir oldı, şeyḫüñ müşāhedesi āyīnesinde bu ṣūret nümāyān ve mücāhedesi mirʾātında bu sīret ʿayān oldı ki ḥacc-ı şerīfe ʿurūc idüp yine rücūʿ ide ve ol miʿrāc-ı ḥaḳīḳīden şems-i rūḥı bir āḫer vechile ṭulūʿ ide. Çün hicretden ṭoḳuz yüz tamām [104a] oldı ki "ḫarḳ" (900) añа tārīḫdür, çün ki tārīḫ-i ʿālem biñ yüzine yüz dutar, ḥażret-i şeyḫ daḫı Allāh taʿālānuñ biñ bir esmāsına teveccühle biñ mürīde ḳarīb aṣḥāb-ı şühūd ve aḥbāb-ı vedūd ve tārikīn-i mülūk ve erbāb-ı sülūkile Ḥarem-i muḥtereme iḥrām baġlar. Şeyḫ ḥażretlerine münāsib olmaġın merḥūm ve maġfūr Şeyḫ Abdulḳādir-i Geylānī rażıyallāhu ʿanhu neslinden Emīr Zekeriyyā-yı Baġdādī'yi Sulṭān Rüstem Ḫān maḥmile emīr-i ḥācc idüp şeyḫle bile irsāl ider.

Ṭarīḳ-i ḥacc muġaylānsız olmamaġın Tebrīz'üñ şeyḫülislāmı olan Emīr ʿAbdülvehhāb ki ẓāhirde Sünnī ve bāṭında ol zamān rāfiżī imiş, ol seferde bile hem-rāh olur. Maḳṣūdı ol imiş ki Baġdād'a irişdükde Yaʿḳūb Cān Beg ki Rüstem Ḫān'uñ ana bir birāderi imiş, anda ḥākim

325 Başını bela duvarına çarpmadıkça o sağır kulağı gönlün öğüdünü duymaz. *Mesnevī*, 5: 2063.

olmaġın iġvā ve ḥīle eyleyüp Emīr Zekeriyyā'nuñ emīr-i ḥāclıḳ elinden gelmez diyü hem-meẕhebi olan Meḥmed-i Kemmūnī'ye alı vire, kendi şiʿār ve şeʿāyiri üzere ʿamel idüp ḥacca vara.

Şeyḫ Gülşenī ravvaḥallāhu rūḥahu's-seniyye ḥażretlerine bu ḫāṭıra maʿlūm olıcaḳ, Seyyid Emīr Zekeriyyā ki ʿilm ü ʿamel ü ṭahāret ile mevṣūf ve zühd ü taḳvā ile meʾlūf olmaġın şeyḫ ḥażretleri tenhā aña dir ki "Sizüñ niyyetüñüz ḫān emriyle ḥuccāca ḫıdmet idüp alı gidüp ve getürüp ṣavāb ḥāṣıl itmek midür, yoḫsa nefʿ-i dünyā mıdur?" Emīr Seyyid Zekeriyyā dir ki "Benüm niyyetüm evvelā ḥacc itmekdür; ṣāniyen ḥuccāca ḫıdmet idüp duʿāların almaḳdur, ḫuṣūṣā ḥażretinüzüñ, ṣālişen, emr-i ḥākime imtişāldür. Ve ol imtişālde size imtişāl daḫı dāḫildür ki Rüstem Ḫān size ḫıdmeti emr itmişdür." Çün Emīr Zekeriyyā [104b] bu taḳrīri ider, Baġdād'a varup dāḫil olduḳda Emīr ʿAbdülvehhāb ḥācīlere iġvā eylemiş ki "Emīr Zekeriyyā ḥacc ṭarīḳınuñ aḥvālin bilmez, yolda bizi ṣusız helāk ider. Pes Kemūne oġlı Seyyid Meḥmed niçe kerre bu yola varmışdur, anı emīr-i ḥacc idelim ki ḫużūr ile varup gelesiz" dimegin ḥuccāca ḫavf düşüp rıżā virürler. Şeyḫ ḥażretlerine bu ittifāḳa rāżī olmaḳ içün ādem irsāl iderler. Şeyḫ ḥażretleri buyururlar: "Bu żalāletde ben ictimāʿa rāżī degilem ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: لاَ تَجْتَمِعُ أُمَّتِي عَلَي الضَّلاَلَةِ[326]" Şeyḫ ibā idicek dīvāna Yaʿḳūb Cān'a varurlar ve anuñ dilinden şeyḫe ādem gönderdüp maḥmili ṭaleb iderler. Şeyḫ virmezem diyü cevāb virür, çün meʾyūs olurlar. ʿAbdülvehhāb ḥīle idüp ḥuccācla dīvāna varup "Bu yıl rāh-ı ḥaccuñ ḳuyuları çekirge ile ve mühmelātla ṭolup ṣu bulınmaz; bizi yolda helāk itmek isterler. Cümlesi Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'ye tābiʿdür ki kendünüñ ḫāṣṣaten beş altı yüz mürīdi vardur ve ḫulefāsıyla baʿżı aḥbābı daḫı ol ḳadar. Cümlesi biñ iki yüz nefsden ziyāde olur; emīrü'l-ḥācc Seyyid Zekeriyyā daḫı anuñ emrine tābiʿdür. Şeyḫ ki seferden memnūʿ ola, cüm-

326 "Ümmetim dalālet üzere birleşmez." *Şerḥu Saḥīḥi'l-Buḫārī*, 2/99; *Şerḥu'n-Nevevī ʿalā Muslim*, 13/67; *ʿUmdetu'l-Kārī*, 2/52; 16/164; *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Mişkāti'l-Mesābīḥ*, 1/224; *ʿAvnu'l-Maʿbūd*, 7/117.

lesi ferāġat iderler, ḫuṣūṣā Muṣaᶜṣaᶜ ᶜArabı daḫı tarīḳı ḳaṭᶜ itmişdür." ᶜAbdülvehhāb-ı müftī-i mütettinüñ muṣāḥibi Mollā Mürīd nām mürīd şeyḫe ṭanzla dimiş ki "Bu ḫuccācı Muṣaᶜṣaᶜ ᶜArabı'nuñ devesin gütmege mi alı gidersün, sen ḫod deve güdemezsin!" Şeyḫ cevāb virür ki "Deve güdmek enbiyā şanᶜatıdur. Biz Üveysü'l-Ḳaranī köçeklerindenüz. Eger Ṣāliḥ Peyġamber [105a] ᶜaleyḥi'ṣ-ṣelām gibi sārbānlıḳ ḫıdmeti saᶜādetini Allāh taᶜālā müyesser iderse zihī devlet! Her kişinüñ iḫtiyārı kendi ile. Beni iḫtiyār iden bile gelür; kendi reʾyine tābiᶜ olan kendi bilür." Ve ﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ﴾[327] diyüp ḥāletlenüp bu ġazelini diyüp oḳur.

Naẓm: Girüp meydān-ı ᶜışḳ içre başın ṭop eyleyen gelsün
Ayaḫ yirine başını bu meydāna ḳoyan gelsün

Dirile ölmeyen geymez kefen faḳrüñ libāsını
Kefen yirine ol ṭonı ölüp diri geyen gelsün

Neṯr: Ol eṣnālarda ḥacc-ı şerīfe müteᶜallik Farsī ve ᶜArabī ve Türkī vāfir ġazeller dimişdür. Ḫuccāca buyurur ki "Ben vāḳıᶜada müşāhede itdüm ki ervāḥ-ı aṣḥāb-ı kirām rıżvānullāhi taᶜālā ᶜaleyhim ecmaᶜīn bizi ḳarşulayup alı gidüp ṭavāf itdürdiler, ṣoñra Baġdād'a gelince bizi aᶜdādan ḥimāyet itdiler, Muṣaᶜṣaᶜ'dan şuᶜle ẓāhir olmadı" diyicek, meger ḥācīlar ve ṣulaḥā-yı fuḳarādan olan miḳdārı kimse böyle vāḳıᶜa görüp biri birine taḳrīr itmişler imiş. Anlar daḫı şeyḫ ḥażretlerine ve cümle ḫuccāca taḳrīr idicek cümle bī-iḫtiyār olup şeyḫüñ iḫtiyārını iḫtiyār idüp mütevecih-i Beytü'l-ḥarām olmışlar.

ᶜAbdülvehhāb-ı müdellis baᶜżı iġvā ve ilḳā-yı fiten itmegin Baġdād ḥākimi Yaᶜḳūb Cān'dan bir beg iltimās ider ki ḳāfile ile Meşhed'e varınca bile gide ki Muṣaᶜṣaᶜ ve sāyir ᶜArablaruñ ṭuġyānın duyarsa ḫuccācı ḥaccdan menᶜ ide; istedügi beg ġulātdan olmaġın şeyḫe daḫı menᶜ idüp cefā irgüre. Çün cumᶜa güni Meşhed'e varurlar, ᶜAbdülvehhāb, ḫaṭībe dir ki "Ḫuṭbede düvāz-deh [105b] imāmı añmayup hemān çehār yārı ẕikr eyle ki bizümle bir Sünnī ḫāricī şeyḫ vardur, seni Rüstem Ḫān'a ᶜarż ider,

327 "Ben işimi Allah'a havale ediyorum." Mü'min, 40/44.

ḫaṭîbligüñ āḫere virürler. Artuḳ Meşhed'de düvāz-deh oḳınmaz, meger tā ol zamāna gelince Meşhed'de ṣaḥābe-i kirām añılmaz imiş. Gerçi ʿAbdülvehhāb ḥîle ḳaṣd itmiş, ammā şeyḫ ḥażretlerinüñ rūḥāniyyeti ol cumʿa ẕikr-i çār yār olmaġa bāʿiş olmış. ʿAbdülvehhāb'uñ ḥîlesi ol imiş ki revāfiż, şeyḫüñ ḳatline ḳaṣd ideler. Fi'l-vāḳiʿ ol niyyeti itmişler. Şeyḫ dervîşlere dimiş ki "Mütenebbih oluñ! Rüʾyāda gördüm ki bañа baʿżı kimesneler ḳaṣd itmişlerdür." Pes bir gice ġulāt-ı rafażadan biri şeyḫe bıçaġıla ḳaṣd ider. Dervîşler mütenebbih olmaġın dutarlar, elin baġlayup ḳatline ḳaṣd iderler. Şeyḫ ḥażretleri dir ki "Rüʾyām ṣādıḳ olduġı şükrānesi bu kimesneyi ṣalı virün, belki tevbe ide" diyicek bāʿiş-i tevbe vü tevfîḳ olur.

Naḳl iderler ki çün Meşhed-i Ḥażret-i Ḥüseyn'i ziyāretden ṣoñra Ravża-i İmām ʿAlî'yi kerremellāhu vechehu ziyāret iderler ve Türbe-i Pāk-i Ḥażret-i Nūḥ'ı ṣalavātullāhi ʿaleyhiyi daḫı ziyāret iderler, ʿAbdülvehhāb, Yaʿḳūb Cān Beg'üñ nāyibinden iltimās ider ki şeyḫi menʿ ide, "Pes ḥuccācı alı gitme ki yolda ṣusız helāk idersin" diyü iḳdām ider. Şeyḫ cevāb virür ki "Ben tevābiʿümle varup inşāʾallāh ḥacc idüp ehl ü ʿıyālüme rücūʿ iderem; ammā anları ki emvāl ve ehli meşġūl itmişdür, ʿöẕr dileseler daḫı zebānlarıyla istiġfār idüp ḳalblerinde inkār ile dururlar, anlar ḳavm-i būrdur, anlara saʿīr yir ḳılınmışdur" diyüp bu āyeti oḳur: [106a] ﴿سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا﴾[328]

328 "Bedevîlerin (savaştan) geri bırakılanları sana, "Bizi mallaramız ve ailelerimiz alıkoydu; Allah'tan bizim için af dile" diyecekler. Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: "Allah, sizin bir zarara uğramanızı dilerse, yahut bir yarar elde etmenizi dilerse, O'na karşı kimin bir şeye gücü yeter? Hayır, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. (Ey Münafıklar!) Siz aslında, Peygamberin ve inananların bir daha ailelerine geri dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve helâki hak eden bir kavim oldunuz. Kim Allah'a ve Peygambere inanmazsa bilsin ki, şüphesiz biz, inkârcılar için alevli bir ateş hazırladık." Fetih, 48/11-13.

Şeyḫ bī-iḫtiyār [329]﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ diyüp ol sāᶜat ḳalḳup maḥmili daḫı ellerinden alup yükledüp ᶜazm ider. ᶜAbdülvehhāb ve sāyiri söz söylemege ḳādir olmazlar, ḫuṣūṣā kendüye tābiᶜ ṣūfīleri ve muḥibbleri biñ iki yüz ādem olurmış; altı yüz ālet-i ḥarble ḫuccāc-ı mücāhidīn ve dört yüzi aṣḥāb-ı ṣuffe-vār muhācirīn ve iki yüz ḫulefā-yı müşāhidīn imiş. ᶜAẕīmeti muḳarrer idicek ᶜAbdülvehhāb yine sene tisᶜ baᶜde'l-elfde (1009 / 1600-01) ḳāżī-i leffār[330] ve ḳāżī-i ᶜAḳabe dimekle maᶜrūf Mıṣr ḳāżīsı olan ᶜAbdülvehhāb gibi bir şeyṭanaṭ daḫı ilḳā idüp Meşhed sādātına varup baᶜżı bedevīler alı gidüp Muşaᶜşaᶜ ᶜArabı rāh-ı ḥaccda olan ḳuyıları cānver leşleri ile ve ṭaşlar ile memlū itmişlerdür; ḳaṭᶜā içilmez. Pes ṭarīḳ-i ḥacca gidilmez, ᶜaẕīmet nefsi tehlükeye ilḳādur" diyü ᶜArablar ilḳā itdüklerini iḫbārla ḫavf ilḳā ider. Çün sādāt, şeyḫe bu ḫavfı beyān iderler, şeyḫ buyurur ki ﴿فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ﴾[331] Pes sādāt, siz aᶜlemsiz diyüp teslīm olurlar. Şeyḫ ḫaymesine gelüp Émīr Zekeriyyā'ya [106b] ḫaber gönderür ki ṣabāḥ göçerüz, münāda itdürsün dimegin nidā itdürür. Ṣabāḥī Meşhed'den maḥmil ile göçerler. ᶜAbdülvehhāb-ı mācin ḥāliyā mezbūr Mıṣr ḳāżīsı ᶜAbdülvehhāb-ı ācin gibi bī-iḫtiyār şeyḫle bile cinn gibi göçer, ammā Mollā Mürīd'i ki telbīsi İblīs'e taᶜlīm iderdi, bir niçe ḥācīları gümrāh idüp żalālete döndürür. Çün ki ḥaḳdan rū-gerdān olup ol bāṭıl döner, şeyḫ bu āyeti oḳur ve buyurur ki kendü kendülerüne itdiler: ﴿إِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسيهُمْ ذِكْرَ اللهِ أُولٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلاَ إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾[332] ve bu āyeti daḫı: [333]﴿وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَبِيلِ﴾ Henüz küllī cüdā olmadın Muşaᶜşaᶜ ᶜArabı, Mollā Mürīd'i ve mürīdleri-

329 "Kim Allah'a tevekkül ederse, O kendisine yeter." Talāk, 65/3.

330 Bu kelime anlaşılamamıştır.

331 "Kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve onları korkudan emin kılan bu evin (Kābe'nin) Rabbine kulluk etsin." Kureyş, 106/3-4.

332 "Şeytan onları hākimiyeti altına alıp kendilerine Allah'ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytan tarafında olanlardır. İyi bilin ki, şeytanın tarafında olanlar, ziyana uğrayanların ta kendileridir." Mücādele, 19/58.

333 "Şeytan onlara yaptıklarını süslü göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış." Neml, 24/27.

ni tālān iderler. Baʿżılarına tevbe müyesser olup şeyḫüñ ʿaskerine irişüp tevbe ile rücūʿ iderler. Ammā Emīr Zekeriyyā ve baʿżı mürīdīn şeyḫe gelüp "Elḥamdülillāh velāyetüñüz ẓuhūr itdi" diyüp feraḥ-nāk şeklin gösterürler. Şeyḫ ḥażretleri buyurur ki "Ḥayfā ben sizde teslīm-i ḥaḳ vardur müşāhede iderdüm, ġalaṭ itmişem; siz ḫod ehl-i ġaraż muʿciblerden imişsiñüz. Pes ḫavf olur ki bize daḫı bir belā gele. Ammā gelüñ, istiġfār idelim" diyüp cümlesiyle yüz kerre subḥānallāhi ve bi-ḥamdihi subḥāne'l-ʿaẓīm ve bi-ḥamdihi estaġfirullāh dir.

Çün evvel menzilde Rehebe nām mevżiʿe nüzūl iderler ki ol aradan dört günlik şu getürmek lāzımdur, anda olan birke ḳurıyup şudan eşer ḳalmamış. Pes ʿAbdülvehhāb furṣat bulup ḥuccācı taḫvīf idüp dir ki "Bu şeyḫ sizi bu yolda teşnelik [107a] ile helāk itmek ister; dönmek vācibdür" diyü iġrā ider. Ḥuccāc şeyḫe varup ḫayli nā-münāsib kelimāt iderler. Mīr Zekeriyyā ve sāyir mürīd ve muḥibbler: "Biz şeyḫüñ ḳavl ü fiʿline tābiʿüz, zīrā ol ḥaḳḳa tābiʿdür, ḫayr anuñ elindedür" diyicek baʿżı ḥuccāc ve ʿAbdülvehhāb-ı mācin tevābiʿi "Yā ʿaṭaşdan helāk olalım mı?" diyicek şeyḫ ḳalḳup ḫaymesinüñ içerüsine girür ve tażarruʿ vü niyāz ile yüzin yire sürer. Ġarḳ-āb-ı ḫaclet-i muteʿaṭṭış-ı kerāmet olup ḥayret ġalebe ider, hemān feyyāż-ı ḥaḳīḳatden nuşret nümāyān olur, ṭaşra çıḳup eydür ki "Bu ḳuyuyı boyuñuzdan ziyāde ḳazup çün ki içine düşdüñüz, tevbe ḥabli ile ṭaşra çıḳup varup eṭrāfda feyyāż-ı ḥaḳīḳīden raḥmet isteñ" diyicek tevbe idüp tevfīḳe irişüp eṭrāfı tetebbuʿ iderler.

Çün ki şeyḫ Fātiḥa oḳuyup saġ cānibe eliyle işāret ider, bir miḳdār giderler. Beşāret beşāret diyüp gelürler ki bir niçe birke bereket-i şeyḫle āb-ı bārāndan pür bulınup cemīʿ-i ḥuccāca kifāyet ider ve ziyāde ḳalur. Cümle ʿakkāmlar ve niçe yıllar ṭarīḳ-ı ḥaccda olan ḥükkāmlar dirler ki "Biz niçe yıldur ki bu yolda pūyānuz ve āb-ı bārān-ı raḥmeti cūyānuz; bu cūyı bu cāyda görmedük!" diyüp cümlesi şeyḫe inābet iderler. Cümlesi şulanup şalınup esbābını bulanup yükledüp Medīne-i münevvereye giderler.

Yolda yine ʿAbdülvehhāb fitnesi ile ḳāfileden bāc alınurken şeyḫ rāst gelür, menʿ ider ve eydür ki "Bu bidʿata kim sebeb oldı?" Emīr ʿAbdül-

vehhāb dir ki "Benüm ġarāżum, emīr-i ḥuccācuñ maṣrūfı çoġ olup niçe armaġanlar daḫı lāzım gelmegin bir miḳdār ḳuvvet [107b] bulsun diyü her deveden birer altun" diyü cevāb virür. Şeyḫ ḥażretleri "Ḥuccācuñ alınan mālları ṣāḥiblerine virilsün ve artuḳ kimesne mālına taʿaddī olmasuñ, yoḫsa ʿaẕametullāh ḥaḳḳıyıçun cümle ẓalemenüñ helākine bāʿiş oluram" diyü ḳatırın sürüp gider. Emīr Zekeriyyā ḫavf idüp ẓalemeyi defʿe emr ider, bī-iḫtiyār şeyḫ ḥażretlerinüñ ardınca revān olur gider. Şeyḫ ḳaṭʿā iki gün ḫiṭāb itmez. Meger ʿAbdülvehhāb'uñ yine sū-i tedbīri ile ṣūfīlere belki cümle ḥuccāca cibilleti muḳteżāsınca żarar ḳaṣd idüp ḳāfileyi ḳaylūlede göçürüp ḫarāret-i germādan bir niçe kimesne ki ol bāc alan ẓalemeden ilerü giderler, sām yili esüp helāk olurlar.

Şeyḫe Emīr Zekeriyyā gelüp tażarruʿ idüp ʿilācın recā ider ki yigirmi otuz kimesne helāk oldı. Meger şeyḫ öyleyin ḳonup ıssıda ḥareket itmez imiş. Delīli çaġırup emr ider ki min baʿd öyle zamānında göçmeye ve şeyḫu'l-ʿAraba ṣadaḳāt ve zekātdan bir miḳdār nesne virmegin bir kimesneye żarar gelmez. Meger anlaruñ ġarāżı ve ʿAbdülvehhāb'uñ murādı helāk olanlaruñ metrūkātı imiş ki delīl-i ḥuccāc olan şeyḫu'l-ʿArab, [334]"بِالْبِرِّ يُسْتَعْبَدُ الْحُرُّ" muḳteżāsınca eydür ki "Bańa bir miḳdār nesne virdiler tā ḥuccāca żarar gelüp mālarını tālān ideler. Siz anlardan ziyāde iḥsān itmegin delālet-i ḫayr evlā olmaġın ʿamel-i ḫayra şürūʿ itdüm."

Menḳūl-i Ṣaḥīh ve Maḳbūl-i Necīḥ: Tecelliyāt-ı raḥmānī ile ve taṣarrufāt-ı subḥānī ile Müftī ʿAbdülvehhāb'uñ bu ḳadar velāyet görüp bu ḳadar ʿilm ü ʿirfānla tevbe ve rücūʿ itmedügi şeyḫe ḳayd virür. Bir gice Cenāb-ı Vehhāb'a ve aʿtāb-ı Tevvāb'a istiṣvāb içün duʿāda iṭnāb ider ki ʿAbdülvehhāb rāh-ı ṣavāba sālik ve evliyā maḥabbetine mālik ola. Pes vāḳıʿada hidāyeti şeyḫe ẓāhire ve ʿināyeti bāhire olur. Ḫulefāyı nışfu'l-leylde daʿvet ḳılur ve bu vāḳıʿayı taḳrīr ider. Ol eṣnāda Mevlānā [ʿAbdu]lvehhāb giryān ve nālān şeyḫüñ ḫaymesine gelür ve şeyḫüñ

334 "İyilik ile hür kişi köle haline getirilmiş olur." *Tefsīru'r-Rāzī*, 10/103; *ʿAvnu'l-Maʿbūd*, 6/118; *Tefsīru'n-Neysābūrī*, 2/427; *ed-Durretu'l-Garrā'*, 1/202 (Hazreti Alī'nin sözü olarak).

ayaġına düşüp el-ᶜafv el-ᶜafv el-ᶜafv diyüp tevbeye elin ḳaldurur. Şeyḫ daḫı el virür. Baʾdeʾt-tevbe veʾl-bükā şeyḫe teveccüh idüp eydür ki "Ḥayfā ben ᶜadū ẓann itdügüm bańa cānumdan ᶜazīz dūst imiş ki sizi düşümde gördüm ki bańa hidāyet olmaḳ içün Ḥaḳ taᶜālāya ḫayr duᶜā ider imişsiz. Pes rücūᶜ ve tevbe ḳıl diyü bańa dört kimesne emr ider. Ben daḫı ḳabūl itdüm. Şormaḳ diledüm, ilerüde olan pīr eyitdi: 'Ben Ebū Bekrʾem, bunlar ᶜÖmer ve ᶜOṯmān ve ᶜAlīʾdür, hep seni ᶜafv itdiler. Hemān şeyḫe var, istiᶜfā eyle, maḳbūldürʾ didi. Pes uyanup ḫıdmetüńüze geldüm. Bāḳī siz bilürsiz." Şeyḫ ḫulefāya eyitdi: "Bizüm taḳrīrümüz ne idi beyān eyleń." Cümlesi şeyḫüń didügi vāḳıᶜayı beyān itdiler. ᶜAbdülvehhāb bī-iḫtiyār tekrār şeyḫüń elin öpüp iᶜtiḳād-ı tāmmıla mürīd oldı. Mürebbī olan münkiri ışlāḥa saᶜy itmek gerek, yoḫsa muᶜteḳidi irşād āsāndur.

Faḳīr daḫı baᶜdeʾl-yevm Mışr ḳāżīlıġından maᶜzūl olan Ḳosṭanṭıniyye ḳāżīsı olup andan daḫı maᶜzūl olup ḥāliyā sene ṣelāṣe ᶜaşere baᶜdeʾl-elfde (1013 / 1604-05) Anaṭolı ḳāżī-ᶜaskeri olan ᶜAbdülvehhāb Çelebi daḫı rücūᶜ idüp fuḳarāya maḥabbet ide diyü ümīd iderem.

Çün Ravża-i muṭahhara ve Medīne-i münevvere ᶜalā sākinihā afżalu'ṣ-ṣalavāti ve ekmeluʾt-taḥiyyāti üç güne ḳarīb yaḳın varurlar, Şeyḫ baᶜżı ḫulefā ve dervīşān ile piyāde olurlar, ḥattā müftī-i fāṭın Mevlānā Dervīş ᶜAbdülvehhāb daḫı bile ᶜazm ider ve şeyḫ ḥażretleri [108a] ol eyyām ve leyālīde uyumayup kimse ile ḳaṭᶜā dünyā kelāmını söylemeyüp iḫrāmla ve tekbīr ve tevḥīd ile ol āsitān-ı nübüvvet-āşiyāne ṭayarān ider. Çün ḥücre-i muṭahharada yedi gün ḫalvet iderler, işāret ü icāzet ü beşāret ile Ẕuʾl-Ḥuleyfeʾde iḫrām ve terk-i mā-sivā ile Mekke-i mükerremeye müteveccih olurlar. Çün on iki günde piyāde pā-bürehne vāṣıl olur, Ṭavāf-ı ḳudūmden ṣoñra ᶜArafāt şürüfātına ᶜaẓīmet ḳılur.

Cumᶜa güni ᶜArafātʾdan nüzūl ider. Çün Müzdelife ile Minā mābeynine gelür, bī-iḫtiyār ḳonar. Meger niyyetleri Baġdād ḥuccācından cüdā olup Mışr ḥuccācı ile ᶜAḳabeʾye varup andan Ḳuds-i şerīfʾe gitmek imiş. Tebrīzʾde ḳalan maḫdūm-zādeleri Celālüddīn Muḥammedʾüń āvāzı ḳulaġına gelür ki "Bizi bu ẓālimlerüń bühtānına giriftār idüp ḳanda gi-

dersiz?" dir. Pes şeyḫ ḥażretleri ol niyyeti feshַ ider ki tā Tebrīz'de iken böyle niyyet itmişler ki baᶜde'l-ḥacc Mışrīler ile Ḳuds'e gide, andan Tebrīz'e vara. Pes hīç ol niyyet vücūd bulmaz, ḥattā bindügi ḳatır Mışrīlere müteveccih olsa aḳsayup Baġdādī ḥuccācına muvāfaḳat itse şabā-reftār olur. Pes şükr idüp buyururlar ki "Elḥamdülillāh bu sünnet daḫı müyesser oldı ki Ḥudeybiyye'de Ḥażret-i Server ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem Mekke ziyāretine niyyet itmiş iken āḫir vaḳtde müyesser oldı. Ümīddür ki baᶜde zamān bize daḫı ziyāret-i Ḳuds āḫır müyesser ola" diyü duᶜā iderler. Fi'l-vāḳiᶜ ṣoñra Mışr seferinde müyesser olur. Çün ki şeyḫüñ evvelā Minā'da Mışr ḥuccācı ile gitmesi münāsını Baġdād ḥuccācı istimāᶜ iderler, [108b] bilürler ki eger şeyḫ ḥażretleri mürīdleri ve muḥibbleri ile Mışrlı ile gider ise Baġdād ḥuccācı gidemez, zīrā yalñuz mürīdleri yedi sekiz yüz ṣūfī olup muḥibbleri daḫı biñ iki yüz ādem olurmış.

Pes Baġdādīler, emīr-i ḥacclarına varup şeyḫüñ Mışr ḥācıları ile Ḳuds-i şerīfe gitmesinden ḫaber virürler ve dirler: "Eger şeyḫ bizümle gitmez ise, biz daḫı şeyḫle Mışrlıdan deve kirālayup Mışr'dan giderüz" dimegin emīr-i ḥācc ṣabāḥ ḳalḳup şeyḫüñ otaġına gelüp tażarruᶜ vü niyāz ü zārī ile aġlayup dir ki "Bu faḳīrüñden ne küstāḫlıḳ ṣādır oldı ki bizi hicrāna ṣalup terk itmek istersiz? Eger ẓāhiren ve bāṭınen bir sū-i edeb oldı ise ḥaḳḳumuzdan gelüñ ki sizsiz ben yola gitmek muḥāldür. Ve bu gice ṣabāḥa degin Ḥaḳ taᶜālāya tażarruᶜ itdüm ki ḳalbüñüze bizümle mürāfaḳatı ilḳā eylemeye, ḫuṣūṣā evlād-ı kirāmuñuz Tebrīz'de size muntaẓırlardur."

Meger şeyḫ ol eṣnāda dervīşlere ol gördügi vāḳıᶜayı taḳrīr ider imiş; emīr-i ḥācca daḫı taḳrīr ider. Çün ol maḥabbet ve ittifāḳla ve ṣafā-yı ḳalble dervīşler ẓikre meşġūl olurlar, ol maḥall-i şerīfde biñ miḳdārı ādem ẓikr ü semāᶜ u ṣafā ile bir niçe ḫalḳa olup velvele ve demdeme ve ġulġule peydā iderler. Cümle ḥuccāc-ı Mışr ve Şām ve Yemen ve Baġdād cemᶜ olup giryān ve nālān olurlar. ᶜArafāt'dan daḫı ziyāde tażarruᶜ ve ibtihāl ile duᶜālar olur. Cümle ḥuccāc şeyüñ ḫıdmetine gelüp destbūs idüp duᶜālar recā iderler. Pes baᶜde'l-ifāża [109a] Baġdād ḥuccācı ile müteveccih olur.

Naḳl olur ki fuḳarādan birisünüñ kepenegini Medīne eṭrāfı şeyḫü'l-ᶜArablarından birisi ġasb ider. Ol dervīş, şeyḫe taẓallüm itmegin şeyḫ şeyḫu'l-ᶜArabdan ṭaleb ider. Şeyḫ-i ᶜArab virmeyüp taᶜallül ider. Şeyḫ ol ġasb içün ġażabullāh ile dir ki "Eger virmez iseñ senüñ cānuñ ol kepenek muḳābelesinde Medīne'de alurlar. Ġāfil olma!" diyicek Şeyḫ-i ᶜArab ḳahḳaha ile güler. Baᶜżı kimesneler, şeyh ḥażretlerinüñ bu ḥükmine taᶜaccüb iderler ki şeyḫul-ᶜArab ehl-i Medīne'nüñ maḳbūli olup muṭīᶜ imişler. Çün ki Medīne'ye vāṣıl olurlar, emīr-i ḥacc ile şerīf-i Medīne mā-beyninde münāzaᶜa ve muḳābele ve muḳātele olur. Hemān ol kepenek alan ᶜAlīvānī nām şeyḫu'l-ᶜArab ḳatl olur ve nāyire-i fitne münṭafī olur. Cümle ḥuccāc, şeyḫüñ işāreti ẓuhūr bulduġına taᶜaccüb idüp ser-fürū iderler. Şeyḫ ḥażretleri, *Maᶜnevī*'de ve *Sīmurġ-nāme*'sinde sefer-i ḥaccın aḥvālini beyān idüp yollarda ve Mekke'de ve Medīne'de vāḳiᶜ olan tevḫīde müteᶜalliḳ ve naᶜt ü medḥde vāḳiᶜ olan ebyātı bī-ḥaddür, ġazeliyyāt ve ḳaṣāyidden māᶜadā.

Naḳl olur ki sābıḳan Sulṭān Yaᶜḳūb zamānında Ḳāżī ᶜĪsā'nuñ birāderi Şeyḫ ᶜAlī, ḥażret-i şeyḫle Tebrīz'den Ḳarabāġ'a varınca bir seferde mürāfaḳat ider. Şeyḫ ḥażretlerinüñ keşret-i cemāᶜati ve vefret-i maşrūfına naẓar ider ve ᶜadem-i maḥṣūle ve kimseden nesne ḳabūl itmedügine vāḳıf olur, taᶜaccüb idüp Ḳarabāġ'a geldükde birāderi Ḳāżī ᶜĪsā ile Sulṭān Yaᶜḳūb'a ᶜarż iderler. [109b] Sulṭān eydür ki "Tañrı abdālı şimdiye degin bizden dünyādan bir nesne ḳabūl itmedi ve ne yirden ḫarcanur bilmedük. Yine muḥāldür ki o bir nesne ḳabūl eyleye." Ḳāżī ᶜĪsā dir ki "Hele siz taᶜyīn eyleñ, ḳabūl ve nā-ḳabūl aña müfavvaż ola." Şeyḫ ᶜAlī dir ki "Ḳabūl itdürmek benüm ẓimmetüme olsun." Sulṭān dimiş ki "Berdaᶜ ḥavālīsinde olan arḳlar cümle sulṭānīdür. Her ne ḳadar ḳabūl ider ise virilsün!" diyü suyurġal emr ider. Şeyḫ ᶜAlī, şeyḫ ḥażretlerine muştılamaġa varur. Feraḥla ḫaber virür ki "Berdaᶜ arḳları vizāret maḥṣūli gibidür; elḥamdülillāh size naṣīb oldı" diyüp müjde ṭaleb ider. Şeyḫ ḥażretleri vāfir nesne fidā ider ve eydür ki "Bu anuñ şüḳrānesidür ki vüzerā maḥṣūli degil, götüri Sulṭān Yaᶜḳūb'uñ memleketi ḳabūlüm degildür ki bu maḳūle ṣafānuñ ṣonu veḫāmetdür!" diyicek Şeyḫ ᶜAlī küllī ibrām

ider. Şeyḫ ḥażretleri buyurur ki "Ḫazînetullāh, sulṭānuñ ḫazînesinden evsaᶜ ve evfer ve edvemdür. Ol daḫı Allāh taᶜālāya muḫtācdur. Var bizden sulṭāna selām eyle ve di ki beytü'l-māl-i müslimīni bes müstaḥaḳlarına ṣarf itsün ve illā mesʾūl olur." Çün Şeyḫ ᶜAlī istimāᶜ ider, ḥiddete gelüp dir ki "Ben seni yā şeyḫ ᶜāḳıl ẓann iderdüm, sen ḫod dīvāne imişsün!" Şeyḫ ḥażretleri eydür ki "Gerdiş-i gerdūn-ı gerdān ᶜan-ḳarīb cümleñüze mecnūn ve ᶜāḳılı bildürür. Eger aḳluñ varsa bu umūrdan ferāġat eyle ki seni ser-nigūn merbūṭ ẓaleme elinde müşāhede iderem. ﴿فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ إِنَّ اللهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾[335] [110a]

Şeyḫ ᶜAlī mütenebbih olmayup ḳalḳup kendi ᶜālemine gitmiş. Çün Sulṭān Yaᶜḳūb devri dönmiş, mezbūr Şeyḫ ᶜAlī'yi, Purnak Manṣūr nām ẓālim evvelā Şīrāz'da dutup şikence itmiş, ṣoñra Süleymān Beg dīvleri pençesine düşmiş, ṣoñra Tebrīz'de Ṣūfī Ḫalīl-i yūfī çengine giriftār olmış. Şikenceler ile cemīᶜ-i mālını aldugından māᶜadā başı aşaġa aşup niçe māl daḫı ister. Ol eşnāda şeyḫ ḥażretleri cāmiᶜde iken Şeyḫ ᶜAlī görüp feryādla şeyḫ ḥażretlerini çaġırur. Şeyḫ yanına varur. Şeyḫ ᶜAlī eydür ki "Estaġfirullāhe'l-ᶜaẓīm, dīvāne biz imişiz. Meded meded yā şeyḫ!" diyüp aġlar. Şeyḫ buyurur ki "Bu dünyāda çün ki böyle ᶜaẕāb çekdüñ, ümīddür ki āḫiretde felāḥ bulasın ve dünyāda daḫı tahfif irişe" diyü duᶜā ider. Ol eşnāda Ṣūfī Ḫalīl-i yūfī'den ḫaber gelür ki Şeyḫ ᶜAlī'yi ol ᶜaẕābdan ḫalāṣ idüp bir ḳarañulıḳ yirde ḥabs ideler. "El-ḥamdu lillāhilleẕi ḫaffefe ᶜanna'l-ᶜaẕābe bi-himmetike"[336] diyüp şeyḫ ḥażretlerinüñ ayaġına düşer. Şeyḫ ḥażretleri, āḫireti içün duᶜā ider. Fi'l-vāḳiᶜ āḫır-ı ᶜömrine degin ṣalāḥ üzere olup ol ṣalāḥıla āḫirete naḳl ider.

Naḳl olur ki Rüstem Ḫān, Alanca ḳalᶜasında maḥbūs iken şeyḫden duᶜā ṭalebine Beşāret nām ādemīsini hemīşe şeyḫe irsāl idermiş. Meger Süleymān Beg, Ḳāżī Ḥasan birāderi Ḥüseyn Çelebi'yi Ḳara Āmid ḳażāsından ᶜazl idüp Tebrīz'e īẕā içün getürmiş imiş. Ve ḳardaşı oġlı Yaᶜḳūb

335 "Size söylediklerimi hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir." Mü'min, 40/44.

336 "Himmetiniz sayesinde azabımızı hafifleten Allah'a hamd olsun."

Çelebi ile bile şeyḫüñ saʿādet-[110b] ḫānesine nāzil olmışlar. Maḥbūs olan Rüstem Pādişāh'uñ meẕkūr olan Beşāret nām ġulāmı ki şeyḫden duʿā isteyüp şeyḫüñ fuḳarāsı ve aḥbābı içün niçe vaʿdeler ider imiş ve şeyḫüñ duʿāsında Ḥüseyn Çelebi ve Yaʿḳūb Çelebi bile olup şeyḫ bir gün fülān gün ḫalāṣ muḥaḳḳaḳdur bi-iznillah dimiş. Ol beşāreti Beşāret, Rüstem Ḫān'a alı gitmiş.

Ammā Ḥüseyn Çelebi ve Yaʿḳūb Çelebi şeyḫe dimişler ki "Biz sizüñ ḫıdmetüñüzde istiḳbāle bile giderüz ki himmet cümle sizüñdür." Şeyḫ gülerek dimiş: "Ḥaḳ taʿālānuñ ʿināyeti eyledür, lākin eger taḫallüf olursa żarar naḳṣ-ı ʿahd idenedür." Çünki Rüstem Pādişāh ol gün ḫalāṣ olup Tebrīz'e müteveccih olur, Yaʿḳūb Çelebi maʿhūd olanlardan üç gün muḳaddem istiḳbāle gider. Rüstem Ḫān'a bulışduḳda Beşāret'e beşāret virüldügin beyān ider. Beşāret daḫı şeyḫden beyān ider şanup ḳāżī-ʿaskerligi recā ider. Çün ḳāżī-ʿaskeri olup Tebrīz'e gelür, ḳaṭʿā şeyḫi görmemiş gibi ḳılınur. Şeyḫ daḫı nesyen mensiyyen niçe müddet nāmların bile ẕikr itmez.

Bir eṣnā-yı naṣīḥatde böyle beyān ider kendi ẕākiri olan Şeyḫ ʿAbdullāh'a ki "Rüstem Ḫān'uñ devleti, ḳāżī-ʿaskeri olan bī-vefā Yaʿḳūb'uñ sebebi ile ʿan-ḳarīb zevāle irüp Yaʿḳūb Çelebi pāre pāre olacaḳdur ve ben yā ʿAbdullāh, Rüstem'i ṭavʿan artuḫ görmezem, meger kerhen!" diyüp Şeyḫ ʿAbdullāh'a ḫiṭābı tamām ider. Ve Şeyḫ ḥażretleri bunı daḫı ʿAbdullāh'a dir ki "Var, Rüstem Ḫān'uñ vālidesine böyle di ki benüm kendümüñ [111a] kendümi alup kendü gibi bir ẕālime virmiş. Eger taṣarruf ide bilürse ben mutaṣarrıf olmayam." Varup ol ʿavrata ve ol kendi alan kimesneye şeyḫüñ "fe-bī-yanṭıḳu ve bī-yabṭışu" maḳāmından olan kelāmını taḳrīr idüp [337] ﴿إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ﴾ ḳuvvetinden taḥẕīr ider. [338] ﴿صُمٌّ بُكْمٌ﴾ ḥāliyle istimāʿ itmez. Ol kendi alan kimesne kendi evine gitmeġe ḳalḳar. Fecʾeten cān virüp saḳarda maḳar ider.

Pes Rüstem Ḫān'uñ vālidesine ḫavf tārī olup oġlı ḫāndan tażarruʿ

337 "Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok çetindir." Bürūc, 12/85.
338 "Sağırdırlar, dilsizdirler" Bakara, 2/18; 171.

ider ki şeyḫe her ne isterse virüp mā-beynlerin ıṣlāḥ ide. Rüstem Ḫān eydür ki "Benüm aña ḥükmüm geçmez ve aña söylemege yüzüm yoḳdur ki ben ḥabsde iken fülān gün ḫalāṣ olup serīr-i salṭanata cülūs ider diyü ḫādimüm Beşāret'le bana niçe kerre taʿyīn ile beşāret gönderüp 'Benüm murādum yoḳdur, hemān müsülmānlara ʿadālet üzere olup şerʿ-i şerīfe riʿāyet eylesüñ' diyü ḫaber göndermiş idi. Pes anuñ suyurġalında olan nesneyi ben niçe çıḳarmaġa cürʾet iderem, şeyḫüñ celāli ġālibdür. Ḥażer lāzımdur ki ben daḫı anuñla eyle vaʿde itmişem" dir, "Senüñ ḫāṭıruñ içün Ḥaḳ'la olan ʿaḥdümi ṣımazam; bī-ḳuṣūr mālını ḥisāb idüp edā eyle" dir, "Pes sen daḫı cehd eyle, ḫāṭırın incitmeyesin."

Pes taẓarruʿ vü niyāzla bir ḥīle-bāz ḫatun gönderür ki "Ol kend kendünüñ olsun ve anda her ne binā oldı ise şeyḫüñ olsun; hemān şeyḫ bana ve benüm oġluma duʿā itsün, barışalım" diyicek şeyḫ cevāb virür ki "Ol bāġ ve ḳaṣr degil, tamāmet oġlınuñ salṭanatın virseler dünyāya meyl itmem ve muḥayyil olanlaruñ [111b] selāmına varmam ve ʿilmi ü ʿameli taḥḳīr itmem. Ammā ol kend ki kendüme Sulṭān Yaʿḳūb beytü'l-mālden ḥaḳḳum olmaġın taʿyīn itmişdür, çün ki sābıḳan ḳabūl itdüm, yine ḥaḳḳumdur, taṣarruf iderem. Ammā ġasb iderler ise, recā içün ḳaṭʿā ol ḳaṭīʿanuñ ḳaṭʿı içün ḳapularına varmazam" dimegin ol ḫatun ḥīle ile firīfte idemez.

Her zamān Duʿācı Dede ḥikāyet iderdi ki ol ḫatun çün Rüstem Ḫān'uñ vālidesine varur, bir yürek aġrısı dutmış ki mevtine rāżī olmış. Çün ol ḫatun, şeyḫ ḥażretleri gelmemek muḳarrerdür diyicek vecaʿı daḫı ziyāde olur. Hemān şafā-yı ḫāṭırla şeyḫe teveccüh idüp kātiblerine dir ki baʿde'l-yevm ol mevżiʿüñ bi't-tamām maḥṣūlini şeyḫe her yıl alı gidüp bilā-taʿb teslīm ideler. Ol ḥīnde ol derd ü belā kendüden zāyil olur.

Naḳl olur ki ol eşnālarda şeyḫ ḫalvetinde oturur iken bir kimesne niḳābla içerü girür ve taẓarruʿ ve zārī ḳılur. Şeyḫ ṣorar ki "Sen kimsin ve sebeb-i girye nedür ve böyle niḳābla olmaḳ niçündür?" Ol şaḫṣ eydür ki "Ben şol yüzi Ḳara Maḥmūd muḥtesibem ki küstāḫlıġımdan senden ḥicābum olmaġın niḳāb ile geldüm." Şeyḫ eydür ki "Ben senden incinmemişem, ḫuṣūṣā māżī geçüp müstaḳbel gelmeyüpdür. Hele

ḥālüñ nedür, ne işe geldüñ beyān eyle ki bi-ḳadri'l-vüsʿ müsāʿade idem." Maḥmūd eydür ki Sulṭān Yaʿḳūb bańa virdügi tīmār ve suyurġalı ḥāliyā Ḳāżī Yaʿḳūb Çelebi senüñ ḫāṭıruñ içün ḳaṭʿ itdi ki ben senüñ [112a] ḫuṣūṣuñda defaʿātle küstāḫlıḳ itmişemdür. Hem ʿafv recāsına hem şefāʿat istidʿāsına geldüm ki ehl ü ʿıyālüm ve tevābiʿümle ġāyet iḫtiyāca düşdüm" diyicek şeyḫ ḥażretleri ḥükmini alup Yaʿḳūb Çelebi'ye irsāl ider ki elbette bunuñ pervānesini yazup gönder ki münşī imżā eyleye. Yaʿḳūb Çelebi'nüñ ḫānesi şeyḫüñ beytine ḳarīb olmaġın penceresine gelüp şeyḫe āvāz ider ki "Bu sizüñ taḥammülüñüz ne ʿacebdür ki biz sizüñ ḫāṭırıñuz içün anuñ itdügi küstāḫlıḳ muḳābilesinde ʿöşrini cezā itmek isterüz, siz şefāʿat idersiz ki ḫabīṯu'n-nefsüñ ḥāli budur ki Peyġamber ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: "حَرَامٌ عَلَي النَّفْسِ الْخَبِيثَةِ ve buyurupdur:"اِتَّقِ شَرَّ مَنْ أَنْ تَخْرُجَ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى تُسِيءَ إِلَي مَنْ أَحْسَنَ إِلَيْهَا"[339] [ve] "مَنْ أَحْسَنْتَ إِلَيْهِ Maʿlūmdur ki "لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرٍ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ"[340] [341] Siz ol yüzi ḳarayı niçe kerre tecribe itdüñüz idi, yine iḥsāna bāʿiṯ nedür?" diyicek şeyḫ buyurmış ki "Belī, ben ol sen didügüñ kimesneyi bilürem, ammā bu benüm yanumda oturan benüm ʿazīz ḳonuġumdur, riʿāyeti bańa ve dostlaruma vācibdür. Hemān suyurġalını irsāl eyle" diyicek Yaʿḳūb Çelebi eydür ki "Ol ümmü'l-fesād ve menbāʿ-ı şerdür ki anuñ gibiñün ḥaḳḳında Allāh taʿālā buyurur: ﴿إِنَّمَا جَزٰؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ أَنْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ﴾[343] Ben anı nefy-i beled

339 "Kötü kişinin kendisine iyilik yapana kötülük yapmadan dünyadan çıkması haram kılınmıştır." *el-Keşkūl*, 2/133; *Nazratu'l-İġrīz*; 1/69.

340 "İyilik yaptığın kişinin kötülüğünden kork." *Mecmaʿu'l-Emsāl*, 1/145; *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 1/52no:86; *el-Makāsidu'l-Hasene*, 1/121.

341 "Mü'min bir delikten iki defa ısırılmaz." *Sahīhu'l-Buhārī*, 8/31; *Sahīhu Muslim*, 4/2295; *Sunenu İbn Māce*, 2/1318; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 4/266; *Musnedu Ahmed*, 10/175; *Sunenu'd-Dārimī*, 3/1830.

342 "Denenmişi deneyen pişman olur." *Mecmaʿu'l-Emsāl*, 2/327; *el-Emsālu'l-Muvellede*, 1/130; es-Suyūtī, *Şerhu Suneni İbn Māce*, 1/287.

343 "Allah'a ve Resūlüne savaş açanların ve yüryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri, yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut o yerden sürülmeleridir." Māide, 5/33.

itmek fikrindeyem ki ol Ḥaḳ taʿālā [112b] ile Nemrūd gibi cengdedür bu ḥadīṯ mūcibiyle ki مَنْ أَهَانَ وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمُحَارَبَةِ"[344] Bu nādān iḫānetle Ḥaḳ taʿālānuñ evliyāsını āzürde itmişdür" diyüp sözin ḫatm idüp penceresini ḳapamış. Ammā Mevlānā Maḥmūd-ı muḥtesibüñ ʿaḳlı gitmiş. Çün hūşa gelmiş, yaslı ʿavratlar gibi ügür ügür aġlamış. Şeyḫ dimiş ki "Kār ḥaḳḳuñdur. Ġam çekme, ḳudretullāh ile ben senüñ işüñ itmām iderem" diyüp nişānını alup Yaʿḳūb Çelebi'nüñ ḫᵛāḫ u nā-ḫᵛāḫ pervānesini almış ve münşīye yazdurup yine Yaʿḳūb Çelebi'ye tevḳīʿ itdürmiş. ʿĀdet-i ḳadīme üzere taṣarrufı ḥükmin alup cümlesin bir sāʿatde yazdurup gelüp Mevlānā Maḥmūd'a teslīm itmiş. Ḥayret ve ṣafāsından yine ʿaḳlı zāyil olmış. Bu kerre feraḥından aġlamaġa başlamış. Şeyḫ güler imiş. Pes şeyḫüñ ol luṭfı şermende idüp bāʿiṣ-i inābet olmış ve ḳaṣd itmiş ki götüri manṣıb ve mālını terk idüp şeyḫüñ ḫıdmetinde ola. Şeyḫ dimiş: "Ḳalble teveccüh eyle ve ḳālile fuḳarāya ḫıdmet eyle." Pes bāʿiṣ-i tevbe ve tevfīḳ olmış.

Naḳl olur ki Tebrīz'de Sulṭān Rüstem devrinde bir bölük ḥarāmīler peydā olmış ki ekābir ve eṣāġıruñ gice ile evlerin açup nehb ü ġāret iderler imiş, kimse defʿine ḳādir olmamış. Ehl-i Tebrīz, şeyḫe gelüp bunlaruñ defʿine duʿā recā itmişler. Şeyḫ dimiş ki "Tā īẕaları bize müteʿaddī olmayınca anlara zevāl yoḳdur." Meger bir beg ḫatunı, zevci seferde olmaġın cümleten cevāhirini bir ṣandūḳa ḳoyup şeyḫe emānet ḳomış. [113a] Ol gice ḥarāmīler duyup gelüp şeyḫüñ evine girüp şeyḫe ḳılıçlar ḥavāle itmişler. Şeyḫ ehl ü ʿıyālin alup ṭaşra çıḳup kūşede durmış. Ḫayālī Efendi henüz küçük olmaġın uyur ḳoyup gitmişler, dāyesi cāriye şefḳat idüp bile ḳalmış.

Ol ḥikāyet itmiş ki ḫalḳdan emānet ḳonılan esbābdan bir nesneyi ḥarāmīler ḳaldurmaġa ḳādir olmayup taʿaccüb itmişler. Cāriye dimiş ki "Bu ḳadar tecribe itdüñüz, ne şeyḫüñ kisvesinden ve ne müsülmānlaruñ

344 "Kim bir veliye saygısızlık yaparsa bana savaş ilan etmiş olur." *Sahīhu'l-Buhārī*; 8/105; *Sahīhu İbn Hibbān*, 2/58; من عادى لي وليا فقد آذنته بالحرب şeklinde; el-Beyhakī, *es-Sunenu'l-Kubrā*, 3/482; 10/370; من عادى لي وليا فقد بارزني بالحرب şeklinde.

emānetinden nesne ala bilmedüñüz. Niçün inṣāf itmezsiz!" diyicek cāriyeye hücūm iderler. Emīr Aḥmed-i Ḫayālī uyanup aḥvāli eyle göricek "Ḳanı babam?" diyü feryād ider. Meger ol eṣnāda şeyḫ bir ḫıdmet-kāruñ eline bir yarma virüp var bunları ṭaşra çıḳar dir. Ol daḫı iṭāʿat idüp ġavġā ile içerü girür. Cümlesi ḫavfdan ḳaçarlar. Meger efendimüz olan Emīr Aḥmed-i Ḫayālī ibn Gülşenī, bir küçük nacaġı varmış, ardlarınca atup birisinüñ ayaġını urup mecrūḥ ider. Bir pāpūşı düşüp anda ḳalur. İrte emānet ṣāḥibleri gelüp elemle istifsār itdükde cümlesini bi-ḳuṣūr yirinde bulurlar, ammā şeyḫ tevābiʿinüñ her birinüñ bir nesnesi gider.

Pes şeyḫe ḥikmetin ṣorarlar. Şeyḫ eydür: "Yarın cümlesi girift olup her birinüñ bir uẓvı maḳṭūʿ olmaġa dālldür. Fi'l-vāḳiʿ irtesi cümlesi giriftār olup kiminüñ elin kiminüñ ayaġın ḳaṭʿ iderler ve kimisini helāk iderler. Ammā merḥūm Şeyḫ Aḥmed Efendi ayaġını [113b] mecrūḥ itdügi kimesneyi "Bu benüm zaḫm-zedemdür, bunı elbettete āzād itsünler!" diyü iḳdām ider. Anı merḥūma baġışlarlar. Ol daḫı tevbe idüp dervīşlerden olur.

Faṣl-ı Faṣl Menḳūl-i Maḳbūl ve Medlūl-i Maʿḳūl: Ḳızılbaş-ı evbāşuñ nīrānından Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ḫalāṣ olmaġa Mevlānā Ḫudāvendigār dīvānında bu vechile işāret itmişdür.

Mevlānā: Yekī āteş bedīd āyed ki ʿālem-rā hemī sūzed
Ez-ān āteş ḫalāṣī hem zi-İbrāhīm-i mā bāşed[345]

Neṯr: Ḥażret-i şeyḫ Ḳızılbaş'uñ ẓuhūrından evvel vāḳıʿada görür ki Şirvān ṭarafından āteşden buluṭlar Tebrīz'e ḥavāle olup cümle Sulṭān Ḥasan'uñ ḳalem-revine perākende olur ve Ḫorāsān'a daḫı ḥavāle olur. Pes şeyḫ taʿbīr eyler ki ẓulm ʿāleme yayılur; bir cānibe firār itmek gerekdür diyüp cümle tevābiʿine göçmek emr ider. Ammā ehl ü ʿıyāl mānic olup el ile ḳara gün dügün bayramdur, ṣabr evlādur diyüp menʿ iderler. Ḥażret bī-iḫtiyār olup bu āyeti oḳur: ﴿وَلاَ يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ

345 Bir ateş zuhur eder de ālemi yakar ve o ateşten bizim İbrahim'imiz de halas bulur.

﴿لَكُمْ إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾[346] diyü bu ebyātla bu tehdīd ider.

Meşnevī: Hest dunyā ḳahr-ḫāne-i Kirdgār
Ḳahr bīn çun ḳahr kerdī iḫtiyār[347]

Ey serā vu bāg-i tū zindān-i tū
Hānumān-i tū belā-yi cān-i tū[348]

Tā be-dīvār-i belā nāyed seret
Ne şunūd pend-i dil ān gūş-i keret[349]

Ḫod bidānī çun ber-ārī ser zi-ḫᵛāb
Ḫatm şud vallāhu aᶜlem bi'ṣ-ṣavāb[350]

Neşr: Ve bu beyti daḫı oḳumış [114a] ki.

Naẓm: Dünye içün oda düşüp yananuñ
Şu yirine ḳanın içer rūzgār

Neşr: Baᶜdehu şeyḫ buyurmış ki "Ben çoḳdan ölmişem. Ben böyle gitmege iverem ki varacaḳ yire ārzūm nihāyetdedür. Ben dünyāda ġarībem, hemān ᶜacele ile aḥbābuma giderem, nitekim Peyġamber ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: "كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ وَعُدَّ نَفْسَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ"[351] Illā vāy size ki başuñuza ne belālar gelecekdür

346 "Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istemişse, öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir ve O'na döndürüleceksiniz." Hūd, 11/34.

347 Dünya Allah'ın kahır yurdudur, kahrı seçtin mi kahır görürsün. *Mesnevī*, 6: 1890.

348 Ey insan, sarayın ve bağın senin zindanındır, malın mülkünse canının belasıdır.

349 Başını bela duvarına çarpmadıkça o sağır kulağı gönlün öğüdünü duymaz. *Mesnevī*, 5: 2063.

350 Uykudan başını kaldırdığında kendin anlarsın. Bitti, Allah doğrusunu daha iyi bilir. *Mesnevī*, 2: 1913

351 "Dünyada garip gibi ol ya da yolcu gibi ve kendini kabirlerde olanlardan say." *Sahīhu'l-Buhārī*, 8/89; *Musnedu Ahmed*, 8/363; *Sunenu İbn Māce*, 2/1378; *Sunenu't-Tirmizī*, 4/145. İlk ikisinde "وعد نفسك" kısmı yok.

ki ölümüñüze rāżī olacaḳsız ve bańa muḫālefetden peşīmān olacaḳsız; fāyide daḫı itmeye." Şeyḫ hemīşe ʿıyāline tenbīh ider imiş ki "Kimseden emānet alma, zīrā benüm vāḳıʿam elbette ẓuhūr ider ki bir ẓālim pādişāh ḫalḳuñ māl ü menālini ġasb idüp niçe teftīşler itse gerek."

Vāḳıʿā Bayındır beglerinüñ ḫatunları şeyḫüñ evi dārü'l-emāndur diyü ḥuliyy ü cevāhirlerin şeyḫ vāḳıf degil iken ʿıyāline emānet virürler. Ol daḫı ḫāṭırları içün ḳabūl ider, ammā şeyḫe ẓāhiren bildürmez ki şeyḫ emānet almaḳdan menʿ itmiş imiş. Ḳızılbaş, Elvend Ḫān'ı başduḳda emānet ṣāḥibleri her biri bir cānibe firār iderler; ḳaçamayanı şikenceler ile helāk idüp mālların alurlar imiş ve müfettişler taʿyīn idüp her maḥalleyi ve her ḫāne ṣāḥiblerin tetebbuʿ iderler imiş. Nevbet şeyḫüñ evine geldükde ehl-i maḥalle ol bir mübārek ādemdür diyüp menʿ itmişler. Müfettişler elbette gelsün diyü iḳdām itmişler ve ādem [114b] gönderüp daʿvet itmişler. Şeyḫ, ḫulefāsından Muṣliḥuddīn Ḫalīfe'yi irsāl ider. Anı şeyḫ ṣanup çün ṣorarlar ki "Senüñ evinde Türkmen ṭāyifesinüñ esbābı var mıdur?" Ol dimiş ki "Benüm evümde kimsenüñ esbābı yoḳdur." Fi'l-vāḳiʿ kelāmı rāstdur ki evi Erzincān'da imiş. Çün şāh, Erzincān cānibine Elvend'i ḳova gitmiş imiş. Ve Tebrīz'e ṭāʿūn düşmegin ḫalḳ şehrden gitmek içün istiftā itmişler. Bir niçe sebeb ile şeyḫ ḥażretleri ve Mollā Muḥammed-i Naḫcıvānī fetvā virmişler ki şehrden ṭaşra gideler. Bir delīl bu ki Peyġamber zamānında ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem bir ṭāyifenüñ ḳışlaġında ṭāʿūn olur imiş. Çün ʿarż itmişler, Ḥażret buyurmış ki "Beddilūhu." Pes tebdīl itmişler ve bu ḥadīṯ ile ki "فِرُّوا مِنَ الْمَجْذُومِ كَمَا تَفِرُّونَ مِنَ ٱلْأَسَدِ"[352] Ol marażuñ ismi "esed" olmışdur. Ve Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem Mekke'den Medīne'ye tehlükeden ḳaçmışdur.

352 "Cüzamlıdan arslandan kaçtığınız gibi kaçın." *Sahīhu'l-Buhārī*, 7/126; *Musnedu Ahmed*, 15/449; *Şerhu'n-Nevevī ʿalā Muslim*, 14/228; *Fethu'l-Bārī*, 10/159, bazı küçük farklılıklarla.

Ve buyurmışdur: [353]"اَلْفِرَارُ مِمَّا لَا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ" Ve Emīrü'l-müʾminīn ʿÖmer bin el-Ḫaṭṭāb rażıyallāhu ʿanhu Şām'a ṭāʿūn vardur diyü girmemiş. Aṣḥāb ṭaʿn idüp dimişler ki [354]"أَتَفِرُّ مِنْ قَضَاءِ اللهِ" Dimiş ki "بَلَى أَفِرُّ مِنْ قَضَائِهِ إِلَى قَدَرِهِ"[355] Bu daḫı Ḥażret-i Resūl ʿaleyhi's-selāmdan mervīdür ki bir egilmiş dīvār altından geçer iken segirtmişler. Ḥażretüñ tevekkülü cümleye ġālib iken taʿlīm-i ümmet içün göstermişlerdür. Ve İbn ʿAbbās rażıyallāhu ʿanhumā Medīne ḫalḳını görmiş ki göçüp giderler. Suʾāl itmiş. Dimişler ki [115a] "Şehre vebā düşdi, anuñıçun giderler." Pes sükūt iḫtiyār idüp menʿ itmemiş. Girmege ḫod hīç mesāġ yoḳdur ki [356]﴿وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَي التَّهْلُكَةِ﴾ Ammā ḳaçmaḳda bu niyyetden ḳaçmaḳ gerek ki eger şehrde olşaḳ ölürdük, ḳaçmaġıla ḫalāṣ olduḳ ki böyle iʿtiḳād ḫaṭā ve küfrdür ki Allāh taʿālā buyurur: ﴿يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ﴾[357] Ve bir āyetde daḫı buyurur: ﴿إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ﴾[358] Ammā ol ḥadīṯ ki "Bir yire ṭāʿūn düşse ondan çıḳup ḳaçmaḳ gerek" maʿnāsı budur ki ölüsini ḳoyup gitmeye ki kim gelüp techīz ve tekfīn ider? Yoḫsa bir şehrüñ bir ṭarafına āteş düşse, ol bir cānibinde olan ḳaçsa cāyizdür. Çün şeyḫden bu icāzet ṣādır olmış ve Mollā Muḥammed-i Naḫcıvānī'den bu fetvā vārid olmış ki Mollā Muḥammed'e selāṭīn ḫıdmet idüp geldüklerinde sāyir fuḳarā ve reʿāyādan ziyāde iltifāt itmeyüp bir vechile dünyāya meyl itmemişdür.

Pes şehr ḫalḳı gidüp ekābir hemān bir ḫıdmet-kār ile ḳalmışlar. Çün şehr tenhā ḳalmış ve şeyḫüñ ʿıyāli daḫı gitmiş, ammā şehrde bir alay ḳal-

353 "Güç yetirilemeyenden kaçmak peygamlerlerin sünnetlerindendir." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/99 no: 1823; *el-Luʾluʾu'l-Marsūʿ*, 1/129; *Reyhānetu'l-Elibbāʾ*, 1/265; *el-Eşbāh ve'n-Nezāʾir*, 1/334.

354 "Allah'ın kazasından mı kaçıyorsun?"

355 "Evet, onun kazasından kaderine kaçıyorum." *Şerhu'l-Kastallānī*, 9/343; *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 1/160, 4/1528; *Tuhfetu'l-Ahvezī*, 6/289. Değişik lafızlarla.

356 "Kendi kendinizi tehlikeye atmayın." Bakara, 2/195.

357 "Sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır." Nisā, 4/78.

358 "Onların eceli geldi mi, ne bir an geri kalabilirler ne de öne geçebilirler." Yūnus, 10/49.

lāş ve evbāş peydā olup her gice bir evi ġāret iderler imiş; esbābların alup öldürürler imiş. Şeyḫ ḥażretleri bu iki belānuñ defʿine dāyimā teveccühde imiş. Nāgāh bir gice şeyḫüñ tenhāsına bir ʿArab oġlancıġı ṣūretinde ṭāʿūn mütemeṣṣil olup şeyḫüñ oġlını urur. Pes şeyḫe ilhām olur ki sūre-i İḫlāṣ oḳumaġıla defʿ ide. Ve şeyḫüñ elinde iḫlāṣ bir ālet olup ol ʿArab-beççeyi urmaḳ istemiş; ḳaçup gitmiş. Şeyḫ ardından yitişmiş. Ol ʿArab-beççe bir demür kerpīç [115b] olmış. Şeyḫ yine urup helāk itmek istemiş. Çün irādetullāhda helāk olmaḳ yoġımış, yıldırım gibi şaḳıyup ol şaḳī: "Behey şeyh, bize ne virmişsin, alımazsın!" diyüp belürsiz olmış.

Ṣabāḥ, ʿacabā ne ṣūret ẓuhūr ide diyü tefekkürde iken şeyḫüñ çille-ḫānesine bir meyyit getürürler ki şeyḫ namāzın ḳıla. Yine ol ʿArab şekli nümāyān olur. Şeyḫ bilür ki oġlına taʿaddī itmişdür, ammā iḫlāṣ sebebi ile defʿ olur. Ol eṣnāda köylerden ʿıyālinden ḫaber gelür ki "Elbette gelüp oġluña yitiş ki kimse bize gelmez ve müsāʿade ḳılmaz." Pes şeyḫ evde bir ḫıdmet-kār ḳoyup gider.

Ol bed-baḫt maḥallede bir ḫırsuzlar eyle baş ḳoşar ki anlar kendi efendilerünüñ esbābını tālān iderler imiş. Bu bed-baḫt daḫı şeyḫüñ evinde olan emānet esbābı anlar ile çıḳarmış. Şeyḫe köyde bunlaruñ ḥāli ḫāṭıra virmiş, bir muʿtemed göndermiş ki kendi esbābı tefaḥḥus eyleye. Gelüp görmiş ki cümlesini almışlar. Çün ol bed-baḫtdan suʾāl eyler, ol inkār idüp dir ki "Ben bunda esbāb var idügin bilmezdüm, yoḫsa her gün yoḳlardum." Pes ol emīn olan ḫıdmet-kār gelüp şeyḫe ḫaber virür. Şeyḫ atlanup gelür ve ol ḳara yüzlüyi ki Ḳanber adlu imiş, getürüp celālle "Ṣaḥīḥ söyle, bu müsülmānlaruñ emānetini kim aldı?" diyicek bī-iḫtiyār dimiş ki "Maḥallede olan baʿżı bed-baḫt ḳullar beni iżlāl idüp aldılar. Ammā henüz tīr-ger oġlınuñ ḳulı yanındadur" dir. Şeyḫ ḥażretleri bu ḫaberi alıcaḳ şu başıya ve ʿaseslere ḫaber olmış. Fi'l-ḥāl ol ḳulı ve [116a] Ḳanber'i der-zencīr itmiş, alup gitmiş ki cümle metāʿı çıḳarup şeyḫe bir ḫıdmet ide. Fi'l-vāḳiʿ cümle esbābı kendüler yanında daḫı defter idüp bir āḫer defterle şeyḫe teslīm itmişler. Ḳızılbaş, Erzincān'a gitmegin esbāb ṣāḥibleri ādemler gönderüp şeyḫde ḳoduḳları emānetlerin almışlar.

Ol eṡnāda Merend cānibinden aḫbār mütevātir olmış ki Sulṭān Elvend, Ḳızılbaş'a ġālib olup ḳaçırmış. Mecrūḥ ādemleri Merend'e varmış. Pes Tebrīz'de her kim Ḳızılbaş'dan tāc geydi ise, ekṡeri çıḳarmışlar ve şenlikler eylemişler, ḫuṣūṣā Şeyḫ ᶜAbdullāh ve Seyyid ᶜAbdülvehhāb ki ṭarīḳ-i Mekke'de şeyḫle olan aḥvāli maᶜlūmdur. Gerçi rücūᶜ itmiş idi, ammā yine rücūᶜ itmiş imiş, yine şeyḫe varup istiġfār itmiş. Ammā şeyḫ evvelen ve āḫıren ne Ḳızılbaş ṭāyifesi ile muᶜāşeret itmişdür ve ne anlar münāsebet itmişlerdür ve ne ᶜadāvet itmişdür "fī ḥifẓillāhi taᶜālā"[359] ve ﴿فِي قَرَارٍ مَكِينٍ﴾[360]

Şāh bu ḫaber şāyiᶜ olduġın işidicek ol şeyḫe varup ılġar idüp Tebrīz'e gelmiş ve ᶜAbdülvehhāb ol ḥareketden ḫavf idüp evvel şeyḫe varup ḳaçup Yeşbek Ḫān'a ilticā itmiş.

359 "Allah'ın koruması altında."

360 "Sağlam bir karargahta." Hac, 22/13.

ALTINCI TAḲALLÜB

ᶜAcemden ᶜAraba İrtiḥāli ve Ṭarīḳat Muḳteżāsınca Geçen Aḥvāli Devrānındadur

Şeyḫ ḥażretleri çün ki kendi ᶜāleminde imiş ﴿فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ﴾[361] ḥizbinde bi-ḫavf u hirās āsūde imiş. Elli günden şoñra ḫāṭırına ḫuṭūr ider ki ᶜaseslerüñ defterinde yazılan esbābı elbette görüp tetebbuᶜ iderler diyü endişe ider ve bu fikre varur ki bu ṭāyife zamānında irşād ve inşād daḫı olmaz ve bu düşünce kendüye ilhām olur ki ṭālibleri irşād [116b] itmemegin bu ḳavm-i żāll içinde ḳalduñ. Egerçi teslīm-i emānet-i şuġrāyı inhā itdüñ, lākin aṣl emānet-i kübrā-yı ilāhīde ehlini tetebbuᶜ idüp bulup teslīm itmek saña farżdur diyü küllī teveccüh ider ve bu āyāt ve eḥādīsi tefekkür ider: ﴿وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ﴾[362] ; ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ﴾[363] Ve ḳāle'n-nebiyyu ᶜaleyhi's-selām: [364]"شَرُّ النَّاسِ مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ" Ve ḳāle: [365]"لَا رَهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ" Pes nefsinde bunı şarṭ ider ki bu ḳavm-i żāllden her ne belāyıla ḫalāṣ olursam ḫāṣṣaten ṭālibleri ṭarīḳ-i ḥaḳḳa irşād ve ḥaḳāyıḳ-ı raḥmānīyi ġāyib ve ḥāżıra inşād eyleye ve ᶜāmmeten müᵓminleri żalāletden hidāyete sevk eyleye ve her cavḳı merātibince ve istiᶜdādınca ẕevḳ ile ṣalāḥat-ı şevḳ eyleye.

Rivāyet: Efendi merḥūm dir idi ki "Ol eṣnāda ki beni ṭāᶜūndan köye ḳaçurdılar, bir gice bir ḳara köpek gelüp beni ışırdı. Hemān ardından

---

361 "Onlar için herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir." Bakara, 2/38.

362 "Rabbinin nimetine gelince, işte onu anlat." Duhā, 93/11.

363 "Hani Allah, kendilerine Kitap verilenlerden: "Onu (Kitābı) mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diye sağlam söz almıştı." Āl-i İmrān, 3/187.

364 "İnsanların en kötüsü yalnız başına yiyendir." *Hāşiyetu'ş-Şihāb ᶜalā Tefsīri'l-Beyzāvī*, 6/400; *Fethu'l-Bārī*, 9/245; *ᶜUmdetu'l-Kārī*, 20/160; *Feyzu'l-Kadīr*, 4/158.

365 "İslam'da hiçbir şekilde ruhbanlık yoktur." *Fethu'l-Bārī*, 9/111; es-Suyūtī, *Şerhu Suneni İbn Māce*, 1/289.

babam merḥūm Gülşenī yitüp ol kelbi nūrdan ʿaṣāyla urdı. Feryād idüp āteşe yandı ve ben maṭʿūn oldum. Pederüm Gülşenī Tebrīz'den geldi, ol ṭāʿūn üstine elin ḳoyup İḫlāṣ oḳudı. Fi'l-ḥāl ṣıḥḥat buldum ve Tebrīz'e bile geldüm. Bir gice pīr ḫalvetinde işitdüm, dir idi ki 'Baʿde'l-yevm eger ʿibāduñ ḳulluġına ʿubūdiyyet kemerin berkitmez isem emrüñe muḫālefet itmişlerden olam!' diyü aġlardı. Ṣabāḥ bańa ve cümle ehl-i beyte didi ki ﴿اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظّٰالِمِينَ﴾[366] [117a].

Naẓm:
Ḥaḳ taʿālā hidāyet itdi bize
Varalım ʿazm-i rāh eyleyelim
Mışr-ı ʿizzetde pādişāh olalım
ʿIşḳla āh u vāh eyleyelim

Neşr: "Şimden girü bize sefer lāzım geldi ki "اَلْفِرَارُ مِمَّا لَا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ"[367] Bu gün bize ẓālimler her ne iderler ise, siz taḥammül eyleñ ki ʿan-ḳarīb ḫalāṣ oluruz." Pes muntaẓır şeklinde durur iken nāgāh bir ḳaç zebānīler gelüp şeyḫi alı gitmişler. Meger şāh ṭarafından müfettiş olan Yaralı Abdāl'a ʿasesler varup "Bunda bir şeyḫ Bayındır ṭāyifesinüñ mālını ṣaḳlayup siz Erzincān'da iken yine anlara virdi" diyü ġamz itmişler. Pes Yaralı Abdāl: "Ol, şāhuñ mālı olmış iken ġayre niye virür?" diyü şeyḫi getürdüp ʿitāb ider. Şeyḫ eydür ki "Allāh taʿālā buyurur: ﴿إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَي أَهْلِهَا﴾[368] Ben Allāh taʿālānuñ emriyle ʿamel idüp emāneti ehline virdüm." Yaralı Abdāl dir ki "Çün ki sen Ḥaḳ emriyle ʿamel idermişsin, pes niçün benüm evümde Bayındır'uñ esbābı yoḳdur didün?" Şeyḫ dir ki "Ben keẕẕāb degilem ve keẕẕābı daḫı sevmem. Ammā ol zamān ki sizüñ ādemlerüñüẕ maḥallede teftīş itdiler, ben bir Rūmī dervīş gönderdüm Muṣliḥuddīn adlu. Aña şormışlar ki senüñ evüñde Bayındır'uñ esbābı var mı? Ol dervīş benüm evümde kimsenüñ

366 "Bizi zālim kavmin elinden kurtaran Allah'a hamdolsun". Mü'minūn, 23/28.
367 "Güç yetirilemeyenden kaçmak peygamlerlerin sünnetlerindendir." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/99no: 1823; *el-Luʾluʾu'l-Marsūʿ*, 1/129; *Reyhānetu'l-Elibbāʾ*, 1/265; *el-Eşbāh ve'n-Nezāʾir*, 1/334.
368 "Allah, size emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor." Nisā, 4/58.

esbābı yoḳdur dimiş ve rāst söylemiş ki anuñ evi daḫı yoḳdur ve ben anlarla görüşmedüm." Pes Yaralı Abdāl [117b] şeyḫe dimiş ki "Seni cümle maḥalle ḫalḳı ile oda yandurmaḳ gerek." Şeyḫ dimiş ki "İbrāhīm'e āteş-i şehādet gülşendür ve Gülşenīlilere bu nūr gibi rūşendür, ammā sizüñ ẓulm-i ᶜāmmuñuzuñ biri daḫı budur ki ḫavāṣṣa cefā ve ᶜāmme-i nāsa bilā-ḫaṭā īẕā idersiz." Pes Yaralı Abdāl, ḳardaşı oġlı Muḥammed'e virüp dimiş ki "Var bu Sünnīler reᵓīsi olan şeyḫe cümle şikenceleri eyle. Yüz tümen şāh içün ve yigirmi tümen benümiçün al" diyü ṭapşurmış. Şeyḫ şehādete vāṣıl olmaḳ ārzūsı ve sevdāsında iken bu kelāmı istimāᶜ itdükde bu āyeti oḳuyup müteveccih olur: Ḳālallāhu taᶜālā: ﴿قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰيِنَا وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾[369]

Çün şeyḫ ol muḥaṣṣıl ile evine varur, şeyḫüñ menāḳıbını şorar, Gülşenī olduġın bilür. Meger ol muḥaṣṣıl sābıḳan Ūrha'da Gülşenī'nüñ bir ḫalīfesine inābet idüp ḫıdmetinde olmış ve şeyḫ ārzūsı ile Tebrīz'e gelmiş imiş. Pes Gülşenī'ye tekrār inābet idüp elinden geldügi edeble oturur. Nāgāh Ḳaraḳoyunlu'dan Ḳaraman oġlı Ḳara Ḳurd nām bir ḳara köpek gelüp şeyḫe şetmler idüp ol muḥaṣṣıla tevbīḫler eyler ki "Seni bu Sünnīler reᵓīsine ᶜaẕāb idesin diyü gönderdiler, sen buna riᶜāyet idersin! Gülşenī evinde bulınan tuḥafdan alup ol muḥaṣṣıl ki Ḥasan Cān dirler imiş, Gülşenī'ye eydür ki "Ehlüñi ve esbābuñı bir āḫer yire apar ki bu ẓālimler tālān itmeyeler ve sen daḫı pinhān ol ki bir żarar [118a] gelmeye. Pes Gülşenī niçe yirde külfeti ile gizlenür. Ammā Yaralı Abdāl zebānīleri tetebbuᶜ idüp başacaḳ maḥalde yine Ḥaḳ taᶜālānuñ ḥıfẓında olup ḫalāṣ olur, ḫattā şāhuñ lālāsı Ḥüseyn Şāh evinde iken ḫaber alur, başar. Şeyḫ āḫır yire naḳl itmiş bulınur ki ev ṣāḥibine Muẓafferüddīn dirler imiş. Çün yegeni ile Gülşenī, Muẓafferüddīn'üñ evine girmişler, şeyḫ bu āyeti oḳuyup ḳarār eyitmiş ki ﴿وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلاً مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾[370]

---

369 "De ki: "Bizim başımıza ancak, Allah'ın bizim için yazdığı şeyler gelir. O, bizim yardımcımızdır. Öyleyse mü'minler, yalnız Allah'a güvensinler." Tevbe, 9/51.

370 "Yine de ki: "Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısısın." Mü'minūn, 23/29.

Pes Muẓafferüddīn, Gülşenī'nüñ ayaġına düşüp dimiş ki "Elḥamdülillāh, Ḥaḳ taᶜālā seni bu ẓālimlerden ḫalāṣ itdi. Senüñ ḥāk-i pāyuñ benüm ser-i tācumdur. Sańa artuḳ kimse ẓafer bulamaz ki muẓaffersin." Meger Gülşenī'ye Sulṭān Yaᶜḳūb bir aᶜlā semmūr ḳılı ṣūf virmiş, anı Muẓafferüddīn'e şeyḫ ḥażretleri virüp ehline daḫı şeyḫüñ ḫatunı ḫılᶜat virmiş. Ammā Tebrīz'de şeyḫ içün dellāllar perākende itmişler ki her kim şeyḫi bulursa ᶜulūfeler ve baḫşişler vireler. Çün bir ay geçmiş, bulmamışlar. Şeyḫ yegenine dimiş: "Bize sefer vācib oldı. Otuz gün gitdi, on gün daḫı ḳaldı. Pes baᶜde'l-erbaᶜīn giderüz" dimegin yegeni ḳāfile tetebbuᶜ ider. Fi'l-vāḳiᶜ Diyārbekr'e gider bir ḳāfile bulur.

Ḳırḳıncı gün ol ḳāfile ile gündüzin çıḳup gider. Gülşenī'yi arayan ḫalḳuñ ekşeri ki şeyḫi bilürler imiş, rāst gelüp deñeyüp göremezler ki ﴿وَتَرَيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ﴾[371] ṣāḥibi ḫıfẓında olur. Ve baᶜżılar [118b] dirler ki "İşte Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī! Yabanda ne ararsız?" Yine baᶜżısı dirler imiş ki "Hīç ol böyle bī-bāk gider mi?" Maᶜa hāẕā başında siyāh şemlesi ile bile imiş. Kimse şeyḫi bilmemiş, fi'l-vāḳiᶜ kimse bilmemişdür.

Rivāyet-i Ṣāḥib-i Dirāyet ve Ḥikāyet-i Ehl-i ᶜİnāyet-i Be-Ġāyet-Ḥimāyet: Merḥūm Şeyḫ Aḥmed ibn Gülşenī ḳuddise sırruhuma's-seniyyu bile giderler imiş. Bu faḳīre ḫikāyet itdiler ki "Babam merḥūm Gülşenī ol eşnāda bańa eyitdi: "Ey Emīr, eger sen ḫavf iderseñ dönüp git." Didüm ki "Ne ḫavfum ve ne ḫüznüm vardur; "أَنْتَ لِي لَا هَمَّ لِي" Mādām ki sizüñleyim, ġamum yoḳdur." Buyurdılar ki "Bensiz daḫı bī-ḫavf olasun." Pes gönlüme bir emn geldi ki artuḳ hergiz şimdiye degin gitmedi.[372]

Ol eşnāda bir Ḳızılbaş bir niçe tevābiᶜiyle rāst gelüp didi ki "Ol ḫārici Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī sen misin?" Şeyḫ eyitdi: "Ben dāḫiliyem." Didi ki "Biz anı ḥaḳīḳatde araruz." Şeyḫ eyitdi: "Ben daḫı anuñ ḥaḳīḳatin araram." Ḳızılbaş didi ki "Sen ḫayvānsın ancaḳ!" Şeyḫ eyitdi: "Belī

371 "Sen onların sana baktıklarını görürsün, hālbuki onlar görmezler." A'rāf, 7/198.
372 "Sen benimle olduğun için hiçbir kaygım yoktur."

ḥayvānem, ammā ḥaḳīḳat-i ḥayvān ve nuṭḳı araram" didi ve bu āyeti oḳudı:[373]﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ﴾ Ve üç kerre bülend āvāzla hū hū didi. Faḳīr ardlaşmış idüm ve şeyḫi ḳucaḳlayup gider idüm. Eyle lerze itdi ki şandum cemīᶜ-i ᶜālemüñ bendi ve bend-keşesi açıldı. Ol şaḫṣ cemāᶜati ile ḥayretde ve dem-beste ḳaldılar. Şeyḫ hīç baḳmayup gitdi. Arduma baḳdum, ol eşḫāṣı bir ẓulumāt bürüyüp [119a] nābūd gördüm. Şeyḫ eyitdi: "Arduña baḳma, İḫlāṣ'a meşġūl ol" didi. Pes her kerre ki İḫlāṣı oḳudum, ḳalbümde bir cedīd nūr ḥāṣıl olurdı ve emn gelürdi. Bañа ḫoş gelüp muttaṣıl oḳurdum, ammā şeyḫ āheste hū dir idi. Şöyle gelürdi ki hīç nefesi içerü çekmeyüp ṭaşra çıḳardı. Ḳāfileye irişemedük, ḥattā nıṣf-ı leyle degin gitdük."

Efendi merḥūm eydür ki "Bir şaḥrāya irişdük. Ḫāṭıruma geldi ki ben şeyḫden cüdā olsam, belki babam istirāḥat ider idi. Evvelā ol ḥālde babam bañа dönüp "Var Emīr, bir ḳaç gün ẓāhiren benden cüdā ol; ḫalḳ-ı ᶜālemüñ ve mürīd ü muḥibbem diyenlerüñ ḥālleri maᶜlūmuñ ola, ammā namāzı terk itme ve şu bulmaz iseñ vużū içün yoldan bir cānibe git, şu ve ṭaᶜām bulursın ve ḫalāṣ olursın ve şoñra bañа vāṣıl olursın" diyüp beni at üzerinden aşaġa atdı ve ḳoşup gitdi ve ben tenhā ol şaḥrāda gice ẓulumātında ḥayretle ser-gerdān ḳaldum. Gāh nār-ı firāḳla sūzān ve gāh ḫavf-ı ḫaşyetle giryān oldum.

Nāgāh bir ṭarafda āteş gördüm. Çün yaḳın vardum, meger bu köy imiş. Ev ṣāḥibine āvāz itdüm. Çıḳup beni içerü aldılar. Çün bildiler, ayaġuma düşüp taᶜẓīmler itdiler ki babamuñ mürīdleri idi. Gāhī Tebrīz'e gelüp süd ve ḳaymaḳ getürürlerdi. Ve şeyḫ ḥażretleri daḫı iḥsānlar iderdi ve benümle irsāl iderdi. Ve dir idi ki "Egerçi [119b] siz ġarībsiz, ammā Emīr daḫı sizüñ ġarībüñüzdür." Cümle bu maᶜnāyı añlamayup tefekkür iderler idi. Çün ki beni görüp aḥvālümi şorup bildiler. Şeyḫ "Emīr daḫı sizüñ ġarībüñüzdür" didügini añladılar. Bañа ol mertebe riᶜāyet itdiler ki şermende oldum. Meger vālidüm benüm uçḳuruma aᶜlā cevāhir baġ-

373 "Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık görmezler." Yāsīn, 36/9.

lamışdı ki żarūretde ḫarc ideyim. Pes andan bir dāne laʿl çıḳarup anlara virdüm. Çün anı gördiler, fısıldaşup beni ʿuryān idüp cümle esbābumı alup uçḳurumda otuz miḳdārı laʿl ve yāḳūt ve elmās bulup zıbunuma dikilmiş keẕālik ve bir miḳdār altun bulup aldılar ve baña kendi oġulları esbābını geydürdiler. Ammā muttaşıl ʿadū naẓarın itmege başladılar. Bildüm ki niyyetleri beni helāk itmekdür. Çün aḫşam oldı, ḳarañulıḳda çıḳup babam gitdügi yola segirdüp gitdüm. Beni aramaḳ içün ardumca çıḳdılar. Āvāzları gelür idi, ammā bilmediler ki ḳanġı cānibe gitdüm.

Öñümce bir aḳ ḳuzı giderdi, yoluma muvāfıḳ olmaġın aña uyup gitdüm. Gāh ḳarañuda yolı yitürür idüm, ḳuzıyı daḫı göremez idüm. Meleyüp āvāz iderdi, yine ardınca gider idüm, ḳalbüm münşeriḥ olurdı. Çün ṣabāḥ oldı, bir bıñara irişdüm. Ābdest alup namāz ḳıldum. Ol ḳuzıya ṣu virdüm, yine öñüme düşdi ve gitdi. Yolum muvāfıḳ idi. Ammā bir ṣaḥrāda idüm ki eṭrāfında aṣlā ābādanlıḳ gözükmez idi. Öyle zamānı bir ormana geldüm, yine anda ṣu buldum. Ḳuzı otlamaġa [120a] başladı. Ben daḫı ot otladum ve ṣudan içdüm ve ābdest alup namāz ḳıldum. Yine ḳuzı rehber olup gitdük. İkindi de daḫı eyle rāst geldi, yolda gider iken iki beksimāṭ buldum ve bir pāre tāze ekmek bile idi, yimek istedüm. Ḫāṭıruma geldi ki eger ṣāḥibi gelüp isterse ne cevāb virürem. Pes bıraḳmaḳ istedüm. Ol ḳuzı dönüp benden yimek ister gibi yanuma geldi. Beksimāṭı ṣundum. Başını döndürüp ḳabūl itmedi. Ekmegi ṣundum, aldı ve yidi. Benüm daḫı ḫāṭırıma geldi, çün etmekde taṣarruf itdüm, beksimāṭı daḫı ben yiyeyim. Eger ṣāḥibi gelürse başumda olan külāhı ʿıvaż vireyim diyü fikr itdüm. Pes ġıda içün ol beksimāṭları yidüm, sükkerī idi. Ve ḫāṭırım ġāyet ile ḫoş oldı. Ṣu bulup içdüm, aḫşamı ḳıldum, yine ḳuzı ile yola müteveccih oldum. Bu kerre ḳuzı baña yaḳın geldi, ʿacīb ġarīb āvāzlar ile sürünür idi. Pes ben daḫı oḫṣayup gözlerin öperdüm. Tüyi ġāyet ile yumuşaḳ idi. Çün yatsu ḳarīb oldı, ḳuzı yoluñ bir cānibine durup başıyla işāret idüp gitdi. Bildüm ki bu cümle Allāh taʿālā luṭfındandur. Pes selām idüp gitdüm. Ardumca baḳar idi.

Tenhā ḳarañuda giderdüm, ammā aṣlā ḫavf gelmez idi. Nıṣfu'l-leylde üç kimesne ilerüde gider gördüm. Ḫavf itdüm, ammā insān olmaġın

āheste ardlarınca gidüp sözlerin diñledüm. Biri benüm üstādum Muṣliḥuddīn Ḫalīfe idi. Pes ilerü varup selām virdüm. Āvāzumdan bildiler, [120b] ammā esbābum muġāyir olmaġın taʿaccüb idüp aḥvālüm ṣordılar. Ḳuzıdan ġayrısını beyān itdüm. Yatsu içün ābdest almaġa ṣu bulınmadı, elbette sapup ṭaġ içinde ṣu bulınur diyü ibrām itdüm. Ḫʿācem rāżī olmadı, yoldan çıḳmazuz didi. Ben aġladum, iʿtibār itmedi. Āḫır Gülşenī ḥażretleri bańa "Ābdest içün ṣu bulmaġa yoluñ bir cānibine git, ṣu ve ṭaʿām bulursın ve ḫalāṣ olursın" didi, pes elbette ben ṣaparum diyüp yoluñ bir cānibine gitdüm. Anlar daḫı nāçār ardumca geldiler. Bir zamān gitdük, āḫır bir çeşme-sāra yitdük, anda āteş bulduḳ; ışınduḳ ve etmek pāreleri bulduḳ, yidik. Ābdest alup cemāʿatle namāzı ḳılduḳ. Bir cüzʾī uyuduḳ, yine yola girdük.

Nāgāh otuz miḳdārı sevvāra rāst geldük. Bizi görüp içinden birisi cüdā olup aḥvālümüz ṣordı. Üstādum Muṣliḥuddīn Ḫalīfe cevāb virdi ki "Yolcıyuz, Ḳara Āmid'e giderüz, ḳāfileye irişmege ʿacele iderüz." Ol şaḫṣ, āvāzından ḫʿācemi bildi, eyitdi: "Şeyḫüñ oġlını gördünüz mi ki şeyḫ bańa sipāriş itmişdür." Üstādum daḫı anı bilüp "İşte budur" didi, beni gösterdi. Atından inüp benümle muṣafāha itdi ve bańa atını virdi, kendi bir āḫer nökeri atına bindi ve eyitdi ki "Elḥamdülillāh, ḫalāṣ olmışsız ki sizi ve şeyḫi aramaḳ içün otuz ādem ve on iki ve yigirmi Ḳızılbaş üç bölük idüp arduñuzdan irsāl itdiler. Şeyḫ, Allāh taʿālā ḥıfẓı ile ḫalāṣ oldı ve bańa didi ki 'Yolda oġluma rāst geldükde ḫavf itmesün, gelsün diyesin diyü sipāriş itdi. [121a] Ammā siz neʿaceb ki Ḳızılbaşlara rāst gelmedüñüz?" Biz eyitdük: "Biz yoldan ṣapduḳ ve ṭaġda āteş bulduḳ, ışınduḳ ve ekmek pāreleri bulduḳ, yidük. Şimdi yola girdük, size rāst geldük." Eyitdi: "Ben şeyḫüñ mürīdlerindenem. Eger "yā eyyuhe'r-refżatu uṭrudu'l-ḥafaẓate"yi işitmesem ol ṭāyife-i bāġiye ve cemāʿat-i ṭāġiyeye gāh rehber gāh dümdār olmazdum" diyüp bir miḳdār ḫarclıḳ virdi ve kendünüñ destmālin virdi ve eyitdi: "Yolda size kimse taʿarruż iderse, bu mendīli gösterüñ ve diñüz ki bize Mīrza Ḫasan emān virmişdür, pes kimse daḫl itmez." Faḳīr eyitdüm: "Ben ata binmezem ki üstādum piyāde yüriye." Pes bir at daḫı virdi, anuñla gitdük.

Elḳıṣṣa ol gün efendi merḥūm, ḥikāyetini tamām idüp āḫer kelāma müteveccih oldılar. Ammā faḳīr ġāyet teşne idüm, baḳıyyesini suʾāle cürʾet itmedüm; ḥattā Kaʿbeʾye varup geldüm. Çün rāh-ı Kaʿbeʾde vāḳiʿ olanı istifsār itdiler, muttaṣıl beyān iderdüm. Çün ki bu faḳīrüñ kendi ḥikāyetlerümi tamām iderdüm, ammā efendinüñ ḥikāyeti hergiz ḫāṭırumdan çıḳmamış idi. Bir gice rāh-ı Kaʿbeʾde ḳatırumu yavuḳ ḳıldum. Piyāde gider iken ʿAlī Beg nām bir muḥibb, bu faḳīri piyāde görüp ḳatırından inüp yürümekde benümle muvāfaḳat itdi ve ḳatırumı yitürdügüme vāḳıf oldı. Pes ḳatırın bańa virüp ben binecek buluram, bu gice sen bin diyüp hemān ʿacele ile gidüp gice ile ġāyib oldı. Pes anuñ ḳatırına binüp ṣabāḥ ḳatırumı bulınca gitdüm. Varup kendünüñ ḳatırın dervīşler teslīm itdiler. Ḫuṣūṣā pīr kimesne idi ve ben otuz [121b] yaşında idüm diyüp şeyḫe anuñ mürüvvetin ʿarż idüp duʿā recā itdüm. Duʿā ider iken ḫāṭıruma geldi ki ʿacabā ol Tebrīzʾden çıḳduḳda Mīrzā Ḥasan atı ile ne yire vāṣıl oldılar ola. Pes efendi tebessüm idüp buyurdılar ki "Geçende bizüm ḥikāyemüz ne maḥalde ḳaldı idi?" Faḳīr eyitdüm: "Mīrzā Ḥasan atıyla gitdüñüz, ammā buyurmaduñuz ki ne yire yitdüñüz." Buyurdılar ki "Çün Diyārbekr ṭarafına ʿazm itdük, yolda bir orduya uġraduḳ. Çün bizi gördiler, dutup beglerine alı gitdiler. Ḫᵛācemi ve sāyiri suʾāl itdi. Cevāb virdiler. Beni ḫᵛāceme ṣordı. Ḳulumdur didi. Bańa sat diyü ibrām itdi. Eyitdi: "Müdebbirümdür." Çoḳ nizāʿ oldı, ḥattā şiddet itdi. Ol eṣnāda bir beg yüz elli ādemle ol orduya gelüp ol ordu ṣāḥibi taʿẓīm idüp yanına aldı. Görişüp ṣoruşduḳdan ṣoñra muḳīm olan beg eyitdi: "Şu Çerkes oġlancuġı ṣatun almaḳ isterem" didi. Ol beg çün bańa naẓar itdi, bildi, aġlayuraḳ ḳalḳup "Hay Çelebi, bu ne ḥāldür?" diyü üsti yanına aldı ve kim idügüm ol bege beyān itdi. Ol daḫı ʿöẕrler ile luṭflar gösterdi. Ammā ḫᵛāceme eyitdi: "Sen niçün ḳulumdur?" didüñ. Eyitdi ki "Benden oḳumışdur pes bu ḥadīṯ ḥükmince ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: [374]"مَنْ عَلَّمَنِي حَرْفًا فَقَدْ صَيَّرَنِي عَبْدًا" Pes bu taḳdīr-

374 "Kim bana bir harf öğretirse beni köle etmiş olur." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/316 no:2543; *Tefsīru'n-Neysābūrī*, 3/361; *Muʿcemu'l-Menāhi'l-Lafziyye*, 1/514 benzer şekillerde.

ce ḳulumdur didügüm ḳavlümde ṣādıḳam." Ol ṣoñra gelen bege Sulṭān Elvend tevābiᶜinden Muḥammed Ḫān dirler imiş, şeyḫe Tebrīz'de Sulṭān Elvend ile bile [122a] inābet itmişler imiş, ḫᵛāceme eyitdi: "Bu kelām-ı imāmdur, ḥadīṯ degildür!" diyü ḫayli baḥṯ itdiler. Bize iki at ve bir sāyis-ḫāne ve baᶜżı esbāb ve ḫarçlıḳ virüp ve on kimesne ḳoşup Āmid'e babam Gülşenī'ye irsāl itdi. Bizi üç ḳonaḳ Ḥasan Keyf'e yaḳın getürüp vedāᶜ itdiler ki ḥākimi Ḳāsım Pādişāh'dı. Ve anlar Sulṭān Elvendli olmaġın rücūᶜ itdiler. Çün Ḥasan Keyf'de babam merḥūm Gülşenī olduġı cāmiᶜe ḳarīb varduḳ, ᶜale'l-ᶜacele girmek istedük. Nāgāh elli miḳdārı dervīş ü ġanī bize istiḳbāle geldiler. Meger pīr, ḫalvetinden çıḳup dervīşlere dimiş ki "Bize müteᶜalliḳ baᶜżı fuḳarā geliyorur, varuñ, istiḳbāl eyleñ." Pes çün cümle-müze dest-būs müyesser oldı, faḳīre naẓar idüp eyitdi: "Seni Çerkesī[375] itmek lāzım geldi ki Muṣliḥuddīn Ḫalīfe saña Çerkes ıṭlāḳ itmiş; keẕẕāb olmaya" ve bize ol eyilik idenleri bi-esmāᵓihim ẕikr idüp ḫayr duᶜālar itdi.

Ammā ḥikāyet-i şeyḫ naḳl olınur ki çün Gülşenī nevvarallāhu merḳadehu's-seniyye,[376] "اَلْفِرَارُ مِمَّا لَا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ" diyüp Tebrīz'den gider, tutmaḳ içün yollarda muḥaṣṣıllar ḳomışlar. Pīre rāst geldükde göremeyüp ḫalāṣ olurmış ki Allāh taᶜālā, resūli ḥaḳḳında buyurur: ﴿وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ﴾[377] Ve ḳālallāhu taᶜālā eyżan: ﴿وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ﴾[378] Nitekim geçdi. Çün şeyḫ tüccār ḳāfilesine irişüp maḫlūṭ olur, yolda bir mollā ile muṣāḥabet ider. Bilür ki ol, Ḳızılbaşdan ḳaçup Diyārbekr'de [122b] Ḳāsım Beg'e gider imiş; şāhuñ ḫᵛācesi imiş, evżaᶜ-ı ġarībe ve eṭvār-ı ᶜacībesinden müteᵓellim olup ḳaçar imiş. Çün Kūze-kunān'a irişürler, çay kenārında ābdest alur iken ṣabāḥ ᶜale'l-ġafle otuz müsellaḥ şedīd Ḳızılbaş gelüp şeyḫi ve mollāyı ḳuşadup

375 Satır altında: Yaᶜnī Mısrī itmek

376 "Güç yetirilemeyenden kaçmak peygamlerlerin sünnetlerindendir." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/99no: 1823; *el-Luᶜluᶜu'l-Marsūᶜ,* 1/129; *Reyḥānetu'l-Elibbāᵓ,* 1/265; *el-Eşbāh ve'n-Nezāᵓir*, 1/334.

377 "Sen onların sana baktıklarını görürsün, hālbuki onlar görmezler." A'rāf, 7/198.

378 "Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik." Yāsīn, 36/9.

ellerinde olan ḥükmi ol mollāya virürler ki oḳuyup kim idügin anlara beyān ide. Çün ḥükm kendüyi der-zencīr idüp alı gitmek içün imiş, eydür ki "Ol siz murād itdügüñüz mollā şimdi bunda idi, ḳaṣaba cānibine gitdi" dimegin Ḳızılbaşlar mollāyı arayu giderler. Mollā hemān bir ṭarafa ḳaçup gizlenmiş. Şeyḫe aḥvāli dimemegin şeyḫ ḳāfileye müteveccih olur. Ḳāfile başı, şeyḫüñ mürīdi olmaġın eliyle işāret ider ki ḳaça. Pes şeyḫ bir ṭaġ varmış, añа çıḳar ve anlaruñ aḥvāline müterraṣṣıd olur, ḥattā Ḳızılbaşlar ḳāfileden mollāyı ṣorup bulurlar ve zencīrleyüp alup giderler. Ḳāfile daḫı göçer. Şeyḫüñ nökeri atını ṭaġ dibine getürüp şeyḫ binüp ḳāfileye yitişür. Ol mollānuñ aḥvālini ṣorar. Zencīr ile alup gitdüklerin bildükde cāyiz ki mollā benüm ḳāfilede olduġum beyān ide ve rücūᶜ idüp beni daḫı zencīrleyüp ol ẓālime alı gideler diyü ḫāṭırı bir iki gün perīşān olur.

Menḳūldür ki baᶜdehu ehl-i ḳāfile daḫı ḥaẕer üzere olup giderler. Meger bir ḳaç Kürd mollāları ḳāfilede cemāᶜat ile namāz ḳılurlar. Meger ġulāt-ı revāfiżdan ol iki Ḳızılbaş tebdīl-i ṣūret idüp ḳāfilede Sünnī ve ḳaçḳun aramaḳ içün gizlenmişler imiş, cemāᶜatle namāz ḳılduḳlarını göricek cümle kitāblarını [123a] pāre pāre idüp her birine yüzer degnek urup māllarını Yezīd mālıdur diyü yaġmā iderler. Ol arada olan derbend aġzında durup kārbān ḫalḳını teftīş iderler ki şeyḫi ve Ḳızılbaş şenāᶜatinden ḳaçanları bulup der-zencīr idüp mālların yaġmā idüp şāha alı gideler ki şāh ᶜaẕābla ḳatl ide. Bu sebeble cümle ehl-i ḳāfileden küllī māl alurlar. Nevbet şeyḫe gelür. Dirler ki "Sen bir yüzi bellü muḫteşem kişisin. Ancaḳ var yoluña git, senüñle kimüñ işi vardur!" diyicek yola müteveccih olup gider ve şükr ider ki "Elḥamdülillāh, bu sünnet daḫı bańa müyesser oldı ki Ebū Leheb'üñ ᶜavreti Muḥammed beni ḥicv itdi, varayım Muḥammed'üñ ḫaḳḳından geleyüm diyü mescide varur. Ḥażret-i Server ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem, Ḥażret-i Ebū Bekr ile iken göremeyüp döner gider.

Nitekim elḥamdülillāh bu faḳīre daḫı Elḳāṣ İstanbul'da sene erbaᶜa ve ḫamsīn ve tisᶜi-miᵓede (954 / 1547-48) iken vāḳiᶜ olan ḳıssada daḫı

böyle dir ki "Īn nīz biguzered"[379] kelāmına meşġūl olup defᶜ oldı. Ḥāliyā elli altı yıl olmışdur; üç yıl daḫı geçdi. Şimdi Mışr'da ṭāᶜūn bir mertebededür ki Ḳızılbaş tasalluṭından ziyādedür, "Īn nīz biguzered" kelāmı ile ᶜālem-i güzerāna ġamıla naẓar idüp ᶜömr geçürürüz ki sene ᶜaşr baᶜde'l-elf (1010 / 1601-02) ramażānınuñ āḫırıdur. Üç yıl daḫı geçdi. Niçe ḫasta vardur. Allāh taᶜālā Seydī Aḥmed-i Vāᶜiẓī'ye ifāḳat vire.

ᶜ**Acībe-i Ġarībe:** Bu ramażānuñ yigirmi ṭoḳuzında aḥbābla cemᶜ oldum. Cümle ṭāᶜūndan şikāyet itdiler. Faḳīre bir ᶜaceb ḥāl oldı. Didüm ki "Gülşenī merḥūm āḫır-ı ᶜömrinde Mışr'da ġāyet muḥkem ṭāᶜūn olmış. Cümle ḫalḳ şeyḫe gelüp defᶜini recā itmişler. Şeyḫ dimiş meger nefsümüzi fidā idevüz. [123b] Fi'l-vāḳiᶜ eyle oldı, ṭoḳuz yüz ḳırḳ şevvālinuñ ṭoḳuzında intiḳāl itdi. Pes faḳīr daḫı nefsümi aḥbāba fidā recā iderüm" didüm. Eger Maḥmūd Paşa eger birāderi ve eger Rüstem Paşa-zāde Ḥasībī Efendi ve eger ġayr taᶜaccüb idüp Allāh taᶜālā gicinden vire didiler. ᶜAceb vāḳiᶜ oldı ki bir sāᶜatden ṣoñra ata biner iken budum ṣancıdı ve şişdi ve ḫālā aġrıyorur. Aḥvāl nice olacaġın Allāh taᶜālā bilür ﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ﴾[380]. Nihāyet bir ḳaç ᶜaceb tārīḫler olmış idi. Bu yıldan ṣoñra biñ on bire tārīḫlerdür. Bilmem teᵓḫīri olur mı olmaz mı ve geçer mi geçmez mi?

Naẓm:

Bańa tārīḫ-i "ġayb"de oldı ilhām
İrem beyt-i iremde bulam ārām

Çün anda geçdüm geçdükde andan
İki tārīḫ irişdi bańa cāndan

Şühūdı seyr-i Ḥaḳ'la ḳıldı ḥāṣıl (1011)
Şehīd-i ᶜışḳ-ı Ḥaḳ Muhyī-i bī-dil (1011)

Çün sene ᶜaşr baᶜde'l-elf şevvālinüñ dördi (1010 / 28 Mart 1602) Mışr'da ṭāᶜūn şiddete başladı, günde iki üç yüz ādem ölür iken biñ iki biñ ādem ölmege başladı. Şimdi ki şevvālüñ on beşidür, yüz elli biñ

379 Bu da geçer.
380 "Ben işimi Allah'a havale ediyorum." Mü'min, 40/44.

ādem öldi diyü ḥisāb itdiler. Ekābir ve aṣāġir ve evlād ol ḳadar maḳbūl ādemler gitdi ki vaṣf olmaz; ḥisāba gelmeyen bī-ḥaddür.

Bu gün Cici Meḥmed Beg'üñ oġlı intiḳāl itdi, ᶜazāya vardum, Ḫıżr Paşa ve Maḥmūd Paşa ve Defterdār Sinān Beg ve ḳapudanlar Meḥmed Beg ve ᶜOṣmān Beg ve Muṣṭafā Beg ve beglerden on yedi beg ve Paşa-zāde Ḥasībī Efendi ve Medīne ḳāżīsı Aḥmed Efendi ve bi'l-cümle ᶜayandān [124a] ḳırḳa ḳarīb ādem vardı. Ve her biri ġam-nāk ve mütefekkir ve müteḥayyir oturup ḥāllerinden suᵓāl itdüm. Her birinüñ yigirmi, kiminüñ ziyāde ve eḳall ādemi intiḳāl itmiş. El-ān bu gün ādemīsi ölmemiş içlerinde az idi. Anda ḥāżır olanlaruñ ādemlerinden hemān bu gün yetmiş kimesne intiḳāl itmiş. Bu tenbīhat bir üslūbıla degildür. Vaṣf ve ᶜadd olan ṭāyifemüzden ḫaber geldi, birini gömüp geldükde biri göçmiş ve biri muḥtāżırdur didiler. Bu gün ḫayli çoḳ göçmişdür.

Pes Mıṣr'dan ṭaşra çıḳarduḳlarını ᶜadd idenden suᵓāl itdürdüm. Üç biñden ziyāde hemān maᶜlūm olanlardan bu gün ṭaşıdılar diyü cevāb virmişler. Bilinmeyen bundan ġayrıdur. Cümle şevvālüñ on beşine gelincedür. Beş yüz biñden ziyāde ādem intiḳāl itmişdür diyü ḥisāb itdiler. Bu cümle hemān Mıṣr'uñ şehrine maḫṣūṣdur, ḳurāsı ile sāyir ḳaṣabātdan ġayrı, yaᶜnī İskenderiyye ve Reşīd ve Maḥalle ve Manṣūre ve Menzele ve Ḫānke ve Bevālbīs bundan ḫāricdür; henüz istīlādadur. [124b]

اَلْعَفْوَ الْعَفْوَ أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ﴾[381]

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَللّٰهُمَّ سَكِّنْ هَيْبَةَ صَدْمَةِ قَهْرَمَانِ الْجَبَرُوتِ بِاللَّطِيفَةِ النَّازِلَةِ الْوَارِدَةِ مِنْ فَيَضَانِ الْمَلَكُوتِ حَتَّى نَتَشَبَّثَ بِأَذْيَالِ لُطْفِكَ وَنَعْتَصِمَ عَنْ إِنْزَالِ قَهْرِكَ بِالْقُوَّةِ الْكَامِلَةِ وَالْقُدْرَةِ الشَّامِلَةِ يَاحَيُّ يَاقَيُّومُ يَاذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ بِعَفْوِكَ مِنْ عِقَابِكَ وَأَعُوذُ بِكَ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَأَعُوذُ بِكَ يَادَافِعَ الْوَبَاءِ وَالْبَلَاءِ اِدْفَعْ عَنَّا الطَّاعُونَ بِفَضْلِكَ وَكَرَمِكَ يَاأَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ الطَّاهِرِينَ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا.

---

381 "İnkār edenlere söyle: "Siz mutlaka yenilgiye uğrayacak ve toplanıp cehenneme doldurulacaksınız. Orası ne fena yataktır!" Āl-i İmrān, 12/3.

Rücūᶜ Be-Fürūᶜ ve Şürūᶜ be-Ḫuşūᶜ: Çün Gülşenī nevverallāhu merḳadehu's-seniyye vaṭan-ı aṣlīleri ki Ḳara Āmid'dür, fuḳarā ile vāṣıl oldı, cümle ḫalḳa ṣafā-yı ḳalb ḥāṣıl oldı. Pes cümle ẕikr ü şevḳe ẕākirler olup ẕevḳe meşġūl oldılar ve rāh-ı meẕkūre vuṣūl buldılar. Ġayra teveccüh itmege mecāl muḥāl olup dāyimā cemāl ü celāl ile kemālde idiler. Ammā ehl-i ṣūretden niçe aṣḥāb ve erbāb-ı meveddetden niçe aḥbāb, ḥażret-i şeyḫe ibrām iderler imiş ki [382]"دَارِهِمْ مَا دُمْتَ فِي دَارِهِمْ"muḳteżāsınca Āmid pādişāhı Sulṭān Ḳāsım'la mülāḳāt eyleye. Āḫır ibrāmları muḳteżāsınca şeyḫ buyurmış ki "Sebebsiz olmaz, eger muṣībet içün olursa daḫı." Pes bir ḳaç gün ṣabr iderler. Meger Ḳāsım Pādişāh'uñ bir ḳızdan ġayrı ẕürriyyeti yoġımış, ol eṣnāda bi-emrillāh intiḳāl ider. Şeyḫ ḥażretleri 'sebebsiz olmaz, eger sebeb muṣībet olursa daḫı' didügi ḳavli mürīd ve muḥibb olanlar yād idüp şeyḫe tekrār ᶜarż ve ibrām iderler ki ᶜazā içün Ḳāsım Pādişāh'a vara. Pes ḥikmet muḳteżāsınca varup taᶜziye ider: [383]﴿وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ āyetinde beşāret maᶜnāsınuñ beşāretinde niçe işāret-i [125a] beşāret virüp ḳalḳup gitmek ister. Pādişāh küllī tesellī bulmaġın şeyḫüñ aḥvālin ṣorup küllī mülāḳāt itmedügine ḫayli teᵓessüf ider. Çün şeyḫüñ irādeti gitmek idügin bilür, eydür ki "Vāḳıᶜā bu gün yevm-i selām ve rūz-ı izdiḥāmdur, ammā yarın teşrīf eyleñ" diyüp taᶜẓīmle icāzet virür. Şeyḫ buyurur ki [384]"اَلْعِدَةُ دَيْنٌ". Vaᶜde müşkildür, ammā inşāᵓallāh müyesser ola ki ᶜayn-ı vaḳt olan muṭlaḳ ebu'l-vaḳtlıḳ ile muḳayyed olmaz. Ḳanda ḳaldı ki ṣūfīvār ibn vaḳt ola."

---

382 "Yurtlarında olduğun sürece onlarla iyi geçin" *Harīdetu'l-Kasr*, 1/228; *el-Bedīᶜ Fī Nakdi'ş-Şiᶜr*, 1/34.

383 "Sabredenleri müjdele. Onlar başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler." Bakara, 2/155-156.

384 "Söz, borçtur." *el-Muᶜcemu'l-Evsat*, 4/23; *el-Muᶜcemu's-Sagīr*, 1/256; *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh,* 7/3058; *Feyzu'l-Kadīr*, 4/377; *el-Makāsidu'l-Hasene*, 1/453; *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/66; no:1719.

Meşnevī: Ṣūfī ibnu'l-vaḳt bāşed ey refīḳ
Nīst ferdā guften ez-şarṭ-ı ṭarīḳ[385]

Neşr: diyüp Ḳāsım Pādişāh'a bir naẓar ider. Añа bir ḥāl ḥāṣıl olur ki māżī ve istiḳbāl fiᶜlini ol ḥālde terk ider. Pes şeyḫ: "Allāh taᶜālā müyesser iderse, yarın ictimāᶜ muḳadder ise ḫıdmetdeyüz" diyüp vedāᶜ ider. Ammā Ḳāsım Pādişāh ḫayli zamān mütaḥayyir ḳalur. Baᶜdehu kendüye bir ḫāṣṣ ḥāl ḥāṣıl olur ki murġ-ı cānı bu ᶜālemden bir āḫer cihāna ᶜurūc ider.

Çün çın seḥer [386]﴿فَالِقُ الْأَصْبَاحِ﴾ emriyle şeyḫ ḥażretleri gün ṭoġduḳda ol gün Rūşenī żīyāsı ile vaᶜde muḳteżāsı ile daᶜvete icābet vācibdür diyüp bu ḥadīşi oḳuyup Ḳāsım Pādişāh'a gider: Ḳāle'n-nebiyyu ᶜaleyhi's-selām: [387]"لَوْ دُعِيتُ لِكُرَاعٍ لَأَجَبْتُ"

Ḳāsım Pādişāh, şeyḫüñ geldügin istimāᶜ itdükde otaġından ṭaşra çıḳup elin öpüp getürüp mekānında oturdup ṭıfl-ı ebced-ḫᵛān gibi geçüp [125b] ḳarşusında edeble oturup dimiş ki "Elḥamdülillāh bunca yıldan beri olan maḳṣūduma vāṣıl oldum ki Peyġamber ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: [388]"مَنْ طَلَبَ شَيْئًا وَجَدَّ وَجَدَ" Pes şeyḫ ġamını şādīye tebdīl idüp teraḥ muḳābilesinde feraḥ taḥṣīl itmek içün bir meclis-i ṣafā-engīz ve irşād-ı inşād-āmīz eyler ki Ḳāsım Beg ḳahḳaha ile gülmege başlar. Ḫatunı içerüden işidüp bu ᶜazā içinde böyle feraḥla ḫande itdüginden ḫatunlardan şermende olup bir ḫādimine: "Bu kişi ḳızı firāḳından delü olmış gibi! Neye güler? Var gör" diyü irsāl ider. Gelüp görür ki şeyḫ feraḥ-baḫş kelimāt eylemegin Ḳāsım Beg tesellī bulup ḫande ider. Şeyḫi kimdür diyü ṣorar. Dirler ki "Ḫatunuñ birāderi Tebrīz sulṭānı Sulṭān

385 Ey arkadaş, sufi vaktin oğludur; yarın deyip durmak yol şartından değildir. *Mesnevī*, 1: 133.

386 "Karanlığı yarıp sabahı çıkaran", En'ām, 6/96.

387 "Paça için dahi davet olunsan kabul ederim". *Sahīhu'l-Buhārī*, 3/153; *Musnedu Ahmed*, 15/293; *Sunenu't-Tirmizī*; 3/16; *Musnedu'l-Bezzār*, 14/71; *Sahīhu İbn Hibbān*, 12/103. Bazı lafız farklılıklarıyla. Yazmada "لو دعوني لكراع إلى كراع لأجبت" şeklinde

388 "Kim bir şey talep eder ve onun için çabalarsa onu elde eder." Özdeyiştir, bkz. *Mecāni'l-Edeb*, 1/26.

Yaʿḳūb'uñ şeyḫi Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'dür." Aġası gelüp ḫatuna ḫaber virdükde ḫatun, şeyḫi bilüp "Çün Ḳāsım Beg'e tesellī virüp ʿazāsın ṣafāya tebdīl itdi, pes ben daḫı kelimāt-ı rūḥ-efzāsın işidüp defʿ-i ġam ḳılmaḳ dilerem" dir.

Şeyḫ ise üç kerre ḳalḳup gitmek ister, sulṭān tażarruʿ idüp gitmege ḳomaz, tażarruʿ vü niyāzla alı ḳor. Ammā eşik aġası tīz ḳalḳ diyü işāret ider ki begler mülāzemete muntaẓırlardur. Pes şeyḫ gitmege iḳdām ider, pādişāh yine oturuñ diyü ibrām ider. Şeyḫ eydür ki "Ben tereddüdde ḳaldum ki siz otur diyü ibrām idersiz, eşik aġası olan eşek meclisi tamām eyle diyü işāret ider. Ḳanġısı ile ʿamel idecegüm bilmezem ki bańa ḳayd oldı!" [126a] Pes ṭarīḳ-i ḥaḳda ehl-i ıṭlāḳa ḳayddan ziyāde vābestelik olmaz diyüp ḳalḳup gider. Pādişāh çaḳ atı yanına bile çıḳar ve dir ki "Öz evüñe geldüñ, ṣafā virdüñ. Her ne ki sańa ve dervīşlere der-vāyistdür; cümlesin irsāl iderem." Bī-ṭaleb şeyḫ buyurur ki "Allāh taʿālā ḳabūl eyleye, eger münāfıḳ şerrine uġramaz iseñ" diyüp vedāʿ idüp gider.

Çün menziline gelür, ʿalā ʿādetihi dervīşlere ṭaʿāmların ve maşrūfların kendi yanından ziyāde taʿyīn ider. Dervīşler dirler ki "Pādişāh küllī nesne taʿyīn itmişdür, isrāf olmasun" dirler. Şeyḫ buyurur ki "Eger münāfıḳ muʿterıż olmasa ḫıdmet-i fuḳarā iderdi, ammā anı iżlāl iden żāller ile belā çekerler." Şeyḫüñ bu ġażabını görüp dervīşler sükūt idüp taʿaccüb iderler ki pādişāh ile rıżā ve maḥabbet ve irādet ile cüdā oldılar.

Pes Muṣliḥuddīn Ḫalīfe, şeyḫe dervīşlerüñ taʿaccüblerin ʿarż ider, şeyḫ buyurur ki "Yedi günden ṣoñra iʿtiḳādınuñ inḳılābını göresiz ve iki aydan ṣoñra devletüñ inḳılābını müşāhede idesiz" dimegin kimse artıḳ suʾāl idemez.

Sābıḳan şeyḫe pādişāh meclisinde eşik aġası işāret itmege bāʿiş Ḥüseyn Çelebi oġlı Aḥmed Çelebi ve ḳardaşı oġlı Meḥmed Çelebi ki Ḳāsım Pādişāh'uñ nökerleri olmışlar, anlar iġvā iderler imiş ki pādişāhuñ şeyḫe irādet ve inḳiyādın görüp ḥased iderler imiş. Ṣoñra şeyḫlerine ḫaber virüp şeyṭān-ṣıfat ġurūrlarından [126b] fitne-engīz necvāyla żarar ḳaṣd iderler. Ḫayrları ve ol żararları kendülere ʿāyid olur ki müvekkel

ᶜalallāha żarar olmaz; ke-mā ḳālallāhu taᶜālā: ﴿إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾[389]

Pes cemᶜ olup pādişāha ᶜarż iderler ki "Bu sen muᶜteḳid olduġuñ Şeyḫ İbrāhīm, Elvend Ḫān'uñ şeyḫidür. Bunda irsāl itdi ki Diyārbekr'üñ eşrāfını aña muṭīᶜ ve muḥibb ide. Şehrde ḳomaḳ degil, evvelā şehre ḳomaḳ cāyiz degildür, belki şehrden ḳovmaḳ gerek!" diyü iġvā idicek, mülk maḥabbeti içün ol melik ol melek-ṣıfatuñ kelām u kemālinden maḥrūm olup mevᶜūdları göndermez. Fuḳarā, şeyḫüñ aña iᶜtimād itmeyüp rūz-merrelerin tedārük itdügi maᶜlūmları olup yedi gün olduḳda Ḳāsım Pādişāh, Mārdīn yaylaġına gider. Şeyḫ şehrde ḳalur. Yine ol müfsidler furṣat bulup pādişāha dirler ki "Şeyḫi şehrde niçün koduñ ki Sulṭān Elvend içün ḫalḳı iżlāl ider. Pes ādem gönder, varup şehrden iḫrāc itsün." Ḳāsım Pādişāh taḥayyürde ḳalur. Bu ḫaberi baᶜżı aḥbāb şeyḫe bildürürler. Dervīşler pādişāhuñ iᶜtiḳādınuñ inḳılābını ḥisāb iderler, vāḳıᶜā yedi gün olmış. Pes devleti inḳılābına muntaẓır olurlar.

Ḳāsım Pādişāh ḳāżī-ᶜaskeri olan Muḥibbuddīn ile müşāvere ider. Ḳāżī dir ki "Şeyḫ dünyā mülkine ve melikine raġbeti yoḳdur. Ne Elvend'den ve ne senden pervāsı var. Cehd eyle, kendüñe duᶜā-gūy [127a] idesin, yoḫsa żararın çekersiz." Pes tedbīr idüp şeyḫi yaylaġa daᶜvet idüp iki bedevī at ile on biñ aḳçe irsāl idüp küllī iᶜtiḳādlar ider. Şeyḫe geldükde, tebessüm idüp buyurur ki "Lā kedde ve redde. Ammā ḳablehu olsa yeg idi" diyüp yaylaḳa ᶜaẓīmet ider. Varduḳda ḳāżī-ᶜaskeri ve pādişāh iḳbāl idüp bir müstaḳil otaġa inzāl iderler. Ḥīn-i żiyāfetde pādişāhuñ tekyesinde şeyḫ olmaġı teklīf iderler. Şeyḫ eydür ki "Tekye şeyḫligi cāyiz degildür, meger kendi bināsı ola." Vāḳıᶜā āḫır Mışr'da eyle olmışdur. Ve buyurur ki "Cehd eyleñ ki ḳalbüñüz tekyesinde fuḳarāya cā idesiz. Ve ḳalb-i āgāh ki beytullāh ve Kaᶜbe-i ilāhdur, saᶜy eyleñ ki andan ṣafā idesiz. Ve ᶜömre süren ᶜirfān-ı ᶜarafāt-ı Ḫudā'yı ḥāṣıl ḳılup ḥarem-i

389 "O kötü fısıltılar iman edenleri üzmek için ancak şeytandan kaynaklanmaktadır. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, mü'minlere hiçbir zarar verebilecek değildir. Öyle ise mü'minler ancak Allah'a tevekkül etsinler." Mücādele, 58/10.

muḥterem-i Ḥaḳḳ'a dāḫil olasız, yoḫsa bu devlete ġayrılar vāṣıl olalar, elüñüzde olan ḳudreti ḥāṣıl ḳılalar, şoñra peşīmānlıḳ ne fāyide ider ve size nedāmetden ġayrı ne ᶜāyid olur: [390]"اَلْعَاقِلُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ" diyüp ḳalḳup otaġına gider; ḳāżī-ᶜaskeri bile gelür.

Pādişāh bī-ḫod olup ḳalur. Ādem gönderüp ḳāżī-ᶜaskeri çaġırur, yine şeyḫe irsāl eyler: "Bir tümen ḳaraca aḳçe ile bir ḥükm ki Mārdīn'de senüñ içün ḫāṣṣaten bir zāviye yapdum ve dervīşler içün ḥucurāt bünyād itdüm ve her yıl yüz müdd buġday, elli mut tuturġan yaᶜnī birinc ve günde bir altun ḥavāyic içün ṣarf idesiz" dimiş, "Çün ki Āmid'üñ [127b] havāsından şikāyet idersiz, pes Mārdīn'üñ havāsı ḫūbdur, anda oluñ" diyü pādişāhdan Ḳāżī Muḥibbuddīn ḫaber getürür. Şeyḫ buyurur ki "Maşrıḳdan maġribe degin muṭlaḳ benüm zāviyem iken muḳayyed zāviyeye niçün muḳayyed olam. Sābıḳan bu maᶜnāyı beyān itmişdüm, tekrār teklīfe bāᶜiṣ nedür, beyān eylesün" diyü ḳāżī-ᶜaskeri pādişāha gönderür. Pādişāh eydür: "Eger murād iderse añа maḫṣūṣ bir çille-ḫāne yapdurayım ve dervīşlerine daḫı niçe murād iderse ideyim. Murādum Mārdīn'de olup bañа ḫayr duᶜā itmeñdür" diyü ḫaber irsāl ider. Şeyḫ buyurur ki "Bizi kendi ḥālümüzde ḳomayanı kendi ḥālinde ḳomazlar. Varsun kendi başı yaraġını görsün" diyü cevāb virür. Çün şeyḫüñ bu celāl ile ḳāżī-ᶜaskeri kelāmını işidür, Ḳāsım Pādişāh'a gelüp ḫaber virür. Pādişāh ḥayrete varur.

Vāḳıᶜā ḳırḳ günden şoñra Sulṭān Elvend'den elçi gelür ki "ᶜAmmüm bañа memleketinde bir miḳdār yircügez virsün ki ᶜadūm Baġdād'dan üzerüme hücūm itdi. İnşāᵓallāh furṣat benüm olduḳda añuñ ᶜıvażın aż̇ᶜāf-ı muż̇āᶜaf ideyim" diyü mektūb gönderür. Ḳāsım Pādişāh'uñ cānı başına şıçrar ki anuñla bile gide ve hem eyle olur. Pes elçiyi ḥabs ider. Yine şoñra Sulṭān Elvend'e ḫaber irsāl ider ki "Benüm ülkeme girme, var Ūrha'dan Şām'a yā Rūm'a ᶜazm eyle ki benüm diyārum taḥammül

390 "Arif kişi hemen anlar." *el-Garību'l-Musannef*, 1/285; *el-Beyān ve't-Tebyīn*, 3/26; *el-Emsālu'l-Muvellede*, 1/103; *Cemheretu'l-Emsāl*, 1/263; *Mecmaᶜu'l-Emsāl*, 2/19; *Hizānetu'l-Edeb*, 2/182. Genellikle والحر تكفيه الإشارة şeklinde.

itmez; şoñra ḳıtāle bāʿiṯ olup sefk-i dimā-ı müslimīn lāzım gelür." Pes çün elçi icāzet [128a] alur, şeyḫ ḥażretlerine gelüp "Oġluñ Elvend Ḫān içün duʿā eyle ve emrüñ nice ise buyur ki Elvend Sulṭān senüñ emrine muṭīʿ mürīdüñdür" dir.

Pes şeyḫ duʿā idüp bir miḳdār teveccüh ile tevaḳḳuf ider. Şoñra buyurur ki "Benden oġluma selām eyle ki ṭoġrı Mārdīn'e gelüp mār-ı dīnüñ zehrini müsülmānlardan refʿ itsün; kimse öñine durmaz, hemān ġurūrdan ḥaẕer itsün!" diyüp elçiyi duʿā idüp vedāʿ ider. Çün elçi, Elvend Ḫān'a gelüp şeyḫüñ himmeti ḫaberin virür, Sulṭān Elvend hemān Ḳāsım Pādişāh üzerine Mārdīn'e ılġarla müteveccih olur. Ḳāsım Pādişāh ʿaskerinüñ keşretine iʿtimād idüp Cevsaḫ[391] öninde ḳonar. Elvend Ḫān'uñ ʿaskeri tevaḳḳuf itmeyip başup ekşerini ḳırup Sulṭān Ḳāsım'ı emīr iken esīr iderler: ﴿وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ﴾[392] , ﴿وَاللّٰه عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾[393]

Pes şeyḫ ḥażretleri Elvend Ḫān'a tehniyeye varduḳda Sulṭān Elvend şeyḫi ḳarşulayup taʿẓīm ile alup otaġına getürüp kendi yirinde oturdup "Bu feṯḥ ve nuşret senüñdür ve bu nuşretden ziyāde feraḥum vardur ki senüñ ile mülāḳāt oldum" diyüp şeyḫe taʿẓīmler ider. Baʿdehu Mārdīn ḳalʿasını teslīm itsünler diyü şeyḫe taẕarruʿ ider ki varup Ḳāsım Pādişāh'a diye ki yā ḳalʿa begine ādem gönderüp miftāḥlarını getürde yāḫod kendüyi telefe emr olınsun. Pes Şeyḫ ḥażretleri Ḳāsım Pādişāh ḥabsde iken varup vāfir naṣīḥat [128b] ve tesellī virüp eydür ki "Eger Sulṭān Elvend yanında bir murāduñ varsa, beyān eyle, inşāʾallāh ḥāṣıl ola. Ammā anuñ senden murādı ḳalʿanuñ miftāḥını ḫatunuñ virmekdür." Ḳāsım Pādişāh dir ki "Miftāḥı vermege ādem irsāl ideyim ve hem göndermek daḫı muḳarrerdür, ammā Elvend Ḫān beni ḥabsden ḫalāṣ idüp ḫatunumı teslīm itsün. Varup yapduġum zāviyede ʿuzlet ile ibādete meşġūl olayım." Çün Elvend Ḫān'a şeyḫ bu maʿnāyı söylemiş, ol daḫı ḳabūl idüp

391 Satır üstü: Cevsek

392 "Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin." Āl-i İmrān, 3/26.

393 "Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter." Bakara, 2/284.

ḳalʿa ṭalebine şeyḫi irsāl idüp taẕarruʿ itmiş ki Ḳāsım Pādişāh'uñ murādını Elvend Pādişāh ḳabūl itdi hemān siz ḳalʿayı virüñ diye. Ammā Sulṭān Elvend'e begler cemʿ olup menʿ iderler ki "Deh dervīş der-kilīmī biguncend ve dū pādişāh der iḳlīmi ne"[394] diyüp rıżā virmezler, Sulṭān Ḳāsım zāviyesinde şıḥḥatda otura. Ammā cümlesi şeyḫden bu recāyı iderler ki Āmid'e varup Ḳāsım Pādişāh'uñ ḫatunı olan Ḫānum Ḫatun ki Sulṭān Ḥasan ḳızı imiş, Āmid'e ḥākim imiş, Āmid ḳalʿasını teslīm ide ki cümle Diyārbekrli evvelen ve āḫıren şeyḫüñ mürīdleridür.

Pes Ḥażret-i Gülşenī müsellimānāne varup Ḫānum ile bulışur. Elvend Ḫān'uñ mektūbını virür ki mażmūnı budur ki "Çün benüm muṣībetüm oldı, ʿammüm Ḳāsım Pādişāh'a sıġınup bir ḳaç gün geçinmek içün yir istedüm, beni redd idüp bārid cevāblar gönderdi. Ben ḫod benüm ʿammüm durur iken ecnebīye iḫtiyāc ʿarż itmemek murād itdüm. Pes iḳdām idüp böyle vāḳiʿ oldı. İmdi sizden recām oldur ki ḳalʿanuñ anaḫtarlarını şeyḫ ḥażretlerine teslīm idesiz ki sizüñ ve Ḳāsım [129a] Pādişāh'uñ murādı ḥāṣıl ola ki Gülşenī ḥażretleri daḫı böyle murād itmişdür ve cümlemüzüñ aña iṭāʿatı vācibdür ve aña ʿadem-i iṭāʿatda żarar var idügini merḥūm babañ Sulṭān Ḥasan ve birāderüñ Sulṭān Yaʿḳūb ve sāyirler tecribe itdügini siz daḫı bilürsiz."

Pes Ḫānum bī-iḫtiyār ḥażret-i şeyḫe ḳalʿanuñ anaḫtarlarını teslīm idüp ḳalʿayı açup ol cumʿa Sulṭān Elvend nāmına ḫuṭbe oḳunduḳda Āmid ḫalḳına bir mertebe feraḥlar gelmiş ki kimi ḳul āzād idüp kimi aḳçe altun niṯār itmişler ve şeyḫ ḥażretlerine bir mertebe taʿẓīm ü tekrīm itmişler ki bir pādişāha itmemişler; ḥattā ekṯeri ḫalḳuñ şeyḫe inābet itmişler.

Pes Elvend Ḫān'a feth ḫaberin irsāl itdükde bī-tevaḳḳuf Mārdīn'den Āmid'e gelmiş. Āmid ḫalḳı cümle şeyḫe mürīd olmaġın taẕarruʿ itmişler ki bile varup sulṭāna her birinüñ maḳāmın beyān ide. Şeyḫ eyitmiş: "Ẓāhirde olan maḳāmuñuzı şehr ketḫudāsı yeg bilür, ammā bāṭında olan aḥvālüñüzi ʿālimu's-sırr ve'l-ḫafiyyāt bilir, pes ben ortada fużūl olmam."

---

394 On derviş bir kilime sığar; iki padişah bir ülkede olmaz.

Çün Ḥācī ʿAlī Ḫalīfe ki şoñra ḫalīfetü'l-ḫulefāsı olmışdur ve ḥāliyā evlād-ı evlādı yirine Āmid'de ḫalīfe dururlar, tażarruʿ idüp dimiş ki "Bunlaruñ ġaraźları istişfāʿdur ki sulṭāndan ḳalblerine ḫavf gelmişdür. Murād mürīdlerden defʿ-i ḫavfdur. Siz aʿlemsiz" diyicek şeyḫ anlaruñ bile gitmesine kerhen rıżā virür ve buyurur ki "ʿAcele itmeyüp taḳaddüm itmesünler." Çün şeyḫ varup Elvend Ḫān'la mülāḳāt olur, ikisi daḫı at üzerinde musāfaḥa idüp şeyḫi sol cānibine alur ki taʿẓīm oldur. Yolda Āmid ehli ʿacele idüp selām iderler. [129b] Gerçi şeyḫüñ murādı otaḳda bulışmaḳ idi. Yine şeyḫ icmālen ḥāllerin beyān ider. Sulṭān mihmāndāra sipāriş ider ki "Bunlara başḳa ḫayme ḳur ve żiyāfetlerin gör, şöyle ki şeyḫ ḥażretlerinde şermende olmayavuz" dimiş. Ammā mihmāndār anlaruñ ber-güzārların yolı üzere alup "Varuñ yurduñuza gidüñ!" dimiş. Pes cümlesi elem-zede olup şermendelik ile şeyḫe varup aḥvāli beyān itmişler ki "Eger biz bu ḥālle ḳalursaḳ şehre varmaġa yüzümüz yoḳdur" diyü tażarruʿ iderler. Āḫır Gülşenī ḥażretleri buyurur ki "Ben size ʿacele itmeñ didüm, niçün nefsüñüz şeyṭānına uyup ʿacele itdüñüz? Ammā ḫayr gele" dir. Ol eşnāda Sulṭān Elvend geldi diyü şeyḫüñ çadırı öñinde ġalebe ḳopar. Gülşenī taʿẓīm idüp ṭaşra çıḳar. Çün ol niʿme'l-emīr bāb-ı fuḳarādan feṭḥ recāsına gelür, öyle namāzını fuḳarā ile ḳılur. Fuḳarā ẕikr idüp şevḳ gelüp ʿışḳla semāʿa ḳalḳarlar ve ḳalḳırlar. Sulṭān daḫı tā tamām olınca ayaġ üzere durur. Çün ẕikr tamām olur, merḥūm Gülşenī bir aʿlā meclis ider ki fuḳarā ve ʿulemā ve ümerāya ḥālāt-ı ʿacībe ḥāṣıl olup.

Naẓm: Kimi aġlar kimi iñler kimi feryād eyler
Kimi ḥayretde ḳalur şeyḫ çün irşād eyler

Neṯr: Eşnā-yı şoḥbetde naḳş-ı ʿahde müteʿalliḳ çoḳ kelimāt ider, ḫuṣūṣā nāḳışāt-ı tedbīrinde ve müşāverelerinüñ muḫālefeti ḥaḳḳında. Ve buyurur ki "Allāh taʿālā buyurdı ki benüm ḳullarum üzere şeyṭānuñ sulṭānı yoḳdur. Pes sulṭān nāmına olan nāḳışāt tesvīlātından ḥaẕer eyleñ" dir ve "ol maḳūlenüñ iġvāsı ile ʿahdüñüz şıyup sefk-i dimādan ḳaçuñ ki mülk ve [130a] devlet ʿaḳīmdür. Baʿde'd-duʿā dervīşāne sımāṭ

çeküp pādişāhāne żiyāfet ve Āmid ehlini pādişāha sipāriş ider ve şoñra dir ki "Sizden bu yaḳında ṣādır olıcaḳ günāh size ve mülke teʾṣīr ider, ġaflet itmeyesiz!"

Vāḳıʿā bir ḳaç günden şoñra Ḥasan Beg ḳızı Sulṭānum, şeytān gibi musallaṭ olup Elvend Sulṭān'a dir ki "Sulṭānum, iki pādişāh bir yire ḥükm itmiş olalar, ikisi daḫı ol yirde zinde durmaḳ bāʿiṣ-i şerr ü şūrdur." Vüzerādan ve niçe nāḳışāt-ı ʿaḳl ḥükminde olanlar daḫı ġarażlarından muvāfaḳat idüp Ḳāsım Pādişāh'uñ ḳatline mestāne Sulṭān Elvend'den icāzet alup şeyḫden maḫfī ādem gönderüp ḳatl iderler. Şeyḫ ḫod duʿā-sında Sulṭān nām şeyṭānuñ tasalluṭından ḥaẕer eyle diyü tenbīh itmişdi ki aña maḫfī degil idi. Ve sefk-i dimādan ṣaḳınuñ dimiş idi ve bu günāh size ve mülke żarar ider dimiş idi. Fi'l-vāḳiʿ eyle oldı, nitekim gelür. Ve bu ġazeli diyüp taḳrīʿ ile virdi.

Gülşenī: Ahdüñe göñül virüp inanmazam peymānuña
Ol sebebden gelmez oldum vaṣl-ārā hicrānuña

Ṭoldurur gūş-i cihāna ġaybetümi çün raḳīb
Hey diseñ vaḳtidür ey şeh sevgilü şeyṭānuña

Key ṣaḳın āhum odından dutışupdur çün göñül
Düşmeye andan şerāruñ odı ḫānumānuña

Ḳıymazıdum bir ḳıluña ire devrāndan zevāl
Ḳıyar oldum göz göre ey ḳıyma gözlü canuña

Ḳahr-ı Ḥaḳḳ'uñ nıḳmetinden üşenürem k'ansuzın
Odı ḫışmuñ dutışuban düşmeye devrānuña

Sevgilü sulṭānuñuñ ʿālemde ey şeh bellü bil [130b]
Bende-i ʿışḳam velī rām olmışam fermānuña

İsteyüp derdüñi dermān bulmazam n'idem digil
Derdle buldum devā çün derd-i bī-dermānuña

Gün kimi mihrüñ odından yanar oldı Gülşenī
Dutışup şevḳuñla andan irmedüm pāyānuña

Neşr: Şeyḫ ḥażretlerine inḳıyād idüp ẓulmden tevbe itmiş, ḥattā Elvend Ḫān, Erġani ḳalʿasını Cugi (جوكي) nām bir ẓālime virmiş. Ḳalʿanuñ ḳāżīsı olan Meḥmed Çelebi'ye ki Sulṭān Yaʿḳūb zamānından ʿadāletle ḥükm ider imiş, cefālar idüp mālın almış. Şeyḫ maʿlūm itdükde Sulṭān Elvend'e dimiş ki "Ol ẓālimi ʿazl idüp ḳāżīnuñ mālını alı vir." Pes Elvend Ḫān getürdüp ʿaẕāb itdürmek istedükde sulṭānuñ beglerbegisi olan Emīr Beg mesāʿidi olmaġın sulṭāna ʿarż itmiş ki "Eger şeyḫüñ söziyle Cugi'ye cefā iderseñ begler senden rū-gerdān olup perākende olurlar." Pes Elvend Ḫān eyitmiş: "Şeyḫ benüm babam ve şeyḫüm ve ḫayr-ḫᵛāhumdur. Her kim anuñ sözine muḫālefet iderse, başın teninden cüdā idüp bir muṭīʿ ve münḳāda yirini virürem. Ben ẓālimi istiḫdām itmezem." Pes Emīr Beg didügine ʿöẕrler idüp gitmiş. Sulṭān şeyḫi daʿvet idüp mā-cerāyı beyān itdükde şeyḫ dimiş ki "Benüm murādum senüñ ışlāḥuñdan müsülmānlar āsūde olmaḳdur. Çün beglerüñ benümle ittiḥāduñdan rencīde olurlar imiş, Mışrāʿ: "Kār-i mulkest ān ki tedbīr u teᵓemmül bāyedeş"[395] **Neşr:** pes senüñ ve mülküñüñ belki ʿālem mülkünüñ taḳayyüdi bana lāzım degildür" diyü gitmek istedükde, sulṭān dimiş ki "Ḥażretüñe lāyıḳ mıdur ki beni terk idesin? Cāyiz ola ki ben mülkümi terk ideyim ki senüñ ḫıdmetinde olmaḳ [131a] faḫrümdür ki ben sensiz olamam ve seni cān u dilden severem. Bana cefā ile ḳıymaḳ lāyıḳ mıdur?" didükde şeyḫ bilmiş ki kelimātı ṣıdḳıladur, pes şeyḫ dimiş ki "Ben daḫı seni severem ki Resūlullāh ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: [396]"إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُعْلِمْهُ إِيَّاهُ"Ammā anlar ki ʿulemā billahüñ ġıybetle laḥmını yirler, kendi helākine ḳaṣd iderler ki "لُحُومُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُومَةٌ فَمَنْ شَمَّهَا مَرِضَ وَمَنْ أَكَلَهَا مَاتَ"[397] Ve ḳālallāhu taʿālā: ﴿أَيُحِبُّ

395 Mülk işinde tedbir ve tefekkür gereklidir.

396 "Sizden biri kardeşine muhabbet ettiğinde bunu ona bildirsin." *Musnedu Ahmed*, 28/408; *el-Edebu'l-Mufred*, 1/191; *Sunenu't-Tirmizī*, 4/177; el-Hākim, *el-Mustedrek ʿAla's-Sahīhayn*, 4/189.

397 "Alimlerin etleri zehirlidir, koklayan hasta olur, yiyen ölür." *eş-Şakāᵓiku'n-Nuʿmāniyye*, 1/39; krş. *Muʿcemu'l-Menāhi'l-Lafziyye*, 1/640.

أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ﴾[398] Ammā inşāʾallāh ol daḫı bī-iḫtiyār fuḳarāya irādet getüre ve uḫuvvetden behremend ola" diyü duʿā ider. Fi'l-vāḳiʿ Emīr Beg şeyḫe iʿtiḳād-ı tāmmıla evvelā varup daʿvet ider ve meclisde leẕẕetlenüp ṣafālar kesb ider. Şeyḫ dimiş ki "Senüñ ṭāʿatuñ evvelden maʿlūmdur, ammā Cugi daḫı bī-iḫtiyār gelüp irādet idüp Meḥmed Çelebi'nüñ ḥaḳḳını virmekdür" didügi ḥīnde Cugi giryān ve nālān gelüp şeyḫüñ elin almış ve Meḥmed Çelebi'ye ḥaḳḳın virüp ḫilʿatlamış ki vāḳıʿasında şeyḫ ḫayli teşdīd itmiş imiş, andan ḫavf itmiş.

Maʿlūm ola ki nāḳıṣāt-ı ʿaḳl ü dīn olan nisvān ki إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ[399] dur, çün şeyḫ Mollā Çelebi'yi ḫalāṣ itmiş, cemʿ olup tenhāda şeyḫ gelmeden Sulṭān Elvend'e Mollā Çelebi, Ḳāsım Pādişāh zamānında şöyle ḫıyānet ve böyle cināyet itdi diyü ekāẕīb ilḳāsından māʿadā bizüm aḳribāmuzuñ ol zamānda ẓulmile on iki biñ altunumuz aldurmışdur; [131b] teftīş ve şikence eyle. Eger çıḳarmaz iseñ biz mālumuzdan tekmīl idüp size virelim, cümlesi sizüñ olsun diyü iġvā iderler. Şeyḫ ḫalvet-ḫānesinde iken bi-vaḳt bir taḳāżī ḳopar ki sulṭāna varur. Meger anlar pādişāhdan bir kāġıd mühürlemişler ki Mollā Çelebi'yi dutup zencīr ile teftīş idüp cümle mālını alup ḳatl itdüreler. Çün şeyḫ bilā-destūr içerü girür, ḳapular ḳapanıḳ iken bevvāblar taʿaccüb idüp sulṭāna ḫaber virürler. İcazetle daḫı içerü girür, bunları müteġayyir görür. Eydür ki yine sulṭāna "Ne fitne itdüñüz ki ḥālini perīşān görürem." Pādişāh ol yazılan kāġıdı şeyḫe virür. Çün şeyḫ oḳur, sulṭāna eydür ki "Mollā Ḳāżī Çelebi eger Ḳāsım Pādişāh zamānında muḫālefet itse ulü'l-emre iṭāʿat itmemiş olup emrullāha muḫālefet idüp ḫāyın olurdı. Pes ol muṭīʿa riʿāyet vācib iken cefā mı idersin?" diyicek Sulṭān Elvend alup ol kāġıdı pāre pāre eyleyüp eydür ki "Min baʿd her kim Ḳāżī Çelebi'yi bańa ẕemmile ẕikr ider ise cezāsı ḳatldür ki sābıḳan pādişāhına muṭīʿ ve ṭoġrı olan bańa daḫı ṭoġrı olur." Ve şeyḫe iʿtiẕārlar ider.

---

398 "Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?" İşten bundan tiksindiniz!" Hucurāt, 49/12.

399 Gerçekten sizin düneniniz büyüktür! Yūsuf, 12/28.

Menḳūldür ki Ḥasan Abdāllu ṭāyifesinde baʿżı māl-dar ḫᵛāceler varmış, Sulṭān Elvend'üñ baʿżı ẓālim begleri ṭamaʿ idüp anlaruñ aġzından Ḳızılbaşa bir mektūb düzerler, bir begüñ ḳapusında bıraġurlar. Ol daḫı Elvend Ḫān'a virür. Ḫān daḫı ol Ḥasan [132a] Abdāllu ḫᵛāceleri nehb ve ġāret itmege emr virür. Şeyḫ ḥażretleri defʿ-i ẓulm içün Elvend Ḫān'a varup "Niçün ẓulme rıżā virürsin?" diyü nehy ider. Ḫān: "Benüm yanumda ḫıyānetleri ṣābit oldı" dir. Şeyḫ eydür ki "Ṣübūt ḳāżī yanında olur. Sen niçün nā-ḥaḳ ḥükm idersin?" diyicek şeyḫden şermende olur. Şeyḫ yine buyurur ki "Ol ẓālimler ol maẓlūmları tālān iderler ve ḳatline daḫı iẕnüñüz alurlar. Ammā siz yine raḥm idüp zencīrden ḫalāṣ idüp mālların alı vireceksin" diyüp ḳalḳup gider.

Ol ẓālim begler ol yalan mektūb sebebiyle Elvend Ḫān'dan icāzet alurlar, mālların ġāret iderler ve bayram güni cümlesin dil kesilsün diyü ḳatl itmegi muḳarrer iderler. Şeyḫüñ rūḥāniyyeti kelāmı ile Elvend Ḫān'a teʾṣīr ider. Bir ʿaceb hevl-nāk vāḳıʿa görmegin cümle Ḥasan Abdālluları zencīrden çıḳarup şeyḫe teslīm ider ve her kim mālların aldı ise yine virmesini emr ider. Şeyḫ daḫı alı virüp kendülere bī-ḳuṣūr teslīm ider. Cümlesi pādişāha ve şeyḫe duʿā idüp āsūde olurlar.

Menḳūldür ki çün Elvend Pādişāh intiḳāl itdi, begler hevā vü hevese meşġūl olmaġın reʿāyā ḥāli muḫtell oldı. Ḫalḳ şeyḫe mürācaʿat idüp iḳdām itdiler. Her çend ki tedbīrden istiʿfā itdi, tażarruʿ ve zārīleri ziyāde olup üzerüñe bu farż-ı kifāye, ḫāṣṣaten farż-ı ʿayndur diyüp iḳdām itdiler. Pes şeyḫ [132b] Elvend Ḫān'uñ eşigi aġası Yār ʿAlī Beg'i çaġırup Emīr Beg'e irsāl itmiş ki ḫānuñ dīvān begi imiş ve dimiş ki "Gerçi taḳdīr-i Ḥaḳ özgedür, ammā var dīvān begi Emīr Beg'e di ki sünnet budur ve emr-i ṣāḥib-i sünnet budur ki eger imām intiḳāl itse cemāʿatden bir lāyıḳını imām itmek gerek. Ḥāliyā senden eḥaḳḳı yoḳdur ki bunca müddetdür Baġdād'ı żabṭ idersin. Ammā eger ecnebī getürürler ise seni merbūṭ idüp cefā iderler" diyü Emīr Beg'e ḫaber irsāl ider ve Yār ʿAlī'ye dir ki "Benüm üzerüme lāzım olan naṣīḥatı ve emāneti sańa teslīm itdüm. Eger īṣāl itmezseñ sen daḫı elem çekeceksin" diyü iḳdām ider ve

bunı daḫı dir ki “Bilürem ki bu ḫaberi īṣāl itmezsin, ammā seni evṣāl[400] ile bend ideceklerdür, ol zamān söyleşem” dir. Pes Yār ʿAlī Beg fi’l-vāḳiʿ şeyḫüñ naṣīḥatin īṣāl itmez. Ve begler bunı tedbīr iderler ki Ẕulḳadrlu ʿAlā-i devle yanında Zeynel Beg ibn Aḥmed Beg ibn Uġurlı Meḥmed Beg’i Diyārbekr’e pādişāh itmek içün ṭaleb iderler. Pes Aḥmed Beg’le Zeynel bile gelür. Bir cüzʾī bahāneyle Emīr Beg’i tevābiʿiyle zencīre çeküp Mārdīn’den Ḥasan Keyf ḳalʿasını fetḥe gider ve şeyḫ ḥażretlerine Aḥmed Beg’üñ ʿammusı ʿAbdurrezzāḳ Beg mürīd olmaġın şeyḫüñ ẓāhir ve bātınī ḳudretini bildirmegin ḳardaşı oġlı Aḥmed Beg şeyḫi iḳdām idüp bile alı gider. Şeyḫ ḥażretleri yolda Emīr Beg’i zencīrde görür, eydür ki “Niçün benüm naṣīḥatum gūş itmedüñ ki saña Yār ʿAlī ile peyġām gönderdüm [133a] idi?” Emīr Beg eydür ki “Bańa ol ḫaberi getürmedi.” Pes şeyḫ ḥażretleri yine raḥm idüp eydür ki “Furṣatı fevt itmişsün. Ammā el-māżī lā yuẕker. Gel imdi ṣıdḳıla tevbe eyle ki bir daḫı ẓulm itmeyesün. Bu ḫuṣūṣda Allāh taʿālāyı ṭanıḳ dutup senüñle ʿahd idelim. Ḳurtulduḳda bu muṣībetüñi yād idüp ḥaḳdan bāṭıla meyl itmeyesün, nitekim buyurur: ﴿وَإِذَا مَسَّ ٱلْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾[401] İḫtiyāruñ bir ẓālim eline virmeyesün. Dāyimā her işüñde hüşyār olasın ve ḥaḳḳı ḥāżır görüp baṭşından ḥaẕer idesin ve bī-ṭamaʿ olasın ve bī-ṭamaʿları ḥākim vażʿ idesin ve bu ʿahdleri ferāmūş itmeyesin.” Çün Emīr Beg iʿtiḳād-ı tāmmıla tevbe ider, şeyḫ buyurur ki “Gönlüni ḫoş ṭut ki ʿan-ḳarīb eski devletüñden ziyādeye vāṣıl olursın ve senüñ boynuñda olan zencīr ḫaşmuñ boynuna geçecekdür” diyüp vedāʿ ider.

Çün Aḥmed Beg ṭutsaḳlar ile Ūrha ḳalʿasın almaġa gelüp muḥāṣara ider, ḳalʿa ehli, Siverek ḳalʿasınuñ begi olan Çelebi oġlına ḫaber irsāl

---

400 Satır altı: bendler

401 “İnsana bir sıkıntı dokundu mu, gerek yan üstü yatarken, gerek otururken, gerekse ayakta iken (her hālinde bu sıkıntıdan kurtulmak için) bize dua eder. Ama biz onun bu sıkıntısını ondan kaldırdık mı, sanki kendisine dokunan bir sıkıntı için bize hiç yalvarmamış gibi geçer gider. İşte o haddi aşanlara, yapmakta oldukları şeyler, böylece süslenmiş (hoş gösterilmiş)tir.” Yūnus, 10/12.

iderler. Ol daḫı Mūṣul begleri ile gelüp bir gice Ūrha'nuñ sırr ḳapusından girüp şehr ḫalḳına ṭaşra ādem gönderürler ki anlar daḫı ḥāżır olalar. Pes şehr ḫalḳı esirlerüñ zindānını ardından delip Emīr Beg'i ve Yūsuf Beg'i ki Ṣūfī Ḫalīl oġlıdur [133b] ve sābıḳan Ūrha begi oldur, cümlesini ḫalāṣ iderler. Çün ki ḳalᶜadan Çelebi oġlı, begler ile ḫurūc ider ve şehrlü ṭaşra cenge iḳāmet iderler, Aḥmed Beg esīrleri öldürmek içün ṭaleb ider. Ḫalāṣ olduḳlarını bilüp şikest-ı ḳalb ḥāṣıl ider. Pes olduġı sarāyda dutup Emīr Beg boynında olan zencīri anuñ boynına taḳarlar. Emīr Beg emr ider, ḳalᶜada ḥabs iderler. Mine'l-ᶜamūd ile'l-ᶜamūd ferecden baᶜde ᶜusrin yusren olup *Ferec Baᶜde Şidde* ḥikāyeti ẓuhūr ider. ﴿اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾[402] diyüp ḥükme meşġūl olur.

Menḳūldür ki çün şeyḫ ḥażretlerinüñ işāret-i pür-beşāretiyle Emīr Beg yine devlete irişüp eski ḥālinden ziyāde istiḳlālle ḥükūmet itmege başlar. Çün ki ḥażret-i şeyḫ Āmid'de fuḳarā ile irşād ve inşādla ẕikr ve tevḥīde meşġūl olup ekṣer-i nās eẕkārla bī-ḳarār olup dergāh-ı Ġaffār'a leyl ü nehār bī-iḫtiyār firār iderler, Āmid'de olan ḳadīmi meşāyıḫdan Şeyḫ Ḥamīd'üñ ḫalīfetü'l-ḫulefāsı Keçeci Şeyḫ ᶜAlī inkār iẓhār idüp fuḳarā-yı ḥażret-i şeyḫe ḫayli kelimāt ider. Ḥażret-i Gülşenī buyurur ki "İrādet ikidür: biri iḫtiyārī, biri ıżṭırārī. Gāh olur ki ıżṭırārīnuñ nihāyeti iḫtiyārīden daḫı aḳvā olur. Ümīddür ki Şeyḫ ᶜAlī ıżṭırārīlerüñ bī-iḫtiyārī olup iḫtiyārı ola" diyüp duᶜā ider. Ammā Şeyḫ ᶜAlī, hemīşe bunı dir imiş ki "Eger sizüñ şeyḫüñüzde ceẕbe varsa beni daḫı çeksün." Gülşenī'ye didükde buyurmış [134a] ki "Biz anı güçliler elinden bile gücle ceẕb idelim."

İttifāḳan ol eṣnāda meger Şeyḫ ᶜAlī'nüñ oġlı Ḫıżr nām ile şehrin baᶜżı ekābiri ᶜadāvet üzere olmaġın ḥīle idüp Ḫıżr'uñ aġzından ᶜAlā-i devle'ye bir müzevver mektūb yazarlar, Kerek Yaraḳ (?) nām begüñ ḳapusına atarlar. Çün ḳapucı alup begine virür. Ol daḫı alup Emīr Beg'e dīvānda virür. Cümle beglerüñ ittifāḳı ile ādemler gönderüp şeyḫ-zāde

402 "Hamd, bizden hüznü gideren Allah'a mahsustur. Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir." Fātır, 35/34.

Ḫıżr'uñ evini tālān idüp Ḫıżr'ı zencīre çekerler ve üç biñ filori cerīme virsün diyü işkence iderler. Şol ḥadde ki ölmiş şanup ayaġına çuvalduz ṣoḳarlar ve eger virmez iseñ seni ve atañı ve anañı ve cemīᶜ-i tevābiᶜiñi öldürüp müstaᵓṣıl iderem diyü Emīr Beg emr ider. Çün ehli ve ᶜıyāli bu ḥāli görüp şehrüñ ekābirlerine varup ḫalāṣını recā ideler diyü iḳdām iderler. Anlar iᶜtiẕār iderler ki "Eger biz şefāᶜat idersek bizi daḫı müttehem iderler, ammā bīçāreler mededçisi ve bī-mededler çāre-sāzı Şeyḫ İbrāhīm'e varuñ ki Emīr Beg anuñ emrinden ṭaşra çıḳmaz." Pes Ḫıżr'uñ ehli ve oġlı ve ḳızı, babası tażarruᶜı ile bir gice Gülşenī'ye gelüp giryān ve nālān ḥāllerin ᶜarż iderler ve ne ḳadar altun, inci, ḥuliyyleri varsa bir boġçaya ḳoyup şeyḫe fidāya getürürler. Şeyḫ anlaruñ elemleri içün bir miḳdār aġlar, ṣoñra rüşvet getürdükleri için güler ve eydür: "ᶜÖmer'i işitdüñüz mi ki ben [134b] şefaᶜātdan ötüri bir nesne almış olam. Bu maḳūle niyyeti ḫāṭıruñuzdan çıḳarup ḫulūṣla teveccüh eyleñ, ḫuṣūṣā ehl-i ṭarīḳ nesli ola. Çün ki Ḥaḳ ḳapusına mürācaᶜat itdüñüz, ḫalāṣ muḳarrerdür. Lākin şeyḫ-zāde müvekkel olan muḥaṣṣıla disün ki 'Muḥaṣṣıl, benüm ḥācetüm Şeyḫ İbrāhīm yanında biter; eger dünyā eger uḫrā her ne dilersek olur, hemān beni anuñ yanına alı giṭ' diyüp ola ki Ḫıżr'ı bunda iḥżār eyleye" dimegin cümle aḳribāsı varup muḥaṣṣıla: "Eger māl ü menāl her ne isterseñ saña ḥāṣıl olur. Ḫıżr'ı şeyḫe alı gidüp anuñ muḥibblerinden cemīᶜan virürler" dimegin müvekkel olan, Emīr Beg'üñ aḳreb-i aḳribāsından imiş, Ḫıżr'ı alup şeyḫe getürmiş.

Gülşenī fuḳarāya irşād ider iken gelmegin şeyḫ Ḫıżr'a işāret itmiş ki "Var, şol ḫalvete gir ki emīn olasın" dimiş. Meclis tamām olduḳda muḥaṣṣıl üç biñ üç yüz altunı istemiş. Şeyḫ eyitmiş: "İbrāhīmler maḳāmına girenler emīn olur. Şimden girü senüñ añа ḥükmüñ geçmez" dimegin Ḳızıl Yūsuf oġlı olan dudaḳları gögerüp gözi ḳızarup yüzi bozarup dimiş: "Pādişāh mücrimini nice alı bilürsün?" Şeyḫ dimiş ki "Var imdi, emīrüñe benden şikāyet eyle, ola ki ḥaḳḳa rücūᶜ ide." Çün muḥaṣṣıl, Emīr Beg'e şikāyet idüp mā-vaḳaᶜayı dimiş. Emīr Beg dīvān begini irsāl idüp esīri aḥsen-i vechile ṭaleb itmiş. [135a] Şeyḫ buyurmış ki "Benüm murādum hem emīre hem esīre naṣīr olmaḳdur

ki Peyġamber ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: "أُنْصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا"[403] Maẓlūmuñ ḥāli maᶜlūmdur ve ẓālime nuṣret oldur ki anı ẓulm itmekden menᶜ ideler ki ṣoñra itdügi ẓulmüñ cezāsına mübtelā olmaya." Çün bu mesmuᶜı dīvān begi gelüp Emīr Beg'e taḳrīr ider, şeyḫüñ ḫāṭırı rencīde olmasun diyü bir iki gün ṣabr ider. Ṣoñra şeyḫi ṣoḥbet ṭarīḳiyle daᶜvet idüp şeyḫ ḥażretleri "لَوْ دُعِيتُ لِكُرَاعٍ لَأَجَبْتُ"[404] muḳteżāsınca çün bege varup maḥabbetle ṣoḥbet idüp Emīr Beg'le irādetle edeb üzere meclisi āḫır ider. Āḫır esīrüñ aḥvālini beyān idüp eydür ki "Şeyḫ ḥażretlerinüñ maᶜlūmıdur ki benüm Āmid'den ġayrı bir gelirüm yoḳdur, nökerler ve begler hep andan müstefīż olurlar. Eger kimseden cürm almayam, pes cümle ṭaġılurlar. Çün ki Ḫıżr ḥażretüñüzün dārü'l-emānına girmiş, biñini bağışladum, iki biñini virsün ve şikence ve ᶜaẕābdan ḫalāṣ olsun ki ben anı aḳribāsıyla helāk itsem gerek idi ki ġayrılara ᶜibret ola." Şeyḫ ġayretullāh ile buyurmış ki "Allāh taᶜālānuñ baṭşından ḳorḳmaz mısın ki nekṣ-i ᶜahd idersin ki benümle Ḥasan Keyf'le Siverek ḳalᶜası mā-beyninde boynuñda zencīr ve elinde ekinci pālānlu ḳatırı ve müᵓekkiller yanuñca idi. Muᶜāhede itmedüñ mi ki Allāh taᶜālā yine devlet vire, artuḳ ẓulm itmeyesin. İmdi maᶜlūm oldı ki senüñ murāduñ ḫalḳ mālın nā-ḥaḳ yire almaḳdur." Ḥāliyā olan Sulṭān Murād gibi ki niyyeti ḫalḳa ve cüzᵓī nesne isnād idüp mālların almaḳdur. Böyle ẓulm çoḳ uzamaz, nitekim bu sene elfde oldı. Yalñuz bir şaḫṣuñ ki Yaş Ḥasan'dur ki Anaṭolı defterdārı idi, beglige bir ḥabbe deyni yoġiken yaġmā olundı. Ġayrı yetmiş üç yük ve yetmiş iki biñ aḳçesin ḫazīne-i ẓulme idḫāl idüp nice cefālar itdiler. Bu faḳīrüñ ḳadīmī dostı olmaġın āḫır [135b] fuḳarā duᶜāsı ile yine Mıṣr'a gelüp Kaᶜbe'ye varup tāᵓib ve ṭayyib ve ṭāhir benüm ḥużūrumda intiḳāl itdi ve cümle aḥvālini bańa

403 "Zalim veya mazlum olduğu halde iken kardeşine yardım et." *Sahīhu'l-Buhārī*, 3/128; *Musnedu Ahmed*, 19/14; *Sunenu'd-Dārimī*, 3/1812; *Sunenu't-Tirmizī*, 4/93; *Musnedu'l-Bezzār*, 14/36.

404 "Paça için dahi davet olunsan kabul ederim". *Sahīhu'l-Buhārī*, 3/153; *Musnedu Ahmed*, 15/293; *Sunenu't-Tirmizī*; 3/16; *Musnedu'l-Bezzār*, 14/71; *Sahīhu İbn Hibbān*, 12/103. Bazı lafız farklılıklarıyla.

sipāriş itdi. Ḳarāfe'de ᶜAlī Paşa türbesinde Cendereci-zāde yanında defn itdüm. Ṭaşlarına bu dört mıṣrāᶜı tārīḫ diyüp yazdurdum ki küçük oġlı biledür, raḥimehullāhu taᶜālā ki her mıṣrāᶜ biñ sekiz senesine tārīḫdür.

Tārīḫ: Zāyir olan eyleye çü bunda keşfile duᶜā
Muḥyiyā lāyıḳ olursa ire Ḥaḳ iḥsānına
Ḥaḳ taᶜālā raḥmla iᶜzāz ider tārīḫdür
Fātiḥa oḳu ṣabī ile Ḥasan Beg cānına

Neṣr: Tā ṣıġar-ı sinninden bu faḳīrüñ yār-ı ġārı olup faḳīr Mıṣr'da şeyḫüñ ḫıdmetinde ḳalmaḳ muḳarrer olıcaḳ ḥacca sene sebᶜ ve sittīn ve tisᶜi-miʾede (967 / 1560) Mıṣr'a gelüp İskenderiyye emīni olup baᶜżı bahāne idüp İskenderiyye'den Mıṣr'a gelüp ekṣeriyyā iḫtilaṭları olurdı. Çün birāderüm Mıṣr'a defterdār olup geldi, aña irtibāṭ iderdüm. Süveyş emīni oldı. Birāder Mekke-i mükerremeye ᶜArafāt ṣuyını getürmege gitdi. Ḥasan Beg, Cidde emīni oldı. Baᶜdehu Rūm'a varup tersāne emīni iken faḳīr daḫı Rūm'a vardum. Ḫayli dünyevī ḫıdmetler itdi ve Mıṣr'a gelmegi vaᶜde itdi. Vāḳıᶜā İstanbul'da şehr emīni olup Anaṭolı defterdārı olduḳdan ṣoñra Mıṣr'a defterdār olup geldi. Murādı teḳāᶜud idi. Taḳdīren bile Rūm'a kendi varup yine baş defterdār oldı. Māl-dārlıḳ ile müttehem olmaġın Sulṭān Murād gibi nā-murād bilā-ẕenb ü cünḥa kendüyi girift idüp ekṣer emvālini yaġmā itdüklerinden ṣoñra ẕikr olan miḳdār mālı ḫazīneye aldılar ẓulmen. Çün Sulṭān Meḥmed ᶜadlile pādişāh oldı, riᶜāyet idüp bir yire paşa itmek istedi, ammā ol vaᶜdesi [136a] muḳteżāsınca Mıṣr'da müteḳāᶜid beglerden olup geldi vech-i meşrūḥ üzere. Çün ki intiḳāl itdi, ḫāliyā ümmü'l-veledi oġlum Muṣṭafā'da olmaġın menāḳıbını yazmaġı istidᶜā itdi. Vaᶜde itmiş idüm. [405]"اَلْعِدَةُ دَيْنٌ" mübteġāsınca yazılmışdur ki edā-yı deyn dāfiᶜ-i şeyn olup dāll-i deyndür. Ol tevbe ve tevfīḳ ve hidāyetle ḥacc idüp intiḳāl itdi. Raḥimehullāh. Ve ol ẓālime ẓālimlerüñ mālı ḳalup vebāl yüklenüp gitdi. Maᶜlūm ola ki Beyt:

405 "Söz, borçtur." *el-Muᶜcemu'l-Evsat*, 4/23; *el-Muᶜcemu's-Sagīr*, 1/256; *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh,* 7/3058; *Feyzu'l-Kadīr*, 4/377; *el-Makāsidu'l-Hasene*, 1/453; *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī),, 2/66; no:1719.

Yaşar kerkes kim āzār olduġıçun
Ṭoġan durmaz ziyān-kār olduġıçun

Neşr: Pes Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ḳaddesellāhu rūḥahu'ş-seniyye Emīr Beg'e eyitdi: "Reᶜāyāya riᶜāyet gerek, anlar māl-dar olmaḳ ister, senüñ cihān-dārlıġuña bāᶜiṣdür. Māl-ı enfāl isterseñ var ġazā eyle, ammā Ḫıżr'ı senüñ ẓālim muḥaṣṣıl bege virmek muḥāldür" diyüp ġażabullāh ile baᶜżı kelimāt itmegin bī-iḫtiyār Emīr Beg cümle cürminden ferāġat idüp şeyḫe iᶜtiẕār ider.

Çün şeyḫ menziline gelür, Ḫıżr'uñ muḥaṣṣılı üç yüz filori ᶜöşr ister. Şeyḫ buyurur ki "Emīr Beg anuñ cürminden ferāġat itdi. Aṣl merfūᶜ olıcaḳ ferᶜ daḫı medfūᶜ olur." Muḥaṣṣıl ġılẕat ider ve eydür ki "Ben anı bulduġum yirde ḳahr ile aluram Emīr Beg emri ile." Şeyḫ eydür ki "Ben ẓālime iḫtiyārum [136b] ile maẓlūmı virmezem. Var emīrüñe şikāyet eyle. Eger ḳudreti var ise varsun kendüye ᶜilāc itsün" didükde muḥaṣṣıl varup Emīr Beg'e şikāyete mübāşeret itdügi sāᶜat Emīr Beg'i bir ḳulınc ṭutup bir eleme mübtelā olup bir rence uġrar ki şeyḫ didügi gibi kendü ᶜilāc tīmārından her vechile ᶜāciz ḳalup bir dürlü çāre ile pezīr olmayup ḥattā ḫıdmet-kārları aġlaşurlar ve ḥukemā ve eṭıbbā mütehayyir ve meʾyūs ḳalup hemān eṭrāfını dolaşurlar, hemān bir nökere bunı dir ki "Bańa ol Ḥażretü'ş-Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ḳaddesellāhu sırrahu'ş-seniyye ḥażretlerini meded yitişdürüñ!" diyüp hemān bī-ḫod olup dili ṭutulur.

Pes Ḥażretü'ş-Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ḳaddesellāhu sırrahu'ş-seniyye ḥażretlerine cümle begler ve ḳulları aġlaşuraḳ varup tażarruᶜ vü niyāz ile daᶜvet iderler. Nıṣfu'l-leylde şeyḫ varup fe-bī yabṭış āleti olan mübārek elini ol aġrıyan yirine ḳoyup bir Fātiḥa-i şerīf oḳuyup ol ḳulınc ṭutan yire mübārek elini sürdügi gibi bi-iẕnillāhi taᶜālā [137a] hem ol sāᶜat aġrısı sākin olup gözi açılur. Şeyḫe dir ki "Elḥamdülillāh diñlendüm, hīç zaḥmetüm ḳalmadı" diyüp şeyḫüñ mübārek elini öpüp yüzine gözine sürer ve ḫazīnedāra dir ki "Şeyḫüñ fuḳarāsına yüz altun neẕr itmişdüm, anı teslīm eyle." Şeyḫ ḥażretleri buyurur ki "Maḥbūs olan

Ḫıżr'a vir anı ki niçe gündür fuḳarānuñ ḳonuġıdur ve muḥaṣṣıl elem virüp muḥaṣṣılāne ister." Pes Emīr Beg muḥaṣṣıla ḥayḳırup eydür ki "Ben sańa ḳaçan didüm ki varup andan muḥaṣṣılāne dile! Varup şeyḫüñ ḫıdmetine benden yalan söyleyesin! Pes min baʿd andan bir nesne isteme, yoḫsa seni helāk iderem!"

Çün Keçeci Şeyḫ ʿAlī, Gülşenī'nüñ bu taṣarrufātını müşāhede ider, ol keçe gibi ḳatı ḳalbi, ḳat ḳat göñli yumuşayup ʿāhen-i menfūşa dönmiş, bī-iḫtiyār şeyḫe inābet itmiş ve cümle mürīdleri ve tevābiʿiyle bende olmış. Şeyḫ ḥażretleri oġlı Ḫıżr'ı ḫalvetden çıḳarmayup babası Şeyḫ ʿAlī'yi daḫı bir ḫalvete ḳoymış. Ol eṣnāda ekṣer dervīşler ile bir erbaʿīn çıḳarmışlar. Ammā şeyḫ-zāde Ḫıżr beşinci ism vāḳıʿasın getürüp maẓhar-ı ḥayāt olmaġın Gülşenī ańa ḫilāfet virür. Pederi Şeyḫ ʿAlī'ye emr ider ki bir ḫalvet çıḳara. Çün yedi gün tamām olur, ṣamediyyet tecellī idüp ẓāhir ü bāṭın ve evvel ü āḫır külliyetini iḥāṭa ider, pes çün Gülşenī'ye anuñ maḳāmı maʿlūm oldı, ańa daḫı ḫilāfet [137b] virdi, oġlı Ḫıżr'ı ańa tābiʿ ḳıldı ve bir cāmiʿde ẕikre meşġūl olmaḳ emr eyledi. Pes her cānibde ẕikrullāh istīlā buldı.

Menḳūl-i maḳbūl oldur ki merḥūm ve maġfūr Gülşenī ḳaddesellāhu'l-Ġaniyyu sırrahu's-seniyye'nüñ ḫalīfetü'l-ḫulefāsı olan ezhed-i fuḳarā ve evraʿ-ı ṣulaḥā cemīʿ-i ḥālde Rabbü'l-ʿālemīnüñ ḥāmidī Mevlānā Ḥācī ʿAlī-i Āmidī raḥmetullāhi ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿaten, evāyilinde tüccār-ı ẕevi'l-iḳtidār ve ṣuleḥā-yı kibārdan idi, hemīşe zekātıyla fuḳarāya muʿīn olup ehl-i yaḳīne yaḳın idi. Çün Gülşenī ḥażretleri vaʿẓ ü inşādla ehl-i istiʿdādı ceẕb ve irşād itdi, Ḥācī ʿAlī hemīşe ḫıdmetlerinde dāyim ḳāyim ve ẕikr ü evrāda mülāzım olup ḫalvāt ve celvātda bāṭın u ẓāhir ile ḥāżır olmaġın niçe erbaʿīnden ṣoñra ḫilāfet virdi.

Ammā Ḥācī ʿAlī, ehl ü ʿıyāl[i] olmaġın Gülşenī'nüñ icāzetiyle kesb-i ḥelāl içün ticāret iderdi. Zeynel Ḫān fetretinde Āmid'de ʿAbdülḥayy nām bir ẓālim vālī ḫalḳa müstevlī olmış idi. Ḥācī ʿAlī Ḫalīfe'nüñ atını dutup ulaḳlıġla Mārdīn'e irsāl itmek ister. Ḥācī ʿAlī, şeyḫ ḥażretlerine ʿarż ider. Şeyḫ bir dervīş gönderür ki "Ẓulmile dervīşlerüñ esbābına

taᶜaddī itmek bāᶜiş-i inḳılābdur. Ḥācī ᶜAlī'nüñ atçaġuzın vir ki anuñ murādı oldur ki anuñla ḥelāl [138a] rızḳ ḥāṣıl idüp ehl ü ᶜıyāline kefāf idüp ᶜibādete meşġūl ola. Eger virmez iseñüz sizüñ rızḳuñuza żarar gelür." Dervīşe böyle cevāb virür ki "Ḥācī ᶜAlī'nüñ ḫalḳdan ne farḳı vardur? Ṣabr itsün, atı Mārdīn'den gelince." Dervīş şeyḫe irşādı ḥālinde bu ḫaberi meclisde getürür. Şeyḫ bir ān murāḳıb olup Ḥācī ᶜAlī'ye naẓar idüp eydür ki "ᶜAbdülḥayy'ı meyyit olan ḥayye gibi getürdiler, pāre pāre idüp aṣa ḳodılar" didükde Ḥācī ᶜAlī ve cümle meclis ḫalḳı işidürler. Fi'l-vāḳiᶜ çün Emīr Beg Āmid'i alur, ᶜAbdülḥay, ᶜAlā-i devle cānibinden ḥükūmet itdügi içün elin ve ayaġın ve burnın kesüp ṣalb ider. Şöyle ki şeyḫ daḫı dilek ider, ḫalāṣına rıżā virmeyüp Emīr Beg dir ki "Size ve bize anuñ ne maḳūle ḫāyin idügi maᶜlūmuñuzdur. Luṭf idüp anı şefāᶜat itmeñ" diyüp ḳatl ider. Ḥācī ᶜAlī Ḫalīfe ve sāyirler ki sābıḳan şeyḫüñ didügi kelām maḥfūẓları idi, dirler ki ol çoḳdan maḳtūldür. Çün Emīr Beg, Ḥācī ᶜAlī'nüñ atı ḥikāyetini istimāᶜ ider şükr ider ki "Elḥamdülillāh, ben daḫı işābet itmişem" dir.

Menḳūldür ki cümle ehl-i Āmid Gülşenī ḥażretlerine mürīd olup ḥattā kefereden niçesi müsülmān olup dervīş olurlar ve bir niçesi [138b] daḫı īmāna gelmek ṣadedinde iken meẕkūr ḳalbi meyyit olan ᶜAbdülḥayy, pādişāhuñ cizyesine żarar ider diyü şeyḫ ḥażretlerine ᶜadāvet-i dīniyye idüp kāfirleri daḫı īmāna gelmekden menᶜ ider. Ol ḫannāsuñ ḫavfından ẓāhiren müsülmān olamazlar imiş, tā kim ṣalb olur, ṣoñra gürūh gürūh efvācen gelüp müsülmān olur: [406]"اَلْمُؤْمِنُونَ كَالْبُنْيَانِ الْمَرْصُوصِ يَشُدُّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا" müẕāheretine dāḫil olup [407]﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ muḳteżāsınca ḳardaşlar ile müctemiᶜ olup yek-dil ve yek-cihet olurlar ki[408]"اَلْمُؤْمِنُونَ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ" ittiḥādında vaḥdet bulurlar. Ammā anlar ki ḥizb-i şeyṭāndur, kendülere

406 "Mü'minler kenetlenmiş bina gibidir, birbirlerine güç verirler." Bu anlamdaki hadisler için bkz. *Fethu'l-Bārī,* 10/450; *ᶜUmdetu'l-Kārī*, 10154; *Feyzu'l-Kadīr*, 6/252.

407 "Mü'minler ancak kardeştirler." Hucurāt, 49/10.

408 "Mü'minler tek nefis gibidirler." *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Mişkāti'l-Mesābīḥ*, 7/3102; *Feyzu'l-Kadīr*, 6/442.

ziyān-kār olup ḳalurlar: ﴿إِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسيهُمْ ذِكْرَ اللهِ أُولٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلاَ إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾[409]

Maʿlūmdur ki ḥażret-i şeyḫ ʿayn-ı ʿışḳdur, cümle teʾlīfātında muṣarraḥdur, nitekim Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī maẓhar-ı ḳalbdür, anuñ daḫı kelimātında ʿayāndur, nitekim Şeyḫ Aḥmed, irşādında daḫı beyān iderdi ol zamān ki pederi maḳāmına ʿurūc idüp ʿışḳdan kelimāt iderdi, bī-iḫtiyār bir kerre āh iderdi yā hū dir idi, cümle ḥużżāra bir ḥāl ḥāṣıl olurdı ki ʿışḳdan lemaʿāt vāṣıl olurdı, münkir olanlar daḫı iḳrār iderler idi ve ol birr ü iḥsānla ṭarīḳ-i ebrāra giderler idi.

Gülşenī ḥażretleri [139a] ḫod Āmid'de bir mertebe ʿışḳ u şevḳle irşād ve keşf ü zevḳle inşād iderler imiş ki ekşer-i nās meclisden bī-hūş giderler imiş. Ḫaṭīb mürīdlerinden olmaġın bir kerre şeyḫ naẓar itmegin bī-hūş olur, minberden dutup indürürler, namāzı ġayrı kimesne ḳılur, ḥattā maġfūr Şāh Ḳāsım Envār-ı Tebrīzī ṭarīḳından, keẕālik Tebrīz'den Şāh Ḳāsım nām bir ṭālib-i envār-ı ʿallām, Gülşenī ḥażretlerinüñ ḫıdmetinde müdām ḳıyām üzere olur. Āḫır bī-ārām olup izdiḥām-ı enāmdan niçe eyyām şeyḫe selām ve istīlām idememegin Kütahyalı Muṣṭafā Ḫalīfe'den recā ider ki şeyḫe ʿarż idüp bir himmet naẓarın eyleye. Çün Mollā Muṣṭafā Ḫalīfe ḥażret-i şeyḫe ʿarż ider, Gülşenī ḥażretleri ceẕbe ile ḥayḳırur. İşidenlere ḥālāt-ı ʿacībe ḥāṣıl olur. Şāh Ḳāsım bī-ḫod olup meyyit gibi iki gün ʿaḳlı yirine gelmez. Çün ġarḳ-āb-ı maḥvdan sāḥil-i ṣaḥva gelür, ḥaḳāyıḳdan kelimāt ve deḳāyıḳdan küşūfāta başlar. Çün ṣorarlar ki "Sańa ne ḥāṣıl oldı ki böyle mebhūt ḳalduñ ve bunca gün bī-ḳuvvet olduñ ve sańa ne gözükdi ki seni böyle yeñdi ve ġalebe itdi?" Cevāb virür ki "Ol dem ki şeyḫüñ nefesi ḥayḳırmaġıla çıḳdı, ke-ennehu sūr-ı İsrāfīl çalındı ve benüm ḳalbüme bir nūr gibi nesne dāḫil olup [139b] beni bī-hūş itdi." Pes inābet ider, şeyḫ daḫı ḫilāfet virür.

Ḥācī ʿAlī Ḫalīfe'den oġlı Meḥmed Çelebi Mıṣr'da faḳīre pederinden naḳl itdi ki Āmid'de Gülşenī ʿaleyhi raḥmetullāhi'l-Ġaniyyi *Maʿnevī*'yi

409 "Şeytan onları hākimiyeti altına alıp kendilerine Allah'ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytan tarafında olanlardır. İyi bilin ki, şeytanın tarafında olanlar, ziyana uğrayanların ta kendileridir." Mücādele, 19/58.

taḥrīr ider iken baʿżı ḥālāt olur imiş ki kendi kendi ile münācāt ve ḥaḳāyıḳda ʿArabī, Fārsī naẓm ve neşr söyleşüp bī-ḫod olurmış. Gāhī baʿżı kelimāt ider imiş ve gāhī şöyle feryādla girye ider imiş ki hem-sāyeleri uyumaz imiş. Bu cümleden māʿadā ḳışa günde dervīşler ile günde üç kerre ṣoḥbet itdükden ṣoñra bir gün sekiz yüz seksen beyt yazmış.

Menḳūldür ki şeyḫüñ ḫulefāsından Şāh Ḳāsım-ı Tebrīzī sürʿat-i kitābetle meşhūr olmış. Bir gün Gülşenī dimiş ki "Göreyim sen altı beyt yazınca ben ḳaç beyt diyüp yazaram." Pes şeyḫ on sekiz beyt-i ʿArabī diyüp yazmış ki üç ol ḳadar olur.

Menḳūldür ki *Maʿnevī* ki ḳırḳ iki biñ beytdür, receb ayınuñ evvelinde ibtidā itmiş, gelecek recebüñ āḫırında itmām itmiş ki on üç ay olur ve bu eşnada niçe nesne daḫı taḥrīr ider imiş fuḳarā irşādından māʿadā ve gāh olurmış ʿālem-i ḥayrete varup bir yıl geçüp bir beyt dimez imiş. Mışr'da beş kātibe mışrāʿlar yitişdügi ḫod beyān oldı, ḫuṣūṣā vezn ve ḳāfiye ve maʿnā ve lisān muġāyir iken. Āḫır beş [140a] kātib sīnesi gürüldisinden taḥammül itmeyüp aġlayuraḳ mescidden ṭaşra giderler ki faḳīr Ḫayāli Efendi merḥūm Mışr'da ve hemşīre-zādeleri Fetḥullāh Efendi İstanbul'da ve Ḳapucı İlahī Muṣliḥuddīn Efendi Kaʿbe'de naḳl itdiler ki bu üçi *Maʿnevī* ve *Anḳā* nām ve Fārsī dīvān yazarlar imiş. Ammā Türkī *Dīvān*'la *Rubāʿiyyāt*'ı Ḥasan Efendi ile Rūşenī-i Ṣānī yazar imiş ki her birine birer mışrāʿ yitişdürür imiş. Faḳīre her zamān şeyḫüñ kelāmı şarḳı olup bī-tekellüf ve sāde gözükür idi, meger aṣlā iltifāt itmedüklerinden imiş.

FAṢL ḲARA ĀMİD ẒULUMĀTINDAN RŪŞENĪ HİMMETİ İLE GÜLŞENĪ GÜLŞEN-İ ŞĀM'A ʿAẔĪMET İDİNCE İKİNCİ HİCRETDE ÇEKDÜGİ MİḤNET BEYĀNINDADUR

Ḥażret-i Gülşenī nevverallāhu mażcaʿahu's-seniyye Āmid'de iken Emīr Beg, ʿAlā-i devle ḥīle ide diyü Ḳızılbaş'a müteveccih olmış. Şeyḫ ḥażretleri, Ḳuds'e gitmegi muḳarrer idicek Emīr Beg sebebin suʾāl itmiş. Şeyḫ eyitmiş: "Çün sen meẕhebüñ tebdīl itdüñ, biz daḫı Ḳuds'e

ẕāhib olalım." Emīr Beg dimiş ki "Ḥāşā ki ben meẕhebüm tebdīl idem, ammā ʿAlā-i devle beni daʿvet itdi, ḥīlesinden ḳaçup şāha ilticā iderem ve senüñ ve cümle mürīdlerüñ meʾūnetini ve emn ü emānını sipāriş itmişem" dimegin şeyḫ bir niçe müddet āsūde-ḥāl şeklinde oturup tevḥīde [140b] meşġūl olmış. Ammā kümūnda olan aḥvāli bi-ʿināyetillāh ḳalbine lāyıḥ olmaġın hemīşe gitmek fikrinde olup bir niçe kerre icāzet istedükçe şehrüñ ulunların şeyḫe şefāʿate gönderüp iltimāsla alı ḳorlar imiş.

Ḳızılbaş Rūm'a müteveccih olup Emīr Beg'i ṭaleb itmegin Emīr Beg şeyḫe taẕarruʿ idüp bile alı gitmek istemiş. Şeyḫ dimiş ki "Ben sańa naṣīḥat ider iken kendü elümle tehlikeye mi mülḳā olayım? Egerçi ben "مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا"[410] emriyle meʾmūrum, ammā varmaḳ cāyiz degildür" diyüp ḳalmış. Ammā Emīr Beg "Gelince gitme!" diyüp lābe ve taẕarruʿ itmiş, şeyḫ daḫı defʿ-i maẕarrat içün ḳabūl itmiş.

Pes Emīr Beg şehri şeyḫ ile ḳardaşı Ḳayıtmaz Beg'e ışmarlamış ve gitmiş. Ḳayıtmaz Beg hemīşe şeyḫüñ ḫıdmetine gelüp añuñ emrinsiz nesne itmez imiş. Şeyḫe iki aydan ṣoñra bu maʿnā nümāyān olur ki Emīr Beg ġayri yire ʿaẕīmet ide. Ḳayıtmaz Beg'e bu maʿnānuñ ṣūretini bildürüp andan daḫı Ḳuds'e gitmege icāzet ister. Ol daḫı kemāl-i maḥabbetinden icāzet virmeyüp muttaṣıl ekābir-i ʿulemā vü meşāyıḫı şefāʿate gönderüp māniʿ olurmış. Şeyḫ bir gün tenhā atına binüp ehl ü ʿıyālin terk idüp gitmiş. Egil ḳalʿasına varur ki ḥākimi Ḳāsım Beg nām, şeyḫüñ mürīdi imiş, ammā Ḳayıtmaz ile ʿadū olmaġın ādemleri gelüp Āmid eṭrāfını tālān iderler imiş.

Çün Ḳāsım Beg'üñ atluları yine yaġmāya gelürler imiş, şeyḫ rāst gelüp anları menʿ ider, el-ʿavdu aḥmedu diyüp [141a] şeyḫüñ emrine muṭīʿ olup dönerler. Ve Ḳayıtmaz, şeyḫüñ ol ʿaskeri döndürdügin işidür, şeyḫüñ ehl ü evlādını ḫalīfeleri ile cemīʿ-i mühimmātlarını görüp

---

410 "Ölmeden önce ölünüz." *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Masābīh*, 8/3256; *Tuhfetu'l-Ahvezī*, 6/515; *el-Makāsidu'l-Hasene*, 1/682; *Keşfu'l-Hafā*, (Hindāvī), 2/350;no:2669.

taᶜẓīmle şeyḫe irsāl ider ve bir mektūb virüp tażarruᶜ ider ki Ḳāsım Beg'le mā-beynlerin ıṣlāḥ eyleye. Pes mektūbını şeyḫ Ḳāsım Beg'e gösterür ve şeyḫ buyurur ki "Emrullāh mūcibince mā-beynüñüzi ṣulḥ vācibdür ki Allāh taᶜālā buyurur: ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾[411] Ḳāsım Beg daḫı emre muṭīᶜ olup ṣulḥe rāżī olur.

Pes şeyḫ teᵓkīd-i ᶜahd içün Ḳayıtmaz Beg'e mektūb gönderür. Baᶜde'l-ᶜahd yollar açılup emn ü emān üzere olur. Bu eṣnāda Diyārbekr begligin Ḳızılbaş, Ustacalu oġlı Ḳaçar Meḥmed Beg'e virüp Tebrīz'den irsāl ider. Pes gelüp dere kenārına ḳonup Ḳayıtmaz Beg'e elçi gönderür ki şehri şāhuñ emriyle aña teslīm ide ve kendi şāh ḫıdmetine gide. Eger eyilik ile virmez ise ben şehri alduḳda başına belā gelür diyicek, Ḳayıtmaz elçiyi mütesellī idüp gönderür. Ammā ᶜAlā-i devle'ye ᶜAbdülvehhāb nām vezīrini irsāl ider ki Ustacalu oġlı'nuñ defᶜine bir çāre eyleye ve Ḳāsım Beg'e daḫı bir muᶜtemedini irsāl ider ve çoḳ tażarruᶜ ve bī-nihāyet iltimās eyler ki şeyḫi küllī ibtiḥāli ve lābe eyleyüp kendüye göndere ki eger şeyḫ bunda olursa anuñ bereketi ile Ḳızılbaş defᶜ olur ve illā Āmid'i alduḳdan ṣoñra seni daḫı ḫużūrıla ḳomayup Egil ḳalᶜasın daḫı alur.

Pes Ḳayıtmaz Beg şeyḫ [141b] ḫażretlerine irsāl itdügi mektūbı Ḳāsım Beg kendi mektūbı ile ve elçi ile şeyḫe varup Āmid'e ṣalt gitmesini recā ider ki "Eger sen anda varup bereketüñ irişmezse Ḳızılbaş elinde niçe biñ ādem helāk olmaḳ lāzım gelür ve niçe müsülmānlar daḫı şefāᶜat iderler." Pes şeyḫ ﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ إِنَّ اللهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾[413] diyüp Ḳayıtmaz'uñ elçisi ve Ḳāsım Beg'üñ nāyibi Abdāl Beg'le Āmid şehrine müteveccih olurlar. Meger Ḳızılbaş şeyḫüñ geleceginden ḫaberdar olmış, yolda ādemler ḳomış. Ammā ol gice ġāyet ṣovuḳ olmaġın şeyḫüñ gelecegin iḫtimāl virmeyüp her biri menziline

411 "Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin." Hucurāt, 49/9.

412 "Ben, Allah'a dayandım." Hūd, 11/56.

413 "Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir." Mü'min, 40/44.

gitmiş. Şeyḫe "Bu sermāda gitmek münāsib degildür" dimişler. Şeyḫ dimiş ki "Bāʿiṣ-i necāt bu belā ve sebeb-i ḫalāṣ bu sermā olacaḳdur ki Allāh taʿālā buyurur: ﴿وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾[414] Çün gice ile Āmid ḳalʿasınuñ ḳapusına gelüp şeyḫ geldi diyü āvāz iderler, Ḳayıtmaz bi-nefsihi gelüp bārūdan görüp feraḥla açup taʿẓīmle dīvān-ḫānesinde mekān taʿyīn ider. Şeyḫ ḳabūl itmeyüp ben ḳanda istersem anda ḳonaram diyüp Şeyḫ Saʿd Medresesi'ne ḳonar ki aṣl bu defʿa Āmid'e Egil'den gelmekden murādı ol zāviyeyi ve ehl-i zāviyeyi hirāset imiş ki nā-ḫaḳ yire Ḳayıtmaz ṣāḥibini ḳatl itmiş ve cümlesin öldürüp müstaʾṣıl itmek niyetinde imiş. İrtesi Ḳayıtmaz Beg şeyḫe gelüp baʿde't-taʿẓīm dimiş ki "ʿAcebdür ki benüm ʿadūlarum menziline nüzūl itdünüz!" Şeyḫ dimiş ki "Ben bunları [142a] ḫalāṣ içün geldüm. Ol şikencede olanları daḫı ḫalāṣ eyle, yoḫsa bańa icāzet vir, varup gidem." Ḳayıtmaz eydür ki "Bunlar ʿAlā-i devle'ye mektūb irsāl eylediler ki gelüp Āmid'i taṣarruf ide." Pes şeyḫ dir ki "Eger ḫıyānet bu ise ʿan-ḳarīb sen daḫı ḫāyin olup ʿAlā-i devle'ye mürācaʿat ideceksin." Ol ḥīnde Ḳayıtmaz'uñ vezīri ʿAbdülvehhāb, ʿAlā-i devle'den gelüp maḥabbet-nāme getürüp dimiş ki "İşte oġlum Ṣarı Ḳaplan'ı ʿasker ile Ḳızılbaşı Diyārbekr'den sürmege gönderdüm. Ümīddür ki münhezim eyleye." Çün Ḳayıtmaz şeyḫe bu ḫaberi beyān ider, şeyḫ dir ki "Ḫıyānet sende idügi ẓāhir oldı ki ʿAlā-i devle'den meded istemişsin" diyicek Ḳayıtmaz şermende olur. Ammā taẕarruʿ vü niyāz idüp eydür ki "Emrüñüz üzere sizi Ūrha'ya ḫoş ḥāllıḳ ile irsāl ideyim, ammā luṭf u keremden ʿAlā-i devle ile mā-beynümüzi ṣulḥden ṣoñra kerīmesini bańa isteyesiz ki bāʿiṣ-i ʿaḳd-i maḥabbet ola ki ḥażretüñüñ mürīdi olduġına mektūbları şāhiddür. Ve sābıḳan birāderüm Emīr Beg'le ṣulḥe daḫı siz bāʿiṣ olduñuz ki Şāh Ḳāsım'ı irsāl itmiş idüñüz. Şimdi ḫod size vācibdür ki Ḳızılbaş-ı evbāşı ṭarda sebebdür." Pes şeyḫ dimiş ki "Ben elçilik ādemisi degilem, ammā Ḳuds-i şerīfe müteveccih olup yolda ol ḫayrlı maṣlaḥatı beyān idüp iḳdām ideyim. Lākin irādetullāh aḳvādur. Ve sen müderris ʿAbdurraḥīm Çelebi'yi irsāl eyle ve

414 "Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken siz onu hoş görmezsiniz." Bakara, 2/216.

ol şikencede olan [142b] maẓlūmları ḫalāṣ eyle ve benden ṣoñra ehlümi ve tevābiʿümi yaz olduḳda irsāl itmegi şarṭ eyle. Ola ki dünyāda nefʿüm olmaz ise āḫiretde ʿināyetullāh ile nefʿüm ola" diyü Fātiḥa oḳur. Ṣoñra ḫalīfelerine dir ki "Dünyāsı tamām oldı, ammā şehādet kendüye fāyide idecekdür."

Baʿdehu ʿAbdurraḥīm Çelebi ile Ūrha'ya ʿaẓīmet ider. Çün Erġani ḳalʿası ile Çermik ḳalʿası Ḳızılbaş'uñ taṣarrufında imiş; işidürler ki Ūrha'ya elçi gider, bir ḳaç gün beklerler, gelmeyicek ḳalʿalarına giderler. Şeyḫ ḥıfẓ-ı Ḥaḳ'da geçüp Ūrha'ya ḳarīb olıcaḳ ʿAlā-i devle vezīrin ve beglerin şeyḫe istiḳbāle gönderüp alup şehre getürüp bir münāsib ḫāne döşeyüp cümle lāzım olanı müheyyā idüp küllī ḫıdmetler itmiş. Şeyḫ Ḳuds'e gidecegin ẕikr itmiş. Baʿdehu ʿAlā-i devle, Ḳayıtmaz'uñ elçisinden kāġıdını alup tażarruʿıñ görmiş, şeyḫden murādını ṣormış. Şeyḫ eyitmiş: "el-ʿabdu yudebbir vallāhu yuḳaddir."[415] Gerçi irādetullāh gizlidür, ammā anuñ murādı sizüñ kerīmeñüzi kendüye ister" diyicek şeyḫüñ ḫāṭırı içün rıżā virüp birāderi ʿAbdurrezzāḳ Beg'i vekīl idüp cümle begleri cemʿ idüp ḳāżī ʿaḳd yazmış. Ammā şeyḫ muttaṣıl mā şāʾallāhu kāne ve mā lem yeşeʾ lem yekun diyü müteʿaccib oturur imiş.

Duʿācı Dede ḥikāyet iderdi ki "Şeyḫ beni çaġırup didi ki [143a] 'Duʿā itdügüñ vaḳt ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾[416] āyetini daḫı derc eyle.' Çün şeyḫe naẓar itdüm, mübārek gözlerinden yaş gelürdi. Bana daḫı bir ḥālet oldı ki duʿāda dilüme muṣībet ve firāḳ ve hezīmete müteʿallıḳ kelimāt gelürdi. Pes dört günden ṣoñra Ṣaru Ḳaplan'uñ hezīmeti ḫaberi geldi. ʿAlā-i devle'nüñ ʿaskeri daḫı Ḳızılbaş ḫavfından ṭaġılmaġa başlar.

Pes ġāyetle perīşān olup Diyārbekr sevdāsını terk ider. Ūrha'dan Marʿaş'a gider. Şeyḫ daḫı Ḳuds'e gitmege icāzet ister ʿAlā-i devle eydür ki "Ben Marʿaş'da ʿasker tedārük idüp Ustacalı oġlı üzerine giderem ki Ḳızılbaş'ı müsülmānlardan defʿ idem." Şeyḫ eydür ki "Anlaruñ istīlāsı

---

415 "Kul tedbir eder, Allah takdir eder."

416 "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz." Bakara, 2/156.

emr-i Ḥaḳ'ladur ki [417]"كَمَا تَكُونُوا يُوَلَّ عَلَيْكُمْ" muḳteżāsınca ḫalḳa bu belā musallaṭ olmışdur. Pes sen hemān kendi memleketüñ ḥıfẓına meşġūl ol ki [418]"كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْؤُلٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ" ᶜAlā-i devle dir ki "Çün ki elbette Ḳuds'e müteveccih olursın, imdi Ḥısn-i Mavṣıl'a var ki oġlum Ṭuraḳ andadur, hem Āmid'e ḳarībdür, ehl ü ᶜıyālüñden ḫaberdar olursın." Şeyḫ daḫı istiḥāre idüp ḳabūl ḳılup Ḥısn-i Mavṣıl'a varur. ᶜAlā-i devle'nüñ iki oġlı Ṭuraḳ Beg ve Aḥmed Beg anda imiş, şeyḫe inābet idüp şeb ü rūz ẕikr ü fikrle ḫıdmetinde olurlar. Ṣoñra babaları anlara ve şeyḫe mektūblar gönderüp şeyḫden iltimāsla temānna ider ki "İştiyāḳum ziyāde oldı. [143b] Luṭf idüp gelüp bizi müşerref idesin." Ve oġullarına ibrām ider ki şeyḫe minnet ile ibrām u ilḥāḥ idüp cümle mühimmāt-ı ṭarīḳ ile maᶜa-ziyāde pederlerine irsāl ideler.

Pes tażarruᶜ vü niyāzla babalarınuñ mektūbını ᶜarż iderler ve dirler ki "Gerçi sizüñ gitmeñüze bizüm rıżāmuz yoḳdur, ammā babamuz iştiyāḳını ᶜarż iderüz. Emr sizüñdür" diyicek şeyḫ ḳabūl idüp Marᶜaş'a gider. Çün ḳarīb olur, ᶜAlā-i devle vezīrlerin ve sāyir aᶜyānı üslūb-ı sābıḳ üzere irsāl idüp getürüp cāmiᶜ ḳurbında medresesinde ḳondurup cemīᶜ-i mihmān-dārlıḳ ḫıdmetin yirine getürmiş. Çün mülāḳāt olmış, pürsişden ṣoñra dimiş ki "Ehl ü ᶜıyālüñ ġamını çekme ki ᶜaskerle varup çün Ḳızılbaş'ı refᶜ idem, anları getürüp senüñle Ḳuds'e irsāl idem." Şeyḫ: "Aṣl irādetullāhdur. İnşāᵓallāh ḫaberi anlar getürür" dimiş ki "eger inşāᵓallāh diye idüñüz, size enfaᶜ idi" ve bu beyti oḳumış.

Meṣnevī: Ger Ḫudā ḫᵛāhed neguftend ez-baṭar
Pes Ḫudā binmūdeşān ᶜacz-i beşer[419]

---

417 "Siz nasıl iseniz yönetiminiz de öyle olur." *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Mişkāti'l-Masābīḥ*, 4/1355; *Feyzu'l-Kadīr*, 6/404; *Avnu'l-Maᶜbūd*, 5/62; *Keşfu'l-Hafā*, (Hindāvī), 1/165:no:427.

418 "Her biriniz birer çobandır ve her biriniz güttüğünden sorumludur." *Sahīhu'l-Buhārī*, 2/5; 7/31; 9/62; *Sahīhu Muslim*; 3/1459; *Sunenu't-Tirmizī*, 3/260; *Musnedu Ahmed*, 9/156; *el-Edebu'l-Mufred*, 1/81.

419 Kibirlerinden "Allah dilerse" demediler; Allah da onlara beşerin aczini gösteriverdi. *Mesnevī*, 1: 48.

Neṯr: Merḥūm Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu ḳabrehuma's-seniyye ki baʿżı ḫulefā ve ʿıyāliyle Āmid'de ḳalmışlar idi, ḫaber alurlar ki Ḥüseyn Çelebi oġlı Aḥmed Çelebi, şehr ketḫudāsı Cihān Beg-zāde Şāh Ḥasan'ıla ittifāḳ idüp şehri Ḳızılbaş'a virmek isterler. Pes Seyyid Emīr Aḥmed bin Gülşenī, Muṣṭafā Ḫalīfe [144a] ile Gerger ḳalʿasından şehre yimiş getürenler ile bir niçe tehlikeden ḫalāṣ olup Gerger'e irişürler. Bir müfsid, ḳalʿa begine dir ki "Bir Rūmī mollā bir müsülmānuñ oġlını alup ḳaçayor." Pes beg Emīr Aḥmed ile Mevlānā Dervīş Muṣṭafā'yı getürüp ḥabs ider. Meger ḥażret-i şeyḫüñ Mollā Ḥasan nām bir ḫalīfesini Gerger begi şeyḫ idinüp hemīşe Gülşenī menāḳıbını dinleyüp eglenür imiş. Ḥasan Ḫalīfe, Emīr Aḥmed'le Muṣṭafā Ḫalīfe ḥabs olduġını istimāʿ itdükde varup bege ḫāllerin bildirür. Pes beg ʿiẕẕet ü ikrāmla ḥabsden çıḳarup küllī taʿẓīm ider; ol müfside bī-ḥadd ḥadd urup ḥabs ider. Ammā Emīr Aḥmed ﴿وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾[420] didükde ḥabsden ḫalāṣ eyler.

Pes Emīr Aḥmed bin Gülşenī'yi ki pīrden ṣoñra mürşid-i cihān ve mürebbī-i sālikān olmışdur, cümle mühimmātını görüp Muṣliḥuddīn Ḫalīfe ile pederi Gülşenī'ye Marʿaş'a irsāl eyler. Sābıḳan şeyḫ işāret itdügi üzere Āmid alınup Ḳayıtmaz ile vezīri ʿAbdülvehhāb'ı şehīd itdükleri ḫaberini anlar getürmegin ʿAlā-i devle, Ḳayıtmaz'a vaʿdesi muḳteżāsınca ḫıdmet ve meded idemeyüp ihmālinden ve şeyḫ ḥażretlerinüñ işāreti olduḳda şübhe itdügünden ve Ḳızılbaş'ı Āmid'i alup ekṯerini ḳatl itdüginden ġāyet perīşān-ḥāl olup niçe gün şeyḫe bulışmaġa ḥicāb ider. Ramażān [144b] imiş. Çün ʿīd olur, namāzda şeyḫle muṣāfaha idüp iḳdāmla sarāyına alı gider. Şermende olup başın aşaġa idüp sükūt ider. Āḫır şeyḫ eydür ki "Sulṭān Murād-ı ʿOṯmānī nevverallāhu ḳabrehu bu mıṣrāʿı dimiş (mısrāʿ): "Rūzigāruñ şiddetinden ensimüz endipdür"

420 "Öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah, iyilik edenleri sever." Āl-i İmrān, 134/3.

Neşr: Ve buyurmış ki ‘Her kim buña bir mışrāᶜ diye, yüz biñ aḳçe vireyim.’ Pes bir şāᶜir dimiş ki (mışrāᶜ): “Ḳapularda ḳalmışuz şanmañ yirimüz dipdür”

Neşr: Pes merḥūm Sulṭān Murād’a ḫoş gelüp vaᶜdesi üzere ol yüz biñ aḳçeyi virür. Bir ḥarīş imām ḫᵛāce eyitmiş ki ‘Ben bundan eyi mısrāᶜ direm, lākin bańa daḫı yüz biñ aḳçe muḳaddemā gelmek gerek.’ Merḥūm yüz biñ aḳçe daḫı ańa virüp oḳı diyüp teklīf ider. İmām dir ki ‘Benüm sulṭānum (naẓm): “Bu senüñ sulṭānlıġuñla ḳudret ü miknet ki var” Mışrāᶜ: “Eńsiñ endince bizüm ḫod ödümüz ṣıdıpdur”

Neşr: Pes Sulṭān Murād merḥūma ḫoş gelüp niçe riᶜāyet daḫı ider. Baᶜdehu şeyḫ dir ki “Ġālibā bizüm ḥālümüz daḫı böyledür.” ᶜAlā-i devle ḥażret-i şeyḫüñ remzle bu ḫaberin istimāᶜ itdükde ḥayreti daḫı ziyāde olup şeyḫe bizüm ḳuṣūrumuzı ve ihmālümüzi ᶜafv eyle diyüp duᶜā temennā ider. Şeyḫ duᶜā idüp cüdā olur.

FAṢL ŞEYḪÜÑ MARᶜAŞ’DAN MUNFAṢIL OLUP MIṢR’A İTTİṢĀLİDÜR

İttifāḳ bir ḫatun ᶜAlā-i devle’nuñ ḥarem-i ḫāṣṣından gelüp dir ki “Ulus bir biriyle muḳātele ideyorurlar. Sulṭān’a söyleyüp menᶜ eyleñ ki sizüñ sözüñüz ḳabūl ider.” Şeyḫ dimiş ki [145a] “Bu benüm şuġlüm degildür. Eger meşāyıḫ ve ᶜulemā mā-beyninde muḥaḳeme lāzım gelse görsem olur, ammā Şāh Ḳāsım itse olur” diyü cevāb virür ve buyurur ki “Bu sizüñ ḳıṣṣañuz bizi ẓulmet-i Ḳara Āmid ve tereddüd ü raᶜşa-i Marᶜaş’dan ḫalāṣ idüp nūr-ı mışr-ı ḥaḳīḳatümüzde bī-tereddüd berḳarār idecekdür” diyüp Fātiḥa oḳur.

Meḥmed Çelebi, babası Ḥācī ᶜAlī Ḫalīfe’den naḳl ider ki dimiş ki “Ol demde şeyḫüñ Mışr’a gitmesini muḥaḳḳaḳ bildüm ve cümle ḫulefā vü dervīşāna beyān ḳıldum. Anlaruñ daḫı niçesi vāḳıf olmış ve bu işārete ᶜārif olmış. Ammā ben ġam-nāk oldum ki beni Diyārbekr’de ḳoyacaġın bildüm.”

Ol eṣnāda şeyḫ ḥażretleri ᶜAlā-i devle ile cemᶜ olur. Şeyḫi dilege geldi ẓann idüp dir ki “Bunlar benüm ḫaṣmumı ḫalāṣ idüp bańa cefā itdiler.

Ben daḫı niçesini ber-dār iderem" diyüp vezīrine bir ḳaç ᶜaṣā urur. Şeyḫ eydür "Senüñ ẓālimleriñe benüm ne daḫlüm var!" diyüp ḫānesine gitmek ister. ᶜAlā-i devle tażarruᶜ idüp şeyḫi alı ḳoyup bade'ż-żiyāfe dir ki "Ben anlaruñ günāhlarından geçdüm, hemen senüñ ḫāṭıruñ ḫoş olsun."

Şeyḫ evine geldükde Şāh Ḳāsım'ı irsāl eyler ki "Elbette ben Ḳuds'e giderem, icāzet virsün" dir. ᶜAlā-i devle şeyḫi żiyāfete çaġırup tażarruᶜ vü lābe ile dir ki "Bizden ne küstāḫlıḳ ṣādır oldı ise ᶜafv eyle ki benüm murādum inābet idüp senüñ rıżāñda olmaḳdur ve bir ᶜālī ḫānḳāḫ yapup ekṣeriyyā ḫıdmetüñde olmaḳdur. Şām [145b] vilāyetinde seni ᶜArab şeyḫlerine ḳıyās idüp hem-zebān az olmaġın ġarīb olursın." Şeyḫ buyurur ki "Ben şeyḫlik ᶜunvānına tenezzül itmem ve bu memālik-i dünyā-yı ḫasīseye ṣıġmam ve benüm bir ḫazīnem vardur ki ne ḳadar ṣarf itsem dükenmez ve intihā-pezīr degildür ve ḫarc itdükçe ziyāde olur." ᶜAlā-i devle ṣorar ki "Ol ḫazīne nedür?" Ḥażret-i şeyḫ eydür ki "ᶜİlmle ḳanāᶜatdür." Çün ᶜAlā-i devle şeyḫüñ ᶜazmin cezm ider, tażarruᶜ idüp eydür ki "Şol şarṭla icāzet virürem ki ᶜArab'da çoḳ durmayup ᶜanḳarīb yine bizi müşerref idesin." Şeyḫ ḫażretleri eydür ki "Eger ᶜurūcdan ṣoñra rücūᶜ ola, ḫıdmetdeyüz" diyüp bu āyeti oḳur: Ḳālallāhu taᶜālā: ﴿إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾[421]

Pes sefer esbābını cümle müheyyā idüp dervīşlere teslīm ider. Çün saᶜādetle sefere müteveccih olur, ᶜAlā-i devle bile çıḳup şeyḫ daḫı duᶜā idüp vedāᶜ ider ve cānib-i cenāb-ı Ḳuds'e gider.

Bir erbaᶜīn çıḳarup ḫulefā ve dervīşānla müşāvere ider ki "Mıṣr'a mı müteveccih olalım, yoḫsa Rūm'a mı gidelim?" İki fırḳa olurlar. Gülşenī ḫażretleri buyurur: "Rūm merᶜā-yı nefs ü bedendür ve Mıṣr mesken-i gülşen ü rūşendür" diyüp Mıṣr'a ᶜaẓīmet ider.

---

421 "Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz yalnızca Allah katındadır. O, yağmuru indirir, rahimlerdekini bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." Lokman, 31/34.

YEDİNCİ TAḲALLÜB

Mışr'da Olan ᶜUmūrı ve Şarḳ u Ġarbda Ẓuhūru İtyānındadur

Maᶜlūm ola ki bu taḥrīr cümle Şeyḫ Aḥmed bin Gülşenī'nüñdür ki menāḳıba anlar ġayrıdan aᶜlem idi. Pes buyurur ki sābıḳan beyān olmışdı [146a] ki ḥażret-i pīr rażıyallāhu ᶜanhu vāḳıᶜasında görmiş idi ki bir zāviye bünyād eyleye ve ḳablehu daḫı beyne'n-nevm ve'l-yaḳaẓa bir ḳubbe-i ᶜālī görmiş idi ki bir büyük penceresinde otırup ḥuccācı müşāhede ider idi ki Mekke ile kendi mā-beyninde ḥicāb yoġımış. Pes her zamān buyurur imiş ki "Cümle ᶜAcem ü ᶜArab'ı gezdüm, ol mevżiᶜi bulmadum; ḳırḳ yıldur ol maḥalle müştāḳam, ola ki Mışr'da bulam" diyüp Mışr'a ḳarīb Ḫānḳāh-ı Siryāḳūsiyye'den ḳalḳup Mışr'a dāḫil olacaḳ gün ẓuhr vaḳti bir ᶜālī ḳubbeye gelür. Fuḳarāya eydür ki "Ol ārzū itdügüm ḳubbe budur." Öñinde bir ᶜaẓīm birke görür, istifsār ider. Buña "birketü'l-ḥacc" dirler diyü cevāb virürler. Pes anda nāzil olup ẓuhrı ḳılur. Buyurdıġı gibi bir ᶜālī ḳubbe ve bir büyük penceresi var ki evvel menzil-i ḥuccāca nāẓır imiş. Pes maᶜlūm ider ki ol vāḳıᶜa-i vāḳiᶜīnüñ vuḳūᶜı bu olsa gerek. Cümle aḥbāba beyān ider. Ammā baᶜżı rāfiżīler sākin olmaġın Mışr'a Ḳarāfe ve mezārāt ziyāretine ᶜaẓīmet ider, ammā iḳāmet niyyetin itmeyüp bir yirde ḳarār itmez.

Menāḳıb-ı Şeyḫeyn: Mükerrem merḥūm maġfūr Şeyḫ Meḥmed Timurtaş ki Şeyḫ Şāhīn merḥūm ile evvel merḥūm Sulṭān Ḳayıtbay ḫıdmetinde iken maḥabbetullāh ġalebesi ile pīr ṭalebine dünyāyı geşt iderler. Āḫır Dede Rūşenī ḳuddise sırruhu ḫıdmetine irişüp niçe erbaᶜīn ve ḫalvātdan ṣoñra icāzet-i [146b] irşād alup Ḥüseyn Çelebi ile ki sābıḳan menāḳıbı geçdi, yine Mışr'a gelürler. Ḥüseyn Çelebi intiḳāl eder, türbesinde Şeyḫ Timurtaş sākin olur. Gāhī Sulṭān Ġūrī ile ṣoḥbet ider imiş. Ḥāliyā daḫı merḳad-ı şerīfi andadur ki kendi eliyle Şeyḫ Timurtaş biñ ḫurmādan ziyāde murabbaᶜ şaṭrancı dikmişdür. Cümle evlād u ensābına kifāyet ider, ḥattā kerīmesi veliyyetullāh Sittī Zeyneb bi'l-istiḥḳāḳ nāẓıra olmışdı. Faḳīri vekīl idüp ḫurmā zamānında varup

tevzīᶜ iderdüm. Otuzdan ziyāde merḥūm şeyḫüñ evlād ve evlād-ı evlād ve nebīresi vardı. Cümle Sittī Kebīre'ye muṭīᶜ vü munḳād ve muᶜteḳidler idi ki yüz bir yaşına varmışdı. Gāhī bende-ḫānesini müşerref iderdi.

Ḥikāyet: Ehlümüz ḥikāyet iderler ki gicede iki buçuḳ sāᶜat ancaḳ oturduġı yirde ḫᵛāba varurdı. Ekşerī namāzda ḳıyāmla geçerdi; meşkūk ṭaᶜām yimezdi, ol daḫı ġāyet ḳalīl. Bir kerre evṣāfını benden istimāᶜ itmegin Sinān Paşa bir miḳdār nesne nezr itmegin kendüye getürdüm. Duᶜā itdi ve ṣay didi. Çün biñ beş yüz pāre idi, kendi ceybinden bir ṣurre çıḳardı, anı daḫı ṣay didi. Çün ṣaydum, ol daḫı biñ beş yüz pāre idi. "İkisin bir yire baġla" didi. Eyle itdüm. "Var paşaya alı git, çün ki ehl-i ḫayr imiş ve müstaḥaḳ arar imiş. Yine ol yeg bulur ki ben ᶜācizeyem. Pes bir müstaḥaḳḳına virsün ki bu daḫı [147a] benüm müstahaḳlara nezrümdür." Çün faḳīr bu ḥāli müşāhede itdüm, varup Sinān Paşa'ya ṣurre ile şeyḫenüñ kelāmını ᶜarż itdüm. Aġlayup eyitdi: "Elḥamdülillāh, dünyāda bir böyle kimse varmış. Kerem eyle, sen bildügüñe vir" diyüp ḳabūl itmedi. Pes faḳīr fuḳarāya tevzīᶜ itdüm.

Bir gün bende-ḫānede idi, ṣabāḥ namāzından ṣoñra ayaġ üzere iki sāᶜat ẕikrden ṣoñra iki sāᶜat miḳdārı semāᶜ itdi. Tevābiᶜinden baᶜżı ḫavātīn ṭutmışlar, bī-ḫod olup oturmış. Nefesi ẓāhir olmamaġın intiḳāl itdi iḫtimālin virmegin faḳīri içerü ṭaleb itdiler. Çün içerü girdüm, ābdest alup namāza ṭurmış idi. Ṣabr itdüm ki fariġ ola. Dört sāᶜat miḳdārı ḳıyāmda ṭurdı. Çün tamām itdi, dönüp faḳīre eyitdi: "ᶜĀşıḳlar ölmezler, hemān sen daḫı ᶜışḳ ele getüri gör be-şarṭ ki kimse bilmeye." Riyāżet ve kerāmetine ḥadd yoḳdur. Cümleden kendünüñ ḳızı oġlı gāhī kāşif gāhī Mışr vālīsi olurdı. Her çend ki menᶜ iderdi, memnūᶜ olmadı. Bir gün yine bende-ḫānede iken kāşif olduġı yirden bir ḫatun gelüp ẓulm ü taᶜaddīsini taḳrīr itdi ki ḳatl īcāb iderdi. Sittī eyitdi: "Daḫı şāhidüñ var mı?" Bir ḫatun daḫı şehādet itdi. Şeyḫe eyitdi: "Ricālden kimse var mıdur?" Meger ṭaşrada bir ḳaç ādem varmış. Faḳīrden destūr alup içerü çaġırdı. Çün şehādet [147b] itdiler, bir ᶜaceb ceẕbe ve celāl ḥāṣıl olup eyitdi: "Varsunlar ol ẓālimi ḳatl itsünler" diyüp Fātiḥa oḳudı. Ammā

gözlerinden yaş geldi. Faḳīr eyitdüm: "ʿAfv olsa, tevbe ḳılsa olmaz mı?" Eyitdi: "Müddeʿīler ḳomadı." Pes ḥākim anuñ ol sāʿat boynın urdı diyü ḫaber geldi. Bu maḳūle ʿacāyibi bī-ḥadd idi.

Maʿlūm ola ki Şeyḫ Timurtaş merḥūmuñ menāḳıbı ve tevābiʿinüñ velāyeti bī-ʿadeddür. Başḳa kitāb itmişlerdür.

Merḥūm ve maġfūr Şeyḫ Şāhīn, Mışr'da Ḳarāfe'ye musallaṭ Cebel-i Muḳaṭṭam altında Şeyḫ ʿÖmer ibn Fārıż razıyallāhu ʿanhu merḳad-ı şerīfinden yuḳarı cāmiʿ ve ḫalevāt ve büyūtı vardur ki her cumʿa ekşer-i ehl-i Mışr ziyāret idüp berekātından istifāde iderler. Bir pīr-i bā-ṣalāḥ ve bir şeyḫ-i bā-felāḥ idi ki dīdārından envār-ı ilāhī sāṭıʿ ve meclisinden āṣār-ı nā-mütenāhī ṭāliʿ idi. Mekān-ı şerīfi Mışr üzere müşrif olmaġın cümlenüñ aḥvāline vāḳıf idi, ḥattā her ḳaçan ki bir niçe aḥbābla ḫıdmetine varılsa, cümlesinüñ aḥvālini keşf idüp her birine ātiyeden daḫı tesellī virür idi. Ve bi'l-cümle taṣarrufātı çoḳ ve keşfine nihāyet yoḳdur. Mażcaʿ-ı mübāreki bil-berāhīn āşiyān-ı şāhīndür ki bu tārīḫ oldı: "Āşiyān-ı ḳudsī Şāhīn üzüldi (sene 960)"

Bu maḥalli sene elfde (1010 / 1601-02) yazdum idi. Çün sene şelāşe ʿaşer baʿde'l-elf ṣafer ve rebīʿayn'de (1013/ Haziran-Eylül 1604) imām-ı enām Şāfiʿī be-nām razıyallāhu ʿanhu ḥażretlerinüñ ravżasında erbaʿīnler niyyetinde iʿtikāf itdüm. Namāz-ı cumʿada bir niçe cumʿa Şeyḫ Şāhīn'de ḳıldum. Ḥāliyā anda mutaṣarrıf olan Maḥmūd Efendi ki küttābuñ reʾīsi ve erbāb-ı manṣıbın enīsidür, İbn Fārıż ḥażretlerinüñ meclisine bile inüp nice şevḳ ü ẕevḳden ṣoñra bu faḳīre Şeyḫ Şāhīn'üñ menāḳıb ve evrādını virdi. Faḳīr bir gice evrādına meşġūl oldum. Çün olduġum ʿuzlet-ḫāneden Şeyḫ Şāhīn'uñ cāmiʿi ve mezārı nümāyān idi, hemān andan bir nūr ṭulūʿ itdi. Evvelā imām ḥażretlerinüñ gelüp ḳubbesini bir niçe kerre devr itdi, ṣoñra gelüp bī-levn ü reng olduġum maḥalli pür itdi ve ben bī-ḫod oldum. Üç sāʿat olmış. Ḫademe benüm giryemden uyanurlar, anlara dehşet ḥāṣıl olur. Çün ben kendüme geldüm, tekrār evrādı bir daḫı tilāvet itdüm. Ol nūr ḳalbüme ṭulūʿ itdi. Ḥāliyā ol nūra maẓhar olmışamdur. Raḥimehullāh.

Maʿlūm ola ki çün Gülşenī nevverallāhu merḳadehu'ş-şeniyye Mıṣr'da iḳāmet itmeyüp müsāfir namāzın ḳılduġı cümle aḥbāba maʿlūm olıcaḳ [148a] gitmemek içün saʿy ü iḳdām iderler. Gülşenī ḥażretleri dir ki "Bir münāsib maḥal olıcaḳ, ḳarār cāyizdür" diyü rıżā virür. Çün ki Şeyḫ Gülşenī evvelā Ḳarāfe-i Ṣuġrā'da merḥūm ve maġfūr Sulṭān Ḳayıtbay türbesinde iʿtikāf itmiş imiş. Pes bir cumʿa güni Ḳāżī'l-ḳużāt Mevlānā ʿAbdulberr bin Şıḫne ve Şeyḫ Timurtaş ve Şeyḫ Şāhīn ve Kātib es-Sirāce-zāde ve baʿżı aḥbāb hem Sulṭān Ḳayıtbay ve hem Sulṭān Gülşenī ziyāretine gelürler ve dirler ki "Sulṭān Ġūrī size bir mekān-ı münāsib bulmaḳ emr itmegin çün ki ʿuzlet ve tenḥalıġa muʿtādsız, pes ol vāḳıʿada görüp gelüp Mıṣr'uñ ṭaşrasında öyle namāzını ḳılduġuñuz ḳubbeden ġayrı size münāsib maḥal yoḳdur" diyü cümlesi ittifāḳ iderler ve dirler ki "Anda bir ḳaç rāfiżīler olur, iḫrācı vācibdür" dimegin Gülşenī ḥażretleri dir ki "Kimseye benüm içün elem virmeñ. Eger kendi nefslerinden bir nesne ẓuhūr iderse cāyizdür. Hele üç güne degin ṣabr eylen, sulṭāna ʿarż itmeñ" diyicek duʿā olup cüdā olurlar.

Meger ol zāviyede sākin olan eşḫāṣuñ ẕikri münāsib olmayan bir ʿaẓīm cünḥası ẓuhūr ider. Gerçi rāfiżīler imiş, ammā kārlarınuñ şerʿden ḫārici çoġ imiş. Sulṭān Ġūrī kimin telef kimini zencīr ile ḥabs ider. Pes emīr şeyḫ Ḳāżī'l-ḳużāt ḥucceti ile Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'nuñ neẓāret ve zāviyesini Gülşenī ḥażretlerine teslīm iderler. Pes şeyḫ sākin olup [148b] fuḳarāsı ile riyāżet ü ʿuzlete meşġūl olurlar.

Maʿlūm ola ki efendi merḥūm, aʿnī Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Gülşenī rażıyallāhu ʿanhuma ḥikāyet iderdi ki "Pederüm Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'da şāyimü'd-dehr olduġından māʿadā gāh iki günde bir gāh üç günde bir yir idi ve namāzda ḳıyām üzere üç sāʿat durmaḳ olurdı ve taḥrīr ü telīf ve naṣāyıḥ-i dervīşāndan ṣābit-ḳadem olup ḳaṭʿā dünyā kelāmını söylemez idi, meger żarūret ola idi. Ḫarc lāzım geldükçe yüz filori çıḳarup virür idi ve faḳīr vāḳıf idüm ki gizli bir altunı yoġıdı. Pes niçe müddet ʿuzlet üzere oldı.

Mülāḳāt-ı Sulṭān Gülşenī be-Sulṭān Ġūrī: Bir gün Sulṭān Ġūrī şikāre çıḳmış. Ammā şikār oldı ki şeyḫ ḥażretleri oturduġı büyük pence-

reye gelür, şu ister. Çün şeyḫi görür, münceẕib olur. Elinde olan kürrāsı ister. Şeyḫ bańa virdi, ben sulṭāna virdüm. Çün naẓar itdi gördi Fārsī naẓmdur ve hem müsevvededür, hemān atından inüp içerü girdi ve şeyḫüñ ḫıdmetine irdi ve pīr ile taᶜẓīm idüp bir seccāde üzere oturdılar. Ol zamān ḫāṭıruma geldi ki iki sulṭān bir seccāde üzere oturur, görmek isteyen bunlara naẓar itsün ki bir sulṭān-ı ẓāhir ve biri sulṭān-ı bāṭındur." Ke-ennehu benüm bu ḫāṭıruma şeyḫ müşrif oldı ki [149a] münāsebet ile merḥūm Sulṭān Ebū Saᶜīd Ebu'l-Ḫayr ḥażretleri ile Ebu'l-Ḳāsım-ı Gurgānī'nüñ menāḳıbını ẕikr itdiler ki Ebu'l-Ḳāsım menāḳıbında cenāḥ-ı yemīnde geçmişdür.

Naḳl olur ki vilāyet-i Ṭūs'da bir gün Şeyḫ Ebū Saᶜīd Ebu'l-Ḫayr ile Şeyḫ Ebu'l-Kāsım-ı Gurgānī bir taḫt üzerinde otururlar idi. Bir dervīşüñ ḫāṭırından bu geçdi ki "Bu iki oturan sulṭānlaruñ ḳanġısı ulı ve evlā ola?" Şeyḫ Ebū Saᶜīd ol dervīşe müteveccih olup eyitdi: "Her kim diler ki iki müttefiḳ pādişāhı bir yirde göre, bu taḫt üzere naẓar itsün." Yine ol dervīşüñ ḫāṭırına bu geldi ki "Ayā bu iki ulıdan evlā şimdi dünyāda kimse ola mı ola?" Yine Şeyḫ Ebū Saᶜīd ol dervīşe naẓar idüp eyitdi: "Muḥtāṣār mülkdür ol mülk ki her gün anda Ebu'l-Ḳāsım ve Ebu'l-Ḫayr gibi yetmiş biñ gidüp ve yetmiş biñ gelmeye.

Bu ḥikāyeleri Şeyḫ Aḥmed Efendi merḥūm eyitdükde bu faḳīrüñ ḳalbüme bu lāyıḥ oldı ki bu dünyāda ki felek-i aṭlasdan aşaġıdur, bu ḳadar olıcaḳ ḳudret-i Ḥaḳ'da ḫod nice biñ bunuñ gibi mülk muḳarrerdür, pes taṣavvur-ı aᶜdād ġayr-ı mutaṣavverdür.

İrcāᶜ-ı Kelām Be-İctimāᶜ-ı Kirām: Çün Sulṭān Ġūrī şeyḫüñ *Maᶜnevī*'sine müṭālaᶜa itdi, şeyḫüñ elin öpüp bu ḳadar zamāndan beri ḫıdmetine gelmedügine ᶜöẕrler [149b] itdi. Çün baᶜżı muḳarrebleri cemᶜ olup ᶜaskeri ṣaḥrāda ṣaf baġladılar, nevᶜā pādişāha ġurūr geldi gibi. Pes şeyḫ eyitdi: "Ey sulṭān, eger iftiḫāruñ ᶜasker ile ise bunlar senden evvel ġayrıya daḫı ḫıdmet itdiler; eger atlaruñ ile iftiḫār iderseñ cevdet atlaruñdadur, sende olmayan ḫāricdür; eger ṣafā cevāhirüñde ise sengüñ ne ḳıymeti ola!" diyüp bańa baḳdı ve didi ki "Var Ahmed, ol büt idindügüñ seng-rīzeleri kīsesi ile getür." Merḥūm Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī buyur-

dı ki "Ol zamān bańa pederüm Gülşenī ḥażretlerinden ol ḳadar ḥicāb müstevlī oldı ki ᶜömrümde olmamış idi ki faḳīr ḳubbe yanından ol ṭaşları cemᶜ idüp rengli rengi ile birer kīseye ḳoyup bir tenhā yirde gizleyüp gāhī tenhā çıḳarup silüp şayup yirine ḳor idüm, nevᶜā taᶜalluḳ-ı ḳalbī daḫı olmışdı. Şeyḫüñ bütüñ didüginden ġāyet ile ḥicāb itdüm. Çün ṭaşları Sulṭān Ġūrī'nüñ öñine dökdüm, eline alup taᶜaccüb itdi ki "Bunlar ḳanda bulınur?" Şeyḫ eyitdi: "Mışr yanında Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'da şaḥrāda mermīdür, ammā cevher-şināş olan bulup riᶜāyet ider.

Pes sulṭān bu sözden ḫod ġāyetle ḫacil oldı ve şeyḫe "Elbette senüñle bile Mışr'a gidelim" diyüp ibrām itdi. Şeyḫ her ne ḳadar ki iᶜtiẕār itdi, olmadı. Āḫır şeyḫ eyitdi: "Şol şarṭla Mışr'a giderem ki evvelā benüm vaḳtüme [150a] māniᶜ olup her zamān çaġırmayasın ve beni şeyḫ-i sulṭān itmeyesin ve ṣāniyen ben istedügüm yirde olam ve ṣālisen eger bir maẕlūmı senüñ yā aᶜvānuñuñ elinden ḫalāṣ itsem māniᶜ olmayasın ve rābiᶜan bir kimesneyi ġāyibde ehl-i ġaraż ġıybet eyleyüp seni iġżāb itse diñleyüp ḥaḳīḳatine vāṣıl olmayınca ḫaşmınuñ müvācehesinde şerᶜle iṣbāt olmayınca kimseye żarb u şetm itmeyesin ve ḳatlden ġāyet ḥaẕer idesin ki Peyġamber buyurur: بَشِّرِ الْقَاتِلَ بِالْقَتْلِ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ[422] "Böyle didükde şeyḫ bir ᶜaceb āh itdi, cümle ḫużżār mütelāşī oldılar. Pes sulṭān cümle bu şerāyıṭı ḳabūl idüp şeyḫüñ Mışr'a gelmesi içün muṣafāha idüp bir kīse altun ḳoyup gitdi. Şeyḫ ol meblaġı ḳubbede ḳalacaḳ ve bile gidecek fuḳarāya cümle üleşdürdi, bir ḥabbe kendi içün ve bizüm içün almadı, ammā her gün elbette ḫāṣṣaten dörd altun şarf iderdi, bilmezdük ḳandan gelürdi.

Maᶜlūm ola ki merḥūm Şeyḫ Aḥmed ḥażretleri bu ḥikāyeti beyān itmege bāᶜiṣ [odur ki] faḳīr büyük kerīmeleri ile bir miḳdār zamān zāviyede oldum. Bir gün teşrīf buyurdılar, şandūḳum üzere Ḳubbetü'l-Muṣṭafā ṭaşlarından bir ḳaç mülevven ṭaşlar var idi. Çün faḳirüñ

422 "Katili ölüm ile müjdele, bir süre sonra dahi olsa." *el-Makāsidu'l-Hasene*, 1/238; *Keşfu'l-Hafā*, (Hindāvī), 1/327;no:907*; el-Luᶜluᶜu'l-Marsūᶜ*, 1/63. Kaynaklarda hadis olarak sabit olmadığına dikkat çekilmiş.

mekānında ḳarār idüp ol ṭaşları gördiler, ol münāsebet ile bu geçen ḥikāyeti tā Mışr'a nice geldiler ve Sulṭān [150b] Ġūrī ile ne vāḳiʿ oldı beyān iderlerdi ve baʿżısını tekrār ʿayān iderler idi. Ke-ennehu menāḳıbda derc idecegüm maʿlūmları idi. Ol eşnāda maḫdūmları Seydī ʿAlī ittifāḳıyla birāderi Seydī Ḥüseyn eyitdi: "Sulṭānum, bizüm Muḥyī Ḫalīfe'nüñ daḫı gizli umūrı vardur" diyüp dolabı açup ḳındīl içün bir ḳadeḥüm vardı, anı çıḳardı, içinde olan laʿl-reng idi, efendinüñ öñünde ḳodı. Efendi ḥażretleri alup buyurdı ki "Bu ḳındīlüñ şuyına ne ḫūb reng virmişler!" Bir yudum miḳdārı içdiler. Seydī Ḥüseyn daḫı alup içdi, eyitdi: "Sulṭānum, sizüñ ḳuvvetüñüz ile bu tebdīl olmışdur." Merḥūm efendi eyitdi: "Var dolabından şamadırasın getür" didi. Seydī Ḥüseyn varup arayup bulup getürdi. Efendi ḥażretleri buyurdı ki "Şarāb-ı ʿışḳla mest olan şarāb-ı pestüñ zīr-desti olmaz." Seydī Ḥüseyn ḥażretlerinüñ murādı daḫı naḳş degil idi ki her gün gelüp faḳīrden oḳuyup ol ḳındīli rūşen bilürdi. Ammā ol vaḳt ki Muḥyī'nüñ gizli umūrı vardur didi, ḫavf itdüm hevācis-i ḳalbden baʿżı umūr keşf ide ki "لَيُغَانُ عَلَي قَلْبِي حَتَّي أَقُولَ أَسْتَغْفِرُ الله"[423] Pes mütenebbih olan hemīşe ḫavf ü recādan çıḳmamaḳ gerek.

Duḫūl be-Uṣūl: Çün Gülşenī Mışr'a gelüp baʿżı tevābiʿini Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'da ḳodı, cemīʿ-i cevāmiʿi geşt itdi, āḫır Müʾeyyediyye'de ḳarār [151a] itdi. Maʿhūd olan ḥücrede bir erbaʿīn çıḳardı . Kimse ne yidügin ve naḳż-ı vużūʾ itdügine vāḳıf olmadı. Gerçi ḥücresi şādırvānuñ sol cānibinde olan üç ḥücrenüñ ortasındakidür, ammā ekşeriyyā minberüñ şaġ ṭarafında şekerciler çārşūsına ḥavāle ve Bāb-ı Zuveyle'ye müşrif maḥalde ṣabāḥdan aḫşama degin ḳıbleye ḳarşu otururdı, çoḳ kimesneleri nā-ḥaḳ yire ṣalb u siyāsetden ḫalāṣ iderdi. Ammā ol ḥücre ol zamānda bu faḳīrüñ üstādum olan Şeyḫ Cemāleddīn-i Ḫazrecī'nüñ imiş. Şeyḫ ṭaşrada görüp maḥabbet idüp ḥücresine daʿvet it-

423 "Yüreğim geçer, nihayet "estagfirullāh" derim." *Sahīhu Muslim*, 4/2075; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 2/84; *Musnedu Ahmed*, 29/391; *Letāʾifu'l-İşārāt*, 1/599; *Tefsīru'r-Rāzī*, 3/468; *Tefsīru'l-Beyzāvī*, 4/75; *el-Lubāb fi ʿUlūmi'l-Kitāb*, 40529. إنه ليغان على قلبي şeklinde.

miş. Şeyḫ ḥażretleri varduḳda ḥaẕẕ itmiş, "Ne ḫoş mekān olur!" dimiş. Şeyḫ Cemāleddīn: "Bu mekān sizüñdür ki ben vāḳıʿasın görmişem" diyüp miftāḥını teslīm itmiş. Gülşenī Ḥażretleri vāḳıʿayı taṣdīḳ idüp bu beyti oḳumışlar.

Naẓm: Cemāl-i dīni gördüm ben müʾeyyed çün Müʾeyyed'de
N'ola Īzed nümāyiş olsa beytüllāhdur ḳalbüm

Neṯr: Bu beyti faḫr idüp Şeyḫ Cemāleddīn gāhī oḳurdı. Her gāh ki merḥūm Şeyḫ Aḥmed Efendi ile cemʿ olsa, Ḫayālī Efendi daḫı mışrāʿ-ı evveli elbette oḳurdı. Ammā Şeyḫ Cemāleddīn'üñ baʿżı menāḳıbını faḳīr *Nefḥatu'l-Esḥār*'umda beyān itdüm.

Naẓm: Mışr'da Şeyḫ Cemāleddīn'e
Yāʿnī ol muḥyī-i ʿilm-i dīne

ʿİlm-i vefḳ içre olan üstādum
Felekiyyāta hem istimdādum

Şiʿrde muʿcize iden bāhir
Mütenebbī aña nisbet sāḥir

Vefḳde her ḥareket k'oldı beyān
Hemçū şaṭranc-ı kebīr aña ʿayān

Didüm ey [151b] vāḳıf-ı ʿilm-i ḥikmet
Çün ki ervāḥla ḳılduñ ülfet

Bunlaruñ ḳandadurur şehrleri
Nedür insāndan olan behrleri

Didi ey vāḳıf-ı esrār-ı künūz
Rāġıb-i vādī-i eṭvār-ı rümūz

Bu zemīnile zamān ṭolmışdur
Her yir anlara mekān olmışdur

Neṯr: Bu ḥikāyetde *Fuṣūṣu'l-Ḥikem* icmālen beyān olmışdur ve *Vāridāt* bi't-tafṣīl ʿayān olmışdur.

Şeyḫ ḥażretleri bir erbaʿīnden ṣoñra bir cumʿa gicesi sulṭānuñ ibrāmı ile sulṭān yanında İbn Şıḫne ki ḳāżī'l-ḳużāt idi, cemʿ olurlar. Şeyḫ müʾeşşir naṣīḥat ider iken sulṭān eydür ki "Ḳıyāmet güni benüm ḥālüm nice olur ki şehrde olanı bile bilmem; ḫāricde olana ne cevāb virürem!" diyüp giryān olur. Meger ḳāżī'l-ḳużāt ile Ġazze ḳāżīsı bile gelmiş imiş, "Lā beʾse ʿaleyke yā Mevlāna's-sulṭān" dir. Sulṭān bir nice kerre "nice nice" diyüp taʿaccüb ider. Ḳāżī: "Bu ḥadīṯ ile ki "عَدْلُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ"[424] diyüp cevāb virüp eydür ki "Sen sulṭānsın, senüñ bir sāʿat ʿadāletüñ bir yıllıḳ ʿibādetden ḫayrlıdur." Ḳāżī'l-ḳużāt daḫı anuñ mürebbāsı olmaġın dimiş ki "Yā mevlāna's-sulṭān, sańa hīç ḳorḫu yoḳdur bu ḥadīṯ mūcibiyle." Ol eṣnāda Şeyḫ Gülşenī ḥażretleri ḥāletlenüp bī-iḫtiyār sulṭāndan ṭarafa elini şalmış, az ḳalmış ki gögsine dokına ve dimiş ki "Siz bu ʿadli bilür misiz? Evvelā eger nefsiñüze ʿadlüñüz ola idi, ġaraż-ı dünyā içün bu müsülmānı maġrūr ider mi idüñüz?" Sulṭān Ġūrī şeyḫe müteveccih olmış şormış ki "ʿAdl nedür? Luṭf idüp siz beyān eyleñ." Gülşenī: "Tafṣīlini yazup [152a] irsāl ideyim, hele bu āyete maẓhar olmaḳ gerek: Ḳālallāhu taʿālā:[425]﴿وَمَا آتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾

Pes sulṭān ḳalḳup içerü gider iken ḳāżī'l-ḳużāta dir ki "Hergiz müdāheneden ḫalāṣ olmaduñ!" İçerüden ḫāṣṣaten şeyḫe bir ṭabaḳ sükkerī ḥelvā irsāl ider. Şeyḫe getüren dir ki "Yalıñuz sizüñdür." Şeyḫ laṭīfe idüp ḳāżīlaruñ öñine ḳor ve eydür ki "Aġzuñuz ṭatlu eyleñ" diyicek dirler ki "Ḫāṣṣaten size imiş." Şeyḫ eydür ki "شَرُّ النَّاسِ مَنْ أَكَلَ وَحْدَهُ"[426]. Bu anuñ cezāsıdur ki cānib-dārlıḳ eyledüñüz" diyüp sükkerī ḥelvāyı ḫużżāra niṣār ider. Ṣabāḥ vaʿdesi üzere *Maʿnevī*'den vāfir ebyāt irsāl ider. Cümleden bu bir ḳaç beyt ʿadl bābında andandur:

---

424 "Bir saat adalet, bir yıl ibadetten iyidir." *Mirkātu'l-Mefātīḥ Şerḥu Mişkāti'l-Mesābīḥ*, 4/1534; *Nasbu'r-Rāye*, 4/67. Bunlarda "من عبادة سبعين سنة" şeklinde.

425 "Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin". Haşr, 59/7.

426 "İnsanların en kötüsü yalnız başına yiyendir." *Hāşiyetu'ş-Şihāb ʿalā Tefsīri'l-Beyzāvī*, 6/400; *Fetḥu'l-Bārī*, 9/245; *ʿUmdetu'l-Kārī*, 20/160; *Feyzu'l-Kadīr*, 4/158.

Maᶜnevī: Ḫayr u şer dānistenest ehl-i sulūk
Ān buved ᶜadl ez-tu çun fi'l-i mulūk[427]

ᶜAdl ḫāhī ẓulm kun ber-nefs-i ḫod
Tā bidānī çīst ān dem nīk u bed[428]

ᶜAdl ez-bāṭil be-ḥaḳ reften buved
Māsivā-yi Ḥaḳḳ-rā reften buved[429]

Guft ᶜadlu sāᶜatin ḫayru'r-rusul
Rev çunān ᶜadlī ṭaleb ez-cuzᵓ u kul[430]

Ki buved bihter ez-ū yek sāᶜatī
Ez-temāmet ᶜumr-i kes der-ṭāᶜatī[431]

Ger buved heftād ᶜumreş yā ki şaṣt
Sāᶜatī ᶜadleş ez-ān ṭāᶜat besest[432]

ᶜĀdilest ān ki kuned terk-i hevā
Tā nesāzed nā-revā-rā ū revā[433]

Ger bipursed ᶜadl çi būd kes zi-men
Men nedānem ᶜadl cuz fi'l-i husn[434]

ᶜAdl terk-i fi'l-i bed kerden buved
Ez-hevā vu ez-heves murden buved[435]

---

427 Ehl-i sülük hayır ve şerri bilmektir, adalet sultanlar gibi davranmandır.
428 Adalet istiyorsan kendi nefsine zulmet ki iyi ve kötünün ne olduğunu anlayabilesin.
429 Adalet batıldan hakka gitmektir, masivadan Hakk'a geçmek demektir.
430 Peygamberlerin en hayırlısı bir saatlik adalet (altmış yıllık ibadetten) hayırlı buyurmuş, cüzde de külde de adaleti talep et.
431 Bir ömür boyu taat ile geçiren birinin o bir saatten daha hayırlı neyi olabilir
432 Ömrü altmış ya da yetmiş yıl da olsa bir saatlik adalet onun için kâfidir.
433 Hevâsını terkeden adil kimsedir, zira reva olmayana revadır diyemez.
434 Biri bana adalet nedir diye sorarsa, adaletten güzel davranıştan başka bir şey anlamam.
435 Adalet kötü fiileri terk etmek demektir, heva ve hevesden ölmek demektir.

Her ki-rā der-dil buved meylī be-kes
Key tuvāned ᶜadl kerden der-heves[436]

Ẓulm-i ḥākim ekser ez-meyl-i hevāst
Nezd-i [152b] ū z'ān nā-revā bih ez revāst[437]

Şerᶜ-i Ḥaḳ rā peyrevī şev ᶜadl kun
Tā şevī ᶜādil zi-men bişnev seḫun[438]

ᶜAdl ḫāhī terk-i ḫāhiş kun ki tā
Yābī āgāhī zi-aḥkam-i Ḫudā[439]

ᶜAdl çun mīzān-i ḥakkest fetā
Kes nebīned bāṭilī zān ḥak-numā[440]

Menḳūldür ki Sulṭān Ġūrī yine bir cumᶜa gicesi Gülşenī ḥażretlerini daᶜvet ider ve dir ki "Sizüñ ḥużūruñuz var, hemān ġavġāyı biz çekerüz ki" dimişler.

Naẓm: ᶜĀlemüñ ẕevḳ u ṣafāsın bir gedā sürer hemān
Pādişāh-ı dehr olan ancaḳ ḳurı ġavġā çeker

Neşr: Şeyḫ cevāb virüp dir ki:

Herkes be-kadr-i hīş giriftār-i mihnetest
Kes-rā nedādeend berāt-i musellemī[441]

Neşr: Sulṭān Ġūrī'nüñ ismi Ḳanṣu'dur, maḥlaşı Ġūrī'dür. Üç dilde dīvānını faḳīr İstanbul'da gördüm, ḫayli mükellef idi.

---

436 Bir kimse başka birine karşı gönlünde meylederse, hevesine uyarsa nasıl adaletli davranabilir?
437 Hükümdarların zulümleri çoğunlukla hevā ve hevestendir. Onlar için reva olmayanı yapmak reva onu yapmaktan yeğdir.
438 Hakk'ın şeriatini takip et ve adaletli ol, beni dinlersen böyle adil olursun.
439 Adalet istersen istemeyi terk et ki Allah'ın ahkāmından böyle haberdar olursun.
440 Ey civanmert! Adalet hakkın mizanıdır, o mizanda kimse batılı göremez.
441 Kimseye kurtuluş beratı vermediler, herkes kendi miktarınca sıkıntıya maruz kalır. Ebü'l-Ferec-i Sigzī

Şeyḫe sulṭān eydür ki "Bu iki pādişāh ki ḳayṣer-i Rūm ve kisrā-yı ᶜAcem'dür, ḥāliyā biri biriyle ceng itmek isterler. İkisi daḫı baña baba diyü ḫiṭāben mektūbları gelür. Niyyetüm oldur ki bu āyetler muḳteżāsınca mā-beynlerin ṣulḥ idüp ecr ḥāṣıl idem ki Allāh taᶜālā buyurur: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ ve buyurur ki: ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا﴾[442] إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾[443]

Ḥażret-i şeyḫ Sulṭān Ġūrī'den bu ḳaṣdı istimāᶜ idicek ḳalbine netīcesi ṭulūᶜ idüp dir ki "Evvelā anlaruñ uḫuvveti maᶜlūm degil, ḫuṣūṣā iḫtilāf-ı meẕheb ḫod ẓāhirdür. Ṣāniyen, senüñ übüvvetüñe rāżī olduḳlarına "lā nusellim"[444]sin. Kendüñüñ ve memleketüñüñ ışlāḥına meşġūl ol ki sañā farż olan oldur. Çün ki sañā taᶜaddīleri yoḳdur, sen fitneyi [153a] taḥrīk itme ki Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur: "اَلْفِتْنَةُ نَائِمَةٌ لَعَنَ اللهُ مَنْ أَيْقَظَهَا"[445] Sulṭān Ġūrī şeyḫden istimāᶜ itdükde derhem olup ᶜitāb şeklinde ḫiṭāb idüp şeyḫe dimiş ki "Bu naṣīḥatları niçün ᶜAcem şāhlarına itmedüñ ki bu ḳadar iḫtilāf olmaya idi?" Meger ᶜAcem ümerāsından bir niçesi ol meclisde ḥāżır imiş, ḥażret-i şeyḫ anlara işāret idüp dimiş ki "Bunlar yaḫşı bilür ki ne ḳadar naṣīḥat itdüm, ḥattā ᶜāciz oldum. Çün devlet-i bergeşte idiler, fāyide itmedi; bu āyetüñ ḥükmiyle ki Nūḥ ᶜaleyḥişşelām dilinden Allāh taᶜālā buyurur: ﴿وَلاَ يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾[446] Sulṭān ġāyet münfaᶜil olur. Ammā şeyḫ fitneyi īḳāẓ itme didügini eslemeyüp sefere müteveccih olur. Ammā şeyḫüñ naṣīḥatı ol defᶜa teᵓşīr ider ve gitmekde teḫīr ider. Ṣoñra gitmekden daḫı menᶜ ider, ammā şeyāṭīne uyup cenge gider.

---

442 "Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin." Hucurāt, 49/9.

443 "Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin." Hucurāt, 49/10.

444 "Kabul etmiyoruz."

445 "Fitne uyur haldedir, onu uyandırana Allah lanet etsin." *Feyzu'l-Kadīr*, 4/461; *et-Tenvīr Şerhu'l-Cāmiᶜi's-Sagīr*, 7/561.

446 "Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istemişse, öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir ve O'na döndürüleceksiniz." Hūd, 11/34.

Menḳūldür ki şeyḫ bir gün Müʾeyyediyye Cāmiʿi'nde ḳıbleye müteveccih oturur iken aʿvān u ümerā bir siyāset geçürürler. Meger Sulṭān Ġūrī, Ḳorḳmaz nām bir begi Bāb-ı Zuveyle'de aşmaġa emr itmiş, ardınca ḳulları ve tevābiʿi aġlayuraḳ geçerler imiş. Bir ḳaç begler ve tevābiʿi cāmiʿe şeyḫe girüp "Günāhı yoḳdur! Sulṭāndan dilek eyle!" diyü tażarruʿ iderler. Şeyḫ daḫı şefāʿat içün emīr-i şeyḫi ve maḫdūmları Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ile sulṭāna irsāl ider ki "Bunuñ şuçını dervīşlere baġışlañ." Sulṭān ḳabūl itmeyüp tekrār ṣalbına ādem gönderür. Ve şeyḫ ṣorar ki "Günāhı nedür?" Cümlesi dirler ki "Emīr Ḳorḳmaz'uñ ḫazīnedārı sulṭānuñ ṭaşradan bir ḳulı [153b] ile çekişüp başını debbūs ile urmışlar. Sulṭān ol ḫazīnedarı emīrden ṭaleb itmiş. Ḫazīnedār ġaybet itmiş. Emīr 'Bir ḳaç gün tetebbuʿ idelim, bulduḳda ayaḳları türābına vāṣıl ola' dimegin, sulṭān ġażab idüp seni anuñ yirine aṣaram diyüp ṣalb emr itdi." Pes Gülşenī bir mektūb daḫı yazar ki "Sizüñ ile ḳavlümüz bu idi ki bir maẓlūmı ḫalāṣ itdügümüz zamānda māniʿ olmayasız." Pes yine Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'ya gider.

Şeyḫ Aḥmed Efendi buyurdı ki "Pederüm Gülşenī ḥażretleri yedi gün ḳubbede tenhā oturdı, cemāʿat namāzından ġayrı zamānda çıḳmadı. Çün cumʿa namāzı lāzım geldi, Mıṣr'a gitmek iḫtimālin virüp faḳīr ḫalvetine girdüm ve namāza Mıṣr'a gitmegi ʿarż itdüm. Buyurdılar ki "Ṣāḥib-i memleket yirinde ḳarār itmeyince cumʿa namāzı lāzım olmaz. Ammā Ḫānḳāh-ı Siryāḳūsiyye'ye gidelim ki Mıṣr'dan aḳrebdür" diyüp aġladı ve eyitdi.

Naẓm: Her zamān bir ḥākimüñ devrānıdur
Devr anuñ devrān anuñ devrānıdur

Neṯr: Ḫayf Sulṭān Ġūrī'ye ki kendi ḥāline ḳomazlar; inşāʾallāh ʿāḳıbeti ḫayr ola" diyü duʿā itdi. Çün ḫānḳāhda Eşrefiyye Cāmiʿi'nde cumʿayı ḳılduḳ, nefs-i ḫānḳāha geldük ki Sulṭān Ḳalavun vaḳfıdur." Ve Şeyḫ Aḥmed buyurur ki "Ol zamān o medreseye müderris idüm. Yüz talebesi var idi. ʿArabdan ve ʿAcemden cemʿ olup pīrüñ dervīşleri ile ehl-i beled cümle pīr ile muṣafāha itdiler. Pīr, niçe tefsīr ve deḳāyıḳ

beyānından ṣoñra buyurdılar ki "Sulṭān-ı ʿādile duʿā vācibdür. Müteveccih oluñ ki Allāh taʿālā ḫayrın getürüp şerrin defʿ eyleye." Pes cümlesi duʿā idüp yine Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'ya [154a] geldük.

İrtesi Sulṭān Ġūrī ʿaskeri ile Şām'a ʿaẕīmet ider. Çün ḳubbeye irişüp inüp pīr ile ṣoḥbet ider. Her çend ki gitmekden pīr ḥażretleri menʿ itdi, Sulṭān Ġūrī ḳabūl iderdi, ammā vüzerā vü aʿvānı olan maġrūrlar ḳomaz idi. Çün duʿā istedi, ḥażret-i pīr ḫayli taʿallül ider idi. Āḫır ayaġa ḳalḳup sulṭān duʿā temennā idicek, şeyḫ ḥażretleri vedāʿ-ı munḳaṭıʿ şeklinde duʿāyı tamām itdi ve faḳīre işāret itdi ki "Sulṭānı Ṣāliḥiyye'ye degin bile alı git. Eger rücūʿ iderse bir daḫı görürüz, eger dönmez ise emr Allāh'uñdur. Sen dönüp gelesin" diyüp sulṭānla ve benümle ve ʿasker ile vedāʿ itdi. Ḥużżār pīrüñ böyle cürʾetle kelāmına taʿaccüb itdiler. Ṣāliḥiyye'ye varınca keşret-i ʿasker ü eşġaldan sulṭān ile mülāḳāt idemedüm. Ṣāliḥiyye'de beni ṭaleb idüp tenhā eyitdi: "Gerçi ben bu ẓālimlerüñ iḳdāmı ile giderem, ammā şeyḫle artuḳ bulışmazam, bārī beni āḫiret duʿāsından unutmasun!" diyüp aġladı ve bir kīse altun verdi. Almamaḳ istedüm. Fuḳarāya tevzīʿ itsün diyüp ibrām itdi. Yine taʿallül itdüm ki "Siz sefere gidersiz ve hem pīr ḳabūl itmemek iḫtimāli vardur." Sulṭān eyitdi: "Ḥuccāca tevzīʿ eylesün" didi. Ben daḫı emāneten ḳabūl idüp döndüm.

Çün Ḫānḳāh-ı Siryāḳūsiyye'ye gelüp ḳondum. Şāh Ṭahmāsb'uñ ẓulminden Tebrīz'den ve Ḳazvīn'den ve Ḳara Āmid'den ve sāyir bilādden vāfir ḫalḳ ḥacca gelmişler. Kimisini şāh ṭāyifesi ve kimini ġayr tālān itmişler, ʿuryān-ı bī-zād idiler. Cümlesini alup pīr ḥażretleri yanına Ḳubbetü'l-[154b] Muṣṭafā'ya getürdüm. Çün ekşer āşinā ve pīr ḥażretlerinüñ mürīdi Ḫānefiyyu'l-meẕheb müsülmānlar idi, ol gice ḳubbede ve ṣaḥrāda pīr żiyāfet idüp ẓāhir ü bāṭın niʿamıyla ṭoyladı ve tesellī virüp Mekke'ye müteveccih olanları ḫużūr ile gönderüp ḳalanlara kefāf taʿyīn idecek oldı. ʿUryānlar içün yitecek miḳdārı altun çıḳarup şāriḥ-i *Hidāye* ve *Ḳudūrī* dāmādum olan ʿAbdurraḥīm Efendi'ye virmiş. Ben ġāyib idüm. Çün ṭaşradan geldüm, ʿAbdurraḥīm Efendi ḥażret-i pīr virdügi meblaġı gösterdi. Ben eyitdüm: "Sulṭān Ġūrī bañа vāfir altun virdi, andan al" didüm. Çün içerü pīr ḥażretlerine girdük, bizi gördükde bañа

eyitdi: "Sende olan meblaġ ḫāṣṣaten ḫuccācuñdur, anlara ṣarf eyle" dimegin ḫuccāca ṣarf olındı. Ve pīr ḥażretleri tenbīh itdi ki ol altundan bir ḥabbe kimse almaya ḫuccācdan ġayrı. Ve pīre didüm ki "Sizden sulṭān duʿā temennā itdi." Pīr ḥażretleri buyurdı ki "Artuḳ ol bu diyāra gelmez, andan ümīdi ḳaṭʿ idüñ. Ümīddür ki āḫirete ḫayrla gide" diyü Fātiḥa oḳudı.

Fi'l-vāḳiʿ eyle oldı. Mercidābıḳ'da ṣınup beriyyede intiḳāl itdi. Sulṭān Ġūrī intiḳāli ḫuṣūṣında iḫtilāf çoḳdur. Ammā Terceman Baba Şāṭır raḥimehullāh bu faḳīre ve sāyir aḥbāba ḥikāyet itdi ki "Ḫᵛācemüñ yaʿnī Sulṭān Ġūrī'nüñ ḫıdmetinde biñ başı idüm. Bir gün içerü tenhā çaġırdı ve eyitdi: 'Şāṭır ʿAmr, var [155a] ḳayṣer ile kisrā ʿaskeri cenginde ḥāżır ol. Ḳanġısı ġālib olur taḥḳīḳ bilüp gel, ḫaber vir.' Bir miḳdār ḫıdmetinde durdum. Eyitdi: "Maṣlaḥat hemān budur!" Pes ṭaşra çıḳup evümi ketḫudāma ışmarlayup kimseye beyān itmeyüp gitdüm, ḥattā Çaldıran'da Sulṭān Selīm Ḫān ile Şāh İsmāʿīl cengine yitdüm. Sulṭān Selīm Ḫān ʿaleyhi raḥmetu'r-Raḥmān ġālib-i muṭlaḳ olup Şāh İsmāʿīl firār itdi. Faḳīr ṭaban götürüp ʿacele ile Mıṣr'a geldüm. Ḳaṭʿā kimsenüñ ḫaberi olmamışdı ve müddet-i sefer bir buçuḳ ay olmamışdı.

Çün Sulṭān Ġūrī'ye girdüm, hemān eyitdi: "Ḳanġısı ġālib oldı?" Eyitdüm: "Ḫᵛācem, ḳayser kisrāyı aldı." Ġūrī: "Ol bunda daḫı gelür" diyüp başın aşaġı idüp mütefekkir ḳaldı. Ben ṭaşra çıḳdum. İki sāʿat miḳdārı ḫᵛācem tenhā mütefekkir ġamla ḳaldı. Ṣoñra beni içerü çaġırdı ve ceng aḥvālin mufaṣṣalen suʾāl itdi. Cümle beyān itdüm. Çün āḫır itdüm, ḫᵛācem eyitdi: "Yā Şāṭır ʿAmr, Sulṭān Selīm Mıṣr'a gelüp ḥükm itmek muḳarrerdür. Ben vāḳıʿasın gördüm." "el-Muḳadderu kāʾinun" diyüp aġladı. Baʿde zamān çün Sulṭān Selīm'üñ mektūbı geldi ki sikke ve ḫuṭbe kendi nāmına ola ve Rūm ġāzīlerine daḫı her yıl ḫums irsāl olına, Sulṭān Ġūrī begleri cemʿ idüp müşāvere itdi. Rıżā virmediler. Ḫᵛācem eyitdi: "Hele ḫuṭbe ve sikkeyi teslīm itmek cāyizdür ki fitne ve ḳatl-i müʾminīn olmaya." [155b] Ümerā-yı Çerākise eyitdiler: "Biz varup anuñ ḥaḳḳından gelmek āsāndur. Eger sen ḫavf itdüñ ise salṭanatdan ferāġat eyle, biz ḥākim buluruz" didiler. Ḫᵛācem eyitdi: "Benüm bir

başum var, anı daḫı ʿāriyetī bilürem, hemān ḥāżır oluñ!" diyüp otaġını çıḳardı.

Baba Şāṭır ʿAmr ḥikāyet eydür ki "Çün Mercidābıḳ'a varduḳ, Sulṭān Selīm'üñ vüzerāsından ve baʿżı ḫavāṣṣından mührli mektūbları geldi ki "Luṭf eyle yā sulṭān-ı iḳlīm-i ʿArab ve yā ḫādim-i ḥaremeyn-i şerīfeyn, bizi bu ẓālim küçük ʿAcemüñ şerrinden ḫalāṣ eyle ki her gün birimüzi ḳatl ider, hemān sen muḳābil olduḳda biz tevābiʿümüz ile senüñ ṭarafıña varup sāña tābiʿ oluruz." Ümerā-yı Çerākise vāḳıf olıcaḳ ḫᵛāceme eyitdiler: "Biz dimedük mi anı āsānlıġıla münhezim iderüz?" Sulṭān eyitdi: "Bu hep kendüden ḥīledür ve Sulṭān Selīm'üñ tedbīridür; vüzerāsınuñ bile ḫaberi yoḳdur." Fi'l-vāḳiʿ eyle imiş ki Sulṭān Selīm anlaruñ mührlerin isteyüp murādınca yazdurup irsāl itmiş bu iʿtiḳādla ki anlar ḫᵛāceme tābiʿ olalar. İrtesi ṣaffeyn ārāste olıcaḳ hemān Ḫayr Beg, ʿaskeri ile Cānum Ḫamrāvī bizüm ṭarafumuzdan Sulṭān Selīm Ḫān ʿaskerine gidüp anlar cānibinde ṣaflar baġlayup durdılar. Bizden bir miḳdār cündīler elleşdiler, hemān Sulṭān Selīm cānibinden daḫı ʿasker-şiken bir niçe ṭoplar geldi, bizüm ʿaskeri ṣoḳaḳ ṣoḳaḳ eyledi.

Ve'l-ḥāṣıl ṣınmaḳ muḳarrer oldı. Sulṭān Ġūrī bāña eyitdi: "ʿAmr, "اَلْفِرَارُ مِمَّا لَا يُطَاقُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ"[447] [156a] Hemān ʿasker ortasından bir cānibe gitdi. Çün ʿaskerden baʿīd olduḳ, bizümle ümerā ve ḫademeden hemān on yedi kimesne ḳalduḳ. Ḫᵛācem yolları benden yeg bilürdi. Ben öñince gider iken eger yol çatallansa gāh ṣaġına gāh ṣolına diyüp emri üzere giderdüm. Ṣoñra beriyyeye ṣapduḳ. Çün ḳumda iz belürsiz oldı, ġāyet taʿb-nāk olduḳ. Pes yatduḳ, uyıduḳ. Çün baʿżısı ḳalḳdı, bāña teklīf itdi ki ḫᵛācemi uyanduram. Çün tenbīh itmek istedüm, Allāh taʿālā raḥmetine gitmiş idi. Pes aġlaşup teyemmüm ile namāzını ḳılduḳ, onda gömdük. Ṣırtlan ḫavfından üstine vāfir ṭaş yıġduḳ, raḥimehullāhu raḥmeten vāsiʿaten. Merḥūm sulṭān ṣınup ḳaçar iken hem aġlar hem

447 "Güç yetirilemeyenden kaçmak peygamlerlerin sünnetlerindendir." *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 2/99 no: 1823; *el-Luʾluʾu'l-Marsūʿ*, 1/129; *Reyḥānetu'l-Elibbā'*, 1/265; *el-Eşbāh ve'n-Nezā'ir*, 1/334.

söyler idi ki ‘Ḥayfā! Gülşenī’nüñ sözini dutmadum hem ḳalb-i şerīfine doḳındum’ dir idi ve hem didi ki ‘Benüm selāmumı şeyḫe īṣāl eyle, benüm āḫiretüm içün duᶜā itsün’

Ammā Baba Şāṭır didi ki “Ben dönüp ordulara vardum. Ümerā-yı Çerākise’nüñ niyyeti bu idi ki Rūmīleri alup gelüp ḫużūr ile żiyāfet yimek içün ol ḳadar sükkerī ṭaᶜāmlar bişürmişler idi ki vaṣf olmaz. Sulṭān Selīm Ḫān cāyiz ki ṭaᶜāmlarında zehr ola diyü cümlesin yire dökdürüp kimse yimesün diyü emr itmiş. Ammā ben ġāyetle gürisne olmaġın ve hem nesne yoġıduġın bilürdüm, yimege başladum. Beni görüp baᶜżıları daḫı yidiler.

Ṣoñra bir niçe yıl Diyārbekr’de [156b] oldum. Sulṭān Süleymān zamānında İbrāhīm Paşa gemiden Mıṣr’a geldükde ben daḫı ḳaradan geldüm. Tācir şeklinde idüm. Çün Gülşenī ᶜaleyhi raḥmetullāhi’l-Ġanī’nüñ ḫıdmetine irişdüm, beni bilüp eyitdi: ‘Baba Şāṭır, Sulṭān Ġūrī sańa ne vaṣiyyet itdi? Niçün yirine getürmezsin?’ Pes ḥikāyeti mufaṣṣalan diyüp duᶜā temennā itdügin didüm duᶜā itdiler.” Bu cümle Baba Şāṭır ᶜAmr’uñ ḥikāyetidür ki niçe kerre dimiş idi.

Naḳl olur ki çün Sulṭān Ġūrī’den ṣoñra devīdār-ı kebīri olan Ṭumanbay taṣalṭun itdi, Ḳubbetü’l-Muṣṭafā’ya şeyḫe gelüp duᶜā temennā ider. Şeyḫ eydür ki “Siz duᶜāya ḳābiliyyet ve istiᶜdād ḥāsıl eyleñ ki duᶜā size vāṣıl ola. Ve selātīnden duᶜāya istiᶜdād ᶜadāletdür; ol daḫı Allāh taᶜālānuñ kitābı ile ḥükm itmekdür ki her kim Allāh taᶜālā inzāl itdügi ile ḥükm itmez ise ẓālimdür ve eger ḥükmde daḫı mütaᶜaddī olursa kāfirdür, nitekim Allāh taᶜālā buyurur: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ الله فَأُولٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ﴾[448] Ve ḳālallāhu taᶜālā: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ الله فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾[449] Ve ḳālallāhu taᶜālā: ﴿وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ الله فَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ﴾[450] Ve eyitdi: “Eger maḳām-ı selāmetde olmaḳ isterseñ Selīm’e teslīm eyle: Ammā “el-muḳadderu kāᵓinun.” Bizüm sańa şimdi ve baᶜdehu ve bizden ṣoñra

448 “Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler, fasıkların ta kendileridir.” Māide, 5/47.
449 “Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler, zalimlerin ta kendileridir.” Māide, 5/45.
450 “Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler, kāfirlerin ta kendileridir.” Māide, 5/44.

daḫı evlādumuzuñ duᶜāsı vācibdür ki anlaruñ ḳıyāmına bāᶜiṣ olacaḳsız" diyüp duᶜā itdi.

Merḥūm Şeyḫ Aḥmed naḳl iderdi ki "Babam bańa baḳup güldi ve eyitdi 'Emīr, hemīşe emīrler selāṭīnden müstefīd olacaḳdur. Sen daḫı sulṭāna duᶜā eyle' [157a] didi. Ben daḫı emri ile duᶜā itdüm ve fāyidesine muntaẓır oldum, ḥattā Sulṭān Ṭumanbay duᶜā alup ṭaşra gitdi, pīr bańa eyitdi 'Olmaya ki bir nesne ḳabūl idesiz.' Pes ṭaşrada vāfir altun virmek istedi. Eyitdüm ki 'Pīr ḳabūl itmez." Şoñra Gülşenī ḥażretleri bańa buyurdı ki 'Ey Emīr, Ṭumanbay'a duᶜā itdügüñ zamānda ne murād itdün?' Didüm ki "Eger sulṭān intiḳāl iderse ḫatunı bańa naṣīb ola diyü ḫāṭıra itdüm' diyicek Gülşenī ḥażretleri 'Allāh müyesser ide' diyü duᶜā itmiş idi ve dimiş idi ki 'Ḥākimüñ memleketi ḫatunı gibidür. Eger ańa daḫı himmet ideydüñ vebāl olurdı. Var şükr eyle' didi. Pes ṣabr itdüm, ḥattā tevārīḫde beyān olan vech üzere ṭulūᶜ itdi ki Ṭumanbay'ı Sulṭān Selīm Ḫān dutup yirden vücūdını refᶜ itdi, ḫatunı olan Ḫᵛond Fāṭıma bint Sulṭān Aḳbirdi bańa ādem gönderdi ki taḫt-ı nikāḥıma gele. Çün ki bu dāᶜīyi kendüsi isteyüp ᶜaḳd oldı, andan oġlum Seydī ᶜAlī ve hemşīresi Sittü'l-mülūk ẓuhūr itdi. Her gāh ki pederüm Gülşenī ḥażretlerinüñ ḫıdmetlerinde ḥāżır olsalar buyururlar idi ki 'Ṭulūᶜuñuza bāᶜiş yine sebebünüzün duᶜāsıdur' dir idi, yaᶜnī babańuz Şeyḫ Aḥmed'üñ istidᶜāsı idi."

Menḳūldür ki sābıḳan ẕikr olan Mıṣr'uñ ḳāżī-ᶜaskeri ḫaste olup müşrif ᶜale'l-mevt olur. Şeyḫ ḥażretlerine ādem gelüp "Muḥtāżırdur, sizüñ ḥużūruñuz recā ider" dimegin fi'l-ḥāl atlanup varur. Ḳāżī şeyḫ ḥażretlerini göricek ḫayāt ḫāṣıl [157b] olup şeyḫüñ elin öpüp dimiş ki "Elḥamdülillāh, bir daḫı mübārek cemālüñi gördüm. Āḫıretüm içün duᶜā eyle" diyicek, şeyḫ eyitmiş: "Menᶜ rabbuke suᵓāline cevābuñ var mı? Bu ᶜālem-i kesbde nefsüñle Rabbüñi bildüñ mi?" didükde ḳāżī eyitmiş: "Eger bu ḫastelikden ḳalḳarsam hemān nefsüm ile Rabbüm maᶜrifetine saᶜy ideyim" diyicek şeyḫ dimiş ki "Naḳdi nesyeye degişme, ehl-i ḥāl ol" diyüp ḳulaġına bir nesne söyler. Ḳāżī feraḥ-nāk olup eydür ki "Elḥamdülillāh, imām-ı zamānı bildüm, ölsem deᶜālim oluram. Ammā

ḥayf anlara ki "مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً"[451] cinsinden olup nādān ḳaldılar. Elḥamdülillāh, imāmumuzı bilüp daʿvet itdüklerinde livā-ı ḥamde müteveccih oluruz" diyüp şehādeteyn getürüp gözin yumdı.

Meẕkūr olan ḥikāyāta muvāfıḳ ve mesṭūr olan rivāyāta muṭābıḳ sene tisʿa baʿde'l-elfde (1009/1600-01) çün ʿAlī Paşa Mışr'a paşa olup ʿadl-güsterlik gösterdi, maḥabbeti lāzım olmaġın ḫıdmeti ile müşerref olurdum. Her yılda paşalara Mışr eyāletinden üç yüz biñ naḳd filoriden ziyāde olurdı. Üç senede bir ḥabbe ḳabūl itmedi ve sāliyānesinden ḥāṣıl olanı ṣulaḥā ve ʿulemā ve erbāb-ı maʿrifete beẕl iderdi. Ve faḳīr her ne ki aḥbāb içün recā itdüm, iḥsān itdi, ḥattā altı ḫıdmet-kāre ʿıtāḳ-nāme virmiş idüm, dördine ʿulūfe virdi ve niçe iḥsān itdi ve daḫı itmek üzeredür ve her naṣīḥat ki ḫıdmetine ʿarż itdüm, ḳabūl itdi.

Bu ramażān ki sene vāḥid ve ʿaşer baʿde'l-[158a] elfdedür (1011/ Şubat 1603) bir muḫālif emrin istimāʿ itdüm, taʿaccüb idüp varup menʿ itmesini ʿarż itdüm. Meger vālī şaʿbānda ʿarż idüp ol siyāseti ramażānda itmiş. Ḫayli taġayyür ḥāṣıl idüp "Vāḳiʿ degildür!" didi ki eyle ẓann iderdi. Faḳīr "Muḳarrerdür" didüm. Vālīyi çaġırmaġa ādem gönderdi. Faḳīr inanmadı mı, yoḫsa beni tekẕīb mi ider diyü ḳalḳup gitdüm. Çün vālīnüñ bi-ġayr-ı vaḳt siyāsetine vāḳıf olur, ʿazl idüp faḳīri daʿvet buyurup niçe ʿöẕrden ṣoñra dünyevī niçe nesnenüñ ḫuṣūlına bāʿiş oldı ve ġāyet ḫasta iken ṣıḥḥat buldı. Çün ṣıḥḥat selāmetligine vardum, buyurdı ki "Rūm'a gidersem, seni bile alı giderem." Faḳīr eyitdüm: "Ben pīrem, sefer müşkildür." Buyurdı ki "Taḫt-ı revān ile gidelim." Eyitdüm: "Sizüñ gitmeñüzi ne īcāb itdi?" Buyurdı: "İki ḫazīnedür. Ġayrı kimesne alı gidemez ki Anaṭolı'da Yazıcı Ḳardaşı olan ḫārici niçe biñ tüfenk-endāzla müteraḳḳıbdur; begler ve niçe beglerbegiler helāk itmişdür." Faḳīr eyitdüm: "Siz gidecek zamāna degin aḥsen-i vechile defʿ olmaḳ añlanur ki bize ve size taʿb virmeye." Pes duʿā olduḳda ol ḥīnde cümleye feraḥ ḥāṣıl

---

451 "Kim zamanının imamını bilmeden ölürse cahiliye ölümü üzere ölmüş olur." *Mirkātu'l-Mefâtīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 6/2398; *Mevsūʿatu'l-Elbānī fi'l-ʿAkīde*, 8/326; *Minhācu's-Sunneti'n-Nebeviyye*, 1/110.

oldı. Baᶜdehu şehr-i Ḳand'a ḫaber geldi ki Yazıcı Ḳardaşı aḥsen-i vechile pādişāha muṭīᶜ olup Bosna'da Bosna paşalığını virmiş. Pes maḳṣūd ḥāṣıl oldı. İmdi ḥükkāma lāyıḳ naṣīḥat ḳabūl idüp ᶜamele getürse hem ehl-i memleket āsūde olur, hem kendü dünyā vü āḫiret ṣavābın bulur.

Zamān-ı Fātiḥ-i Eḳālīm-i Cihān Sulṭān Selīm Ḫān [158b] ibn Sulṭān Bāyezīd Ḫān ibn ᶜOṣmān ᶜaleyhi raḥmetu'r-Raḥmān

Selīm-nāmelerde mesṭūr olan beyān üzere çün Mercidābıḳ'da Sulṭān Ġūrī'ye şikest irgürüp Mıṣr'a revān oldı, sene iṣneyn ve ᶜışrīn ve tisᶜi-miᵓede (922 / 1516) Mıṣr'da Emīr-i kebīri Ṭumanbay sulṭān oldı. Bir gün yine ümerāsı ile Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'da şeyḫ ḥażretlerine gelüp dirler ki "Bu gelen ᶜasker eger maġlūb olursa ᶜalā-üslūbi evvel ḫıdmetümüzde ṣābitüz. Eger ġālib olursa anlaruñ yaġmācı evbāş u ḳallāşı size ve tevābiᶜ ü ehlüñüze zaḥmet virürler. Pes Mıṣr'a gelüñ ki anda size bir maḫfī mekān bulup ᶜalā kile't-taḳdīreyn āsūde-ḥāl olasız ki biz daḫı duᶜāñuzdan müstefīd olavuz." Gülşenī ḥażretleri buyurmış ki ﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ إِنَّ اللهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾[452] Ammā ehl ü ᶜıyāl ḫavf idüp Mıṣr'a gitmegi muḳarrer iderler, żarūrī şeyḫ icāzet virür.

Bu faḳīr sene iṣneyn ve sebᶜīn ve tisᶜi-miᵓeden (972 / 1564-65) beri ki ḥāliyā sene iṣney ᶜaşer baᶜde'l-elfdür (1012/1603-04) ki rāst ḳırḳ yıl olur, sākin olduġum merḥūm Ṭurabay evi kūçenüñ bir rükninde ve āḫer rükninde Cāmiᶜ-i Ḫayr Beg-i Ḥaddīd muḳābilinde Sulṭān Ṭumanbay ḳullarından Emīr Yūsuf bin Ṭurabay olduġı eve şeyḫüñ ehlini getürüp ḥıfẓ iderler. Hāliyā ol ḫāneyi merḥūm Deşīşe nāẓırı Muṣṭafā Beg büyük sarāy itmişdür. Gāh ki merḥūm-ı maġfūr Aḥmed ibn Gülşenī nevverellāhu merḳadehuma's-seniyye bende-ḫānesini müşerref itse, ol evde vāḳiᶜ olan [159a] baᶜżı taṣarrufātı beyān buyururlar idi.

Cümleden biri bir gün bende-ḫānede kerīmeleri öñlerine ṭaᶜām getürdi. Cümleden bir ḳaç bülbūl vardı, yaᶜnī ördek; bu faḳīre Ḳub-

452 "Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını hakkıyla görendir." Mü'min, 40/44.

betü'l-Muṣṭafā'dan gelmiş idi. Bu ḥikāyeti buyurdılar ki "Sulṭān Selīm Mışr'da iken pīr bir gün Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'dan bir ḳaç bülbūl ve ḫarclıḳ ile beni Mışr'a gönderdi ki ḫavātīne alı gidem. Ve buyurdılar ki 'Eger Müʾeyyediyye ḳurbında bir aḥmer atlu kimse senden bu ördekleri ṣatun almaḳ isterse ismini ṣor. Eger İdrīs ise nışfını añа vir ve eyit ki Gülşenī'nüñ size armaġanıdur. Eger olduġum yiri istifsār iderse delālet itme ve nesne virürlerse alma, hemān ol maḥalde ġāyib olup bāḳī bülbūlları eve alı git.' Ve Dede ʿÖmer-i Rūşenī ʿaleyhi raḥmetullāhi'l-Ġanī'nüñ ḫırḳasını bile virdi ve eyitdi ki 'Ḳapunuñ içerüsinden üstine āvīḫte itsünler; kimse ol ḫāneye ḥükm idemez. Ve eger cīrānlarında olan aġalardan kimesne seni daʿvet ider ise, bī-ḫavf tevaḳḳuf itmeyüp var. Eger Mışr ṭaʿāmlarından bir nesne ārzū iderse evden bir ṭabbāḫ gönder, varup anuñ āş-pezlerine taʿlīm itsün, ammā kendi āteş yanına varup bişirmesün.' Çün ki yigirmi ördek alup Müʾeyyediyye'ye ḳarīb geldüm. Bir muhteşem kimesne bir ṭorı ata binmiş, öñince vāfir ādemler var. Bülbūlları ḫıdmet-kār elinde görüp ṣatar mısın didi. Ben ilerü varup "İsm-i şerīfiñüz nedür?" didüm. Ādemleri: "Niçün [159b] bī-edeblik idersin?" didiler. Kendi anları menʿ idüp eyitdi: "Benüm nāmum İdrīs'dür." Pes on dānesini bulup ādemlerine virdüm ve onını ḫıdmet-kāre "Var eve alı git" didüm ve ol şaḫṣa eyitdüm: "Bunlar Gülşenī'nüñ size armaġanıdur. Pes bī-iḫtiyār olup Fārsī ile "Īşān kucā mībāşend?"[453] didi ve kendüyi ḫayret aldı. Faḳīr keşret arasında ġāyib oldum. Ardumdan bir ādemisi yitişüp bir miḳdār altun getürdi ve pīrüñ maḥallini ṣordı. Hem altunı almadum ve hem maḥallini dimedüm. Ġılżat itdi, çāre olmadı. Āḫır dönüp gitdi.

Çün eve ḳarīb geldüm, bu maḥallede evleri cümle yoḳlayup eger bir sipāhīye müteʿalliḳ bir nesne bulurlar ise evi tālān iderler idi, ḫattā bu eve, yaʿnī şimdi faḳīr olduġum ḫāne ki efendi merḥūm ol zamānda bu eve diyü işāret itdügidür, pes bu bende-ḫānede evvel Sulṭān Selīm merḥūmuñ Ḳapucı başısı Ḥüseyn nām kimesne olurmış, ḫattā şimdi

453 Onlar nerede bulunurlar?

hem-sāyemüz olan Ḳayıtbay ve Berḳuḳ Aġa daḫı ḥikāyet iderlerdi ki bu evi binā eyleyen Ṭurabay ādemlerinden bir beg olurdı. Çün Sulṭān Ġūrī ile sefere [gitdi], bu evde kendünüñ ve sāyirüñ bī-nihāye tuḥaf ve mālını ḳodı, şoñra ol Ḥüseyn Aġa niçe niçe buldı ki gümüş egerler ve altun ve gümüş āleti ve kürkler semmūr ve vaşaḳ ve ġayrehā. Cümle yüz elli biñ altunlıḳ taḫmīn itdiler diyü beyān itdiler, pes Ḥüseyn Aġa cümle ol mālı aldı didiler. Ve efendi buyurdı ki "Ol Ḥüseyn Aġa öyle namāzın ḳılmaġa [160a] bu maḥallede olan Ḫayr Beg Cāmiᶜi'ne gelürdi. Faḳīr altumda olan at ayġır olmaġın ḥareket itdi. Faḳīre ruᶜb ḥāṣıl oldı ki Ervām şeklinde degil idüm, hemān Dede ḥażretlerinüñ ḫırḳasın üstüme aldum, ḫavf gitdi. Çün cāmiᶜ evümüze muḳābil idi, ṣabr itdüm. Ol cāmiᶜe girdi ben daḫı eve girdüm ve ḫırḳayı ḳapunuñ içine aṣdum. Ben daḫı cāmiᶜe namāza vardum. Muttaṣıl sipāhī geçdükçe atları kişnerler idi. İçerüde bizüm atlarımuz ve baᶜżı emānet atlar sākit olup ṣahīl itmezler idi. Taᶜaccüb iderdüm ki sābıḳan her birinüñ feryādı göge çıḳardı. Baᶜdehu ol aġa cümle cāmiᶜ ḫalḳını bu eve daᶜvet itdi; ben daḫı bile geldüm. Vāfir ṭaᶜām itmiş. Eşnā-yı ṭaᶜām u kelāmda Mıṣr etᶜimesine ārzūm var diyü raġbet gösterdi. Cümlesi faḳīre ḥavāle itdiler. Ben daḫı ḳabūl itdüm, ammā pīrüñ didügi üzere didüm, "Size bir ṭabbāḫ" göndereyüm, āşpezleriñüze taᶜlīm itsün." Eyitdi ki "Ḫarcını vireyim, sizde bişsün." Eyitdüm ki "Ḫarcdan ḳaçmaḳ degildür, ammā ekābire bişmiş ṭaᶜām irsāli deᵓb degildür." Pes ḫayli mütefekkir oldı. Çün ḳabūl eyledi, bir ṭabbāḫa cāriye gönderdüm, yedi gün aşçılarına taᶜlīm itdi. Soñra elli altun virmiş. Çün ḫaber pīre vāṣıl oldı, cāriyeyi āzād itdi. Ol altunı cihāz idüp ᶜAyntāblı Muṣliḥuddīn Ḫalīfe'ye virdi." Baᶜdehu efendi ḥażretleri faḳīre buyurdılar ki "Ol gün ki bu eve dāḫil oldum, ḫāṭırumdan geçdi ki bir zamān olsa [160b] kendi oġullarumdan birisi bunda olsa gāhī gelüp birkede münşeriḥ olsam. Elḥamdülillāh murādum daḫı ḥāṣıl oldı." Ve buyurdı ki "Dede merḥūmuñ ḫırḳası kerāmeti ile evümüze kimse daḫl itmedi, ḫuṣūṣā ol ön ḳapusı cümleden büyükdür. Vāḳıᶜā tā Muṣṭafā Beg alınca eyle büyük idi ki şimdikiden aᶜlā idi."

Merḥūm-ı maġfūr Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehuma's-seniyye yine bir gün bende-ḫāneyi müşerref itdi. Ḫāliyā kitāb-ḫānem olan ḥücrede baḳup Birketü'l-Fīl'i seyr ider iken Ṣaġır Aḥmed Beg'üñ köşkine naẓar itdi ki ḥāliyā ᶜAlī Beg evidür ve eyitdi: "Sulṭān Selīm Ḫān'uñ dīvān kātibleri bu köşküñ altında olan ṣuffede oturup yazarlar idi. Merḥūm pederüm Gülşenī Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'dan beni bu sizüñ evde sākin olan Ḳapucı başı Ḥüseyn Aġa'ya bir ᶜarż-ı ḥāl ile irsāl eyledi ve didi ki fuḳarādan bir dervīş ḥacca gider; kimse taᶜarruż itmesün diyü ᶜarż-ı ḥālde beyān itmiş. Çün ki bu ḫānede Ḥüseyn Aġa'ya bu maḥalde oturup ᶜarż-ı ḥāli virdüm. Luṭf idüp hemān bī-tevaḳḳuf ḳalḳup varup evvel ᶜAbdulfettāḥ-ı Āmidī nāmına bir ḥükm getürdi ve hem yigirmi beş Selīmī virdi. Çün ki pīr dimemiş idi, almaḳda tereddüd itdüm. Eyitdüm: "Bu size degildür, ol ḥācīyadur." Pes ḳabūl itdüm. Ammā ḫāṭırımdan geçdi, ne olaydı Şerīfī vire idi ki Selīmī yeñi peydā olmaġın Mekke'de henüz maᶜlūm degildür. Pes duᶜā idüp pīre vardum, ḥükmi ve altunı öñlerinde ḳodum. Şeyḫ, ᶜAbdulfettāḥ'ı [161a] çaġırup altunı ve ḥükmi virdi. Ve ṣoḥbet nice vāḳiᶜ olduġın suᵓāl itdi. Beyān itdüm. Buyurdı: "Eger büyük altun vireydi, iḥsān kāmil olurdı." Faḳīr eyitdüm: "Benüm ḫāṭıruma bu maᶜnā anda geldi idi." Buyurdı ki "Ol kāmil senüñ ḥaḳḳuñdur. Teᵓḫīri olmaġıla kāmili size vāṣıl ola" diyü Fātiḥa oḳudılar. Ol zamāndan beri ḳırḳ iki yā ḳırḳ üç yıldur ki şimdi ṭoḳuz yüz yetmiş beş senesidür, bi-ᶜaynihi ẓuhūr itmedi. Elbette kelām-ı pīr żāyiᶜ olmaz diyü buyurdılar." Ḫāṭıruma geldi ki ᶜacabā fuḳarāya ben virsem olmaz mı ola. Yine teᵓeddüb itdüm. Ṣandūḳ üzere iki sāᶜat var idi, alup kendi mübārek elleri ile döndürdiler, ġayrı sāᶜatlere muḳayyed olmadılar. Taᶜaccüb itdüm, ben daḫı sāᶜate muntaẓır oldum. Çün ol iki sāᶜat tamām oldı, ol sāᶜat hemān birāderüm defterdār cānibinden Muḳābeleci Ḳurd Çelebi gelüp efendinüñ elin öpüp öñine bir ṣurre ḳodı ve eyitdi ki "Defterdār efendi irsāl itdi ve eyitdi ki "Çoḳdan kendülere neẕr olmış idi, ḳāṣıd ihmāl eylemiş." Efendi duᶜā idüp faḳīre naẓar idüp buyurdılar ki "Birāderüñ bizi bunca müddetden beri olan

intiẓārdan ḫalāṣ itdi, hem seni ḫāṭıra ve taʿbdan ḳurtardı." Bu maḳūle işārāt ve taṣarrufātlarına ḥadd yoḳdur, beyānı kelāl ve ʿayānı melāl virür.

Mesṭūrdur ki Sulṭān Selīm Mıṣr'dan baʿżı kimesneleri ʿAcem'den itdügi gibi Rūm'a sürgün ider. Şeyḫüñ mürīdlerinden Niʿmetullāh nām bir dervīşüñ birāderi ki Ḫᵛāce [161b] Fetḥullāh-ı Ḳazvīnī dirler idi, anı daḫı sürmek emr ider. Çün birāderi ve kendi iki pīr-i muḥteşem olmaġın ḫalḳ daḫı riʿāyet iderdi. Dervīş Niʿmetullāh şeyḫe gelüp taẓallüm ider ki "Birāderümüñ ehl ü ʿıyāli çoḳdur ve pīrdür, gitmege tāḳatı yoḳdur. Pādişāhuñ muṣāḥiblerinden Ḥalīmī Çelebi niçe kimesne yazılmış iken ḫalāṣ itmiş. Eger sizüñ cānibüñüzden bir işāret olsa birāderümi daḫı ḫalāṣ iderdi" diyü Dervīş Niʿmetullāh pīr ḥażretlerine ibrām ider. Pīr ḥażretleri ʿöẕr ider ki "Ben ol ṭamaʿ-kārda ḫayr añlamazam." Pes dervīş ṣabr ider. Çün ṭaşra çıḳarlar, bir gün şeyḫ evliyā ziyāretinden gelüp geçer iken Ḥalīmī'nüñ ḫaymesi öñine uġrar. Dervīş ibrām ider. Pīr kerhen Ḥalīmī ḫaymesine varur. Ḥalīmī ṣūreta vāfir taʿẓīm ider. Şeyḫ bī-ḫodāne niçe fāyide-mend naṣīḥatdan ṣoñra ol dervīşüñ birāderi ḥālini beyān ider. Ḥalīmī dir ki "Bu sürgün ḫuṣūṣında pādişāh dilek ḳabūl itmez. İḥsān idüp bunı bize teklīf itmeñ ki ḳādir degilüz."

Pes şeyḫ ḥażretinüñ dilinden diline el-Muntaḳım ismi ḳahr ile ṭulūʿ ider, defʿ ide bilmez. Pīr dönüp Ḥācī İbrāhīm'e baḳup "Ḳażā-yı mübreme defʿ olmaz. Eger teʾḫīr olursa daḫı ḥikmet içündür" diyüp bunı oḳur: "لَا رَادَّ لِقَضَائِهِ وَلَا مَانِعَ لِحِكْمَتِهِ"[454] ﴿فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ﴾[455] "ṣoñına muntaẓır oluñ" diyüp dervīşler ile ḳalḳup gider. Ve ḫulefā ve dervīşāna bir niçe gün ṣorar ki "Ḥalīmī'nüñ ʿömri ḫaymesinüñ ṭınābı kesilmişdür. Ne ʿaceb ki uzadı!" Bir gün dervīşlere eydür ki "Varuñ ʿaskerden Şām'dan [162a] kimse geldi ise, Ḥalīmī'nüñ aḥvāli niçe oldı istifsār idüñ." Dervīşler ṭaşra varup, meger ḳāfile gelmiş, istifsār iderler. Ḥalīmī öldi diyü ḫaber virürler. Şeyḫe bu ḫaber vāṣıl olıcaḳ buyurur ki "Ol sürgünlerden ve ġayrıdan alduġı māluñ ḥelāl ise ḥisābın virüp ḥarām ise ʿaẕābın çekmege gitmiş

454 "Onun kazasını geri çevirecek yoktur, onun hikmetini engelleyecek de yoktur."
455 "Rabbin istediğini yapandır." Hūd, 11/107, Burūc 85/16.

ki Allāh taᶜālā buyurur: ﴿وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلاَ يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾[456] Şeyḫ ol dervīşe baḳup dir ki "Eger birāderüñ Ḫᵛāce Fetḥullāh-ı Ḳazvīnī'yi ḫalāṣ itdi ise, nıṣf-ı ᶜaẕābdan ḫalāṣdur." Bir dereceden ṣoñra ḳapudan Fetḥullāh gelüp Müᵓeyyediyye'de pīrüñ elin öpüp ḥikāyet eyler ki "Çün Ḥalīmī'ye maraż müştedd oldı, beni çaġırup ḫalāṣum içün sulṭāna bir şefāᶜat-nāme ᶜarż-ı ḥāl virdi ve eyitdi ki "Mıṣr'da şeyḫe varduḳda vāfir ᶜöẕr idesiz ve günāhumuzdan ᶜafv dileyüp duᶜā temennā idesin" diyüp bir miḳdār ḫarclıḳ daḫı virdi diyüp şeyḫden duᶜā temennā ider.

Faḳīr sene tisᶜ ve ḫamsīn ve tisᶜi-miᵓede (959 / 1551-52) Mıṣr'a geldükde henüz Ḫᵛāce Fetḥullāh ṣıḥḥatde idi. ᶜAcem ve ᶜArab ḫᵛāceleri cümle aña mürācaᶜat iderlerdi. Çün pīrüñ naẓar-kerdesi idi, faḳīr ġāyet edeble muṣāḥabet iderdüm. Bir gün faḳīre eyitdi "Ḳalbüm sańa ġāyetile māyil olmaġın senüñ aḥvālüñi ṣordum. Bildüm senüñ ceddüñ Ebū Ṭālib ḳaçan Şīrāz'dan göçüp ehl ü ᶜıyāliyle Ḳazvīn'e geldi, sene ṣemānīn ve tisᶜi-miᵓede[457] (880 / 1475-76) idi, Sulṭān Ḫalīl ibn Sulṭān Ḥasan ẓulminden göçmiş idi ve Sulṭān Ḥasan, oġlı [162b] Sulṭān Ḫalīl'üñ ẓulmini andan ṣordı. Taḥḳīḳ ile bilicek merḥūm Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'yi irsāl itdi, vaḳaᶜa mā vaḳaᶜa, nitekim yirinde beyān oldı. Ve ben yigirmi bir yaşumda idüm ki şimdi cümle yüz bir yıl olur. Maḥallemüzde ceddüñ ol yıl evlendi. Yigirmi dört yıldan ṣoñra bir kimesne yigirmi iki yaşında var ola, bile cāmiᶜe ve mescide gelür oldı. Ehl-i Ḳazvīn "Mevlānā Ebū Ṭālib'üñ Şīrāz'dan bir ḫışmı gelmiş" dirler idi. Meger senüñ baban imiş. Maḥallemüzde hem-sāye iken faḳīr bile bilmezdüm, anda ṭoġmış idi. Āḫır beni çaġırup babańla muṣāḥib itdi ve eyitdi: "Ben senüñ maḥabbetüñe adını Fetḥullāh ḳodum" diyü buyururdı. Ben ve babań biri birimüze birāder ve hem-nām dir idik. Ḳazvīn'de bize hemnāmān dirler idi. Ceddüñ Mollā Ebū Ṭālib bir münker iş görse yā eliyle yā ḥākime iᶜlāmla menᶜ iderdi. Anuñıçun Şeyḫ Gülşenī ḥażretleri daḫı

456 "Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez." Kehf, 18/49.

457 Tarih sehven bir yüzyıl sonraya ait.

sevüp ḫıdmetine geldügi zamānda riʿāyet iderdi. Ve merdāne dil-āver mollā idi; kesbi ticaret ile idi.

Ḥikāyet: Bir gün çārsūda gider iken bir gürg-gīrüñ ḳurdı ḫalāṣ olur, mevlānānuñ üzerine hücūm ider. Mevlānā elindeki olan kitābı aġzına virür ve başına bir yumruḳ ile urur ki gürg serāsīme olur. Fi'l-ḥāl boġazın ṣıḳup helāk eyler. Ṣāḥibi, Mevlānā Ebū Ṭālib'den ḳaçup gizlenür ki ol kelbe daḫı cefā itmeye. Ammā Ebū Ṭālib ṭalebesin ve ḫıdmet-kārların gönderüp ḫavf itme gel diyü iḳdāmla getürürler. Aña evvelā bir ḳoyun bahāsın virür ki eger arslan daḫı olsa şerʿde bahāsı bir şātdur dir. Baʿdehu bir miḳdār nesne daḫı bağışlar. [163a] Ḫalḳ taʿaccüb iderler ki bu maḳūle menḥīleri refʿ ider iken buña inʿām nā-maḥal idi diyü suʾāl daḫı iderler. Mollā Ebū Ṭālib dir ki "Nefsüm bu gürg-gīrden incinmiş idi, anuñıçun riʿāyet itdüm. Hem ümīdüm oldur ki bu ṣanʿatdan ferāġat eyleye." Fi'l-vāḳiʿ ferāġat idüp Gülşenī ḥażretlerine mürīd oldı. Ṣoñra ki Ḳızılbaş ṭuġyān itdi, merḥūm Gülşenī Mıṣr'a geldi, senüñ ceddüñ Mevlānā Ebī Ṭālib'i Ḳızılbaş şehīd itdi. Babañ hem-nāmum olan Fetḥullāh, Rūm'a gitdi. Edirne'den bańa kāġıdları ve baʿżı armaġanı gelür idi. Ḥāliyā seni gördükçe anı görmiş gibi oluram" diyü benümle luṭf üzere muʿāşeret iderdi. Her gāh ki pīr-i mevcūd-ı fānī Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehuma's-seniyye bāġçeye aḥbābı daʿvet itse meẕkūr Ḫᵛāce Fetḥullāh'ı elbette çaġırup ol zamānuñ ḥikāyetlerin söyledürdi.

Ḥikāyet: Bir gün Ḫᵛāce Fetḥullāh bāġçede Şeyḫ Aḥmed Efendi'ye ḥikāyet itdi ki Sulṭān Yaʿḳūb zamānında Tebrīz'de Bīḫodī nām bir ṣāḥib-i maʿrifet seyyāḥ-ı Ḫorāsānī Mīrzā Cān nām bir beg-zādeye ʿāşıḳ oldı. Bir niçe ġazel didi ve Mīrzā Cān'a irsāl itdi. Bir ġazelinde bu mıṣrāʿ mevcūd iken ki (mıṣrāʿ): "Be-ġayr-i çeşm-i tu hergiz nigāh netvānem"[458]

Neṣr: Bir gün Bīḫodī bir serve naẓar idüp bu mıṣrāʿı oḳur ki.

Naẓm: "Ey serv be-ḳadd-i yār-i men mīmānī"[459]

---

458 Senin gözünden gayrısına asla bakamam.

459 Ey servi, sevgilimin boyuna benzersin.

Neşr: Çün Mīrzā Cān'a rivāyet iderler, eydür ki "Müşrik imiş ki teşbīb itmiş; Müşebbihī imiş ki ṭarīḳ-ı şirke gitmiş, ḫuṣūṣā dimiş idi ki [163b] (naẓm): "Be-ġayr-i çeşm-i tu-rā men nigāh netvānem"[460]

Neşr: "Hergiz benüm gözüme ḳarşu gelmesün" diyü ādem gönderür. Bīḫodī bī-ḫod olur. Zaḫm-ı firāḳ-ı çeşm teʾşīr idüp ölüm ḥaddine varur. Āḫır dirler ki senüñ derdüñe derman Gülşenī'den olur. Pes varup ḫūn-ı dilini şeyḫe gözden aġlar ve çeşm içün çeşminden çeşmeler döker ve daġ-ı hicrānla yüregin taġlar. Pīr bī-ḫodāne Bīḫodī içün bir Fātiḥa oḳur ve buyurur ki "Mīrzā Cān gelür, ammā mīr diyü cān alur. Pes bir sāᶜat ṣabr it" diyü işāret ider. Bīḫodī-i bī-ṣabr ü tāḳat eydür ki.

Naẓm: Fidā-yi Mīrzā Cān bād cānem
Ki herçi ez-vey resed munḳād-i ānem[461]

Neşr: Ḫᵛāce Fetḥullāh merḥūm efendiye eyitdi: "Maġfūr pederüñüz Gülşenī ḥażretleri, Bīḫodī'nüñ bu teslīm ile giryesin gördi, kendülere daḫı riḳḳat gelüp ḥużżāra ḫiṭāb idüp eyitdi: "Bu bir maḫlūḳuñ ᶜışḳı ile cānını fidā idüp her emrine muṭīᶜ ola, ᶜacebdür ki biz emr-i Ḫālıḳ'da ve ḫıdmetinde tekāsül iderüz." Çoḳ naṣāyıḥ ve ḥikmet kelāmını taṭvīl itdi, ammā Bīḫodī ḥayrān u bī-ḫod idi. Şeyḫ naẓar idüp eyitdi: "Mevlānā Bīḫodī, çün cānuñı Mīrzā Cān içün cānāna teslīm cāyiz oldı, pes min baᶜd sańa mevt yoḳdur" dimegin ḳalḳup bī-iḫtiyār şeyḫe beyᶜat eyledi. Ol sāᶜat Mīrzā Cān pīre gelmiş. Çün ṭaşrada tafṣīl-i meclisi ṣorup içerü girdi. Henüz ḳāᶜide-i meşāyıḫ üzere Bīḫodī'nüñ inābeti içün olan ẕikr tamām olmamış idi. Mīrzā [164a] Cān daḫı inābet itdi. Baᶜdehu şeyḫ emr itdi ki Mīrzā Cān, Mevlānā Bīḫodī'nüñ elin öpüp ᶜöẕrin dileye ve andan ᶜilm taᶜallüm ide. Bir yıl miḳdārı taᶜlīm itdi, hergiz cemāl-i bākemāline baḳmayup ikisi daḫı edeb üzere sülūk iderler idi.

Bir gün Bīḫodī pīre gelür ve icāzet recā ider ve hem Mīrzā Cān'dan icāzet istemek içün şeyḫden recā ider. Ve Hirī'den vālidesinden bir firāḳ

460 Ben senin gözünün gayrısıyla bakamam.
461 Canım Mirza Can'a feda olsun. Ondan her ne ki gelirse ona teslimim.

mektūbı gelmiş. Getüren ādemler ile şeyḫe gösterür. Şeyḫ icāzet virüp Mīrzā Cān'dan daḫı icāzet alur. Mīrzā Cān bir ḳonaḳ yir miḳdārı gönderi gider. Şeyḫ buyurur ki "Elḥamdülillāh, biri birinüñ firāḳ-ı ekberin görmediler." Fi'l-vāḳiᶜ altı aydan ṣoñra Mīrzā Cān intiḳāl ider, baᶜdehu bir buçuḳ aydan ṣoñra Bīḫodī'nüñ mevti ḫaberi gelür. Yā bir zamānda yā biri birine ḳarīb intiḳāl itdiler diyü Ḫᵛāce Fetḥullāh taḳrīr itdi. Efendi ḥażretleri rūḥları içün duᶜā itdi ve bu ġazeli bāġçede ol meclisde buyurdılar.

(Naẓm): Sūzān-ı firāḳıla oldı bu ciger biryān
Cān teşne yürek yandı oñılmadı bu hicrān

Firḳatde göyündüm ben ḥasret beni yandırdı
Gel zārılıġum diñle iñletdi beni devrān

Cānını fidā ḳılan kişi irişür Ḥaḳḳ'a
Ḥaḳ yolına cān virdüm cān oynadum aldum cān

Cān bir ḳıla dönmişdür inceldi üzülmezse
Dergāh-ı Ḥaḳḳ'a ṭoġrı ṭutdum bir ulı meydān

Evvelde Ḫayālī sen ṭoġrılduñısa Ḥaḳḳ'a
Āḫır-ı nefes olduḳda yardımcıñ ola Subḥān

[164b] **Neṯr:** Ḫᵛāce Fetḥullāh'dan çoḳ menāḳıb mesmūᶜdur, lākin vaḳt müsāᶜade itmez.

Hücūᶜ be-Faṣl Rücūᶜ be-Aṣl: Çün Sulṭān Selīm ᶜaleyhi raḥmetullāhi'r-Raḥīmi'l-Kerīm Mıṣr'da ᶜadāletini iẓhār ve meşāyıḫ u ᶜulemāya maḥabbetini āşikār itdi ve ᶜasker daḫı dest-i teṭāvüli ḳaṣīr ve her ehli merātibince tevḳīr itdiler, çoḳ kimseler sipāhdan ve aᶜyān-ı ᶜaskerden pīre mürīd oldılar, Müᵓeyyediyye'de ḫayli cemᶜiyyet ider oldılar.

Ol tereddüd ve mülāzemet idenlerüñ biri sābıḳuz-ẕikr olan Mevlānā İdrīs bin Ḥüsāmüddīn-i Tiflīsī[462] idi ki Sulṭān Yaᶜḳūb zamānında Ḳāżī ᶜĪsā ve cümle vüzerāda mevdūd Şeyḫ Necmeddīn Mesᶜūd ile hemīşe

462 Metinde "Tiflīsī" şeklinde yer alıyorsa da lafzın "Bitlisī" olması gerekirdi.

şeyḫüñ ḫıdmetinde olduḳlarından māᶜadā, sābıḳan beyān olmışdı ki her birine ve āḫır ḥāllerinden Ḥaḳ taᶜālānuñ bildürmesi ile ḫaber virdükde "Mollā İdrīs'e senüñle Mışr'da mülāḳāt olduḳda aḥvāl beyān ola" dimegin, fi'l-vāḳiᶜ ḳāżī-ᶜaskeri Mevlānā ᶜĪsā ile Şeyḫ Necmeddīn Mesᶜūd şehīd olup Mollā İdrīs Mışr'da ol ikisünüñ dīvānını cemᶜ idüp şeyḫe ᶜarż itmek içün ḫıdmetine geldükde Gülşenī ḥażretleri ḳable'l-ᶜarż buyurur ki ḥuḳūḳ-ı sābıḳāyı yād eyleyüp "Ḳāżī ᶜĪsā ile Şeyḫ Necm'üñ ebyātını bulup cemᶜ itmek size lāzımdur" didükde Mevlānā İdrīs ikisinüñ dīvānını ki tedvīn itmiş idi, çıḳarup pīre ᶜarż ider. Ol dīvānlar el-ān bu faḳīrdedür, nitekim tafṣīli sābıḳan geçdi.

Mevlānā İdrīs hemīşe pirüñ ḫıdmetine gelüp müşerref olurdı. [165a] ᶜAcemde olduġı ādāb üzere her murādı şeyḫden recā iderdi. Bir gün Sulṭān Selīm'üñ ᶜadem-i iltifātından şikāyet idüp iḥtiyācını şeyḫe ᶜarż ider. Pīr eydür ki "Var bir naṣīḥatı mutaẓammın bir ḳaṣīde diyüp getür. Evvelā ben göreyim, andan alı git" didükde, Mollā İdrīs yüz elli yedi beytli bir rāʾiyye ḳaṣīde diyüp getürüp şeyḫe oḳur. Bir niçe vaṣf ve medḥden ṣoñra ibtidā-yı naṣāyıḥı budur.

Naẓm: Me-rā çi ḥadd-i naṣīḥat buved der-ān ḥażret
Velī sefīr-i ḥadīṣem zi-Aḥmed-i muḥtār[463]

Çerā be-devr-i tu ᶜilmest zīr-i pāye-i cehl
Çu tū Sikender-i vaḳtī çerāst ḥikmet-ḫār[464]

Şehā çerā çu tu dānā-dilī vu dīn-perver
Zi-şerᶜ u ᶜadl neyārī ᶜuḳūd-rā be-ᶜayār[465]

Ḫudā be-vaᶜde-i ḫod bā-tu çun vefā verzīd
Tu nīz sāye-i ḥaḳḳī ᶜuhūd-rā yād ār[466]

---

463 Onun huzurunda nasihat ne haddime, sadece seçilmiş Ahmed'in hadislerinin elçisiyim ben.

464 Etrafında ilim varken niçin cehaletin ayağı altındasın; sen zamanın İskenderi, hikmeti aşağılamak neden?

465 Ey sultan senin gibi irfan sahibi ve din-perver olan birisi neden tartıların ayarını adalet ve şeriat üzere yapmasın.

466 Hak seninle vadesine vefa etti, öyleyse sen de verdiğin sözleri aklına getir.

Kunem suʾāl ez-ān cālisān-i mesned-i şerᶜ
Ki beyᶜ-i manṣib-i dīnī revāst ey dīn-dār[467]

Be-ḥaḳḳ-i vāżiᶜ-i şerᶜ-i şerīf ez-reh-i ᶜadl
Ucūr-i şāhid-i bāzār bih ez-ān şād bār[468]

Kesī ki dīn zi-tu biḫrīd hem furūşed zūd
Metāᶜ muft-ḫorān nīst der-ᶜatā duşvār[469]

Zi-Miṣr-i cāmiᶜ-i fażlem neşud çun ḥāṣil
Guher keşīd be-ḫarvār cāhilān ḫar-vār[470]

Meger ki Miṣr şude ber-faḳīr arż-i ḥarām
Ki yek ḥelāl neşāyed ki ber kenem zi-eşcār[471]

Ġanīmetī ki Ḫudā kerde rūziet ez-feth
Nebūdeem zi-çi bende sezā-yi yek dīnār[472]

Zi-ḳismetī ki Ḫudā kerde vu resūl be-ḥaḳ
Zi-māl u cāh besī ḥaḳḳ-i men buved huş-dār[473]

Muhācirān u hem enṣār-i tū heme manṣūr
Menem ġulām-i muhācir ki hem şudem z'enṣār[474]

---

467 Şeriat makamında oturanlara sorarım, ey dindar kim dine ait mansıp satışı caiz görür?

468 Hak yoldan yüce şeriatı vaz eden hakkı için, yalın yüzlüyle birlikte olmak için ödenen ücret bu yüz kez daha iyidir.

469 Senden din alıp sana ivedi din satan tufeylilere zahmetsiz edindikleri malı dağıtmak zor gelmez.

470 Fazlı bünyesinde toplayan Mısır'dan bana bir gelir olmadı, oysa eşeğe benzer cahiller eşek yükü cevher çekti.

471 Meğer Mısır bu fakire haram yer olmuş da ağacından bir meyve koparmak helal yakışmaz.

472 Fetihten Hakk'ın sana nasip ettiği ganimetten bir dinar bu bendenin nasibi olmadı.

473 Ey akıl sahibi, Huda'nın hak peygamberin taksiminden mal ve makama dair çok hakkım var.

474 Hem muhacirlerin hem de ensarın mansurdur. Ben hem muhacir çocuğuyum hem ensardan olmuşum.

Giriftem ān ki nedārem beret ḥaḳ-i ḫidmet [165b]
Ne behr-i tū buved īn hicretem zi-yār u diyār[478]

Ziyāᶜ-ı māl u żiyāᶜ-ı şemātet-i aᶜdā
Firāḳ-i ehl u ᶜıyāl u ġarībī vu aᶜsār[479]

Be-Rūm u Şām u be-Kurd u Diyār-ı Bekr merāst
Çu-bende zār u perīşān kerde ehl u tebār[480]

Gerest fażl-i duᶜā-gūyiyest zi-men sābiḳ
Ki lā ḥaḳest bed-īn ḫānedān zi-men āṯār[481]

Çu hest dergehet ey şāh-i miṣr cāmiᶜ-i fażl
Sezed ki mecmaᶜ-i ilm kunī istifsār[482]

Bebīn zi-şer'ī vu aḳlīm der-funūn-i edeb
Zi-fiḳh u tibb u riyāżī riyāż pur-ezhār[483]

Ber-āsumān-i ulūm ān ki hest miᶜrāceş
Çi güne rifᶜat-i İdris-rā kuned inkār[484]

Guvāh pur-hunerīm īn ne bes ki bī-hunerān
Heme guvāhi-i nā-ehliyem kunend izhār[485]

---

478 Düşkünüm ve üzerine hizmet hakkım yok. Sevgiliden ve memleketten bu göç senden dolayı değil.

479 Malın yitirilmesi ve düşmanın sevinçten çıkardığı gürültünün yayılması, aile ve tanıdıklardan ayrı düşmek, gariplik ve sıkıntılarḳ

480 Rum, Şam, Kürt diyarı ve Diyarbakır benimdir, ancak ailem ve soydaşlar bende gibi perişan vaziyettedir.

481 Eskiden haklarında dua ediyorsam da bundan sonra bu hanedana eser bırakmak hak değil.

482 Ey Mısır'ın şahı, dergahın faziletlerin toplandığı yerdir ve ilimleri kendisinde toplayan kişiye sorman yaraşır.

483 Şeriat, edebi ilimler, fıkıh, tıp ve riyazi ilimlerinde çiçeklerle dolu bir bahçe misali söz sahibiyim.

484 Miracı ilimler göğü olan kimse olan İdris'in yüceliği nasıl inkar edebilir.

485 Hünerden anlamayanların beni ehil değil diye anmaları hüner sahibi olduğuma delil değildir.

Hemīşe tā ki gedā-rā be-ḥażret-i şāhān
Buved rusūm-i duᶜā vird-i ḫālis-i esḥār[482]

Hezār hem-çu me-rā kār u bār bād duᶜā
Be-sān-i şavt-i hezārān çu-Gulşenī-ezkār[483]

Dirāz bād lisān-i duᶜā-yi cumle-i ḫalḳ
Zi-behr-i tūl be-ġāyet çu-serv der-eşcār[484]

Neṯr: Çün Gülşenī ḳuddise sırruhu'ş-seniyy ḥażretlerine ḳaṣīdeyi bi't-tamām ᶜarż ider, "Be-sān-i şavt-i hezārān çu-Gulşenī-ezkār" mıṣrāᶜı-na geldükde Mollā İdrīs eydür ki "Ġarażum eẕkāruñuzdur ki münāse-betle ẕikr bi'l-ḫayr ola, ola ki ḫayra irişeler." Pīr buyurur ki "Sizüñ ẕik-rüñüz sulṭānuñ gūşına girmekle bunca vilāyetlerde ehl ü ᶜıyālüñüzden cüdā idüp sergerdān itdi. Cāyizdür ki bize daḫı bu muṣībet irişe. Pes ol mıṣrāᶜı bu vechile eyleñ ki maᶜnā daḫı dürüst olur" dir: "Be-sān-i şavt-i hezāret be-gulşen-i ezkār"

Neṯr: Mollā İdrīs ḳabūl idüp ol vechile [166a] tamām yüz elli yedi beyt kendi ḫaṭṭı ile yazup pīre tekrār oḳur. Pīr ḥażretleri: "Hemān var tevaḳḳuf itme; her ne virür ise al, ḳalbile duᶜā-yı ḫayr eyle ve bī-te-vaḳḳuf rücūᶜ eyle ve gelüp evüñde tevaḳḳuf eyle. İnşāʾallāh merkūb daḫı ḥāṣıl olur" diyicek ḳalḳup hemān pādişāha ᶜazm ider. Ġāyet maḥallinde bulup ḳaṣīdesini virür. Çün Sulṭān Selīm bi't-tamām oḳur, beş yüz fi-lori virüñ diyü emr ider. Mollā İdrīs alup bī-tevaḳḳuf evine rücūᶜ ider, şeyḫüñ işāretiyle ḫayra muntaẓır olur. Pādişāha raḥm gelüp bir niçe at ve bir niçe ḳatır ve bir niçe deve irsāl ḳılur ve bunlaruñ ḫarcın irsāl ider. Ammā Mollā İdrīs ol evvelki beş yüz filoriyi şurresi ile getürüp şeyḫe ᶜarż ider. Pīr eydür ki "Siz müsāfirsiz, bizden siz eḥaḳsız" diyüp ḳabūl itmez. Āḫır Mollā İdrīs tażarruᶜ ider ki "Bārī fuḳarā şarf itsün." Şeyḫ

482 Dilenciler şahların huzurunda bulundukları sürece seher vakitlerinin halis virdi duaya müdavemettir.

483 Benim işim gücüm binlerce dua etmek olmalıdır, bülbüllerin şakıması gibidir Gülşeni'nin zikri.

484 Halkın dua okuyan dilleri ağaçları arasında servinin boyu misali uzun olsun.

ḳabūl itmez. Mollā İdrīs girye eyleyüp dir ki "Bir nesne ki fuḳarāya lāzım iken ḳabūl itmeyeler, anuñ firīftesi olmaḳ fitnedür" diyüp şeyḫden tecdīd-i inābet ider ve tażarruᶜ ider ki bārī yüz filorisin ḳabūl ideler. Pīr eydür ki "Ṣabr eyle, ola ki bir müstaḥaḳ gele."

Pes çün namāz-ı ᶜasrı ḳılurlar, henüz evrād oḳumaḳdan evvel Şeyḫ Zekeriyyā-yı Enṣārī cemāᶜatinden Kemāleddīn-i Reşīdī nām bir ḫᵛāce ġulāmını dellāla virmiş ki "Evlād-ı ᶜArab aḳ ḳul ḳullanmasun!" diyü nidā olmaġın ṭoḳsan beş filoriye çıḳmış. Çün ḪᵛāceKemāleddīn gāhī şeyḫüñ ḫıdmetine gelürmiş, ġulāmı şeyḫe maḥabbet itmiş [166b] imiş. Dellālı alup şeyḫe gelmişler. Şeyḫi gördükde bī-iḫtiyār şeyḫüñ ayaġına düşüp ḥālini ᶜarż ider. Şeyḫ, Mollā İdrīs'e naẓar ider. Mollā ol yüz altunı dellāla virür. Baᶜde'l-meclis Mollā İdrīs şeyḫ ḥażretlerine dir ki "Bu ġulāmuñ adını siz ḳoñuz." Şeyḫ "Maᶜtūḳ olsun" dir. Mollā ḥaẓẓlar idüp ol daḫı maᶜtūḳ olsun dir. Baᶜdehu mollā çün evine gitmeli olur, Maᶜtūḳ bile gitmek ister. Mollā İdrīs eydür ki "Sen sāyir aḫrār gibi ḫürsin. Eger benden naṣīḥat isterseñ şeyḫüñ ḫıdmetinde bende ol ki bizüm daḫı saᶜādetümüz bunca yıldan beri bu ᶜazīzüñ ḫıdmetiyledür." Pes evvel efendisüñüñ elin öpüp niçe kerre görmegin ṣoñra Gülşenī ḥażretlerine inābet ider. Pīr ḥażretleri buyurur ki "Dervīş Maᶜtūḳ maᶜtūḳdur, buña bir ḫıdmet taᶜyīn eylemek cāyiz degildür." Ẓarīfī Ḥasan Efendi dir idi ki "Egerçi bir ḫıdmet-i muᶜāyyeneye muḳayyed degil idi, ammā her ḫıdmete dāḫil idi ve riyāżet ve ᶜibādet ve ᶜiffet ve kerāmeti bir mertebede idi ki cümle ḫulefā ḥāline reşk iderler idi."

Maᶜlūm ola ki çün Sulṭān Selīm ᶜaleyhi raḥmetullāhi'r-Raḥīm tevābiᶜiyle Mıṣr'dan Rūm'a ᶜaẓīmet itdi, şeyḫ ḥażretleri Müᵓeyyediyye'de ḳarār itdi. Mıṣr'da nevbetçi olan yeñiçeri ve sipāhī oġlanlarınuñ ekşeri şeyḫ ḥażretlerine inābet idüp ḫıdmet iderler idi. Cāmiᶜde ḫücreleri olan evlād-ı ᶜArab ḫalvetümüzdür diyü kilīdleyüp kimseye virmeyüp taṣarruf iderler idi. Sipāḫīlerden Kemāl Beg ile merḫūm bizüm efendi ḥażretleri gezüp ḫücreleri görür iken birinde hemān bir sākin görürler. [167a] Dirler ki "Bu ḫücreler niçün böyle ḫālī ve maḳfūldur; şarṭ-ı vāḳıf ḫod

sākin olmaḳdur." Ol şaḫṣ eydür ki "Biz bu ḥücreleri nāẓırdan ṣatun alduḳ, mülkümüzdür; nice istersek taṣarruf iderüz."

Merḥūm Kemāl Beg ḫayli maʿrifetli faḳīh, müfessir kimesne idi. Faḳīr Edirne'de çoḳ muṣāḥabet itdüm. Mıṣr'a gelüp yine Edirne'ye sene ṣelāṯ ve sittīn ve tisʿi-miʾede (963 / 1555-56) varduġum zamānda daḫı ṣıḥḥatda idi. Merḥūm Gülşenī'nüñ çoḳ menāḳıbın naḳl iderdi, maḥallinde gelür. Ol ḥücre ṣāḥibine eydür ki "Vaḳf iken nice beyʿ olur ki maʿmūr ola ve cāmiʿ içinde ola." Ol ṣaḫṣ ḫayli bī-edebāne kelimāt ider. Merḥūm Kemāl Efendi dir ki "Eger taṣarruf taġallüble olursa biz evlāyuz" diyüp geçüp gider iken ammā reʾīsleri olan Şerefüddīn ki şerrün fi'd-dīn imiş, cümle ḥücre ṣāḥiblerin cemʿ idüp şeyṭān-ṣıfat bir aʿver şeyḫleri varmış, anuñ Dāru'n-Nedve gibi olan evinde cemʿ olup ittifāḳ iderler ki "Eger bu şeyḫi buradan āḫer cāmiʿe göçürmez isek, bunlar gittikçe ziyāde olmaḳdadur, bizi anlar çıḳarur" diyüp bir ḥarām-zāde döşek oġlanı getürüp ve bir müzevvir keẕẕābı bulup Kemāl Beg'e müddeʿā iderler ki beni dögüp ṣaḳalumı yolup şetm itdi diyüp ol şerrün fi'd-dīn ile ḳāżīya varup Kemāl Efendi'yi daʿvet iderler. Kemāl Beg'üñ bu şirretlerinden ḫaberi olmayup iftirā idügin ḳāżī nūr-ı firāsetle añlayup "Bu daʿvā sipāhīler aġasına [167b] müteʿalliḳdür, aña varuñ" dir.

Çün Maṭraḳçı Sinān Aġa'ya varurlar, Kemāl Beg'üñ ṣadāḳatını ve ʿiffetini ve hilmini bilür imiş, taʿaccüb idüp ḥaḳīḳatini istifsār ider. Bizüm efendi merḥūm bile idi diyü isnād itmişler imiş. Efendi mübāderet idüp eydür ki "Bu yazduḳları maḥżar kimüñ ḥużūrında yazılmışdur, Bismillāhirraḥmānirraḥīm diyüp ṣoruñ" dir. Sinān Aġa: "Bu kimdür?" diyü istifsār ider. Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'nüñ oġlıdur dirler. Aġa tecribe içün besmeleyi oḳuyup anlara ṣorar ki "Bu maḥżarı kimüñ ḥużūrında yazduñuz?" diyü. "Mażrūbı sizüñ ḥużūruñuzda mı dögüp ṣaḳalını yoldılar, yoḫsa nicedür ṣıdḳla beyān eyleñ?" diyicek bī-iḫtiyār olup dirler ki "Maḥżar bunlaruñ ġaybetinde yazıldı ve bu şaḫṣ ṣaḳalumı yoldılar diyüp kendi taḳrīr itdi ve ol oġlan ne yirden geldi biz bilmezüz" diyü taḳrīr ider. Çün şerrün fi'd-dīnüñ kiẕbi ẓāhir oldı. Bāyezīd Çelebi ki ol zamānda muḳāṭaʿacı imiş, pīr ḥażretlerine irādet getürmiş imiş ki ṣoñra

Şeyḫ Aḥmed merḥūm zamānında sene sittīn ve tisʿi-miʾede (960/1553) Mışr'a defterdār olmış idi, faḳīrden oġlı Balı Beg *Meşnevī* oḳumışdur, efendi merḥūm ile Rūm'a gitdügümüzde ḫazīne ile Bāyezīd Beg bile gitmiş idi. Ol zamānda ki Şerefüddīn-i Cüveynī'nüñ kiẕbi ẓāhir olur, Bāyezīd Efendi eydür ki "Çün ki bu döşek oġlan benüm cāriyemüñdür diyü daʿvā ider, bir muʿtemed ebe gönderüñ, cāriyesini görsün, ṣıḥḥatı maʿlūm olur." Çün Maṭraḳçı'ya ṣıḥḥatı maʿlūm olur, yine [168a] besmele ile anlara eydür ki "Ṭoġrı söyleñ!" diyü şeyḫ-zāde himmeti ile iḳdām ider . Cümlesine bir ʿaceb ḥālet olup dirler ki "Belī, biz bu tezvīri anuñıçun eyledük ki şeyḫ Müʾeyyediyye'den āḫer cāmiʿe gide." Pes Maṭraḳçı Sinān Aġa bunlaruñ tezvīre iḳrārın ve ġarażların maʿlūm idicek cümle ḥücreleri baṭṭāl idüp kilīdleyen müteġallibe elinden alup sākin olan dervīşlere virilmek içün ḳāżīya ʿarż idüp ḥuccetler alurlar. Pes bāʿiş-i temekkün-i Müʾeyyediyye olur, ammā kendi şeyḫ ḥażretleri olduġı ḥücreye ki ḥāliyā ziyāret-gāh-ı evliyādur, merḥūm üstādum Şeyḫ Cemāleddīn-i Ḫazrecī kendi rıżāsıyla virmişdür, nitekim beyān olındı.

Edirne'de Kemāl Beg faḳīre naḳl itdi ki "ʿĀşıḳ Efendi ile bile olurdum, bir ān cüdā olmaz idük. Ve bir erbaʿīne bile girdük. Çıḳduḳda ben zühde meşġūl oldum. ʿĀşıḳ Efendi'ye ceẕbe ġalebe etdi, altı ay mefḳūdu'l-ʿaḳl oldı, şöyle ki eger aġzına yiyecek ḳoymasalar yimezd, ḥayrān olup dururdı, illā şeyḫi gördükde bī-iḫtiyār taʿẓīm iderdi. Şeyḫe niçe kerre ḥālini ʿarż itdiler, ḳaṭʿā cevāb virmezdi. Ve namāz vaḳtinde ġāyib olurdı, bilmez idük ḳanda gider idi. Ṣaçı uzamış idi. Altı aydan ṣoñra beni çaġırup ḥammāma varduḳ. Bańa eyitdi: "Var iki ḳamīş ve libās ve dülbend alup getür." Eyle itdüm. Ḫammāma girdi. "Getürdüm" didüm. Eyitdi: "Var çıḳ Şeyḫ-zāde Ḫayāli Efendi geldi mi, gör." Çün ṭaşra çıḳdum, bir ḳaç dervīşlerle bizüm efendi gelmiş ve elinde bir tāc var. Ol ben alduġum [168b] dülbendi bozmış, añа sarar. Beni gördükde eyitdi: "Var ʿĀşıḳ'a ḫaber vir ki efendi yaʿnī Gülşenī gelsün meclise dāḫil olsun diyü buyurdılar" didi. Çün içerü girdüm, ṣaçını tırāş itmiş, çıḳmaḳ üzere. Ḫaber virdüm, secde-i şükr itdi. Ṭaşra çıḳup şeyḫ-zāde ve dervīşler ile muṣafāha itdi. Varup ṣalāt-ı ẓuhrda Gülşenī ḥażretleri-

nüñ elin öpüp ol ḳadar ʿibādet ve riyāżete meşġūl oldı ki riyāżet-i ʿĀşıḳ ve ʿibādet-i ʿĀşıḳ gerekdür dirler idi, ḥattā namāza ṭarīḳatçı itdi. Āḫır-ı ʿömrine degin ol tarīḳatı sürdi.

Edirne'de Küçük Bāzār'da tekyede dervīşleri ṭaşra çıḳmayup muttaşıl riyāżet ve ʿibādet ve taḥṣīl-i ʿilm üzere idi. Niçe biñ ādem ki kendüye inābet itmişlerdür, cümle ehl-i ʿilm ve ehl-i ṣalāḥ olmışlardur. İstanbul'da baʿżı ehl-i ġaraż şühūduñ isnādıyla çün Muḥyiddīn-i Ḳaramanī'yi ḳatl itdiler, Edirne'de olan meşāyıḫ-ı ʿiẓām münkirleri daḫı bizüm ol münkirler ḳadar inkārumuz ve isnādumuz yoḳ mıdur diyüp merḥūm ʿĀşıḳ Efendi'ye baʿżı ekāẕīb isnād itmek içün baʿżı manav ve elmacı imāmlar bir yire cemʿ olup tedbīr-i mesʾele iderler.

Ammā ʿĀşıḳ Efendi'nüñ deʾbi bu idi ki her kimse ki tekye ḳapusından geçer idi, eger kendüye inābet itmiş olsun eger dükkān-dār ve şehrli ve sipāhī olsun ekşer çaġırup "Namāzları ne yirde ḳılduñ?", "Ṣaḳın ābdestsiz gezme!" ve daḫı münāsib olan naṣīḥatları iderdi. Ve niçeleri bī-ṣalāt olduġıçun falaḳası ile dögerdi. [169a] Ol eşnāda ḫalīfesi olan Kerīm Efendi'ye eydür ki "Var ḥisār içinde Sulṭān Bāyezīd ḫaṭībi olan Ḳayşerili-zāde'ye kendi ile oturan imāmlara ve ġayrıya di ki işte ʿĀşıḳ, falaḳasın götürüp dervīşleri ile bunda gelmek ister ki sizden biriñüz cünüb olup iki kez bī-vużū namāz ḳılmışsız. Yā īmāna gelsünler yā pīrüm Gülşenī rūḥı içün cümlesinüñ ḥāllerin keşf iderem didi diyesin ve sükūt idüp bir miḳdār tevaḳḳuf eyle. Eger içlerinden üç kimesne ḳalḳup giderse sen daḫı ḳalḳup otur, anlara Allāh taʿālā size daḫı hidāyet eyleye diyüp gel git. Eger cevāb virürler ise benüm ḥużūruma müteveccih olup murāḳıb ol ve söyleme, anda otur, tā ḥaḳ ẓuhūr idince."

Kerīm Ḫalīfe anda varur. Ḫaṭībüñ oġlı Muṣṭafā Çelebi ki faḳīrüñ Sulṭān Bāyezīd Medresesi'nde şerīküm idi, ḳapuda rāst gelür, babasına ve ol keẕẕāb imāmlara sögerek ṭaşra çıḳar. Çün Kerīm Ḫalīfe'yi görür, eydür ki "Bu içerüde olan bī-dīnleri gör ki bir müsülmān ʿazīzüñ ḳatline niçe niçe kiẕb peydā iderler." Çün Kerīm Ḫalīfe içerü girür, cümlesi ḥayrete varur. Şeyḫüñ didügi peyāmı söyler. Çün sākit olurlar. Elmacı İmām ile Vāʿiẓ Emīr tevābiʿinden Mesʿūdiyye imāmı Velī Ḫalīfe ve bir

kimesne daḫı ki faḳīr ferāmūş itdüm, ḳalḳup meclisden giderler. Kerīm Efendi bir miḳdār sākit oturup ḳalḳup Allāh taʿālā size daḫı hidāyet eyleye diyüp varup ʿĀşıḳ [169b] Efendi'ye meclisi ve kim varsa ve ḳalḳup gidenleri beyān ider.

Faḳīr ol zamān Edirne'de idüm, sene sebʿ ve ḫamsīn ve tisʿi-miʾede (957 / 1550-51) idi, ḥattā ol yıl ehlullāhdan bir ʿazīz intiḳāl itmiş idi, "Āh şeyḫ-i mā" (957) ve "şeyḫümüz" (957) diyü iki tārīḫ dimiş idüm. Ḳayṣerili-zāde oġlı şerīküm Muṣṭafā Çelebi ol gün bu faḳīre gelüp babası evinde ol münkirīn-i ehlullāh cemʿ olup muḥibb-i fuḳarā olanlara muṭlaḳā żarar ḳaṣdın eyleyüp ʿĀşıḳ Efendi'ye ḫāṭırına gelmeyen nā-meşrūʿı isnād idüp faḳīre ol tārīḫleri Ḳaramanī içün dimişdür diyü küllī tertībler itdüklerin ḫaber virdi. Faḳīr ḫoş-ḥāl oldum ki "Elḥamdülillāh, bizi daḫı ehlullāh silkine dāḫil itmişler" didüm. Eyitdi: "Ammā babam ẓulm idüp kiẕbler taʿbiye idüp bańa bile taʿlīm itmek murād itdi ve eyitdi: "Muḥyī senüñle muḫteliṭdür her ne isnād itseñ mesmūʿdur. Bu meşāyıḫ ve *Fuṣūṣ*'a muʿteḳid olanları ḳatl itmek ṣavābdur. Mollā ʿArab Vāʿiẕ'den ben işitdüm diyüp beni günāha ḳoymaḳ ister, ḥattā Baḳırcı Aḥmed Çelebi fıḳh ve ferāyiżde lā-naẓīr iken ḳatline saʿy iderler." Ol eṣnāda ḫıdmet-kārı gelüp babasınuñ fecʾeten geçdüginüñ ḫaberin virdi. Gerçi ḥāżır olmaduġına ġam çekdi, lākin bu umūra dāḫil olmayup intiḳāl itdügine feraḥ-nāk oldı.

Çün varup yumaḳ içün esbābın çıḳarurlar, ḳoynından bir büyük kitāb çıḳar. Görürler ki fetāvā ve resāyil ki ümmet-i Muḥammed'den [170a] ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ekṣer-i eşrāf içün virilen aṣḥāb-ı aġrāż ve ḳalīlü'l-biżāʿanuñ fetvālarıdur; kimini tekfīr ve kimini tefsīḳ idüp kimine yahūdī, kimine mecūsīlik ve ġayrihā isnād itdükleri nā-şāyeste kelimātdur. Oġlı Muṣṭafā Çelebi techīz ve tekfīn ve ġasl ider, ammā ṣalātında ḥāżır olmayup bu faḳīre gelüp ḳoynında bulınan mecmūʿayı getürdi. Ümmet-i merḥūme olan ümmet-i vasaṭuñ rıżvānullāhi taʿālā ʿaleyhim ecmaʿīnden kimi Bāyezīd-i Bisṭāmī ḥaḳḳında ve kimi Şiblī ḥaḳḳında kimi Ẕünnūn-ı Mıṣrī ḥaḳḳında kimi Muḥyiddīn-i ʿArabī ḥaḳḳında kimi Mollā Ḫunkār ḥaḳḳında kimi İbn Fārıż ḥaḳḳında bel-

ki baʿżı eʾimme ḥaḳḳında ki ẕikri cāyiz degildür, cümle nā-ḥaḳ fetāvā. Yine baʿżı ʿulemā-yı kibārdan yalan naḳller ve risāleler yazılmış kimi İmām-ı Ġazālī'den rażıyallāhu ʿanhu kimi anuñ ʿaleyhisine. Ve'l-ḥāṣıl cümlesi küfriyyāt olup ḥark-ı nār-ı cehenneme lāyıḳ olmaġın faḳīr alup niçe müddet müṭālaʿa itdüm. Kiẕble memlū iken ışṭılāḥat-ı meşāyıḫ ve teʾvīl ṭarīḳıyla aṣlā isnād itdükleri bile lāzım gelmez idi. Büyük iʿtirāżları vücūd-ı vāḥid didükleridür, tafṣīli maʿlūmdur.

Rubāʿī li-Seyyid Şerīf: Esrār-i vucūd-i ḫām u nā-puḫte bimāned
Vīn gevher-i bes latīf-i nā-sufte bimāned
Herkes be-ṭarīḳ-i hīş remzī guftend
Ān nukte ki asl buved nā-gufte bimāned[485]

Neşr: Ol mecmūʿayı sene ṣemān ve ḫamsīnde (958 / 1551) İstanbul'a getürdüm. Her kim görse cemʿ idene laʿnet iderdi, ḥattā niçe [170b] münkir bile laʿnet iderdi. Āḫır Ḥakīm Çelebi eyitdi ki "Bunı ḥarḳ evlādur." Faḳīr varup Aḳındı Burnı'nda pāre pāre idüp deryāya atdum. Ol gice vāḳıʿada görürem ki İstanbul'da Sulṭān Bāyezīd ḥavlısında yılan oynaduram. Bir ḳutı yılanum varmış. Bir alay meşāyıḫ gelüp naẓar iderler. Meger bu yılanlaruñ her birisi birisine ḳaṣd ider imiş, lākin ol ʿazīzlerüñ naẓarı tiryāḳmış, bu yılanlara baḳduḳları gibi cümle yılanlar ṣu gibi eridiler. Faḳīre dirler ki "Ṣaḳın bu ṣuya yapışma, zehr-nākdur ve seni bunuñ içün ḫalḳ itmediler. Cehd eyle ki ehl-i tiryāk naẓarına irişüp naẓaruñ tiryāk ola." Eyitdüm: "Ol tiryāk ḳanda bulınur?" İçlerinden bir Mevlevī külāḫı üzere dülbend ṣarınmış bir siyāh ṣaḳallı kimesne eyitdi: "Tiryākuñ eyisi senüñ içün Mıṣr'da ḥāżırdur, sen anda gel, ben ṣāḥibine delīl olayım" didi. Sāyir meşāyıḫ eyitdiler: "Namāza geç ḳalduḳ gidelim" diyüp cāmiʿe müteveccih oldılar. Çün bīdār oldum,

Taḥḳīḳ: Ol inkār-ı meşāyıḫ içün olan fetāvā-yı ġalaṭ ol efāʿī olduġı maʿlūm oldı. Çün Mıṣr'a vardum, beni merḥūm Şeyḫ Aḥmed bin Gül-

485 Herkes kendi yolunca bir söz söyledi ama asıl nükte söylenmeden kaldı. Varlığın sırları ham ve pişmemiş olarak kaldı ve bu fevkalāde güzel cevher işlenmeden kaldı.

şenī'ye alı giden Defterdār İskender Çelebi ḫısmı Sinān Beg idi ki külāh üzere dülbend şarınur idi; on yedi yıl şu içmemiş idi, nādiren ḳahve içer idi. "Şuya iştihā kāzibedür" dir idi ve ṭaʿāmı ġāyet az yir idi. Şeyḫle muṣāfaḥa idüp oturduḳda çün imʿānla Sinān Beg'e naẓar itdüm, ol vāḳıʿada gördügüm idügi maʿlūmum olıcaḳ istedüm ki ḳalḳup anuñla muṣafāḥa idem. Ġażabla [171a] baḳup eli ile işāret itdi ki ḥareket itme. Pes çün şeyḫden cüdā oldum, ḳapuda muṣāfaḥa itdüm. Eyitdi ki "Eger ehl-i sırr olayım dir iseñ esrārı keşf itme." Ve ile'l-ān yazmadum ve dimedüm idi. Medīne'de intiḳāl itmişdür, raḥimehullāhu.

Menḳūldür ki çün Maṭraḳçı gidüp nevbetçi ḳullar aġası İskender Aġa oldı, yine ol şeyṭān-ı aʿver Cüveynī ile Sühreverdī oġlı'nı daḫı muʿāvin idüp aġaya vāfir rüşvetle varurlar, zīrā merḥūm Ḫayālī Efendi Ḫānḳāh-ı Siryāḳūsiyye Medresesi'ne mutaṣarrıf iken Sühreverdī oġlı bir at getürüp almış idi ve bir dervīş anuñ naḳīżi bir at getürüp Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī almaġın İbn Sühreverdī fitne vü fesāda muḥarrik idi ki anlar miṣāli olanlar ḥaḳḳında Allāh taʿālā buyurur: ﴿وَلاَ تُطِعْ كُلَّ حَلاَّفٍ مَهِينٍ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ﴾[486]

Pes cemʿ olup Ḫayr Beg'e daḫı vāfir rüşvet virüp İskender Aġa'ya daḫı küllī nesne virmişler, ḥattā evvel İskender Aġa şeyḫe muʿteḳid iken niçe kiẕbler ve müftī-i mācinlerüñ müzaḫref fetvāları ile münkir idüp bunı ilḳā itmişler ki şeyḫe Ḳızılbaşdan tuḥaflar geldi, ʿan-ḳarīb ḫurūc itmek ister diyü niçe kiẕbler daḫı ilḳā iderler. Meger ol āvānda şeyḫ Ḳara Āmid'de olan evḳāfından Ḫācī ʿAlī Ḫalīfe şeyḫe maḫṣūṣ mālını getürmiş ki şimdi daḫı merḥūm Ḫācī ʿAlī Ḫalīfe nesli ol evḳāfuñ mālını [171b] her yıl getürürler.

---

486 "Yemin edip edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan söz taşıyan, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış, kaba saba; bütün bunların ötesinde bir de soysuz olan kimseye mal ve oğulları vardır diye, sakın boyun eğme, āyetlerimiz kendisine okunduğu zaman, "Öncekilerin masalları!" der." Kalem, 68/10-15.

Pes İskender Beg, ḥākim-i Mışr olan Ḫayr Beg ile şeyḫe żarar ḳaṣdına niyyet iderler. Bilmezler ki şeyḫ ʿAcem'den ḳaçmaḳ Ḳızılbaş istīlā bulduġı içün idi. Çün ol ḥizb-i şeyṭān ẕikr-i Allāh'ı ferāmūş idüp İskender Beg'i ol münāfıḳlar kendüler gibi muvāfıḳ iderler: ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ ٱلْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَي بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا﴾[487] Çün Ḫayr Beg'e şeyḫ ḥażretlerine żarar itmegi İskender Aġa ilḳā ider, Ḫayr Beg dir ki "Bir kimesne şeb ü rūz ʿilm ü ʿamel ile ḫalḳı Ḥaḳḳ'a daʿvet eyleye, müsülmānlara müfīd olup kimseye żararı degmeye, biz aña żarar ḳaṣd itmek cāyiz degildür." Ammā İskender Aġa, mütenaṣṣıḥ olmayup Ḫayr Beg'e ibrām ider. Āḫır Ḫayr Beg dir ki "Çün elbette şeyḫe bir żarar itmek istersin, Rūm'a varduḳda bildügüñ gibi ʿarż it, pādişāh her niçe emr iderse aña göre ʿamel idevüz."

Çün evliyā himmeti ile İskender Aġa Mışr'dan refʿ olur, yolda Mūsā Beg'e rāst gelür ki sipāḥīlere begligile serdār olup gelürmiş, sipāriş ve naṣīḥat itmiş ki "Sipāḥīlere tenbīh eyle, birisi Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī meclisine varmaya ki anuñ meclisine varan artuḳ pādişāh ḫıdmetine yaramaz. Ṣabr eyle ki ben Rūm'a varup vüzerāya bildürüp andan pādişāha ʿarż ideler ki Ḳızılbaş gibi cemʿiyyet idüp pādişāh ḳullarını ehl-i fenā itdi, anuñ ḥaḳḳında müftīler fetvā virüp refʿini ʿarż itdiler" dimegin Mūsā Beg'i daḫı Mışr'a gelmedin münkir itmiş. Baʿdehu çün Mışr'a [172a] gelür, sipāhīye tenbīh ider ki kimse Şeyḫ İbrāhīm'üñ meclisine varmaya, eger varursa teʾdīb ide. Sipāḥīlerden ʿĀşıḳ Mūsā ki icmālen baʿżı meʿnāḳıbı geçdi, şeyḫe mürīd olmış imiş. Bir müfsid varup Mūsā Beg'e ḫaber virür. Ol daḫı ādemler gönderüp ʿĀşıḳ Mūsā'yı ki ṣoñra ḫalīfe olmışdur, şeyḫüñ ẓāhir ḫaberi yoġıken meclisinden alı giderler ki siyāset ide.

İlhāmī Ḫalīfe yazar ki "Ben bile vardum. Mūsā Beg tehdīd idüp eyitdi ki "Benüm icāzetüm yoġıken niçün ol żāll ü mużill şeyḫe varduñ? Benden ḳorḳmaz mısın ki sañа siyāset idem ki ġayrılara ʿibret ola? Muḳaddemā mufaṣṣalen ḫod tenbīh itmiş idüm!" diyicek ʿĀşıḳ Mūsā

487 "İşte böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar aldatmak için birbirlerine yaldızlı laflar fısıldar." En'ām, 112/6.

Ḫalīfe cevāb virdi ki "Ol mürşid-i kāmil, hādī-i mehdī-i fāżıldur. Çün ki Allāh ḫavfı benüm ḳalbüme dāḫil oldı, ġayrıdan ḫavf ḳalbümden ḫāric oldı ve çün ki mevt-i iḫtiyārīye vāṣıl oldum, mevt-i ıżtırārīden ʿadem-i ḫavfüm ḥāṣıl oldı, pes cümle müsülmānlara lāzımdur ki ol mürebbī-i cihān ve mürşid-i ehl-i zamānuñ ḫıdmetinde pūyān olalar tā ki saʿādet-i dünyā vü āḫiret bulalar." Çün ki ʿĀṣıḳ Mūsā'nuñ ṣādıḳ Mūsā kelāmını istimāʿ itdi, inkār-ı ʿārıżīsi iḳrār-ı ẕāta tebdīl olup vaḥşeti gitdi. ʿAbduṣṣamed nām ḳāżīyı şeyḫe irsāl eyler ki "Biz sizi severüz ve istemezüz ki size söz gele. Pes her kim sipāhdan varup dervīş olmaḳ ister, var pādişāh ḫıdmetinde ol diyü defʿ eyleñ ki güft ü gū refʿ ola." Şeyḫ, Mevlānā ʿAbduṣṣamed'den bu kelāmı istimāʿ itdükde dimiş ki "Ben kimse ḫāṭırıyıçun [172b] Ḥaḳ ṭarīḳına rücūʿ ideni redd itmezem. Eger Rūm'dan bir ṭālib Ḥaḳḳ'a rücūʿınuñ ḫaberin irsāl itse yā ḳalbile müteveccih olsa, ben Mışr'da anuñ perverişine meşġūl oluram; ḳanda ḳaldı ki bunda müvāceheten inābet eyleye. Ammā müsülmānları irşāddan ferāġat eyle dirseñüz, günāhı ve vizri sizüñ üzeriñüze olmaġı ḳabūl iderseñüz, hemān taḥammül eyleñ!" diyicek Mūsā Beg eyle ḫaber irsāl itdügine peşīmān olup peyāmını inkār eyler ve yine ḫaber irsāl eyler ki "Şeyḫ bizi duʿādan ferāmūş itmesün. Her ne vechile dilerse nümāyān olsun ki biz şeyḫ ḫażretlerine her cihetle muʿteḳid ü muḥibb olduḳ. Anlaruñ rıżāsından ṭaşra irādetümüz yoḳdur. Aña muḫālefet eyleyen, Ḥaḳḳ'a muḫālefet itmiş gibidür ki işitdüm anuñ cümle fiʿli ü ḳavli Ḥaḳ taʿālā içün imiş."

Naḳl olur ki ammā şerrün fi'd-dīn olan Cüveynī ile ḫannās kör, beglere belekler virüp şeyḫüñ izālesine saʿy iderler ve ʿulemāya kiẕben şeyḫ ḥaḳḳında baʿżı nā-şāyeste naḳl iderler ki küfri mūcib ola. Pes ol rüşvet-ḫʷār begler dirler ki "Şeyḫ ʿulemā ile bir yirde baḥş idüp naḳl olan kelimāt ṣābit olsun, tā Manṣūr-vār ber-dār idelim." ʿUlemā vü müftīler ḫaber irsāl iderler ki baḥş içün cemʿ olalar. Müftīlerüñ ol isnāddan ḫaberleri olmayup şeyḫle baḥş teklīf olıcaḳ cümle şeyḫüñ ʿilmine ve ʿameline muʿterif olduḳlarına bir maḥżar yazup beglere irsāl iderler. Şeyḫüñ ẓāhiren bu baḥşden ḫaberi olmayup kendi ʿilm ü ʿameline

meşġūl iken müftīler baʿżı ʿulemā ile şeyḫe ʿöẕr içün [173a] ziyārete gelürler. Şeyḫ her birine taʿẓīm ü tekrīm ile baḥş ider iken nāgāh şeyḫe ḥāl ġalebe idüp ﴿اَللهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾[488] āyetinde ol ḳadar taḥḳīḳāt ider ki cümlesi ʿaczlerine muʿterif olurlar ve maḥabbetleri ziyāde olur ve maḥżar ḫayr olduḳlarını iẓhār iderler ve şeyḫüñ ʿadūları tā şeyḫi ber-dār itmek ḳaṣdın itdüklerini beyān iderler. Şeyḫ buyurur ki "Ol dār ʿāḳıbet anlaruñ başına ʿālemi dar idecekdür, hemān yedi gün ṣabr eyleñ" dir. ʿUlemā giderler.

Ammā şerrün fi'd-dīn yine şeyāṭīnini cemʿ idüp Ḫayr Beg'e varur ve begler ile iḳdām ider ki "Bizüm şāhidlerimüz vardur ki "Vücūd vāḥiddür ve her ne ʿālemde varsa bende mevcūddur" dimişdür, elbette ḳatl olmaḳ gerek diyü iḳdām iderler. Ḫayr Beg daḫı māllarına ṭamaʿ idüp "Varuñ begleri getürüñ" dir. Anlar daḫı begleri cemʿ idüp Rumeyle nām mevżiʿe geldükde meger yeñiçeri ṭāyifesinden baʿżı kimesneleri ṣalb itmegiçün dār aġacı yapmışlar imiş, ol eclden begleri ol maḥalde bulup yeñiçeriler ḳatllerine hücūm iderler, atlarından indürüp ḫayli ḥaḳāret iderler. Ferhād Beg nām bir begi soyup atın alurlar. Mūsā Beg ḳaçup gücle ḫalāṣ olur. Sāyir ḫalḳa perīşānlıḳ düşer. Muḳaddemā şeyḫe gelüp anlaruñ fitnesi ḫaberin virdükde buyurmış ki "Ben dārı ve beyti ṣāḥibine ışmarladum. Ebrehe gibi ḳaṣd idenler kendülere żarar iderler ki ben irādetüm irādetullāha tefvīż itmişem" dir. Baʿdehu çün yeñiçeri ṭāyifesi, beglere bu ḥaḳāreti iderler, Mūsā Beg [173b] şeyḫüñ rūḥāniyyetinden idügine vāḳıf olur, hemān şeyḫe varup inābet idüp irādesine dāḫil olur. Şeyḫ ḥażretleri buyurur ki "Çün ki sen ehlullāha nuṣrete mürācaʿat itdüñ, Ḥaḳ taʿālā seni manṣūr eyler" diyüp bu āyeti oḳur: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾[489]

Çün Mūsā Beg'üñ şeyḫ ḥażretlerine iʿtiḳād-ı tāmmıla irādetini şerrün fi'd-dīn ve sāyir ecnās-ı encās ve ṣāḥib-i vesvās-ı eşerrü'n-nās olan

488 "Allah, göklerin ve yerin nurudur." Nur, 24/35.

489 "Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz (emrini tutar, dinini uygularsanız), O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır." Muhammed, 47/7.

ḫannās istimāᶜ idicek bī-hirās yine Mūsā Beg'e varup ol suᵓāl-i bī-meᵓāl ile olan cevāb-ı nā-ṣavābı ᶜarż iderler: "Baᶜżı müftī-i mācinler böyle yazmışlardur, ḥaḳ budur. Varup Ḫayr Beg'e ᶜarż eyle" dirler ve küllīce berṭīl ᶜarż iderler ve niçe berṭīl yimiş rüşvet-ḫᵛārları bile alı gidüp iḳdām iderler. Mūsā Beg cevāb virür ki "Benüm sābıḳda ḥaḳdan rücūᶜum yoġıdı, şimdi ḫod ḥaḳ ehline rüᶜū itdüm; hīç bāṭıla teveccüh itmezem ve sizüñ ehl-i buṭlān idügüñüze rüşvet ᶜarż itdügüñüz delālet ider" diyüp redd ider ve Ḫayr Beg'e varup şeyḫ ḥażretlerinüñ aḥvālinden baᶜżısını ẕikr ider.

Ḫayr Beg daḫı ḥaḳīḳatde şeyḫe muḥibb olduġını beyān eder ve eydür ki "Bu devlet bize yitmez mi ki şeyḫ bizüm ülkemüzde ola. Eger ol müfsidler gelürler ise anlaruñ cezāsını vireyim" diyü vaᶜde ider. Mūsā Beg bu ḫaberi şeyḫe irsāl itmek ṣadedinde iken şeyḫ ḥażretleri bir dervīş göndermiş: "Eger Ḫayr Beg ve ġayrı benüm ile ᶜadāveti olana bir żarar ḳaṣdın iderler ise, itmesünler [174a] ki anlar bańa velī-i ḥamīm olup niçe irşāda sebeblerdür. Ammā eger ẓann-ı fāsidleri üzere şerᶜ-i şerīf muḳteżāsınca suᵓālümüz vardur dirler ise cevābların alsunlar." Çün şeyḫ ḥażretlerinüñ bu ḫaberini Mūsā Beg'e getürür, taᶜaccüb ider ki "Ben irsāl idecegüm aḥvāli bańa irsāl eyledi." Pes şeyḫe ᶜaẓīmet ḳılup ᶜarż-ı niyāz ider.

Menḳūldür ki bir ḳaç günden ṣoñra yine ol şeyṭān-ṣıfat aᶜver şeyḫ ol şerrün fi'd-dīn ile ittifāḳ idüp zuᶜmlarınca alduḳları fetvāyı ḳużāt-ı erbaᶜaya daḫı imżā itdürüp yine ifsāda mübāşeret idüp müşāveret iderler.

Merḥūm Ẓarīfī Ḥasan Efendi bu faḳīre ḥikāyet eyledi ki "Kendü ᶜālemümde murāḳabede iken Müᵓeyyediyye'de bańa bir teḳāżā ḥāṣıl oldı ki ol körüñ Dāru'n-Nedve adlu evine varup anda bir āteş ile ᶜalev içinde bir yarma odun var, alup Gülşenī ḥażretlerine getürem ki pirüñ murādı imiş. Pes bīdār olup bī-iḫtiyār çün ol körüñ ḫānesine vardum. Yine bī-iḫtiyār içerü girdüm ve gördüm bir mektūb düşmiş yatur. Çün ḳaldurup oḳıdum, evvel naẓaruma bu geldi ki "yuḥraḳu bi'n-nār."[490] Pes

490 "Ateşte yakılır."

maʿlūm itdüm ki ol āteşle olan egsi bu ola. Pes artuḳ oḳımayup pīr ḥażretlerine geldüm. Gülşenī beni gördükde gülerek eyitdi: "Ḥasan Ḫalīfe ḳorḳmaduñ mı ki āteşi elüñi yaḳa!" Çün mektūbı alup oḳutdılar, meger kendülerüñ ḥaḳḳında olan fetvā ile baʿżı ḥucec ve ḳaṣaṣ imiş. Çün ol maḥalle geldiler ki "yuḥraḳu bi'n-nār" dimiş, tebessüm idüp buyurdılar [174b] ki "Ḥasan Ḫalīfe kendi ḫānesine ve ḫāne-i ḳalbine işāret gibi" diyüp sūz-ı dilden bir Fātiḥa oḳıdılar ki ḥużżāra dehşet düşdi. İki sāʿat-i nücūmī geçdi ola ki ḫaber geldi ki kör şeyḫüñ bir gözi baḳar iken ol baḳaruñ körligine kör gözine evine āteş düşüp küllī iḥrāḳ vāḳiʿ olmış.

Pīr ḥażretleri dervīşlere emr idüp varup söndürüñ didi. Beni çaġırup pīr ḥażretleri buyurdılar ki "Ḥasan Ḫalīfe, ﴿يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾[491] biz ḫāneyi ṣāḥibine sipāriş itdük. Ebrehe-miṣāl ḳaṣd-ı żarar iden kendi kendiye ider bu āyet-i kerīme muḳteżāsınca ki Ḥaḳ taʿālā buyurur: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾[492] Ve buyurdılar ki "Var ol şeyḫ di ki bu maḳūle ekāẕībi müsülmānlara niçün isnād idüp müftī-i derd-mendleri günāha ḳoyarsın. İmdi tevbe eyle ki āteş-i ḳalbden ḫalāṣ olasın" diyüp sūre-i Humeze'yi bi't-tamām oḳıyup buyurdılar ki "Cemʿ itdükleri māl kendülere muḫalled ḳalmaduġı daḫı maʿlūm oldı ve nārullāh ḳalblerinde mūḳadedür." Ve buyurdılar ki "Anlar böyle ẓann itdiler ki mālları anları dünyāda muḥālled ide. Eyle ẓann itmesünler, belki anları bir āteşe bıraġur ki anuñ ḥuṭamı olurlar: ﴿وَمَا أَدْرٰيكَ مَا الْحُطَمَةُ نَارُ اللهِ الْمُوقَدَةُ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَي الْأَفْئِدَةِ إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ﴾[493] Ol nār anlaruñ ḳulūbına teʾṯīr ider ki kiẕbleri ḫod nār-ı maḥż olur ve anlar üzerine ol nār muṭabbaḳa olur ve uzun ṭomruḳlara baġlarlar." [175a]

---

491 "Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Hālbuki kāfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır." Saf, 61/8. Yazmada الكافرون yerine المشركون yazılmıştır.

492 "Kim Allah'a karşı yalan uydurandan, ya da O'nun āyetlerini yalanlayandan daha zalimdir? Şüphesiz ki zalimler kurtuluşa eremez." En'ām, 6/21.

493 "Hutame'nin ne olduğunu sen ne bileceksin? O, Allah'ın yüreklere işleyen tutuşturulmuş ateşidir. Şüphesiz uzatılmış direkler arasında (bağlı oldukları hālde) ateş onların üzerine kapatılacaktır." Hümeze, 104/5-9.

Pes Gülşenī nevverallāhu mażcaᶜahu's-seniyye bu ḳadar taṣarrufları ki gösterdi, kör şeyḫ görmeyüp inṣāfa gelmedi. Pīr ḥażretleri köri çaġırup fetvāyı gösterüp "Sen mi bu yalan imlāyı fetvā itdürdüñ?" diyü suᵓāl itdükde inkār idüp and içer. Pīr fetvāyı müftīlere gönderüp kim itdürdi diyü suᵓāl ider. Köş şeyḫ itdürdi diyü cevāb virürler. Baᶜżı müftī-i berḥaḳ olanlar pīre gelüp ᶜarż-ı maḥabbet idüp niyāz iderler. Baᶜżı müftī-i mācin olan münkir-i bāṭın yine ol kör ile Mūsā Beg'e varup küllī berṭīller alı gidüp dirler ki "Bu Şeyḫ İbrāhīm'üñ mürīdleri şeyḫlerine secde iderler ve küfriyyāt söylerler ve ismullāhı taġyīr idüp hū hū dirler ve cāmiᶜde semāᶜ idüp hū hū diyüp ḳalḳışurlar. Ol ḥaṣīrlar yunmayınca namāz cāyiz olmaz. Pes bu menhiyyātı defᶜ size ve Ḫayr Beg'e vācibdür" diyüp ḫayli ibrām ve gülüvv iderler. Mūsā Beg cevāb virür ki "Şeyḫleri anlara ḥaḳāyıḳ-i ilāhīden ol ḳadar memālik-i maᶜnevī iḥsān eyler ki bir anda on sekiz biñ ᶜālem ḥāṣıl olur ki bir ednā kūşesi niçe bu dünyā deger. Eyle olsa size pādişāh bu dünyā manşıblarından bir ḳażā yā bir medrese virse niçe kerre ayaġına düşersiz. Yā ol sebeb-i elṭāf-ı raḥmānī ve bāᶜiş-i aᶜṭāf-ı subḥānī olan mürşide tenezzül itseler ᶜaceb midür? Ve ol küfriyyāt didügüñüzi, her ḳavmüñ bir ıṣṭılāḥı vardur, bilmeyince daḫl cāyiz degildür, nitekim Ḫażret-i ᶜÖmer'den menḳūldür ki Ḫażret-i Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem Ḫażret-i Ebū Bekr ile üç vechile kelimāt iderler idi. "Birini [175b] işidür ve añlardum ve birini işidür ve añlamaz idüm ve birini ne işidür ve ne añlar idüm, ammā aġreb bu ki anlar söyleşürler idi." Resūlullāh ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur ki "اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ"[494] Pes çün ki siz ᶜilm-i ledünnī ile ᶜālim degilsiz, ol ᶜilme münkir olsañuz ᶜaceb degildür ki "اَلْمَرْءُ عَدُوٌّ لِمَا جَهِلَهُ"[495] Ve ol ki bī-iḫtiyār iḫtiyārları bile bī-ḫod-ṣıfat semāᶜ iderler dirsiz, ᶜacebdür ki bir ḳadeḥ ṣarāb içeni her ne itse keyfiyyetine isnād idüp maẕūr ṭutar-

494 "Alimler peygamberlerin varisleridir." *Sunenu İbn Māce*, 1/81; *Sunenu Ebī Dāvūd*, 3/317; *Sunenu't-Tirmizī* (Beşşār), 4/346; *Sahīhu İbn Hibbān*, 1/291; *Fethu'l-Bārī*, 1/217; *ᶜUmdetu'l-Kārī*, 2/39, 40.

495 "Kişi bilmediğinin düşmanıdır." *Edebu'd-Dunyā ve'd-Dīn*,1/41; *el-Emsālu'l-Muvellede*; 1/91.

sız, şarāb-ı ʿışḳı felekden evsaʿ cāmla içenden bī-ḫodlıḳ ile vāḳiʿ olan aḥvālini maẕūr ṭutmazsız. Ve ḥaṣīrlar ġasl lāzım olmaḳ gerek diyü fetvā virürsiz, bilmez misiz ki Peyġamber ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem ʿĀyişe anamuz raẕıyallāhu anhā ḫāṭırı içün mescidde Ḥabeşīler sāzla çeġāne çalup oynaşurlar idi, menʿ itmedi ve ṣoñra ḥaṣīrları yudurmadı."

İlhāmī Ḫalīfe beyān ider ki "Mūsā Beg mücerred şeyḫe inābet itmekle ol ḳadar ḥaḳāyıḳ ʿayān itdi ki niçe erbaʿīn çıḳaran dervīş ḳādir degil idi, ḥattā didi ki ﴿فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ﴾[496] emrine muṭīʿ olan fuḳarā ki ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِهِمْ﴾[497] āyetine maẓhar olmışlardur, menʿ idenler ẓālimlerdür ki Allāh taʿālā buyurur: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا﴾[498] Ve ḥadīṯ-i ḳudsīde buyurmışdur: مَنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي وَمَنْ ذَكَرَنِي فِي مَلإٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلإٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ Ve Peyġamber ṣallallāhu ʿaleyhi ve sellem buyurur: "إِذَا مَرَرْتُمْ بِرِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعُوا فِيهَا، [176a] Ve buyurmışdur: قَالُوا وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ حَلْقَةُ الذِّكْرِ"[499] Ve anı ki fetvā itdürmişsiz ki ismullāhı taġyir idüp hū hū dirler, cemīʿ-i esmāullāh ism-i hū'ya rāciʿ olduġını bilmemekdendür. Ve ism-i hū Ḫalvetiyye ṭarīḳında üçinci ismullāhdur, her kim aña maẓhar ola ḫilāfete ecder ola." Ve Mūsā Beg bunı daḫı dimiş ki "Ben bir ʿāmmī kimesne iken şeyḫ ḥażretlerine mürīd olmaġın az zamānda çoḳ maʿārife mālik oldum. Eger sizde daḫı nūr-ı ferāset varsa varup şeyḫe ḫıdmet eyleñ ki dünyā vü āḫiret saʿādetin bulasız."

---

496 "Öyleyse yalnız beni anın ki ben de sizi anayım." Bakara, 152/2.

497 "Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar." Āl-i İmrān, 3/191.

498 "Allah'ın mescitlerinde onun adının anılmasını yasak eden ve onların yıkılması için çalışandan kim daha zalimdir." Bakara, 2/114.

499 "Cennet bahçelerine uğradığınızda oradan yararlanın. Cennet bahçeleri nedir ey Allah'ın Resūlü diye sordular. Zikir halkasıdır dedi." *Musnedu Ahmed*, 19/498; *Sunenu't-Tirmizī*, 5/412; *Musnedu'l-Bezzār*, 13/119; *Hilyetu'l-Evliyā*, 6/268; *Şuʿabu'l-Īmān*, 2/66; *Fethu'l-Bārī*, 11/210; *Feyzu'l-Kadīr*, 1/442. Bazı farklılıklarla.

500 "Çarşılarda Allah'ı anın öyle ki insanlar size deli desin." "مجنون" kelimesinin kişi uyumu gereği çoğul olması beklenir.

Çün Mūsā Beg'den meʾyūs olurlar, yine Ḫayr Beg'e şerr ilḳāsına ol şerrün fi'd-dīn ileʿaẓīmet iderler. Çün Ḫayr Beg geldüklerin istimāʿ ider, mihmāndārı bir ḳaç çavuşla gönderüp cümlesini dögüp redd iderler.

Mevlānā İlhāmī Ḫalīfe taḥrīr ider ki "Ben anda ḥāżır idüm ki mihmāndār eyitdi ki "Paşa ḥażretleri yaʿnī Ḫayr Beg buyurur ki "Min baʿd her kim Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ḥażretlerini ḥased ve inkārlarından yaramazlıḳ ile yād ide, ortasından iki biçerem!" Pes cümle müfsidīn ḫʷār u ḫacil rücūʿ itdiler.

Faḳīr gelüp pīre ḫaber virdüm. Ammā bizüm efendi merḥūm buyurdı ki "Bu ḫaber geldükde pīr ḥażretleri buyurdı ki "Altı aylıḳ ʿömr içün bu ḳadar buġż u ḥased ve taʿb, cesedine belā idi." ʿAcebdür ki altı ay içinde helāk oldılar: [501]﴿فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

el-Faṣl ʿAni'l-Aṣl: Maʿlūm ola ki Sulṭān Selīm Ḫān ḥażretleri Rūm'a müteveccih olduḳdan ṣoñra Mıṣr'da Emīrü'l-ümerā Ḫayr Beg yedi yıl ḥükm eyledi. ʿArab ve Rūmī ve Çerākise aḥvāli [176b] intiẓām bulınca ḫayli elem çekilmişdür.

Merḥūm ve maġfūr Ẓarīfī Ḥasan Ḫalīfe faḳīre ḥikāyet itdi ki "Çün şeyḫüñ ṣīt u ṣadāsı ʿāleme münteşir oldı, Rūm'dan ve sāyir bilāddan ṭālibīn mürācaʿat itdiler. Mıṣr'a nevbetçi gelen eger sipāhī eger yeñiçeri eger ġayruñ ekşeri şeyḫe inābet idüp meclis-i ẕikre müdāvemet idüp ḫıdmet iderler idi. Ammā pīr anlara naṣīḥat idüp dir idi ki "Ferāyiżden ṣoñra pādişāh ḫıdmetinde ḳuṣūr itmeñ. Eger benüm rıżāmı isterseñüz ki ʿulūfeñüz size ḥelāl ola." Her ḳanġısını ki bir ḫıdmete yazsalar duʿāyıla irsāl iderdi, ol maṣlaḥat ḥāṣıl olurdı; ḳanġısına ki var aġaña bir āḫer fikr itsün dise ol maṣlaḥat olmazdı. Eger ol kimesneyi eger āḫeri irsāl itse bu tecribe ile kebīr ü ṣaġīr maḥabbet idüp cümlesi emrine muṭīʿ idi.

Bir kerre Ḫayr Beg, ʿAlī Beg nām bir sipāhī ki pīre dervīş olmış idi, bir niçe bölüge serdār idüp Ġazāle ʿArabına ılġarla ḥavāle göndermek emr itdi. ʿAlī Beg ʿādet-i mürīdīn üzere şeyḫe gelüp Fātiḥa ve istīẓān

501 "Böylece zulmeden o toplumun kökü kesildi. Hamd, ālemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." En'ām, 6/45.

recā ider. Şeyḫ buyurur ki "Ġazāle'yi taḥrīk itmekden ᶜuzlet evlādur ve müdārā ile żabṭ aḥrādur. Eger elbette ᶜasker irsāl iderse sen gitme ve anlardan kimseyi incitme." Çün ᶜAlī Beg şeyḫüñ peyāmını Ḫayr Beg'e alı gider ve şeyḫüñ didügini ider, Ḫayr Beg dir ki "Şeyḫüñ umūr-ı salṭanatta ne kārı vardur? Ḫāṣılı sizden iġmāż-ı ᶜayn vācibdür. Eger sen gitmezseñ bu maṣlaḥata gider ādem çoḳdur!" diyüp āḫer kimse irsāl ider. Çün ᶜAlī Beg, şeyḫe gelür ve Ḫayr Beg'üñ sizden iġmaż-ı [177a] ᶜayn vācibdür didügin ḫaber virür. Şeyḫ buyurur ki "Ol iġmāż-ı ᶜayn aña ᶜayn-ı żarar-ı ᶜayn olıcaḳdur." Çün Ḫayr Beg'üñ irsāl itdügi cerīde Ġazāle ᶜArabı ile ceng iderler, ᶜArab ġālib olup serdārı bir niçe ādemle ḳatl iderler; münhezim olup gelürler. Mūsā Beg, Ḫayr Beg'e dir ki "Şeyḫ ḥażretlerine muḫālefetüñüz niçe kimseye żarar itdi." Meger ol eṣnāda Ḫayr Beg'üñ gözleri bir mertebe aġrur ki vecaᶜından feryād ider. Şeyḫ ḥażretleri ᶜayn-ı żarar-ı ᶜayn olacaḳdur didügini beyān iderler. Ḫayr Beg "sizden iġmāż-ı ᶜayn vācibdür" didügi ḫāṭırına gelüp tevbe ider. Şeyḫe Mūsā Beg'i irsāl idüp iᶜtiẓār ḳılup duᶜā temennā ider. Çün duᶜā maḥalline vāṣıl olur, pīr ḥażretleri Ḫayr Beg'e baᶜde'd-duᶜā bi'l-ḫayr ridāsıyla bu ḫaberi irsāl ider ki çün ẓāhir-i çeşminüñ rūşeni nümāyān ola, cehd eylesün bāṭın-ı ᶜaynı daḫı ᶜayān ola. Çün Ḫayr Beg'e bu ḫaber-i ḫayr vāṣıl olur, ābdest alup şeyḫüñ ridāsı ile gözini siler. Fi'l-ḥāl şifā bulur ve iᶜtiḳād-ı tāmmıla şeyḫe müteveccih olur ve dünyā cihetinden vāfir nesne irsāl ider. Şeyḫ ḳabūl itmeyüp cümlesini dervīşāna beẕl ider.

Menḳūldür ki Sulṭān Selīm ᶜaleyhi raḥmetu'r-Raḥmāni'r-Raḥīm çün Rūm'a gitdi, Ḫayr Beg yedi yıl Mıṣr'da ḥākim oldı. Ḫalḳuñ ekṣeri şeyḫe iḳrār üzere, baᶜżısı gāh iḳrār gāh inkār üzere oldı. Baᶜdehu çün sene tisᶜ ve ᶜişrīn ve tisᶜi-miᵓede (929 / 1522-23) Mıṣr paşası Muṣṭafā Paşa oldı, pīre mürīd oldı. Meclis-i şerīfini ġanimet bilüp ḥāżır olurdı. Bir ḳaç [177b] kerre gelüp pīr kendi ᶜāleminde iken bulışmayup ᶜaskeri ile rücūᶜ idüp gitdi ve maḥabbetinden rücūᶜ gelmedi. Bir kerre ibrām idüp şeyḫi daᶜvet itdi, şeyḫ buyurdı ki "Sizüñ sarāyuñuze varmaḳ bizüm Rūm'a varmamuzı müstelzim olacaḳdur." Fi'l-vāḳiᶜ İbrāhīm Paşa pīri Rūm'a getürmege bu ḥareket bāᶜiṣ oldı, nitekim beyān olur.

Menḳūldür ki çün Muṣṭafā Paşa rūz u şeb şeyḫle ve şeyḫüñ fuḳarāsıyla idi, bir gice şeyḫüñ icāzetiyle ḫulefāyıla dervīşleri Muṣṭafā Paşa żiyāfet ider. Anda Muḥyiddīn-i Ḳaramanī'nüñ muṣāḥabetine firīfte olur, zīrā ᶜaceb muḥaḳḳıḳ u müdeḳḳıḳ idi ve meclisi ġāyet müᵓeşşir idi ve mest olduḳda kimse gözine görinmezdi; anuñıçun ḫalḳı taḥḳīr ider ẓann iderlerdi. Bu faḳīr Rūm'da mecālis-i mütaᶜaddidesinde ḥāżır oldum ve ẓāhir ü bāṭın niçe fevāyid ḥāṣıl ḳıldum. Ġayr-ı ān ki gāh baᶜżı nevādīr naḳl itdükde dir idi: "Niçün cümle meşāyıḫ ve müftīler ve ᶜulemā bu meclise ḥāżır olup istifāde itmezler?" ᶜĀḳıbet ẓāhirine bu żarar itdi.

Ṣoñra otuz üç senesinde Rūm'a müteveccih olduḳda pīrden recā ider ki Gegibize'de binā itdügi zāviyeye Ḳaramanī'yi şeyḫ ide. Pīr ḥażretleri buyurur ki.

Meşnevī: Murġ-ı per-nāruste çun perrān şeved
Loḳma-i her gurbe-i derrān şeved[502]

Neşr: "Ṣabr eyle tā kārı tamām olsun ve sülūki niẓām bulsun ve ẓāhir ü bāṭın ehline nefᶜini ᶜāmm ḳılsun ve ᶜulemāyı envār-ı ᶜAllām bilsün, yoḫsa rivāyeti bī-delīl olmaġıla ḫimāyeti müşkil olur ve Manṣūr-var isnādātla [kendi dil-teng olur.]"

Ḥikāyet: Bu menāḳıb taḥrīri eṣnāsında ġarāyib vāḳiᶜ olup baᶜżısı maḥallinde yazıldı. Bu daḫı cümleden biridür ki "Manṣūr-vār isnādātla" lafẓını yazduḳda bir kimesne içerü girüp "Baᶜżı ehl-i ġaraż Manṣūr-ı maġfūrı birāderiyle baᶜżı nesne isnād idüp ber-dār itdiler" didi. Taᶜaccüb itdüm; ehlullāhdan baᶜżı aḥbāb ḥāżır idi, cümle müteᵓellim oldılar. Faḳīr eyitdüm "ᶜAlī Paşa ᶜadle saᶜy ider. Ne ᶜaceb bu ẓulm-i [178a] şarīḥi iḫtiyār itdi!" Eyitdiler: "Bu maḳūle niçe daḫı şādır oldı." Pes ḫużżār eyitdiler: "Ol iki cüvān-ı maẓlūmuñ ᶜāḳıbetleri ḥāli içün Ḳurᵓān-ı ᶜaẓīmi tefeᵓül idelim" diyüp cümlesi ittifaḳıyla bizüm Ḥācī ᶜAlī Ġāzī fetḥ itdi. Sūre-i Ḥicr'de bu āyetler ṣaḥīfe evvelinde geldi: Ḳālallāhu taᶜālā:

---

502 Kanadı çıkmamış kuş uçmaya kalkışınca her yırtıcı kediye lokma olur. *Mesnevī*, 1: 584.

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ اُدْخُلُوهَا بِسَلاَمٍ آمِنِينَ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ لاَ يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾[503] ṣadakallāhu'l-ᶜaẓīm. Çün aḥbāb bu āyeti müşāhede itdiler, giryān iken ḫandān oldılar ki cennāt ve ᶜuyūn ve ḫulūd ve selāmet ve emnile mübeşşer olduḳlarından māᶜadā, çün ki bī-inṣāfāne biri birine ḳarşu ber-dār itdürmiş idi. ﴿إِخْوَانًا عَلَي سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ﴾[504] āyetine naẓar itdükde aᶜceb-i ᶜacāyib müşāhede idüp ol meclis ḫalḳı rūḥlarından istimdāda müteveccih oldılar. Artuḳ ol ẓālime faḳīr mültefit olmadum. Daḫı cümleden birisi bu tārīḫi didi.

Naẓm: Hātif-i ġayb didi tārīḫi
Oldı Manṣūr bī-ᶜafv ber-dār (1012)

Neṯr: Bu fālı cümle Mıṣr ahālişi istimāᶜ itdi ki keṯretde vāḳiᶜ oldı idi. Bir gün Medīne ḳāżīsı Aḥmed Efendi evinde żiyāfet itdi. Aᶜyān-ı Mıṣr anda idi. Baᶜżı müttereddidīn fi'l-iḳrār ḫuṣūṣā paşa tevābiᶜinden Ḥāfiẓ ve ġayruhu muṣḥafda ol maḥalli görsek didiler. Pes faḳīr ādem gönderüp hem ol muṣḥaf-ı şerīfi hem fāl açanı hem ḫużżārdan bir ḳaç kimesne getürdüp beyān idüp ol maḥalli gördiler. Eger Ḫıżr Paşa,eger Paşa-zāde Ḥasībī Efendi eger Aḥmed Efendi cümlesi taᶜaccüb ile mütehayyir oldılar. Ammā baᶜżı münkirīn Ḳurᵓān-ı ᶜaẓīm niçe vechīle muᶜcize idügin bilmemegin żalāletde ḳaldılar ve ol fiᶜli maᶜḳūl bildiler, āyetüñ soñunda olan ﴿وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ﴾[505] āyetine maẓhar oldılar. Fe'lnerciᶜ ilā ṣadedi mā nahnu fīhi.

Menḳūldür ki çün merḥūm şeyḫ-i sālikān-ı rāh-ı Ġanī Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu merḳadehu's-seniyye Muṣṭafā Paşa'ya Ḳaramanī

503 "Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, cennetler içinde ve pınarlar başındadır. Onlara, "Girin oraya esenlikle, güven içinde" denilir. Biz onların kalplerindeki kini söküp attık. Artık onlar sedirler üzerinde, kardeşler olarak karşılıklı otururlar. Onlara orada hiçbir yorgunluk dokunmaz, onlar oradan çıkarılacak da değillerdir. Ey Muhammed! Kullarıma, benim elbette çok bağışlayıcı, çok merhametli olduğumu haber ver." Hicr, 49-45/15.

504 "Kardeşler olarak karşılıklı otururlar". Hicr, 15/47.

505 "Azabımın da elem dolu azap olduğunu (haber ver)". Hicr, 15/50.

Muḥyiddīn içün buyurdı ki "Manṣūr-vār isnādātla telef iderler" diyicek Muṣṭafā Paşa eyitdi: "Mādām ki fuḳarāya ḫıdmet iderem, kimse aña ẓafer bulamaz." Pīr ḥażretleri buyurur ki "Anuñ teftīşi iki kerre ġaraźla Rūm'da vāḳiᶜ olur. Biri ben ẓāhir [178b] vücūdda iken ẓafer bulmazlar. İkincide murādullāh muḳteżāsınca beşeriyetden rūḥı ḫalāṣ olur" diyüp icāzet virüp irsāl ider.

Çün Gegibize Tekyesi'nde şeyḫ olur her kimse ki meclisine dāḫil olur, bī-iḫtiyār mürīd olur. Meger Muṣṭafā Paşa tekyesi yanında bir medrese daḫı binā itmiş, anı Ebussuᶜūd Ḫᵛāce Çelebi ḥażretlerine virmiş. İki dānişmendi Ḳaramanī meclisine varurlar, rübūde-i maḥabbet-i ilāhī olup mürīd olurlar. Ḳaramanī dir ki "Varuñ yine mollāñuz ḫıdmetinde oluñ. Gāhī fuḳarā ile cemᶜ olmañuz kifāyetdür." Fi'l-vāḳiᶜ şeyḫüñ rıżāsın gözedüp yine Ebussuᶜūd ḥażretlerinüñ dersine ḥāżır olurlar, ammā fuḳarā meclisini daḫı terk itmezler. Ḫᵛāce Çelebi şeyḫe ḫaber gönderür ki "Ol bizüm dānişmendlerümüzi meclisine ḳomayup redd itsün, yoḫsa kendüye żarar ṭoḳınur." Şeyḫ cevāb virür ki "Anlaruñ ẓāhiren żararı ṭoḳınup bize şehādet naṣīb olacaġın pīrümüz daḫı işāret itmişdür, ammā ehlullāh meclisinden ṭalebeyi redd itmek ṭarīḳatda yoḳdur. Ammā yine ḫāṭır-ı şerīfleri içün tenbīh ideyim" diyüp dānişmendleri çaġırup "Elbette benüm rıżāmı isterseñüz, varuñ üstāduñuz ḫıdmetinde oluñ" diyicek biz üstādumuzı bulduḳ diyüp esbābların taġyīr idüp dervīşler kisvesine girürler. Bu kerre Ebussuᶜūd Efendi bī-ḥużūr olup Ḳaramanī ḥaḳḳında çoḳ kelimāt ider.

Ol eṣnāda Ḳaramanī İstanbul'a varur. Ḳosṭanṭiniyye ḫalḳı alı ḳoyup maḥabbet iderler. Ebussuᶜūd Efendi Ṣaḥn'a varup İstanbul ḳāżīsı olup [179a] ḳāżī-ᶜasker oldı. Edirne'ye Sulṭān Süleymān ile varduḳda Ḳaramanī daḫı Edirne'ye varur. Baᶜżı kimesneler ġaraż idüp Sulṭān Bāyezīd Cāmiᶜi'nde teftīş iderler. Ḳaramanī bir iki āyet tefsīr idüp ḫayli ḥaḳāyıḳ beyān itmegin ol nevbet ẓafer bulımazlar. Meclisde duᶜā idüp dervīşleri ile ẕikr iderek gider. Ehl-i ġaraż olanlar ḫayli bī-ḥużūr olup zamān-ı āḫere teᵓḫīr iderler. Çün Ḫᵛāce Çelebi efendi müftī oldı, sene sebᶜ ve ḫamsīn ve tisᶜi-miᵓede (957 / 1550-51) vaḳaᶜa mā vaḳaᶜa, nitekim beyān oldı.

Ammā faḳīr, Muḥyiddīn-i Ḳaramanī'nüñ mecālisinde ḥāżır oldum ve vaʿẓ u taḥḳīḳātın istimāʿ itdüm, ḫilāf-ı şerʿ-i şerīf bir nesne işitmedüm ve muḫālif fiʿl görmedüm. Ammā Ḳaramanī olmaġın edāsı Türkāne ve taʿẓīm ile ẕikr olıcaḳ eşrāfı bir ʿaceb yād iderdi, ḥattā baʿżı deḳāyıḳ ve ḥaḳāyıḳ beyān iderken dir idi ki "Bu meclise Yavsı oġlı ve Çivi oġlı niçün ḥāżır olmazlar? Niçün kendülere ḥayf iderler?" Nitekim beyān itdük. Pes nevʿan ġurūr şekli olup ʿāḳıbet żarar itdi.

Maʿlūm ola ki faḳīr her gāh ki Ebussuʿūd Ḫʷāce Çelebi Efendi'nüñ ḫıdmetine varur idüm, eger tefsīr eger teʾvīl eger ʿilm-i ṣūfiyyeden ol ḳadar nevādīr beyān iderler idi ki eger anları ʿömrümde tafṣīl idüp taḥrīr ideydüm kifāyet iderdi. Gāhī luṭflarından buyururlar idi ki "Bu senüñ gūşişüñüñ keşişinden cereyān ider" dirler idi. Ammā faḳīr ḫıdmetlerine varmazdan bir iki gün [179b] evvel maḥabbetle müteheyyiʾ olurdum, şöyle ki benümle olan eger dervīşān eger ġayr maʿlūm iderdi.

Cümleden ḫātırıma ḫuṭūr itdi ki rüʾyet-i ʿulemā ʿibādetdendür bīriyā. Pes ʿālem-i ʿulemā ve müftī-i ednā vü aʿlā maẓhar-ı ʿulūm-ı nebiyy-i Muṭṭālibī Mevlānā Ebussuʿūd Ḫvāce Çelebi ḫıdmetine ʿaẓīmet itdüm. İttifāḳ dersden gelürken rāst geldüm. Baʿde's-selām luṭfıla buyurdılar ki "Ṣāḥib-i tārīḫ bizi görmege gelmez misin?" Niyāz idüp "Keşf buyurduñuz" didüm. Çün ḫıdmetlerine vardum, niçe taḥḳīḳātdan ṣoñra sūre-i Enfāl'den bu āyetde ki Ḥaḳ taʿālā buyurur: ﴿إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلٰئِكَةِ مُرْدِفِينَ وَمَا جَعَلَهُ اللهُ إِلاَّ بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِنْدِ اللهِ إِنَّ اللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾[506] tefsīrinden ṣoñra buyurdı ki "Her kim istiʿdādıla müstaġīṯ ola, Ḥaḳ taʿālā murādınca mūcib olup melāyike ile imdād ider ve ḳalbi o beşāretle muṭmaʾin olur." Faḳīr eyitdüm: "Ümmete melāyike imdādı nice olur?" Buyurdılar ki "Gerçi bu āyet ehl-i Bedr içün nāzil olmışdur, ammā ʿumūmen müʾminīne daḫı ḫiṣṣe

506 "Hani Rabbinizden yardım istiyor, yalvarıyordunuz, O da, "Ben size ard arda bin melekle yardım ediyorum" diye cevap vermişti. Allah bunu, sadece bir müjde olsun ve onunla kalpleriniz yatışsın diye yapmıştı. Yoksa yardım ancak Allah katındandır. Şüphesiz Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Enfāl, 8/9-10.

vardur ki hātif-i ġaybdan müstefīd olurlar ve evliyā ve aṣḥāb-ı baṣāyire müsāᶜade iderler ve mükāleme ḳılurlar. Bu āyetüñ tefsīrinde Deylemī taḥḳīḳ itmişdür." Faḳīr eyitdüm: "Aṣl tefsīr sulṭānumuñdur." Buyurdılar ki "Beyānumuz kifāyet ider. Ġarażum sańa beşāretdür ki bizüm rüʾyetümüz ḳaṣd itdügüñ içün iṭmīnān-ı ḳalbüñdür." Pes dest-būs itdüm, Fātiḥa oḳundı.

Çün mekānuma rücūᶜ itdüm, [180a] fikre vardum ki mollā ḥażretlerinüñ meclisi ekṣeriyyā ᶜilm-i ẓāhir baḥṣi ile idi diyü taᶜaccüb itdüm. Çün ki iᶜtiḳādum ḫayr ü kerāmet ile idi, ol gice nıṣfu'l-leylde müteḥayyir iken hātifden bir āvāz geldi ki "Beşāret, beşāret-i ḥasene!" didi. Çü kendüme geldüm, taṣavvurum ṣūret baġladı ola diyü tefekkür itdüm. Çün tenhā ḫalvetümde idüm, ḳalḳup ābdest aldum. Baᶜdehu, innā enzelnāhu sūresin[507] oḳur iken bir kimesne yemīnümden bile oḳıdı. Evvelā ḫavf itdüm, ṣoñra feṣāḥatle oḳumaġın iṭmīnān-ı ḳalb ḥāṣıl oldı. Çün āḫır idüp teveccüh itdüm, bir maḥbūb şeklin gördüm ki vaṣf olmaz. Benümle muṣāfaḥa itdi. Ḥicābumdan derledüm ve taᶜaccüb itdüm ki ḳapu ḳapanıḳ idi. Çün yatsuyı ḳılmamış idüm, ḳāmet idüp namāza başladum, şöyle añlaram ki ol ve niçe kimesne daḫı iḳtidā itdiler. Namāzdan ṣoñra tebārekeyi daḫı tamām itdüm. Bir ᶜaceb rūḥānī ḳavm ki vaṣfı tafṣīl ister, cümlesi muṣāfaḥa itdiler. ᶜAceb rāyiḥa-i laṭīfe gelürdi. Elleri elüme ki ṭoḳındı, rāyiḥası otuz ḳırḳ gün elümden gitmedi, ḥattā elüme yapışanlara bile teʾṯīr itdi. Ve'l-ḥāṣıl ᶜulemā ve ṣuleḥā belki ġayruhu iᶜtiḳādıyla niçe ḥaḳāyıḳ ḥāṣıl olur ve ᶜulemā vü meşāyıḫ envārdur, anlardan iḳtibās itmek gerek. Ebussuᶜūd ḥażretlerinüñ menāḳıbı niçe yirde beyān olındı, tetebbuᶜ olına.

Naḳl olur ki çün Muṣṭafā Paşa'dan ṣoñra sene ṯelāṯ ve ṯelāṯīn ve tisᶜi-mieʾde (933 / 1526-27) Mıṣr'a Ḳāsım Paşa [ḥākim] oldı. Şeyḫe gelüp ḫıdmetini saᶜādet bilürdi; kendi ve ekṣer ṭāyifesi inābet idüp [180b] meclislerine ḥāżır olurlardı. Bir gün ᶜaskerle Ḳāsım Paşa Müʾeyyediyye öñinden geçer iken ẕikr āvāzın işidüp ᶜaskere muḳayyed olmayup cā-

507 Kadir suresi.

miᶜe iner. Ẕikr tamām olup duᶜādan ṣoñra binüp sarāya çıḳar. Begler ve sāyir aġalar ve ᶜasker tevaḳḳuf itmegin paşaya iᶜtirāż idüp baᶜżı ümerā dirler ki "Böyle mevkibde inmek münāsib degil idi." Ḳāsım Paşa cevāb virür ki "Peyġamber ṣallallāhu ᶜaleyhi ve sellem buyurur ki نِعْمَ ٱلْأَمِيرُ عَلَى بَابِ الْفَقِيرِ وَبِئْسَ الْفَقِيرُ عَلَى بَابِ ٱلْأَمِيرِ"[508] Beni eyilikden menᶜ mi idersiz?

Çün ki pīr ḥażretleri her gün fuḳarāya ve ġayre infāḳ ve iṭᶜām idüp nesne ḳabūl itmedügi maᶜlūm idi, "Şeyḫ neden faḳīrdür ki her gün bu ḳadar maṣrūf ider?" dirler. İskender Ḫalīfe ḥikāyet ider ki "Ben anda ḥāżır idüm, eyitdüm: "Belī, gerçi dünyā cihetiyle ġanīdür, ammā faḳīr ilallāhdur." Ol muᶜterıż münkir yine suᵓāl ider ki "Biᵓse'l-faḳīr olmaḳ yoḳ mı?" İskender Ḫalīfe dir ki "Eger sizüñ ḳapuñuza varursa olur." Münkir eydür: "Eger daᶜvet olsa gelmez mi?" İskender Ḫalīfe eydür: "Belī, sünnete icābet ider, ammā iḫtiyācen degil, belki gelmege daḫı ᶜöẕr-ı şerᶜī bulursa gelmez." Ol münkir Ḥasan Beg kendi ketḫudāsı ile Muṣṭafā Paşa'nuñ ḳapucı başısını pīre irsāl ider ki "Paşa ḥażretleri selām ider ve müşerref olmaḳ içün sizi daᶜvet ider, luṭf idüp teşrīf eyleñ" diyü ibrām iderler. Henüz anlar perākende olmadın gelürler. Paşa ḥażretlerinüñ mektūbla cevābı bu olmış ki "Anlar bize gelmek ile niᶜme'l-emīr oldılar, anuñ ᶜıvażı bizi biᵓse'l-faḳīr mi itmek [181a] isterler? Eger cism cihetiyle ᶜöẕrümüz olmasa yine ittibāᶜen li-sünneti resūlillāh ḫıdmete varurduḳ. Ammā اَلْعُذْرُ عِنْدَ كِرَامِ النَّاسِ مَقْبُولٌ وَالْبَاقِي عِنْدَ التَّلاَقِي"[509] Pes kerem idüp kirāmdan olmāları recā olur" diyü mektūbı getürürler. Ḥasan Beg bu keşfe taᶜaccüb eyleyüp icāzetle ḳalḳup İskender Ḫalīfe ile pīr ḥażretlerine varup inābet ider. Ḳāsım Paşa ile zamānında menāḳıb çoḳdur.

Menḳūldür ki çün eyālet-i Mıṣr'uñ nevbeti Aḥmed Paşa'ya degdi, sene ḫams ve ṣelāṣīn ve tisᶜi-miᵓede (935 / 1528-29) Rūm'da İbrāhīm Paşa'yı Sulṭān Süleymān içerüden çıḳarup çümle vüzerā üzere taḳdīm itdi. Aḥmed Paşa rıżā virmeyüp dīvāndan ḳalḳup gider. Pādişāh Mıṣr'a

---

508 "Fakirin kapısında emir pek kutludur, emirin kapısında fakir pek bedbahttır." *Keşfu'l-Hafā*, 2/388, no: 2827; *el-Makāsidu'l-Hasene*, e1/698; *Tahrīcu Ehādisi İlhyāᵓ*, 10203.

509 "Saygın insanlar özrü kabul ederler, gerisi kıyamet gününe kalır."

paşa idüp evāyilde ḫayli żabṭ idüp ᶜadālete taḳlīd ider ve Gülşenī nevverallāhu merḳadehu'ş-seniyye ḥażretlerine maḥabbet idüp ekşeriyyā ᶜaẓametle ḫıdmetlerine varur. Ammā Gülşenī hemīşe naṣīḥat ile ṭaġy u baġyden ḥaẕer eyle diyüp teşdīd ile söyler imiş. Pirüñ ẓāhir gözleri ol zamānda görmez olmış imiş.

Merḥūm Ḳapucı Muṣṭafā İlāhī Ḫalīfe, Mekke'de bu faḳīre rivāyet itdi ve İskender Ḫalīfe Mıṣr'da beyān eyledi ki bir gün pīr ḥażretleri buyurdılar ki "Ne ᶜaceb rāyiḥa-i müteᶜaffine-i ḫabīşe gelür ki Mıṣr'a bile teᵓşīr itdi. Pes bir vaḳtden ṣoñra Aḥmed Paşa ᶜaẓamet-i ẓāhirīsi ile geldi. Çün pirüñ ḥücresine girdi, pīr dervīşlere imām-ı zamāna inḳıyād bābında baᶜżı kelimāt iderdi. Sözini kesmeyüp müselsel söylerler idi, ḫuṣūṣā Aḥmed Paşa ᶜaskeriyle geldi, hīç böyle gelmiş degildür didiler. Çün kelimāt [181b] ol maḥalle vardı, "Ẓaleme dünyāda ve uḫrāda maḫẕūl ve menḳūbdur, zamānemüz ḥükkāmı gibi" didi. Pes Aḥmed Paşa, şeyḫe eyitdi: "Niçün böyle pek pek söylersün, siz azsız biz çoġuz." Şeyḫ buyurdı ki "Belī, Firᶜavn ᶜaskeri daḫı çoġ idi, ammā Mūsā ḥażretleri cümlesinüñ bir ᶜaṣāyıla boynuzların ḳırdı" diyüp elinde bir mirvaḥa vardı, ṣaldı. Nāgāh Aḥmed Paşa mücevvezesini egmiş idi, ṭoḳındı, dülbendi başından düşdi. Alup geydi ve gitdi. Cümle dervīşān başı gitmesine ᶜalāmetdür didiler. Ol mirvaḥayı faḳīr türbe-dār iken "ġāzī yelpeze" diyü taᶜẓīm iderdüm. Ṣoñra bir ehl-i hevā çalmış.

Pes varup Aḥmed Paşa ᶜişyāna mübāşeret itdi. Bu mā-beynde Mūsā Beg gelüp taẕallüm idüp şeyḫe dir idi ki "Biz bununla muḳāvemet idemezüz. Bir naṣīḥat-nāme irsāl eylen, ola ki ışlāḥ ola." Pes şeyḫ eyitmiş ki "Anuñ dimāġı fesāda varmışdur, ışlāḥ olmaz, ammā bize tenbīh lāzımdur" diyü maḫdūmları Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī efāżanallāhu'l-muteᶜālī min berekātihi fi'l-enhār ve'l-leyālī ḥażretlerini baᶜżı ḫulefā ve fuḳarā ile irsāl ider ve eydür ki "Diyesiz ki bāb-ı tevbe meftūḥdur. Eger şerden rücūᶜ iderse ḫayr ḥāṣıldur ve illa fe lā." Merḥūm Şeyḫ Aḥmed buyururdı ki "Tā otaġına varınca ḫavf müstevlī idi. Çün bulışup pirüñ selāmın īṣāl itdüm, baña bir emn ve celāl ḥāṣıl oldı ki eger muḫālefet iderse Ḥaḳ taᶜālānuñ emriyle teveccüh idersem ḫayātdan maḥrūm ola. Çün naṣīḥa-

tı tamām itdüm, bir miḳdār zamān baş aşaġı idüp mütefekkir durdı. Baᶜdehu başın [182a] ḳaldurup eyitdi: "Bu senüñ babañ mı, şeyḫüñ mi? Ḳorḳmaz mı ki bu maḳūle kelimāt ider?" Şeyḫ Aḥmed eydür: Eyitdüm ki "Allāh taᶜālādan ḳorḳan ġayrdan ḳorḳmaz, nitekim dimişler (mışrāᶜ): "Mītersem ez-Ḫudā vu nemī tersem ez-kesī"[510]

Neşr: Aḥmed Paşa eyitdi ki: "Mışrāᶜ-ı şānīsini niçün oḳumaduñ ki dimişlerdür: "Mī tersem ez-kesī ki nemī tersed ez-Ḫudā"[511]

Neşr: Faḳīr eyitdüm: "Biz sizi şedīdü'l-ᶜıḳāb Allāh taᶜālādan ḫavf idenlerden ẓann iderdük. Eger Ḫudā'dan ḳorḳmayanlardan iseñüz vāy size ki āḫır-ı aḥvālüñüz müşkil olacaḳdur Ve bizüm sizden ḫavfumuz Ḥaḳ taᶜālādan ᶜadem-i tersüñüzdür. Allāh taᶜālā hidāyet eyleye!" diyü Fātiḥa oḳuyup rücūᶜ itdüm.

Baᶜżı ḫużżār naḳl itdiler ki bir sāᶜat mütefekkir ḳaldı, ammā baᶜżı şeyāṭīni zuḫruf-ı ḳavli ilḳā eyleyüp maġrūr iderler ki "Pādişāhum siz salṭanat itmiş iken tenezzül neden lāzım gelür?" dirler.

Ḳuṭb-ı ṣānī Şeyḫ Aḥmed bin Gülşenī nevverallāhu merḳadehuma'sseniyye niçe kerre bu faḳīre buyurdı ki "Defaᶜātle babam, Aḥmed Paşa'ya dir idi ki "Velī-nimetüñe ᶜişyāndan ḫaẕer eyle ki ṭāġī ve bāġī baş ḳurtarmaz." Paşa işitdükde müteġayyir olurdı. Bir kerre paşa eyitdi: "Şeyḫ efendi, bu ḫuşūşı ne ᶜaceb çoḳ ẕikr idersin? Hīç biz de bir ḫıyānet gördüñ mi ve işitdüñ mi?" didi. Şeyḫ buyurdı ki "Belī, ṭuġyān senüñ ḳalbüñde meẕkūrdur. Cehd eyle ki ẓuhūra gelmeye!" Paşa eyitdi: "Sen ġayb mı bilirsün?" Pīr ḥażretleri eyitdi: "Ḥaḳ taᶜālā bildürse olur. Hele benüm naşīḥatumla efkār-ı fāsideyi nefye saᶜy eyle" diyüp duᶜā itdi. Baᶜdehu fi'l-vāḳiᶜ ḫurūc itdi. Mışr ḳurbında Cezīre-i Vusṭā'i nām mevżiᶜde otaġını ḳurup o bāġī o yaġılar ile taşalṭun [182b] idüp evbāş u ḳallāşdan niçe biñ ḫāricī çıḳdı.

Bir gün Mūsā Beg şeyḫ ḥażretlerine gelüp icāzet istedi ki pādişāha ṭāyiᶜ olan müsülmānlar ile varup başa. Şeyḫ ḥażretleri buyurdı: "Henüz

510 Allah'tan korkarım, başka kimseden korkmam."
511 Allah'tan korkmayandan korkarım.

benüm yanımda ḫurūcı ẓāhiren ẓāhir ve ṣābit olmadı. Altı yedi gün ṣabr eyle, ḥaḳ ẓāhir olur." Altı günden ṣoñra Aḥmed Paşa ol vezīr itdügini pīre irsāl ider ve otaġına daʿvet ḳılur. Şeyḫ daʿvete icābet sünnetdür diyüp gitmege müteveccih olur. Ekşer ḫulefā ve aḥbāb menʿ iderler. Şeyḫ buyurur ki "Ḥaḳ yaḳduġı çerāġı kimse söndüremez!" diyüp müteveccih olur.

İskender Ḫalīfe naḳl itdi ki "Cümlemiz şehādeti muḳarrer bilüp pāk vużū ile müteveccih olduḳ. Şevḳ ü ẕevḳ ve ẕikr ü fikrile ve bir daḫı bu ṣafāyı Sulṭān Süleymān'a girdügi vaḳt ḥāṣıl itdük ki anda daḫı şehādeti muḳarrer bilürdük. İttifāḳ yolda gider iken bir gügercin havādan indi, ʿĀṣıḳ Ḫalīfe'nüñ omuzına ḳondı. Dutup żabṭ itdi, başın eline aldı. "Niçün böyle taʿaddī idersün?" didüm. Eyitdi ki "Bu kebūter Aḥmed Paşa'nuñ rūḥı gibidür, hemān bunuñ başın ki kesem, anuñ başı kesilür ve anuñ żabṭını benüm elüme virdiler." Pes çün ki ẕikr ile otaġa ḳarīb olduḳ, çün ki şeyḫüñ ol zamān ẓāhir gözi görmez idi ve dervīşler şeyh ḥażretlerini teẕkere ile omuzlarında götürürler idi, şeyhi indürmek istediler. Şeyḫ buyurdı ki "İleri varuñ, tā paşanuñ otaġına girüñ." Pes eyle itdük. Paşa bī-iḫtiyār çıḳup şeyḫüñ teẕkeresine yapışup indürdi. [183a] Çün içerü girüp oturmaḳ lāzım geldi, şeyḫ ḥażretlerine daḫı kürsī getürdiler. Ḳabūl itmedi. Her çend ki Aḥmed Paşa iḳdām itdi, seccāde üzere oturdı ve eyitdi: "Niçün bana bu cebābire evżāʿını teklīf idersin? Elüñden gelürse sen daḫı ol ṣanʿatı terk eyle, yoḫsa paşa ḥażretleri zaḥmet çekersin, Ṣoñra ʿilāc olmaz!" Her ḫiṭābda paşa lafzı ile edā iderdi. Hāmān'ı olan vezīr: "Sulṭān ve pādişāh lafẓı ile edā idüñ" diyü fısıldadı. Şeyḫ cehren eyitdi: "Ḥāliyā paşalıḳdan maʿzūl olmamaġın böyle edā itdüm. Eger taʿaddī iderse eyle daḫı söylemezem" diyüp sākit oldı. Aḥmed Paşa bir berāt ibrāz itdi ki muḥaṣṣal-ı mażmūnı budur:

"Gerçi sābıḳan seni Mıṣr'a paşalıḳ ile irsāl itdük ammā maʿlūm itdük ki ol diyāra ḥākim olan istiḳlāl ile sulṭān olmasa ol vilāyet aḥvāli muntaẓam olmaz imiş. İmdi ʿavāṭıf-ı ḫüsrevānem ẓuhūr idüp ol diyāruñ istiḳlāl ile umūr-ı salṭanatın saña tefvīż itdüm. Nice bilürseñ eyle ʿamel idesin." diyü yazılmış. Pīr ḥażretleri istimāʿ itdükde buyurdılar ki "Sizi

bu maḳūle mehlekeye ilḳā ideni ihlāk gerek ki ᶜāḳıbet żararın çekersiz. Ammā der-i tevbe henüz meftūḥdur, tedārük eyleñ ve illā fe lā" didükde ḥāżır olan dört meẕhebüñ müftīleri ve ḳāżīleri fehm idüp eyitdiler ki "Çün ki sulṭān tefvīż itdi, iṭāᶜat baᶜde'l-yevm Sulṭān Aḥmed'e vācib oldı!" diyü ġulüv itdiler. Şeyḫe ceẕbe ġalebe idüp [183b] eyitdi: "Siz bu mesᵓelenüñ ẓāhirine bile muṭṭaliᶜ degilsiz, bāṭınına vāḳıf olmaḳ ḫod muḥāldür. Pes eger müsāᶜadeñüz varsa on günden ṣoñra eyleñ. Ammā ol ki Sulṭān Süleymān tefvīż itdi, iṭāᶜat vācibdür didügüñüz suᵓāl eger ceybüñüzde olan ṣurreleri ve arḳañuzde olan çuḳaları ve ṣūfları ḳabūl itmezden evvel ideydüñüz, umūr-ı salṭanat tefvīżi taṣalṭuna icāzet degildür diyü cevāb virür idüm." İçinden birisi eydür ki "Sen bizi rüşvet-ḫᵛār mı itdüñ?" diyüp şirret itdi. Şeyḫ eyitdi: "Sen artucaḳ söyleseñ olur ki anlar para aldılar, sen altun alduñ. Henüz ṣurre bozılmadı!" Ol eṣnāda şerbet getürdiler. Şeyḫ ṣāyim olup ikindi olmaġın içmedi. Paşa eyitdi: "Şeyḫ ḥażretleri, şübhe mi itdüñ yoḫsa?" Şeyḫ eyitdi: "Benüm ᶜöẕrüm var, ammā oġlum Emīr Aḥmed'e virüñ ki şübhe refᶜ ola." Çün şerbet içildi, ᶜulemā ḳalḳup paşaya "Saᶜādetlü pādişāh ḥażretlerine āb-ı ḥayāt olsun!" diyü taᶜẓīm itdiler. Şeyḫ buyurdı ki "Sizsiz bu müsülmānı iżlāl iden!" diyüp duᶜā eyledi. Duᶜā żımnında ol ḳadar naṣīḥat itdi ki eger ḳabūl ideydi ḫalāṣı meᵓmūl idi. Pes ḳalḳup teẕkereye girdi. Dervīşler hümā gibi uçurup Müᵓeyyediyye Cāmiᶜi'ne getürdiler.

Meger Aḥmed Paşa'nuñ ᶜavān ve enṣār ve ümerāsı ve müftī-i mācinleri bunı ilḳā itmişler imiş ki şeyḫ tevābiᶜiyle ḳatl olmayınca bu kār müntic olmaz. Pes Aḥmed Paşa daḫı ḳullarını müsellaḥ iḥżār idüp [184a] şeyḫüñ ḳatlini niyyet itmiş imiş. Çün şeyḫe żarar idemeyüp selāmet ve ᶜaẓamet ile gider, aᶜvānı olan ᶜavānlar dirler ki "ᶜAceb, şeyḫi şalı virdüñüz ki şimdiden ṣoñra işimüz müşkil oldı!" Pes Aḥmed Paşa ke-ennehu ḫᵛābdan bīdār olur, bir bölük seçer, şeyḫi getürmege irsāl ider. Çün Müᵓeyyediyye Cāmiᶜi'ne gelürler, içerü girmek isterler, şeyḫüñ aḥbābı menᶜ iderler, ḥattā muḳātele itmek isterler. Görürler ki şeyḫüñ aṣḥābı gitdükçe ziyāde olmada, pes rücūᶜ iderler.

Çün Aḥmed Paşa hemān ḳalḳup eṭrāf-ı Mışr'a Sulṭān Aḥmed nāmına ḥükmler irsāl idüp ḫuṭbeyi kendi nāmına oḳıdur, Sulṭān Aḥmed nāmına sikke yürüdür. Pādişāha muṭīᶜ olanlar iṭāᶜat itmeyüp muḳāteleye başlarlar. Mūsā Beg Gülşenī razıyallāhu ᶜanhu ḫıdmetine gelür, ᶜasker cemᶜ ider, sulṭān Aḥmed üzere gitmege icāzet ister. Şeyḫ: "Ṣabr eyle, tā cānib-i Ḥaḳ'dan ne ṭulūᶜ ider görelim" diyü cevāb virür. Her gün ḫalḳda muḥārebe ve muḳātele vāḳiᶜ olur, ḥattā İskenderiyye ḳalᶜasınuñ żabṭına ādem gönderür. Sābıḳan meẕkūr olan Bāyezīd Beg anda bulınur, varını temkīn itmez.

Niçe ġavġādan ṣoñra bir gün Gülşenī ḥażretleri Mūsā Beg'i çağırup eydür ki "Bu gün var, furṣat senüñdür inşāᵓallāh, eger az ādemle daḫı olursañ. Vāḳıᶜada gördüm ki bir büyük, çürük ḳaba bī-nefᶜ aġacı yirinden ḳalᶜ idüp tepesinüñ bir miḳdār yapraḳları dökülüp baᶜdehu eṭrāfını kesmişem. Şöyle añlarum ki ol bī-nefᶜ aġaç [184b] ol ᶜāṣīdür." Hemān Mūsā Beg bī-tevaḳḳuf az kimesne ile ne yirde olduġın tetebbuᶜ ider. Meger Rumeyle nām ḳalᶜa ḳurbında bir mevżiᶜde ḥammāma girmiş. Başının nışfını tıraş itmiş iken ḥammām ṭamından ḳaçup bir yügrük ḳısraġa binüp bir ḳaç ādemle mezārı olduġı Fuvve nām ḳaryede dutılup başın keserler. İstanbul'a irsāl idüp Taḫt-ı ḳalᶜa'da nīzeye dikerler. Sulṭān Süleymān şād olup İbrāhīm Paşa'yı Mışr teftīşine irsāl ider.

Āmeden-i İbrāhīm Paşa be-Mışr: Çün İbrāhīm Paşa Mışr'a ᶜaẓīmet ider, müftī-i ᶜālem ve āᶜlem-i ᶜulemā Mevlānā Aḥmed bin Süleymān bin Kemāl Paşa ḥażretleri, İbrāhīm Paşa'ya naṣīḥat idüp eydür ki "Aḥmed Paşa'dan ṣoñra vāḳiᶜ olan iḫtilāfatı ıṣlāḥ itdükden ṣoñra meşāyiḫdan duᶜā istimdād eyle, anlara mülāzemet ḳıl; anlar saña mülāzemet ḳılmaġı teklīf itme; ḳalblerin istiᶜṭāf it, ola ki elṭāf-ı ilāhī ve aᶜṭāf-ı nā-mütenāhīye maẓhar olasın; ḫuṣūṣā Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī ve Şeyḫ Timurtaş ve Şeyḫ Şāhīn'den ġaflet itme."

Çün İbrāhīm Paşa Mışr'a gelür, ġurūr ve sürūr çeşmini örter, bunlara mülāzemet ne lāzımdur diyü terk ider. Bāᶜiṣ buña ol olur ki evlād-ı ᶜArab meşāyiḫınuñ ekşeri kendüye varup mülāzemet iderler. Çün Gülşenī

ḥażretleri varmaz, İbrāhīm Paşa daʿvet ider. Pīr ḥażretleri, maḫdūm-ı ekrem Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī'yi irsāl ider. İbrāhīm Paşa eydür: "Ne ʿaceb şeyḫ Muṣṭafā Paşa'ya vardı ve daʿvete [185a] niçün icābet itmeye, elbette bańa cevābın getür!" dimegin Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī gelüp şeyḫe paşanuñ suʾāllerin ẕikr ider. Şeyḫ ḥażretleri eydür: "Ammā Muṣṭafā niçe kerre bize gelüp inābet itmegin kendi evümüz oldı, varduḳ. Ammā paşa ḥażretlerine fuḳarāya mülāzemet eyle diyü naṣīḥat olup ve fuḳarāya mülāzemet teklīf itme didüklerin niçün ferāmūş itdi?" diyü tekrār Şeyḫ Aḥmed'i irsāl ider. Çün cevābı paşaya taḳrīr ider, bir niçe zamān başın aşağı idüp mütefekkir ḳalur. Çün başın ḳaldurur, taʿaccüble bir niçe kerre subḥānallāh dir ve eydür ki "Var şeyḫe bizden selām eyle ve suʾāl eyle ki bańa mülāzemeti kim teklīf itdi ve fuḳarāya mülāzemet teklīf itmemegi kim didi?"

Merḥūm Aḥmed Efendi ḥikāyet iderdi ki "Çün şeyḫe gelüp paşanuñ suʾālini ẕikr itdüm, bir ʿaceb celāl ile eyitdi: "ʿAllemenī ʿAllāmu'l-ġuyūb!"[512] Kendüye aʿlem-i ʿulemā-yı zamān dimişdür. Ammā bizi bunda ḥālümüze ḳosun, maḥallinde söyleşelim" diyüp Fātiḥa oḳıdı. Çün paşaya vardum, bunı ḥāżır olanlar taḳrīr idermiş ki "Bańa Kemāl Paşa-zāde, Mışr'a müteveccih olduġum vaḳt böyle naṣīḥat itmişdi ki meşāyıḫdan duʿā istimdād eyle, anlara mülāzemet ḳıl, anlara mülāzemet ḳılmaġı teklīf itme. Pes şeyḫüñ cevābı muvāfıḳ olduġına taʿaccüb iderem" diyü taḳrīr iderken tekrār ẕikr olan cevābla varduḳda, çün "ʿAllemenī ʿAllāmu'l-ġuyūb" Kendüye aʿlem-i ʿulemā-yı zamān dimişdür" didügüm vaḳt [185b] reng-i rūyı müteġayyir oldı, ammā ḥayretinden gözi yaşla ṭoldı. Ṣoñra ḥużżārın baʿżısı didiler ki paşaya Rūm'da Kemāl Paşa-zāde dimiş imiş.

Baʿdehu İbrāhīm Paşa faḳīre eyitdi: "Āḫır şeyḫ gelmez mi?" Ben eyitdüm: "Size Fātiḥa oḳıdı ve beni vekīl gönderdi. Eger daḫı murād-ı şerīf varsa beyān eyleń" didüm. Eyitdi: "Eger ol bunda gelmege nazlandı ise, ben anı getürecek yire getürebilürem" diyicek ben eyitdüm: "Belī, anlar

512 "Gaybları hakkıyla bilen bana öğretti."

çoḳdan işāret itdiler, ḥattā Muṣṭafā Paşa daʿvetine varduḳda buyurmışlar idi. Ammā ne ʿaceb ki siz bunca kerāmet kelāmını istimāʿ itdüñüz, hīç nefsüñüz ruʿūnetden tenezzül itmedi!" Paşa eyitdi: "Babañ şeyḫe ne ʿaceb inḳıyād idersün!" Eyitdüm ki "Belī dimesem ve neʿamda ḳalsam, niʿamullāha kāfir olurdum ve ʿāḳ ve ehl-i şiḳāḳ olurdum. Her kim velī-niʿmetine münkir ola, āḫır bī-ser ḳala, nitekim Aḥmed Paşa'ya vāḳiʿ oldı." Bu kelāmdan ḫayli ġazab-nāk oldı. Merḥūm Şeyḫ Aḥmed'le bile varan Türbe-dār Seydī Beg ḥikāyet itdi ki "Ol maḥalde İbrāhīm Paşa'yı bī-ser gördüm."

Baʿdehu İbrāhīm Paşa, Mışr ḫalḳından şeyḫüñ maʿāyibini tetebbuʿ ider. Çün ol zamānda cümle ʿArab u ʿAcem muḥibb ü mürīd olup şeb ü rūz vaʿẓ u naṣīḥatını ġanimet bilüp muttaṣıl ḫıdmet iderler idi, medḥinden ġayrı bir nesne dimediler. Meger baʿżı ḥāsidīn ki merḥūm Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī içün ki Çerākise pādişāhlarından merḥūm ḳuṭbu's-selātīn Sulṭān Ḳayıtbay neslinden ve Aḳbirdi nebīresi [186a] olup ḫuṣūṣā Sulṭān Selīm'e muḳābil olan Sulṭān Ṭumanbay'uñ ḫatunın almışdur ve cümle ʿasker ve ġayruḥum kendülere tābiʿdür diyü ġamz iderler. Ammā baʿżı mürīdīn ve aḥbāb ki anda ḥāżır imişler, dimişler ki "Hele siz kendi iḫtiyāruñuz ile ol āḫiret sulṭānlarına bu dünyā-yı ḳalīlüñ salṭanatın teklīf eyleñ, görüñ hīç ḳabūl iderler mi?" Ol münkir eydür ki "Ne ʿaceb ki Sulṭān Ṭumanbay'uñ ḫatunını oġlı ḳabūl itdi!" Hemān Muṣṭafā Beg ibn Celāl ki ṣoñra ḳapuda nişāncı olmışdur ve Şücāʿ Beg ki çavuş başı olmışdur ve sāyirler ümerā derler ki "Siz paşa ḥażretlerinüñ devletinüñ zevālini mi istersiz ki böyle ʿazīzī meclisinde ẕemm idersiz? ʿAcebdür ki bir belā nāzil olmaya!"

İttifāḳen ol gün İbrāhīm Paşa'ya nāzile inüp gözleri dutulur. Kātib-i sırrı ve cümletü'l-mülki olan meẕkūr Celāl-zāde'ye dir ki "Var, ḫufyeten şeyḫe bir ādem gönder ki bir derd-mendüñ gözi aġrur, duʿā eylesün." Pes Celāl-zāde ʿavāmm şeklinde bir ādemi şeyḫe irsāl eyler ki bir ġarīb faḳīrüñ gözi aġrur, şeyḫ duʿā eyleye. Çün şeyḫüñ ẓāhirde olan çeşmi görmezdi, ol duʿā isteyen şaḫṣa dir ki "Ol seni irsāl iden dostumuza di ki ol gözi aġıran nā-bīnā-yı bāṭına disün ki aṣl çeşm-i derūnı açsun ve

evliyā-yı niᶜmete ṣadāḳatle ḫıdmet itsün. Ammā ẓāhir gözünün ᶜilācı budur" diyü bir ṭopraḳ ibrīḳden ṣu içerü irsāl ider ve eydür ki "Kendi bununla [186b] ābdest alsun, kimse muᶜāvenet itmesün. Ol müzaḫref ibrīḳı gidersin" diyü irsāl ider. Ḫulefā ve sāyir fuḳarā taᶜaccüb iderler ki bu gelüp duᶜā isteyen kimesne eḥād-ı nāsdan imiş. Pes İbrāhīm Paşa'ya ibrīḳı alı gidüp aḥvāli taḳrīr iderler. Ol mücevher ibrīḳı giderür, ol ṭopraḳ ibrīḳ ile ābdest alur. Gözini sildüḳde vecaᶜı gidüp ẓāhir gözi açılur.

Menḳūldür ki çün İbrāhīm Paşa, Rūm'a varur, meger ᶜAcem'den bir fāżıl çıḳar gelür. Sulṭān Süleymān cefr itdürür. Ol daḫı dir ki "Senüñ salṭanatuña İbrāhīm nām bir kimesne tedārük üzeredür, ġaflet olmaya!" diyü tenbīh ider. Sulṭān Süleymān cefrüñ ṣūretini İbrāhīm Paşa'ya virür. Ol daḫı alınmaz, bī-tevaḳḳuf eydür ki "Belī pādişāhum, Mıṣr'da Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'ye cemīᶜ-i Mıṣr ḫalḳı tābiᶜdür, ḫuṣūṣā ḳul ṭāyifesi cümle beglerle mürīd olmışdur ve oġlı bir sulṭān nesli ḫatun almışdur ki Sulṭān Ṭumanbay'uñ ḫatunı idi. Eger şimdiye degin ẓuhūr itmedi ise ᶜacebdür!" diyü pādişāha ᶜarż ider ve şeyḫi getürmegi nevᶜan ẕikr ider. Pes şeyḫi Rūm'a alı gitmek içün Mıṣr'a on çavuş irsāl ider ki bir ān tevaḳḳuf itdürmeyüp Mıṣr'dan tenhā alı gideler diyü Süleymān Paşa'ya ḥükm irsāl ider.

Ammā henüz bu ḫaber Mıṣr'a vāṣıl olmazdan iki ay evvel şeyḫ ḥażretleri: "Bize Rūm'a gitmek gözükdi. İḫtiyār ile gitmek olmaz ki iḫtiyār olduḳ. [187a] Ammā ıżṭırārī giderüz ki çeşm-i ẓāhirīmüz daḫı āḫır-ı ᶜömrümüzde bīnā ola" diyü bir niçe meclisde ẕikr ider. Ḫużżār taᶜaccüb iderler.

Āḫır Ḫayālī Şeyḫ Aḥmed Efendi'ye ᶜĀşıḳ Ḫalīfe, İskender Ḫalīfe ve sāyirler iḳdām iderler ki "Seferüñ bāᶜiṣi nedür?" Çün Ḫayālī Efendi pīrüñ bir inbisāṭında istifsār ider ki "İnşāᵓallāh ne sebeble ve ne keyfiyyet ile gidilür?" Gülşenī ḥażretleri buyururlar ki "Gerçi münkir bize żarar ḳaṣd itdi, lākin bize fütūḥāt ve nīᶜmet ẓāhir olur ve aña nekebāt ve niḳmet bāhir olur, hemān bizümle gidecek dervīşler ḥāżır olsunlar" diyüp Fātiḥa oḳur. Pes Mıṣr'a, ḫuṣūṣā dervīşlere velvele düşer.

On beş günden ṣoñra Süleymān Paşa'ya çavuşlar gelüp Gülşenī ḥażretlerini ve maḫdūmları Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī'yi ve iki ḫalīfe ile ʿalel-ʿacele Bulāḳ'dan gemiye ḳoyup İskenderiyye'ye alı giderler. Fuḳarānuñ ekṡeri daḫı gemilere binüp ardlarınca giderler. Ammā Mıṣr'a gelmege ḳādir olmayan Fuvve ve Reşīd ve İskenderiyye ḫalḳı beyʿat iderler; alı giden çavuşlar daḫı inābet iderler.

Yolda bī-ḥadd kerāmetler müşāhede olur. Cümleden Fuvve'den geçdükde bir gice çavuşlar ġafletde iken uyanup şeyḫi bulamazlar, iżṭırāba düşerler. Ehl-i keştīden ṣorarlar, kimse bilmez. Cāyiz ki aʿmā olmaġın ṣuya düşdi iḥtimālin virürler. Çün merḥūm Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī'den suʾāl iderler, cevāb virür ki "Çün siz gemi ile Seyyid Aḥmed-i Bedevī'yi ve Şeyḫ İbrāhīm-i Desūḳī'yi geçdüñüz, Pīr ḥażretleri baña ṣordı ki "Şeyḫlerüñ muḳābilesinden geçdük gibi." Ben eyitdüm: belī. Pīr ḥażretleri [187b] eyitdi: "Ne ʿaceb ehl-i ġafletsiz! Allāh taʿālā ġafletüñüz ziyāde eyleye." Pes baña ġaflet ġalebe itdi. Şimdi siz mütenebbih itdüñüz, añlaram ki girüdedür, gemi ṣabr itse olur" didüm. Cümle benüm kelāmıma taʿaccüb itdiler.

Temcīd zamānı bir vāfir ḳavm kenāra geldiler. Bir kimse ile vedāʿ idüp birer birer gitdiler. Ḫayli ādem idi, belki yüzden ziyāde idi. Ṣoñra bir kimse ḳaldı, baña: "Yā Emīr Aḥmed!" diyü nidā itdi. Pīr ḥażretleri idügin bilüp "Lebbeyk!" didüm. Gemiyi yaḳın alı gitdük, gözli tāze ādem nice ṣıçrar ise daḫı ziyāde ıraḳdan ṣıçrayup gemiye geldi, cümle ḫalḳa dehşet düşdi. Çavuşlarıñ reʾīsleri olan Muṣṭafā Çavuş eyitdi: "Baʿde'l-ān emr sizüñdür. Eger dutarsañuz dönelim. Cevāb yazup ḳapuya ben varup cevābın virüp gelüp ḫıdmetüñüzde olam" didi. Şeyḫ ḥażretleri eyitdi: "İrādetullāhi taʿālā bizüm Rūm'a varmamızda añlaram ki bunca aḥbāb Mıṣr'a gelmege iḳtidārları olmamaġın biz anları ziyāret itmek vācibdür ve āḫır-ı ʿömrümüzde gözümüz açılmaḳ daḫı luṭf-ı āḫerdür ve hem ḫalīfemüzüñ ḳalbinden şübheyi refʿdür ve niçe ḳudret-i Ḫaḳḳ'uñ iẓhārına bāʿiṡdür ve Rūm'da maḳsūm ẓāhir ü bāṭın rızḳumuzı telaḳḳī itmige sebebdür, pes Rūm'a gitmemüz vācibdür" didi.

SEKİZİNCİ TAḲALLÜB

Rūm'da Vāḳiᶜ Olan Āṣārı ve Sulṭān Süleymān Merḥūm ile ve Meşāyıḫ u ᶜUlemā-yı Rūm ile Geçen Aḫbārı Īḳānındadur

İcmāl-i ḥikāyet ve īcāz-ı rivāyet budur ki çün İstanbul'a dāḫil olurlar, cümle meşāyıḫ ve ᶜulemā ve ġayruhum ziyāret iderler. Kimi maḥabbet ve irādet ile kimi tecribe ve celādet ile kimi inkār ve ᶜadāvet ile ziyāret iderler. Ammā Gülşenī ḥażretleri, Eski İbrāhīm Paşa Cāmiᶜi ki Çıḳrıḳçılar başındadur, cumᶜa güni baᶜde'l-cumᶜa ve baᶜżı eyyāmda baᶜde'ẓ-ẓuhr gāhī baᶜde'l-ᶜaṣr [188a] ḥaḳāyıḳ-ı kelām-ı Mecīd-i ᶜAllām ve deḳāyıḳ-ı aḳvāl-i meşāyıḫ-ı ᶜizām beyān eylerdi ki ḳonduḳları mekān aña ḳarīb idi. Eger iḳrār u maḥabbet ve eger inkār u ᶜadāvet ile gelenler cümle istiᶜdādlarına göre hidāyet bulurlar idi. Ammā ᶜulemā-yı kibār ve ümerā-yı ẕevi'l-iḳtidāruñ baᶜżısı tebdīl-i ṣūretle gice ile gelüp mesāyil-i müşkile ᶜarż iderler idi, aḥsen-i vechile cevābların alup giderler idi. İbrāhīm Paşa eger Kemāl Paşa-zāde eger Fenārī Muḥyiddīn Efendi eger Ḳādiri Efendi'ye ibrām idüp "Varuñ bir ṭarīḳ ile, ola ki bir muḫālif kelāmını istimāᶜ idesiz ki pādişāh ḥaḳḳından gele ki ben henüz geldügini ᶜarż itmedüm" diyü iḳdām ider.

Ẓarīfī Ḥasan Ḫalīfe naḳl itdi ki "Bir gice bir ᶜārif ᶜālim geldi. Ekṣer Fārsī muṣāḥabet itdiler, şeyḫüñ *Maᶜnevī*'sini görmek istedi. Çün getürdiler, kitāba taᶜẓīm idüp tefeʾül itdi. *Maᶜnevī*'nüñ evāḫırına ḳarīb ﴿لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾[513] tefsīrinde bu ebyāt geldi.

Naẓm:

Çun eḥad bī-reng est ez-cuz u kul
Zān guzīd ez-reng-i bīrengī rusul[514]

Evvel āḫir enbiyā būd sāde ṣāf
Zān nebud ender miyāneşān iḫtilāf[515]

---

513 "Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz." Bakara, 2/285.

514 Ehad cüz ve külden uzaklaşıp renksizliği seçmek olduğundan resuller renklerden renksizliği seçmişleridir.

515 Baştan sona bütün peygamberler bir saf üzere olduklarından aralarında ihtilaf yoktur.

İʾtilāfī dāştend ez-her reviş
Yek-cihet yek-reng sān der-perveriş[516]

Cumle der-daʿvet bi-emr-i Kirdigār
Būdeend ez-yek cihet bī-dū be-kār[517]

Kez yakīn guftend īn bī-iştibāh
Hest daʿvetmān şumā-rā ber-ilāh[518]

Neşr: Şeyḫ ḥażretleri henüz evvel ebyātı oḳumadın buyurdılar ki: "Mevlānā Muḥyiddīn, şumā envārīd, der-miyān farḳī nīst, hemçu enbiyā ki der-miyāneşān farḳī nīst." Yāʿnī "Mevlānā [188b] Muḥyiddīn, siz nūrlarsız, sizüñ ortañuzda bir farḳ yoḳdur enbiyā gibi ki ortalarında farḳ yoḳdur. Taḥt-ı taṣarrufuñuzdan olan ʿasākīr-i İslām'ı ḥaḳla görüp gözedüp baʿdehu fetāvā-yı nāsı şerʿle taḥrīr eyleyesin" dimegin ḳāżī-ʿasker idügi fuḳarānuñ maʿlūmı oldı ve müftī olacaġın muḥkem itdiler. Ḳalḳup şeyḫe dest-būs idüp gitdi. Pīr eyitdi: "Bu kimse ʿulemā-yı kibārdan ancaḳ şöyle ḫāṭıra oldı ki ḳāżī-ʿasker ola."

Ammā İbrāhīm Paşa pādişāha şeyḫüñ geldügini ʿarż itmedi ve muttaṣıl ʿulemādan şeyḫüñ ʿaybını tetebbuʿ itsünler diyü tebdīl-i ṣūretle irsāl ider idi. Her varanuñ kimi mürīd olurdı, kimi muḥibb olurdı, kimi riyāżete meşġūl olup maḳṣūdı bulurdı.

Münīrī Ḫalīfe faḳīre naḳl eyledi ki "Bir gice Mevlānā Kemāl Paşa-zāde ḥażretleri şeyḫe gelür. Henüz vāṣıl olmadın ḫulefāya şeyḫ buyurur ki "Ḳarşu çıḳuñ ki aʿlem-i ʿulemā teşrīf itse gerek, siz daḫı ṣoḥbet ü ḫıdmeti ile müşerref oluñ." Pes Mevlānā Münīrī, Fuṣūṣī Muṣliḥuddīn Ḫalīfe çün sābıḳan Müftī-i şaḳaleyn Kemāl Paşa-zāde dānişmendi olmış imiş, gice ḳarañulıġında gördükde dimiş ki "Mevlānā Münīrī, bir devlete ve ʿizzete irmişsin ki ʿulemā-yı kirām degil, meşāyıḫ-ı fiḫām daḫı bu ḫıdmetiñüze reşk ider!" Çün Mollā ḥażretleri şeyḫle mülāḳāt itdi,

516 Her usulde bir itilaf vardı, eğitmede bir yol ve bir renk idiler.
517 Hepsi davette yaratıcının emrinde ikilik yapmaksızın bir yönde idiler.
518 Hatasız ve yakīn olarak 'davetimiz Allah'a' dediler.

pīr ḥażretleri küllī taᶜẓīm idüp "Duᶜā ẓāhiren ve bāṭınen ḳabūl olacaḳ zamāndur" diyüp Fātiḥa oḳudı ve muṣāḥabete meşġūl oldılar. Şeyḫ muttaṣıl ẓāhir-i āyāt tefsīrine müteᶜalliḳ kelimāt iderdi, ammā mevlānā ḥażretleri hemīşe ḥaḳāyıḳ-ı teᵓvīlātdan beyān iderdi. Cümleden müᵓminūn bi'l-ġaybdan kelimāt itdiler. [189a] Baᶜdehu reviyyet-i iḫsāndan, ammā her ne yirden söylerler idi, sāmiᶜīne bir ẕevḳ ḥāṣıl olurdı ki istiᶜdādlarınca müşāhede iderler idi.

Ḥikāyet: Bu faḳīre Şeyḫ İbrāhīm-i Naḥīfī Ḫalīfe, Rodos'da meclisi mufaṣṣalen beyān itdi; baᶜżısını *Kitāb-ı Meᵓāb*'da beyān itdüm, tetebbuᶜ olına. Ve buyurdı ki "Müftī Efendi şeyḫ ḥażretlerine suᵓāl eyledi ki "Meşāyıḫ, 'eşyāya żamīme olan vücūd-ı vācib taᶜālādur' dirler mi?" Şeyḫ ḥażretleri buyurdılar ki "Belī eyledür ve muḥīṭdür." Mollā ḥażretleri suᵓāl itdiler ki "Hem żamīme hem iḥāṭa ince olur?" Şeyḫ ḥażretleri buyurdılar ki "Sārī ve ᶜārī ve mūcid ve ᶜalīm ve ġanī cemīᶜ-i ażdādı bile cümle esmāsıyla iḥāṭa ider, ḳanda ḳaldı ki ẓāhir ü bāṭın ve evvel ü āḫırı cemᶜ ider. Çün ki żamīme ve iḥāṭada şübhe itdüñüz, pes bir miḳdār murāḳıb olun, ümīddür ki taḥḳīḳe vāṣıl olasız" diyü şeyḫ müteveccih olup Müftī Efendi murāḳıb oldı. Bir sāᶜat-i nücūmī bī-ḥareket durdılar ve żabṭ-ı nefs itdiler gibi yāḫod bī-ḫod oldılar idi." Merḥūm Naḥīfī Ḫalīfe didi ki "Anlara ḥāṣıl olan tecellīyātdan cümle ḥużżār daḫı ḥiṣṣedār oldılar. Pes şeyḫ ḥażretleri baş ḳaldurup buyurdılar ki: ﴿اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدٰينَا اللهُ﴾[519] Müftī Efendi daḫı buyurdılar ki "رَضِيَ اللهُ عَنْكُمْ يَا شَيْخَ الظَّاهِرِ وَالْبَاطِنِ"[520] diyüp duᶜā recā idüp şeyḫ ḥażretleri evvelā ᶜArabī muḥaḳḳıḳāne ve Fārsī müdaḳḳıḳāne ve Türkī muşavvıḳāne bir mufaṣṣal duᶜā idüp Fātiḥa oḳundı. Çün mollā ḥażretleri müteveccih oldı, pīr ḥażretleri ḳapuya degin varup vedāᶜ idüp döndi ve buyurdı kicc "ᶜUlūm u deḳāyıḳ [189b] ile ārāste iken ḥāliyā yaḳīniyyāt ve ḥaḳāyıḳ ile daḫı pīrāste oldı" diyüp tekrār ġāyibāne duᶜā itdiler.

---

519 "Hamd, bizi buna eriştiren Allah'a mahsustur. Eğer Allah'ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz hidayete ermiş olamazdık." A'râf, 7/43.

520 "Allah sizden razı olsun ey zahirin ve batının şeyhi!"

Menḳūldür: İbrāhīm Paşa mollānuñ şeyḫe varduġın bilüp bir muḫālif nesne müşāhede itdi ola diyü mollāya ḫaber irsāl eyler ki murādı şeyḫe żarar idi. Mevlānā cevāb irsāl ider ki "Aḳvāl ü kelimāt-ı şeyḫ ḳudsiyyedür ve efʿāl ü aḥvāli ünsiyyedür. Bu ṭāyifeye daḫl Ḥaḳ taʿālāya iʿtirāżdur. Evlā bunlaruñ dünyāvī meşāliḥini görüp duʿāların almaḳdur" diyü cevāb irsāl ider. İbrāhīm Paşa, meʾyūs olup ġam-nāk olur.

Cümle fuḳarā ve ḫulefā belki götüri ekābir ü aṣaġīr naḳl itdiler ki: İbrāhīm Paşa ḳaṣd itdi ki şeyḫe tesellī virüp Mıṣr'a irsāl eyleye ve Sulṭān Süleymān'a bulışdırmaya. Ol eṣnāda bir gün şeyḫ ḥażretleri Eyyūb'dan gelür idi, kendüyi dervīşler omuzlarında teẕkere ile getürüp öñince dört cavḳ dervīşler ẕikr iderler idi. Meger pādişāh Kāġıdḫāne'den ḳayıḳ ile gelür imiş, bu ceẕbe ile ol cemʿiyyeti görür. Çün şeyḫi dervīşler teẕkere ile ẕikr iderek götürürler idi, bir ʿaẓīm kimesnenüñ meyyiti ẓann idüp āḫır İbrāhīm Paşa'yı ḳatl idecek dümen dutan bostancı başından suʾāl eyler ki "Bu keṣretle bu meyyit kimüñdür?" Cevāb virür ki "Mıṣr'dan gelmiş Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'dür ki sulṭānumı ziyārete gelmişdür." Pādişāh buyurur ki "Çoḳdan mı geldi?" Aġa eydür: "Altı aydan ziyādedür." Pādişāh eydür: "Ne ʿaceb ki müşerref olmaduḳ ve ʿarż itmediler!" dimiş. Meger ceffār ḳışşasına ve İbrāhīm nām kimesne salṭanata ṭālibdür didükde İbrāhīm Paşa: "Pādişāhum Mıṣr'da olan Şeyḫ İbrāhīm'dür [190a] ki ʿAcem'de Sulṭān Ḥasan ve Sulṭān Yaʿḳūb ve sāyir selāṭīn mürīdleri olup ḥāliyā Mıṣr'da olan aġalar ve begler cümle mürīdleri olmışdur, belki şimdiye degin ẓuhūr itmişdür, anı Mıṣr'dan getürmek gerekdür" diyü iġvā itdügine bostancı başı vāḳıf olmaġın pādişāha şeyḫüñ medḫinde ve İbrāhīm Paşa'nuñ ḳadḫinde ḫayli tafṣīl eyler. Āḫır Sulṭān Süleymān'a teʾṣīr ider, şöyle ki İbrāhīm Paşa'nuñ başını ol keser.

Menḳūldür ki ol gice ki Sulṭān Süleymān, İbrāhīm Paşa'yı ḳatl itse gerek, paşaya ol ḳadar baḫşīşler ider ki ḫavf itmiş iken muṭmaʾinnü'l-hāṭır yatur. Pādişāh cellād ʿAlī'yi çaġırup emr ider ki "Var içerüde bir ḫınzīr var, başın kes!" ve kendi varsaḳ ḳılıcını virür. İçerü girdükde görür ki iki elini başına ḳoyup boynunı saḳlamış. Varsaḳ bıçaġı elleri arasından soḳup boġazını çalmış, mehābetinden kesdürememiş. Paşa ḳalḳup "Pā-

dişāhum, ḳanı senüñle ʿahdüm?" diyü cellāda şarılmış, hemān bostancı başı yitişüp iki pāre idüp başını keser, nīrān münṭafī olur.

Vaṣl-ı Aṣl: Çün Sulṭān Süleymān şeyḫi ve dervīşlerini bu ceẕbe ile müşāhede ider, ḳalbi münceẕib olup sarāya geldükde fi'l-ḥāl İbrāhīm Paşa'ya ādem irsāl ider ki "Şeyḫ İbrāhīm bunca zamāndan beri Mıṣr'dan gelmiş ola, niçün bizümle mülāḳāt olmaya? Yarın daʿvet eyle, gelsün" diyü emr ider. İbrāhīm Paşa kimden olduġın ṣorup bilüp bostancı [190b] başı İskender Paşa'ya ḫayli bī-ḥużūr olup ṣoñra ḳatline ḳaṣd ider. Ammā himmet-i evliyā ile ḳażiyye ber-ʿaks olur. İrtesi pādişāh, İbrāhīm Paşa'dan evvel Ḳapucı başı Rüstem Aġa'yı şeyḫi daʿvete irsāl ider. Şeyḫe edeble varup pādişāhuñ selāmın alı gidüp daʿvet ider. Şeyḫ ḥażretleri iṭāʿat idüp fi'l-ḥāl ḳalḳup müteveccih olur. Pādişāh ḥażretlerine duʿā ider ve Rüstem Aġa'ya vezīr-i aʿẓam olasın diyü duʿā ider. Duʿā maḥalline müṣādif olup ṣoñra iki kerre vezīr-i aʿẓam olup pādişāhuñ güyegüsi olmışdur, meşhurdur.

Çün ki Gülşenī ḥażretleri sarāya müteveccih olur, cümle dervīşler bile ḳaldurup giderler. Ammā ḳapucı başı gelmegin ekṣeri şehādeti muḳarrer bilüp pāk iʿtiḳādla ve feraḥla müteveccih olurlar.

İskender Ḫalīfe ile İlāhī Ḫalīfe ḥikāyet iderler ki "Dünyāda şeyḫüñ meclisi firāḳı gerçi zaḥmet virür idi, lākin şehādet iḥtimāli bir mertebe ferḥān itmiş idi ki biri birimüz ile bayramda görişür gibi muṣāfaḥa iderdük ve cism taḳayyüdinden muṭlaḳlıḳ ümīdi ile sevinmek ile giderdük. Bizüm bu feraḥ ve şādīmüzi görüp Ḳosṭanṭiniyye ḫalḳı seyrümüz içün bile giderler idi. Çün sarāya girüp iç ḳapuya degin şeyḫi alı gitdük, ḳapucılar gelüp teẕkereyi götürüp şeyḫi içerü alı gitdiler. Gerçi ḥayāt-ı ẓāhir ile çıḳmaḳ iḥtimāli yoġıdı, ammā ḳalbümüz ferḥān idi, ekṣeri nāmaḥal ḫande iderdi."

Merḥūm Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī Efendi faḳīre buyurdılar ki "Mıṣr'a [191a] ʿışḳ u şevḳle ve ṣıḥḥat u selāmet ile gelmekde şübhemüz yoġıdı ki pīr ḥażretleri her zamān ol maʿnāyı müʾekkid naṣīḥat buyurur idi, ḥattā sarāya gitdügi gün sipāriş itdi ki vāfir ṭaʿām bişüreler ki çoḳ ḫalḳ gelse gerek. Eyle eyledük. Çün sarāyda baʿżı dervīşānı müterediddid gördüm,

Dīvāne Ẕākir Bekr'e eyitdüm: "Yeñi ẕikrüñ var mıdur?" Eyitdi: "Sālim bir cemāl ẕikri peydā ittüm, ammā sālim şeyḫ çıḳsun, sālim işidürsün sālim!" diyüp kendi gitdi. Eyle zemzemeye başladı, hemīşe ᶜādeti sālim diyü söylerdi. Bir sāᶜatden şoñra dervīşleri cemᶜ itdi ki şeyḫi ḫalḳa ile ortaya alalım ki ḫalḳ müzāḥamesi zaḥmet virmeye diyüp cümlesin sarāy ḳapusına müteveccih eyledi, hemān içerüden ḫalḳ çıḳmaġa başladı. Şeyḫi aġalar getürüp bize teslīm itdiler. Ẕākir ol ẕikri cümle dervīşānla şevḳle başladı. Sarāyda bir velvele ḳopdı ki kim varsa ḥāżır oldılar. Ẕikr ile şeyḫüñ bu ġazelini oḳudı.

Naẓm: Ey ḥüsn ilinüñ şāhı dīdāruña müştāḳam
Vey her güzelüñ māhı dīdāruña müştāḳam

Ey dilber-i cān ṣūret-i maᶜnā yüzine ḥikmet
Ey ḳıble-i her millet dīdāruña müştāḳam

Ey cānla cānānum her derdüme dermānum
Mıṣr-ı dile sulṭānam dīdāruña müştāḳam

Neṯr: Çün bu beyti İbrāhīm Paşa işidir, ᶜırḳ-ı inkārı ḥareket idüp pādişāha ᶜarż ider ki "Mıṣr iline sulṭānam" didügi şeyḫüñ salṭanat iddiᶜāsına dālldür. Pes Sulṭān Süleymān eydür ki "Ben şeyḫi şöyle gördüm ki eger götüri dünyāyı virseler [191b] iltifāt itmeye. Ġarażla ᶜarż münāsib degildür!" diyüp hemān ol sāᶜatden İbrāhīm Paşa'dan rū-gerdān olur. Bāᶜiṣi bu ki çün evvelā Rüstem Aġa'yı Sulṭān Süleymān şeyḫe daᶜvet içün irsāl itdügin İbrāhīm Paşa istimāᶜ ider, tecāhül ḳılup kendi ḳapucı başısını daḫı şeyḫe irsāl ider ki "Pādişāh ḥażretleri sizi daᶜvet itmişdür, gelüñ ki paşa ḥażretleri ile bile sarāya varasuñuz" diyü ḳapucı başısı varduḳda Rüstem Aġa'yı anda bulur. Şeyḫ cevāb virür ki "Bizüm eger anlara mürācaᶜatumuz cāyiz olaydı Mıṣr'da olurdı. Şeyḫlerüñ ḫalīfe ile ittiṣālları bi-ġayr-i vāsıṭadur." Ḳapucı başısı dönüp gider, hemān ᶜacele ile İbrāhīm Paşa pādişāha varur.

Tesvīlāt-ı İbrāhīm Paşa Ḳable'd-Duḫūl: Böyle iġvā ider ki "Eger şeyḫ size bulışursa sizi daḫı siḥrle tesḫīr ider. Eger ṣaġlıġıla Mıṣr'a gider-

se kendi yā oġlı ḫurūc itmek muḳarrerdür, hemān gelmedin ḥaḳḳından gelmegi emr idüñ ki ıṣlāḥ-ı memleket içün cāyizdür." Sulṭān buyurur ki "Ben anı ıraḳdan bir pīr-i fānī gördüm, ceẕbesi ḳalbüme feraḥ virdi. Hele gelsün görelim" didükde ẕikr āvāzı gelür. Paşa eydür ki "Bu daḫı ġurūrına dāll bir vaż^{c}dur." Sulṭān bī-ḥużūr olup sükūt ider. Paşa ḫacil olur.

Mülāḳāt-ı Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī Nevverallāhu Merḳadehu's-Seniyye Ma^{c}a's-Sulṭān Süleymān ibnu's-Sulṭān Selīm ^{c}Aleyhi Raḥmetullāhi'l-Kerīm

Çün şeyḫüñ ḫulefāsı teẕkere ile şeyḫi pādişāhuñ bāb-ı sa^{c}ādetine ẕikr ile alı gitdiler, ḳapucılar ba^{c}dehu ḳapucı başıları dervīşlerden alup götürüp tā pādişāha girüp alı giderler. [192a] Çün indürürler, pādişāh yaḳındur dimegin şeyḫ cehrile selām virür. Pādişāh daḫı cehrile selāmın alup şeyḫi pādişāh ḳoçar, şeyḫ daḫı pādişāhı ḳoçup ṣıḳar.

Rüstem Aġa ki ṣoñra iki kerre vezīr-i a^{c}ẓam olmışdur, ṣoñra merḥūm efendi ile bir sene ṣelāṯ ve sittīn ve tis^{c}i-mi^{2}ede (963 / 1556) Rūm'a varduḳda tekrār vezīr-i a^{c}ẓam olmışdur, Şeyḫ Aḥmed tehniyeye vardı, faḳīr bile vardum. Merḥūm pīr ile pādişāhuñ meclisinden bir miḳdārın beyān itdi.

Cümleden bunuñla iftiḫār iderdi ki "Teẕkeresini dervīşlerden alup bir cānibini götürüp içerü alı gidüp yine çıḳardum ve hem meclisini diñledüm" dir idi ve didi ki "Şeyḫ pādişāhı ḳoçup ṣıḳduḳda Sulṭān Süleymān'uñ eli ve ayaġı gerilüp bir oġlancuḳ gibi oldı, ḫuṣūṣā şeyḫ yüz dört yaşında imiş. Ve ^{c}acāyib naṣīḥatlar itdi. Pādişāh muttaṣıl aġlar idi. Ve şeyḫ didi ki "Pādişāhum, her ḥalde Allāh ta^{c}ālāyı ḥāżır gör ve her ḥükmüñi anuñ ḥużūrında eyle ve evliyā ile pençeleşme ki anlaruñ ḳuvveti ḥaḳdandur.

Rüstem Paşa ol senede efendi-i merḥūma eyitdi: "Efendi ḥażretleri, senüñ babañdan mehīb ve muṭlaḳ şeyḫ görmedüm" ve didi ki "İbrāhīm Paşa şeyḫüñ ol ḳuvvetin kendüden ẓann idüp eyitdi ki "Pādişāh ḥażret-

leri ʿAcem'e sefer itmek ister, siz ol vilāyeti güzel bilürsiz ve selāṭīni ile iḫtilāṭ itmişsiz. Ne ṭarīḳ ile sefer itmek gerek? Eger siz gidemez iseñüz bārī maḫdūmuñuz bizümle gitsün ki salṭanata müsāʿadeñüz olsun" diyicek şeyḫüñ gerçi gözleri ẓāhiren görmezdi, pādişāh cānibine müteveccih olup eyitdi: "Pādişāhum bizden [192b] belki muṭlaḳā eṭfāl-i meşāyıḫdan Tañrı taʿālāya gidecek yolı suʾāl eyleñ ve dergāh-ı Ḥaḳḳ'a ne ṭarīḳ ile vuṣlat müyesserdür, anı şoruñ. Ve sābıḳan ʿAcem pādişāhları bu dāʿīlerine muṭīʿ iken daḫı ṭarīḳ-ı ḥaḳḳı suʾāl idüp muṭīʿ idiler. Şoñra gelenler ġayrı ṭarīḳa ẓāhib oldılar, meẕheblerin azdurdılar. Ṭarīḳ-ı ḥaḳḳı suʾālden rücūʿ itmegin mesʾūl olacaḳlardur!" diyüp ḳolların yañından ṭaşra çıḳardı. Naẓar itdük, ḳollarınuñ iki barmaḳ ḳadar yoġunlığı yoġıdı. Pādişāh ḥażretleri ve cümlemüz taʿaccüb itdük ki bu żaʿfla pādişāhın ḳoçup şıḳup niçe ḳaldurdı! Pādişāh eyitdi: "Şeyḫ ḥażretleri senüñ ḫayr duʿāñ bize hem-rāh yiter." Pes şeyḫ ʿaẓīm duʿā itdi ve eyitdi: "Bizüm bunda gelmemüz ḥażretüñüzi ẓāhir göziyle daḫı görmekdür inşāʾallāh" didi ve ḳalḳmaġa ḳaṣd itdükde, pādişāh ḳalḳup eline yapışup ḳaldurdı. Şeyḫ eyitdi: "Allāh taʿālā sizüñ dest-giriñüz ola: "إِرْحَمُوا مَنْ فِي ٱلأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ"[521]

Rüstem Paşa eyitdi: "Çün şeyḫi ṭaşra alı gitdük, dervīşler ẕikr ile götürüp alı gitdiler. Bu ḳadar şeyḫ gördüm, ancılayın bir ʿazīz görmedüm ki kāfir daḫı görse velāyetine ḥükm iderdi."

Ḥikāyet: Bundan esbaḳ sene ṣelāṯ ve ḫamsīn ve tisʿi-miʾede (953 / 1546-47) bu faḳīr Sulṭān Süleymān taġammedehu bi ġufrānihi ḥażretlerine Türkī ve Fārsī ḳaṣīdeler diyüp Ḳapu Aġası Ḥaydar Aġa ki şoñra vezīr oldı ki şoñra Sulṭān Muṣṭafā ḳażiyyesinde maʿzūl oldı, ekṣeriyyā ʿulemā ve erbāb-ı ʿirfān ḥażretinde cemʿ olurlardı, bir gün Şemsī Paşa ve Cenābī Paşa ve Mevlānā Ẕātī ve Mevlānā Seḥābī ḥāżır iken merḥūm ve maġfūr [193a] Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'nüñ ḳızı oġlı Şehnāme-güy

521 "Yeryüzünde olanlara merhamet edin ki gökyüzünde olanlar size merhamet etsin." *Sunenu't-Tirmizī* (Beşşār), 3/388; *Fethu'l-Bārī*, 10/440; *ʿUmdetu'l-Kārī*, 22/107.

Mevlānā ᶜĀrif Fetḥullāh Efendi geldi. Ḥaydar Aġa ḫayli taᶜẓīm idüp yanına aldı. Şemsī ve Cenābī henüz aġalar idi, lākin taḳdīmi ḫoş gelmeyüp taġayyür şeklin gösterdiler. Faḳīr henüz on sekiz yaşında olup Fārsī ve Türkī resāyil ve ḳaṣāyid dimegin aġa merḥūm "Küçük ᶜAcem" dir idi, pādişāha daḫı ḳaṣāyidi "Küçük ᶜAcem'üñdür" diyü ᶜarż ider idi. Ol eṣnāda faḳīre naẓar idüp Fārsī edāyıla eyitdi: "Küçük ᶜAcem, hīç nev peydāyī dārī?" Yaᶜnī "Yeñi ẓuhūr itmiş nesneñ var mı?" Faḳīr ol eṣnāda yarānla Mevlānā Cāmī'nüñ baḥr-i kāmil-i müṣemmende bu ġazelini tetebbuᶜ itmiş idük ki maṭlaᶜı budur:

Ġazel: Çi ḫuceste ṣubh-demī kezān gul-i nev-resim ḫaberī resed
Zi-şemīm-i zulf-i muᶜanbereş be-şemām-i cān eṣerī resed[522]

Neṣr: Çün naẓīre dinilmiş idi, oḳudum ki ol ġazel budur.

(li-mü'ellifihi):

Zi-ġubār-i ḫāk-i ḳudūm-i ū ki celā beher baṣarī resed
Çi şeved eger bedū çeşm-i men zi-ḳazā ezān ḳaderī resed[523]

Men-i ġam-resīde ezān revem be-reheş ki ger be-viṣāl-i ū
Neresem resem be-kesī kezān gul-i nev-resim ḫaberī resed[524]

Heme şeb be-kūy-i tu mīkeşem men-i ḫaste āh u fiġān zi-dil
Be-umīd-i ān ki be-gūş-i tū meger āh-i men seherī resed[525]

Beçe-gūne dil be-yekī dihem zi-perī-ruḫān men-i mubtelā
Ki yekī zi-pīş-i naẓar nerefte ki ez-peyeş digerī resed[526]

---

522 Ne uğurlu bir sabah ki ondan yeni bir gülün haberi gelir, anberli zülfünün hoş kokusundan can burnuna bir eser gelir.

523 Onun ayağının toprağı tozundan her göz için bir cila gelir. Ne olur eğer iki gözüme kazadan bir kader erişse ne olur.

524 Ona vuslat için yola çıkmış gamlı ben ona erişmesem de o yeni gülün haberini eriştirir kimseye erişirim.

525 Seher vakti ahım kulağına erişir ümidiyle her gece hasta ben gönülden senin mahallene doğru feryat figan ederim.

526 Ben müptela çocuk gibi birbir ardınca göze görünrn perī yanaklılara hemen gönül veririm.

Be-tarīḳ-i ʿişḳ-i tu Muḥyī gerde zi-cumle ṣāf dil-i ḫodeş
Çi şeved be-ʿayn-i kerem gerem zi-hidāyetet naẓarī resed[527]

Neşr: Ḥaydar Aġa, Fetḥullāh Efendi'ye naẓar idüp eyitdi: "Muḥyī-rā naẓar kunīd!" ʿĀrif Efendi eyitdi: "İnşāʾallāh naẓar-kerde-i pīrān şeved." ʿAcebdür ki bu sözini ferāmūş itmemiş [193b] ki sene sitte ve sittīn ve tisʿī-miʾede (966 / 1558-59) efendi merḥūmı ṣıla içün Mıṣr'a geldükde faḳīri türbe-dār-ı merḳad-ı Gülşenī raḥmetullāhi'l-Ġanī bulup efendi merḥūma ḫiṭāb idüp buyurdılar ki "Muḥyī Ḫalīfe ile on üç yıldan evvel Ḥaydar Aġa meclisinde cemʿ olduḳ, bu ġazeli oḳudı" diyüp ġazeli bi't-tamām oḳudı. Faḳīr taʿaccüb itdüm ki benüm ezberümde degildür. Ve buyurdı ki "Ol zamān faḳīr dimiş idüm ki inşāʾallāh naẓar-kerde-i pīrān şeved. Elḥamdülillāh duʿāmuz maḳbūl oldı ki ḥażret-i pīrüñ ḥażretinde ve ḥażretüñüzün ve ḥużżāruñ ḥużūrında ḥāżır oldı" diyüp cemʿ-i ḥażarāt itdi ki ol meclisde Amasiyyeli müfessir Meḥmed Efendi ki ṣāḥib-i tefsīr ü teʾvīldür ve Edirneli Şeyḫ ʿĀşıḳ Efendi ve Rodoslı Naḥīfī Efendi cümlesi ḥāżır idiler, ziyārete ve ḥacca gelmişler idi.

Baʿdehu ʿĀrif Fetḥullāh Efendi sābıḳan ẕikr olan Ḥaydar Paşa meclisini ẕikr idüp faḳīre eyitdi: "Bilür misiz Ḥaydar Aġa ol meclisde ḥażret-i pīrle pādişāh ḥażretlerinüñ meclisini ve pādişāh aġaya nice taḳrīr itdügini nice taḳrīr itdi?" Faḳīr: "Belī, maʿlūmumdur" didüm ve eyitdüm: "Ol zamān faḳīr henüz Mıṣr'a ḫidmete irişmemiş idüm. Ḥaydar Aġa efendiyi yaʿnī Fetḥullāh Efendi'yi gördükde didi ki "Pādişāh ḥażretleri bu yaḳında baʿżı meşāyıḫ ẕikrin itdi ve buyurdı ki "Yüzden ziyāde meşāyıḫ-ı ʿiẓām ile cemʿ oldum, Mıṣr'dan gelen Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'den ceẕbe virür ve kelimātı ḳalbe girür şeyḫ görmedüm ki bańa eyitdi her ḥālde Allāh taʿālāyı ḥāżır gör. Ol ḥālde bańa bir ḥāl ḥāṣıl oldı ki eger götüri [194a] ʿālemi virseler ol ḥāle bedel olmazdı. Ve şimdi daḫı her ḳaçan ol şeyḫi taṣavvur itsem ol ḥālden bir eser ẓāhir olur. Ve bir ism telḳīn itdi ki her ne niyyete oḳusam elbette ol murād ḥāṣıl olur, meger ferāmūş eyleyem. Ve tenbīh

527 Muhyi senin aşkın yoluna gönlü herkesten saftır, kerem gözüyle bana hidayetinden bir nazar salsan ne olur!

itdi ki 'Tebrīz'i fetḥ itdükde çoḳ oturma ve anlardan gelen kimesneye ḥükūmetini virme, ammā el-muḳadderu kā'inun' didi. Ben ferāmūş itdüm ki almış iken Ulama'ya virdüm ki anlardan idi, Tebrīz elden gitdi."

Çün türbe-i ḥażretde meşāyiḫ ḥużūrunda Ḫaydar Aġa'nuñ pādişāhdan istimāᶜ itdügini taḳrīr idüp pīre iᶜtiḳādını beyān itdük, Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī Efendi buyurdı ki "Ol zamān ki şeyḫi aġalar pādişāh yanında teẕkeresini götürüp çıḳardılar, dervīşler bir uġurdan ẕikre başladılar, sarāyda bir velvele ḳopdı. Ne ḳadar aġalar ve ehl-i dīvān varsa gelüp şeyḫüñ yeñini öpdiler ki teẕkereden aşaġı ṣarḳıtmış idi. Bir miḳdār eglenildi. İbrāhīm Paşa içerüden çıḳdı, keşret-i nāsdan ḫayli tevaḳḳuf lāzım geldi. Muttaṣıl başın sallayup müteᵓellimlik iẓhār itdi, ḥattā ḳapucılar gelüp yol idüp ṭaşra gitdi ve ḫāric oldı. Ol ẕikr ü şevḳ ve ol ṣafā ve ẕevḳle saᶜādet-ḫānelerine varınca şeyḫ ḥażretlerinüñ āyīne gibi dīdārını gören ulü'l-ebṣār ve'l-baṣāyir kendüyi müşāhede itdi."

Naẓm: Kimisi çuḳa ve destārını terk itdi hemān
Kimisi şedd-i ᶜubūdiyyeti berk itdi devān
Kimi nālān kimi giryān kimi meczūb oldı
Münkir olan daḫı iḳrāra gelüp ḳıldı fiġān

Neşr: ᶜAcebdür ki bu ḳadar yüz ādemlerüñ dülbendleri ve sāyir esbābları ḳarışup ḥammāllar ile saᶜādet-ḫānelerine [194b] getürdiler, her kişi esbābını alup bir kimse benüm fülān nesnecügüm gitdi dimedi illā Bosnalı Muṣliḥuddīn Ḫalīfe'nüñ şemlesi ile tācını bulamamışlar, pīr ḥażretleri siyāh şemlesi ile tācın virdi.

Naḳl olur ki pādişāh ḥażretleri emr itmiş ki keḥḥāl başı varup şeyḫüñ gözlerine tīmār eyleye ki şeyḫ mülāḳātda dimiş idi ki "Bizüm bunda gelmemüz inşāᵓallāh ḥażretüñüzi ẓāhir göziyle daḫı görmekdür." Pes şeyḫüñ sözi ẓuhūra gelür diyü pādişāh iḳdām itmegin keḥḥāl başı tīmāra meşġūl oldı. Ammā dir imiş ki "Yüz yaşından mütecāviz aᶜmānuñ gözine nice tīmār olur?" Çün şeyḫe gelür, şeyḫe dir ki "Tīmāra icāzet var mı?" Şeyḫ eydür ki "İcāzet tā Mışr'da olmışdur, ammā sańa ḥavāle olmaġın bu yire gelmek lāzım geldi."

Ḥikāyet: Merḥūm efendi naḳl itdi ki keḥḥāl başı eyitdi: "Perhīz lāzımdur ki ʿilāc ola." Şeyḫ eyitdi: "Ben muṭlaḳ mā-sivādan perhīz itdüm, ṭaʿām ḫod cümleden biridür, ammā feṯḥ ü fütūḥ olınca ṭaʿām yimeyelim" diyüp otuz iki gün keşīr ü ḳalīl nesne yimedi. Keḥḥāl dir idi: "Yimemek żarardur." Şeyḫ dir idi ki "İnsānuñ gözi açılmaġa riyāżet gerek." Keḥḥāl didi: "Belī, ammā çaḳ bu mertebe değil!"

Şeyḫüñ bu riyāżeti Ḳosṭanṭiniyye'de cümleye maʿlūm olıcaḳ götüri meşāyıḫ gelüp her biri ile ʿalā-mertebetihim meclis itdi. Ramażān Ḫalīfe ekşer gelürdi, "Merd-i kāmildür" diyü buyurdılar. Sünbül Efendi'nüñ tevābiʿinden eger Merkez Efendi eger ġayr gelüp maḥabbetle Sünbül gerçi intiḳāl itmiş idi ammā sābıḳan Mışr'a uġrayup Gülşenī ile cemʿ olmaġın medḥ idüp "Sizi severdi" dimegin Gülşenī ḥażretleri buyurdılar ki "Şeyḫ ba-ʿilm idi" didiler. Delī Şücāʿ Ḫalīfe'ye "Meczūb bā-şevḳ" didiler ve bi'l-cümle her birine merātibince taʿrīf buyurdılar: ʿUlemā-yı kibāruñ ekşeri gice ile [195a] tenhā gelürler idi. Tecribe içün daḫı gelseler maḥabbetle giderlerdi. Bir gice Ayas Paşa geldi. Keşret-i evlād u ensābla duʿā itdi.

Ve efendi merḥūm naḳl itdi ki "Ol zamān ki pādişāhdan geldük, vāfir ṭaʿām vardı, taḫmīnen yüz ādeme yiterdi. Ḫalḳ bir mertebe üşdi ki bińden ziyāde idi ve muttaşıl gelmekde idiler. Ṭabbāḫlar ḳotarmadan çāşni-gīrler çekmekden ʿāciz oldılar. Vażīʿ ve şerīf, şehrī ve ġarīb bir niçe biń ādem gelüp gitdi didiler ve her kim götürür idi, pīr emriyle dervīşler müsāʿade iderler idi. Yine ḳazanlar pür idi. Ġayrı meşāyıḫuñ dervīşleri ʿādet-i Rūm üzere alurlar idi, ammā bizüm fuḳarāya ẕelle ḳaldurmaġı pīr menʿ itmegin kimse nesne almadı. Daḫı ṭaşradan ādemler çaġırdılar. Ol gün aʿyāndan ve ʿulemādan ve sāyir nāsdan çoḳ kimse beyʿat itdi, ḥattā birer birer mümkin olmayup yigirmi otuzı bir uġurdan inābet itdiler.

Sipāhdan ve yeñiçeriden çoḳ kimesne tevbe itmegin İbrāhīm Paşa istimāʿ itdükde pādişāha bir gice ʿarż ider ki "Benüm sözüm ṣaḥīḥdür ki ḳullaruñ hep anuñla ḳavller itdiler!" diyü pādişāha vehm ilḳā ider. Meger şeyḫ ḥażretleri *Maʿnevī*'sini ol eşnāda pādişāha irsāl ider. Pādişāha ḫoş gelür. İbrāhīm Paşa'ya Sulṭān Süleymān eydür ki "Gel şeyḫüñ

kitābından fāl eyle, görelim ne gelür." Çün İbrāhīm Paşa tefe"ül eyler, nışfına ḳarīb der-beyān-ı : [528]﴿كَلاَّ إِنَّ ٱلْإِنْسَانَ لَيَطْغَى أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى﴾ didügi beyānda bu ebyāt gelmiş.

Naẓm: Çun ki ṣāhib-ṣervet u munᶜim şudend [195b]
But-perestīde besī mücrim şudend[529]

Zān ki istiġfār u ān tāġī kuned
Bā-velī-niᶜmet u-rā yāġī kuned[530]

Ez-ġinā tāġī şeved her bī-ḫired
Bā-ḫudāvend-i velī-niᶜmet Ehad[531]

Hemçu ū Nemrūd dīger gum-rehān
Ez-ġinā tāġī şudend bes mīhmān[532]

Neṣr: Pes Sulṭān Süleymān eydür: "İbrāhīm, bu ᶜazīze çoḳ ulaşma ki sańa żararı doḳınur." Paşa eydür: "Pādişāhum, kitābını Kemāl Paşa-zāde'ye irsāl eyleń, niçe yirde küfrini size çıḳarsun." Pādişāh eydür ki "Anuń żararı içün irsāl itmezem, ammā mollānuń şeyḫe ne mertebe maḥabbeti var idügini tecribe itsem olur" diyüp mollā ḥażretlerine *Maᶜnevī*'yi irsāl ider ki mollā bu kitāba müṭālaᶜa idüp liyāḳatına göre üzerine imżā itsün. Çün *Maᶜnevī* mollā ḥażretlerine varur, İbrāhīm Paşa ḫaber irsāl ider ki "Elbette mollā küfriyyātını çıḳarup tafṣīl ile yazsun ki pādişāh ḥażretlerinüń ġāyet murādıdur."

Merḥūm Saᶜyī Efendi bu faḳīre Edirne ḳāżīsı Merhabā Efendi'den naḳl itdi ki "Ol gice ki Sulṭān Süleymān, Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'nüń *Maᶜnevī*'sini mollāya irsāl itdi, tā ṣabāḥa degin müṭālaᶜa itdi. Baᶜżı maḥallini maḥabbetle taḳrīr iderdi, ḥattā üzerine imżā idüp ṣabāḥ namāzından evvel irsāl itdi. Ḥużżārdan biri suᵓāl eyledi ki "Daḫı ṣabāḥ olsa cāyiz

528 "Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder." Alak, 96/6-7.
529 Servet sahibi oluca puta tapmada hayli günah işler oldular.
530 Asi olup velinimetine düşman olandan istiğfar...
531 Zenginlikten asi olan her bir akılsız, nimet sahibi bir olan efendiye asi olur.
532 Nemrut ve dğer yoldan sapanlar gibi çok misafir zenginlikten dolayı asi oldular.

degil mi idi?" Cevāb virdi ki "Ḫayrı teʾḫīr cāyiz degildür ki māniʿ-i ẓuhūr itmek vardur." Vāḳıʿā kitāb gitdükden ṣoñra İbrāhīm Paşa'nuñ mesṭūr olan mektūbı geldi. Mollā ḥażretleri cevāb yazdı ki "Evvel mertebesine ıṭṭılāʿ oldı, yazılup pādişāha irsāl [196a] oldı." Paşa vāḳıf olıcaḳ, mollāya bī-ḥużūrlıḳ ile cevāb irsāl itmiş. Ammā *Maʿnevī*'nüñ üzerine Kemāl Paşa-zāde ḥażretlerinüñ yazduġı budur ki ẓikr olur:

Suʾāl-i Sulṭān Süleymān *Maʿnevī* içün: "Bu kitābı göresiz ve nice idügini yazasız ve ṣāḥibi aḥvālini bildüresiz."

Cevābı budur: "Bu Kitāb-ı *Maʿnevī* ki Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'nüñdür, ḥaḳāyıḳ-ı ḳudsiyyeden inşā ve deḳāyıḳ-ı ünsiyyeden inbā olmaġın ehl-i ṣūret bunuñ maʿnāsına vāḳıf olamaz ve ışṭılāḥat u teʾvīlatına muṭṭaliʿ olmayan işārātına ʿārif olmaz ki ekṣeri tefsīr-i Kurʾān-ı ʿaẓīm ve teʾvīl-i kelām-ı ḳadīm ve şerḥ-i ḥadīṯ-i Nebevī ve keşf-i kelimāt-ı Muṣṭafāvī maʿnāsını muḥtevīdür ki anda niçe esrār-ı ilāhī münṭavīdur. Pes ehlullāhuñ aḥvāline iʿtiḳād ve rūḥāniyyetlerinden istimdād mühimmdür. Efāżanallāhu min berekāti āṣārihim ve enāre ḳulūbenā min mişkāti envārihim."

Naḳl olur ki çün mollānuñ bu fetvāsı Ḳosṭanṭiniyye'de şāyiʿ, oldı, ekṣer-i ʿulemā şeyḫe varup inābet itdiler. Çün Gülşenī ḥażretlerinüñ murādı çeşm-i ẓāhirī daḫı feṯḥ olmaḳ idi, ol daḫı feṯḥ oldı. Mışr'a rücūʿı muḳarrer itdi. Aḥbābuñ teveccühi ile Ayāṣūfīyye'de dört cumʿa meclis ider, tamām-ı cāmiʿ ṭopṭolu olur. Şeyḫüñ āvāzı ġāyet bülend olmaġın cāmiʿüñ tā āḫırında olan istimāʿ ider. Āḫır-ı meclisinde pādişāh daḫı oturup diñlemiş ve muttaṣıl aġlar imiş. İbrāhīm Paşa her çend ḳalḳmaġa işāret ider imiş, meclis āḫırına dek oturmış. Pādişāhtan ve ġayrıdan ol ḳadar māl gelmiş ki [196b] vaṣf olmaz.

ʿĀṣıḳ Efendi ve Ẓarīfī Efendi naḳl itdiler ki tā evvelden her ne geldi ise Sārbān Ḥasan Ḫalīfe'nüñ żabṭına virdi ve didi ki "Ḥasan Ḫalīfe, biz bunda gelen eşyādan bir nesne Mışr'a iletmezüz. Ol üslūba ṣarf eyle ki bir ḥabbe bizümle Mışr'a gitmeye." Fi'l-vāḳiʿ eyle eylemiş.

Ḫikāyet: Şeyḫ ʿAbdüllaṭīf-i Cāmī ḥażretleri sene ṣemān ve ḫamsīn ve tisʿi-miʾde (958 / 1551) Edirne'den Kefe ṭarafından Semerḳand'a iki

yüz dervīşden ziyāde ile Ṭobruca'ya müteveccih oldı. Göndermek içün Ḳāżī-ʿasker ʿAbdurraḥmān Efendi ve Caʿfer Efendi ki ḥāliyā müftī olan Ṣunʿullāh Efendi'nüñ babasıdur ve baʿżı vüzerā ve ümerā ḥāżır oldılar. Şeyḫüñ naḳībi olan Mevlānā Şihābüddīn faḳīre eyitdi: "Şeyḫüñ atı yoḳdur, neye biner? Bunca ḫalḳ muntaẓırdur!" Faḳīr bile gitmegi muḳarrer itmiş idüm. Didüm ki "Benüm atum anlaruñ degil mi?" Naḳīb benüm niyyetümi bilürdi, eyitdi: "Sańa daḫı lāzımdur. Aḫırdan āḫer at tedārük eyle." Eyitdüm: "Ḥāżır aḳçe varsa getür, varup fevrī bir yirden alalım." Naḳīb tebessüm idüp eyitdi: "Bundan aġrebi budur ki atını dün bir kimseye hibe itdi. Ḥāliyā iki yüzden ziyāde dervīş bizümle sefer ider, bu gice arpalarına virecek bir ḥabbe yoḳdur." Ve aġreb-i ġarāyib budur ki hemān tenhā Sulṭān Süleymān'dan yalñuz şeyḫe dervīşlerden māʿadā yüz biñ filoriden ziyāde gelmişdür ve sāyirlerden üç ol ḳadar. Kendi bir Fātiḥa oḳumaḳdan māʿadā mültefit olmamışdur. Meger gelüp giden fuḳarā ve medyūnīn ve erāmil ve eytāma tevzīʿde emr ider idi. [197a] Şeyḫ ʿAbdüllaṭīf-i Cāmī'nüñ menāḳıbı niçe yirde ẕikr olmışdur, raḥmetullāhi ʿaleyhi raḥmeten vāsiʿaten.

Sārbān Ḥasan Ḫalīfe bu faḳīre Mışr'da ḥikāyet itdi ki "Şeyḫ Gülşenī ḥażretleri Ḳosṭanṭiniyye'de bir gün eyitdi: "Bir ġāzī silāḥı ile binecek aʿlā atı ve esbābı her niçeye olursa alup getürün." Ḳılıçdan ġayrı varup cümlesini alduḳ. Yüz otuz dört altun oldı ki sekiz biñ ʿOṣmān aḳçesi oldı. Çün pīre getürüp ʿarż itdük, beni ve İskender-i Ḳadīm'i Edirneḳapusı'na irsāl itdi ki "Varuñ ṣabāḥ ol ḳapudan giren kim ise alup bunda getürüñ." Çün ṣabāḥ Edirneḳapusı'na varduḳ, henüz açılmamış idi. Çün açıldı, evvel bir dū-mūy muḥteşem Rūmilili kimesne dāḫil oldı; ammā piyāde, ḳılıcın ḥamāyil eylemiş. Çün selām virdi, tebessüm idüp eyitdi: "Daʿvete icābet vācibdür." Pes bizümle tā şeyḫe gelince āheste Ḳurʾān-ı ʿaẓīm oḳurdı, ammā bir fesāḥat ile ki ʿArab'da daḫı olmaz. Çün pīrüñ dergāhına geldük, Ẓarīfī Ḫalīfe ḳarşu gelüp teraḥḥub idüp eyitdi: "Pīr ḥażretleri didi ki Ġāzī ʿAlī Beg'den ġayrı kimse dāḫil olmasun." Pes işrāḳdan ẓuhr eẕānına degin tenhā ṣoḥbet itdiler. Çün ṭaşra çıḳdı, yelkenini beline ṣoḳmış, başında pirüñ tācı, üzerine bir dülbend

ṣarmış. Çün içerü girdük, pīr ḥażretleri emr itdi ki "Ol atı ve esbābı ańa virdük." Ve bize duʿā idüp gitdi. Ne pīrden ve ne kendüden bir ḫaber alduḳ. Tā sene tisʿ ve erbaʿīnde Şeyḫ Aḥmed bin Gülşenī ḥacca gitdükde Mıṣr'a [197b] gelüp bile gitdük. Yolda ol ḳadar mālıyla ve cānıyla ve ḫıdmet-kārları ile ḫıdmet itdi ki Vezīr-i aʿẓam Luṭfī Paşa ḥaccda ol sene bizümle bile idi, dir idi ki "Bu pirüñ yaʿnī Ġāzī ʿAlī Beg'üñ itdügi maṣrūfuñ nışfını biz itmege ḳādir degilüz ve cismi ile ḫıdmet ü ʿibādet ü ʿubūdiyyetini Bāyezīd ve Rābiʿa ḳādir degildür." Hemān Mıṣr'a geldügi gün Şeyḫ Aḥmed'i ve dervīşleri ile vedāʿ ider. Artuḳ kimse görmemiş, raḥmetullāhi ʿaleyhi.

Bülbül-i gülistān-ı cevāmiʿ ve tefsīr ü ḥadīṯ teẕkīrinde nūr-ı ṣāṭıʿ ehl-i ḥaḳ ercümendi Altıparmaḳ Efendi bir şeyḫ-i fāżıldan rivāyet ve mürşid-i kāmilden ḥikāyet itdi ki "Benüm tevbeme bāʿiṯ Gülşenī ḥażretleri olmışdur. Ol zamān ki Ayāṣūfīyye'de naṣīḥat ider imiş, yārānla bir ittifāḳ itdük ki Ayāṣūfīyye'de bulışavuz ve andan Ġalata'ya gidevüz. Çün cāmiʿe varduḳ, bir vāʿiẓ pīr-i nūrānī gördük. Hele bir miḳdār diñleyelim diyüp tevaḳḳuf itdük. Bu maḥalli beyān ider idi ki "İnsān oldur ki mā ḫuliḳa lehusunuñ ʿameline saʿy eyleye ki andan mesʾūldür, yoḫsa nāsıḥ olan sözini tamām itse varsaḳ Ġalata'ya düşmek iʿtiḳādıyla olmaḳ ġalat iʿtiḳāddur. Gerçi biz hevādan nutk istemezüz, ammā ehl-i hevā ḫāṭırıyıçun meclisi āḫır idelim. Yā bu ḫāküñ naṣīḥatin ḳabūl itmeyüp deryādan geçüp hevā ile āb-ı āteş-renge muḳayyed olalar yā muṭlaḳ mā-sivādan ḫalāṣ olup rūḥ-ı mücerred olalar."

Pes ol şeyḫ Altıparmaḳ Efendi'ye ḥikāyet itmiş ki "Cümlemüz ol ḥalde tevbeye rücūʿ itdük ve ol şeyḫi ṣorduḳ. [198a] ʿArab'dan gelmişdür, Gülşenī dirler didiler. Pes faḳīr saʿādet-ḫānelerine varup tevbe içün ellerine yapışdum. Baʿde'l-inābet buyurdı ki "Çün hevādan geçdüñ, Ḫudā'yı bulduñ." Pes bańa bir ḥāl ḥāṣıl oldı ki kendümi maḥv buldum ve bir vücūda maẓhar oldum ki cümle ʿālem anuñla ẓuhūr bulmışdur. Pes faḳīr ol demden beri ol demden her nefes ḥayāt buluram."

Mürebbi'l-farīḳayn ve mürşidu'ṭ-ṭarīḳayn mestūr-ı ʿayān ve ḳāʿid-i revān kāşif-i esrār-ı Ḫudāyī üstādunā Mevlānā Muʿammāyī sene sebʿ

ve ḫamsīn ve tisʿi-miʾede (957 / 1550-51) Edirne'de bu faḳīre buyurdılar ki "Sulṭān Süleymān taġammedallāhu bi'l-ġufrān sene sitte ve ʿişrīn ve tisʿi-miʾede (926 / 1520) pādişāh oldı, Edirne'ye geldükde ol yıl ḫalḳa ḫastelikler düşdi. Faḳīr lillāhi taʿālā ḫalḳa ʿilāc iderdüm. Ekşeri bi-ʿināyetillāhi taʿālā şıḥḥat bulurdı. Pādişāh istimāʿ itdükde Edirne'de beni reʾīs-i ḥukemā itdi. Ḳabūl itmedüm ki benüm ʿilācum lillāhi taʿālādur didüm. Ol gice vāḳıʿada Şeyḫ ʿAṭṭār'ı gördim. Bir niçe muṣāḥabetden ṣoñra didi ki "Bizüm sünnetümüzi ḳabūl eyle." Çün ṣabāḥ oldı, tekrār pādişāhdan emr oldı ki reʾīs-i eṭıbbā olam. Çün ki merḥūm Şeyḫ ʿAṭṭār evāyilinde Nīşābūr'da reʾīs-i eṭıbbā olup üç ʿaṭṭār dükkānı varmış. Ṣoñra bir dervīş kendüyi mürde itmekle ḫayāt bulup "ʿAṭṭār yaġmā! Māl-ı ʿAṭṭār yaġmā!" diyüp dükkānını tālān ve perīşān idüp bāʿiṣ-i cemʿiyyet-i ḫāṭır olmışdur. Pes vāḳıʿa muḳteżāsınca ben daḫı riyāseti ḳabūl itdüm, ammā Edirne'de olmaḳ şarṭıyla. Benüm daḫı [198b] Edirne'de üç dükkānum vardı, aʿşāb ve eczā biñden ziyāde idi ve maʿācīn ü eşribe daḫı añа göre idi. Ehl-i keyf olan fuḳarāya muʿayyen ġıdaları bī-muḳābil her gün vāṣıl olurdı. Sāyir umūrda daḫı ḫalḳa ḫıdmet iderdüm. Nāgāh bir gün didiler ki "ʿArabistān'dan Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī İstanbul'a geldi." Bañа bir ṣafā ḥāṣıl oldı ki küdüret-i dünyādan ḫalāṣ oldum, hemān dükkānlarumdan ferāġat idüp ʿAṭṭār-vār yaġmā itdüm ve İstanbul'a gitdüm. *Kār-nāme* nām ḳaṣīdemi yolda tamām itdüm. Çün Gülşenī'nüñ ḫıdmetine şeyḫ-zāde vāsıṭası ile içerü girdüm, hemān bī-tevaḳḳuf inābet itdüm. Baʿdehu buyurdılar ki "Kāruñ nedür?" Pes *Kār-nāme*'mi oḳudum. Çün ḥikmete müteʿalliḳ baʿżı ebyāt vardı ki şeyḫüñ medḥinde vāḳiʿ olmışdı ve ʿışḳ u şevḳden inbā iderdi, buyurdılar ki.

(Naẓm) Ḥāfıẓ: Ḥadīs ez-muṭrib u mey gū vu rāz-i dehr kemter cū
Ki kes negşūd u negşāyed be-ḥikmet īn muʿammā-rā[533]

533 "Musikiden, şaraptan bahset. Zamanın sırrına ait münakaşaya pek girişme. Çünkü bu muammayı felsefeyle kimse halletmedi, halledemez de!" (Hafız, *Dīvān*)

Neṣr: "Var muᶜammā-yı kevnde maḳṣūd olan nāmı çıḳar ve bismillāhirraḥmānirraḥīm'e meşġūl ol" diyüp benüm terbiyemi maḫdūmları Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī'ye ḥavāle itdiler. Emrleri ile yedi gün dervīşānla ḫalvet itdüm. Henüz nā-tamām olmaġın bir ḫalvet daḫı itdürdiler. Çün nihāyet buldum ﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ﴾[534] maᶜnāsını bildürüp sākit oldı. Pes yedi gün bī-ekl ü şürb meşġūl oldum. Meşhūr olan esmā-yı hezārgāne merātibiyle keşf ü ᶜayān olduġından māᶜadā niçe biñ biñ daḫı nümāyān oldı. Pes Gülşenī [199a] raḥimehullāh muᶜammāyīlıġumı işᶜār idüp ve telḳīni ile telaḳḳī itdügüm esmā meẓāhiri ile āşikār oldı."

Ḥikāyet: Mevlānā Muᶜammāyī'nüñ esmā biñden ziyāde tecellī itdi, esmāullāhi taᶜālā mā lā yuḥṣā olmaḳ muḳteżāsınca diyüp meẓāhiri ile ẓāhir oldı didügi niçe yıllar bu faḳīri müteᶜaccib ḳıldı, ḥattā Mıṣr'a gelüp Şeyḫ Aḥmed bin Gülşenī ᶜaleyhi raḥmetullāhil-Ġanī'nüñ ḫıdmetinde baᶜżı küşūfāt-ı esmāyı evliyādan baᶜżına taḳrīr itdükde Şeyḫ Aḥmed-i Būnī'nüñ raḥimehullāh seyr-i esmāsını taḳrīr itdi. Çün bu faḳīr ol zamānda ṣaḥv ᶜāleminde degil idüm, ṣoñra *Nefḥatu'l-Esḥār* nām kitābı teᵓlīf ider iken ol ḥikāyeti taḥrīr itmek lāzım geldi. Evvelā ḥayretde iken istimāᶜ itmegin bilmezem Şeyḫ Yūsuf-ı Kürdī mi yoḫsa Şeyḫ Aḥmed-i Zāhidī mi, yoḫsa Şeyḫ Muḥammed-i Bekrī mi didi diyü tereddüd itmegin nāḳili taᶜyīn itmeyüp *Nefḥatu'l-Esḥār*'da böyle taḥrīr oldı.

Mıṣrāᶜ: "Bī-ḥadd esmāyıla daᶜvet-i ḫalḳı"

(Naẓm): Bilmezem kim didi bańa bunı
Ki meger Şeyḫ İmām-ı Būnī

Bir gice ᶜālem-i esmāya varur
Maẓhar-ı rūy-ı müsemmāya varur

Anı kim ẓāt-ı ḳadīmiyle bulur
Ṣaymaḳ ister anı līkin yorılur

534 "O, ilk ve sondur. Zāhir ve Bātın'dır." Hadīd, 57/3.

Yed-i ḳudret añа çün olur yār
Ayırur on dörd biñe ᶜadd u şümār

Bu faḳīre daḫı oldı bu ḥāl
Bī-ḥisāb irdi bañа ḥāl ü meᵓāl

Kim ki el-Muḥyī ḥisābını bulur
Ola ṭoḳsan ṭoḳuz esmā añа nūr

Lā yuᶜad yaᶜnī ki maᶜdūd olmaz
Yāᶜnī esmā-yı eḥad ḥadd bulmaz

Çün ẓuhūr itdi eḥadden vāḥid
Lā yuᶜad bil anı olma cāḥid

Neşr: Pes bu taḥrīrden ṣoñra merḥūm Mevlānā Muᶜammāyī'nüñ taḳrīri tefkīri teᵓḫīr oldı.

Taḥḳīḳ-i Tedḳīḳ: Çün merḥūm [199b] Mevlānā Muᶜammayī'ye ol tecellīyāt-ı esmā ḥāṣıl olur, ḥażret-i şeyḫe vāṣıl olur. Bu faḳīre buyurdı ki "Cumᶜa namāzından ṣoñra cemīᶜ-i ehl-i cemᶜ ü tefriḳa ile varup muṣāfaḥa itdüm. Ẓāhir gözi görmez iken elümi ṣıḳup buyurdı ki "Keşret-i esmā ḳudret ü ᶜaẓamete dālldür, ammā vaḥdet-i müsemmā ᶜiẕẕet ü heybete meᶜāldür. Pes meᶜāle ittiṣāle saᶜy eyle" diyüp bañа bir ḥużūr baġışladı ki vaṣf olmaz, şöyle ki yigirmi yıldan ziyādedür ol tecellī ṯābitdür. Ümīdüm dünyāda ve āḫiretde bu saᶜādet bāḳī ola, nitekim Baba Ḥaydar-ı Aᶜmā faḳīri bildi."

Mevlānā Muᶜammāyī raḥimehullāḥ ḥikāyet itdi ki "Bir fużūl, Gülşenī ḳuddise sırruhudan suᵓāl itdi ki "Ẓarīfī Ḥasan Ḫalīfe ile Ḳaramanī'nüñ mertebesi nicedür?" Şeyḫ buyurdı ki (mıṣrāᶜ): Hemān ḥikāyet-i zer-dūz u būriyā-bāfest"[535]

Yine Mevlānā ḥikāyet eyledi ki "Sābıḳan ẕikr olan vech üzere çün pādişāha bulışup mübārek gözleri daḫı açıldı, vedāᶜ içün yine ṭaleb olındı. Ol zamānda naḳl olur ki hīç pādişāhdan ġayrı yanlarında kimse yoġı-

535 Hasır dokuyanlarla altın işleyenlerin hikayesidir." (Hāfız, *Dīvān*)

mış, ḥattā İbrāhīm Paşa daḫı girmemiş." Merḥūm Mevlānā Muᶜammāyī çün paşalaruñ ve ġayrınuñ maḳbūli olmaġın ḥikāyet eyledi ki "İbrāhīm Paşa bir ḳavī bostān oġlanını kemāl-i ṣıḥḥatde iken ẓarāfetle getürüp bir tābūta ḳoydı ve ṣabr itdi. Tā şeyḫ pādişāha vedāᶜ idüp ṭaşra çıḳdı, paşa şeyḫe eyitdi: "Çün siz ḥāżır olduñuz, bu meyyitüñ namāzını ḳılı virüñ ki ṣavābdur." Şeyḫ daḫı ḳabūl idüp niyyet itmek istedi, dönüp paşa ve ḥużżāra eyitdi: "Diri namāzına mı niyyet idelim yoḫsa [200a] meyyit namāzına mı niyyet ḳılalım?" Paşa yine inṣāf itmeyüp meyyit namāzına didi. Şeyḫ eyitdi: "Bizden evvel bu maḳūle umūrlarda münkirlerden imtiḥānlar ve tecribeler olmışdur, ammā vebāli sizüñ olsun" didi. Pes şeyḫ meyyit namāzına niyyet ḳılup dervīşlere şeyḫi ḳapucı başılar getürüp çıḳarup teslīm itdiler. Şevḳ ü ṣafā ve ẓikr iderek gitdiler.

Mevlānā Muᶜammāyī dir ki "Ben ol ḳoyduḳları bostān oġlını nice oldı diyü içerüde tevaḳḳuf itdüm. Çün tābūtı açdılar, bostāncıyı meyyit buldılar. Bir ḫışmı varmış, İbrāhīm Paşa'ya "Benüm ḫışmumuñ ölmesine bāᶜiṣ olduñ ki böyle şeyḫi imtiḥān itmek münāsib mi idi?" diyüp ḫayli kelimāt itdi. Paşa eyitdi: "Tābūtda buñalmış ve keşret-i nāsdan öldi, yoḫsa şeyḫüñ ne daḫli vardur? Ammā seni aġır ᶜulūfe ile ḳapuya çıḳarayım" diyüp tesellī virdi." Lākin kendi inkārında ṣābit ḳaldı ki buñaldı ve dehşetden öldi iᶜtiḳādıyla oldı ve öldi.

ᶜİlm ü ᶜamel ehlinüñ ṣāḥib-i irşādı Ḥażret-i Mevlānā Cihādī raḥimehullāh, Mıṣr'da sene ḫams ve sittīn ve tisᶜi-miᵓede (965 / 1557-58) faḳīre cümle dervīşān ḥużūrında ḥikāyet itdi ki "Gülşenī ḳuddise sırruhu İstanbul'a geldükde faḳīr, Defterdār İskender Çelebi ile bir gice ḫıdmetine varduḳ tebdīl-i ṣūret ile ki İbrāhīm Paşa vāḳıf olmaya. Çün ki cümle naṣāyıḥını tamām itdi, āḫır didi ki 'Ṣaḳın ṭāġī ve bāġīye inḳıyād itme, eger şehādet daḫı lāzım gelürse, rifᶜatdür ve ṣuᶜūd-ı saᶜādetdür. [200b] Ġam çekme ki bāġī niḳmet ve ṭāġīye nedāmet ve miḥnetdür.'

Mollā Cihādī didi ki "Bu bu elfāẓı ezberledüm. Hemīşe fikr iderdüm ki ḳaçan ẓuhūr ide. Çün ᶜAcem seferinden rücūᶜ itdük, İskender Çelebi'yi İbrāhīm Paşa-yı bāġī-i ṭāġī ber-dār itdi, ol ṣuᶜūd ve rifᶜat ile saᶜādet-i şehādet buldı. Ammā paşanuñ ḫıyāneti ẓāhir olup İstanbul'a geldükde

niḳmet ile ḳatl oldı. Çün şeyḫüñ bu kerāmeti ẓāhir oldı, niyyet itdüm ki Mıṣr'a müteveccih olam. Vāḳıʿada gördüm ki Mıṣr'a gelmişem, şeyḫüñ meclisinde elini öpmişem. Maḫdūmları olan Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī'ye teslīm itdi ve didi ki 'Bu dervīşi zühdle āmīḫte olan ʿışḳla perveriş eyle.' Çün bīdār oldum, Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī'nüñ ḫayāli hīç ḫāṭırumdan gitmedi, tā ki Mıṣr'a gelüp Şeyḫ Aḥmed'e zamānı olmaġın aña inābet itdüm, hemān buyurdılar ki "Sen merḥūm pederümüñ sipāriş-kerdesisin. ʿIşḳla ḥaẕer üzere ol oldur ki aḥvālümüzi görürsiz." Vāḳıʿā veḳāyıʿı zühd ve ʿışḳda çoḳdur, taḥrīrine mecāl yoḳdur.

Ḥikāyet-i Veṣāyet-Nihāyet: Edirne'de ṣāḥib-i seccāde ve sālik-i cādde-i ʿibāde Mevlānā Şeyḫ Zāhide-zāde ḳuddise sırruhu ki menāḳıbı *Sāḳ a-i Kitāb*'da gelür, bu faḳīre sene ḫams ve ḫamsīn ve tisʿi-miʾede (955 / 1548-49) ḫıdmetlerinde bir iʿtikāfda ḥikāyet itdiler ki "Sen ṭoġduġuñ zamānda pederüñ Mevlānā Fetḥullāh benüm cīrānum olmaġın bir vāḳıʿa görmiş, gelüp taʿbīr itdürdi. Meṣelen ʿālem-i miṣālde seni götürüp ḥacca alı gidermiş. Mıṣr'a uġraduḳda bir pīr dimiş ki "Bu oġlancuġı bana vir, benüm oġlum olsun" didükde pederüñ daḫı ṣafā-yı ḫāṭırla seni ol pīre teslīm itmiş. Ol ʿazīz daḫı alup libāsuñı çıḳarup kendüden sañа libās geydürüp elüñe iki elma virür ve seni yanında yaturur ve ḥużūr üzere uyıdur. Pederüñ ḥaẕẕlar idüp elḥamdülillāh diyüp ol pīre duʿā idüp seni ḳoyup gider."

Zāhide-zāde ḥażretleri buyurdı ki "Çün bu vāḳıʿayı pederüñ taḳrīr idüp taʿbīrin istedi, eyitdüm: "Mevlānā Fetḥullāh, bu oġluñuñ fetḥi ve keşfi Mıṣr'da olacaḳdur, belki anda ölecekdür. Lākin ﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ﴾[536] didüm. O günlerde pederüñe İstanbul'dan İbrāhīm Paşa mektūbla ādem göndermiş ki "Mıṣr'dan Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī Ḳosṭanṭiniyye'ye geldi. Ekşer-i taḥrīrātı Fārsī olup nā-meşrūʿ yirleri varmış. Sen daḫı gelüp bunda ʿulemā ittifāḳıyla görüp ḥaḳḳından gelevüz." Pederüñ gelüp böyle mektūbı gösterüp nice ideyim diyüp müşāvere itdi ve eyitdi ki "Biz ʿAcem'de cümle aḳribāmuz ile Gülşenī'nüñ mürīdi ol-

536 "Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez." Lokman, 31/34.

mışuz ve anuñ taṣarrufu muḥkemdür ve ben anı irādetle görmek isterem, meger varup ziyāret idem" diyüp gitdi.

Çün İstanbul'a varmış, paşadan evvel şeyḫe varup ziyāret ider. Şeyḫ aᶜmā iken āvāzından bilüp dimiş ki "Mevlānā Fetḥullāh, gerçi seni bize daḳ dutmaġa getürdiler, ammā biz sańa deḳāyıḳ fetḥ idelim ki fetḥullāhi taᶜālā oldur." Pederüñ, şeyḫüñ ayaġına düşüp tekrār inābet ider. Baᶜdehu şeyḫ "Oġluñ var mı?" diyü ṣormış. Pederüñ: "Bir ḳuluñuz var" dimiş. Şeyḫ buyurmış: "Ol bizüm oġlumuzdur, anı biz ḳabūl itdük" diyü sańa duᶜā itmiş. Gelüp pederüñ bańa taḳrīr itdi. Eyitdüm: "Ṣafāyı ḫāṭır ile oġluñı ol pīre teslīm itdüñ mi?" Eyitdi: "İtdüm." Eyitdüm: "Evvel gördügüñ vāḳıᶜanuñ ṣūretidür." Eyitdi: "Vāḳıᶜā ḫāṭıruma şimdi geldi!" diyüp ḫayli tefekkür itdi ve eyitdi "Şeyḫe elma gelmiş idi, "Bańa iki elma virüñ" didi. Oġlı Ḫayālī Efendi virdi ve eyitdi: "Bizden oġluña selām eyle." Ben eyitdüm: "Henüz küçükdür." Şeyḫ-zāde eyitdi: "Ol bizüm yanumuzda büyükdür." Baᶜdehu İbrāhīm Paşa'ya vardum. Ḫayli riᶜāyet itdi ve eyitdi: "İyi zamānda geldüñ ki ol güm-rāhuñ *Maᶜnevī* nām kitābını pādişāh Kemāl Paşa-zāde'ye irsāl itdi ki küfre müteᶜallik mevżuᶜlarına işāret idüp ḫaḳḳından geline." Faḳīr eyitdüm: "Gülşenī'nüñ ᶜArab'da ve ᶜAcem'de taṣarrufātı ve velāyeti tecribe olunmışdur. Anuñ ḫayr duᶜāsın almaḳ evlādur. Ḳorḳaram size żararı doḳına." Paşa benden bu sözi işitdi, müteġayyir olup sükūt itdi. Faḳīr ḳalḳup selāmlayup hemān vedāᶜ içün şeyḫe vardum. Buyurdılar ki "Çün ol küfrān-ı nīᶜmet-i velī-yi nīᶜmet naṣīḥat ḳabūl itmez, ᶜāḳıbet nekbet ile nıḳmet çeker" diyüp faḳīre ve evlāduma ḫayr duᶜā idüp vedāᶜ itdüm. Müftī Kemāl Paşa-zāde'ye vardum. Edirne'den niçün geldügüm suᵓāl itdi. Paşa ile geçen mā-cerāyı bi't-tafṣīl beyān itdüm. Duᶜālar itdi. Vedāᶜ idüp Edirne'ye geldüm" diyü çün Şeyḫ Zāhide'ye taḳrīr ider. Şeyḫ bu faḳīre buyurdı ki "Oġul, senüñ aḥvālüñ cümle Mıṣr'da nihāyet bulur. Gerçi Gülşenī intiḳāl itdi, ammā āsitānesine varup yitiş." Pes faḳīr dört yıldan ṣoñra Mıṣr'a vardum, vaḳaᶜa mā vaḳaᶜa, ḫaṣale mā ḫaṣale, vaṣale mā vaṣale.

Merḥūm ve maġfūr Mecẓūb ᶜAlī Beg ki otuz biñ aḳçelik zaᶜīm iken ḥacc itmek içün Mıṣr'a gelür. Müᵓeyyediyye'de Gülşenī ḳuddise sırru-

hu'ş-şeniyyi gördükde ceẕbe gelüp bī-iḫtiyār cümle mā-sivallāhdan fāriġ olmışdur, nitekim siyāḳada gelür. Cümle taṣarrufātından biri budur ki Aḥmed Paşa'nuñ ḥıyānetinden henüz ʿalāmet yoġiken bir gün Demür Ḳapu'dan mevkib-i ʿaẓīm ile geçer iken atınuñ öñine durur. Nādiren tekellüm ider iken eydür ki "Ben Mışr'a sulṭān olmaḳ isterem ve Gülşenī'yi tevābiʿiyle öldürmek isterem, ammā taḳdīr-i ilāhīde [201a] benüm başumı İstanbul'a alı giderler hū hū!" diyürek Müʾeyyediyye'ye çıḳar.

Merḥūm Ḳapucı İlāhī Muṣṭafā Ḫalīfe Kaʿbe'de bu faḳīre ḥikāyet itdi ki "Biz pīrüñ ḫıdmetinde tenhā Ḫayālī Efendi ile ḥücre içre dururduḳ. Nāgāh pīrde bir ġażab ʿalāmeti ẓāhir oldı. Eyitdi ki "Varuñ ol dīvāneye cefā idiñ ve eyidüñ ki "Ḳable'l-vuḳūʿ sırr-ı ḳaderden kelimāt niçün ider ki kendi ʿālemüñ sulṭānı iken Mışr ḥükūmetini keşf itdügi içün Bāb-ı Zuveyle'den ṭaşra çıḳmaya!" diyesiz." Çün cāmiʿ ḳapusına varduḳ, ʿAlī Beg hū hū diyüp bizi gördükde eyitdi: "Beni Bāb-ı Zuveyle içinde maḥṣūr mı itdi? Emr anuñ!" diyüp aġlayuraḳ cāmiʿden aşaġa indi ve eyitdi ki "Gerçi iḫṣār itdi, varuñ recā eyleñ ki her yıl bārī ʿArafāt'da bir ān olayım." Pīr'e gelüp Ḫayālī Efendi ʿarż itdi, fātiḥa oḳudılar.

Şāriḥ-i *Hidāye* ve *Ḳudūrī*, faḳīrüñ bacanaġı olan Ḳāżī ʿAbdurraḥīm Efendi bu faḳīre ḥikāyet itdi ki "Bir ḥaccumda Meczūb ʿAlī Beg'i ʿArafāt'da muḥrim gördüm, taʿaccüb idüp eline yapışdum. Penbeden elini elyen buldum. Eyitdüm: "Mışr ḳāfilesi ile mi geldüñ?" Eyitdi: "Bizüm ḳāfilemüz ġayrıdur." Çün Mışr'a geldüm, ḫalḳdan şordum ki "Alī Dede Mışr'dan ḳāfile ile mi gitdi?" Eyitdiler: "Mışr'dan ġāyib olmadı ve Bāb-ı Zuveyle'den aşlā zivileyüp çıḳmadı." Pes kendüye suʾāl itdüm ki "Senüñle ʿArafāt'da bulışduḳ, sen ḫod Mışr'dan çıḳmamışsın!" Eyitdi: "Ol ben degil idüm, o benüm yilüm idi" ve eyitdi "Ben ölmeyince bu sırrı keşf itme ki ben keşf-i sırr itdüm, mertebe ve ḫıdmetümden düşdüm." [201b]

Merḥūm ʿUryān Meḥmed Dede faḳīre ḥikāyet itdi ki "Merḥūm Meczūb ʿAlī Beg ekşeriyyā Bāb-ı Zuveyle'ye ṭayanup dururdı. Bańa ḫāṭıra oldı ki varup ziyāret idem. Çün vardum, beşeresin müteġayyir gördüm.

Eyitdi: "Meḥmed Dede, var Bezçi Ḥācī Ḥasan'a di ki kendüye vaṣiyyet olan kefeni getürüp beni tekfīn ve techīz idüp Ḳarāfe'ye bile alı git ve bir nā-maʿlūm yire defn eyleñ ve namāzumı ʿAbdülvehhāb-ı Şaʿrāvī ḳılsun" didi ve şehādetine meşġūl oldı. Ben Yāsīn oḳudum. Tamām itdükde ol daḫı tamām oldı. Ġāyet riyāżet üzere olmaġın ayaġ üzere intiḳāl idüp ḳadīd gibi ḳıbleye ḳarşu Demür Ḳapu'da ṭayanup ḳaldı ʿādeti gibi, kimse vāḳıf olmadı. Çün Ḥācī Ḥasan'uñ dükkānı Gülşenī zāviyesi muḳābilesinde olan bezçiler mā-beyninde idi, ol cānibe müteveccih oldum. Ḥācī Ḥasan'ı gördüm. Dervīşlere ḫaber virmiş ve Ḫayālī Efendi'ye ādem göndermiş, muḳābileden gelür ve kefeni elinde eyitdi ki "Andan evvel Ḥażret-i Resūlullāh bańa anuñ ḫıdmetini eyitmişdür."

Pes tekyeden evvelā tābūt getürdiler ve götürdiler. Cāmiʿ-i Ṣāliḥ'de yuyup Rumeyle'de sebilü'l-müʾminīnde namāzına ol ḳadar ādem cemʿ oldı ki ḥadd ü ḥaṣrı yoġıdı. Şeyḫ ʿAbdülvehhāb namāzın ḳılı virdi. Ammā Ḥācī Ḥasan çün ki ġasl itdi, getürdügi kefenle bir ḫafīf tābūt itmiş; hemān ikimüz götürdük. Bir ʿaceb ḥāl müşāhede iderdüm ki aṣlā tābūt aġırı bize ḳayd virmedi. Çün Ḳarāfe'ye varduḳ, Ḥācī Ḥasan-ı Mekkī, dervīşlere ve sāyire: "Allāh bizümle. [202a] Gelmeñ ki murād-ı evliyā eyledür." Pes iṭāʿat idüp cümlesi gitdi. Ẕünnūn-ı Mıṣrī türbesine varduḳ. ʿİmāreti içün iki pīr durur idi, Ḥācī Ḥasan selām virdi. "Aleyke's-selām yā Mekkī!" didiler, ʿArabī ile eyitdiler: "Hel vaṣale ʿAlī?" Pes Ḥācī Ḥasan "neʿam" didi. Bizden meyyiti alup gitdiler. Bilmezem ḳanda alı gitdiler, raḥimehumullāhu ve nefaʿanā bi-berekātihim."

Ve Mıṣr ṭarafına çün gitmek muḳarrer oldı, bir sebt-i mübārekde cümle meşāyıḫ ve ʿulemā ve ümerā cemʿ olup pādişāh ṭarafından cümle ḫużżāra żiyāfet gelüp büyük ḳazanlar ile envāʿ-ı eṭʿime çekildi. Çün Sulṭān Bāyezīd Cāmiʿi'ne geldi, ol ḳadar ādem inābet itdi ki ʿadd olmaz. Her birine hemān tevbe itdüm dimekle iktifā itdi. Gördi ki ḫalḳ çoḳdur: "Cümleñüzden biriñüz taḳaddüm itsüñ, bāḳīsi biri birini vāsıṭa itsüñ" didi. Cümle olan aḥbābdan māʿadā Sulṭān Bāyezīd Cāmiʿi'ne ḳarīb olan eger müsāfir eger mücāvir eger ehl-i şevḳ eger ehl-i sūḳ niçe biñ kimesne inābet itdi.

ʿUrcūn-zāde ḥacc ʿaşrın oḳuyup Gülşenī ḳuddise sırruhu tefsīr itdi. Çün ʿışḳ u şevḳ ile şeyḫi götürüp iskeleye geldiler, cümle meşāyıḫ ve sāyir vedāʿ itdiler. Merḥūm Ramażān Efendi'ye kemerlerin virdiler ve Sünbül Efendi ḫulefāsından Merkez Efendi'ye ridāların virdiler ve pādişāh ḥażretlerinden ve sāyirden her ne geldi ise Sārbān Ḫasan Ḫalīfe'ye teslīm itmişler, ol daḫı şeyḫüñ emriyle anda gelen fuḳarāya ve iskelede olan zindāndaki medyūnīn ve maḥbūsīne taḳsīm itdi, şöyle ki bir ḥabbesini Mışr'a hem-rāh itmedi.

ṬOḲUZINCI TAḲALLÜB

Yine Mıṣr'a Gelüp Taṣarruf-ı Cümle-i ʿĀlem ve İẓhār-ı İsm-i Aʿẓam İtdügi Burhānındadur

Ḥāṣıl-ı kelām ve maḳṣūd-ı [202b] merām budur ki ṭayy-ı zamān u mekān ile ol zamān ki İskenderiyye'de mekān itdiler. Ġāzī Bölükbaşı dimekle maʿrūf bir pīr-i ṣāliḥ İskenderiyye, belki ehl-i Mıṣr'uñ muteḳadıdur, bu faḳīre ḥikāyet itdi ki "Gülşenī revveḥallahu rūḥahu's-seniyy ḥażretleri İskenderiyye'ye gelecek günüñ gicesi İskenderiyye ḫalḳı deryāda bir ʿaceb nūr gördiler ki göge direk gibi çıḳmışdı. Baʿżılar şimşek didi. Cevāb virdiler ki eger şimşek olsa fi'l-ḥāl zāyil olurdı. Baʿżılar gemi yanmışdur didiler. Cevāb virdiler: bu nūr āteş gibi degildür. Bu rūşenlik berḳe ve āteşe beñzemez diyüp ṣabāḥa degin muntaẓır olduḳ. Çün ṣabāḥ oldı, şeyḫüñ gemisi dāḫil oldı. Cümle İskenderiyye ḫalḳı maʿlūm itdiler ki ol nūr şeyḫüñ imiş. Cümlemüz inābet itdük. Mıṣr'dan niçe kimesne gelüp muntaẓır idi."

Ġāzī Bölükbaşı ḥikāyet itdi ki "Ben Mıṣr'a bile gitdüm. Her gün niçe taṣarrufāt ẓuhūr iderdi." Cümleden bunı naḳl itdiler ki çün Fuvve'den geçüp Seyyid Aḥmed-i Bedevī ve İbrāhīm-i Desūḳī ḥażretleri meşhedlerine gemi ile muḳābil geldük, Mıṣr'dan gelür iken vāḳiʿ olan ḳıṣṣası maʿlūmum idi, ʿacabā yine ziyāretleri vāḳiʿ ola mı diyü mütefekkir oldum. Gülşenī ḥażretleri benüm ḫāṭıruma müşrif olup ben gemi başında oturur iken dervīş gönderüp beni daʿvet itdiler. Ḫidmetine varduḳda buyurdılar ki "Dervīş Ġāzī, ziyāret bir kerre vācib olur, ammā sen ʿĀşıḳ Ḫalīfe ile varup hem Şeyḫ İbrāhīm-i Desūḳī'yi hem Seyyid Aḥmed-i Bedevī'yi hem ʿAbdulʿāl'i ziyāret eyle." Üç ṣurre ile anda [203a] olan fuḳarāya başḳa bir miḳdār neẕr gönderdi ve buyurdı ki ṣurreleri her birinüñ neẕrini türbesinüñ pūşişi altına ḫufyeten ḳoyavuz. Varup eyle eyledük ve Mıṣr'a ḳarīb Şevbere nām ḳaryeye şeyḫüñ gemisinden evvel geldük, şeyḫe bulışduḳ. "Ḫıdmeti edā itdüñüz mi?" didi. "Edā itdük" diyü cevāb itdük. Duʿālar itdi. Çün Būlāḳ iskelesine geldük, cemīʿ-i

Mışrlı feraḥla ḳarşu gelüp ʿādet-i meşāyıḫ-ı Mışr üzere ʿalemler ile alup Müʾeyyediyye Cāmiʿi'ne geldük. Yedi gün gice ve gündüz irşād idüp seccādede ḳarār itdi. Zāviye-i şerīfenüñ itmāmına iḳdāmla saʿy itdi. Şimdiki türbe ḳubbesi ḳadar ṭopraḳ var idi, cümlesin ṭaşıdup temelin bir ol ḳadar ziyāde aşaġı urup binā eyledi."

Taṣarruf-ı ʿAcīb ve Taʿarruf-ı Ġarīb: Cümle ḫulefā ve meşāyıḫ ve ʿulemā ve ümerā ve fuḳarāya maʿlūm olmış idi ki Gülşenī ḥażretleri ḫānḳāhuñ evvel ve āḫır bināsı içün kimseden bir ḥabbe ḳabūl itmemişdür. Ammā şiḳāt bu faḳīre beyān itdiler ki seccādesin altından ḫarc iderdi. Cümleden Ḳapucı İlāhī Muṣṭafā Ḫalīfe Mekke'de faḳīre taḳrīr itdi ki "Şeyḫüñ seccādecisi idüm. Müʾeyyediyye'de olan ḥücrede bir maḫṣūṣ seccādesi vardı. Cāmiʿe çıḳarmazdum. Niçe kerre şeyḫ maṣraf içün beni ḥücreye gönderüp kilīdin açup seccāde altında her ne varsa alup ḥücreyi kilīdleyüp miftāḥı ben żabṭ idüp cümle naḳdi şeyḫ ḥażretlerine getürdüm. Yine bir sāʿatden ṣoñra maṣrūf lāzım geldi, pīr ḥażretleri buyurdılar ki "Var seccāde altından getür." Ben nesne ḳalmadı dimege cürʾet itmeyüp emrlerine iṭāʿat [203b] idüp varup ḥücreyi miftāḥ-ı bismillāh ile açdum. Çün seccāde altına naẓar itdüm, murād olan miḳdārı altunı altında bulup alup pīr ḥażretlerine getürdüm. Bu minvāl üzere maṣrūf olurdı."

Sārbān Ḥasan Ḫalīfe ḥikāyet itdi: "Şeyḫ ḥażretleri beni İskenderiyye'ye irsāl itdi ki var, anda bize maḫṣūṣ beş yüz taḫta ve bir miḳdār maṣrūf var, alup getür." Çün Fātiḥa oḳudılar, hemān ʿaẓīmet itdüm. Çün İskenderiyye'ye vāṣıl oldum, ol ḥīnde bir barça geldi, diregi şikeste ve ehli ḫaste ve ālātı beste ve ḫalḳı kāfir elinde reste. Çün ḫalḳı ṭaşra çıḳdı, Ḫᵛāce ʿĪsā nām şeyḫüñ bir muḥibbi beni görüp giryeden ṣoñra eyitdi: "Gel şeyḫüñ bende neẕri var, alup var teslīm eyle ki ben vaʿde itdüm ki çıḳduġum gibi ẕimmetümden çıḳarup şeyḫe müteʿalliḳ bir kimesneye teslīm idem. Senden eḥaḳḳı yoḳdur" didi, pes baña beş yüz taḫta ile elli filori teslīm itdi ve ḫarc içün on filori virdi. Alup şeyḫe getürdüm. Ḫarc aḳçesinden on pāre ziyāde ḳaldı. Ol maḥalde şeyḫden bir dervīş on beş pāre istedi Vekīl-i ḫarcda ḥāżır beş pāre bulındı, anı

virdi. Şeyḫ ḥażretleri baña baḳup ḫande ile buyurdılar: "Eger sende on pāre ḳaldı ise ḥaḳḳ-ı fuḳarā olmaġın bu dervīşe teslīm eyle." Emrleri ile eyle eyledüm."

Pīr ḥażretlerinüñ bu maḳūle ḫurde-gīrlikleri çoḳ vāḳiʿ olmışdur. Eger taḥrīr ola, evrāḳ taḥammül itmez. Eger sāyil suʾāl iderse ki [204a] "Şeyḫ kendi mālından ġayrı ile yapmadı dinildi. Ne ʿacebdür ki Ḫᵛāce ʿĪsā mālını idḫāl itdi?" Cevāb dinilür ki ol māl daḫı nezr ḥaysiyyeti ile ve pīr ḥażretlerinüñ ḫıdmeti sebḳat itdügi ile ve anuñ ʿıvażını dervīşlere virdügi sebebi ile kendi mālı olur. Naḳl olur ki türbe-i şerīfenüñ ṭaşlarını ekşer ḫulefā ve ümerā ve ʿulemā vażʿ itdiler.

Ḥikāyet: Bu faḳīri merḥūm efendi sene iḥdā ve sittīn ve tisʿi-miʾede (961 / 1553-54) zāviyede mevlid içün Ṣaḳṣaġan Muṣṭafā Paşa'yı mevlide daʿvet içün irsāl itdi. Sābıḳan pirüñ dervīşlerinden idi, şoñra menāṣıb-ı dünyā ile ālūde olup Yemen paşalıġından maʿzūl iken Dāvūd Paşa fevt olıcaḳ Mıṣr'da paşalıḳ itmiş idi. Çün faḳīr teblīġ-i risālet içün mevlide daʿvet itdüm, ġurūrından eyitdi: "Bu senüñ şeyḫüñ ḫalḳı daʿvetden murādı nedür?" Faḳīr eyitdüm: "Üç nesne içündür. Biri dervīşlere taʿlīmdür ki görüñ ehl-i dünyā niçe niçe belālar ile muḳayyeddür eger dünyāda eger āḫiretde, pes riyāżetüñüz ve ʿibādetüñüz ve taḳarrübüñüzi ziyāde eyleñ. Şāniyen ehl-i dünyānuñ ḳulaḳlarına ġaflet ḳurşunı aḳmışdur, vāʿiẓ naṣīḥatiyle iḫrāc olmaz; ola ki evliyānuñ āteş-vār kelāmı teʾşīr ide yā ṭaşra dökülüp üẕün-i vāʿī ile ilḳā-yı semʿ idüp istimāʿ ile ṣāḥib-i ḳalb olalar yāḫod inkārları ziyāde olup ol raṣāṣı ḳalblerine dökülüp helāk olmaġıla ḫalḳ şerlerinden emīn olalar. Üçincisünüñ beyānına [204b] ben meʾmūr degilem, ammā ikrāmlarına iṭāʿat idüp gelüp ḫıdmet-i şerīfleri ile müşerref olursañuz istiʿdāduñuz miḳdārı hidāyet muḳarrerdür." Çün bu tafṣīl ile sözümi istimāʿ itdi: "Sen ol āsitāneye daḫı yaḳında gelmişsin ancaḳ, ben tekyeyi bile binā itdüm ve türbe-i şerīfüñ ʿalemini eger ben ve Fāyiḳ Paşa ve Şücāʿ Paşa ve Fāyik Beg ve sāyir ümerā-yı bā-ḳuvvet gücle çıḳarup yirine ḳoduḳ. Sen daḫı ḳoduḳsın!" diyüp ḫayli çaġırdı ve baġırdı. Faḳīr eyitdüm: "Belī, ol āsitāneye niçe zī-rūḥ ḫıdmet itmişdür. İʿtibār āḫırda olanadur, āḫūrda olana degildür!"

Şerīküm Türbe-dār Seydī Beg benümle bile idi. Çün Gülşenī ḳuddise sırruhu'ş-seniyy ḫulefāsından olup sābıḳan Muṣṭafā Paşa ile olmış idi, bir ᶜaceb duᶜā idüp Fātiḥa oḳundı. Maẕmūnı bu idi ki gelürseñ saᶜādetle olursın, gelmezseñ şaḳāvetle olursun. Çün efendiye geldük, Seydī Beg meclisi taḳrīr itdi. Buyurdılar ki "Nefeẕe'ş-şehmu!", yaᶜnī oḳ geçdi. Pes çün mevlid gicesi tekrār bir dervīş gönderüp gelmeyüp eyitmiş ki "Beglerüñ, paşalaruñ tekyede ne işi var!" Çün efendiye didiler, buyurdılar ki "Biʾse'l-emīr!" Şoñra Mıṣr paşası olan Maḥmūd Paşa ol zamān beg idi, mevlide gelmiş idi, şeyḫe dest-būs idüp didi ki "Bize duᶜā eyleñ ki niᶜme'l-emīr olavuz." Efendi merḥūm duᶜā itdi ve duᶜāsında āḫır Maḥmūd Paşa'nuñ murādı içün Fātiḥa didiler. Paşa didügine ḫużżār [205a] taᶜaccüb itdiler. Elḥamdülillāh āḫır Mıṣr'a paşa oldı ve şehīd oldı. Faḳīr "ᶜĀḳıbet Maḥmūd şud" (975) tārīḫ didüm.

Bu ḥikāyetden ġaraż zāviye-i şerīfe ve pīrlere ḫıdmet iden dünyevī ve uḫrevī fāyideye vāṣıl olurlar; saᶜādet anuñ ki āḫiret recā ider dimekdür.

Sābit-Ḳadem-i Mücāhede ve Müstaġraḳ-ı Müşāhede: Mevlānā Duᶜācı Dede bu faḳīr türbe-dār iken ḥikāyet eyledi ki "Gülşenī ḥażretleri, Dede ᶜÖmer-i Rūşenī ḳuddise sırruhunuñ maraz-ı mevtinde recā itdi ki "Sizüñ ḫıdmetüñüzde Tebrīz ve Ḫūy'da ḳarār ideyim mi? Emrüñüz nicedür?" Buyurdılarlar ki "Senüñ ḳarār-gāhuñ yāᶜlemullāh Mıṣr olacaḳdur ve türbe ve ḫānḳāhuñ ᶜālī yapılacaḳdur." Ol zamān taşavvurumda ḫānḳāh ve türbe bu şekl olacaġı nümāyān olmışdı, ammā ferāmūş itdüm idi. Ḥāliyā ẓāhirde ᶜayān oldı. Her gāh ki pīr bir maḥalde ḳarar itmek istese ol gördügüm şekl olmamaġın iḫtimāl virmezdüm. Bir kerre ḫod Ḳubbetü'l-Muṣṭafā'da ḳarārı muḳarrer itdi, faḳīre baḳup buyurdı ki "ᶜAlī Dede [537]﴿وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ﴾ Dede ᶜÖmer ḥażretlerinüñ işāreti ġayrı yiredür, ammā vaḳti var. Ḳaçan ᶜimāret olup benden şoñra cemāᶜatle oturup ḫāṭıruña geldükde ol maḥalde Dede ḥażretlerine duᶜā idüp ḫużżār-ı meclisle bize daḫı duᶜā idesiz" diyüp Fātiḥa oḳudılar. Duᶜācı Dede didi ki "İmdi şimdi çün ki ol ḳuvve-i fāᶜiliyyetümde olan

537 "Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez." Lokman, 31/34.

ile taṣavvurumda olan ṣūret ki ʿillet-i ġāiyyedür, ẓāhir oldı, cümle dervīşleri daʿvet idüp bir ʿaceb mufaṣṣal duʿā itdi ki ʿömrī bir duʿā-gūydan istimāʿ [205b] itmedüm. Baʿde'l-Fātiḥa türbeye girüp tekrār bir ʿaẓīm duʿā daḫı itdi. Baʿżı ḳardaşlar didiler ki türbeden āmīn āvāzını istimāʿ itdük.

Ḥāliyā sene-i işney ʿaşer baʿde'l-elfde (1012 / 1604) ḥacc içün Mıṣr'dan Kaʿbe-i mükerremeye giden İbrāhīm Beg'üñ babası ki Küçük Yūsuf Ḫalīfe dirler idi, pīrüñ niçe yıl kātib-i mekātibi olmışdur, bu faḳīre ḥikāyet eyledi ki "Rūm'dan taḥṣīl-i ʿilm-i ḥaḳāyıḳ içün Mıṣr'a geldüm. Ve bir ḳaç müşkilüm vardı, Rūm'da olan eger ʿulemāya ve eger meşāyıḫa ʿarż itdüm, tesellī virmediler. Bu niyyeti itdüm ki her kim bu müşkilātumı ḥall ide, añа ḳul olup ölince ḫıdmet idem. Biri bu idi ki ẓāt nice maḥcūb olur? Ve biri Şeyḫ Muḥyiddīn-i ʿArabī Firʿavn ḥaḳḳında itdügi taḥḳīḳāt niçündür? Ve niçe bunuñ gibi müşkilāt ve tedḳīḳātum vardı. Çün Mıṣr'da Gülşenī'nüñ zāviyesi öñine geldüm, şevḳle ẓikr āvāzı geldi. Vāfir fuḳarā gördüm: cümle Rūmīler. Pes zāviyeye çıḳdum. Yüzden ziyāde fuḳarā ve niçe niçe erbāb-ı ṣūret ve ümerā cümle ʿışḳ u ẓevḳle muttaṣıf kimi semāʿ ider, kimi murāḳıb istimāʿ ider. Çün ẓikr tamām oldı, ḥāfıẓ olan Ḳurʾān-ı ʿaẓīmden sūre-i Ḥaşr āḫırını oḳudı. Çün ﴿لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَي جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾[538] didi, bañа bir fikr-i ʿacīb müstevlī oldı ki kendümi maḥv idüp tamām ʿilm oldum. Çün esmāyı oḳuyup ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾[539] didi, ol [206a] esmānuñ her birinde bir tecellī buldum ki āḫerde nümāyān olmadı. Pes şeyḫ murāḳabeden başın ḳaldurup hemān eyitdi: "Ḥaḳ ẓāhirdür, maḥcūb olmaz ki esmā ve ṣıfatı nūrdur ve nūr ḥicāb degildür." Ammā eger ẓāt mā-verā-yı esmā ve ṣıfatdan ẓāhir olmasa eşyā mütelāşī olurlardı!" diyicek evvelki şübhem gitdi, şeyḫüñ bendeligini muḳarrer itdüm. Çün meclis āḫır oldı, bir niçe kimesne

538 "Eğer biz bu Kurʾān'ı bir dağa indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olmuş görürdün. İşte misaller! Biz onları insanlara düşünsünler diye veriyoruz." Haşr, 59/21.

539 "O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." Haşr, 59/24.

ināḇet itdi, ben daḫı beyʿat itdüm. Ḳulaġuma buyurdı ki "Firʿavn-ı bāṭını müsülmān itdüñ; firʿavn-ı ẓāhiri daḫı müsülmān bil." Pes bu keşflerden ṣoñra velāyetine şübhe ḳalmadı. Her gün ḳalble bir niçe şübhe ʿarż iderdüm, meclisde eşnā-yı naṣīḥatde ḥall iderdi. Bir gün ḳalbüme üç suʾāl geldi, üçini daḫı refʿ itdi. Ke-ennehu ben elfāẓla tekellüm iderdüm ki eyle cevāb virür idi. Āḫır didi ki "Yūsuf iken Sinān olma. Dervīş oldur ki ẓāhiren ve bāṭınen suʾāl itmeye ki suʾāl ḥarāmdur." Meclisden ṣoñra Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī bańa eyitdi: "Efendinüñ feyżi ʿāmm iken sen niçün ḳalble teveccüh idüp niçe gündür kendüne maḫṣūṣ meşġūl itdüñ? Āḫır ismüñi daḫı taʿyīn itdi. Bir daḫı suʾāl-i bāṭını itme ki ṭarīḳden dūr olursun!" Pes bańa ḫavf ṭārī oldı, meclise gelmege iḳdām itmez oldum. Bir gün Gülşenī ḥażretleri maḫdūmları meẕkūr Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī'ye buyurmışlar ki "Bir dervīş baʿżı ḫāṭıra ile gelürdi, niçe oldı? Gelsün, bizüm baʿżı [206b] kitābetümüz itsün." Ḥicābı benden refʿ eyledi."

Yūsuf Ḫalīfe'nüñ menāḳıbı çoḳdur, vaḳt taḥammül itmez. Tā Şeyḫ ʿAlī zamānına ḳaldı. Bir cumʿa gün Müʾeyyediyye'den zāviyeye gelüp dervīşler ile ol ḳadar semāʿ itdi ki ikindi oldı. Ol pīrlik ile cümlesini yordı. Ol kimesnenüñ ki muḥyīsi Ḥayy u Ḳayyūm ola, ańa kelāl ve melāl gelmez.

Nitekim bu faḳīr elḥamdülillāh yetmiş yedi yaşuma girdüm, ḳuvvetüm evvelkīden ziyāde oldı. Ümīd-vārem ki dār-ı āḫirete gitmege iḳtidār gelmiş ola ki cümle Mışr ehline taʿaccüb gelmişdür ki her leyle-i sebt İmām Şafiʿī rażıyallāhu ʿanhu ravżasında vużū-yı ʿaṣr ile ṣabāḥı ve işrāḳı ḳılup bir celse üzere olmaḳ müyesser oldı. Bunı ẕikrden murādum şükrdür, ḫilāfı mülāḥaẓa olınmaya.

Bu daḫı aġrebdür ki bu sene işnā ʿaşer baʿde'l-elf recebinüñ evāyilinde (1012 / Aralık 1603) zāviyede mevlid itdüm. Bī-iḫtiyār ol ḳadar semāʿ itmişem ki cümle ʿāleme taʿaccüb geldi, ḥattā faḳīre bile ʿaceb geldi; henüz mestem, tahrīren fīhī.

Merḥūm efendi daḫı yetmiş yedi yaşında iken temcīd zamānında tekyeye gelüp seccāde üzere oturup tā işrāḳı ve żuḥāyı ḳılınca namāzdan

ġayrı ḥareket itmezlerdi. Ḳuvvetlerine ḥasret iderdüm. Elḥamdülillāh baña daḫı müyesser oldı. Ammā evde ve zāviyede olan elṭāfumı beyān itmek olmaz, egerçi dinilmişdür.

Ḥāfıẓ: Vāᶜiẓān k'īn cilve der-mihrāb u minber mīkunend
Çun be-ḫalvet mīrevend ān kār-i dīger mīkunend[540]

Sene şelāṯ ᶜaşer baᶜde'l-elfde (1013 / 1605-06) ḫod bir erbaᶜīnden.

Ṭarīḳ-ı Ḥaḳ'da Ṣādıḳ Şeyḫ ᶜĀşıḳ Edirne'de sene şelāṯ [207a] ve sittīn ve tisᶜi-miᶜede (963 / 1555-56) bu faḳīre ḥikāyet itdi ki "Pīr ḥażretleri sene ṯemān ve ṯelāṯīn ve tisᶜi-miᵓe ẕilḳaᶜdesinüñ evvelinden (938 / Haziran 1532) iki günde bir cüzᵓī nesne yiyüp her gice ṣabāḥa degin iḥyā iderdi, ekṯeriyyā ḳıyām üzere olurdı."

Çün sene erbaᶜīnüñ ramażānı oldı, Mıṣr'da bir ṭāᶜūn oldı ki herkes ismini ve maḥallesini ve ābā ve ecdād ve resmini bir kāġıda yazup başlarında götürürlerdi ki bir yirde fecᵓeten intiḳāl itse maḥallesine intiḳāl ideler. Pes ekābir-i meşāyıḫ ve ᶜulemā ve ekābir ve ümerā cemᶜ olup şeyḫe gelüp duᶜā istediler. Pīr her çend ki istiᶜfā itdi, daḫı ziyāde iḳdām itdiler ki "Cümlemüz Ḳarāfe üzere Cebel-i Muḳaṭṭam'a çıḳup üç kerre duᶜā itdük, defᶜ olmadı, ḥāṣılı kaᶜbe-i ḫācāta geldük, elbette duᶜā eyleñ!" diyü iḳdām itdiler. Şeyḫ bu beytleri oḳudı.

Meṯnevī: Z'evliyā ehl-i duᶜā ḫod dīgerend
Gāh hemī dūzend u gāhī mīderend[541]

Ḳavm-i dīger mīşināsem z'evliyā
Ki dehānşān beste bāṣed ez-duᶜā[542]

Neṯr: Ve buyurdı ki "Vükelāullāh āḫerdür, bizüm daḫlumuz yoḳdur, ammā yarın ᶜīddür ve baᶜdehu sitte-i ᶜīddür. Ṣāmin-i ᶜīdde gelüñ,

---

540 Vaizler mihrap ve minberde bu cilveyi ederler, ama halvette başka iş işlerler.

541 Veliler için dua ehli başkadır. Onlar kimi zaman dikerken kimi zaman yırtarlar. *Mesnevī*, 3: 1879.

542 Veliler içinde bir kesim daha tanırım ki ağızları duaya kapalıdır. *Mesnevī*, 3: 1880.

cevābın aluñ." Pes Gülşenī nevverallāhu merḳadehu's-seniyye yevm-i ᶜīd ifṭār itdükden ṣoñra bir nesne ekl itmeyüp ᶜīdüñ sekizinde vaᶜde muḳteżāsınca cümle eşrāf zāviyeye gelüp şeyḫe ᶜarż-ı ḥāl itdiler ki Mışr ḫalḳı fenāya vardı, meger sizüñ vāsıṭañuz ile ḥākim-i ilāhīden bir dermān ola diyü ḫayli tażarruᶜ itdiler. Şeyḫ ḥażretleri ayaġ üzere ḳalḳup bir ᶜaẓīm duᶜā itdi ve duᶜā zımnında cümle aḥbāba vedāᶜ idüp dünyāya be-dürūd [207b] ḳılup "Benüm rūḥum cümleñüze fidā ve ᶜıvaż olsun" diyüp Fātiḥa oḳudılar. Pes ḫalḳ taᶜaccüb idüp perīşān oldılar. Ol gice ṣabāḥa degin kendiler bir ḫatm itdiler. Ṣabāḥ baᶜde'l-evrād ve'l-işrāḳ ve'ż-żuḥā dervīşlere irşād ve naṣīḥat itmegin ṣafāyla ẕikr ü semāᶜ oldı. Çün ẓuhrı edā itdiler, ḳıbleye müteveccih olup sākin oturdılar. Çün ᶜaṣr namāzında ḳāyimen imāma iḳtidā eylediler, ikinci rekᶜatda ḳıyāma ḳādir olmayup bāḳīsini ḳāᶜiden ḳıldılar. Baᶜde'ṣ-ṣalāt giryān olup eyitdiler: "Ey nefs, niçün rām olmazsın ve ey beden niçün ḳıyām ḳılmazsın? Bu gice maḳberede ne cevāb virürem?" Pes muttaṣıl şehādeteyne meşġūl oldılar. Baᶜdehu Allāh Allāh diyüp ṣoñra bir kerre ḫiffetle hū diyüp teslīm-i rūḥ itdiler, ḳaddesellāhu rūḥehu'l-ᶜaẓīm ve nezzehe sırrahu'l-kerīm.

İki sāᶜat ᶜaṣrdan ṣoñra vāḳiᶜ oldı. Fevtinden bir sāᶜatden evvel yüz on dört yaşında olan pīr ayaġ üzere namāz ḳılamaduġı içün girye eyleye! Yā ḳuvveti olanlar ᶜibādet-i Ḥaḳ'da tekāsül itseler ḫālleri nice olur, āh mine'l-ġafleti!

Naẓm:

Gel imdi saña lāyıḳ mıdur ey yār
Vücūduñda senüñ ḥükm ide aġyār

Tekāsül idesin ḫıdmette her gāh
Ḳanı şerm ü ḥayā vü ḫaşyetullāh

Gel ehlullāha bārī inḳıyād it
Ṣaḳın inkār ḳılma iᶜtiḳād it

Ḳılalar çün ki anlar saña himmet
İki ᶜālemde bulasın saᶜādet

Neşr: Çün ki merḥūm ve maġfūr pīr-i maᶜnevī Ḥażret-i Gülşenī ᶜaleyhi raḥmetullāhi'l-Ġanī [208a] ve ḳaddese rūḥahu's-seniyy, Cenāb-ı Vehhāb'a şitāb itdi, aḥbāb bī-ḥadd ü ḥisāb tārīḫler ve merşiyeler iktāb itdi, cümleden ᶜĀrifī Ḥüseyn Efendi ki ol firāḳla ehl-i dünyāyla ālūde olup İstanbul'da beytü'l-māl emīni ve baᶜżı yirlere defterdār olmışdur, bu tārīḫ anuñdur ki türbe-i şerīf ḳapusı üzere yazılmışdur.

Tārīḫ:
Kerd riḥlet ez-gulistān-i fenā
Gülşenī yaᶜnī Şeyḫ İbrāhīm[543]

Zed ḳadem der-nişīmen-i lāhūt
Geşt mihmān be-ḫānḳāh-i Ḳadīm[544]

Guft hātif zi-ser-i ū tārīh
Māte ḳuṭbu'z-zamān İbrāhīm[545]

Toḳuz yüz ḳırḳ şevvālinüñ ṭoḳuzunda ᶜasrdan iki sāᶜat şoñra intiḳāl itdi, ḳaddesellāhu sırrahu'l-ᶜazīz. Ammā merşiye ve tevārīḫ yazılsa çoḳ olur. Uṣūlī Ḫalīfe'nüñ merşiyesinden bu iki bendi iḫtiyār itdük:

(Naẓm):
Yazıḳ degil mi niçe bir ey devr-i kīne-dār
Derd ü ġamıla aġladasın bizi zār zār

Bir dem dıraḫt-ı ᶜömrüme ber virmedüñ velī
İtdüñ doyınca cevr ü cefāyıla seng-sār

Yaş nice dökmeyem k'elem-i rūzgārdan
Çeşm-i ümīd ü dīde-i baḫtum ṭolu ġubār

Ḫālüm ḫarāb ü dīde pür-āb u ciger kebāb
Dil bī-ḳarār u şīşe-i ḫāṭırda inkisār

Bāg-ı zamānede yüze gülmez gül-i murād
Ḫār-ı belāda olsa benüm gibi ṣad-hezār

543 Gülşenī yani Şeyh İbrahim yokluk bahçesinden göç etti.
544 Hak menziline ayak bastı, Hak dergāhına konuk oldu.
545 Gayb sesi onun başı için tarih dedi: "Zamanın kutbu İbrahim öldü."

Bu mülk içinde bir kişi kāmını bulmadı
Ger şāh-ı kām-bīn ü eger mīr-i kām-kār

Derdā ki seng-i ḥādiṣe-i rūzgārdan
Āyīne-i Sikender'e irişdi inkisār

Beytü'l-ḥazendedür ḳamu Yaʿḳūb gibi ḫalḳ
Ḳapdı meger ki Yūsuf'ı bu gürg-i cān-şikār

Yirden şu deñlü çıḳdı [208b] göge dūd-ı āh kim
Ebr oldı gökden ehl-i zemīnī üzere nār-bār

Ol āfitāb ḳara yire girdi mi ʿaceb
Yā ḳabr-i tenge şıġdı mı deryā-yı bī-kenār

Ḳavlinde ṣādıḳ idi ve ṣıddīḳ-i vaḳt idi
Oldı meger ki Aḥmed-i muḫtāra yār-i ġār

Ḳıldı ḳabā libās-ı ḥayātını bildi kim
ʿĀrif ḳatında ʿār olur esbāb-ı müsteʿār

Enfās-ı ḳutb-ı dāyire-i lācverd idi
Min baʿd ola mı yaʿnī felek kārı üstüvār

Ey ḫāk-i rū-siyāh ḳanı Gülşenī ḳanı
Ol maʿrifet güherlerinüñ maʿdeni ḳanı

Dīger: Mülk-i fenāda himmetile şeh-nişāndı
Ol bī-nişānı bilmedi kimse ne şān idi

Aḳrānı yoḳ güneş gibi meşhūr-ı ʿaṣr idi
Bu ḳarn içinde ḥāṣılı ṣāḥib-ḳırān idi

Derc itmişidi noḳta-i vāḥidde ʿālemi
Sırr-ı ḳulūba ʿārif idi nükte-dān idi

Cümle muḥīṭ ü merkeze dek feyż-baḫş idi
Ẕātı ki ḳuṭb-ı dāyire-i kun fe kān idi

Kevn ü mekānı dutmışıdı cünd-i himmeti
Kendi egerçi pādişeh-i lā-mekān idi

Anuñ vücūd-ı pāki ki cānıdı cümleten
Eşyā içinde cān gibi hükmi revān idi

Ger söze gelse cümle maʿānī-i ḥaḳ idi
Ḳavli bedīʿ ve manṭıḳı muʿciz-beyān idi

Vüsʿatde baḥr-i ḳulzümi şaymazdı ḳatreye
Deryā-dil idi ve dili gevher-feşān idi

Īşār iderdi ẓāhir ü bāṭın güherlerin
Dest ü dili ki māyede baḥr ü kān idi

Rūḥı hümā gibi yire inmezdi bir nefes
Cismi riyāżetile hemān üstüḫᵛān idi

Ḫāk üzre cismi sāye gibi seyr iderdi līk
Gün gibi cānı ṭāyir-i heft āsmān idi

Yirde gezerdi sāyesi cismi şanurdı il
Simurġ-ı rūḥı ṭāyir-i ḳuds-āşiyān idi [209a]

Ol bir hümā idi ki Uşūlī ḳulı daḫı
İḳbāli sāyesinde şeh-i kām-rān idi

Yā Rab ẓalām-ı ḥaşrde nūrı delīl ola
Hem ehl-i faḳr farḳına ẓıllı ẓalīl ola

ʿ**Acībe:** Ḳapucı İlāhī Muṣliḥuddīn Ḫalīfe Mekke'de faḳīre ḥikāyet itdi ki "Ḳosṭanṭiniyye'de Pādişāh Sulṭān Süleymān'uñ maḳbūl ḳapucılarından idüm. Öyle namāzını Ayāṣūfīyye'de ḳıldum. Murāḳabede ḫᵛāb ġalebe itdi. Vāḳıʿada yeşil ḳuşlar gördüm, ʿaceb laṭīf heyʾetleri var, ḳıble ṭarafına uçup şimşek gibi giderler. Ṣoñra birisi bir maḥbūb insān ṣūretinde baña gülerek naẓar itdi, bir miḳdār ṭurdı. Ben eyitdüm: "Ḳanda gidersiz?" Eyitdi: Mışr'a sükker yimege giderüz." Pes mütenebbih oldum. Çün dīvāna vardum, beni pādişāh ṭarafından bir maşlaḥata Mışr

paşasına gönderdiler. Çün Mıṣr'a geldüm, ol maṣlaḥatı bitürdüm, öyle namāzını Müʾeyyediyye Cāmiʿi'nde ḳıldum. Baʿdehu vāfir Rūmī dervīşler gördüm. Cemʿ olup baʿde'l-evrād vāfir ẕikr ü semāʿ itdiler. Baʿdehu bir pīr mübārek aġzını açup ḫaḳāyıḳ beẕline başladı, aġzından sükkerī ḥelvālar çıḳar idi. Ol Rūm'da gördügüm yeşil ḳuşlar ḥāżır olup şeyḫüñ aġzından çıḳan ḥaleviyyātı yirler idi. Bī-iḫtiyār münceẕib oldum. Bī-ḫod olup düşmişem. Ol zamān kendümi buldum ki şeyḫ elüme yapışup tevbe virür idi. Pādişāh-ı ẓāhir ḳapucılıġından teraḳḳī idüp sulṭān-ı bāṭın dergāhında derbān oldum, ḥāliyā Kaʿbe'de sulṭān oldum" diyü buyurdı.

Rivāyet: [209b] Yine Kaʿbe'de Muʿallā Tekyesi ṣāḥibi olan Şeyḫ Ferhād ki Gülşenī ḳuddise sırruhu's-seniyy Deli Göñül diyü ḫiṭāb iderdi, ʿuṣṣāḳ-ı ilāhīden idi, bu faḳīre ḥikāyet itdi ki "Ben Mıṣr'da Ḳarāfe'de eglendüm, öyle ile ikindi irşādında ḥāżır olmadum. Gördüm ki vāḳıʿada iki barmaġumı mücrim diyü kesmişler. Çün ṣabāḥ irşādında Gülşenī[546] ﴿لَقَدْ صَدَقَ اللهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ﴾ āyetini tefsīr itdi, münāsebetle baʿżı vāḳıʿa taʿbīr itdi. Ḫāṭıruma geldi ki ne olaydı benüm vāḳıʿamı daḫı taʿbīr ideydi, hemān buyurdı ki "Bir kimesne vāḳıʿasında görse eli ḳaṭʿ olmış, ʿadem-i iḳtidāra işāretdür. Ammā eger iki barmaġın keserler ise, iki ḫayr u saʿādetden maḥrūm olmaġa işāretdür! diyüp faḳīre naẕar itdi.

Gülşenī ḳuddise sırruhu's-seniyy henüz Müʾeyyediyye'de olur iken beni çaġırup eyitdi ki "Ṭaşrada ḳırba ḳırba ḳırba diyüp feryād iden kimdür?" Faḳīr dinledüm, bir dervīş ẕikr ider idi. Eyitdüm: "Sulṭānum, benüm ḳulaġuma bir dervīşden ancaḳ ẕikr āvāzı gelür." Yine Gülşenī buyurdı ki "Ḫayr, ḳırba ḳırba diyü feryād ider!" Pes ṭaşra çıḳup Saḳḳā Küçük Ḥācī'yı gördüm ki ẕikr ider. Eyitdüm: "Dervīş, efendinüñ ḳulaġına senüñ ẕikrüñ āvāzı ḳırba ḳırba gelmiş, bāʿiṣ nedür, Gülşenī'ye cevāb vir" didüm. Ve dervīş giryeye başladı ve eyitdi ki "Ḥācılaruñ bunda ḳırbaları var idi. Bir māl-dār ḥācınuñ bir ḳırbasını icāzetsiz aldum" diyüp giryān giryān [210a] içerü girüp pīrüñ ayaġına düşüp tekrār tevbe itdi. Ṭaşra çıḳup ḳırbayı ṣāḥibine teslīm itdi. Ḳırba ṣāḥibi ve bir niçe ḥācī daḫı tevbe itdiler."

546 "Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı." Fetih, 48/27.

ᶜ**Acībe:** Gülşenī ḳuddise sırruhu'ş-seniyy ile Sulṭān Ġūrī meclisinde müftīler ile[547] ﴿إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ﴾ āyetini taḥḳīḳ ider iken şeyḫe bir ḥāl ḥāṣıl olup āvāzını bülend ider ve eydür ki "İnsān-ı kāmil ᶜālem-i kübrādur; cihān ki ᶜālem-i ṣuġrādur, anda teᵓṯīr ider" diyicek birisi "lā nusellim"[548] dir. Şeyḫe bir ᶜaẓīm ḥāl daḫı ḥāṣıl olup lerzeler ider. Ol müftī taḳlīd ẓann idüp ḫande ider. Nāgāh bir ᶜaẓīm zelzele olur. Sulṭān ve kim varsa ḳıyāmet ḳopdı ṣanup istiġfāra meşġūl olurlar. Şeyḫ Bulḳīnī'nüñ üzerine bir raf düşer. Üzerinde çīnī çanaḳlar varmış, Şeyḫ Bulḳīnī üzerinde ḳırılur. Cümlesi ḥayrete varur. Şeyḫ Bulḳīnī merḥūm Gülşenī ḳuddise sırruhu'ş-seniyyunuñ elin öpüp istiġfār ider. Bundan evvel dervīşlerüñ semāᶜına inkārla fetvā virmiş imiş. Gülşenī ḥażretleri eydür ki "Yā Mevlānā, fuḳarā gerçi ḥavl-i ᶜarşda ḥāffīn olanlaruñ maẓharudur, ammā dünyā insān-ı kāmil içün ḫalḳ olmaġın anlaruñ maẓharıdur." Pes Şeyḫ Bulḳīnī ve sāyir meşāyıḫ ve müftīler min baᶜd şeyḫüñ aḥvāline inkār itmeyüp semāᶜınuñ cevāzına fetvālar virdiler. Ol fetvā ḫaṭları ile el-ān Gülşenī ḥażretlerinüñ türbe-i şerīfinde maḥfūẓdur, raḥmetullāhi ᶜaleyhim ecmaᶜīn.

Nitekim sene erbaᶜ ve sebᶜīn [210b] ve ṣemāni-miᵓede (874 / 1469-70) ᶜulemā-yı Mışr mā-beyninde ᶜārif billāh ve ᶜāşıḳ-ı āgāh Şeyḫ ᶜÖmer ibn Fārıż raẓıyallāhu ᶜanhu emrinde iḫtilāf vāḳiᶜ oldı ki baᶜżı mutaᶜaṣṣıbīn cehāletiyle ve baᶜżı mütecāhilīn ġarāżıyla ki şeyḫüñ baᶜżı ḳaṣāyidinde ittiḥād ve ḥulūle nisbet baᶜżı kec-fehmlik iẓhār idüp ḫayli nā-şāyeste isnādat itdiler, nitekim Mütenebbī dimişdür.

Naẓm:

Ve kem min ᶜāᵓibin ḳavlen ṣaḥīḥan
Ve āfetuhu mine'l-fehmi's-seḳīmi
Ve lākin teᵓḫuẓu'l-eẕhānu minhu
ᶜAlā-ḳadri'l-ḳarāᵓiḥi ve'l-fuhūmi[549]

---

547 "Çünkü kıyamet sarsıntısı çok büyük bir şeydir." Hac, 1/22.

548 "Kabul etmiyoruz."

549 Doğru bir sözde kusur sayan niceleri var. Onların āfeti kusurlu anlayışlarıdır. Zihinler sözden nasibini alır. Sadece tabiatı ve anlayışı oranında.

Neṯr: Ehl-i ġarażuñ reʾīsi ve mutaʿaṣṣıblaruñ birisi münkir-i Şeyḫ-i Ekber, Burhāneddīn Biḳāʿī'dür ve Ḳāżī-i ḳużāt Muḥibbuddīn İbnu'ş-Şıḥne ve oġlı ʿAbdulberr ve Nureddīn-i Maḥallī ve Ḳāżī-i ḳużāt ʿİzzeddīn el-Maḥallī ve bu ʿilmde bir niçe ḳalīlü'l-fühūm ve ʿadīmu'l-ʿulūm daḫı tābiʿ olup niçe türrehāt söyleyüp ḳuṣūr-ı fehmlerinden ve ḥacb-ı ḳalblerinden cürʿet itdiler. Ammā muʿteḳidīn ve vāṣilīnden Şeyḫ Muḥyiddīn el-Kāfiyeci el-Ḥanefī ve Şeyḫ Ḳāsım ibn Ḳutluboġa el-Ḥanefī ve Şeyḫ Bedreddin ibn el-Ġars ve Şeyḫ Necmeddīn, Yaḥyā bin Ḥicce ve baʿdehu Şeyḫ Celālüddīn eṣ-Ṣuyūtī ve Şeyḫ Zekeriyyā el-Enṣārī ve Tāceddīn bin Şeref ki maḥabbet ile mevṣūf ve meveddet-i ehl-i ḥaḳḳıla meʾlūf olmışlardur. Ammā ehl-i ġaraż muḳteżālarınca fetvā viricek Şeyḫ Muḥyiddīn-i Kāfiyeci redd idüp aḥsen-i vechile Şeyḫ İbn Fārıż'ı medḥ itmişdür ki cümlesi inṣāf itmişdür. Ve Celālüddīn el-Suyūtī bir laṭīf kitāb telīf itdi ve *Ḳamʿul-Muʿārıż fi'r-Reddi ʿan İbni'l-Fārıż* diyü nām virdi, nitekim Şeyḫ Muḥyiddīn-i ʿArabī ḥaḳḳında *Tenbīhu'l-Ġabiyyi fī Tebriyeti* [211a] *İbn ʿArabī* nām kitāb-ı müsteṭāb dimişdür. Ve Şeyḫ Bedrī bin Ġars bu ḫuṣūṣda bir kitāb-ı mufaṣṣal yazmışdur ki muteriżleri redd ve ʿadīmü'l-fehmleri ol ḥarīme girmekden sedd itmişdür. Ve ʿulemā-yı mütebaḥḥirīnden bir fāżıl bir kitāb-ı kāfī ve bir risāle-i şāfī taḥrīr idüp *Diryāḳu'l-Efāʿī fi'r-Reddi ʿale'l-Biḳāʿī* diyü nām virmişdür. Baʿdehu İbn Şıḥne, Biḳāʿī ve ġayrıyı niçe vechile hicvler itmişlerdür, şöyle ki ʿulemā ve sāyiri yazup baʿżı manẓūr olacaḳ yirlerde yapışdurdılar. Cümleden Şihābī-yi Manṣūrī, Biḳāʿī hicvinde dir ki.

Şiʿr: İnne'l-Biḳāʿiyye bi-mā ḳad ḳālehu muṭalebu
Lā taḥsebūhu sālimen fe-ḳalbuhu yuʿāḳabu[550]

Neṯr: Ve bir mufaṣṣal ḳaṣīdesindendür.

Naẓm: Beyne'l-Biḳāʾiyyi ve beyne't-Tāci min şerefin
Mā beyne muʿtereki'l-aḥdāḳi ve'l-muheci

550 el-Biḳāʿī söylediklerinden sorumludur. Onu masum sanmayın, kalbi cezalandırılmalıdır. (Arapça بقاعي kelimesi sondan başa okunduğunda يعاقب kelimesi ortaya çıkar. Şair ikinci mısrada kinaye yapmıştır).

Yeḳūlu men ṣaḥḥa fīhi sehmu ṣāḥibihi
Ene'l-ḳatīlu bilā iṯmin ve lā ḥareci
Kilāhumā muddeᶜin ḫavḍan bi-fikretihi
Fī kulli maᶜnan laṭīfin rāʾiḳin behici
Yeḳūlu hāẕā li-hāẕā gayre mukterişin
Daᶜ ᶜanke levmī ve ᶜicce ᶜan nuṣḥike's-semici
Mā-ẕā tekūlu ve lī fi'ş-şerᶜi ecvibetun
ᶜAnnī tekūmu bihā ᶜinde'l-hevā ḥuceci
Daᶜi't-taᶜāruẓa lā teşher bevātirehu
Fe-kem emātet ve aḥyet fīhi min behici
Fe-lev selekte sebīli kunte muttebiᶜan
Evfā muḥibbin bi-mā yurżīke mubtehici
Lev selleme'l-muḳtedī li'l-muhtedī levmen
Kavlu'l-mubeşşiri baᶜde'l-yeʾsi bi'l-feraḥi
Fe-men yekun minhā fe-ᶜuṣbetuhu
Hum ehlu Bedrin lā yaḫşevne min ḥareci[551]

Neṯr: Ve niçeler İbn Fārıż medḥinde dimişlerdür. Cümleden.

Naẓm: Cuz bi'l-Ḳarāfeti taḥte ẕeyli'l-ᶜĀriżi
Va'ḳreʾ es-selāmu ᶜaleyke ye'bne'l-Fāriżi [211b]
Ebrezte fī naẓmi's-sulūki ᶜacāʾibā
Ve keşefte ᶜan sirrin maṣūnin ġāmiżi

551 el-Biḳāᶜī ile et-Tāc arasındaki üstünlük gözün bebekleri ile canın damarları arasındaki gibidir. Birinin oku diğerine isabet edince isabet alan hemen şöyle der: Beni katletti suçsuz ve günahsız. Her ikisi de dalıp kendi fikrini ince, parlak ve alımlı bir şekilde ileri sürüyor. Biri diğerine, kayıtsızca şöyle diyor: Beni kınamayı bırak, sen kendi kaba nasihatlerine çağır. Sen ne diyorsun ki benim şeriate uygun cevaplarım var, gerektiğinde onları teyit eden delillerim var. Çekişmeyi bırak, keskin kılıçları sıyırmayı bırak. Nice mutlu kişiyi öldürmüş ve diriltmiştir. Benim yoluma tabi olursan, seni memnuniyetle hoşnut eden en yeterli dosta tabi olmuş olursun. Tabi olan kişi, mürşidi için kınamasını kabulllense keşke, müjdecinin sevinçli sözü, ümitsizlikten sonra gelir. Kim o yola dahil olursa onun grubu Bedr ehlidir, hiçbir sıkıntıdan korkmaz onlar.

Ve şeribte min baḥri'l-maḥabbeti ve'l-velā
Fe-revīte min baḥrin muḥīṭin fāʾiżi[552]

Neṯr: Ve Nāṣırī Meḥmed bin Ḳansu bunda dimişdür.

Naẓm (remel): Men ṣādiḳu ʿÖmeri'bni'l-Fāriḍi'l-ḥabr
Ellezī ḳaṣuret ʿan fehmi mā rāme'l-fiker
Lem yekun cūdun bihi(?) ilā cāhilin
Fe'rfuẓūhu ve terazzav ʿan ʿÖmer[553]

Neṯr: Ve İbn Şıḥne ḥaḳḳında baʿżılar dimişlerdür.

Naẓm (kāmil): Ye'bne'ş-Şiḥneti'l-Ḥanefiyyu fī
Kulli'l-ḳabāʾiḥi evḥadu'z-zamāni
Fī Miṣre ʿilme Ebī Ḥīfete teddeʿī
Cehlen ve ente [bi-]maʿdini'n-Nuʿmāni[554]

552 el-ʿĀriẓ eteklerinde el-Ḳarāfe'yi ziyaret et. Söyle: "es-Selāmu ʿaleyke ey İbnu'l-Fāriẓ". Sen "Naẓmu's-sulūk"ta (Tāʾiyye kasidesi)nde harikalar ortaya koydun. Gizli, kapalı sırrı keşfettin. Muhabbet ve dostluk deryasından içtin, taşkın bir ummandan kana kana.
İbnu'l-Fāriẓ'in torunu ʿAlī tarafından mezarına yazılan beyitlerdir. "Vaʾḳraʾ" yerine "Ve ḳul" şeklindedir. "Fe-revīte" yazmada "Fe-reveyte" şeklinde harekelenmiştir.

553 Kimdir, Bilge Ömer b. Fāriḍ'in dostu? Onun arzuladığına fikir sahipleri ulaşamadı. Cahillere cömertliği yoktu(?). Cahilden kaçının ve Ömer'e bağlanın. ("Men ṣādiḳu" "men ṣādeḳa" şeklinde mazi fiil olarak de okunabilir, bazı nüshalarda "men yuṣādiḳ" şeklinde görülmüş).

554 Ey İbnu'ş-Şiḥne el-Ḥanefī. Sen bütün kabahatlerde zamanın yeganesisin. Ebū Ḥanīfe ilmini iddia edersin. İddia ettiğin cehalettir ve sen en-Nuʿmān'ın madenindesin.

ONINCI TAḲALLÜB

İntiḳālinden Ṣoñra Ẓuhūr İden Envārı ve ᶜAyān Olan Āṯārı Beyānındadur

Çün rāżī vü marżī rūḥ-ı pāki rabbine rücūᶜ itdi, niçe āṯār ṭulūᶜ itdi. Evvelā intiḳāl itdügi sāᶜat bir bād-ı ṣarṣar peydā, baᶜdehu bir rīh-i ᶜāṣıf hüveydā oldı ki ḫalḳ ṭāᶜūn ḫavfını unudup ḳıyāmet hevline düşdiler. Ol ḥīnden Mıṣr'dan ṭāᶜūn mürtefiᶜ oldı ki şeyḫ rūḥını cümleye fidā itdi, nitekim Ḫayālī Efendi merḥūm fidā itdi ki maḥallinde beyān oldı ve nitekim İstanbul'da Şeyḫ Deli Şücāᶜ atla çārsūlarda ve baᶜżı aḥbāb evinde ḫalḳla vedāᶜ idüp ṭāᶜūn-ı ekber gitdi diyüp maṭᶜūn olup üç günden ṣoñra intiḳāl itdi. Ve Gülşenī ḥażretleri sırruhu ḳāᶜiden intiḳāl itmişdür, baᶜde'l-fevt uzadup yaturdılar, [212a] ammā şehādet barmaġını yumamadılar. Ve ol rīḥ Rūm'da ol sāᶜat olmışdur, nitekim Şücāᶜ Paşa naḳlinde gelür.

Cümle ḫulefā ve dervīşān defāᶜatle ḥikāyet itdiler ki çün Rumeyle'de ki sebīlü'l-müᵓminīndür, şeyḫüñ cenāzesi namāzına eger meşāyiḫ-ı ᶜiẓām ve eger ᶜulemā-yı kirām ve eger ümerā-yı fiḫām ve eger fuḳarā-yı nīk-encām cemᶜ oldılar, ol zamān ki münẓir muṣallā üzere çıḳup pīrüñ evṣāfını lisān-ı faṣīḥ-i ᶜArabī ile ẕikr eyleyüp böyle didi: "el-Vāṣilu ilā raḥmetillāhi eş-Şeyḫ İbrāhīmu'l-evvāh" didükde ol ḳadar āh u feryād ḳopdı ki cümle ṣaġīr u kebīr bir ḳaç derece ḥayretde ḳaldılar. Çün tābūtını ḳaldurdılar, erbāb-ı devlet-i ẓāhirenüñ elinden ḫulefā vü fuḳarā gücle aldılar. Barmaḳları üzere götürüp laḥm u şaḥmdan eṯer ḳalmayup hemān rūḥ-ı maḥż olmaġın hemān hümā-vār üstüḫᵛān-ı cismi daḫı havāya ṭayerān iderdi.

ᶜ**Acībe:** İntiḳāl itdügi gün Mentci Meḥmed Beg'üñ evinde bir serv aġacı yire düşer. İyi ᶜalāmet degildür diyü ṣāḥib-i ḫāne şeyḫe varup duᶜā temennāsına gider. Çün şeyḫi intiḳāl itmiş bulur, merḥūm Ḫayālī Efendi'ye servüñ düşdigini ᶜarż ider. Cümlesi taᶜaccüb iderler. Meger anlar tābūt yapmaġa serv aġacı aramaḳ içün ādemler göndermişler imiş. Çün

bege dirler ki “Biz serv aġacı bulmaġa ādem gönderdük, anuñ düşmesi bu vāḳıʿa içün vāḳiʿ olmışdur” diyicek bege tesellī gelüp fi’l-ḥāl varup taḫtalar itdürüp tabut [212b] idüp getürdi. Anuñla defn itdiler.

Ġarībe: Ġasl ider iken cismi hemān ʿaẓm-i şaġīr idi. Rāyiḥa-i ṭayyibe-i rūḥānīsi cümleye maʿlūm olup buḫūr rāyiḥasını bu nesīm-i cennete itmeñ diyü ʿūd ü ʿanber istiʿmāl itmediler.

Aġreb-i Ġarāyib: Çün maḫdūmları merḥūm Şeyḫ Ḫayālī raḥmetullāhi ʿaleyhi sene sebʿ ve sebʿīnde intiḳāl itdi, türbe-i şerīfeye bu faḳīr indürdüm. Pīrün intiḳālinden otuz yedi yıl ṣoñra idi. Çün türbeyi açduḳ, bir ʿaceb rūḥānī rāyiḥa-i ṭayyibe geldi ki cümle ḥużżār cennet rāyiḥasıdur diyü ḥükm itdiler. Çün aşaġa indüm, rāyiḥa müşted oldı. Gülşenī’nüñ cesed-i şerīfinden idügi maʿlūmum oldı. İstedüm ki bir miḳdār nesne alam. Ḫavfdan cürʾet itmedüm. Benümle mūm var idi, gördüm cesedi henüz kefenle melfūf olmış, ṭarāvetle ṭurur. Bańa bir ruʿb ḥāṣıl oldı. Taʿẓīm ile selām virdüm. Şöyle ḫāṭıra idindüm ki “ʿAleyke selāmullāhi yā ibnī!” didi. Pes taḥammül itmeyüp bī-iḫtiyār diz çökdüm. Elümde olan şemʿ münṭafī oldı. Benümle bile giren Mükāşif ʿAmmī Bilāl ki Şeyḫ ʿAlī’nüñ lālası idi, ol daḫı yuḳarı çıḳmış idi. Faḳīr tenhā ol iki meyyit-i zinde ile ḳaldum. Gerçi ʿaẓametlerinden vehm ṭārī olmaḳ isterdi, ammā ʿaḳl māniʿ oldı ki ol maḥalle şeyṭān girmez ki ol sulṭānlar maḥż-ı ʿışḳ idiler.

Naẓm: Fe-inne’l-vehme şeyṭānun recīmun
Ve inne’l-ʿaḳle sulṭānun muṭāʿun[555]

Neṯr: Gerçi bir sāʿat-i [213a] nücūmī miḳdārı içerüde ḳaldum. Ke-ennehu on beş yıl oldı ki evvelā şeyḫeynüñ muʿāmelesini ẕikr itsem ʿaḳl taḥammül itmez. Şāniyen ol ẓulmetde olan nūrı ẓuhūra çıḳarsam ʿayn-ı ʿaḳl ḫīre olur. Çün ol müddet gūr-ḫāne içre ḳaldum, tekrār Bilāl-i Mükāşif şemʿle girüp beni fısḳıyyeden çıḳardı. Çün türbenüñ bir kūşesinde ḳarār itdüm, İskender Paşa-zāde Aḥmed Paşa gelüp benden

555 Vehm kovulmuş şeytandır; akıl, itaat edilen sultandır.

baʿżı nesne suʾāl itdi. Umūr-ı berzaḫdan bī-iḫtiyār baʿżı nesne keşf itmegin merḥūm Şeyḫ ʿAlī-i Ṣafvetī ibn Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī yanuma gelüp bu beytleri oḳudı.

Meşnevī: Her ki-rā esrār-i kār āmūḫtend
Muhr kerdend u dehāneş dūḫtend[556]

Sirr-i ġayb ān-rā sezed āmūḫten
K'ū zi-guften leb tuvāned dūḫten[557]

Gūş-i ān kes nūşed esrār-i celāl
K'ū çu sūsen ṣad zebān uftād u lāl[558]

Neşr: Pes Aḥmed Paşa fehm idüp suʾālden fāriġ oldı, ben daḫı cevābdan sākit oldum. Ammā bī-iḫtiyār söylemek isterdüm ve ṣabr ile setr iderdüm. Pes otuz beş yıldır şimdi daḫı sükūt üzereyem. Ammā maʿlūm olsun ki "لَوْ كُشِفَ الْيَقِينُ مَا ازْدَدْتُ يَقِينًا"[559] muḳteżāsınca her ne ki ḳıyāmetden ve berzaḫdan muḫbir-i ṣādıḳ beyān eylemişdür: Evvelā bī-reyb ü şübhe ġaybda īmān ile ʿilme'l-yaḳīnde ṯābit eyle. Ṯāniyen mücāhede ile ʿayne'l-yaḳīnde müşāhede eyle. Ṯāliṯā her ḥālde, her zamānda dāyimā müşāhede eyle, ḥaḳḳe'l-yaḳīnde [213b] muḥaḳḳıḳ ol. İmdi bu merātib ḥāṣıl olmaz, illā devām-ı ẕikr ile lā ilāhe illallāh Allāh hū. Bunlara maẓhar olana ḫilāfet cāyizdür. Gerçi merātib-i esmāya nihāyet yoḳdur, ammā Ḫalvetiyye on iki ile iktifā eylemişlerdür ki on iki nihāyet-i aʿdāddur.

Naẓm: Bu isimlerdür uṣūli ḫalvetüñ
Bunlara maẓhar ḳılur dehre himem

556 Kime işin sırrını öğrettilerse ağzını mühürleyip dikmişlerdir. *Mesnevī*, 5: 2240.
557 Gayb sırrını öğrenmeye ancak ağzını kapalı tutabilen layıktır. *Mesnevī*, 3: 3386.
558 Yüce sırları ancak zambak gibi yüz dili olup da suskun kalanın kulağı duyabilir. *Mesnevī*, 3: 21.
559 "Yakīn açığa çıksaydı dahi yakīnim yine artmazdı." *Letāʾifu'l-İşārāt*, 1/58; *Tefsīru'r-Rāzī*, 31/81; *Hilyetu'l-Evliyāʾ*, 10/202,لو كشف الغطاء مازددت يقينا şeklinde.

Lā ilāhe illa Allāh u Allāhu hū
Ḥaḳḳ u Ḥay Ḳayyūm u Ḳahhār oldı hem

Daḫı Vehhāb'ile Fettāḥ ey piser
Vāḥid ü Eḥad u Ṣamed'dür bīş ü kem

Maᶜlūm ola ki İskender Ḫalīfe Mışr'da didi ve ᶜĀşıḳ Ḫalīfe Edirne'de faḳīre ḥikāyet itdiler ki "Gülşenī ḳuddise sırruhu's-seniyy intiḳāl idüp türbede defn oldı, dervīşlerden on beş miḳdārı mecẕūb dīvāneler "Şeyḫ niçe bir ḫalvetde olur, çıḳsun!" diyü iḳdām iderlerdi. Her çend "İntiḳāl itdi, defn itdük" dir idük, ḳabūl itmeyüp pīr yimekden içmekden ḳalup hemān rūḥ olmışdı, niçe ölür?" diyü bize istihzā iderlerdi. On günden ṣoñra bir gün furṣat bulurlar, türbeye girüp fısḳıyye ḳazmaġa başlarlar ki şeyḫ bizden ḳaçup gizlenüp ᶜuzlet iḫtiyār itmişdür diyüp hücūm iderler.

Türbe-dār Seydī Beg ki faḳīr türbe-dār olduġum vaḳt daḫı şerīküm olup ṣıḥḥatda idi ki niçe menāḳıbı taḥrīr olmışdur, bunı daḫı taḳrīr itmişdi. Varup Ḫayālī Efendi merḥūma ve sāyire dīvānelerüñ hücūmı ve iḳdāmını beyān ider. Dervīşler ḥücrelerinden çıḳup dīvāneleri menᶜ [214a] iderler ve dirler ki ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ﴾[560] degil midür?" ᶜUryān Meḥmed Dede ilerü gelüp dir ki "Belī nefs ẕāyiḳa-i mevtdür. Ol rūḥ olmış idi, rūḥa mevt ṭārī olmaz!" Efendi merḥūm dir ki "Beden muẓmaḥill olur ki: ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ﴾[561] naṣṣını bilmez misiz?"

Naẓm: Fe-inne'l-menāyā ḳad aṣābet Muḥammedā
Fe-lev kāne fi'd-dunyā ḫulūdun li-sākinin
Le-kāne resūlullāhi fīhā muḫalledā[562]

Neṯr: degil midür? Ḥażret-i Server intiḳālinde olan nizāᶜı ferāmūş itdünüz mi? Varuñ ṭarīḳat icrāsına meşġūl oluñ, yoḫsa ṭarīḳat lāzım geldi diyicek cümlesi pirüñ ölmesini muḳarrer bilüp bir feryād ve fiġanla

560 "Her canlı ölümü tadacaktır." Al-i imrān, 3/185.
561 "(Ey Muhammed!) Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir." Zümer, 39/30.
562 Ecel Hz.Muhammed'e (sav) de isabet etti. Bir dünya sakini için ebediyet olmuş olsaydı, dünyada Allah'ın resulu ebedi olurdu

çārşū bāzāra āvāre oldılar ki Mışrlı bu ḥāli görüp ᶜacabā fuḳarāya yine ne oldı diyüp şorup bildükde kimi ḥayretle taᶜaccüb idüp kimi istibᶜādla istihzā ḳıldı.

ᶜUryān Meḥmed Dede'den şordum ki "Size ne ḥālet oldı?" Buyurdı ki "Çün pīr öldi didiler, bir ḥayret ṭārī oldı. Bī-hūş ol müddetde gezdüm. Şeyḫi görmek iştiyāḳı ġalebe idüp vaḳaᶜa mā vaḳaᶜa. Çün Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī bize tesellī virdi, ᶜālem-i ᶜaḳla nüzūl idüp mevtini taḥḳīḳ bilicek feryād eyledük."

Maᶜlūm ola ki çün Gülşenī ḳuddise sırruhu intiḳāl itdi, mürşid-i erbāb-ı ᶜirfān ve mürebbī-i aṣḥāb-ı ityān, maẓhar-ı füyūżāt-ı Ġanī Şeyḫ Aḥmed-i Ḫayālī ibn Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī nevverallāhu rūḥahu's-seniyye yedi gün ḫalvet itdi. Baᶜdehu maḳām-ı irşādda oturup cemīᶜisini tefriḳadan vaḥdete daᶜvet itdi. Pes [214b] eger ḫulefā ve eger dervīşān cümle beyᶜat ve inābet itdi, "illā menᶜ tevellā ve racaᶜa ve vaḳaᶜa fī-mā vaḳaᶜa"[563] Üç gün daḫı geçdükde bir cavḳ daḫı gelüp inābet iderler.

İskender Ḫalīfe ḥikāyet itdi ki sebebini şordum. Naḫīfī Ḫalīfe didi ki "Çün ki inābetde tevaḳḳuf itdüm ki bir tevbe yiter, Gülşenī'den şoñra ġayre inābet lāzım degildür. Pes vāḳıᶜada Gülşenī ḳuddise sırruhuyı gördüm ki aḳlar geymiş ve aḳ şarınmış. Ḫāṭırumdan geçdi ki şeyḫ siyāh şarınup siyāhlar geyer idi, şimdi ne ᶜaceb ki aḳlar geymiş! Pes ḫāṭıruma müşrif olup buyurdılar ki "Ol gün ol cübbe-i siyāhı geymek bu gün bu ḥulle-i beyāżı geymek içündür." Pes istedüm ki mübārek ellerin öpem, yüzlerin çevirüp buyurdı ki "Var Emīr Aḥmed'üñ elin öp ki şimden girü taṣarruf anuñdur." Pes tekrār naẓar itdüm, ol sefīd-pūş Emīr Aḥmed-i Ḫayālī Efendi oldı. Varup inābet itdüm. Çün bīdār oldum, niyyet itdüm ki ṣabāḥ inābet idem. Çün inābet itdüm, baᶜdehu ḳulaġuma buyurdılar ki "Çaḳ merḥūmdan işāret olmayınca gelmedüñüz!" Ve sāyirlere daḫı niçe buñun gibi ḥālāt olup inābet itdiler. Ammā baᶜżılar ki rücūᶜdan rücūᶜ itmediler, ḥikmete rāciᶜdür."

---

563 "Yüz çevirip dönenler ve düşeceği duruma düşenler hariç."

Ḥikāyet: Cümleden çün Şeyḫ ʿĀṣıḳ Efendi pirüñ intiḳālinden ṣoñra Rūm'a varup Edirne'de zühd ü taḳvā ile ṭālibleri yigirmi beş yıl irşād eyleyüp eṭrāf-ı ʿāleme niçe ḫulefā irsālinden ṣoñra vāḳıʿasında Kaʿbe'ye daʿvet olunur. Çün vāḳıʿada Mıṣr'a gelür, bu [215a] ḫāṭırayı ider ki eger Gülşenī zāviyesine uġrar isem eglenmek lāzım gelür, hemān ṭaşradan duʿā idüp gideyim dir. Çün Būlāḳ iskelesine gelür, meger pīr ṣıḥḥatde imiş, muḳābeleye dervīşler göndermiş. Kendüyi bir bāġçeye iltürler. Çün bāġa girür, anda pīri bulur. Pīr eydür ki "Çün seni zāviyeye gelmek ḥaccdan teʾḫīre bāʿiṣdür, pes biz sańa istiḳbāl itdük ki murāduñ teʾḫīr itmeye." Vāḳıʿada ʿöẕrler ider ki "Benüm murādum ḥażretüñüzüñ mezārını ziyāret idi. Çün biẕẕāt rüʾyet müyesser oldı, ne iḫtiyāc ḳaldı" dir. Pīr ḥażretleri buyurur ki "Çün aṣl niyyetüñ ḥacc-ı şerīfdür, pes añа iḥrām baġla" diyüp bir iḥrām virür. Çün bīdār olur, ḥacca gitmege iḳāmet ider, otuz miḳdārı dervīşle ehli ü ʿıyāli ve ṣoñra yirinde şeyḫ olan Yeñiceli Kerīm Efendi ile Mıṣr'a geldiler. Ḫayālī Efendi faḳīri Bulāḳ'a dervīşler ile istiḳbāle gönderdi. Çün varup dervīşler ile alup bāġçeye getürdük, efendi tā ḳapuya degin istiḳbāl itdi. Çün biri birine maḥabbet ile muḳābil olup murāḳıb oldılar, iki āyīne-i mücellā biri birine mücellā olsa biri biri içinde bī-ḥadd nümāyān olduġı ʿayān oldı.

Naẓm: İki āyīne biri biri içinde bī-ḥadd
Görinür Muḥyī ve bī-ḥadd oları dāyir olur

Neṯr: Baʿdehu pürsiş-i ẓāhirīden ṣoñra Ḫayālī Efendi buyurdılar ki "Gemi zamānıdur [215b] ki eger ʿacele ile gitmek murāduñuz ise siz bir ḳaç gün bāġçede sākin oluñ. Cümle mühimmātuñuz fuḳarā ḳardaşlar görüp Suveys'den ḥacca müteveccih oluñ." ʿĀṣıḳ Efendi hemān ḫalīfesi Kerīm Efendi'ye baḳup didiler ki "Vāḳıʿanuñ bundan aġreb ẓuhūrı olur mı?" Evlād efendi ḥażretlerine ʿöẕrler idüp didi ki "Çün ḫıdmetüñüze irişdük, ġayrı yire bizi ḥavāle eylemeñ ki Dervīş Kerīm ile bu vāḳıʿa söyleşilmişdür" diyüp vāḳıʿayı Kerīm Ḫalīfe'den istifsār idüp beyān olan vech üzere ʿayān itdi. ʿĀṣıḳ Efendi eyitdi: "Biz sizi merḥūm Gülşenī ḥażretleri görmişüz" didükde nāgāh bir muḥibb, efendi ḥażretlerine bir

aʿlā iḥrām neẕr getürdi. Efendi daḫı ʿĀşıḳ Efendi'ye virdi. Henüz Kerīm Ḫalīfe vāḳıʿayı tamām taḳrīr itmeyip iḥrām virdügin dimemiş idi. Çün mufaṣṣalen vāḳıʿa maʿlūm oldı, cümleye ṣafālar kesb oldı, ḥattā ʿĀşıḳ Efendi ẕevḳından ol gün arḳasından iḥrāmı indürmedi. Altı ay zāviyede olup Kaʿbe'ye gitdi. Kaʿbe'den geldükde efendi teklīfi ile Müʾeyyediyye Cāmiʿi'nde bir müddet irşād itdi.

Ḥikāyet: Efendi dervīşlerinden Dede Balı nām bir nā-dervīş, ʿĀşıḳ Efendi'nüñ meclisinde muttaṣıl suʾāl ve iʿtirāż iderdi. Bir gün ʿĀşıḳ Efendi ﴿سَلاَمٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ﴾[564] āyetini tefsīr iderdi, buyurdı ki "Allāh taʿālā, aṣḥāb-ı cennete [216a] selām ider; kimine melek vāsıṭası ile, kimine bilā-vāsıṭa anlara taʿẕīm içün" diyüp ṣafā-yı ḫāṭır ile kendüye girye gelüp "Allāh taʿālā bize daḫı selāmet eyle, ol selām-ı bī-vāsıṭa müyesser ola" diyüp duʿā eyledi. Dede Balı bu duʿā ẕevḳına vāṣıl olmayup eyitdi ki "Aṣḥāb-ı cenneti taʿmīm itdüñ. Enbiyādan ġayrıya melek nice vāsıṭa olur ve bilā-vāsıṭa Ḥaḳ taʿālā nice selām idüp taʿẓīm ider? Bu cümle cürʾet żalāletdür" diyüp ḫayli cürʾetde imtiyāz itdi, meclisine ḳayd virdi. Bu ḫaberi merḥūm Ḫayālī Efendi'ye irişdürmişler. Faḳīri daʿvet idüp buyurdılar ki "ʿĀşıḳ Ḫalīfe'nüñ didügi *Tefsīr-i Ḳāżī*'da mesṭūrdur. Dede Balı bī-edebāne ḳayd virüp bir ʿazīzüñ meclisini telḫ itmesün eger tekyede ḥużūr ideyim dirse. Var ḫaber vir!" diyü sipāriş buyurdılar, ḥattā kendülere bir celāl şekli daḫı ẓāhir idi. Ve buyurdılar ki "Var ʿĀşıḳ Ḫalīfe'ye di ki bizden pīre ol zamān şikāyet cāyizdür ki ol nā-dervīşüñ itdügine rāżī olavuz ve hem Dede Balı'ya bu ḳıṭʿayı oḳuyasın" diyü buyurdılar.

Naẓm:
İster misün ki pīrüñ ola tekye-i ḥużūr
Benden bu pendi yüri ḳabūl eyle ey dede
Boġaz gerüp kimesneye ḫışmıla söyleme
Bir söyleyenler iki işidür bu ḳubbede

564 "Çok merhametli olan Rab'den bir söz olarak (kendilerine) "Selam" (vardır)." Yāsīn, 58/36.

Neṯr: Çün ʿĀṣıḳ Efendi'ye peyāmı īṣāl itdüm, ḥayrete varup bir niçe kerre istiġfār itdi. Sebebini şordum. Eyitdi: "Dede Balı'nuñ bīmaḥal iʿtirāżından bu gice pīre teveccüh idüp [216b] Ḫayālī Efendi cānibinden bir dervīş meclisümüze ḳayd virdi diyü şikāyet itdüm idi, anuñ cevābıdur" didi. Vefātından şoñra daḫı pīr ile mürīd mā-beyninde muʿāmele çoḳ olur, hemān ittiḥād-ı rūḥānī taḥṣīl itmege gūşiş itmek gerek. Çün Dede Balı'ya varup efendinüñ buyurduġın diyüp ḳıṭʿayı oḳudum, ağlamaġa başladı ve didi ki "Bu gice biñ pīr ḥażretleri meydāna götürüp emr itdi. Aşaġa aldılar ve ṭarīḳatçılar tabanuma ve arḳama vāfir dögdiler. El-ān żarbından ḥarekete mālik degilem" diyüp arḳasın açdı, żarb yiri ḳararmış! ʿAfv ṭaleb idüp istiʿfā ve istiġfār itdi. Gelüp iʿtiẕārını efendiye ʿarż ḳıldum ve ʿafv ṭaleb itdüm. Buyurdılar ki "Var ʿĀṣıḳ Ḫalīfe'den istiʿfā eyle ki aña müfevvażdur."

Çün efendinüñ saʿādet-ḫānelerinden zāviyeye gelüp ʿĀṣıḳ Efendi'ye Dede Balı'nuñ aḥvāli anlara müfevvaż olduġın didüm, eyitdiler ki "Anuñ istiʿfā ve istiġfārı ʿayn-ı ʿafv u maġfiretdür, belki ṣūret ü maʿnāya sebeb-i maʿrifetdür: Ammā [565]﴿وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾ oḳumış idüm. Ol eclden bir miḳdār zamān varup zāviyeden ṭaşrada olsun" dimegin Dede Balı ḳırḳ gün ġāyib oldı. Çün geldi, ġāyet żaʿīf olmış idi. Ne maḥalde ve nice riyāżet çekdügin her çend ki tetebbuʿ itdük, beyān itmedi. Geldükde ʿĀṣıḳ Efendi'nüñ recāsı ile efendi yedi gün ḫalvet emr idüp şoñra ḫilāfet virdi. İkinci seferümde faḳīr ile Rūm'a gitdi. Rūm'dan bir niçe dervīş ile Baġdād'a ʿazm idüp anda intiḳāl itdi. [217a]

Ṭarīḳatçı ʿAlī Çelebi eyitdi: "Gülşenī ḳuddise sırruhu ḥażretlerini vāḳıʿada gördüm. Bir minber üzere ḫalḳa naṣīḥat ider ve eydür ki "Ḥaḳ taʿālāya ḥüsn-i ẓann üzere oluñ ki baña buyurdı ki "Niçün çaḳ böyle giryān ü nālān ü evvāh idüñ?" Eyitdüm: "Yā Rabbī, senüñ celālüñ ḫavfından." Buyurdı ki [566]"سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي" cemālüm nūrı celālümi

565 "(Allah şöyle der:) Ey suçlular! Ayrılın bu gün." Yāsīn, 36/59.

566 "Merhametim öfkemi geride bırakmıştır." *Sahīhu'l-Buhārī*, 9/160; *Sahīhu Muslim*, 4/2108; *Musnedu Ahmed*, 12/247.

muḥīṭdür." Pes cehd eyleñ, cemāli nūrı ile münevver olasız" diyüp bülend āvāzla minberde bir kerre hū didi. Bańa bir ṣafā ḥāṣıl oldı. Bīdār oldum, artıḳ ol ẕevḳ benden dūr olmadı." Bańa böyle suʾāl ve cevāb niçe ʿāṣıḳdan vāḳiʿ oldı, "Lā-nuferriḳu beyne'l-evliyāʾi"[567]

Kefe paşası Şücāʿ Paşa eyitdi ki "Sene erbaʿīn ve tisʿi-miʾe şevvālinüñ tāsiʿi (940 / 23 Nisan 1534) aşrından ṣoñra Ḳosṭanṭiniyye'de bir bād-ı ṣarṣar ḳopdı. Cümle İstanbul ḫalḳı ḳıyāmet muḳaddimesidür diyü ḥükm itdiler ve ḫavfından tevbeye meşġūl oldılar. Faḳīr Sulṭān Meḥmed Cāmiʿi'nde Gülşenī nevverallāhu mażcaʿahu's-seniyyenüñ baʿżı fuḳarāsı ile otururduḳ. Çün ol rīh-i ʿāṣıfuñ ṣarṣarın gördük ki cāmiʿi ṣarṣar idi, cümle dervīşler ḳuṭb-ı āfāḳ yirinden ırılduġına delāletdür diyü ittifāḳ itdiler. Fi'l-vāḳiʿ Ḥażret-i pīr ol sāʿatde intiḳāl itmiş.

Evraʿ-ı ṣulaḥā-yı zamān ve aʿlem-i ʿulemā-yı evān taḳayyüdātdan āzāde Şeyḫ Muḥyiddīn Bahāʾeddīn-zāde ḫulefāsından Edirne'de Tācülʿārifīn ḥażretleri bu faḳīre sene sebʿ ve ḫamsīn ve tisʿi-miʾede (957 / 1550-51) rivāyet eyledi ki "Sene erbaʿīn ve tisʿi-miʾe şevvālinüñ evāyilinde (940 / Nisan 1534) [217b] merḥūm Bahāʾeddīn-zāde bir vāḳıʿa görür ki bir pīri melekler götürüp semāya ʿurūc iderler. Suʾāl ider ki "Bu pīr kimdür?" Birisi cevāb virür ki "Şeyḫ İbrāhīm-i Gülşenī'dür, dünyāyı ḳoyup gideyor ki gökde varup ẕikr itmege daʿvet itdiler." Çün bīdār olur, bir ʿaceb maḥabbet ḥāṣıl olur." Şeyḫ Tācülʿārifīn ḥażretleri bu faḳīre eyitdi ki "Şeyḫ Bahāʾeddīn-zāde merḥūm bańa ol vāḳıʿayı didi, ammā eyitdi 'Ṣabr idelim, görelim Mıṣr'dan ne ḫaber gelür.' Çün bir ay geçdi, ol ay göçdi diyü ḫaber geldi. Baʿdehu Şeyḫ Bahāʾeddīn-zāde teʾessüf iderdi ki 'Ḥayfā! Şeyḫ İbrāhīm İstanbul'a geldükde ḫıdmetiyle az müşerref olduḳ!' Ve bu vāḳıʿasını şeyḫüñ Şeyḫ Aḥmed-i Zāhidī sene ḫams ve tisʿīn ve tisʿi-miʾede (995 / 1586-87) faḳīre Şeyḫ Bahāʾeddīn-zāde'den bi-ʿaynihi naḳl itdi.

Müşārünileyh ehl-i sülūküñ müşāhidi Şeyḫ Aḥmed-i Zāhidī naḳl itdi ki "Şeyḫüm Şeyḫ ʿAbdülmüʾmin ile Şeyḫ Gülşenī ziyāretine Burusa'dan

567 "Veliler arasında ayırım yapmayız."

bile vardum. Şeyḫümi bilmez iken ve gözleri görmez iken muttaṣıl ‘Müʾmin ḳardaş’ diyü ḫiṭāb itdi. ʿĀdeti ola didüm. Çün dervīşlerine ṣordum, didiler ki ‘Bu edā ile şimdiye degin kimesneye ḫiṭāb itmedi. Bu şeyḫüñ şöhreti nedür?’ Faḳīr eyitdüm: ‘İsmi ʿAbdülmüʾmin’dür.’ Eyitdiler: ‘Gülşenī’den bu maḳūleler sehldür.’ Baʿdehu Gülşenī buyurdı ki ‘Eger baʿżı müfekkirīnden elem gelürse ġam çekme ki anuñ firāḳına [218a] sebebdür ki firāḳ-ı żālledendür.’ Şeyḫ Aḥmed didi ki “ʿAbdülmüʾmin Efendi’nüñ, Firāḳī dervīşi idi, bile varmışdı. Şeyḫ ʿAbdülmüʾmin añа baḳup güldi. Fi’l-vāḳiʿ ṣoñra inkār idüp Burusa’da teftīşine bāʿiṣ oldı.”

Ḥāliyā efāżıl-ı benī ādem ve ʿulemā-yı ʿālemdürler ki Gülşenī ḳuddise sırruhu’s-seniyyünuñ taṣarrufātına nihāyet yoḳdur ve kütüb ü ṣafāyiḥ u naṣāyıḥı ġāyet çoḳdur, anuñıçun ṭayy oldı, ammā icmālen bu ki *Kitāb-ı Maʿnevī*’si ḳırḳ biñ beytdür ve *Sīmurġ-nāme*, otuz biñ ve *Dīvān-ı Türkī* on beş biñ ve *Fārsī* on yedi biñ ve *Rubāʿiyyāt-ı ʿArabī ve Farsī ve Türkī* on iki biñ ve *Dīvān-ı ʿArabī* beş biñ ve *Müsevvedāt*’da on bir biñ beytdür. Neṣrden ġayrı yüz otuz biñ beyt olur; ḥaḳāyıḳ-ı neṣr daḫı on biñ miḳdārı olur.

Faṣl-ı Aṣl: Çün bu menāḳıb bu maḥalle geldükde tārīḫ-i hicret biñ on ikide idi, anuñıçun bu seneye baʿżı tevārīḫ taḥrīr oldı:

“Āḫır-ı rāy” (1012) bu oldı ki “bā-ḫayr tenezzülini buldı” (1012) diyüp “bu encām-ı reşeḥāt” (1012) zāhir olduḳda “āḫır-ı ṭarab” (1012) ḥāṣıl idüp “ʿuḳalā-yı āḫır” (1012) hem “ḫayrına encām buldı” (1012), ehl-i ʿışḳ daḫı “ḫayr ile de encām buldı” (1012) Baʿde ez-ān “ṣabī şeyḫ“ (1012) pīr oldı, “yār-ı āḫar” (1012) hemān “bi’l-ḫayr cündini buldı” (1012), andan [218b] ġayb oldı. “Yā delīle ḫayre’l-bedīʿ” (1012) diyüp “Gülşenī menḳabeti” (1012) bi’t-tamām “ḫayrıyla encāmı buldı” (1012) Pes bu “Reşaḥātla Muḥyī” (1012) ḳaṭre-i nāçīz iken “baḥr-i bīpāyān ve deryā-yı ʿummān-ı bī-kenār oldı” (1012).

Rubāʿī: Tārīḫ-i cihān ki ḳiṣṣa-i ḫired u kelān
Dercest der-ū çi şehriyān u çi Yelān

Der-her varakī biḫʷān ki fī ʿāmmi keẕā
Ḳad māte fulānu'bnu fulāni'bni fulān[568]

İmdi maʿlūm-ı aḥbāb ve mefhūm-ı uli'l-elbāb olsun ki ṣūretā bu ʿarṣa-i kevn ü mekān ve ṣaḥn-ı zemīn ü āsmān gerçi gülşen-i irem-vār ve bāġ-ı firdevs-kirdārdur, ammā ehl-i maʿnāya emākin-i vaḥşet-ābād ve mesākin-i ʿuzlet-nihād olmışdur. Pes hevāmm u sevāmm-ı Ādem'den iḫtirāz mühimm ve ded ü dām-ı ʿālemden imtiyāz lāzımdur ki ṣūretde her biri cüvān u pīrdedür, ammā maʿnāda bebr ü şīrde ve fīl ü ḫınzīr-dadur ve kimi ṣıfat-ı şeh-bāz u ʿuḳābda ve sīret-i ġalīvāj u ġurābda-dur, ṣāḥib-i ḫarāṭīm ü eẕnāb ve mālik-i eẕfār u enyābdur. Egerçi bu eẕiyyet ve ʿanāya ışṭıbār ve bu zaḥmet ü belāya taḥammül iḫtiyār itmek sünnet-i Nebevī ve ṭarīḳat-ı Muṣṭafavīdür, ammā ḥāliyā iḫtilāf-ı ārā ve taġayyür-i aḥvāl-i ehl-i dünyā vü uḫrā olmaġın kūşe-i ʿuzlet aḫrā ve künc-i ḫalvet evlādur. Anuñıçun bu ʿāṣıḳ-ı sihām ve ṣādıḳ-ı bī-merām sene ṣelāṣe ʿaşer baʿde'l-elf muḥarreminüñ encāmında (1013 / Haziran 1604) maḳām-ı İmām-ı enām Şāfiʿī-i be-nām ḳuddise sırruhu's-selām-da terk-i ḫavāṣṣ u ʿavāmm ile ārām [219a] idüp ṣubh u şām belki müdām ḫıdmetde ḳıyām-ı tāmm üzere olduġum iʿlām olur. Çün ki evlād-ı kirām ve emcād-ı ʿiẓām bu ḫalvetüñ istitmāmını istifhām itdiler ve aṣḥāb-ı fiḫām ve aḥbāb-ı ẕū-ikrām bu ʿuzletüñ istiḳdāmını istiʿlām ḳıl-dılar, pes maʿlūm-ı ebrār ve mefhūm-ı aḫrār ola ki iẓhār-ı esrār-ı Ġaffār ve işʿār-ı āṣār-ı aḫyār istifsār idene keşf-i dīdār itmez ve istiḫbār ḳılana refʿ-i estār ḳılup ruḫsārını nümūdār ḳılmaz. Ḳālallāhu taʿālā: ﴿إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾[569] Eger ebkār-ı maʿānī-i mezkūre-i

568 Dünya tarihi ululların ve akıl sahiplerinin kıssasıdır, burada sultanlar nice Yelān gibi pehlivanlar yer alır. Her bir varakta oku ki "Bu tıl filanın oğlu filan öldü" yazar.

569 "Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz yalnızca Allah katındadır. O, yağmuru indirir, rahimlerdekini bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır." Lokman, 31/34.

zükūr ḥurūḳa maᶜḳūd olmasa ve netīce olan evlād-ı ḥaḳāyıḳ mevdūde-i maḳṣūde-i mevcūde olmasa bu ḳadar teᵓlīfāta iltifāt ve ḥikāyāt u rivāyāt olmazdı, zīrā ḫaberde daḫı ᶜiber zāhir ve muḳarrer ve siyerde ş̱emer bāhir ve muḥarrerdür.

Naẓm: Nihāyet nedāred ḥikāyāt-i ᶜişḳ
Ki her ẕerre dāred rivāyāt-i ᶜişḳ
Çu Muḥyī tamāmet şude ᶜişḳ-i pāk
Eger cumleem gūyed ū-rā çi bāk[570]

570 Her zerresi aşk rivayetleri olan aşk hikāyelerinin nihayeti yok. Pak aşk tamam oldu, Muhyī gibi eğer hepsini söylesem ona ne korku!

SİLĀḤ-DĀR

Baʿżı Selāṭīn-i Cihān ve Ḫavāḳīn-i Devrān Seyrānındadur

Çün ki Gülşenī nevverallāhu merḳadehu'ş-seniyyenüñ ceddi Oġuz Ata'dur, pes anlardan ḥākim olanları ẕikr lāzımdur. Maʿlūm ola ki Oġuz Ḫān ẓuhūr-ı İslām'dan evvel aḳṣā-yı şarḳda İrān'da ekṣer-i vilāyet-i ʿAcem'i [219b] aldı ve Ḳara Āmid'i taḫt-gāh idindi. Ammā evāḫırda devlet-i İslām'da anlardan ṭoḳuz nefer pādişāh oldı ve ḥükūmetleri müddeti ḳırḳ iki yıldur.

Evvel Sulṭān Ḥasan Beg ibn Emīr ʿAlī ibn Ḳara ʿOṯmān'dur, on bir yıl pādişāh oldı.

İkinci Oġlı Sulṭān Ḫalīl'dür, altı buçuḳ ay ḥükūmet itdi.

Üçinci küçük birāderi Sulṭān Yaʿḳūb on iki yıl iki ay salṭanat itdi. Azerbaycān'da çehār-şenbe güni rebīʿulāḫıruñ on dördinde sene ṣelāṯ ve ṯemānīn ve ṯemāni-miʾede (883 / 15 Temmuz 1478) Ḫūy ḥavālīsinde birāderi Sulṭān Ḫalīl'i başup ḳatl itdi ve pādişāh oldı ve götüri İrān'a ḥükm itdi. Āḫır-i sene sitte ve tisʿīn ve ṯemāni-miʾede (896 / 1490) intiḳāl itdi.

Naẓm: Gunbed-i pur-ṣadā-yi ʿālī-sāz
Her çi gūyī hemān bigūyed bāz[571]

Neṯr: Dördinci oġlı Baysunḳur Beg ibn Sulṭān Yaʿḳūb bir yıl sekiz ay ḥükūmet itdi.

Beşinci Rüstem Beg ibn Maḳṣūd Beg ibn Ḥasan Pādişāh beş buçuḳ yıl taṣarruf itdi.

Altıncı Aḥmed Beg ibn Uġur Meḥmed ibn Ḥasan Pādişāh ḥākim oldı.

Yedinci Elvend Beg ibn Yūsuf Beg ibn Ḥasan Pādişāh pādişāh oldı.

Sekizinci Meḥmed Beg ibn Yūsuf Beg ibn Ḥasan Pādişāh bir yıl ḥükm itdi.

---

571 Sesi çok yankılı bir kümbettir, ne söylersen geri duyulur.

Ṭoḳuzıncı Murād Beg ibn Yaʿḳūb Pādişāh pādişāh oldı ve öldi, raḥimehumullāhu taʿālā ki erkānları maḫṣūṣ [576]﴿كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ﴾ idiler. Ḳālallāhu taʿālā: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾[577]

Gülşenī[578] ḳuddise sırruhu's-seniyy mesṭūr Sulṭān Ḥasan ve Sulṭān Yaʿḳūb ve baʿdehumā zamānında olmaġın müddetleri ẕikr ü taḥrīr oldı. Her birinüñ meḥāsini bī-ḥaddür, ḫuṣūṣā Sulṭān Yaʿḳūb'uñ ḥaḳḳında Mevlānā Cāmī didügi ḳaṣīdeden bu ebyāt şāhiddür.

(Naẓm): Seher çu ber-dil-i men tāft nūr-i ṣubḥ-i nüşūr
Ṣafā-yi ṣayḥa-i ḳūmū şenīdem ez-dem-i ṣūr[579]

Kunem vazīfe-i evḳāt ḫālī ez-ekdār
Duʿā-yi devlet-i şāh-i muzaffer-i manṣūr[580]

Sipihr-mertebe Yaʿḳūb ibn Ḥasen ki ber-ūst
Rusūm-i şāhī vü āṣār-ı salṭanat maḳṣūr[581]

Şehenşehī ki çu-Nūşīnrevān be-devrāneş
Zi-yumn-i ʿadl cihān-i ḫarāb şud maʿmūr[582]

Buved ʿavāḳib-i ū der-reh-i hüdā maḥmūd
Şeved mesāʿī-i ū der-ṭarīḳ-i dīn meşkūr[583]

---

576 "Duvarları birbirine kenetlenmiş bir bina gibi." Saf, 61/4.

577 "Andolsun, Zikir'den (Tevrat'tan) sonra Zebūr'da da, "Yere muhakkak benim kullarım varis olacaktır" diye yazmıştık." Enbiyā, 21/105.

578 Metin neşrine esas aldığımız müellif nüshası burada son buldu. Bundan sonraki kısmı Tahsin Yazıcı neşrinden takip ettik.

579 Seher gönlüme kıyamet sabahının nuru ışıdığında, sūr sesinden "kalkınız" sayhasının safasını işittim.

580 Nusret sahibi muzaffer şahın devleti duası için kederden uzak bir şekilde namazı eda edeyim.

581 Felek rütbeli Yakup b. Hasan'ın üzerinde şahlık özellikleri ve saltanat eserleri belirgindir.

582 O öyle bir padişahlar padişahıdır ki zamanı Nuşirevan gibi adaletinin uğurundan harap cihan mamur oldu.

583 Onun doğru yoldaki işlerinin akıbeti makbul, din yolundaki mesaisi meşkürdur.

Neṯr: Ve bir ḳaṣīde daḫı Heşt-behişt nām ḳasrını medḥden ṣoñra dimişdür.

Naẓm: Şāh-i Cem-mertebe Yaʿḳūb ki ez-luṭf-i ḥasen
Kāf-tā-ḳāf cihān vāriṯ-i mülk-i pederest[580]

Şehriyārī ki pey-i ḫidmet-i ū çarḫ-i felek
Beste cevzā-ṣifat ez-devr-i muʿaddel kemerest[581]

Kefş-i ān lucce-i cūdest ki bā-baḫşiş-i ān
Heft deryā ki şenīdī be-meṯel yek şemerest[582]

Neṯr: Çün zīn ile müzeyyen bir baġl-i ṣabā-reftār ve bir felek-i devvār-vār ester-i ṭayyā-ṭayyār idüp ve niçe tuḥfe idrār ider. Mevlānā Cāmī anuñ medḥinde bir ḳaṣīde dir ki bu ebyāt andandur.

Naẓm: Veh īn çeh-i bārgīst ki ki ez-behr-i tecemmuleş
Zībed zi-zer-keş atlas-ı çarḫ-i felek çuleş[583]

Şekleş besī bedīʿ ki netvān nigāşten
Ber-ṣafḥa-i zamīr be-kilk-i taḥayyuleş[584]

Pūyende esterī ki çu-ṣarṣar be-pāy-i saʿy
Nenhāde dest-i ṭabʿ şikāl-i tekāsuleş[585]

Sulṭānuñ medḥinde dimişdür.

Naẓm: Yaʿḳūb ibn Ḥasen ki be-kunh-i emel resīd
Ān kes ki hem be-cūd-i vey āmed tevessuleş[586]

---

580 Kaf'tan Kaf'a güzel ihsanlarıyla Cem rütbeli Şah Yakup, babası mülkünün varisidir.

581 O öyle bir padişah ki felek çarhı onun katında hizmettedir, İkizler burcu adaletli devrinde kemer bağlamıştır.

582 İhsanıyla o cömertlik dalgasının köpüğü karşısında yedi derya bir havuz gibidir.

583 Bu öyle bir binek ki onu süslemek için felek çarhının altın işlemeli atlası üzerine çul olsa yakışır.

584 Şekli o kadar çok güzel ki gönül sayfasına hayal kalemiyle o resmedilemez.

585 Öyle fırtına gibi hızlı bir katır ki tabiat eli onun gayret ayağına durdurmak için köstek vuramaz.

586 Yakub ibn Hasan emeline vasıl oldu, onun cömertliğine sığınan kimse de istediğine kavuştu.

Maᶜmūr dāşt mulk-i cihān-rā ᶜUmer be-ᶜadl
Bā-ū der-īn muᶜāmele āmed teᶜāduleş[587]

Devreş mudām bād be-bezm-i ṭarab çunān
K'ufted ezān gumān cevāz-i teselsuleş[588]

Neşr: Yine Mevlānā Cāmī *Silsiletu'ẕ-Ẕeheb*'de ol pādişāh-ı ᶜadālet-şiᶜāruñ bir ẓālim-i bed-kirdāruñ cezāsı ḥikāyetinüñ evvelinde böyle medḥ ider.

(Naẓm): Būd Yaᶜḳūb bin Ḥasen şāhī
Āsmān-i cemāl-rā māhī[589]

Nev-civānī ki nā-resīde besī
Būd kāreş be-gavr-i kār resī[590]

Mulkī ez-Şām tā Ḫorāsān dāşt
Vez bedīhā dilī hirāsān dāşt[591]

Şīve-i ᶜadl u dād dāşt şiᶜār
Ber-şerīᶜat nihāde būd medār[592]

Puşt-i zulm-āverān şikest ez-vey
Şīt-i Nūşīnrevān nişest ez-vey[593]

Raḥmet-i Ḥaḳ be-rūḥ-i pākeş bād
Revḥ u rāḥat niṣār-i ḫākeş bād[594]

---

587 Hz. Ömer cihanı adaletiyle mamur eylemişti, onunla (Yakub) bu muamele dengini buldu.
588 Onun devri sonsuza kadar sürsün ve onun devamlılığı hakkında şüphe kalmasın.
589 Hasan oğlu Yakup öyle bir şahtır ki güzellik göğünün bir ayıdır.
590 Henüz genç ve pek erişkin değildi, ama işi işin nihayetine eriştirmişti.
591 Ta Şam'dan Horasan'a dek mülkün sahibidir; kötülerin ondan kalpleri korku tutmuştur.
592 Adaleti üslubunu şiar edindi, şeriat dairesinde hareket etti.
593 Zulmedenlerin sırtı onun tarafından kırıldı; Nuşirevan'ın ünü onun tarafından bastırıldı.
594 Hakk'ın rahmeti pah ruhu üzerine olsun, huzur ve rahatlık ayağına saçı olsun.

Neşr: Bu şelātīnüñ ḥaḳḳında meşāyıḫ-ı ᶜiẓām ve mevālī-i kirām medḥle niçe kütüb ü resāyil taḥrīr itmegin Gülşenī ḳuddise sırrūḥu menāḳıbında tasṭīr oldı.

Fasl: Ve Ḳaraḳoyunlu'nuñ selāṭīni dört neferdür ve ḥükūmetleri müddeti altmış beş yıldur. Bu tertīb ile ki ẕikr olur:

Evvel: Ḳara Yūsuf ibn Ḳara Meḥmed ibn Bayram Ḫᵛāce. Dört yıldan ziyādece ḥükm itdi.

İkinci: Ḳara İskender ibn Ḳara Yūsuf. On altı yıl ḥükūmet itdi.

Üçinci: Cihānşāh ibn Ḳara İskender. Otuz iki yıl pādişāhlıḳ itdi.

Dördinci: Ḥasan ᶜAlī ibn Cihānşāh. Bir buçuḳ yıl salṭanat itdi.

Maᶜlūm ola ki çün Ḳara Yūsuf ibn Ḳara Muḥammed-i Türkmānī ki tevābiᶜ-i Sulṭān Üveys-i İlgānī'dendür, ġāyet şecīᶜ olmaġın Timur Ḫān-ı Gurgān'a muḫālefet idüp gāhī Sulṭān Aḥmed-i Celāyir ile ittifāḳ iderdi gāhī ḥudūd-ı ᶜIrāḳeyn'e giderdi, Ḳaramanoġlı ᶜOs̱mānlılara itdügi gibi. Sene s̱elās̱ ve s̱emāni-miᵓede (803 / 1400-01) ki Timur Semerḳand'a gitdükde nebīresi Ebū Bekr'e Baġdād'ı ve tevābiᶜini sipāriş ḳıldı ve şöyle vaṣiyyet itdi ki "Gerçi ki Sulṭān Aḥmed-i Celāyir daḫı memleket ṭālibidür, lākin Tācik olmaġın anuñ cānibini riᶜāyet sehldür, ammā Türkmen Ḳara Yūsuf'dan ġaflet eyleme." Vāḳıᶜā niçe veḳāyıᶜdan ṣoñra āḫır nehr-i ᶜAcem kenārında Ḳara Yūsuf münhezim olup sulṭān-ı Mıṣr'a vardı. Sulṭān-ı Mıṣr, Timur Ḫān ḫāṭırını riᶜāyet içün niçe zamān ḥabs itdi. Çün Semerḳand'da Timur'uñ öldügin istimāᶜ itdi, Ḳara Yūsuf'la biñ Türkmen cüvān ḳoşup irsāl itdi. Çün ᶜIrāḳ'a vardı, ẓafer-yāb oldı.

ᶜ**Acībe:** Mīrān Şāh ibn Emīr Timur'ı çün Ḳara Yūsuf sene ᶜaşr ve s̱emāni-miᵓe zilḳādesinüñ yigirmi dördinde (810 / 21 Nisan 1408) ḳatl itdi, baᶜde zamān birāder-zādesi Şāhruḫ Mīrzā sene s̱elās̱ ve ᶜişrīn ve s̱emāni-miᵓede (823/1420-21) ılġarıla gelüp Ḳara Yūsuf ḫaste iken ḥavāle oldı. Çün marazla öldi, bu ḳıṭᶜayı didiler.

Naẓm: Bisāṭ-i ḥukūmet ki gusterde būd
Velī hīç furṣat nedādeş ḫayāt

Çunīn ṭurfe manṣūbei kes nedīd
Zi-yek sūy Şehruḫ zi-yek sū māt[595]

Neṯr: Terākime kavmi serāsime oldılar ve anı serīr üzere mürde ḳoyup ḳaçup gitdiler ve baʿżı evbāş başından tācın ve ḳulları ḳulaġından altun ḫalḳaları kesüp aldılar ve bürehne yire bıraḳdılar.

Naẓm: Gevher-i pend me-rā kun gūşvār
Behr-i ʿibret ḥāl-i Yūsuf gūş dār[596]

Min Bedāyiʿi'l-Veḳāyiʿ: Çün Mārdīn ḥākimi Sulṭān ʿĪsā, Emīr Timur tevābiʿine muḫālefet itmiş idi, Şām'dan mürācaʿat itdükde Ḥasan Pādişāh'uñ ceddi Ḳara ʿOṯmān'ı Mārdīn muḥāṣarasına ḳodı ve Āmid'i ki Mārdīn pādişāhına müteʿalliḳ idi, Ḳara ʿOṯmān oġlı İbrāhīm Beg'e virdi. Emīr Timur intiḳālinden ṣoñra ki Ḳara ʿOṯmān Mārdīn muhāṣarasına meşġūl idi, Emīr Ḥakīm ki Şām beglerbegisi idi, Ḳara ʿOṯmān'a muḳābil vardı. Ġāyet baḥādur idi ve yedi biñ dil-āveri var idi. Cevsaḳ nām maḥalle nüzūl itdi ki anı Mārdīn vālīsi ʿimāret itmiş idi. Ol gün ki Ḳara ʿOṯmān'a muḳābele idüp muḳātele ḳılmaḳ murād eyledi, kendinüñ müneccimi: "Bu gün tāliʿüñüz nuḫūstdadur, varmañ! Yoḫsa sen ve Sulṭān ʿĪsā daḫı münhezim olup helāk olursız!" diyü iḳdām ider. Ammā Emīr Ḥakīm'üñ Ḥācī Feyyaż, Sulṭān ʿĪsā ve Emīr Ḥakīm ʿaskerüñ keṯretin görüp maġrūr olup söz işitmediler.

Çün Ḳara ʿOṯmān'a Ḳara Āmid öñünde muḳābil geldiler, Ḳara ʿOṯmān oġlı İbrāhīm Beg'i Emīr Ḥakīm ḳatl itdi. Ḳara ʿOṯmān anı görüp bī-iḫtiyār atını sürüp Emīr Ḥakīm'üñ Ḥācī Feyyāż ve Sulṭān ʿĪsā ve Emīr Ḥakīm'üñ keṯret-i ʿaskerin görüp maġrūr olup söz işitmediler. Çün Ḳara ʿOṯmān'a Ḳara Āmid öñinde muḳābil geldiler, Ḳara ʿOṯmān oġlı İbrāhīm Beg'i Emīr Ḥakīm'üñ ḫalḳına bir oḳ urup İbrāhīm Beg ḳullarından Şuʿayb nām bir bī-ʿayb daḫı bögrine bir oḳ urdı. Atından

595 Hükümet yaygısını ki yaymıştı, fakat hayat ona hiç fırsat vermedi; böyle ilginç hamle kimse görmedi, bir tarafta Şahruh diğer tarafta mat (ölüm).

596 Bana öğüt cevherini küpe et, ibret için Yusuf'un hāline kulak ver.

düşdi. Başın kesdiler ve nīzeye ṭaḳdılar. Atı ḳaçup ᶜaskerine vardı. Gördükleri gibi münhezim oldılar. ᶜAceb bu ki Ḳara ᶜOṯmān'uñ meymene ve meyseresi iki ferseng yire gürīzān olmışlar idi. Çün Ḳara ᶜOṯmān ġālib oldı, Mārdīn ḥakīmi Sulṭān ᶜĪsā'yı ve Ḥācī Feyyaż'ı daḫı dutup ḳatl itdiler. Cümle esbāb ve ġanāyimlerin Aḳḳoyunlar tālān itdiler.

Ve meᵓāṯir-i nevādīrden biri bu ki Aḳḳoyunlu ile Ḳaraḳoyunlı ulusı mā-beynlerinde beyāż ve sevād teżāddı ḫayṯiyyeti ile Ḥasan Beg'üñ ceddi Türkmen Ḳara ᶜOṯmān, Ḳara İskender bin Ḳara Yūsuf elinde sene sebᶜ ve selāsīn ve ṯemāni-miᵓede (837 / 1433-34) ᶜarż-ı Rūm'da küşte oldı. Baᶜdehu Mīrzā Cihānşāh bin Ḳara İskender ᶜIrāḳeyn ve Fāris ve bilād-ı Āẕerbaycān'a musallaṭ oldı. Ḥasan Beg ibn ᶜAlī Beg ibn Ḳara ᶜOṯmān ki ḳadīmī bir birinüñ düşmeni idi, müstaᵓṣıl itmek diledi. Pes sene iḥdā ve sebᶜīn ve ṯemāni-miᵓede (871 / 1466-67) Diyārbekr'e müteveccih oldı. Çün Ḥasan Beg bu ḫaberi istimāᶜ itdi, aḳarīb ü ᶜaşāyirini ḳulel-i cibāle gönderdi ve kendi Ḥaḳḳ'a mütevekkil olup furṣata müterakkıb oldı. Ammā Cihānşāh berf ü bārāndan mürācaᶜat itdi ve ġāyet-i ġurūrından otaġını ekṯer-i ᶜasākir ile ilerü irsāl idüp kendi az kimse ile ḳalurdı. Her kim naṣīḥat ile hazm cevşenin geymeye, rūzgāruñ tīr-i bārānından ḫalāṣ olmaz. Ḥasan Beg ise ṣaḥrā-yı Muş'da gürbe-miṯāl furṣat bulup biñ dil-āver ile basdı, Cihānşāh'ı ve ᶜaskerini ḳırdı ve iki oġlı Muḥammed Mīrzā ve Yūsuf Mīrzā'yı dutup gözlerine mīl çeküp kör itdi.

Ve Min Ġarāyibi'l-ᶜAcāyib: Çün Ḥasan Beg, Sulṭān Cihānşāh üzere ᶜaẕīmet itdi, tenbīh idüp didi ki "Her kimüñ meḥāsininde şāne durmaya, bizüm ile ḳıtāle gitmeye." Çün ᶜasker atlandı, bir sāde-rū cüvān bir şāneyi yüzinüñ derisine şancup pādişāhuñ ḳarşusında durdı. Sipāhīler gitmekden menᶜ itmek istediler. Pādişāha anuñ vażᶜı ve himmeti ḫoş gelüp eyitdi: "İncitmeñ ki belki kār-ı Cihānşāh anuñ elinde tebāh ola." Fi'l-vāḳiᶜ āḫır ol cüvān ḳatl itdi:

(Naẓm): Ordū-yi humāyūn-i Cihānşāh pūyān
Bā-ān heme esbāb u zeber-destī vu puşt

Ṣānī ʿaşer-i şehr-i rebīʿu'ṣ-ṣānī
Vīrān şud u tārīḫ-i "Ḥasan Big bikuşt" (872)

Sezā-yı cezā-yı Cihānşāh veḳayiʿinden şoñra oġlı Ḥasan ʿAlī Sulṭān ve sāyir Ḳaraḳoyunlu, Ebū Saʿīd Mīrzā'ya mektūb gönderdiler ki ṣulḥ ola. Ḳabūl itmeyüp ḳışlamaḳ içün Ḳarabāġ'a müteveccih oldı. Ḥasan Beg daḫı üzerine hücūm itdi. Maġrūr ve ġafil olmaġın maġlūb olup firār itdi. Sulṭān Ḥasan'uñ oġlı Kör Zeynel ılġayup yitişüp dutdı, Yādigār Muḥammed'e teslīm itdi. Ol daḫı ceddesi Gevher Şāhbegüm ḳanı içün Sulṭān Ebū Saʿīd'i ḳatl itdi. Mollā Celāl-i Devvānī bu tārīḫi didi.

Tārīḫ: Sultān Ebū Saʿīd ki der-ferr-i ḫusrevī
Çeşm-i cihān-i pīr cuvānī çu ū nedīd
Elhak çi gūne kuşte negeştī ki kuşte būd
Tārīḫ-i ḳatl "maḳtel-i Ebū Saʿīd" (874)

Naẓm: Eşer ḳoyam dime mevti gel ḳıl yād
Mışr'da bānī-i ehrām ḳanı yā Şeddād

Bu baṭn-ı māder-i dehr içre gel saʿīd olı gör
Çu āḫiretde ṭoġasın naṣīb ola esʿād

Yenāmu dir çu cihān ḫalḳı bu şeb-i ġamda
Hemīşe vāḳıʿadur gördügi rıżā ve ʿinād

Çu rūz-i vāḳıʿa uyana ḫᵛāb-ı ġafletden
Muʿabbir-i ebede arż ide anı emcād

Ne gördi ise bu cevāb içre ide anda cezā
Ki faż̈l u ʿadlile Muḥyī bula ṣalāḥ ve fesād

Naẓm: Münḳalib-i aḥvāl olma ḳalbüñi āgāh ḳıl
ʿĀrif ol aʿrāfı añla maṭlabuñ Allāh ḳıl

Ger merāḥil ḳaṭʿın isterseñ gel ey sālik beri
Āsitān-ı Gülşenīʾye sevine ʿazm-i rāh ḳıl

Şām-ı firḳatden çıḳup ṣubḥ-i viṣāle irmege
Gicelerde nāle eyle her seḥer ki āh ḳıl

Mülk-i faḳra pādişāh olmaḳ dilerseñ Muḥyiyā
Aḥmed bin Ġülşenīʾnüñ bendesini şāh ḳıl

Naẓm li müʾellifihi: Bu naṣīḥatle bulınur irşād:

Ey saʿādetde olan ṣāḥib-i dār
Olmaḳ isterseñ eger ehl-i irşād

Dür gibi sözlerümi mengūş it
Ḳıl zamānuñda hemīşe evrād

Ḥaḳḳ'ı nāẓır bil ve ḫalḳı manẓūr
Eyle tā kim olasın ʿayn-ı ʿibād

Çün ki bīgāne ḳılasın özüñi
Evliyā-yı Ḥaḳ iderler seni yād

Rāh-ı ḥaḳḳa yüri hem-rāh ḳazan
Zühd ü taḳvā ile ʿilmi ḳıl zād

Vaʿde-i evvele gel eyle vefā
Çün ki maḥşerdürür āḫır mīʿād

Naḳd olan ḥāle ḳıl istiḳbāli
Evliyā māżīsine ol münḳād

Dāyimā kūh gibi ṣābit ol
Dört yanun ṭolaşa tā evtād

Ẓıll-ı memdūd-ı Ḫudāʾdur fuḳarāʾ
Sāyesine ḳıl olaruñ isnād

Eyle tekrīmle dervīşe naẓar
Ne bilürsin k'ola ṣāḥib-irşād

Olsa desti tehī görme ḫālī
Çeşmi yaratur yiter añа sevād

Ẕikr ile şāh-ı cihān oldı gedā
Ṣīt-i ṣūrnā vü nefīri bil bād

Yir ü gök ne kim var tamām
Ehl-i faḳr içün olupdur īcād

Faḳr yoḳluḳdurur ammā varlıḳ
Oldı ol yoḳlıḳ içinde bünyād

Her kimüñ kim ola faḳrı Ḥaḳḳ'a
Ġayrdan ola ġanī ol āzād

Maṭlaᶜ-ı nūr-ı Ḫudā'dur çün ḳalb
Ḳıl anı vech-i beḳāda inşād

Yile varur ṣon ucı mülk-i Ḳubād
Ḳıl Süleymān-veş o pāyı berbād

Ḳılmaya cennet içün ādem olan
Ṭāᶜatı biñ yıl ide ger feryād

Bu cihān ḫānı güzer-gāhdurur
Ġāfil olma burada ḳılma ruḳād

Bu ribāṭ içre neşāṭıla bisāṭ
Yaymadı yüz yire urdı evtād

Genc-i āhır anda ola kunc-i kilenc
Bu ġam-ı ābāda her kim ola şād

Ṣūretin eyledi āḫer yire naḳş
Dehre reng eylemişiken Bihzād

Çün güneh-kār ide ʿöẕr ile ḳabūl
İtmeseñ sańa günehdür o ʿinād

Zīr-destāna riʿāyet ḳıl kim
Bendedür sańa olursa āzād

Ḫulḳla ḥalḳı yüri ḫoşnūd it
Tā ki Ḫallāḳ'dan ire imdād

ʿĀḳıl iseñ yüri mecnūn olı gör
ʿIşḳdur kām-dih-i ehl-i murād

Āteş-efrūz durur bād-ı havā
Āb-sūz oldı bu ḫāk-i pür-bād

Ġayreti çün ḳomadı ġayriyyet
Vaḥdete irişür andan efrād

Göre her ẕerrede biñ mihr-i münīr
Ḳaṭrede mecrā yolın ehl-i fuʾād

Kaʿbeteyn içre eger olsañ
Şeyẕer-i ġamdan ire sańa güşād

Ḥāşıl öginmegi ḳo gerdūnda
Kişt ü kār eylemeye vaḳt-i ḥaşād

Ḥasenāt ehli olur çün maḥsūd
Kendi kendilere eyler ḥussād

Maṭlabuñ ḫānesin it bunda ḫarāb
Āḫıret beytini eyle ābād

Muḥyī'nüñ ḥaḳ sözi acıdur līk
Bil devā leẕẕetin ey ṣāḥib-i dād

ʿĀlem-i uḫrāda hep ġavġā-yı ʿışḳ

Āḫıretden ötedür dünyā-yı ʿışḳ
Lā-mekān menzildedür meʾvā-yı ʿışḳ

Ḳāf-ı ıṭlāḳa muḳayyed olmadı
Ḳanda ᶜanḳā-veş olısar cāy-ı ᶜışḳ

Kīmiyā-veş geyme ṣunᶜī libās
Sīmiyādan sīm olan sīmā-yı ᶜışḳ

Ṣūret-i elvāḥa ṣıġmaz ᶜarş-veş
Levḥde maḥfūẓ olan maᶜnā-yı ᶜışḳ

Ġayb-ı muṭlaḳdan virüp ᶜayna ṣübūt
Ḥażret-i ᶜilminde bul feḥvā-yı ᶜışḳ

Bir vücūda nice maᶜdūm oldı ẓıll
Aṣl birdür yoḳdurur hemtā-yı ᶜışḳ

Rūy-i dilden yur ḳomaz ġam tozını
Her kime yüz göstere deryā-yı ᶜışḳ

Olma kör gör yārı ey aḥvel bu gün
Nesyeyi ḳo gözleme ferdā-yı ᶜışḳ

Sārī vü ᶜārī olur bī-rūz u şeb
Ġayb-ı aᶜyānda gören necvā-yı ᶜışḳ

Şarṭ-ı evvel terk-i daᶜvā oldı çün
Müddeᶜī diñ itmesün daᶜvā-yı ᶜışḳ

Hū maḳāma baġlayan bī-bāl olup
Nefḫ-i ṣūra dem urur ṣadā-yı ᶜışḳ

Ẓāhir ü bāṭın ġażabdan pāk olup
ᶜİṣmet-i raḥmetledür devā-yı ᶜışḳ

Çün ki Mevlāsı rıżāsında ola
Ġayrıya mevlā olur mevlā-yı ᶜışḳ

Mest olur virürse āḫır tā ebed
Sāḳī-i ġam her kime ṣahbā-yı ᶜışḳ

Gice gündüz her ḳulı Rabb'e irgürür
Muḥrim eyler leyletü'l-isrā-yı ʿışḳ

Bu fenā dehre baḳalar şanma gör
Zinde vü bāḳī olan ḳatlā-yı ʿışḳ

Öl diril Muḥyī bul anuñ derdini
Şāfī vü kāfī olur merżā-yı ʿışḳ

Neṯr: Çün bu faḳīrüñ sinni ṯelāṯe ʿaşer baʿde'l-elfde (1013 / 1604-05) yetmiş sekize yetmiş idi, pes bu sene ġāyib olmaḳ diledüm: "Yā Muḥīṭ" (78), "el-Vālī" (78), "Bil ilāhı" (78) diyüp "ḥakīm" (78) ṭaleb ḳıldum. "Bil aḥvāli" (78) ne ise ʿarż itmegin "luṭfa ḥaml" (78) itmegi "maḥall" (78) gördi. Anuñ içün bu duʿā tārīḫ ve itmām oldı: "Yā Ḫudā raḥmüñ eyle Muḥyī'ye" (1013), "Vaḥdet-i Ḥayy ʿināyet eyle" (1013). "Biñle on üç muḥarreminde tamām oldı" (1013).

KAYNAKÇA

ʿAvnu'l-Maʿbūd: el-ʿAzīmābādī, Muhammed Eşref, *ʿAvnu'l-Maʿbūd*, 1-14, Dāru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415.

Bahru'l-Fevāʾid: el-Kelābāzī, Ebū Bekr Muhammed, *Bahru'l-Fevāʾid*, Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, Beyrut, 1999.

Bedāʾiʾu'l-Fevāʾid: İbn Kayyim el-Cevziyye, *Bedāʾiʾu'l-Fevāʾid*, 1-4, Dāru'l-kitābi'l-ʿArabī, Beyrut, ty.

Cemheretu'l-Emsāl: Ebū Hilāl el-Askerī, *Cemheretu'l-Emsāl*, 1-2, Dāru'l-Fikr, Beyrut, ty.

ed-Durretu'l-Garrāʾ: Mahmūd b. İsmāʿīl el-Hayrbeytī, *ed-Durretu'l-Garrāʾ*, Mektebetu Nizār Mustafā el-Bāz, Riyād, ty.

ed-Durru'l-Mensūr: es-Suyūtī, *ed-Durru'l-Mensūr*, 1-8, Dāru'l-Fikr, Beyrut, ty.

ed-Durru'l-Muhtār: İbn ʿAbidīn, *ed-Durru'l-Muhtār*, 1-6, Dāru'l-Fikr, Beyrut, 1992.

Edebu'd-Dunyā ve'd-Dīn: el-Māverdī, *Edebu'd-Dunyā ve'd-Dīn*, Dāru Mektebeti'l-Hayāt, 1986.

el-Bedʿ Fī Nakdiʾş-Şiʿr: Ebu'l-Muzaffer eş-Şeyzerī, *el-Bedʿ Fī Nakdiʾş-Şiʿr*, th. Ahmed Bedevī, Hāmid Abdulkerīm, el-Cumhūriyyetu'l-ʿArabiyye-Vizāretu's-Sekāfe ve'l-İrşādi'l-Kavmī, ty.

el-Edebu'l-Mufred: el-Buhārī, *el-Edebu'l-Mufred*, th. M. Fuʾād ʿAbdulbākī, Dāru'l-Beşāʾiri'l-İslāmiyye, Beyrut, 1989.

el-Emsālu'l-Muvellede: Ebū Bekr el-Hārezmī, *el-Emsālu'l-Muvellede*, el-Mecmaʿu's-Sekāfī, Ebū Dabi, 1424.

el-Eşbāh ve'n-Nezāʾir: İbn Nuceym, *el-Eşbāh ve'n-Nezāʾir*, Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, Beyrut, 1999.

el-ʿIkdu'l-Ferīd: İbn ʿAbdirabbihi, *el-ʿIkdu'l-Ferīd*, 1-8, Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, Beyrut,1404.

el-Keşkūl: Bahāʾuddīn el-ʿĀmilī, el-Keşkūl, 1-2, th. M. Abdulkerīm en-Nemerī, Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, Beyrut, 1998.

el-Lubāb fī ʿUlūmi'l-Kitāb: Ebū Hafs Sirācuddīn en-Nuʿmānī, *el-Lubāb fī ʿUlūmi'l-Kitāb*, 1-20, Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, Beyrut 1998.

el-Luʾluʾu'l-Marsūʿ: Ebu'l-Mehāsin el-Kavukcī, *el-Luʾluʾu'l-Marsūʿ*, th. Fevvāz Ahmed, Dāru'l-Beşāʾiri'l-İslāmiyye, Beyrut, 1415.

el-Makāsidu'l-Hasene: es-Sehāvī, *el-Makāsidu'l-Hasene*, th. M. Osmān el-Hışt, Dāru'l-Kitābi'l-ᶜArabī, Beyrut, 1985.

el-Muᶜcemu'l-Evsat: et-Taberānī, *el-Muᶜcemu'l-Evsat*, 1-10, th. Tārık b. ᶜIvazullāh, ᶜAbdulmuhsin b. İbrāhīm, Dāru'l-Haremeyn, Kahire, ty.

el-Muᶜcemu's-Sagīr: et-Taberānī, *el-Muᶜcemu's-Sagīr*, 1-2, th. M. Şekūr, el-Mektebu'l-İslāmī-Dāru ᶜAmmār, Beyrut-Ammān, 1985.

el-Mustedrek ᶜale's-Sahīhayn: Ebū Abdillāh el-Ḥākim, *el-Mustedrek ᶜale's-Sahīhayn*, 1-4, th. Mustafā Abdulkādir ᶜAtā, Dāru'l-kutubi'l-ᶜİlmiyye, Beyrut, 1990.

eş-Şakāᵓiku'n-Nuᶜmāniyye: Taşköprī-zāde, *eş-Şakāᵓiku'n-Nuᶜmāniyye*, Dāru'l-Kitābi'l-ᶜArabī, Beyrut, ty.

et-Tenvīr Şerhu'l-Cāmiᶜi's-Sagīr: es-Sanᶜānī, *et-Tenvīr Şerhu'l-Cāmiᶜi's-Sagīr*, 1-11, th. M. İshāk M. İbrāhīm, Mektebetu Dāri's-Selām, Riyād, 2011.

Fethu'l-Bārī: İbn Hacer, *Fethu'l-Bārī*, 1-13, Dāru'l-Maᶜrife, Beyrut, 1379.

Feyzu'l-Kadīr: el-Munāvī, *Feyzu'l-Kadīr*, 1-6, el-Mektebetu't-Ticāriyyetu'l-Kubrā, Mısır, 1356.

Harīdetu'l-Kasr: el-İsfahānī, ᶜİmāduddīn el-Kātib, *Harīdetu'l-Kasr*, th. M. Behcet el-Eserī, Matbaᶜatu'l-Mecmaᶜi'l-ᶜİlmī, 1955.

Hāşiyetu'ş-Şihāb ᶜalā Tefsīri'l-Beyzāvī: Şihābuddīn el-Hafācī, *Hāşiyetu'ş-Şihāb ᶜalā Tefsīri'l-Beyzāvī*, 1-8, Dāru Sādır, Beyrut, ty.

Hilyetu'l-Evliyāᵓ: el-İsbahānī, Ebū Nuᶜaym, *Hilyetu'l-Evliyāᵓ*, 1-10, es-Saᶜāde, Mısır, 1974, Dāru'l-Kutubi'l-ᶜİlmiyye, Beyrut, 1409.

Keşfu'l-Hafā (el-Kudsī): el-ᶜAclūnī, *Keşfu'l-Hafā*, th. el-Kudsī, Mektebetu'l-Kudsī, Kahire, 1351.

Keşfu'l-Hafā (Hindāvī): el-ᶜAclūnī, *Keşfu'l-Hafā* (Hindāvī), 1-2, th. Abdulhamīd, b. Ahmed Hindāvī, 2000.

Keşfu'l-Muşkil Min Hadīsi's-Sahīhayn: İbnu'l-Cevzī, Ebu'l-Ferec, *Keşfu'l-Muşkil Min Hadīsi's-Sahīhayn*, 1-4, th. Alī Huseyn el-Bevvāb, Dāru'l-Vatan, Riyad, ty.

Letāᵓifu'l-İşārāt: el-Kuşeyrī, *Letāᵓifu'l-İşārāt*, th. İbrāhīm el-Besyūnī, el-Heyᵓetu'l-Misriyye, Mısr, ty.

Mecāni'l-Edeb: Şeyhū, *Mecāni'l-Edeb*, 1-6, Matbaᶜatu'l-Ābāᵓi'l-Yesūᶜiyyīn, Beyrut, 1913.

Mecmaʿu'l-Emsāl: el-Meydānī, *Mecmaʿu'l-Emsāl*, 1-2, Dāru'l-Maʿrife, Beyrut, ty.

Mecmaʿu'z-Zevāʾid: el-Heysemī, *Mecmaʿu'z-Zevāʾid*, 1-10, th. Husāmudīn el-Kudsī, Mektebetu'l-Kudsī, Kāhire, 1994.

Mekārimu'l-Ahlāk: Ebū Bekr Muhammed el-Harāʾitī, *Mekārimu'l-Ahlāk*, th. Eymen Abdulcābir, Dāru'l-Āfāki'l-ʿArabiyye, Kahire 1999.

Mevsūʿatu'l-Elbānī fi'l-ʿAkīde: Nāsiruddīn el-Elbānī, *Mevsūʿatu'l-Elbānī fi'l-ʿAkīde*, 1-9, Merkezu'n-Nuʿmān li'l-Buhūs ve'd-Dirāsāti'l-İslāmiyye, Yemen, 2010.

Minhācu's-Sunneti'n-Nebeviyye: İbn Teymiyye, *Minhācu's-Sunneti'n-Nebeviyye*, 1-9, th. M. Reşād Sālim, Cāmiʿatu'l-İmām Muhammed b. Suʿūd 1986.

Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh: el-Kārī, Ebu'l-Hasen, *Mirkātu'l-Mefātīh Şerhu Mişkāti'l-Mesābīh*, 1-9, Dāru'l-Fikr, Beyrut, 2002.

Muʿcemu'l-Menāhi'l-Lafziyye: Ebū Zeyd Bekr b. Abdullāh, *Muʿcemu'l-Menāhi'l-Lafziyye*, Dāru'l-Āsime li'n-Neşr ve't-Tevzīʿ, Riyad, 1996.

Mufīdu'l-ʿUlūm ve Mubīdu'l-Humūm: Ebū Bekr el-Hārezmī, *Mufīdu'l-ʿUlūm ve Mubīdu'l-Humūm*, el-Mektebetu'l-ʿUnsuriyye, Beyrut, 1418.

Musannefu İbn Ebī Şeybe: İbn Ebī Şeybe, *Musannefu İbn Ebī Şeybe*, 1-7, th. Kemāl Yūsuf el-Hūt, Mektebetu'r-Ruşd, Riyād, 1409.

Musnedu Ahmed: Ahmed b. Hanbel, *Musnedu Ahmed*, th. Şuʿayb el-Arnāūt ve diğerleri, Muʾessesetu'r-Risāle, 2001.

Musnedu'l-Bezzār: İbnu'l-Bezzār, Ebū Bekr Ahmed, *Musnedu'l-Bezzār*, 1-18, th. Mahfūzu'r-Rahmān-ʿĀdil Saʿd, Mektebetu'l-ʿUlūm ve'l-Hikem, Medīne, 1988-2009.

Mustahrecu Ebī ʿAvāne: Ebū ʿAvāne, el-İsferāyīnī, *Mustahrecu Ebī ʿAvāne*, 1-5, th. Eymen b. ʿĀrif, Dāru'l-Maʿrife, Beyrut, 1998.

Naṣbu'r-Rāye: ez-Zeylaʿī, *Naṣbu'r-Rāye*, 1-4, th. M. ʿAvāme, 1997, Muʾessesetu'r-Reyyān, Beyrut, Dāru'l-Kible li's-Sekāfeti'l-İslāmiyye, Cidde, ty.

Nazratu'l-İgrīz: Ebū ʿAlī, el-Huseynī el-ʿİrākī, *Nazratu'l-İgrīz*, ty.

*Reyhānetu'l-Elibbā*ʾ: Şihābuddīn el-Hafācī, *Reyhānetu'l-Elibbā*ʾ, th. Abdulfettāh M. el-Hulv, Matbaʿatu ʿĪsā el-Bābī, 1967.

Sahīhu İbn Hibbān: İbn Hibbān, Ebū Ḥātim, *Sahīhu İbn Hibbān*, 1-18, Muessesetu'r-Risāle, Beyrut, 1988.

Sahīhu İbn Huzeyme: İbn Huzeyme en-Neysābūrī, *Sahīhu İbn Huzeyme*, 1-2, 2003.

Sahīhu'l-Buhārī: el-Buhārī, *Sahīhu'l-Buhārī*, 1-9, th. Muhammed b. Zuheyr b. Nāsir en-Nāsir, Dāru Tavki'n-Necāt, 1422.

Sahīhu Muslim: Muslim b. el-Haccāc, *Sahīhu Muslim*, 1-5, th. M. Fuʾād ʿAbdulbākī, ty.

Sunenu'd-Dārimī: ed-Dārimī, *Sunenu'd-Dārimī*, 1-4, th. Huseyn Selīm Esed ed-Dārānī, Dāru'l-Mugnī li'n-Neşr ve't-Tevzīʿ, Suudi Arabistan, 2000.

Sunenu Ebī Dāvūd: Ebū Dāvūd Suleymān, *Sunenu Ebī Dāvūd*, 1-4, th. M. Muhyiddīn Abdulhamīd, el-Mektebetu'l-ʿAsriyye, Saydā-Beyrūt, ty.

Sunenu İbn Māce: İbn Māce, *Sunenu İbn Māce*, 1-2, th. M. Fuād Abdulbākī, Dāru İhyāʾi'l-Kutubi'l-ʿArabiyye, ty.

Sunenu'n-Nesāʾī: en-Nesāʾī, *Sunenu'n-Nesāʾī*, 1-9, th. ʿAbdulfettāh Ebū Gudde, Mektebetu'l-Matbūʿāti'l-İslāmiyye, Haleb, 1986.

Sunenu't-Tirmizī: Ebū ʿĪsā et-Tirmizī, *Sunenu't-Tirmizī*, 1-5, th. Ahmed Muḥammed Şākir ve diğerleri, Mektebetu ve Matbaatu Mustafā el-Bābī, Mısır, 1975.

Sunenu't-Tirmizī: Ebū ʿĪsā et-Tirmizī, *Sunenu't-Tirmizī*, 1-6, th. Beşşār ʿAvvād Maʿrūf, Dāru'l-Garbi'l-İslāmī, Beyrut, 1998.

Şerhu'l-Kastallānī: el-Kastallānī, *Şerhu'l-Kastallānī*, 1-10, el-Matbaʿatu'l-Kubrā el-Emīriyye, Mısır, 1323.

Şerhu'n-Nevevī ʿAlā Muslim: en-Nevevī, Ebū Zekeriyyā, *Şerhu'n-Nevevī ʿAlā Muslim*, 1-18, Dāru İhyāʾi't-Turāsi'l-ʿArabī, Beyrut, 1392.

Şerhu Sahīhi'l-Buhārī: İbn Battāl, Şerhu Sahīhi'l-Buhārī, 1-10, Mektebetu'r-Ruşd, Riyād, 2003.

Şerhu Suneni İbn Māce: es-Suyūtī, *Şerhu Suneni İbn Māce*, Kadīmī Kutubhāne, Karaçi, 1315.

Şerhu's-Sunne: el-Begavī, *Şerhu's-Sunne*, 1-15, th. Şuʿayb el-Arnaʾūt-M. Zuyer eş-Şāvīş, el-Mektebu'l-İslāmī, Dımaşk-Beyrut, 1983.

Şuʿabu'l-Īmān: el-Beyhakī, *Şuʿabu'l-Īmān*, 1-14, th. Abdulʿalī Abdulhamīd Hāmid, Mektetebtu'r-Ruşd li'n-Neşr ve't-Tevzīʿ, Bombay, 2003.

Tahrīcu Ehādīsi İhyāʾ: el-ʿIrākī, İbnu's-Subkī, ez-Zubeydī, *Tahrīcu Ehādīsi İhyāʾ*, 1-6, Dāru'l-ʿĀsime li'n-Neşr, Riyād, 1987.

Tefsīru'l-Beyzāvī: el-Beyzāvī, *Tefsīru'l-Beyzāvī*, th. M. Abdurrahmān el-Marʿaşlī, Dāru İhyāʾi't-Turāsi'l-ʿArabī, Beyrut, 1418.

Tefsīru'n-Neysābūrī: en-Neysābūrī, *Tefsīru'n-Neysābūrī*, th. Zekeriyyā ʿUmeyrāt, Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, Beyrut, 1416.

Tefsīrur'-Rāzī: Fahruddīn er-Rāzī, *Tefsīrur'-Rāzī Mefātihu'l-Gayb*, Dāru İhyāʾi't-Turāsi'l-Arabī, Beyrut, 1420.

Tuhfetu'l-Ahvezī: Ebu'l-ʿAlā Muhammed Abdurrahmān, *Tuhfetu'l-Ahvezī*, 1-10, Dāru'l-Kutubi'l-ʿİlmiyye, Beyrut, ty.

ʿ*Umdetu'l-Kārī*: el-Aynī, Bedruddīn, ʿ*Umdetu'l-Kārī*, 1-25, Dāru İhyāʾi't-Turāsi'l-ʿArabī, Beyrut, ty.

Zehru'l-Ekem fi'l-Emsāli ve'l-Hikem: Nūruddīn el-Yūsī, *Zehru'l-Ekem fi'l-Emsāli ve'l-Hikem*, 1-3, eş-Şeriketu'l-Cedīde, Dāru's-Sekāfa, ed-Dāru'l-Beydāʾ; Magrib, 1981.

DİZİN

A

ʿAbdulʿāl 355
ʿAbdulbāsıṭ 106
ʿAbdulberr 268, 368
ʿAbdulberr bin Şıḫne 268
ʿAbdulfettāḥ-ı Āmidī 287
ʿAbdullāh 195
ʿAbdullāh-ı Ẕākir 195, 196
ʿAbdullāh-ı Ḫorāsānī 55
ʿAbdulġanī 101
ʿAbdulġanī el-Muġānī 168
Abdulḳādir-i Geylānī 201
Abdurraḥmān-ı Buhlūtī 77
ʿAbdurraḥīm Çelebi 259
ʿAbdurraḥīm Efendi 278, 351
ʿAbdurraḥmān 81, 175
ʿAbdurrezzāḳ Beg 247, 260
ʿAbduṣṣamed 305
ʿAbdülḥayy 253, 254
ʿAbdülbāsıṭ 81
ʿAbdüllaṭīf-i Cāmī 175, 176, 342, 343
ʿAbdülmüʾmin 379
ʿAbdülvehhāb 192, 221
ʿAbdülvehhāb Çelebi 208
ʿAbdülvehhāb-ı Şaʿrāvī 79, 352
ʿĀdilbaycān 120
Aḫışḳa 117
Aḥmed Beg 247, 261, 287, 383
Aḥmed Çelebi 88, 153, 237, 262, 301
Aḥmed Efendi 234, 314
Aḥmed-i Bedevī 327, 355
Aḥmed-i Būnī 346
Aḥmed-i Ḥanbel 72
Aḥmed-i Semerḳandī 178
Aḥmed-i Zāhidī 346, 379
Aḥmed Paşa 152, 166, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 325, 351, 372, 373
ʿAḳabe 205, 208
Aḳbirdi 325
Aḳḳoyunlu 147, 389
Aḳındı Burnı 302
ʿAḳīl 157
ʿAlā 63, 260
ʿAlā-i devle 247, 248, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 264
Alanca 194, 211
ʿAlāʾuddevle Simnānī 176
ʿAlī 43, 49, 52, 53, 59, 63, 82, 83, 93, 139, 140, 142, 143, 156, 208, 242, 253, 255, 332, 352, 383
ʿAlī Beg 43, 101, 230, 287, 311, 343, 350, 351, 389
ʿAlī Cān 115, 116
ʿAlī Çelebi 197, 378
ʿAlī Dede 137, 138, 351 358
ʿAlī Ġāzī 313
ʿAlī Ḫalīfe 197, 253, 263, 303
ʿAlī-i Āmidī 253
ʿAlī-i Şīfegī 64
ʿAlī Paşa 61, 250, 251, 283, 313
Altıparmaḳ Efendi 344
Āmid 43, 46, 104, 105, 231, 239, 241, 243, 248, 250, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 261, 262, 303, 388
ʿAmmī Bilāl 372
ʿAmr 280
An 140
Anḳā 256
ʿArab Efendi 199
ʿArabistān 345
ʿArab Vāʿiẓ 301
ʿArab-zāde Efendi 199
ʿArafāt 208, 209, 251, 351
ʿĀrif Fetḥullāh Efendi 337
ʿĀrifī Ḥüseyn Efendi 363
ʿĀşıḳ Efendi 139, 299, 300, 301, 338, 342, 376, 377, 378
ʿĀşıḳ Ḫalīfe 67, 138, 200, 321, 326, 355, 374, 377, 378
ʿĀşıḳ Mūsā Ḫalīfe 304, 305

ʿAṭṭār 67, 345
Ayas Paşa 340
Ayāṣūfīyye 199, 342, 344, 365
Aydın 69
Ayġır İmām 137
Āyişe 170, 310
ʿAynī 47
ʿAyntāb 47

B

Baba Ḳuṭb 152, 153
Baba Ḥaydar 62
Baba Ḥaydar-ı Aʿmā 347
Baba Ferec 124
Baba Şāṭır 279, 280, 281
Bāb-ı Zuveyle 271, 277, 351
Bahāʾeddīn-zāde 379
Bāḳī Efendi 86
Bākū 151
Baḥr-i Ṭavīl 157
Baḫtlu Ḫatun 50
Bāyezīd 41, 43, 62, 76, 80, 134, 149, 300, 301, 302, 344
Bāyezīd Ġāzī 43
Bāyezīd Beg 152, 153, 299, 323
Bāyezīd Cāmiʿi 315, 352
Bāyezīd Çelebi 298
Bāyezīd Efendi 299
Bāyezīd-i Bisṭāmī 41, 62, 301
Bāyezīd-i Bostānī 80
Bāyezīd Medresesi 300
Bayındır Ḫān 98, 120, 121, 122, 218, 224
Bayındır Beg 119
Baysunḳur 183, 195, 383
Baġdād 56, 201, 202, 203, 208, 209, 239, 246, 378, 387
Bāġ-ı Zāġān 55
Bedreddin ibn el-Ġars 368
Begüm Ḫatun 104, 105, 106, 107
Belġrad 50
Berdaʿ 85, 115, 116, 149, 153, 196, 197, 210
Berḳuḳ Aġa 286
Beşāret 206, 211, 212, 213, 317
Beşikṭaş 126
Bevālbīs 234
Beyānī 157, 158
Biḳāʿī 368
Bīḫodī 290, 291
Bire 89, 105
Birketü'l-Fīl 287
Bişr-i Ḥāfī 72
Bosna 284
Buḫārā 52
Budun 50
Būlāḳ 138, 355, 376
Bulḳīnī 367
Burhāneddīn Biḳāʿī 368
Burusa 49, 186, 379
Büyük ʿAlī Paşa 61

C

Caʿfer 62, 124, 343
Cāmī 56, 337, 384, 385, 386
Cāmiʿ-i Ṣāliḥ 352
Cāmiʿ-i Müʾeyyediyye 103
Cāmiʿu'l-Ezher 102
Cānum Ḥamrāvī 280
Cebel-i Ḥırā 200
Cebel-i Muḳaṭṭam 79, 267, 361
Celāl 64, 325
Celāl-i Devvānī 64, 128, 168, 390
Celālüddīn 32, 37, 64, 65
Celālüddīn-i Devvānī 64, 143
Celālüddīn Muḥammed 208
Celāl-zāde 325
Cemāleddīn-i Ḫazrecī 271, 272, 299
Cemālī-zāde Meḥmed Efendi 65, 66
Cenābī Paşa 336, 337
Cendereci-zāde 251
Cengiz Ḫān 184
Cevher-i Ẕāt 68
Cezīre-i Vusṭā 320

Cidde 251
Cihādī 173, 348
Cihānşāh 53, 73, 104, 147, 387, 389, 390
Cihānşāh Ḫānḳāhı 102
Cihānşāh Meydānı 99
Cihānşāh Pādişāh 73
Cugi 244, 245
Cüneyd 149
Cüveynī 303, 305

Ç

Çākerī 157, 158
Çakerli ʿÖmer Beg 119
Çaldıran 279
Çelebi 49, 50, 106, 107, 114, 129, 214, 245
Çerākise 66, 166, 279, 280, 281, 311,325
Çerkes 230, 231
Çermik 260
Çıḳrıḳçılar 329
Çivi oġlı 316
Çivi-zāde Efendi 166, 167
Çivi-zāde-i ṣānī 166
Çivi-zāde-i Kebīr 101

D

Dāru'n-Nedve 298, 307
Dāvūd Paşa 357
Dede Balı 377, 378
Defterdār Bāyezīd Beg 152
Deli Göñül 366
Demür Ḳapu 351, 352
Deşīşe 284
Devlet Māmā 148
Deylemī 317
Diryāḳu'l-Efʿī fi'r-Reddi ʿale'l-Biḳāʿī 368
Dīvāne Derzī 65
Dīvāne Şücāʿ 199
Dīvān-ı Ḥāfiẓ 157
Diyārbekr 43, 89, 226, 230, 231, 238, 247, 258, 259, 260, 263, 281, 389
Duʿācı Dede 135, 136, 172, 179, 213, 260, 358
Duḳakīn-zāde Meḥmed Paşa 152

E

Ebī Bekr 169, 170, 171
Ebrehe 306, 308
Ebū Ṭālib 154, 289, 290
Ebū Bekr 169, 170, 208, 232, 309
Ebu'l-Ḳāsım-ı Gurgānī 269
Ebu'l-Ḫayr 269
Ebu'l-Faẓl 93, 157
Ebū Medyen-i Maġribī 62
Ebū Saʿīd 269
Ebū Saʿīd Ebu'l-Ḫayr 55, 269
Ebū Saʿīd Mīrzā 390
Ebussuʿūd Efendi 137, 315, 316, 317
Edirne 50, 61, 78, 85, 91, 101, 139, 158, 200, 290, 298, 299, 300, 301, 315, 341, 342, 345, 349, 350, 361, 374, 376, 379
Edirneḳapusı 343
Egil 257, 258, 259
Elḳāṣ 232
Elmacı İmām 300
Elvend Ḫān 218, 238, 240, 241, 244, 246
Elvend Beg 383
Emīr Ḳorḳmaz 277
Emīr ʿAbdülvehhāb 111, 112, 201, 202, 207
Emīr Beg 54, 244, 246, 247, 248, 249, 252, 253, 254, 256, 257, 259
Emīr Çelebi 179
Emīr İlyās 114
Emīr Zekeriyyā 143, 201, 202, 205, 207
Envār-ı Tebrīzī 255
Erzincān 76, 218, 220, 224
Erġana 153
Erġani 244, 260
Eski Cāmiʿ 50
Eski İbrāhīm Paşa Cāmiʿi 329

Esterābād 55
Esterġon 50
Eşrefiyye Cāmiʿi 277
Eyyūb 62, 332

F

Fāris 59, 389
Faḫrüddīn-i Ḥaydar 64, 86, 122
Fāyiḳ Paşa 357
Fekku'l-Muġlaḳ 46
Fenārī Muḥyiddīn Efendi 329
Fenārī-zāde 101, 102
Feraḥşād 105, 106
Ferāyiz 46
Ferhād 73, 366
Ferhād Beg 306
Ferīduddīn-i ʿAṭṭār 68
Ferīdūn Çavuş 128, 130
Ferrūḫ Ketḫudā 62
Fetḥullāh Ḫalīfe 136, 153, 155, 289, 290, 349, 350
Fetḥullāh Efendi 256, 338
Fetḥullāh-ı Ḳazvīnī 288, 289
Fırāt 105
Filibe 50
Firāḳī 380
Firdevs 120
Fużayl bin ʿIyāż 158
Fuṣūṣ 100, 101, 103, 167, 187, 301
Fuṣūṣīler 100
Fuṣūṣu'l-Ḥikem 272
Fuvve 138, 323, 327, 355
Fütūḥ 114

G

Ġalata 344
Ġarbiyye 128
Ġazāle 311
Ġazālī 302
Ġāzī Bölükbaşı 355
Ġazze 273
Gegibize 313
Gegibize Tekyesi 315
Gerger 262
Gevher Şāhbegüm 390
Gurgān 387
Ġūrī 265, 268, 271, 273, 277, 367
Gülşenī-zāde 130
Gürci 186
Güre 174

H

Ḥāfıẓ 35, 158, 314, 345, 361
Ḥāfī 72
Ḥakīm Çelebi 302
Ḫaleb 105
Ḫālidī 77
Ḫalīfe Muḥyiddīn 110
Ḫalīl 58, 59, 65, 75, 76, 89, 104, 105, 106, 107, 122, 124, 185, 189, 289, 383
Ḫalīl Beg 124, 147
Ḫalīl Paşa 150
Ḫalīmī Çelebi 288
Ḫalvetiyye 31, 186, 310, 373
Hāmān 321
Ḥamza 43, 44, 46
Ḥamza ibn Emīr Ḳara Yülük ʿOşmān 43
Ḫānī Ḫatun 104
Ḫānḳāh-ı Siryāḳūsiyye 265, 277, 278,303
Ḫānke 234
Ḫānum Ḫatun 105, 106, 241
Ḥasan 32, 41, 46, 49, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 62, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 81, 82, 84, 85, 89, 91, 93, 104, 105, 117, 128, 131, 139, 147, 148, 189, 194, 200, 211, 216, 229, 230, 241, 243, 247, 251, 289, 332, 352, 383, 384
Ḥasan Abdāllu 246
Ḥasan ʿAlī 130, 387
Ḥasan Ḫalīfe 138, 262, 308, 342, 353
Ḥasan ʿAlī Sulṭān 390
Ḥasan Beg 318

Ḥasan Cān 225
Ḥasan Efendi 85, 135, 137, 139, 256
Ḥasan-ı Mekkī 352
Ḥasan-ı Şirvānī 172
Ḥasankeyf 105
Ḥasan Keyf 231, 250
Ḥasan Pādişāh 52, 388
Ḥasībī Efendi 233, 234
Ḥaydar 104, 176, 338
Ḥaydar Aġa 336, 337, 338
Ḫayr Beg 280, 284, 303, 304, 306, 307, 309, 311, 312
Ḫayr Beg Cāmiʿi 286
Ḥażret-i Ḥüseyn 204
Hediyyetullāh 45
Heşt-behişt 385
Ḥısn-i Mavşıl 261
Ḫıżr 248, 252
Ḫıżr Paşa 192, 234, 314
Ḥicāz 79
Ḥicāzī Sükkerī-zāde 77
Hidāye 175, 278, 351
Hindūşe 119
Hirī 55, 56, 291
Ḫond 66, 67
Ḫorāsān 52, 55, 56, 57, 122, 216, 386
Ḥudeybiyye 209
Ḫūy 124, 358, 383
Ḥüsāmüddīn-i Nūrbaḫşī 64, 128
Ḥüseyn Aġa 286, 287
Ḥüseyn Bayḳara 55
Ḥüseyn Çelebi 104, 105, 106, 107, 114, 136, 211, 212, 265
Ḥüseyn-i Sādāt 197
Ḥüseyn Şāh 225
Ḥüseyn Vāʿiẓ Çavuş 130
Ḫᵛāce Çelebi 137, 139, 315
Ḫᵛāce Fetḥullāh 289, 290, 292
Ḫᵛācegī 156, 157
Ḫᵛond Fāṭıma bint Sulṭān Aḳbirdi 282

I

ʿIrāḳ 56, 120, 121, 387
ʿIrāḳeyn 387, 389
ʿIrāḳī 83
Işfahān 58

İ

İbn ʿAbdusselām 102
İbn Fārıż 267, 301, 368, 369
İbn Sühreverdī 303
İbn-i Şıhne 273, 368
İbrāhīm 31, 37, 40, 43, 44, 45, 46, 49, 53, 56, 57, 58, 63, 69, 71, 75, 80, 83, 88, 94, 97, 109, 125, 137, 139, 153, 154, 155, 156, 159, 161, 166, 168, 171, 185, 186, 202, 216, 225, 226, 237, 238, 249, 252, 262, 287, 288, 289, 290, 298, 304, 309, 312, 314, 336, 338, 341, 342, 345, 355, 363, 375, 379, 388
İbrāhīm Beg 359
İbrāhīm-i Āmidī 46
İbrāhīm-i Desūḳī 327, 355
İbrāhīm-i Naḥīfī Ḫalīfe 331
İbrāhīm Paşa 281, 318, 323, 324, 325, 326, 329, 330, 332, 333, 334, 340, 341, 342, 348
İdrīs 90, 91, 92, 94, 95, 148, 285, 293, 296, 297
İdrīs bin Ḥüsāmüddīn-i Tifl īsī 292
İdrīs-i Bidlīsī 93, 95, 157
İlāhī Muṣṭafā Ḫalīfe 319, 333, 351, 356
İlhāmī Ḫalīfe 304, 310, 311
İlyās Beg 114
İmām ʿAlī 143, 157, 204
ʿĪsā 40, 49, 75, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 112, 114, 117, 118, 119, 120, 122, 124, 127, 128, 140, 142, 145,

146, 147, 153, 165, 168, 169, 170, 171, 174, 176, 179, 180, 181, 182, 184, 185, 210, 292, 356, 357, 388
İsḥāḳ Aġa 54
İskender 199
İskender Ḫalīfe 67, 158, 197, 318, 319, 321, 326, 333, 374, 375
İskender Aġa 303, 304
İskender Çelebi 303, 348
İskender-i Ḳadīm 343
İskenderiyye 234, 251, 323, 327, 355, 356
İskender Paşa 333
İsmāʿīl 80
İstanbul 85, 89, 137, 139, 148, 199, 232, 251, 256, 275, 300, 302, 315, 323, 329, 345, 348, 349, 350, 351, 363, 371, 379
İstuni 50
İşmūyil 101, 168
İştibli Emīr Efendi 148
İyās Beg 99
ʿİzzeddīn el-Maḥallī 368

K

Ḳādiri Efendi 329
Kāfiyeci 368
Kāġıdḫāne 150, 332
Ḳamʿul-Muʿārıż fi'r-Reddi ʿan İbni'l-Fārıż 368
Ḳanber 220
Ḳanṣu 275
Ḳara Ḳāżī 43
Ḳara Āmid 114, 211, 229, 235, 263, 278, 383, 388
Ḳarabāġ 69, 100, 101, 106, 109, 165, 167, 175, 182, 183, 188, 189, 210, 390
Ḳarāfe 79, 250, 265, 267, 352, 361, 366
Ḳarāfe-i Ṣuġrā 268
Ḳaramanī 165, 300, 301, 313, 314, 315, 347
Ḳaramanī Ḫalīfe 165
Ḳaraman oġlı Ḳara Ḳurd 225
Ḳara Mollā 47
Ḳara ʿOṣmān 388
Ḳaraḳoyunlı 147, 225, 387, 389, 390
Ḳara Ṣūfī Ḫalīfe 164
Ḳāsım 83, 86, 235, 240, 241, 243, 245, 255, 256, 257, 258, 264
Ḳāsım Beg 231, 236
Ḳāsım Çavuş 130
Ḳāsım ibn Ḳutluboġa 368
Ḳāsım Pādişāh 231, 235, 240, 245
Ḳāsım Paşa 317, 318
Kāşān 156, 157
Kātib es-Sirāce-zāde 268
Ḳaṣīde-i Bürde 158
Ḳand 284
Ḳaṭiyye 152
Ḳayṣerili-zāde 300, 301
Ḳayıtbay 89, 265, 268, 286, 325
Ḳayıtmaz Beg 257, 258, 262
Ḳazvīn 115, 121, 176, 177, 278, 289
Ḳāżī ʿĪsā 75, 76, 81, 82, 84, 86, 87, 89, 90, 91, 93, 95, 97, 98, 99, 100, 104, 107, 110, 114, 118, 119, 124, 140, 142, 145, 147, 165, 174, 176, 180, 182, 184, 185, 210, 293
Ḳāẓī Şerefüddīn 54
Kefe 342
Kemāl Beg 297, 298, 299
Kemāleddīn-i Reşīdī 297
Kemāl Efendi 298
Kemāl Paşa-zāde 324, 329, 330, 341, 342, 350
Kemūne oġlı Seyyid Meḥmed 202
Kerek Yaraḳ 248
Kerīm Ḫalīfe 376
Kerīm Efendi 300, 301, 376
Keşīş Ṭaġı 158
Ḳıncı Dede 50
Ḳırḳ Seydī ʿAlī 194
Ḳızıl Ṭaġ 119

Ḳızılbaş 92, 119, 216, 218, 220, 221, 226, 229, 231, 232, 233, 246, 256, 258, 260, 261, 262, 290, 303, 304
Ḳızıl Yūsuf 249
Kirā 148, 150
Kitāb-ı Meʾāb 331
Ḳoçī Ḫalīfe 136
Ḳorḳmaz 277
Ḳosṭanṭiniyye 148, 208, 315, 333, 340, 342, 343, 349, 365, 379
Ḳuṭb 152
Ḳubbetü'l-Muṣṭafā 131, 268, 270, 271, 277, 278, 281, 284, 285, 358
Ḳuds 89, 105, 184, 208, 209, 256, 257, 259, 260, 261, 264
Ḳudūrī 175, 278, 351
Kūh-i Tebrīz 57
Ḳūm 55, 122, 157
Ḳurd Çelebi 287
Ḳūṣūn 174
Küçük Ḥācī 366
Küçük Ḥāṣiye 130
Kürd Ḳāsım 166

L

Lāyiḥī Efendi 137, 139
Luṭfī Paşa 344

M

Maḥalle 65, 234
Maḥmūd 78, 107, 125, 196, 213, 215, 267
Maḥmūd Ḫalīfe 196
Maḥmūd Cān 108, 142
Maḥmūd Efendi 125
Maḥmūd-ı Ḥalvetī 78
Maḥmūd Paşa 233, 234, 358
Maʿnevī 31, 40, 131, 210, 255, 256, 269, 273, 329, 340, 341, 342, 350, 380
Manṣūr Ḫalīfe 163, 197, 305, 313
Manṣūr Beg 122
Manṣūre 234
Maṭraḳçı 303
Maṭraḳçı Sinān Aġa 298, 299
Marʿaş 260, 261, 262, 263
Mārdīn 238, 239, 240, 241, 247, 253, 388, 389
Maʿtūḳ 297
Maḳṣūd Beg 194, 383
Maġfūr Dede 174
Mecdüddīn-i Baġdādī 67, 184
Medīne 46, 206, 208, 210, 218, 219, 234, 303, 314
Mekke 46, 173, 188, 208, 209, 210, 218, 221, 251, 265, 278, 287, 319, 356, 365
Meḥmed 44, 65, 75, 76, 137, 150, 159, 251
Meḥmed Beg 234, 371, 383
Meḥmed Cāmiʿi 379
Meḥmed Çavuş 130
Meḥmed Çelebi 237, 244, 255, 263
Meḥmed Dede 79, 352
Meḥmed Efendi 197, 338
Meḥmed ibn ʿAcem Fetḥullāh 200
Meḥmed-i Kemmūnī 202
Meḥmed Paşa 44, 125, 129
Meḥmed Timurtaş 265
Menzele 234
Mercidābıḳ 279, 280, 284
Merend 76, 221
Merhabā Efendi 341
Merkez Efendi 340, 353
Mesīḥ Beg 104, 194
Mesʿūdiyye 300
Meşāhidü'l-Vücūd 139, 197
Meşhed 55, 203, 204, 205
Metn-i Telḫīṣ 130
Mevlā ʿAlāyī 59
Mevlānā 32, 35, 37, 39, 43, 44, 46, 47, 52, 53, 58, 64, 91, 101, 107, 122, 134, 143, 157, 158, 170, 290, 291, 330
Mışr 32, 50, 63, 78, 80, 84, 86, 88, 91, 92, 101, 102, 103, 104, 119, 125,

128, 129, 131, 134, 135, 137, 139, 145, 149, 150, 152, 157, 158, 166, 167, 179, 183, 192, 193, 194, 196, 197, 200, 205, 208, 209, 224, 233, 234, 238, 250, 251, 255, 256, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 277, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 290, 292, 293, 297, 298, 299, 302, 304, 305, 311, 312, 314, 317, 318, 319, 320, 321, 323, 324, 325, 326, 327, 332, 333, 334, 338, 339, 340, 342, 343, 346, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 365, 366, 367, 371, 374, 376, 379, 387, 390
Minā 208
Mīr Ṣadreddīn 64
Mīrzā ʿAlī 104
Mīrzā Cān 290, 291
Mīr Zekeriyyā 206
Mollā Ḳāżī Çelebi 245
Mollā Ḥasan 262
Mollā Cāmī 56
Mollā Cān 184, 185, 191, 192
Mollā Çelebi 245
Mollā Fetḥullāh 153, 154, 155
Mollā Maḥmūd 106
Mollā Mürīd 203, 205
Mollā Ḫunkār 301
Monlā Celāl 65
Muṣṭafā 31, 63, 106, 131, 251, 287, 319, 336
Muṣṭafā Ḫalīfe 255, 262
Muṣṭafā Beg 234, 284, 286, 325
Muṣṭafā Çavuş 327
Muṣṭafā Çelebi 300, 301
Muṣṭafā Paşa 312, 313, 314, 315, 317, 324, 357, 358
Muẓafferiyye Cāmiʿi 199, 225, 226
Muʿallā Tekyesi 366
Muʿammāyī 344, 346, 347, 348
Muḥammed 31, 32, 43, 44, 55, 105, 130, 225
Muḥammed Ḫān 231
Muḥammed Beg 76
Muḥammed-i Āmidī 43
Muḥammed-i Bekrī 80, 346
Muḥammed-i Naḫcıvānī 218, 219
Muḥammed-i Şāriḥ 64
Muḥammed-i Ḫʷārezmşāhī 184
Muḥammed Mīrzā 389
Muḥibbuddīn 238, 239, 368
Muṣliḥuddīn Ḫalīfe 115, 179, 218, 224, 229, 231, 237, 262, 286, 330, 339, 365
Muṣliḥuddīn Efendi 256
Muṣliḥuddīn-i Ṣīrāzī 117
Murād 126, 250, 251, 262
Murād Ṭağı 135, 136
Murād Beg 384
Mūsā 40, 304, 319, 320
Mūsā Beg 304, 305, 306, 307, 309, 310, 312, 323
Muşaʿşaʿ ʿArabı 203, 205
Mūşul 248
Muḥyiddīn 100, 102, 105, 300, 315, 330, 368, 379
Muḥyiddīn-i Ḳaramanī 139, 313, 316
Muḥyiddīn-i ʿArabī 167, 189, 301, 359, 368, 411
Muḥyiddīn-i Şāmī 177
Muğān 119
Müʾeyyediyye 271, 285, 292, 307, 317, 351, 356, 360
Müʾeyyediyye Cāmiʿi 137, 139, 277, 322, 356, 366, 377
Müftī Efendi 139, 331
Münīrī 330
Mütenebbī 272, 367
Müzdelife 208

N

Naḫcıvān 120
Naḫīfī Ḫalīfe 375
Naḫīfī Efendi 338
Naṣreddīn Ḫʷāce 107
Naḳş-bendiyye 31
Naṣūḥ Beg 173
Necm 88, 92, 93, 95, 96, 99, 145, 181, 293
Necmeddīn 91, 92, 368
Necmeddīn-i Kübrā 184
Necmeddīn Mesᶜūd 91, 92, 292
Nefḥatu'l-Esḥār 130, 272, 346
Niᶜmetullāh 104, 288
Nīşābūr 67, 345
Nūḥ 40, 204, 276
Nureddīn-i Maḥallī 368
Nuṣūṣ 178

O

Oġuz 43, 383
ᶜOşmān 208
ᶜOşmān Aġa 62
ᶜOşmān Beg 77, 234
ᶜOşmān Efendi 129
Ö
ᶜÖmer 155, 208, 249, 309
ᶜÖmer Beg 119, 120
ᶜÖmer bin el-Ḫaṭṭāb 219
ᶜÖmer ibn Fārıż 267, 367

P

Pādişāh 46, 53, 58, 63, 73, 111, 150, 176, 240, 241, 243, 245, 246, 249, 318, 332, 333, 334, 335, 338, 345, 365, 383
Paşa-zāde Ḥasībī Efendi 314
Pīrī Ḫalīfe 197
Pīrī Ketḫudā 109
Purnak Manşūr 211

R

Rābiᶜa 344
Rābiᶜatu'l-ᶜAdeviyye 188
Ramażān Ḫalīfe 340
Ramażān Efendi 353
Reddu'n-Nuşūṣ ᶜan Nuṣūsi'l-Fuṣūṣ 168
Rehebe 206
Reşīd 138, 234, 327
Rıżvān Çelebi 153
Rodos 331
Rūm 32, 37, 46, 50, 75, 84, 91, 101, 125, 133, 150, 152, 177, 194, 239, 251, 257, 264, 276, 279, 283, 288, 290, 295, 297, 299, 304, 305, 311, 312, 313, 315, 318, 324, 326, 327, 329, 335, 340, 359, 366, 371, 376, 378, 389
Rumeyle 306, 323, 352, 371
Rūmili 50
Rūşenī-i Ṣānī 256
Rüstem Ḫān 194, 199, 200, 201, 202, 203, 211, 212, 213
Rüstem Aġa 333, 334, 335
Rüstem Pādişāh 212
Rüstem Paşa 61, 233, 335, 336

S

Saᶜdī Efendi 126
Saᶜdullāh-ı Ḳudsī 61, 62
Şadreddīn-i Ḳonevī 178
Şaḥn 315
Sāḳa-i Kitāb 349
Şāliḥiyye 278
Şāliḥ Peyġamber 203
Şarı Şaltuḳ 136
Şaru Ḳaplan 260
Saᶜyī Efendi 341
Seḥābī 336
Seḫī Ḫalīfe 136
Selānik 148
Selīm 43, 91, 92, 129, 157, 279, 280, 281, 282, 284, 285, 287, 288, 292, 293, 296, 297, 311, 312, 325, 335

Selīm Ketḫudā 147
Semerḳand 52, 342, 387
Seydī ʿAlī 45, 47, 271, 282
Seydī Aḥmed 130
Seydī Aḥmed-i Vāʿiẓī 233
Seydī Ḥasan ʿAlī 130
Seydī Beg 197, 325, 358, 374
Seydī Meḥmed 130
Seydī Muṣṭafā 130
Seydī Ḥüseyn 271
Seyyid Aḥmed 165
Seyyid Murtażā-yı Şerīfī 64
Seyyid Şerīf 64, 302
Seyyid Yaḥyā 151, 159, 164, 174, 186
Sīmī 132
Simnān 57, 58
Sīmurġ-nāme 210, 380
Sinān 174
Sinān Aġa 298
Sinān Beg 234, 303
Sinān Paşa 266
Sirāc 103
Sirācüddīn 102
Sittī Kebīre 266
Sittī Zeyneb 265
Sittü'l-Mülūk 282
Siverek 247, 250
Şūfī 125
Şūfī Ḫalīl 101, 120, 122, 124, 146, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 191, 194, 211, 248
Sulṭān 243
Sulṭāniyye 176
Sulṭān Veled 40
Ṣunʿullāh Efendi 150, 343
Suveys 376
Ṣuyūtī 368
Sühreverdī oġlı 303
Süleymān 32, 50, 61, 63, 89, 103, 139, 147, 281, 315, 318, 321, 322, 323, 326, 327, 329, 332, 333, 334, 335, 336, 340, 341, 342, 343, 345, 365, 392
Süleymān Beg 82, 83, 114, 192, 194, 211
Süleymān Paşa 326
Sünbül Efendi 340, 353

Ş

Şāfiʿī 128, 193, 267, 360, 381
Şāh Ḳāsım 255, 259
Şāh Ṭahmāsb 278
Şāh Ḥakīm 57
Şāh Ḥasan 262
Şāh Aġa 123
Şāh İsmāʿīl 279
Şāh Murtażā 81
Şāh Velī Beg 114
Şāṭır ʿAmr 279
Şām 50, 61, 166, 167, 184, 209, 219, 239, 264, 278, 288, 295, 386, 388, 391
Şaʿrāvī 79
Şaʿşaʿ 140
Şehīdī 127
Şemsī 126, 336
Şemsī Paşa 126, 336
Şems-i Tebrīz 35
Şemsüddīn 60, 64, 151
Şemsüddīn Behrām-ı Baḫḫāş 64
Şerefüddīn 43, 45, 47, 53, 108, 298
Şerefüddīn-i Cüveynī 299
Şerīf Ḥüseyn 115
Şevbere 355
Şeyḫ ʿAbdullāh 55, 212, 221
Şeyḫ ʿAlī-i Ṣafvetī 66, 101, 115, 116, 166, 167, 210, 211, 248, 253, 373
Şeyṭān oġlı 126
Şeyḫ-i Ekber 102, 103, 130, 167, 190, 368
Şeyḫ Necm 97, 145, 180
Şeyḫ Necmeddīn 91, 184, 293
Şeyḫ Saʿd Medresesi 259
Şeyḫ Sinān 174, 175
Şeyḫ Şāhīn 265, 267, 268, 323
Şeyḫ Timurtaş 265, 267, 268, 323

Şiblī 301
Şihābī-yi Manşūrī 368
Şihābüddīn 343
Şīrāz 55, 58, 59, 63, 64, 75, 101, 111, 128, 146, 211, 289
Şirvān 119, 151, 177, 186, 195, 216
Şirvān Şāh 119
Şubre 138
Şureyḥ 143
Şutur-Ḥucre vü Ḫār 157
Şücāᶜ Ḫalīfe 340
Şücāᶜ Beg 325
Şücāᶜ Paşa 357, 371, 379
Şühūdī 130

T

Ṭardu'l-Luşūş ᶜAn Ḥuşūşi'l-Fuşūş 168
Tāceddīn bin Şeref 368
Tācülᶜārifīn 379
Taḥt-ı ḳalᶜa 323
Tebrīz 52, 53, 56, 58, 59, 69, 70, 71, 74, 76, 81, 89, 90, 100, 104, 106, 109, 119, 120, 128, 136, 144, 145, 146, 147, 149, 151, 153, 154, 155, 158, 159, 165, 168, 172, 179, 181, 188, 189, 192, 197, 199, 200, 201, 208, 209, 210, 211, 212, 215, 216, 218, 221, 224, 225, 226, 227, 230, 231, 236, 255, 258, 278, 290, 339, 358
Tefsīr-i Ḳāżī 377
Tenbīhu'l-Ġabiyyi fī Tebriyeti İbn ᶜArabī 368
Tevrāt 159
Timur 54, 387, 388
Timur Ḫān 116, 387
Ṭumanbay 66, 281, 282, 284, 325, 326
Ṭurabay 286
Ṭuraḳ Beg 129, 261
Türkmen 218, 387, 389

U

Ulama 339
Ulu Emīr Beg 54
ᶜUrcūn-zāde 353
Urfa 105
Ūrha 225, 239, 247, 259, 260
ᶜUryān Meḥmed Dede 79, 351, 374
Ustacalu oġlı 258, 260
Uṣūlī Ḫalīfe 363
Uzun Sulṭān Ḥasan 52

Ü

Üsküdar 76
Üveys 69
Üveys-i İlgānī 387
Üveysü'l-Ḳaranī 203

V

Vāᶜiẓ Emīr 300
Van 104
Vāridāt 272
Velī Ḫalīfe 300
Velī Aġa 147
Veys Efendi 125
Vücūdī 152

Y

Yādigār Muḥammed 55, 390
Yaralı Abdāl 224, 225
Yār ᶜAlī 247
Yār ᶜAlī Beg 246
Yaş Ḥasan 250
Yaᶜḳūb 49, 75, 81, 82, 85, 86, 87, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 127, 140, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 156, 157, 158, 159, 163, 165, 167, 169, 173, 174, 176, 179, 181, 183, 185, 188, 210, 211, 212, 213, 214, 226, 237, 241, 244, 290, 292, 332, 364, 383, 384, 385

Yaʿḳūb Cān 201, 202, 203
Yaʿḳūb Cān Beg 201, 204
Yaʿḳūb Çelebi 200, 211, 212, 214
Yavsı oġlı 316
Yaḥyā 184
Yaḥyā bin Ḥicce 368
Yazıcı Ḳardaşı 283
Yemen 209, 357
Yeşbek Ḫān 221
Yezd 58, 111, 112
Yuḥān 147
Yūnus 162
Yūsuf 122
Yūsuf Ḫalīfe 359, 360
Yūsuf Ḫān 156
Yūsuf Beg 104, 182, 248
Yūsuf bin Ṭurabay 284
Yūsuf-ı Kürdī 346
Yūsuf Mīrzā 389

Z

Zādu'l-Musāfirīn 197
Zāhide 188, 350
Zāhide-zāde 349
Ẓākir Bekr 334
Ẓarīfī Ḫalīfe 343
Ẓarīfī Ḥasan Ḫalīfe 311, 329, 347
Ẓarīfī Ḥasan Efendi 135, 297, 307
Ẓarīfī Efendi 135, 137, 342
Ẓātī 336
Zekeriyyā el-Enṣārī 297, 368
Zencīr-i Zeheb 56
Zeynel 247, 390
Zeynel Ḫān 57, 253
Zeynel Beg 247
Zeynī 168
Zeynüddīn-i Ḫavvāfī 178
Ẓu'l-Ḥuleyfe 208
Ẓünnūn-ı Mıṣrī 301, 352